

Β Α Σ Ι Λ Η Σ Ν. Κ Ο Λ Ι Ο Σ

Ο ΠΑΝΟΣ ΜΑΡΟΥΤΗΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΣΤΑ ΟΡΑΦΙΚΑ

(1768-1774)

Ι Ω Α Ν Ν Ι Ν Α

1 9 9 4

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Βραχυγραφίες.....	III
Προλεγόμενα.....	V
Βιβλιογραφία.....	IX
<u>Εισαγωγή</u> : Οι σχέσεις των Ρώσων με τους Έλληνες και τους Βενετούς μέχρι την άνοδο της Αικατερίνης Β' (1762).....	1
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'</u> : Η εξωτερική πολιτική της Μ. Αικατερίνης ως το διορισμό του Πάνου Μαρούτση (1762 - 10 Μαρτίου 1768).....	14
I) Τα σχέδια των Ορλώφ και η κατάσταση στην Ελλάδα..	14
II) Προσπάθειες για πολιτική και εμπορική προσέγγιση Ρωσίας και Βενετίας.....	21
III) Η κατάσταση στο Μαυροβούνιο και την Πολωνία.....	31
IV) Ο διορισμός του και οι στόχοι της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής.....	37
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'</u> : Οι λόγοι επιλογής του Πάνου Μαρούτση και ο ρόλος της οικογένειάς του.....	41
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'</u> : Οι εξελίξεις μετά το διορισμό του Μαρούτση ως την άφιξή του στη Βενετία.....	54
I) Η στάση της Βενετίας στο διορισμό του Μαρούτση...	54
II) Η βενετική πολιτική απέναντι στο Μαυροβούνιο και οι υποθέσεις Merch, Αποστόλη, Petronich.....	57
III) Έναρξη του ρωσοτουρκικού πολέμου και άφιξη του Μαρούτση στη Βενετία.....	76
IV) Πρόταση του Μαρούτση για αποστολή ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο. - Οι Ορλώφ στη Βενετία.....	86
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'</u> : Η δραστηριότητα του Μαρούτση στην Ιταλία μέχρι την κάθοδο του ρωσικού στόλου στην Ελλάδα.....	96
I) Η συνεργασία του με τους Ορλώφ στη Βενετία	96
II) Η δραστηριότητα του Μαρούτση και των συνεργατών του ως την αναχώρηση του στόλου από την Πετρούπολη.....	111
III) Οι Ορλώφ στην Τοσκάνη - Οι πρώτοι μήνες της παραμονής τους (Απρίλιος-Ιούλιος 1769).....	126
IV) Μάνη - Χιμάρα: δρόμοι παράλληλοι.....	133
V) Οι ρωσικές κινήσεις στα Βαλκάνια και την Ιταλία μετά την αναχώρηση του στόλου ως την άφιξή του στο Μοριά (Ιούλιος 1769-Φεβρουάριος 1770).....	149
VI) Ένταση στις ρωσοβενετικές σχέσεις.....	182

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε' : Ο αντίκτυπος των Ορλωφικών στη Βενετία και η δράση του Μαρούτση ως τη ναυμαχία του Τσεσμέ.....	205
I) Ο Μαρούτσης στην Τοσκάνη - Το επαναστατικό δίκτυο της Τεργέστης.....	205
II) Οι επιπτώσεις της έναρξης των Ορλωφικών στην πολιτική της Βενετίας.....	215
III) Η αποστολή του Dadich.....	223
IV) Σκλήρυνση της βενετικής πολιτικής απέναντι στο Μαρούτση.....	234
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ' : Η λοιπή δραστηριότητα του Μαρούτση ως τη λήξη του ρωσοτουρκικού πολέμου.....	248
I) Μετά τον Τσεσμέ.....	248
II) Η ανεπίσημη δραστηριότητα του Μαρούτση.....	260
III) Η υπόθεση Venier-Draganich.....	271
IV) Συνεργασία του Μαρούτση με Έλληνες πράκτορες και Ρώσους αξιωματούχους στον ιταλικό χώρο	274
V) Οι υποθέσεις Κούπα και Μοτσενίγου.....	287
VI) Ζημιές στο βενετικό εμπόριο από κουρσάρους της Ρωσίας.....	306
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ' : Ο Μαρούτσης και οι ρωσοβενετικές σχέσεις μετά τη λήξη του ρωσοτουρκικού πολέμου (1774-1783).....	325
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η' : Ανακεφαλαίωση - Συμπεράσματα.....	347
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	
A. Χάρτης της ιταλικής και βαλκανικής χερσονήσου στα 1768-1774.....	360
B. Γενεαλογικό δέντρο οικογένειας Μαρούτση.....	361

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

- ASV : Archivio di Stato di Venezia.
- Cessi, I : Roberto Cessi, Confidenze di un ministro russo a Venezia nel 1770, "Atti del Reale Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti", τόμ. LXXIV. τμήμα II, (1914-1915).
- Cini : Μικροφιλοθήκη ιδρύματος Giorgio Cini της Βενετίας.
- ΗΧ : Ηπειρωτικά Χρονικά.
- ΕΕΒΣ : Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών.
- ΕΕΚΣ : Επετηρίς Εταιρείας Κρητικών Σπουδών.
- ΕΕΦΣΠΘ : Επιστημονική Επετηρίς Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.
- ΕΙΕ : Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας.
- Manfroni, I : Camillo Manfroni, Documenti veneziani sulla campagna dei Russi nel Mediterraneo 1770-1771, "Atti del Reale Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti", τόμ. 72 (1912-13).
- Παλατιολόγου, I : Κ. Α. Παλατιολόγου, Ρωσικά περί Ελλάδος έγγραφα νυν το πρώτον εις την ελληνικήν μεθερμηνευόμενα, "Παρνασσός". [Η μελέτη δημοσιεύεται σε διάφορους τόμους].
- Sirio : Sbornik imperatorskogo ruskogo istoričeskogo obščestva.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Πολλοί μελετητές έχουν ασχοληθεί μέχρι τώρα με την ιστορία των Ορλωφικών, δηλ. με την εξέγερση των Ελλήνων εναντίον των Τούρκων στα πλαίσια του ρωσοτουρκικού πολέμου του 1768-1774. Πρωταγωνιστικό ρόλο σ' αυτή την εξέγερση - εκτός από τους αδελφούς Ορλώφ - έπαιξαν και αρκετοί Έλληνες, οι οποίοι είχαν εναποθέσει τις ελπίδες τους για απελευθέρωση στους Ρώσους. Ένας από αυτούς ήταν και ο Ηπειρώτης Πάνος Μαρούτσης¹, που υπηρέτησε από το 1768 ως το 1783 ως επιτετραμμένος (incaricatto di affari) της Ρωσίας στη Βενετία. Τα διαπιστευτήριά του μάλιστα του έδιναν το δικαίωμα να εκπροσωπεί διπλωματικά τη Ρωσία και στα άλλα ιταλικά κράτη.

Η Ιταλία - και ιδιαίτερα η Βενετία και η Τοσκάνη - υπήρξε ένα από τα πιο βασικά κέντρα, όπου σχεδιάστηκαν και προετοιμάσθηκαν τα Ορλωφικά. Κύριος λόγος λοιπόν της αποστολής του Μαρούτση ήταν να βοηθήσει σ' αυτή την προετοιμασία και παράλληλα, ανάλογα και με την εξέλιξη των επιχειρήσεων στην Ελλάδα, να προσπαθήσει να προσεταιρισθεί τη Βενετία στον αντιτουρκικό αγώνα. Η Βενετία άλλωστε είχε συγκρουστεί συχνά στο παρελθόν με τους Τούρκους και ήταν το μόνο ιταλικό κράτος που είχε κτήσεις στον ελλαδικό χώρο. Οι κτήσεις αυτές θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από το ρωσικό στόλο που θα ερχόταν στη Μεσόγειο ως βάσεις ανεφοδιασμού και εξόρμησης εναντίον των Τούρκων.

Όσοι έχουν ασχοληθεί μέχρι τώρα με τη μελέτη των Ορλωφικών, παρόλο που αναγνωρίζουν την προσφορά του Μαρούτση, έχουν κάνει περιορισμένη αναφορά σ' αυτή τη δραστηριότητά του λόγω της έλλειψης αρχειακών στοιχείων. Μόνο ορισμένοι Ιταλοί μελετητές, οι οποίοι είχαν υπόψη τους το πλούσιο αρχειακό υλικό που υπάρχει στο Κρατικό Αρχείο της Βενετίας (ASV), παρέχουν κάποιες επιπλέον πληροφορίες, αλλά και αυτές που δημοσιεύουν είναι λίγες σε σχέση με το πλήθος του υλικού που παραμένει άγνωστο ακόμη. Εξάλλου, οι μελέτες τους συμπληρωμα-

1. Ο Πάνος Μαρούτσης, όπως και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας Μαρούτση, υπέγραφε ως Μαρούτζης. Στα ιταλικά υπέγραφε ως Maguzzi. Πολύ-πολύ σπάνια μνημονεύονται μέλη της οικογένειας ως Magucci ή Maguci. Μετά όμως από την εξαφάνιση αυτής της οικογένειας επικράτησε σταδιακά η ονομασία Μαρούτση, γιατί η κατάληξη -τζη αντικαταστάθηκε από την πιο εύηχη και εύχρηστη στα νεοελληνικά -τση, (πρβλ. Μαρουτσαία Σχολή και όχι Μαρουτζαία). Για την τροπή του -τζη σε -τση βλ. Stamatios B. Psaltes, Grammatik der Byzantinischen Chroniken, Göttingen ²1974, σ. 134, 135. - N. Π. Ανδριώτη, Ετυμολογικό λεξικό της κοινής νεοελληνικής, Θεσ/νίκη ³1983, σ. 363. Ευχαριστώ τους καθηγητές της Γλωσσολογίας κ. Κώστα Οικονόμου, κ. Λεάνδρο Παπαγεωργίου και κ. Ελένη Κίγκα για τη βοήθειά τους.

τικά και αποσπασματικά αναφέρονται στη δραστηριότητα του Μαρούτση, γιατί τα θέματά τους είναι διαφορετικά από το στόχο της παρούσας διατριβής².

Η παραμονή μου στη Βενετία ως υποτρόφου του Ελληνικού Ινστιτούτου Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών κατά το χρονικό διάστημα 1981-1983 μου έδωσε τη δυνατότητα να ερευνήσω λεπτομερειακά το θέμα και να συγκεντρώσω πληθώρα αρχειακού υλικού, τμήμα του οποίου ήταν άγνωστο ακόμη και στους Ιταλούς μελετητές.

Είναι γνωστό βέβαια ότι ο ρωσοτουρκικός πόλεμος του 1768-1774 και η ελληνική εξέγερση του 1770 είχαν προκαλέσει το έντονο ενδιαφέρον των Ευρωπαϊών διπλωματών που ήταν σύγχρονοι του Μαρούτση. Κατά συνέπεια, μια πλήρης διερεύνηση των Ορλωφικών θα προϋπόθετε λεπτομερή αρχειακή έρευνα σ' όλες τις χώρες που τα αρχεία τους αναφέρονται σ' αυτά τα γεγονότα, πράγμα όμως αντικειμενικά αδύνατο για ένα μελετητή. Ειδικότερα μάλιστα πλούσιο αρχειακό υλικό βρίσκεται στα αρχεία του Υπουργείου των Εξωτερικών της Ρωσίας³. Παρόλες τις προσπάθειες όμως - τόσο τις δικές μου όσο και του ιδρύματος της Βενετίας Giorgio Cini - να μικροφιλομωτογραφηθεί το υλικό, τούτο δεν κατέστη δυνατό. Η αντικειμενική αυτή αδυναμία καλύφθηκε, εν μέρει βέβαια, από το πλούσιο αρχειακό υλικό του Κρατικού Αρχείου Βενετίας, καθώς επίσης και από τη μικροφιλομωθήκη του ιδρύματος Giorgio Cini της Βενετίας. Η μικροφιλομωθήκη του περιέχει τις αναφορές πολλών ξένων πρεσβευτών που ήταν διαπιστευμένοι στη Βενετία αυτή την περίοδο. Οι αναφορές τους δίνουν πολλά στοιχεία για τη δραστηριότητα του Μαρούτση στη Βενετία και για τη στάση της τελευταίας απέναντι σ' αυτόν και τα Ορλωφικά.

Ως προς τη μέθοδο που ακολούθησα για τη συγγραφή της διατριβής, διευκρινίζω ότι χρησιμοποίησα βασικά τη χρονολογική μέθοδο κατά ενότητες, με τις αναγκαίες βέβαια αποκλίσεις, όταν η πλοκή των γεγονότων και η ολοκλήρωση κάποιων θεματικών υποενοτήτων απαιτούσαν κάτι τέτοιο.

Επίσης, για να μην υπάρξει παρανόηση ως προς τη χρονολόγηση των εγγράφων, διευκρινίζω ότι: οι Βενετοί και οι υπήκοοί τους χρησιμοποιούσαν το νέο ημερολόγιο, δηλ. το Γρηγοριανό, όπως και οι υπόλοιποι Δυτικοευρωπαίοι. Οι Ρώσοι

2. Βλ. κυρίως: Roberto Cessi, *Confidenze di un ministro russo a Venezia nel 1770*, "Atti del Reale Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti", τόμ. LXXIV, τμήμα II, (1914-1915), σ. 1575-1604. - Anna Maria Alberti, *Venezia e la Russia alla fine del secolo XVIII (1770-1785)*, "Archivio Veneto", τόμ. 9-10 (1931), σ. 222-283, τόμ.11 (1932), σ. 287-345. - Franco Venturi, *Settecento riformatore*, τόμ. III, *La prima crisi dell' Antico Regime (1768-1776)*, Torino 1979.

3. Archiv Ministerstva Inostrannykh Del (AMID) - Mosca, (βλ. "Studi Veneziani", τόμ. VIII (1966), σ. 618-626).

και όσοι Έλληνες ήταν υπήκοοι της Οθωμανικής αυτοκρατορίας χρησιμοποιούσαν το παλαιό ημερολόγιο, δηλ. το Ιουλιανό. Στη διατριβή διατηρώ αυτή τη χρονολόγηση. Σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις, για να μην υπάρξει σύγχυση, προστίθεται δίπλα από τις ημερομηνίες και η ένδειξη ν.η. ή π.η. ή η ημερομηνία δηλώνεται και με τους δυο τρόπους.

Ο Μαρούτσης δεν αποτέλεσε κάποια εξαίρεση στις σχέσεις που είχαν αναπτύξει οι Έλληνες με τους Ρώσους πριν από την επανάσταση του 1821. Πολλοί είναι οι κρίκοι της αλυσίδας των Ελλήνων που πίστεψαν στο "ομόδοξο" της Ρωσίας και στήριξαν σ' αυτή τις ελπίδες τους για την απελευθέρωση της πατρίδας τους. Αρκετοί απ' αυτούς υπηρέτησαν τη Ρωσία ως διπλωμάτες της. Ανάμεσά τους και ο Μαρούτσης αλλά και άλλοι Έλληνες μετά από αυτόν, με κορυφαίο ίσως κρίκο της τον Καποδίστρια.

Στο Α' κεφάλαιο εξετάζεται σφαιρικά η εξωτερική πολιτική της Μ. Αικατερίνης ως το διορισμό του Μαρούτση. Γίνεται αναφορά στην προετοιμασία των Ορλωφικών, στις προσπάθειες της Ρωσίας και της Βενετίας για προσέγγιση μεταξύ τους, προσπάθειες που απέβηκαν όμως άκαρπες. Τεκμηριώνονται επίσης οι παράγοντες που υποχρέωσαν τη Ρωσία να διορίσει μόνιμη διπλωματική αποστολή στη Βενετία.

Στο Β' κεφάλαιο ερευνώνται οι λόγοι της επιλογής του Πάνου Μαρούτση στη θέση του επιτετραμμένου της Ρωσίας και γίνεται σύντομη αναφορά στις προηγούμενες δραστηριότητες, τόσο τις δικές του όσο και της οικογένειας Μαρούτση. Έτσι γίνονται ευκολότερα κατανοητοί οι λόγοι που συντέλεσαν στην εκλογή του Πάνου Μαρούτση ως επιτετραμμένου.

Στο Γ' κεφάλαιο εξετάζεται η στάση της Βενετίας στο διορισμό του Μαρούτση, αλλά και η γενικότερη πολιτική της απέναντι στη διαφαινόμενη εξέγερση στην Ελλάδα και το Μαυροβούνιο. Επίσης για πρώτη φορά γίνεται γνωστή και αξιολογείται η πρόταση του Μαρούτση για αποστολή ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο.

Η δραστηριότητα του Μαρούτση και των Ορλώφ στην Ιταλία (κυρίως στη Βενετία και την Τοσκάνη) από την έναρξη του ρωσοτουρκικού πολέμου ως την κάθοδο του ρωσικού στόλου στην Ελλάδα είναι το αντικείμενο του Δ' κεφαλαίου. Παράλληλα δίδονται συμπληρωματικά στοιχεία για την προετοιμασία της εξέγερσης στη Μάνη και τη Χιμάρα. Αναδεικνύεται έτσι καλύτερα το επαναστατικό δίκτυο των Ρώσων όχι μόνο στην Ιταλία - όπου ο Μαρούτσης έπαιζε κυρίαρχο και πολύπλευρο ρόλο - αλλά και στην Ελλάδα, καθώς επίσης και οι φόβοι που προκαλούσε στη βενετική κυβέρνηση αυτή η γενικευμένη φιλορωσική δραστηριότητα.

Στο Ε' κεφάλαιο ερευνάται η μετέπειτα δραστηριότητα του Μαρούτση ως τη ναυμαχία του Τσεσμέ. Η δραστηριότητα αυτή εξετάζεται σε συσχετισμό με τη στάση της Βενετίας τόσο απέναντι στο Μαρούτση όσο και στις γενικότερες ρωσικές επιδιώξεις για τη δημιουργία ενός ευρύτερου αντιτουρκικού αντιπερισπασμού.

Στο επόμενο κεφάλαιο (ΣΤ') εξετάζονται: α) οι προσπάθειες του Μαρούτση για ρωσοβενετική προσέγγιση μετά τη ναυμαχία του Τσεσμέ, β) τα αίτια της αποτυχίας αυτών των προσπαθειών, γ) η επίσημη και η μυστική δραστηριότητα του Μαρούτση στη Βενετία και στον ευρύτερο χώρο της Ιταλίας, και δ) η συμμετοχή του Μαρούτση σε ορισμένες σημαντικές υποθέσεις που επηρέασαν τις ρωσοβενετικές σχέσεις ως τη λήξη του ρωσοτουρκικού πολέμου (1774).

Στο προτελευταίο κεφάλαιο (Ζ') γίνεται αναφορά στην υπόλοιπη δραστηριότητα του Μαρούτση ως επιτετραμμένου της Ρωσίας. Περιλαμβάνει δηλ. το χρονικό διάστημα από τη λήξη του ρωσοτουρκικού πολέμου ως την αναχώρηση του Μαρούτση από τη Βενετία (1774-1783). Αυτή η αναφορά έγινε για να δοθεί μια, όσο το δυνατό, πιο ολοκληρωμένη εικόνα της διπλωματικής του δραστηριότητας.

Τέλος, η διατριβή κλείνει με τα συμπεράσματα, καθώς και με την αξιολόγηση του ρόλου του Μαρούτση και της γενικότερης προσφοράς του, από τη θέση του επιτετραμμένου της Ρωσίας, στην υπόθεση της απελευθέρωσης της Ελλάδας από τους Τούρκους.

BIBΛIOΓPAΦIA

A) APXEIAKA EΓΓPAΦA.

I) ARCHIVIO DI STATO DI VENEZIA (ASV)

Archivio Notarile, Atti:

Notaio Pietro Paolo Arduini, busta 296.

Archivio Notarile, Testamenti:

Notaio Francesco Arduini, busta 2.

Notaio Pietro Occioni, busta 94 (testamenti publicati, protocollo).

Archivio Proprio [ambasciata] Germania:

Filza 33/II, fasc.: [α] "Trattato di commercio colla Russia. No I", [β] "Trattato di commercio colla Russia. No II", [γ] "Memoriali dell' incaricato d' affari di Russia e risposte dell' Eccellentissimo Senato", [δ] "Co. Mocenigo".
Filza 113.

Archivio Proprio ambasciata Roma:

Filza 139.

Archivio Proprio Legazione Pietroburgo:

Busta 7.

Bailo a Costantinopoli:

Buste: 35, 37-39, 165, 217, 327.

V Savi alla Mercanzia:

Buste: 24, 375, 377, 378, 380-382, 565, 683, 684, 706, 720, 722, 743, 749, 753-755.

Collegio Cerimoniali:

Reg.: V, VI.

Collegio Esposizioni Principi:

Reg.: 113-121.

Filze: 146, 148-152, 155, 158, 159, 161, 184, 185.

Duca di Candia :

Busta 52.

Fraterna Grante di San Antonino, Archivio Privato dei conti Demetrio e Spiridione Perulli:

Buste: 25, 42.

Imperial Regia Commissione Araldica:
Busta 132.

Inquisitori di Stato:

Buste: 4, 24, 25, 49, 105, 168, 151, 180, 181, 186, 241, 279,
404, 432, 481, 493, 507, 513, 514, 517, 521, 533, 536-540,
544, 549, 570-573, 578, 590, 591, 594-596, 614, 621, 633,
683, 722, 750, 922, 1026, 1027, 1040, 1085, 1094, 1224.

Miscelanea di atti diversi manoscritti:
Busta 37.

Provveditori alla Sanità:
Reg.: 935, 939, 987, 991.

Provveditori da Terra e da Mar:
Filze: 623, 1017, 1018-1020, 1024, 1025.

Senato Corti:
Reg.: 145-151, 160.

Senato Deliberazioni Costantinopoli:
Reg.: 51, 52.

Senato Dispacci Costantinopoli:
Filze: 213-216.

Senato Dispacci Germania:
Filze: 272-275.

Senato Dispacci Inghilterra:
Filza 123.

Senato Dispacci Milano:
Filza 213.

Senato Dispacci Napoli:
Filze: 150, 151.

Senato Dispacci Spagna:
Filza 176.

Senato mar:
Reg. 234.

Senato Rettori Deliberazioni:
Reg.: 145-148.

Signori di notte al Criminal:
Busta 16.

II) MICROFILMOTECA FONDAZIONE GIORGIO CINI (CINI)

Londra, [Public Record Office, S.P. 99, σειρά 1η]: bob. 72-77, 80.

Modena, [AS Modena, Archivio Segreto Estense, Cancelleria Estera: ambasciatori a Venezia]: [busta 146] bob. 500, [busta 147] bob. 503-506, [busta 149] bob. 509-513.

Torino, [AS Torino: Lettere Ministri, Venezia]: [mazzo 39] bob. 156, [mazzo 40] bob. 157-160, [mazzo 41] bob. 161-162, [mazzo 42] bob. 163-165, [mazzo 43] bob. 166-171, [mazzo 44] bob. 172-173.

Vaticano, [Archivio Segreto Vaticano, Dispacci del Nunzio a Venezia alla segreteria di Stato]: bob. 221, 230-232, 235.

Vienna, [wien - Oesterreichisches Staatsarchiv, Abt: Haus-Hof- und Staatsarchiv, Staatskanzlei Venedig, Berichte 1768-1774]: [fasc. 47] bob. 217-219, [fasc. 48] bob. 220-225, [fasc. 49] bob. 226-230, [fasc. 50] bob. 231-235, [fasc. 51] bob. 235-244.

III) ΑΡΧΕΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΒΕΝΕΤΙΑΣ (ΕΙΒ)

Busta 57.

Reg.: 193, 197, 225.

"Βιβλίον Ληξιαρχικών πράξεων αποβιώσεων της εν Λιβόρνω Ανατολικής Εκκλησίας της Αγίας Τριάδος. Έτος [έναρξης] 1761".

IV) ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΖΑΓΟΡΑΣ ΠΗΛΙΟΥ

Κώδικες Ιωάννη Πρίγκου: 123-126, 131 (ετών 1769-1774).

V) ΑΡΧΕΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Έγγραφα: αρ. 7820-7919.

VI) ΑΡΧΕΙΟ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΑΡΧΙΜΑΝΤΡΕΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Δέσμη εγγράφων οικογένειας Γλυκή.

B) ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

I) ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ανδριώτη Ν., Το χρονικό του Άμστερδαμ, "Νέα Εστία", τόμ. 10 (1931), σ. 846-853, 914-920.
- Ανδριώτη Ν., Ετυμολογικό λεξικό της κοινής νεοελληνικής, Θεσ/νίκη 31983. [Η πρώτη έκδ. το 1951].
- [Ανωσύμου], Ανέκδοτα τινά αποβλέποντα την εκ της εν Ηπείρω διασήμες πόλεως των Ιωαννίνων ευγενή οικογένειαν Καραϊωάννη, "Λόγιος Ερμής", τόμ. Ζ' (1817), σ. 434-436.
- Αραβαντινού Π., Χρονογραφία της Ηπείρου των τε ομόρων Ελληνικών και Ιλλυρικών χωρών, τόμ. Α'-Β', εν Αθήναις 1856.
- Αρχοντίδη Αστέριου, Μεταξύ Βενετών και Τούρκων, Θεσ/νίκη 1987.
- Αρς Γρηγόρη Α., Η Φιλική Εταιρεία και ο ρόλος της στον αγώνα του Ελληνικού λαού για την εθνική απελευθέρωσή του, "Σκουφάς", τόμ. Η' (1984), τεύχ. 68-69, σ. 67-74.
- Βακαλόπουλου Απ. Ε., Ιστορία του νέου ελληνισμού, τόμ. Α'-Δ', Θεσ/νίκη 1974, 1976, 1968, 1973. [Οι τόμ. Α'-Β' = της β' έκδ.].
- Βελουδή Γιώργου, Το ελληνικό τυπογραφείο των Γλυκήδων στη Βενετία (1670 - 1854). Συμβολή στη μελέτη του ελληνικού βιβλίου κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας, Αθήνα 1987. [Η 1^η έκδ. στα γερμανικά: Veloudis Georg, Das griechische Druck - und Verlagshaus "Glikis" in Venedig (1670-1854). Das griechische Buch zur Zeit der Tütkenherrzchaft, Wiesbaden 1974].
- Βελούδου Ιωάννου, Ελλήνων Ορθοδόξων αποικία εν Βενετία, Βενετία 1893.
- Βενιέρη Μιχαήλ Κ., Ο Αντώνιος Ψαρός Πρωτάρχης [sic] του Β. Ρωσικού Ναυτικού και αθλητής επί της εθνικής ημών παλιγγενεσίας, εν Ερμουπόλει Σύρου 1882.
- Βλάσση Δέσποινας, Ο εποικισμός της Ακυληίας από Έλληνες (18^ο αι.) και ο ανταγωνισμός Αυστρίας-Βενετίας. Ανέκδοτα έγγραφα, "Θησαυρίσματα", τόμ. 15 (1978), σ. 177-214.
- Βλάσση Δέσποινας Ερ., Η συμμετοχή των Επτανησίων στα Ορλωφικά και η αντίδραση της Βενετίας, "Μνήμων", τόμ. 8 (1980), σ. 64-84.
- Γεωργίου Ηλία Π., Η γαλλική πολιτική κατά τας ελληνικάς εξεγέρσεις 1770 και 1790, Αθήναι 1970.
- Γιαννακοπούλου Ελένης, Γαλλοελληνική εκμετάλλευση δασών στη Δυτική Ελλάδα (1710-1792), (διδακτορική διατριβή), Αθήνα 1987.
- Γιαννακούλη Νίκου, Η εκπαίδευση στα Γιάννινα το 18^ο αιώνα. Μαρτυρολογία Σχολή, εφημερ. "Ηπειρωτικός Αγών" Ιωαννίνων, 1 Φεβρουαρίου 1991.

- Γριτσόπουλου Τάσου Αθ., Τα Ορλωφικά. Η εν Πελοποννήσω επανάσταση του 1770 και τα επακόλουθα αυτής, εν Αθήναις 1967.
- Δαπόντε Καισαρίου, Ιστορικός κατάλογος ανδρών επισήμων (1700-1784) (στού Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνική βιβλιοθήκη, τόμ. Γ', εν Βενετία 1872. Ανατύπωση Β. Ν. Γρηγοριάδη, Αθήναι 1972).
- Δοΐκου Δαμιανού, Ο Αγαθάγγελος ως προφητικόν αποκαλυπτικόν έργον και το μήνυμά του, "Μνήμη 1821", Θεσ/νίκη 1971, σ.93-126.
- Λυοβουνιώτη Κ. Ι., Η επανάσταση εν Ηπείρω, "Νέος Ελληνομνήμων", τόμ. 17 (1923), σ. 64-69.
- Ευαγγελίδου Τρ. Ε., Η παιδεία επί Τουρκοκρατίας, τόμ.Α'-Β', εν Αθήναις 1936.
- Ζήση Θεόδωρου Ν., Κωνσταντινούπολη και Μόσχα, Θεσ/νίκη 1989.
- Ζώη Λ. Χ., Η οικογένεια των Λάμπρων, " Εις μνήμην Σπυρίδωνος Λάμπρου", εν Αθήναις 1935, σ. 156-157.
- Θεοτόκη Σ. Μ., Εκ των αρχείων της Βενετίας. Β'. Η εν Βενετία κατασκοπεία κατά του Λάμπρου Κατσώνη, "Ημερολόγιον της Μεγάλης Ελλάδος", 1924, σ. 348-355.
- Ιστορία του παρόντος πολέμου αναμεταξύ της Ρουσίας, και της Οθωμανικής Πόρτας, μεταφρασθείσα μεν εις κοινήν γλώσσαν παρά Σπυρίδωνος ιεροδιακόνου του Παπαδοπούλου, παρ' αυτού δε διορθωθείσα, τόμ. Α'-Ε', Ενετίησιν 1770, τόμ. ΣΤ', Ενετίησιν 1773.
- Καμαριανού Νέστορα, Επτά σπάνια ελληνικά φυλλάδια δημοσιευμένα στην Πετρούπολη (1771-1772), "Ο Ερανοιστής", τόμ. 18 (1986), σ. 1-34.
- Καραθανάση Αθανάσιου Ε., Η Φλαγγίνειος Σχολή της Βενετίας (διδακτορική διατριβή), Θεσ/νίκη 1975.
- Καρολίδου Π., Ιστορία της Ελλάδος. Από της υπό των Οθωμανών αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως (1453) μέχρι της βασιλείας του Γεωργίου του Α', εν Αθήναις 1924.
- Κατσιαρδή-Hering Όλγα, Η Ελληνική παροικία της Τεργέστης (1751-1830), Αθήνα 1986.
- Κατσιαρδή-Hering Όλγα, Η αυστριακή πολιτική και η ελληνική ναυσιπλοΐα (1750-1800 περίπου), "Παρουσία", τόμ. Ε', (1987), σ. 445-537.
- Κατσιαρδή-Hering Όλγα, Λησμονημένοι ορίζοντες Ελλήνων εμπόρων: Το πανηγύρι στη Senigallia (18^{ος} - αρχές 19^{ου} αιώνα), Αθήνα 1989.
- Κιτρομηλίδη Πασχάλη Μ., Από την Ορθόδοξη Κοινοπολιτεία στις Εθνικές Κοινότητες: ελληνορωσικές πνευματικές σχέσεις, "Τα Ιστορικά", τόμ. 6 (1989), σ. 29-46.
- Κιτρομηλίδη Πασχάλη Μ., Ιδεολογικές επιλογές και ιστοριογραφική πράξη: Σπυρίδων Παπαδόπουλος και Domenico Caminer, "Θησαυρίσματα", τόμ. 20 (1990), σ. 500-517.
- Κολιού Βασ., Μια προσπάθεια στρατολογίας κατά το ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1787-1792, "Θησαυρίσματα", τόμ. 19 (1982), σ. 231-246.

- Κολιού Βασ., Πληρεξούσια έγγραφα μοναστηριών της νήσου Ιωαννίνων προς μέλη της οικογένειας Μαρούτση (1697-1759). (Υπό δημοσίευση στα "Πρακτικά του Α' Διεθνούς Συμποσίου: Μοναστήρια Νήσου Ιωαννίνων, Ιωάννινα 29-31 Μαΐου 1992").
- Κοντογιάννη Παντελή Μ., Οι Έλληνες κατά τον πρώτον επί Αικατερίνης της Β' ρωσοτουρκικόν πόλεμον (1768-1774), Αθήναι 1903.
- Κοντογιάννη Παντελή Μ., Ειδήσεις περί του ηπειρωτικού οίκου Καραγιάννη, "Τεσσαρακονταετηρίς καθηγεσίας Κ. Σ. Κόντου", εν Αθήναις 1909, σ. 188-198.
- Κοντογιάννη Παντελή Μ., Οι Προστατευόμενοι, "Αθηνά", τόμ. 29 (1917), σ. 1-160.
- Κρεμμυδά Βασίλη, Το εμπόριο της Πελοποννήσου στο 18^ο αιώνα (1715-1792). (Με βάση τα γαλλικά αρχεία), Αθήνα 1972.
- Κουγέα Σ. Β., Συμβολαί εις την ιστορίαν της υπό τους Ορλώφ πελοποννησιακής επαναστάσεως (1770), "Πελοποννησιακά", τόμ. 1 (1956), σ. 50-107.
- Κουγέα Σ.Β., Ο μητροπολίτης Μονεμβασίας και Καλαμάτας Ιγνάτιος ο Τζαμπλάκος (Εξαμπλάκων 1776-1802) και τινα περί αυτόν έγγραφα, "Πελοποννησιακά", τόμ. 2 (1957), σ. 141-179.
- Κουγέα Σ.Β., Η καταγωγή του πρωτοστατήσαντος εις την Ορλωφικήν επανάστασιν Παναγιώτη Μπενάκη φωτιζομένη από τα αρχεία της Βενετίας, "Πελοποννησιακά", τόμ. ΣΤ' (1965), σ. 1-42.
- Κουρίλα Λαυριώτου Ευλόγιου, Θεόκλητος ο Πολυείδης και το Λεύκωμα αυτού εν Γερμανία (εξ ανεκδότου κώδικος). Ο Φιλελληνισμός εν Γερμανία, "Θρακικά", τόμ. 3 (1932), σ. 84-149, τόμ. 4 (1933), σ. 129-199, τόμ. 5 (1934), σ. 69-162.
- Λαμπρίδου Ιωάννου, Ηπειρωτικά αγαθοεργήματα και άλλα δημοσιεύματα, (επανάκδ. Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών), Ιωάννινα 1971.
- Λάμπρου Σπυρ. Π., Το εν Θεσσαλονίκη βενετικόν προξενείον και το μετά της Μακεδονίας εμπόριον των Βενετών, "Νέος Ελληνομνήμων", τόμ. 8 (1911), σ. 206-228.
- Λάσκαρι Αλ., Ιστορική έποψις περί της εν Μόσχα Ελληνικής Ακαδημίας κατά τον ΙΖ' και ΙΗ' αιώνα, ήτοι περί των αδελφών Λειχουδών Ιωαννικίου και Σωφρονίου, "Ο εν Κωνσταντινουπόλει Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος", τόμ. 2 (1864), σ. 24-44.
- Λάσκαρι Μ. Θ., Το ανατολικόν ζήτημα 1800-1923, Θεσ/νίκη 1948.
- Λασκαρίδη Χρ. Π., Τα πολιτικά σχέδια του πατριάρχη Ιεροσολύμων Παΐσιου προς ανασύσταση της βυζαντινής αυτοκρατορίας και οι Ρώσοι (17^{ος} αιώνας), "Δωδώνη", τόμ. 16 (1987), τευχ. 1^ο, σ. 301-347.
- Λασκαρίδη Χρ., Ο Αρσένιος ο Γραικός και η Μόσχα (17^{ος} αι.), Ιωάννινα 1988.
- Λασκαρίδη Χρ., Ελληνοχριστιανικός πολιτισμός και Ουκρανία,

εφημερ. "Ηπειρωτικός Αγών" Ιωαννίνων, 21, 22, 25 και 26 Ιανουαρίου 1994.

Λεονταρίτη Γεώργιου, Ελληνική εμπορική ναυτιλία (1453-1850), Αθήνα 1981. [Η πρώτη δημοσίευση της μελέτης στο: "Ελληνική Εμπορική Ναυτιλία (1453 -1850)", Αθήνα 1972, (έκδ. Εθνικής Τράπεζας Ελλάδας)].

Μανούσκα Μ. Ι., Συμβολή εις την ιστορίαν της κρητικής οικογενείας Χορτάτη, "ΕΕΒΣ", τόμ. 26 (1956), σ. 231-301.

Μανούσκα Μ. Ι., Τα έγγραφα των Χορτάτηδων της Σμύρνης (Συλλογή Whittall), "Μικρασιατικά Χρονικά", τόμ. 10 (1962), σ. 9-88.

Μανούσκα Μ. Ι., Ανέκδοτα πατριαρχικά γράμματα (1547-1806) προς τους εν Βενετία μητροπολίτας Φιλαδελφείας και την Ορθόδοξον Ελληνικήν Αδελφότητα, Βενετία 1968.

Μανούσκα Μ. Ι., Εκκλήσεις των Ελλήνων λογίων προς τους ηγεμόνες της Ευρώπης για την απελευθέρωση της Ελλάδος, "Πρακτικά Ακαδημίας Αθηνών", τόμ. 59 (1984), (ανάτυπο 1985), σ. 196-249.

Μανούσκα Μ. Ι. - Σκουλά Ι. Γ., Τα ληξιαρχικά βιβλία της Ελληνικής Αδελφότητας Βενετίας. Α': Πράξεις γάμων (1598-1815), Βενετία 1993.

Μαυροειδή Φανής, Συμβολή στην ιστορία της ελληνικής αδελφότητας Βενετίας στο ΙΣΤ' αιώνα, Αθήναι 1976.

Μέρτζιου Κ. Δ., Η οικογένεια των Γλυκέων ή Γλυκήδων, "ΗΧ", τόμ. 10 (1935), σ. 1-52.

Μέρτζιου Κ. Δ., Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχεῖον, "ΗΧ", τόμ. 11 (1936), σ. 1-341 (ολόκληρος ο τόμος).

Μέρτζιου Κ. Δ., Μνημεία Μακεδονικής Ιστορίας, Θεσ/νίκη 1947.

Μέρτζιου Κ. Δ., Το επαναστατικόν κίνημα του 1770 και ο Γιαννιώτης Λουδοβίκος Σωτήρης, "ΗΕ", τόμ. 4 (1955), σ. 1075-1077.

Μέρτζιου Κ. Δ., Παραλειπόμενα περί των τυπογράφων Γλυκέων, "Ηπειρωτική Εστία", τόμ. 7 (1958), σ. 189-190.

Μέρτζιου Κ. Δ., Νέαι ειδήσεις περί του Λάμπρου Κατσώνη και του Ανδρούτσου εκ των αρχείων Βενετίας, εν Αθήναις 1959.

Μέρτζιου Κ. Δ., Ηπειρωτικά σταχυολογήματα, "Ηπειρωτική Εστία", τόμ. 11 (1962), σ. 377-384, 521-527.

Μιτάκη Διονύση, Τα Ορλωφικά στην Αιτωλοακαρνανία αναθεωρημένα με νέα στοιχεία, "Πρακτικά Α' Αρχαιολογικού και Ιστορικού συνεδρίου Αιτωλοακαρνανίας, Αγρίνιο, 21-22-23 Οκτωβρίου 1988", Αγρίνιο 1991, σ. 438-498.

Μιχαηλάρη Παναγιώτη, Ανέκδοτες επιστολές (1695-1696) του Μιχ. Ν. Γλυκύ στο Μιχ. Σταμ. Περούλη, "Θησαυρίσματα", τόμ. 13 (1976), σ. 245-257.

Μιχαλόπουλου Φάνη, Τα Γιάννινα και η νεοελληνική αναγέννηση, (1648-1820), Αθήνα 1930.

Μοσχόπουλου Γεωργ. Ν., Οι Έλληνες της Βενετίας και Ιλλυρίας (1768-1797), Αθήνα 1980.

Μουσελίμη Σπυρ. Γ., Ιστορικοί περίπατοι ανά την Θεσπρωτίαν, "Ηπειρωτική Εστία", τόμ. 22 (1973), σ. 656-670.

- Μπέττη Στέφανου, Μαρούτσηδες και Μαρούτσειος Σχολή, "Ηπειρωτική Εστία", τόμ. 16 (1967), σ. 213-225, 290-311.
- Μπέττη Στέφανου, Οι Ζωσιμάδες και η συμβολή τους στη Νεοελληνική Αναγέννηση (Η ζωή και το έργο τους), Γιάννινα 1990.
- Μπουκουβάλα Ευριπίδη Ι., Το αρματολίκι των Αγράφων, τόμ. Α', Αθήνα 1980.
- Νίκα Κων/νου, Οι Έλληνες στη Νεάπολη από τον 16^ο αιώνα μέχρι σήμερα, "Proceedings of the first International Congress on The Hellenic Diaspora from the antiquity to modern times. Montreal: 17-22 Απριλίου 1988, Αθήνα: 26 -30 Απριλίου 1988", τόμ. ΙΙ, Amsterdam 1991, σ. 13-27.
- Νικολαΐδου Ελευθερία Ι., Ηπειρώτες απόδημοι στη Ρωσία τον 19^ο αιώνα και η συμβολή τους στην ανάπτυξη της Ηπείρου, "Δωδώνη", τόμ. 15, τεύχ. Α' (1986), σ. 103-127.
- Νυσταζοπούλου Μαρίας Γ., Η εν τη Ταυρική Χερσονήσω πόλις Σουγδαία. (Από του ΙΓ' μέχρι του ΙΕ' αιώνας), Αθήναι 1965.
- Ξανθοπούλου-Κυριακού Αρτεμης, Η Ελληνική Κοινότητα της Βενετίας (1797-1866), Θεσ/νίκη 1978.
- Παλαιολόγου Κ. Α., Ρωσικά περί Ελλάδος έγγραφα νυν το πρώτον εις την ελληνικήν μεθερμηνευόμενα, "Παρνασσός", τόμ. 1 (1877), σ. 915-921, τόμ. 2 (1878), σ. 459-464, 708-712, τόμ. 5 (1881), σ. 143-153, τόμ. 7 (1883), σ. 223-228, 449-452, τόμ. 9 (1885), σ. 693-698.
- Παλαιολόγου Κ. Α., Ημερολόγιον αυτόγραφον του Ρώσου ναυάρχου Γρέυγ κατά την εις Πελοπόννησον εκστρατείαν των Ρώσων τω 1769, "Παρνασσός", τόμ. 3 (1879), σ. 34-50.
- Παλαιολόγου Κ. Α., Περί του κόμητος Μοτσενίγου, "Παρνασσός", τόμ. 6 (1882), σ. 711-720.
- Παλαιολόγου Κ. Α., Ημερολόγιον αυτόγραφον Στεφάνου Πέτροβιτζ Χμετιόβκιη, πλοιάρχου κατά την εις Πελοπόννησον εκστρατείαν των Ρώσων, "Παρνασσός", τόμ. 8 (1884), σ. 239-249.
- Παλαιολόγου Κ. Α., Έλληνες διπλωμάται εν Ρωσία κατά την ΙΕ' και ΙΖ' εκατονταετηρίδα, "Παρνασσός", τόμ. 10 (1886), σ. 32-39.
- Παλαιολόγου Κ. Α., Πληρεξούσιον του βασιλέως της Ρωσίας Ιωάννου Βασίλιεβιτς του Γ' τω Έλληνι Τραχανιώτη, "Παρνασσός", τόμ. 12 (1888), σ. 40-41.
- Παναγιωτοπούλου-Γαβαθά Αγγελικής, Μεταβίβαση κυριότητας και εμπορική επέκταση του τυπογραφείου Γλυκύ, "Ο Ερανιστής", τόμ. 8 (1970), σ. 146-150.
- Παντελοδήμου Δημ., Ενέργειαι του Βολταίρου προς απελευθέρωσιν της Ελλάδος κατά την διάρκειαν του ρωσοτουρκικού πολέμου 1768-1774, "Ηπειρωτική Εστία", τόμ. 18 (1969), σ. 497-516.
- Παπαγεωργίου Γεώργιου, Οι συντεχνίες στα Γιάννινα κατά το 19^ο και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, (διδακτορική διατριβή), Ιωάννινα 1988.

- Παπαγεωργίου Γεώργιου, Μαρτυρίες για τις δραστηριότητες Καλαρρυτινών εμπόρων (τέλη 18^{ου} αι.-1821). (Με βάση το αρχείο Γεωργίου Δουρούτη), "ΗΧ", τόμ. 30 (1992), σ. 171-189.
- Παπαδία-Λάλα Αναστασία, Η Σμύρνη κατά τα Ορλωφικά (1770). Εσωτερικές συγκρούσεις και ευρωπαϊκή παρέμβαση, "Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών", τόμ. 5 (1984-85), σ. 133-185.
- Παπαϊωάννου Απόστολου, Οι επιγραφές του Ελληνικού Νεκροταφείου στο νησί San Michele της Βενετίας, "Θησαυρίσματα", τόμ. 19 (1982), σ. 247-317.
- Παπουλίδη Κ. Κ., Για μερικούς άγνωστους και γνωστούς Έλληνες στη Ρωσία κατά το 18^ο και 19^ο αιώνα, "Βαλκανική βιβλιογραφία", τόμ. III (1974), (παράρτημα 1976), σ. 217-226.
- Παπουλίδη Κ. Κ., Ελληνορωσικά, Θεσ/νίκη 1988.
- Πλουμίδη Γεωργίου Σ., Ο αρχιεπίσκοπος Φιλαδελφείας Γρηγόριος Φατσέας (1762-1768), "Θησαυρίσματα", τόμ. 1 (1967), σ. 85-113.
- Πλουμίδη Γεωργίου Σ., Το βενετικόν τυπογραφείον του Δημητρίου και του Πάνου Θεοδοσίου (1755-1824), Αθήναι 1969.
- Πλουμίδη Γεωργίου Σ., Αι πράξεις εγγραφής των Ελλήνων σπουδαστών της Παδούης (Μέρος Α. Artisti 1634-1782), "ΕΕΒΣ", τόμ. 37 (1969-1970), σ. 260-336.
- Πλουμίδη Γεωργίου Σ., Αι πράξεις εγγραφής των Ελλήνων σπουδαστών της Παδούης (Μέρος Α. Artisti). Συμπλήρωμα έτη (1674-1701), "Θησαυρίσματα", τόμ. θ' (1971), σ. 188-204.
- Πλουμίδη Γεωργίου Σ., Αι πράξεις εγγραφής των Ελλήνων σπουδαστών της Παδούης (Μέρος Β'. Legisti 1591-1809), "ΕΕΒΣ", τόμ. 38 (1971), σ. 84-206.
- Πλουμίδη Γεωργίου Σ., Σχολεία στην Ελλάδα συντηρούμενα από κληροδοτήματα Ελλήνων της Βενετίας (1603-1797), "Θησαυρίσματα", τόμ. 9 (1972), σ. 236-249.
- Πλουμίδη Γεωργίου Σ., Πρόλογοι και κατάλογοι τυπογραφείων Βενετίας και Βιέννης (1668-1876), Αθήνα 1978.
- Πολίτη Αλέξη, Η προσγραφομένη στον Ρήγα πρώτη έκδοση του Αγαθάγγελου. Το μόνο γνωστό αντίτυπο, "Ερανιστής", τόμ. 7 (1969), σ. 173-192.
- Πρωτοψάλτη Ε. Γ., Η επαναστατική κίνηση των Ελλήνων κατά τον δεύτερον επί Αικατερίνης Β' ρωσοτουρκικόν πόλεμον. Λουδοβίκος Σωτήρης, "Δελτίον Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας", τόμ. 14 (1960), σ. 33-155.
- Πυρσινέλλα Β., Τα αρπαγέντα υπό του Αλή πασά κτήματα των Βρετών, "ΗΧ", τόμ. 13 (1938), σ. 123-141.
- Ρεφενέλ Κ. Α., Ιστορία των νεωτέρων Ελλήνων, μετ. Κοσμά Κοκίδου, εν Αθήναις 1861.
- Σάθα Κ. Ν., Νεοελληνική Φιλολογία, εν Αθήναις 1868.
- Σάθα Κ. Ν., Τουρκοκρατούμενη Ελλάς, Αθήνησι 1869, (επανέκδοση Καραβία, Αθήνα 1985).

- Σακελλαρίου Μιχαήλ Β., Η Πελοπόννησος κατά την δευτέραν τουρκοκρατίαν (1715-1821), Αθήναι 1939.
- Σαρρή Νεοκλή, Προεπαναστατική Ελλάδα και οσμανικό κράτος. Από το χειρόγραφο του Σουλεϊμάν Πενάχ εφέντη του Μοραϊτη (1785), Αθήνα 1993.
- Σεγκούνη Φιλ., Ανέκδοτος αλληλογραφία των Ζωσιμάδων, "ΗΧ", τόμ. 6 (1931), σ. 192-257.
- Σιορόκα Γεωργίου Α., Το γαλλικό προξενείο της Άρτας (1702-1789) (διδακτορική διατριβή), Ιωάννινα 1981.
- Σκουβαρά Βαγγέλη, Ιωάννης Πρίγκος (1725;-1789). Η ελληνική παροικία του Άμστερνταμ. Η σχολή και η βιβλιοθήκη Ζαγοράς, "Θεσσαλικά Χρονικά", τόμ. 9 (1964) (ολόκληρος ο τόμος).
- Τωμαδάκη Νικολάου Β., Ναοί και θεσμοί της Ελληνικής Κοινότητας του Λιβόρνου, "ΕΕΒΣ", τόμ. 16 (1940), σ. 81-127.
- Τωμαδάκη Νικολάου Β., Ηπειρώται εις το Λιβόρνον (1758-1816) και ο Ιωαννίτης σοφός ιερομόναχος Γρηγόριος ο Παλιουρίτης (1778-1816), "Ηπειρωτικό Ημερολόγιο", τόμ. Δ' (1982), σ. 9-23.
- Τριανταφύλλου Κ. Ν., Οι Κωστάκηδες της Αχαΐας και του Λιβόρνου, Αθήνα 1968.
- Τριανταφύλλου Κ. Ν., Οι κώδικες γάμων και βαπτίσεων της Ελληνικής Κοινότητας Λιβόρνου (1760 κ.εξ.), Πάτρα 1986.
- Τσιρπανλή Ζαχ. Ν., Το κληροδότημα του καρδινάλιου Βησσαρίωνος για τους φιλενωτικούς της βενετοκρατούμενης Κρήτης (1439-17^{ος} αι.), (διδακτορική διατριβή), Θεσ/νίκη 1967.
- Τσιρπανλή Ζαχ. Ν., Μαρτυρίες για το εμπόριο του ελληνικού βιβλίου (1780, 1783), "Δωδώνη", τόμ. 10 (1981), σ. 139-166.
- Τσιρπανλή Ζαχ. Ν., Γιαννιώτες έμποροι και εμπορική πολιτική της Βενετίας (1720-1721), "Χαριστείον Σεραφείμ Τίκα, Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος", Θεσ/νίκη 1984.
- Τσιρπανλή Ζαχ. Ν., Οι Μανιάτες στην Παομία της Κορσικής (1673-1713), "Λακωνικά Σπουδαί", τόμ. 10 (1990), σ. 368-414.
- Τσιτσέλη Ηλία Α., Κεφαλληνιακά Σύμμεικτα, τόμ. Α', εν Αθήναις 1904.
- Υψηλάντου-Κομνηνού Αθανασίου, Τα μετά την άλωσιν (1453-1789), εν Κων/πόλει 1870, (επανεκδοση Ν. Καραβία, Αθήναι 1972).
- Φιλήμονος Ιωάν., Δοκίμιον ιστορικών περί της ελληνικής επαναστάσεως, τόμ. 1, Αθήναι 1859.
- Χασιώτη Ι. Κ., Οι Έλληνες στις παραμονές της ναυμαχίας της Ναυπάκτου, Θεσ/νίκη 1970.
- Χιώτου Π., Ιστορικά Απομνημονεύματα, τόμ. Γ', Κέρκυρα 1863.

II) ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Alberti Anna Maria, Venezia e la Russia alla fine del secolo XVIII (1770-1785), "Archivio Veneto", τόμ.9-10 (1931), σ. 222-283, τόμ. 11-12 (1932), σ. 287-345.
- Alef Gustave, The adoption of the Muscovite two-headed eagle: A discordant view "Rulers and Nobles in fifteenth-Century Muscovy", London 1983, Variorum reprints, (αρ. μελέτης IX), σ. 1-21.
- Alef Gustave, Diaspora Greeks in Moskow, "Rulers and Nobles in fifteenth-Century Muscovy", London 1983, Variorum reprints, (αρ. μελέτης XI), σ. 26-34.
- Algarotti Francesco, Viaggi di Russia, Torino 1979.
- Anderson M. S., La Russia di Pietro il Grande, "Storia del Mondo Moderno", τόμ. VI, Cambridge University Press, (ιταλική έκδοση) Milano 1971, σ. 856-885.
- Anderson M. S., Le relazioni diplomatiche europee, "Storia del Mondo Moderno", τόμ. VIII, Cambridge University Press, (ιταλική έκδοση) Milano 1971, σ. 321-354.
- Anderson M. S., Peter the Great, London 1978.
- Anderson M. S., Europe in the eighteenth century 1713-1783, London and New York 1987.
- Anderson R. C., Naval Wars in the Levant, 1559-1853, Liverpool 1952.
- Argyriou Asterios, Les exégèses Grecques de l'Apocalypse à l'époque turque (1453-1821). Esquisse d' une histoire des courants idéologiques au sein du peuple grec asservi, Θεσ/νίκη 1982.
- Arš G. L., Albanija i Epir v Konze XVIII - načale XIX v., Moskva 1963, μετάφρ. Υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδας: Η Αλβανία και η Ήπειρος κατά τα τέλη του 18^{ου}-αρχάς 19^{ου} αιώνας.
- Arš G. L., O russoj sisteme "pokrovitel'stva" i o nekototyh ee social'no-economičeskijh i političeskijh posledstvijah dlja naselenija balkan - koneč XVIII - načalo XIX vv, "Études Balkaniques", τόμ. 2 (1975), σ. 108-113, μετάφρ. Γεωργίας Ιωαννίδου Μπιτσιάδου: Το ρωσικό σύστημα της "προστασίας" και οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνέπειες που προέκυψαν από το σύστημα αυτό για τους βαλκανικούς λαούς κατά τα τέλη του 18^{ου} και τις αρχές του 19^{ου} αι., "Βαλκανική βιβλιογραφία", τόμ. V (1976), (παράρτημα Θεσ/νίκη 1979), σ. 331-342.
- Bakounine Tatiana, Répertoire biographique des francs-maçons russes (xviiie et xixe siècle), Institut des études slaves, Paris 1967.
- Balard Michel, La Rommanie Génoise (XII - début du XV siècle), τόμ. I-II, Rome 1978.
- Batalden Stephen K., Catherine II's Greek prelate Eugenios Voulgaris in Russia, 1771-1806, New York 1982.

- Beccaria Cesare, Dei delitti e delle pene, επιμ. Franco Venturi, Τοπίο 1965, 31981.
- Berengo M., La società veneta alla fine del Settecento, Firenze 1956.
- Bozzolato Giampiero, Polonia e Russia alla fine del XVIII secolo, Padova 1964.
- Braudel Fernand, La Méditerranée et le monde méditerranéen à l' époque de Philipp II, τόμ. Α', Paris 41979, μετάφρ. Κλαίρης Μιτσοτάκη: Η Μεσόγειος και ο μεσογειακός κόσμος την εποχή του Φιλίππου Β' της Ισπανίας, τόμ. Α', Αθήνα 1991.
- Caccamo Domenico, I problemi del Mar Nero e i primi rapporti Russo-Veneziani (aprile-maggio 1647), "Studi Veneziani", N. S., τόμ. VI (1982), σ. 201-227.
- Camariano-Cioran Ariadna, La guerre russo-turque de 1768-74 et les Grecs, "Revue des études Sud-est Européennes", τόμ. 3 (1965), σ. 513-547.
- Cappelli A., Cronologia, Cronografia e Calendario Perpetuo, Milano 41978.
- Carter Francis W., Dubrovnik (Ragusa). A classic City-state, London and New York 1972.
- Casanova Giacomo, Confutazione della Storia del Governo Veneto D' Amelot de la Houssaie, τμήμα Ι, Αμστερνταμ [=Lugano] 1769.
- Casanova Giacomo, Istoria delle turbolenze della Polonia, Napoli 1974.
- Cessi Roberto, Confidenze di un ministro russo a Venezia nel 1770, "Atti del Reale Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti", τόμ. LXXIV, τμήμα ΙΙ, (1914- 1915), σ. 1575-1604.
- Cessi Roberto, Il consolato veneto ed il porto di Salonico alla metà del sec. XVIII, "Giornale degli economisti e rivista di statistica", τόμ. 50 (1915), σ. 57-68.
- Comisso Giovanni, Agenti segreti di Venezia (1705-1797), Milano 1984.
- De Madariaga Isabel, Russia in the Age of Catherine the Great, New Haven and London 1981.
- Di Salvo Ines, Beccaria nella cultura neogreca antecedente a Korais, Palermo 1982, (Università di Palermo, Istituto di Filologia Greca, Quaderni-11).
- Di Salvo Ines, Leonardos Kapetanakis corrispodente di Beccaria e di Frisi, (ανάρτυο από) "Annali della Facoltà da Lettere e Filosofia dell' Uninersità di Palermo", τόμ. 3 (1985), σ. 3-29.
- Druzhinina E. I., Kyuchuk-Kaynardziskij mir 1774 goda, Μόσχα 1955.
- Duparc Pierre, Recueil des instructions donées aux ambassadeurs et ministres de France depuis les traités de Westphalie jusqu'a la révolution française, αρ. XXVI-Venise, Paris 1958.

- Giraud Gianfranco, Venezia e la Russia, 1472-1797: trionfi e tramonti a confronto, "Volte dell' impero russo da Ivan il Terribile a Nicola I", Milano 1991, σ. 53-62.
- Hassiotis I. K., Sull' organizzazione, incorporazione sociale e ideologia politica dei Greci a Napoli (dal XV alla metà del XIX sec.), "ΕΕΦΣΠΘ", τόμ. 20 (1981), σ. 409-452.
- Heyd W., Histoire du commerce du Levant au Moyen-Age, τόμ. II, Λειψία 1885 [ανατύπ. Amsterdam 1967].
- Illuministi Italiani, τόμ. VII : Riformatori delle antiche repubbliche, dei ducati, dello stato pontificio e delle isole, επιμέλεια Giuseppe Giarrizzo, Gianfranco Torcellan, Franco Venturi, Milano-Napoli 1965.
- Infelise Mario, L'editoria veneziana nel settecento, Milano 1989.
- Iorga N., Byzance après Byzance, Bucarest 1971, μετάφρ. Γιάννη Καρά: Το Βυζάντιο μετά το Βυζάντιο, Αθήνα 1985.
- Karathanassis A.E., La fraternité Grecque de Venise et ses relations avec la Russie et le monde slave, "Les cultures slaves et les Balkans", τόμ. 2, Σόφια 1978, σ.42-65.
- Kireev N. G., On the history of Russian-Turkish trade relations via Istanbul in the middle of the 18th century, "Istanbul à la jonction des cultures Balkaniques, Méditerranéennes, Slaves et Orientales, aux xviiie-xixe siècles", (Κων/πολη 15-20 Οκτωβρίου 1973), Βουκουρέστι 1977, σ. 125-131.
- Krylova T. K., Rossijsa i Venecija na rubeže XVII i XVIII vv., "Učēnye zapiski Leningradoskogo gos. pedagogičeskogo Instituta imeni Gercena", τόμ. XIX (1939), Kafedra istorii SSSR, σ. 43-82.
- Kurat A. N., La ritirata dei Turchi (1683-1730), "Storia del Mondo Moderno", τόμ. VI, Cambridge University press, (ιταλική έκδοση) Milano 1971, σ. 729-775.
- Lamansky Vladimir, Secrets d' État de Venise, τόμ. 2, S. Pétersbourg 1884, (επανέκδοση New York 1969).
- Legrand Emile, Bibliographie Hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés par des Grecs au XVIIIe siècle, τόμ. 2, Paris 1928.
- Malagola Carlo, L' istituzione della rappresentanza diplomatica di Venezia alla Corte di Pietroburgo e una relazione sulla marina russa sotto Caterina II, Venezia 1906.
- Manfroni Camillo, Documenti veneziani sulla campagna dei Russi nel Mediterraneo 1770-1771, "Atti del Reale Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti", τόμ. 72 (1912-13), σ. 1143-1176.
- Manfroni Camillo, La campagna navale russo-turca (1770-1771). Relazioni inedite di Angelo Emo, "Rivista Marittima", Δεκέμβριος 1913, σ. 3-15 (ανάτ.).
- Marriott J. A. R., The Eastern Question, Οξφόρδη 1969.

Longworth Philip, Russian-Venetian Relations in the Reign of Tsar Aleksey Mikhailovich, "The Slavonic and East European Review" 64 (1986), 380-400.

- Massie Robert K., Peter the Great. His life and World, New York 1989.
- Mazzucchelli Mario, La Semiramide del Nord (Caterina II di Russia), Milano 1930.
- Medlin William K.-Patrinelis Christos G., Renaissance Influences and Religious Reforms in Russia, Geneve 1971.
- Meyendorff Iohn, Byzantium and the Rise of Russia. A study of Byzantino-Russian relations in the fourteenth Century, Cambridge University Press 1981, μετάφρ. Νίκου Φωκά: Βυζάντιο και Ρωσία. Μελέτη των βυζαντινο-ρωσικών σχέσεων κατά το 14^ο αιώνα, Αθήνα 1988.
- Miklosich F.-Müller I., Acta et Diplomata Graeca Medii Aevi sacra e profana, vol. tertium, Vindobonae 1865.
- Milner Gulland Robin-Dejevsky Nicolai, Cultural Atlas of Russia and the Soviet Union, New York 1969.
- Morozzo della Rocca Raimondo-Tiepolo Maria Francesca, Cronologia Veneziana del Settecento "La civiltà Veneziana del Settecento", Firenze 1960, σ. 231-288.
- Nicolopoulos John, From Agathangelos to the Megale Idea : Russia and the emergence of modern Greek nationalism, "Balkan Studies", τόμ. 26 (1985), σ. 41-56.
- Nystazopoulou Pélécidis Marie, Venise et la mer Noire du XI au XV siècle, "Θησαυρίσματα", τόμ. 7 (1970), σ. 15-51.
- Petrovich Michael Boro, Catherine II and a false Peter III in Montenegro, "The American Slavic and East European Review", τόμ. XIV (1955), σ. 169-194.
- Philipp Werner, L' inizio dell'occidentalizzazione della Russia, "Storia del Mondo Moderno", τόμ. V, Cambridge University press, (ιταλική έκδοση) Milano 1971, σ. 737-765.
- Pisani P., I cristiani di rito orientale a Venezia e nei possedimenti veneziani (1493-1791), "Ateneo Veneto", anno XX (1897), τόμ. I, σ. 361-384.
- Pouqueville F. C. H. L., Histoire de la Régénération de la Grèce comprenant le Précis des événements depuis 1740 jusqu'en 1824, τόμ. A', Paris 1824,²1828, μετ. Ξεν. Ζυγούρα Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως, ήτοι Η Αναγέννησις της Ελλάδος, τόμ. A', εν Αθήναις 1890.
- [Predeli P.-Bosmin P.], I libri commemoriali della Repubblica di Venezia. Regesti, τόμ. 1-8, Venezia 1876-1914.
- Prousis Theophilus C., The Greeks of Russia and the Greek awakening, 1774-1821, "Balkan Studies", τόμ. 28 (1987), σ. 259-280.
- Psaltis Stamatios B., Grammatik der Byzantinischen Chroniken, Göttingen ²1974. [Η πρώτη έκδ. το 1913].
- Ragsdale Hugh, Montmorin and Catherine's Greek Project, "Cahiers du Monde Russe et Soviétique", τόμ. XXVII (1986), σ. 27-44.
- Rigobon Marcella, La questione delle "liste" e le relazioni tra Venezia e l' Austria negli anni 1770-71, "Archivio Veneto", τόμ. 11-12 (1932), σ. 189-208.

- Romanin S., Storia documentata di Venezia, τόμ. I-X, Venezia 1853-1861, 3 1972-1975.
- Rulhière Claude Carloman de, Historie de l' anarchie de Pologne et du démembrement et cette république, τόμ. III, Παρίσι 1807.
- Sanudo Marino, I Diarii, τόμ. III, Μολόνια 1969 (επανέκδοση της εκδ. του 1880).
- Sarkova I. S., Russkie i ital'janskije zapiski ob ustanovlenii prjamych torgovych svjazej meždju Rossiej i Italiej v poslednej treti XVIII v. (po materialam archiva Voroncovyh), "Vspomogatel'nye istoričeskie discipliny", τόμ. VII, Akademia Nauk SSSR, Otdelenie istorii, Leningrand 1976, σ. 302-319.
- Schwarzenberg Claudio, Ricerche sull' assicurazione marittima a Venezia dal dogado di Pasquale Cicogna al dogado di Paolo Renier, Roma 1969.
- Seneca F., Francesco Lorenzo Morosini e un fallito progetto di accordo Veneto-Russo, "Archivio Veneto", S.V., τόμ. LXXI (1962), σ. 19-47.
- Skržinskaja Elena Ć., Storia della Tana, "Studi Veneziani", τόμ. 10 (1968), σ. 3-45.
- Skrzinskaja Elena C., Un ambasciatore veneziano all' Orda d' Oro, "Studi Veneziani", τόμ. 16 (1974), σ. 67-96.
- Slot B. J., Η φυγάδευσις του Ιωάννη Παλατινού [sic] εκ Σμύρνης, "Μνημοσύνη", τόμ. 9 (1982-84), σ. 119-128.
- Stavrianos L. S., The Balkans since 1453, New York 1963.
- Stefani Giuseppe, L' assicurazione a Venezia dalle origini alla fine della Serenissima, τόμ. I, Trieste 1956.
- Stefani Giuseppe, I Greci a Trieste nel Settecento, Trieste 1960.
- Stephanides Georges, Aspects du risque maritime aux XVIIe et XVIIIe siècles. Problèmes iuridiques posés par la sécurité des mers à la fin de l' ancien régime, Αθήνα 1986.
- Storia de' fatti memorabili avvenuti tra' Principi dell' Europa l' anno 1771, e principalmente quelli della guerra presente sussistente tra la Corte di Russia e la Porta Otomana dal loro cominciamento fino al presente 1771..., Venezia 1772. [Αποτελείται από 1 τόμο που περιέχει 4 "βιβλία" (libri) με ξεχωριστή σελιδαρίθμηση το κάθε "βιβλίο"].
- Storia d' Italia, τόμ. 3, Torino 1973.
- Straub Enrico, Rapporti di Giacomo Casanova con i paesi del Nord. A proposito dell' inedito "Prosopopea Ecaterina II" (1773-74), Venezia 1978, (Centro Tedesco di Studi Veneziani. Quaderni-9).
- Sturdza Michail-Dimitri, Dictionnaire historique et généalogique des grandes familles de Grèce d' Albanie et de Constantinople, Paris 1983.
- Svoronos N. G., Le commerce de Salonique au XVIII siècle, Paris 1956.

- Tabacco Giovanni, Andrea Tron e la crisi dell' aristocrazia senatoria a Venezia, Verona 21980.
- Thiriet Freddy, Storia della Repubblica di Venezia, Venezia 1981. [Η πρώτη έκδ. το 1952 στα γαλλικά: Histoire de Venise].
- Tiozzo C. B.-Semenzato C., The Banks of the river Brenta, Treviso 1978.
- Tucci Ugo, La marina mercantile Veneziana nel Settecento, "Bolletino dell' Istituto di Storia della società e dello Stato Veneziano", τόμ. II (1960), σ. 155-200. [Οι πρώτοι 6 τόμοι του περιοδικού φέρουν την παραπάνω ονομασία. Από τον 7^ο τόμ. κ.εξ. το περιοδικό μετονομάστηκε σε "Studi Veneziani"].
- Valiero Andrea, Historia della Guerra di Candia, Venetia 1679.
- Valsecchi Franco, L' Italia nel Settecento, dal 1714 al 1788, Verona 1971. [Η 1^η έκδ. Milano 1959].
- Venturi Franco, Settecento riformatore, τόμ. III, La prima crisi dell' Antico Regime (1768-1776), Torino 1979.
- Venturi Franco, Venezia nel secontto Settecento, Torino 1980.
- Venturi Franco, La rivolta Greca del 1770 e il patriotismo dell' età dei lumi, Roma 1986.
- Vernadsky George, The Tsardom of Moscow 1547-1682, τόμ. 1, New Haven and London 1969.
- Winter Otto Friedrich, Repertorium der diplomatischen Vertreter aller Länder, III (1764-1815), Graz-Köln 1965.
- Young I., La Russia, "Storia del Mondo Moderno", τόμ. VIII, Cambridge University Press, (ιταλική έκδοση) Milano 1971, σ. 393-426.
- Zakythinos D. A., Corsaires et pirates dans les mers grecques au temps de la domination turque, "L' Hellenisme Contemporain, τόμ. 3 (1939), σ. 695-738.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι σχέσεις των Ρώσων με τους Έλληνες και τους Βενετούς μέχρι την άνοδο της Αικατερίνης Β' (1762)

Η αρχή των πολιτικοοικονομικών, πολιτιστικών και εκκλησιαστικών σχέσεων μεταξύ των Ελλήνων (Βυζαντινών) και των Ρώσων (που ήταν γνωστοί ως "Ρως") ανάγεται στον 9^ο και 10^ο αιώνα¹. Από τότε οι Ρώσοι άρχισαν να επηρεάζονται από τους Έλληνες. Η άλωση της Κων/πολης από τους Τούρκους που επακολούθησε δεν υπήρξε ανυπέρβλητο εμπόδιο για τη συνέχιση και την ανάπτυξη των επαφών ανάμεσα στους Έλληνες και τους Ρώσους, γιατί πολλοί Έλληνες (μοναχοί, ιερείς, γιατροί, λόγιοι, έμποροι και στρατιωτικοί)² κατέφυγαν στη Ρωσία, ιδίως μετά το γάμο της Ζωής-Σοφίας Παλαιολογίνας με το Μέγα Δούκα της Μόσχας Ιβάν Γ' Βασίλιεβιτς (1462-1505) στα 1472³. Δίδαξαν στους Ρώσους τη λατινική - που ήταν τότε η γλώσσα της πολιτικής και της διπλωματίας - και πλούτισαν τις εκκλησιαστικές βιβλιοθήκες με ελληνικά χειρόγραφα, συντελώντας έτσι στην προαγωγή του πολιτισμού της Ρωσίας⁴. Αρκετοί από αυτούς διακρίθηκαν εκεί και ως διπλωμάτες.

Ο πρώτος Έλληνας που κατέφυγε στη Μόσχα μετά την Άλωση

1. Για την ονομασία "Ρως" (Rhos-Rus) βλ. Robin Milner Gulland-Nicolai Dejevsky, *Cultural Atlas of Russia and the Soviet Union*, New York 1969, σ. 37 και John Meyendorff, *Byzantium and the Rise of Russia. A study of Byzantino-Russian relations in the fourteenth Century*, Cambridge University Press 1981, μετάφρ. Νίκου Φωκά: *Βυζάντιο και Ρωσία. Μελέτη των βυζαντινο-ρωσικών σχέσεων κατά το 14^ο αιώνα*, Αθήνα 1988, σ. 33, 34. Για τις πρώτες επαφές Βυζαντινών-Ρώσων στον 9^ο αιώνα και για την ανάπτυξη αυτών των επαφών στο 10^ο, όταν οι Ρώσοι ασπάστηκαν και επίσημα το χριστιανισμό βλ. Meyendorff, *ό.π.*, σ. 25-28 και *passim*. Ο συγγραφέας παρουσιάζει τεκμηριωμένα στη μελέτη του ενδιαφέρουσες πτυχές των σχέσεων Βυζαντινών και Ρώσων από τον 9^ο ως και το 14^ο αιώνα επιμένοντας περισσότερο στον τελευταίο αιώνα. Σχετική βιβλιογραφία για την περίοδο και τα θέματα που διαπραγματεύθηκε βλ. στις σ. 15-22 του έργου του.

2. Asterios Argyriou, *Les exégèses Grecques de l' Apocalypse à l' époque turque (1453-1821). Esquisse d' une histoire des courants idéologiques au sein du peuple grec asservi*, Θεσ/νίκη 1982, σ. 87.

3. Απ. Ε. Βακαλόπουλου, *Ιστορία του νέου ελληνισμού*, τόμ. Γ', Θεσ/νίκη 1968, σ. 58-62.

4. *ό.π.*, σ. 61.

και χρησιμοποιήθηκε ως διπλωμάτης από τους Ρώσους υπήρξε ο Νικόλαος Ράλλης, ο οποίος στάλθηκε το 1461 από τον ηγεμόνα Βασίλειο Β' (1425-1462) σε αποστολή στο Μιλάνο⁵. Κυρίως όμως οι διπλωματικές επαφές ανάμεσα στους Ρώσους και τους δυτικοευρωπαίους (συγκαταλέγοντας ανάμεσά τους και τους Βενετούς) άρχισαν κατά την περίοδο της βασιλείας του Ιβάν Γ' (1462-1505)⁶. Μετά το γάμο του με τη Ζωή-Σοφία Παλαιολογίνα αρκετοί Έλληνες χρησιμοποιήθηκαν από το Ρώσο ηγεμόνα ως διπλωμάτες σε διάφορες αποστολές στην Ευρώπη και ιδιαίτερα στην Ιταλία και τη Βενετία⁷. Υπήρξαν δηλ. "οι πρόδρομοι" του Μαρούτη και σημαντικοί κρίκοι μιας αλυσίδας Ελλήνων που συνέβαλαν στη συνέχιση και την πολλαπλή ανάπτυξη των επαφών ανάμεσα στους Έλληνες και τους Ρώσους.

Εξέχουσα θέση σ' αυτή την αλυσίδα κατέχει και ο Μάξιμος ο Γραικός (Μιχαήλ Τριβώλης)⁸, ο οποίος θεωρείται ως η

5. Gustave Alef, *Diaspora Greeks in Moskow, "Rulers and Nobles in fifteenth-Century Muscovy"*, London 1983, Variorum reprints, (αρ. μελέτης XI), σ. 29.

6. George Vernadsky, *The Tsardom of Moscow 1547-1682*, τόμ. 1, New Haven and London 1969, σ. 758.

7. Γι αυτούς τους διπλωμάτες γενικά βλ. William K. Medlin-Christos G. Patrinelis, *Renaissance Influences and Religious Reforms in Russia*, Geneve 1971, σ. 43. Βλ. επίσης Alef, *Diaspora*, ό.π., σ. 26-34. Περισσότερες πληροφορίες για το σημαντικότερο από αυτούς, το Γεώργιο Δ. Ταρχανιώτη, βλ. K. A. Παλαιολόγου, *Έλληνες διπλωμάται εν Ρωσία κατά την ΙΕ' και ΙΖ' εκατονταετηρίδα, "Παρνασσός"*, τόμ. 10 (1886), σ. 32-35. - Του ίδιου, *Πληρεξούσιον του βασιλέως της Ρωσίας Ιωάννου Βασίλιεβιτς του Γ' τω Έλληνι Ταρχανιώτη, "Παρνασσός"*, τόμ. 12 (1888), σ. 40-41. - Gustave Alef, *The adoption of the Muscovite two-headed eagle: A discordant view, "Rulers..."*, (αρ. μελέτης IX), σ. 1-21, passim. Συγκεκριμένες πληροφορίες για τις διπλωματικές αποστολές αυτών των Ελλήνων στην Ιταλία, και κυρίως στη Βενετία, βλ.: Παλαιολόγου, *Έλληνες διπλωμάται*, ό.π., σ. 34. - Του ίδιου, *Πληρεξούσιον*, ό.π., σ. 41. - Marino Sanudo, *I Diarii*, τόμ. III, Μπολόνια 1969 (επανέκδοση της έκδ. του 1880), σ. 49, 50, 54, 55, 61, 66, 89, 101, 135, 136, 148, 149, 218, 244, 272, 277, 278, 300, 1163, 1433. - S. Romanin, *Storia documentata di Venezia*, τόμ. III, Venezia ³1973, σ. 314 και τόμ. VI (³1974), σ. 351 σημ. 1. - Alef, *Diaspora*, ό.π., σ. 31.

8. Βιβλιογραφία για το Μιχαήλ Τριβώλη, που γεννήθηκε στην Άρτα το 1470 και πέθανε στη Ρωσία το 1556 και είναι περισσότερο γνωστός ως "Μάξιμος ο Γραικός", βλ. του M. I. Μανούσακα, *Εκκλήσεις των Ελλήνων λογίων προς τους ηγεμόνες της Ευρώπης για την απελευθέρωση της Ελλάδος, "Πρακτικά Ακαδημίας Αθηνών"*, τόμ. 59 (1984), (ανάτυπο 1985), σ. 225 σημ. 70.

σπουδαιότερη πνευματική προσωπικότητα της Ρωσίας κατά το 16^ο αιώνα⁹. Τον ίδιο αιώνα αρκετοί από τους Έλληνες πατριάρχες της Ανατολής, όπως και πολλές μονές (Σινά, Άγιον Όρος)¹⁰, είχαν στρέψει τα βλέμματά τους προς τους Ρώσους, κυρίως για οικονομικούς λόγους¹¹. Αναρίθμητες είναι από τότε και για αιώνες οι αιτήσεις Ελλήνων ιερωμένων προς τους Ρώσους για οικονομική βοήθεια. Ο κύριος όμως συνδετικός κρίκος ανάμεσα στους Έλληνες και τους Ρώσους υπήρξε το ομόδοξο των δυο λαών, δηλ. η ορθοδοξία. Στο πρόσωπο του τσάρου οι Έλληνες έβλεπαν τον ομόδοξο ηγεμόνα που θα τους βοηθούσε να απελευθερωθούν από τον οθωμανικό ζυγό. Ωστόσο, ως τη ναυμαχία της Ναυπάκτου (1571) οι Έλληνες προσδοκούσαν ότι η απελευθέρωσή τους θα ερχόταν κυρίως από τη Δύση (Βενετία, Ισπανία). Μετά όμως απ' αυτή τη ναυμαχία οι φιλωρωσικές διαθέσεις τους αυξήθηκαν ακόμη περισσότερο, γιατί διαψεύστηκαν οι προσδοκίες που είχαν στηρίξει στους Δυτικούς¹². Οι ελπίδες αυτές των Ελλήνων είχαν γίνει αντιληπτές και από το σουλτάνο, που γι' αυτό το λόγο είχε αρχίσει να φοβάται τους Ρώσους¹³.

Η ίδρυση του ρωσικού πατριαρχείου λίγα χρόνια αργότερα (1589) αύξησε την αίγλη της Μόσχας στους ορθοδόξους των Βαλκανίων και έγινε η αιτία να θεωρηθεί η Ρωσία πρόμαχος των χριστιανών εναντίον των Τούρκων¹⁴. Οι Έλληνες εκκλησιαστικοί

9. Για μια σύντομη και περιεκτική περιγραφή και αποτίμηση της προσφοράς του Μάξιμου του Γραικού βλ. Medlin-Patrinelis, ό.π., σ. 20-29.

10. N. Iorga, *Byzance après Byzance*, Bucarest 21971, μετάφρ. Γιάννη Καρά: *Το Βυζάντιο μετά το Βυζάντιο*, Αθήνα 1985, σ. 133.

11. Medlin-Patrinelis, ό.π., σ. 30, 32, 44, 45.

12. K. N. Σάθα, *Τουρκοκρατούμενη Ελλάς*, Αθήνησι 1869, (επανέκδοση Καραβία, Αθήνα 1985), σ. 177. - Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Γ', σ. 209, 376.

13. Βλ. αναφορά του Βενετού πρεσβευτή στην Κων/πολη Giacomo Soranzo στα 1576. (Σάθα, *Τουρκοκρατούμενη*, ό.π., σ. 177, 178 - Medlin-Patrinelis, ό.π., σ. 33. - Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Γ', σ. 376). Αλλά και στα 1585 ο Βενετός Γενικός Προνοητής Κρήτης Alvise Grimani προειδοποιούσε την κυβέρνησή του ότι, μόλις οι Μοσχοβίτες επιτεθούν εναντίον των Τούρκων, οι σκλαβωμένοι Έλληνες θα ξεσηκωθούν και θα ανακηρύξουν τον τσάρο αυτοκράτορα της Κων/πολης. (βλ. Zax. N. Τσιρπανλή, *Το κληροδότημα του καρδινάλιου Βησσαρίωνος για τους φιλενωτικούς της βενετοκρατούμενης Κρήτης (1439-17^{ος} αι.)*, (διδακτορική διατριβή), Θεσ/νίκη 1967, σ. 170, 317).

14. Για τη χειροτονία του μητροπολίτη Μόσχας σε πατριάρχη το 1589, την επικύρωση του τίτλου του από τη σύνοδο των πατριαρχών της Ανατολής το 1593 και την απήχηση αυτού του γεγονότος βλ.: Medlin-Patrinelis, ό.π., σ. 36, 37. - Θεόδωρου Ν. Ζήση, *Κωνσταντινούπολη και Μόσχα*, Θεσ/νίκη 1989, σ. 34, 35.

ηγέτες καλλιέργησαν την εικόνα της Μόσχας ως καταφύγιου του ελληνισμού. Και πραγματικά, από το 17^ο αιώνα και μετά, πολλοί Έλληνες, κληρικοί και λαϊκοί, εγκαταστάθηκαν εκεί¹⁵. Έτσι στη Μόσχα και στο Κίεβο δημιουργήθηκαν σημαντικές ελληνικές παροικίες¹⁶, όπως και στη Νίζνα¹⁷. Στο πλαίσιο αυτό η πνευματική συμβολή των Ελλήνων που έζησαν στη Ρωσία υπήρξε σημαντική για τη διαμόρφωση του πολιτισμού της χώρας αυτής¹⁸. Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει για την ίδρυση ελληνολατινικού σχολείου στα 1649, όπου δίδαξε ο Αρσένιος ο Γραικός¹⁹ και για την ίδρυση της Σλαβο-Ελληνο-Λατινικής Ακαδημίας, όπου δίδαξαν οι αδελφοί Ιωαννίκιος και Σωφρόνιος Λειχούδη²⁰. Και τα δυο σχολεία ιδρύθηκαν στην Μόσχα.

15. Χρ. Λασκαρίδη, Ο Αρσένιος ο Γραικός και η Μόσχα (17ος αι.), Ιωάννινα 1988, σ. ΙΙΙ.

16. Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Γ', σ. 379.

17. Γρηγόρη Α. Αρς, Η Φιλική Εταιρεία και ο ρόλος της στον αγώνα του Ελληνικού λαού για την εθνική απελευθέρωσή του, "Σκουφάς", τόμ. Η' (1984), τεύχ. 68-69, σ. 68. Για την ελληνική κοινότητα στη Νίζνα και την εξέλιξή της βλ. επίσης: Π. Καρολίδου, Ιστορία της Ελλάδος. Από της υπό των Οθωμανών αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως (1453) μέχρι της βασιλείας του Γεωργίου του Α', εν Αθήναις 1924, σ. 484, 485 σημ.. - Φιλ. Σεγκούνη, Ανέκδοτος αλληλογραφία των Ζωσιμάδων, "ΗΧ", τόμ. 6 (1931), σ. 197-201. - Τρ. Ε. Ευαγγελίδου, Η παιδεία επί Τουρκοκρατίας, τόμ. Β', εν Αθήναις 1936, σ. 360, 361. - Ελευθερίας Ι. Νικολαΐδου, Ηπειρώτες απόδημοι στη Ρωσία τον 19^ο αιώνα και η συμβολή τους στην ανάπτυξη της Ηπείρου, "Δωδώνη", τόμ. 15, τεύχ. Α' (1986), σ. 108, 109, (καθώς και 110-115, όπου μνημονεύει πολλά ονόματα Ηπειρωτών εμπόρων στη Νίζνα). - Στέφανου Μπέττη, Οι Ζωσιμάδες και η συμβολή τους στη Νεοελληνική Αναγέννηση (Η ζωή και το έργο τους), Γιάννινα 1990, σ. 38 σημ. 32. - Χρήστου Λασκαρίδη, Ελληνοχριστιανικός πολιτισμός και Ουκρανία, εφημερ. "Ηπειρωτικός Αγών" Ιωαννίνων, 21, 22, 25 και 26 Ιανουαρίου 1994. Επίσης για εμπόριο Ελλήνων σ' αυτή την πόλη στα 1672 βλ. Παλαιολόγου, Ι, ό.π., τόμ. 9 (1885), σ. 696.

18. Medlin-Patrinelis, ό.π., σ. 48.

19. Λασκαρίδη, Αρσένιος, ό.π., σ. 69-73. Για τη ζωή και τη δράση αυτού του αξιόλογου Έλληνα δασκαλού της ελληνικής στη Μόσχα, μεταφραστή και διορθωτή των σλαβονικών λειτουργικών βιβλίων, που τόσο σημαντικό ρόλο έπαιξε στις εκκλησιαστικές και πνευματικές υποθέσεις της Ρωσίας στα μέσα του 17^{ου} αιώνα, βλ. την εμπειριστατωμένη διδακτορική διατριβή του Λασκαρίδη, Αρσένιος, ό.π..

20. Πληροφορίες γι αυτούς βλ. Κων. Κ. Παπουλίδη, Ελληνορωσικά, Θεσ/νίκη 1988, σ. 209-218, όπου και βιβλιογραφία στις σ. 209, 210. [Η πρώτη δημοσίευση στο "Γρηγόριος ο Παλαμάς", τόμ. 53 (1970), σ. 330-340].

Στο μεταξύ, οι φιλωρωσικές διαθέσεις των Ελλήνων αυξήθηκαν ακόμη περισσότερο από τη στιγμή που τα ηνία της Ρωσίας ανέλαβε ο Μ. Πέτρος, με συνέπεια η χώρα του να εμπλακεί ενεργητικά στο ανατολικό ζήτημα²¹. Ήδη από τα μέσα του 17^{ου} αιώνα οι Ρώσοι είχαν αντιληφθεί ότι η ανάπτυξη του κράτους τους συνδέεται με το εξωτερικό εμπόριο και με την επικοινωνία με τις λεγόμενες "ζεστές θάλασσες" (Βαλτική-Μαύρη θάλασσα)²². Και, καθώς η έξοδος ήταν κλειστή τόσο προς τη Βαλτική από τη Σουηδία όσο και προς τη Μαύρη θάλασσα από την Οθωμανική αυτοκρατορία, ο Μ. Πέτρος ήρθε σε σύγκρουση και με τις δυο αυτές χώρες. Βέβαια, η Μαύρη θάλασσα δε δίνει άμεση διέξοδο στη Μεσόγειο, γιατί παρεμβάλλονται τα Στενά του Βοσπόρου και του Ελλησπόντου. Έτσι μακροπρόθεσμα οι Ρώσοι θα επιδιώξουν και την εξασφάλιση αυτής της διόδου²³ πολεμώντας με τους Τούρκους. Για την εφαρμογή αυτών των σχεδίων τους και για να εξασθενίσουν τους Τούρκους, συνεργάστηκαν με τους υπόδουλους Έλληνες αλλά και με άλλους βαλκανικούς λαούς που επιδίωκαν την εκδίωξη των Οθωμανών από τις χώρες τους. Αυτή η ταύτιση, κατά κάποιο τρόπο, των συμφερόντων Ρώσων και Ελλήνων εξηγεί πολλούς ρωσοτουρκικούς πολέμους, καθώς επίσης και τις ελπίδες - και μερικές φορές τη συμμετοχή - των τελευταίων σ' αυτές τις συγκρούσεις. Ωστόσο, ο ρωσοτουρκικός πόλεμος του 1711 και η ήττα του Μ. Πέτρου στον Προύθο απέδειξε ότι ήταν ακόμη αδύνατη μια ικανοποιητική συνεργασία σε στρατιωτικό επίπεδο ανάμεσα στους Ρώσους και τους χριστιανούς των Βαλκανίων²⁴, παρά το χαρακτήρα σταυροφορίας που είχε δώσει ο

21. Για τον όρο αυτό βλ. Μ. Θ. Λάσκαρι, Το ανατολικόν ζήτημα 1800-1923, Θεσ/νίκη 1948. Ενδεικτική βιβλιογραφία για τους διάφορους ορισμούς που, κατά καιρούς, έχουν δοθεί από ξένους μελετητές στην προσπάθειά τους να προσδιορίσουν τα όρια αυτού του ζητήματος βλ. Αναστασία Παπαδία-Λάλα, Η Σμύρνη κατά τα Ορλωφικά (1770), "Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών", τόμ. 5 (1984-85), σ. 136, σημ. 5, 7. Για πιο πρόσφατη βιβλιογραφία βλ. και Theophilus C. Prousis, The Greeks of Russia and the Greek awakening, 1774-1821, "Balkan Studies", τόμ. 28 (1987), σ. 261 σημ. 6.

22. Χρ. Π. Λασκαρίδη, Τα πολιτικά σχέδια του πατριάρχη Ιεροσολύμων Παΐσιου προς ανασύσταση της βυζαντινής αυτοκρατορίας και οι Ρώσοι (17^{ος} αιώνας), "Δωδώνη", τόμ. 16 (1987), τευχ. 1^ο, σ. 311 σημ. 1.

23. Ο.π.. - Λάσκαρι, Το ανατολικόν, ό.π., σ. 18, 19. - Παπαδία-Λάλα, ό.π., σ. 137.

24. A. N. Kurat, La ritirata dei Turchi (1683-1730), "Storia del Mondo Moderno", τόμ. VI, Cambridge University press, (ιταλική έκδοση) Milano 1971, σ. 749. Πληροφορίες για την εκστρατεία του Πέτρου εναντίον των Τούρκων στα 1711 βλ. ό.π., σ. 757-762. - Βλ. και: L. S. Stavrianos, The Balkans since 1453, New York 1963, σ. 179, 180. - Robert K. Massie,

Πέτρος στην εκστρατεία του. Οι Έλληνες μπορεί να απογοητεύτηκαν από την αποτυχία της εκστρατείας, αλλά διατήρησαν τις ελπίδες τους στη Ρωσία²⁵, παρόλο που οι διάδοχοι του Μ. Πέτρου δεν είχαν τις ικανότητες και την προσωπικότητά του. Αλλά και οι Ρώσοι κατόρθωσαν να διατηρήσουν το δίκτυο των επαναστατικών σχέσεων που είχαν δημιουργήσει με τους υπόδουλους χριστιανούς, έτσι ώστε να τους είναι χρήσιμο σε κάθε μελλοντικό πόλεμο εναντίον της Τουρκίας²⁶.

Πάνω σ' αυτό το υπόβαθρο των σχέσεων, που αναπτύξαμε προηγουμένως, στηρίχθηκε η προσπάθεια της Μ. Αικατερίνης - του δεύτερου και τελευταίου ηγεμόνα της Ρωσίας που αξιώθηκε τον τίτλο του μεγάλου μετά τον Πέτρο - για να επιτύχει την εξέγερση των Ελλήνων εναντίον της Οθωμανικής αυτοκρατορίας στα πλαίσια του ρωσοτουρκικού πολέμου του 1768-1774.

Παράλληλα, για να έχει περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας αυτή η προσπάθεια, η Μ. Αικατερίνη επιδίωξε και τη συνδρομή της Βενετίας. Ενός κράτους που το αγωνιστικό του παρελθόν εναντίον της Οθωμανικής αυτοκρατορίας - έστω κατά κύριο λόγο αμυντικό - ήταν γνωστό στη Ρωσία. Ταυτόχρονα η ύπαρξη ορθόδοξων ελληνικών και σλαβικών πληθυσμών στα εδάφη του και η εγγύτητα των κτήσεών του με την Οθωμανική αυτοκρατορία ήταν δυο επιπλέον λόγοι που αναβάθμιζαν τη θέση της Βενετίας στα ρωσικά σχέδια. Αλλά και αυτά τα σχέδια στηρίχθηκαν πάνω σ' ένα πλέγμα προηγούμενων επαφών και σχέσεων δια μέσου των αιώνων ανάμεσα στη Ρωσία και τη Βενετία, το οποίο είναι αναγκαίο να τεκμηριωθεί με συντομία.

Οι πρώτες επαφές Ρώσων και Βενετών ανάγονται στο 13^ο αιώνα, όταν οι δεύτεροι είχαν ιδρύσει πόλεις-εμπορικούς σταθμούς στα βόρεια παράλια της Μαύρης Θάλασσας²⁷. Ήταν κυρίως εμπορικές επαφές στα πλαίσια των ανταλλαγών ανάμεσα σε

Peter the Great. His life and World, New York 1989, σ. 548-566.

25. Παντελή Μ. Κοντογιάννη, Οι Έλληνες κατά τον πρώτον επί Αικατερίνης της Β' ρωσοτουρκικών πόλεμον (1768-1774), Αθήναι 1903, σ. 27, 28. - Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 74.

26. Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π..

27. Γενική βιβλιογραφία για τις ρωσοβενετικές σχέσεις βλ. στους: Gianfranco Giraudo, Venezia e la Russia, 1472-1797: trionfi e tramonti a confronto, "Volti dell' impero russo da Ivan il Terribile a Nicola I", Milano 1991, σ. 61, 62. Ειδικότερα, για την εξάπλωση του βενετικού εμπορίου στη Μαύρη Θάλασσα βλ.: W. Heyd, Histoire du commerce du Levant au Moyen-Age, τόμ. II, Λειψία 1885 [ανατύπ. Amsterdam 1967], σ. 168-205 και passim. - Marie Nystazopoulou Pélécidis, Venise et la mer Noire du XI au XV siècle, "Θησαυρίσματα", τόμ. 7 (1970), σ. 15-51. - Michel Balard, La Rommanie Génoise (XII - début du XV siècle), τόμ. I, II, Rome 1978, passim.

Βενετούς και Ρώσους εμπόρους. Οι σημαντικότεροι βενετικοί εμπορικοί σταθμοί ("σκάλες") ήταν αρχικά η Σουγδαία και μετέπειτα η Τάνα²⁸. Ωστόσο, η σταδιακή κατάκτηση των βόρειων παραλίων της Μαύρης θάλασσας από τους Τούρκους μετά την Άλωση είχε ως συνέπεια την οριστική διακοπή αυτών των επαφών δια μέσου της Μαύρης θάλασσας²⁹.

Μέχρι το διορισμό του Μαρούτση ως επιτετραμμένου της Ρωσίας στη Βενετία (1768), οι προσπάθειες για ρωσοβενετική προσέγγιση ήταν εφήμερες και περιστασιακές. Αλλά, ακόμη και σ' αυτές τις προσπάθειες, η προσέγγιση γινόταν κάτω από διαφορετικό πρίσμα από τις δυο πλευρές. Στην αρχή οι Ρώσοι επιδίωκαν κυρίως να αποκομίσουν οικονομικά ωφέλη από τους Βενετούς, ενώ οι τελευταίοι να στρέψουν τους Ρώσους εναντίον των Τούρκων. Σταδιακά όμως οι ρόλοι αντιστράφηκαν. Η αυξανόμενη ρωσική δύναμη επιδίωξε κατόπιν, κατά κύριο λόγο, την πολιτική προσέγγιση με τη Βενετία για τη διαμόρφωση μιας αντιτουρκικής συμμαχίας. Αντίθετα, η παρακμάζουσα Βενετία δεν έδειξε ενδιαφέρον για τις ρωσικές προτάσεις, αναλογιζόμενη βέβαια και τις δικές της αδυναμίες. Μόνο προς τα μέσα του 18^{ου} αιώνα η Βενετία έδειξε να ενδιαφέρεται για την ανάπτυξη των σχέσεών της με τη Ρωσία, αλλά μόνο σε εμπορικό επίπεδο.

28. Για τη Σουγδαία βλ. Μαρίας Γ. Νυσταζοπούλου, Η εν τη Ταυρική Χερσονήσω πόλις Σουγδαία. (Από του ΙΓ' μέχρι του ΙΕ' αιώνας), Αθήναι 1965. Για τη σπουδαιότητα της γεωγραφικής της θέσης ως κέντρου διαμετακομιστικού εμπορίου μεταξύ Ανατολής - Δύσης και για την περίοδο της ακμής της βλ. ό.π., σ. 34-38 και ιδίως σ. 35, όπου υπάρχει και χάρτης των εμπορικών δρόμων που διέρχονταν από τη Σουγδαία και έφθαναν μέχρι τη Μόσχα (προς το Βορρά). Για την ύπαρξη Ρώσων εμπόρων στη Σουγδαία βλ. ό.π., σ. 34, 72. Για τη σύνθεση του πληθυσμού της, κυρίως από Έλληνες, Ιταλούς, Ρώσους και Αρμένιους, βλ. Meyendorff, ό.π., σ. 80. Σουγδαίοι έμποροι, μερικοί μάλιστα ελληνικής καταγωγής, αναφέρονται και στη Ρωσία, βλ. Νυσταζοπούλου, Η εν τη Ταυρική, ό.π., σ. 36, 37, 56. Πρβλ. και Meyendorff, ό.π., σ. 295 και 295 σημ. 69. Για τα είδη των εμπορευμάτων βλ. Νυσταζοπούλου, Η εν τη Ταυρική, ό.π., σ. 36.

Για την Τάνα βλ.: Elena Č. Skržinskaja, Storia della Tana, "Studi Veneziani", τόμ. 10 (1968), σ. 3-45. - της ίδιας: Un ambasciatore Veneziano all' Orda d' Oro, "Studi Veneziani", τόμ. 16 (1974), σ. 67-96. - Nystazopoulou Pélécidis, Venise, ό.π., σ. 15-51. Για τα είδη των εμπορευμάτων που διακινούνταν μέσω της Τάνα βλ. Skržinskaja, Storia, ό.π., σ. 33, 34.

29. Για την προοδευτική εξασθένιση των ιταλικών αποικιών της Μαύρης θάλασσας ως την τελική κατάκτησή τους βλ. Heyd, ό.π., τόμ. II, σ. 365-407. Για την υποταγή τους στους Τούρκους βλ. επίσης: Νυσταζοπούλου, Η εν τη Ταυρική, σ. 58, 59. - Skržinskaja, Storia, ό.π. σ. 32.

Ανάμεσα στις κυριότερες προσπάθειες που έγιναν για ρωσοβενετική προσέγγιση πριν από την άνοδο της Μ. Αικατερίνης στο ρωσικό θρόνο θα μπορούσαμε να μνημονεύσουμε:

1) 1472-1474. Βενετική πρόταση για συνεργασία Ρώσων-Τατάρων εναντίον των Τούρκων δεν ευοδώθηκε λόγω της ρωσοταταρικής εκθρότητας και των προβλημάτων που αντιμετώπιζαν οι Ρώσοι στις σχέσεις τους με τους Πολωνούς³⁰.

2) 1570-1572. Νέα προσπάθεια των Βενετών, που βρίσκονταν σε εμπόλεμη κατάσταση με τους Τούρκους, να στρέψουν τους Ρώσους και τους Έλληνες εναντίον τους στα πλαίσια ενός ευρύτερου αντιτουρκικού συνασπισμού απέτυχε λόγω των ρωσοπολωνικών συγκρούσεων και των εσωτερικών αναστατώσεων του ρωσικού κράτους³¹.

3) 1580-1581. Ο τσάρος Ιβάν Δ' πρότεινε αντιτουρκική συμμαχία στους Βενετούς, το Γερμανό αυτοκράτορα και τον πάπα της Ρώμης για να τους στρέψει έμμεσα και εναντίον του Πολωνού βασιλιά Βatory, τον οποίο κατηγορούσε για φιλοτουρκική πολιτική. Η προσπάθειά του όμως δεν τελεσφόρησε. Οι Βενετοί ήθελαν να διατηρήσουν την ειρήνη που είχαν κλείσει με την Τουρκία στα 1573³².

4) 1647. Ανεπίσημη ρωσική πρόταση στη Βενετία για δημιουργία αντιτουρκικού συνασπισμού με αντάλλαγμα οικονομική βοήθεια των Βενετών προς τη Ρωσία συνάντησε την άρνηση της Βενετίας. Η τελευταία υποστήριζε ότι έπρεπε να ξεκινήσουν πρώτα οι εκθροπραξίες Ρώσων και Κοζάκων εναντίον των Τούρκων και έπειτα να ακολουθήσει η οικονομική βοήθεια από τους Βενετούς³³.

5) 1654-1655. Βενετική αποστολή στη Μόσχα για να πεισθεί ο τσάρος να στρέψει τους Κοζάκους εναντίον των Τούρκων. Ποικίλα όμως εσωτερικά και εξωτερικά προβλήματα της Ρωσίας εμπόδισαν την επιτυχία της αποστολής³⁴.

30. Giraud, ό.π., σ. 53. - Iorga, ό.π., σ. 32.

31. Vladimir Lamansky, *Secrets d' État de Venise*, τόμ. 2, S. Pétersbourg 1884, (επανέκδοση New York 1969), σ. 078-080, 082, 083. - Τσιρπανλή, Το κληροδόστημα, ό.π., σ.162-164. - I. Κ. Χασιώτη, Οι Έλληνες στις παραμονές της ναυμαχίας της Ναυπάκτου, Θεσ/νίκη 1970, σ. 124-134. - Romanin, ό.π., τόμ. VI, σ. 201.

32. Vernadsky, *The Tsardom*, ό.π., σ.159 κ.εξ. - Romanin, ό.π., τόμ. VI, σ. 289, 290. Για τη συνθήκη ειρήνης Τούρκων και Βενετών στα 1573 βλ. Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Γ', σ. 261.

33. Domenico Caccamo, *I problemi del Mar Nero e i primi rapporti Russo-Veneziani (aprile-maggio 1647)*, "Studi Veneziani", N. S., τόμ. VI (1982), σ. 212-227.

34. Andrea Valiero, *Historia della Guerra di Candia, Venetia 1679*, σ. 431. - T. K. Krylova, *Rossija i Venecija na rubeže XVII i XVIII vv.*, "Učenyje zapiski Leningradskogo gos. pedagogiceskogo Instituta imeni Gercena", τόμ. XIX (1939), Kafedra istorii SSSR, σ. 43. - Caccamo, ό.π., σ. 221.

6) 1656-1657. Ρωσική αντιπροσωπεία στη Βενετία για χρηματική βοήθεια. Οι Ρώσοι υπόσχονται ως αντάλλαγμα ότι η χώρα τους θα στραφεί εναντίον της Τουρκίας, μόλις ξεμπλέξει πρώτα με τη Σουηδία με την οποία βρισκόταν σε πόλεμο. Η Βενετία απάντησε αρνητικά ως προς τη χρηματική βοήθεια, αλλά παρακίνησε τον τσάρο να εκμεταλλευτεί τον τουρκοβενετικό πόλεμο που διεξαγόταν τότε και να στραφεί εναντίον των Τούρκων, γιατί δε θα έβρισκε άλλη πιο κατάλληλη ευκαιρία³⁵.

7) 1663. Αφιξη στη Βενετία νέας ρωσικής πρεσβείας για να διαπραγματευθεί την ανταλλαγή διπλωματών και τη σύναψη συμφωνιών ανάμεσα στα δυο κράτη. Επιφυλάξεις της Βενετίας, γιατί θεωρούσε τις προτάσεις αόριστες και πρόσκαιρες³⁶.

8) 1668, 1673. Πρωτοβουλίες της Ρωσίας για σύναψη συμμαχιών με δυτικοευρωπαϊκά κράτη (ανάμεσά τους και με τη Βενετία) ενάντια στον τουρκικό κίνδυνο απέτυχαν εξαιτίας της άγνοιας και της απειρίας της Ρωσίας ως προς τις δυτικοευρωπαϊκές υποθέσεις³⁷.

9) 1686. Συμμαχία της Ρωσίας με την Πολωνία και, κατά συνέπεια, "de facto" προσχώρηση της πρώτης στον αντιτουρκικό συνασπισμό του Linz, στον οποίο συμμετείχε και η Βενετία. Δυο ανεπιτυχείς προσπάθειες των Ρώσων να καταλάβουν την Κριμαία (1687, 1689)³⁸.

35. Λεπτομέρειες για τη ρωσική αποστολή βλ. στους: Valiero, ό.π., σ. 429-432. - Krylova, ό.π., σ. 44. - Romanin, ό.π., τόμ. VI (31974), σ. 303. - Giraud, ό.π., σ. 307. Πρβλ. και Μανούσακα, Εκκλήσεις, ό.π., σ. 228, 229 και 229 σημ. 78, 79, όπου και μνεία για την πανηγυρική υποδοχή που τους επιφύλαξαν οι Έλληνες της Βενετίας.

36. Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 222. - Krylova, ό.π., σ. 45. Πρβλ. και A. E. Karathanassis, *La fraternité Grecque de Venise et ses relations avec la Russie et le monde slave*, "Les cultures slaves et les Balkans", τόμ. 2, Σόφια 1978, σ. 43.

37. Για την πρωτοβουλία του 1668 βλ. Krylova, ό.π., σ. 45. Για την αντίστοιχη του 1673 βλ.: ό.π., σ. 46. - Werner Philipp, *L' inizio dell' occidentalizzazione della Russia*, "Storia ...", ό.π., τόμ. V, σ. 744.

38. Για τη ρωσοπολωνική συμμαχία του 1686 βλ.: Krylova, ό.π., σ. 47. - Kurat, ό.π., σ. 749. - Philipp, ό.π., σ. 744. - M. S. Anderson, *Peter the Great*, London 1978, σ. 180. - Του ίδιου, *Europe in the eighteenth century 1713-1783*, London and New York 1987, σ. 257. - Massie, ό.π., σ. 539. Για το συνασπισμό του Linz, που ήταν μια συμμαχία αμυντική και επιθετική εναντίον των Τούρκων, καθώς και για τους όρους του, βλ.: "I libri commemoriali della Repubblica di Venezia". *Regesti*, τόμ. VIII, Venezia 1914, σ. 43, 44. (Την επιμέλεια των τόμων I-VII, Venezia 1876-1907, είχε ο P. Predelli, ενώ του VIII ο Pietro

10) 1688-1691. Ιδιωτική - αρχικά - επίσκεψη του Ιωαννίκιου Λειχούδη³⁹ στη Βενετία εξελίσσεται σε διπλωματική αποστολή. Μετά την επιστροφή του στη Μόσχα ανταμείφθηκε για τις υπηρεσίες του⁴⁰.

11) 1696. Βενετοί ναυπηγοί και τεχνίτες βοηθούν το Μ. Πέτρο στην κατασκευή των πρώτων ρωσικών πολεμικών πλοίων στο Voronez - ουκρανική πόλη που διασχίζεται από τον πλωτό ποταμό Don⁴¹. Με τη βοήθειά τους ο Πέτρος καταλαμβάνει το Αζόφ⁴².

12) 1711. Διορισμός του Έλληνα Δημητρίου Μπότση ως προξένου και του Ιταλού Matteo Caretta ως διπλωματικού αντιπροσώπου της Ρωσίας στη Βενετία. Ήταν επίσης εξουσιοδοτημένοι να αντιπροσωπεύουν τη Ρωσία και στα άλλα ιταλικά κράτη⁴³. Οι λόγοι της αποστολής τους αυτή την περίοδο δεν ήταν τόσο εμπορικοί⁴⁴, όσο κυρίως πολιτικοί. Οι Ρώσοι

Bosmin). Βιβλιογραφία γι' αυτό το συνασπισμό βλ. Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 16 σημ. 1. Για τις αποτυχίες των Ρώσων εναντίον της Κριμαίας βλ.: Krylova, ό.π., σ. 47. - M. S. Anderson, La Russia di Pietro il Grande, "Storia ...", ό.π., τόμ. VI, σ. 859. - Massie, ό.π., σ. 539.

39. Πρβλ. σ. 4, 4 σημ. 20 της διατριβής.

40. Αλ. Λάσκαρι, Ιστορική έποικισ περί της εν Μόσχα Ελληνικής Ακαδημίας κατά τον ΙΖ' και ΙΗ' αιώνα, ήτοι περί των αδελφών Λειχουδών Ιωαννίκιου και Σωφρονίου, "Ο εν Κωνσταντινουπόλει Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος", τόμ. 2 (1864), σ. 30. - Παπουλίδη, Ελληνορωσικά, ό.π., σ. 214, 215.

41. Krylova, ό.π., σ. 48, 49. - Storia d' Italia, τόμ. 3, Τορίνο 1973, σ. 1001 (το κείμενο όπου παραπέμπω είναι του Franco Venturi). - Massie, ό.π., σ. 143, 149. Πρβλ. και Anderson, Europe, ό.π., σ. 257.

42. Stavrianos, ό.π., σ. 174. - Anderson, La Russia, ό.π., σ. 859. - Kurat, ό.π., σ. 749.

43. Για το διορισμό τους βλ. Krylova, ό.π., σ. 57. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 5. Αντίγραφο του προξενικού διπλώματος του Μπότση στη λατινική γλώσσα βρίσκεται στο ASV, V Savi alla Mercanzia busta 24, fasc. "Memoria Mercantile / No 294 / Console di Moscovia in Venezia".

44. Τους εμπορικούς λόγους της αποστολής επικαλείται ο Piero Grimani στην αναφορά του στη Σύγκλητο της Βενετίας στις 16 Μαρτίου 1782. (βλ. F. Seneca, Francesco Lorenzo Morosini e un fallito progetto di accordo Veneto-Russo, "Archivio Veneto", S.V., τόμ. LXXI (1962), σ. 19 σημ. 2). Σύμφωνα επίσης με την Krylova, ό.π., σ. 56-58, οι λόγοι ήταν και εμπορικοί και πολιτικοί. Ωστόσο, υπήρχε συνεχής μείωση του εμπορίου ανάμεσα στις δυο χώρες στην αρχή του 18^{ου} αιώνα. (βλ. Storia d' Italia, ό.π., σ. 1002 σημ. 2). Εξάλλου και μετά το διορισμό των Μπότση και Caretta η μόνη αποστολή από τη Βενετία ήταν μια μικρή ποσότητα από το φημισμένο μάρμαρο

επεδίωκαν να παρασύρουν τη Βενετία και τα άλλα ιταλικά κράτη στον πόλεμο εναντίον των Τούρκων ή τουλάχιστον να βοηθηθούν από αυτά με πλοία και ναυτικούς⁴⁵. Η πολιτική σκοπιμότητα των Ρώσων αποκαλύπτεται καλύτερα, αν συνδυαστεί η αποστολή αυτή με τρία γεγονότα:

α) Η Τουρκία από τις 20 Νοεμβρίου 1710 ν.η. είχε κηρύξει τον πόλεμο εναντίον της Ρωσίας χωρίς όμως να έχουν ξεσπάσει πολεμικές επιχειρήσεις. Ο Πέτρος, επειδή ακόμη πολεμούσε με τους Σουηδούς, ήθελε να αποφύγει να ανοίξει δεύτερο μέτωπο αυτή την περίοδο και προσπαθούσε να πείσει τους Τούρκους να αναθεωρήσουν την απόφασή τους⁴⁶. Όταν όμως διαπίστωσε ότι οι Τούρκοι ήταν ανένδοτοι, αναγκάστηκε να κηρύξει και αυτός τον πόλεμο στις 28/11 Μαρτίου 1711⁴⁷. Και δεν είναι βέβαια τυχαίο το γεγονός ότι το δίπλωμα του Μπότση έχει ημερομηνία 2 Μαρτίου 1711 [π.η.], δηλ. ακριβώς δυο μέρες μετά την κήρυξη του πολέμου.

β) Η Βενετία υπήρξε η έδρα του δεύτερου προξενείου που άνοιξε η Ρωσία στη Δύση (αμέσως μετά το Άμστερνταμ και πριν από το Αμβούργο, Παρίσι, Αμβέρσα, Βιέννη κλπ.)⁴⁸. Αυτό δείχνει τη σημασία της Βενετίας για τους Ρώσους σ' αυτή την κρίσιμη περίοδο του ρωσοτουρκικού πολέμου.

γ) Τέλος, η ίδια η δραστηριότητα του Μπότση και του Caretta, που μοίρασαν πολλά χρήματα στους υπόδουλους λαούς των Βαλκανίων για να προκαλέσουν αντιτουρκικές εξεγέρσεις⁴⁹, αποδεικνύει τον πρωταρχικό σκοπό της αποστολής τους.

Οι ρωσικές ελπίδες όμως δεν επαληθεύτηκαν. Οι προσπάθειές τους να προσεταιριστούν τη Βενετία, καθώς επίσης τη Γένοβα και το Λιβόρνο, δε στέφθηκαν από επιτυχία⁵⁰. Ωστόσο, αυτή η προσπάθεια του Μ. Πέτρου για πολιτική προσέγγιση με τη Βενετία με σκοπό την αντιτουρκική συνεργασία υπήρξε από τις πιο σημαντικές που έγιναν μέχρι το διορισμό του Μαρούτση.

13) 1738. Κατά τη διάρκεια του ρωσοτουρκικού πολέμου του 1736-1739, όπου σύμμαχος της Ρωσίας ήταν η Αυστρία, έγιναν

της Καρράρα που έφθασε στην Πετρούπολη μεταφερμένο με αγγλικά καράβια. (Βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 5).

45. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 5.

46. Kurat, ό.π., σ. 756. - Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 72. - Anderson, Peter, ό.π., σ. 65.

47. Anderson, ό.π..

48. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 5.

49. Krylova, ό.π., σ. 57. - Anderson, Peter, ό.π., σ.65.

50. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 5. Πρβλ. και Seneca, ό.π., σ. 19 σημ. 2. Αλλά και ο πόλεμος έληξε άδοξα για τους Ρώσους. Εκτός από ορισμένες μεμονωμένες στάσεις, δεν υπήρξε βαλκανική εξέγερση και ο τσάρος βρισκόμενος και ο ίδιος σε κίνδυνο αναγκάστηκε να υπογράψει ταπεινωτική ειρήνη με τους Τούρκους. Για το ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1711 πρβλ. και σ. 5, 5 σημ. 24, σ. 6 της διατριβής.

προτάσεις στη Βενετία να συμμετάσχει και αυτή στον πόλεμο. Οι προτάσεις έγιναν από τον αυτοκράτορα της Αυστρίας, αλλά η απάντηση της Βενετίας ήταν αρνητική (3 Μαΐου 1738)⁵¹. Ήδη η Βενετία είχε αρχίσει να κρατά απαρέγκλιτα ουδέτερη στάση στις διάφορες διεθνείς συρράξεις - γιατί έτσι πίστευε ότι θα επιβιώσει - έως ότου καταλήφθηκε από τους Γάλλους του Μ. Ναπολέοντα (1797)⁵².

14) 1748-1749. Η άφιξη στην Πετρούπολη ενός βενετικού εμπορικού πλοίου και η ιδιαίτερα φιλική στάση των Ρώσων παρακίνησε την κυβέρνηση της Βενετίας να προτείνει στην αντίστοιχη ρωσική τη σύναψη εμπορικών σχέσεων μεταξύ τους. Παρά τη θετική ανταπόκριση των Ρώσων, οι Βενετοί κράτησαν ωστόσο επιφυλακτική και αναβλητική στάση στη συνέχεια των διαπραγματεύσεων, κυρίως γιατί αναλογίστηκαν τους πολλούς κινδύνους που θα αντιμετώπιζαν τα πλοία τους κατά τη διάρκεια του μακροχρόνιου ταξιδιού δια μέσου της Αδριατικής, Δυτικής Μεσογείου, Ατλαντικού ωκεανού και Βαλτικής θάλασσας⁵³.

15) 1752. Διερευνητική πρόταση του Ρώσου πρεσβευτή στη Βιέννη Kaiserling στο Βενετό συνάδελφό του Andrea Tron⁵⁴ για

51. Romanin, ό.π., τόμ. VIII, σ. 47, 48. Πρβλ. και Raimondo Morozzo Della Rocca-Maria Francesca Tiepolo, *Cronologia Veneziana del Settecento "La civiltà Veneziana del Settecento"*, Firenze 1960, σ. 254. Πληροφορίες για τις πιεστικές προσπάθειες της Αυστρίας να παρασύρει και τη Βενετία στον πόλεμο, καθώς και για τη σθεναρή αντίσταση της τελευταίας βλ. και στη μικροφιλομοθήκη του ιδρύματος Cini της Βενετίας, κάτω από την αρχειακή ένδειξη: Londra [Public Record Office, S.P. 99, σειρά 1^η], bob. 75, φ. 64^v, 65^r, συνημμένο έγγραφο χ.έ. σε αναφορά του διπλωματικού αντιπροσώπου της Αγγλίας στη Βενετία Robert Richie με ημερομηνία 31 Οκτωβρίου 1770.

52. Ο τελευταίος βενετοτουρκικός πόλεμος είχε γίνει στις αρχές του 18^{ου} αιώνα (1714-1718).

53. Λεπτομέρειες για το ταξίδι του βενετικού πλοίου και τις ρωσοβενετικές διαπραγματεύσεις που ακολούθησαν βλ. στο ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Trattato di commercio colla Russia. No I", φ. 19^r-45^r, 53^r, 55^v. [Τα έγγραφα του fascicolo (υποφάκελου) είναι όλα αντίγραφα που είχαν σταλεί στον πρεσβευτή της Βενετίας στη Βιέννη Nicolo Foscarini (1778-1781)]. Μεμονωμένες πληροφορίες βλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 322 σημ. 2. - Seneca, ό.π., σ. 21, 22. Μνεία για το ταξίδι βλ. και στου: Ugo Tucci, *La marina mercantile Veneziana nel Settecento*, "Bolletino dell' Istituto di Storia della società e dello Stato Veneziano", τόμ. II (1960), σ. 178.

54. Για την προσωπικότητα και την πολιτική δραστηριότητά του βλ. Giovanni Tabacco, *Andrea Tron e la crisi dell' aristocrazia senatoria a Venezia*, Verona 21980.

τη σύναψη ρωσοβενετικής αμυντικής συμμαχίας εναντίον των Τούρκων. Ο Τρον ήταν πεπεισμένος ότι η πρόταση του Kaiserling δεν ήταν προσωπική, αλλά εξέφραζε τις επιθυμίες και τους προσανατολισμούς της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής. Η πρόταση απορρίφθηκε ασυζητητί από τη βενετική Σύγκλητο, η οποία επέμενε στην πολιτική της ουδετερότητας³⁴.

Αυτό ήταν το υπόβαθρο των επαφών και των σχέσεων των Ρώσων με τους Έλληνες και τους Βενετούς, όταν ανήλθε στο ρωσικό θρόνο η φιλόδοξη αυτοκράτειρα Αικατερίνη Β' (1762).

34. Seneca, ό.π., σ. 24, 25. Πρβλ. και Cessi, I, ό.π., σ. 1575, 1576 και 1576 σημ. 1.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Η εξωτερική πολιτική της Μ. Αικατερίνης ως το διορισμό του Πάνου Μαρούτση (1762-10 Μαρτίου 1768).

Ι) Τα σχέδια των Ορλώφ και η κατάσταση στην Ελλάδα.

Η άνοδος της Αικατερίνης στο ρωσικό θρόνο σηματοδοτεί την αρχή νέων εξελίξεων για τη χώρα της. Με το πραξικόπημα της 28 Ιουνίου /9 Ιουλίου 1762 ανέτρεψε το σύζυγό της Πέτρο Γ' και ανέλαβε την εξουσία¹. Μετά από αυτή την εξέλιξη τα όνειρα του Μ. Πέτρου, η κατάκτηση δηλαδή των βόρειων παραλίων της Μαύρης θάλασσας και η εξασφάλιση των Στενών του Βοσπόρου και του Ελλησπόντου για διέξοδο στη Μεσόγειο, επανήλθαν στην επικαιρότητα². Όπως πολλοί σύγχρονοί της ηγέτες κρατών, η Αικατερίνη πίστευε ότι η ουσιαστική της "βασική ασχολία" ("metier de roi") πρέπει να είναι η άσκηση της εξωτερικής πολιτικής, και από την αρχή της βασιλείας της δεν άφησε καμιά αμφιβολία στους συμβούλους της ότι τις τελικές αποφάσεις σκόπευε να τις παίρνει αυτή³. Βασική της επιθυμία υπήρξε να επωφεληθεί από τις αδυναμίες των γειτονικών της κρατών και να πραγματοποιήσει τις βλέψεις της προς την Πολωνία και τη Μαύρη θάλασσα αυξάνοντας, παράλληλα με το προσωπικό της κύρος, και τη ρωσική επίδραση στην ευρωπαϊκή πολιτική σκηνή⁴.

Στο μεταξύ είχαν δημιουργηθεί στην πρωτεύουσα της Ρωσίας, Πετρούπολη, διάφορες φατρίες που αντιμάχονταν η μια την άλλη για τον έλεγχο της εξωτερικής πολιτικής. Ουσιαστικά δύο όμως ξεχώριζαν. Η μια ήταν η παράταξη του Νικήτα Ραρίν, ο οποίος ασκούσε καθήκοντα καγκελάριου (πρωθυπουργού και υπουργού των εξωτερικών), χωρίς όμως να του έχει απονεμηθεί

1. Εξαιρετική μονογραφία για τη Μ. Αικατερίνη και την πολύπτυχη δραστηριότητά της είναι το βιβλίο της Isabel de Madariaga, *Russia in the Age of Catherine the Great*, New Haven and London 1981, όπου και πλούσια διεθνής βιβλιογραφία στις σ. 653-675. Λεπτομερή εξιστόρηση του πραξικοπήματος βλ. ό.π., σ. 21-37.

2. Πρβλ. σ. 5 της διατριβής. Για τους λόγους που ωθούσαν τη Ρωσία προς Νότο και επομένως σε σύγκρουση με την Οθωμανική αυτοκρατορία βλ. και: Ariadna Camariano-Cioran, *La guerre russo-turque de 1768-74 et les Grecs*, "Revue des etudes Sud-est europeennes", τόμ. 3 (1965), σ. 514, 515. - Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 372, 373. - Franco Venturi, *La rivolta Greca del 1770 e il patriotismo dell' età dei lumi*, Roma 1986, σ. 18. - Anderson, *Europe*, ό.π., σ. 272. - Πασχάλη Μ. Κιτρομηλίδη, Από την Ορθόδοξη Κοινοπολιτεία στις Εθνικές Κοινότητες: ελληνορωσικές πνευματικές σχέσεις, "Τα Ιστορικά", τόμ. 6 (1989), σ. 38.

3. De Madariaga, ό.π., σ. 187.

4. I. Young, *La Russia*, "Storia...", ό.π., τόμ. VIII, σ. 413, 414. Γενικότερα για την εξωτερική πολιτική της Αικατερίνης από τη στιγμή της ανόδου της στο θρόνο μέχρι τη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή βλ. De Madariaga, ό.π., σ. 187-236.

ποτέ ο επίσημος τίτλος. Ο Panin από το 1764 ήταν ο εμπνευστής του λεγόμενου "Βόρειου συστήματος", που στόχευε στη διατήρηση της ειρήνης στο Βορρά και στη de facto ρωσική ηγεμονία στη Βαλτική. Πρόβλεπε συμμαχία Ρωσίας, Πρωσίας, Μ. Βρετανίας και Δανίας, καθώς και τη συμμετοχή της Σουηδίας, Πολωνίας και Σαξωνίας ως κατώτερων μελών. Βασικό μειονέκτημα του "συστήματος" - που το επισήμανα και οι πολιτικοί αντίπαλοι του Panin - ήταν το ότι άφηνε ακάλυπτη τη Ρωσία απέναντι στον πρωταρχικό της εχθρό, την Οθωμανική αυτοκρατορία⁵. Η άλλη σημαντική φατρία, που ήταν αντίθετη στα σχέδια και την πολιτική του Panin, ήταν αυτή των αδελφών Ορλώφ, που συνεργάζονταν με τον πρώην καγκελάριο Bestuzhev⁶.

Οι Ορλώφ, τυχοδιώκτες οι ίδιοι, αλλά παρακινημένοι και από το Σιατιστινικό Γεώργιο Παπάζωλη, που υπηρετούσε στο ρωσικό στρατό ως λοχαγός του πυροβολικού, εισηγήθηκαν στη Μ. Αικατερίνη την εξέγερση των υπόδουλων λαών της Βαλκανικής⁷.

5. Για τις διαμάχες των φατριών βλ. De Madariaga, ό.π., σ. 33, 188, 189. Πρβλ. και Giacomo Casanova, *Confutazione della Storia del Governo Veneto D'Amelot de la Houssaie*, τμήμα I, Άμστερνταμ [=Lugano] 1769, σ. 38 σημ., 39 σημ.. Για τον τίτλο του καγκελαρίου και τις αρμοδιότητες του Νικήτα Panin βλ. De Madariaga, ό.π., σ. 189, 612 σημ. 12. Για τη δημιουργία του "Βόρειου συστήματος" και τα σχέδια του Panin βλ. ό.π., σ. 192. Πρβλ. M. S. Anderson, *Le relazioni diplomatiche europee, "Storia..."*, ό.π., τόμ. VIII, σ. 326, 327 και Young, ό.π., σ. 414, 415. Βιβλιογραφία γι' αυτό το "σύστημα" βλ. De Madariaga, ό.π., σ. 613 σημ. 20.

6. De Madariaga, ό.π., σ. 33. Για την πολύπλευρη δραστηριότητα των αδελφών Ορλώφ - από τα πέντε αδέλφια ο Γρηγόριος υπήρξε εραστής της Αικατερίνης και ο Αλέξιος συμμετείχε ενεργά στη δολοφονία του συζύγου της Πέτρου Γ - βλ. ό.π., σ. 689 (στο λήμμα Orlov του πίνακα ονομάτων και λέξεων, όπου υπάρχουν και οι αντίστοιχες παραπομπές στις σελίδες του βιβλίου). Για το σημαντικότερο από αυτούς, το Γρηγόριο Ορλώφ, βλ. και Tatiana Bakounine, *Répertoire biographique des francs-maçons russes (xviiie et xixe siècle)*, Institut des études slaves, Paris 1967, σ. 381, 382. Για τον Bestuzhev βλ. De Madariaga, ό.π., σ. 678 (λήμμα Bestuzhev).

7. Ο Παπάζωλης αναφερόταν κυρίως σε εξέγερση στην Ελλάδα, αλλά οι Ορλώφ γενίκευσαν τις προτάσεις του. Λεπτομέρειες για τον αρχικό ρόλο του Παπάζωλη και τη γενικότερη εισήγηση των Ορλώφ στην Αικατερίνη Β' βλ. Claude Carloman de Rulhière, *Historie de l'anarchie de Pologne et du démembrement et cette république*, τόμ. III, Παρίσι 1807, σ. 298, 299. - Π. Χιώτου, *Ιστορικά Απομνημονεύματα*, τόμ. Γ', Κέρκυρα 1863, σ. 460. - K. N. Σάθα, *Νεοελληνική Φιλολογία*, εν Αθήναις 1868, σ. 479. - Του ίδιου, *Τουρκοκρατούμενη*, ό.π., σ. 452, 453. - Κοντογιάννη, *Οι Έλληνες*, ό.π., σ. 68, 69. - Μιχαήλ Β. Σακελλαρίου, *Η Πελοπόννησος κατά την δευτέραν τουρκοκρατίαν (1715-1821)*, Αθήναι 1939, σ. 150, 151. - Camariano-Cioran, ό.π., σ. 517. - Τάσου

Σημαντικό ρόλο στο να πεισθούν οι Ορλώφ έπαιξαν και δυο Κεφαλονίτες που υπηρετούσαν στο ρωσικό στρατό: Ο Μαρίνος Χαρβούρης, αντισυνταγματάρχης του μηχανικού και ο Πέτρος Μελισσηνός, αξιωματικός του πυροβολικού, που έφτασε αργότερα ως το βαθμό του στρατηγού⁸. Αλλά και ο γηραιός στρατηγός Munnich, που είχε διακριθεί στο ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1736-39 και είχε εισηγηθεί στην τότε αυτοκράτειρα Άννα την εξέγερση των υπόδουλων Ελλήνων⁹, φαίνεται ότι και αυτός προσπάθησε να επηρεάσει τη Μ. Αικατερίνη προς αυτή την κατεύθυνση¹⁰.

Οι προτάσεις αυτές αντιμετωπίστηκαν στην αρχή με σκεπτικισμό από την Αικατερίνη και απορρίφθηκαν από τον Ρατίν ως πρόωρες και χιμαιρικές¹¹. Εξάλλου έρχονταν σε αντίθεση με τον προσανατολισμό της εξωτερικής πολιτικής που επεδίωκε ο Ρατίν ("Βόρειο σύστημα"). Παρόλα αυτά ο Γρηγόριος Ορλώφ, αφού είχε γίνει στο μεταξύ αρχηγός του πυροβολικού, έδωσε το 1763

Αθ. Γριτσόπουλου, Τα Ορλωφικά. Η εν Πελοποννήσω επανάσταση του 1770 και τα επακόλουθα αυτής, εν Αθήναις 1967, σ. 41-43. - Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 375, 378.

8. Χιώτου, ό.π., σ. 457-460. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 69. - Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 42, 43. - Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 375, 378. Πληροφορίες γι' αυτούς βλ. και Venturi, Settecento, ό.π., σ. 69-72. Για το Μαρίνο Χαρβούρη βλ. και Σάθα, Νεοελληνική, ό.π., σ. 544-546, καθώς και Ηλία Α. Τσιτσέλη, Κεφαλληνιακά Σύμμεικτα, τόμ. Α', εν Αθήναις 1904, σ. 800-808. Για τον Πέτρο Μελισσηνό που υπήρξε ανώτατο στέλεχος μασονικών στοών στη Ρωσία βλ. Κ. Κ. Παπουλίδη, Για μερικούς άγνωστους και γνωστούς Έλληνες στη Ρωσία κατά το 18^ο και 19^ο αιώνα, "Βαλκανική βιβλιογραφία", τόμ. ΙΙΙ (1974), (παράρτημα 1976), σ. 220. - De Madariaga, ό.π., σ. 521, 527.

9. Burchard Christofor Münnich (1683-1767). Στρατηγός, γερμανικής καταγωγής, που έφτασε στη Ρωσία στα 1720 ύστερα από πρόσκληση του Μ. Πέτρου και υπηρέτησε στο ρωσικό στρατό. Βλ. Francesco Algarotti, Viaggi di Russia, Torino 1979, σ. 39 σημ. 5. Πρβλ. εγκυκλοπαίδεια "Britannica", τόμ. 15, σ. 966. - "Nouveau Larousse illustre", τόμ. 6, σ. 265. - "Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια", τόμ. 17, έκδ. β', σ. 415. Για την εισήγησή του στην Άννα βλ. Algarotti, ό.π., σ. 61, 62. Πρβλ. και Stavrinos, ό.π., σ. 185. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 98 σημ. 33.

10. F. C. H. L. Pouqueville, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως, ήτοι Η Αναγέννησις της Ελλάδος, μετ. Ξεν. Ζυγούρα, τόμ. Α', εν Αθήναις 1890, σ. 20, 21. - J. A. R. Marriott, The Eastern Question, Οξφόρδη 1969, σ. 144. Πρβλ. και Mario Mazzucchelli, La Semiramide del Nord (Caterina II di Russia), Milano 1930, σ. 189.

11. Rulhière, ό.π., σ. 299, 300. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 67, 69, 70. - Camariano-Cioran, ό.π., σ. 517. - Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 378. Πρβλ. και Χιώτου, ό.π., σ. 460. - Σάθα, Τουρκοκρατούμενη, ό.π., σ. 453. - Σακελλαρίου, ό.π., σ. 151. - Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 43.

τριετή άδεια απουσίας στο Γεώργιο Παπάζωλη να κατέβει στην Ελλάδα και να εξετάσει αν είναι δυνατή μια τέτοια εξέγερση¹². Για τον ίδιο σκοπό επίσης ο Γρ. Ορλώφ έστειλε μαζί με τον Παπάζωλη και τον Εμμανουήλ Σάρρο, έναν Έλληνα έμπορο της Πετρούπολης. Οι δυο πράκτορες αναχώρησαν από την Πετρούπολη για τη Βιέννη, και από εκεί έφυγαν για τα Βαλκάνια τον Οκτώβριο του 1763¹³.

Η κατάσταση στην Ελλάδα αυτή την περίοδο ήταν ευνοϊκή για τους Ρώσους, γιατί οι προηγούμενες επαφές Ρώσων και Ελλήνων είχαν προλειάνει το έδαφος¹⁴. Η απογοήτευση από τις Δυτικές δυνάμεις, η σταδιακή άνοδος της ρωσικής δύναμης και το "ομόδοξον" των δυο λαών είχαν συντελέσει στο να εναποθέσουν οι Έλληνες τις ελπίδες τους για απελευθέρωση στους Ρώσους. Εξάλλου οι χρησμοί και οι προφητείες που αναφέρονταν σε μελλοντική συντριβή των Τούρκων και ανακατάληψη της Πόλης δεν έπαυσαν να κυκλοφορούν μεταξύ των υπόδουλων Ελλήνων. Όταν μάλιστα το "Ξανθόν γένος", που σύμφωνα με τους βυζαντινούς χρησμούς θα απελευθέρωνε τους Έλληνες, ταυτίστηκε με τους Ρώσους, οι ελπίδες των Ελλήνων αυξήθηκαν¹⁵. Αυτό αποδεικνύεται και από τη μεγάλη απήχηση που είχε στις μεταγενέστερες ελληνικές γενιές το γνωστό δημοτικό τραγούδι για τον ερχομό του "Μόσκοβου". Στα μέσα του 18^{ου} αιώνα κυκλοφόρησαν και οι χρησμοί του Αγαθάγγελου που καταγράφηκαν από τον αρχιμανδρίτη Θεόκλητο Πολυεΐδη και είχαν ευρύτατη και ταχύτατη διάδοση σε όλους τους Έλληνες και ενίσχυσαν πολύ τις φιλορωσικές διαθέσεις τους¹⁶.

12. Rulhière, ό.π., σ. 299. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 70. - Σακελλαρίου, ό.π., σ. 151. - Camariano-Cioran ό.π., σ. 517. - Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 43. Πρβλ. και Venturi, Settecento, ό.π., σ. 23.

13. Για το ταξίδι Παπάζωλη-Σάρρου βλ. Stephen K. Batalden, Catherine II's Greek prelate Eugenios Voulgaris in Russia, 1771-1806, New York, σ. 25.

14. Βλ. σ. 1-6 της διατριβής.

15. Για την ταύτιση "Ξανθού γένους"-Ρώσων βλ. Λάσκαρι, Το ανατολικόν, ό.π., σ. 231-236. Για τις προφητείες και τους χρησμούς, που βασίζονταν κυρίως στην Αποκάλυψη και είχαν ευρύτατη διάδοση στα χρόνια της τουρκοκρατίας, βλ. Αργυρίου, ό.π., passim. Πλούσια βιβλιογραφία για το ίδιο θέμα βλ. ό.π., σ. 693-714.

16. Για το συγγραφέα και το έργο του βλ. Ευλόγιου Κουρίλα Λαυριώτου, θεόκλητος ο Πολυεΐδης και το Λεύκωμα αυτού εν Γερμανία (εξ ανεκδότης κώδικος). Ο Φιλελληνισμός εν Γερμανία, "Θρακικά", τόμ. 3 (1932), σ. 84-149, τόμ. 4 (1933), σ. 129-199, τόμ. 5 (1934), σ. 69-162. Βλ. και Αλέξη Πολίτη, Η προσγραφομένη στον Ρήγα πρώτη έκδοση του Αγαθάγγελου. Το μόνο γνωστό αντίτυπο, "Εραγιστής", τόμ. 7 (1969), σ. 173-192. Πρβλ. και Δαμιανού Δοΐκου, Ο Αγαθάγγελος ως προφητικόν αποκαλυπτικόν έργον και το μήνυμά του, "Μνήμη 1821", Θεσ/νίκη 1971, σ. 93-126. - John Nicolopoulos, From Agathangelos to

Έτσι οι πράκτορες των Ρώσων που κατέβηκαν στην Ελλάδα για να εξετάσουν τις διαθέσεις των Ελλήνων σ' ένα μελλοντικό ρωσοτουρκικό πόλεμο έστειλαν ευνοϊκές αναφορές στην Πετρούπολη. Ανάμεσά τους ξεχώριζε ο Γεώργιος Παπάζωλης, που από το 1763 και μετά έκανε πολλά ταξίδια στη Βενετία, Τεργέστη, Ηπειρο, Αιτωλοακαρνανία και Πελοπόννησο. Από τους υπόλοιπους διακρίθηκαν ακόμη οι Εμμανουήλ Σάρρος και ο Ουκρανός Βασίλειος Tamara¹⁷. Οι πράκτορες αυτοί ήρθαν σε επικοινωνία με προύχοντες και οπλαρχηγούς της Ηπείρου, Αιτωλοακαρνανίας, Μάνης και Μεσσηνίας και έπεισαν αρκετούς να συμμετάσχουν σε μελλοντική αντιτουρκική εξέγερση. Στις αναφορές τους όμως δεν παρουσίαζαν μια ρεαλιστική κατάσταση της υπόδουλης Ελλάδας, αλλά την περιέγραφαν ωραιοποιημένη. Υπερβολικά αισιόξοι για την έκβαση μιας εξέγερσης, έκαναν τους υπόδουλους Έλληνες να πιστέψουν ότι η ρωσική βοήθεια θα ήταν πολύ μεγαλύτερη απ'ό,τι τελικά ήταν εφικτό. Αλλά και από την άλλη πλευρά οι ιθύνοντες της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής, έχοντας ως βάση τις παραπάνω αναφορές, είχαν υπερεκτιμήσει τις ελληνικές δυνατότητες σε περίπτωση εξέγερσης. Μάταια ο Μυκονιάτης Αντώνιος Ψαρός, που βρισκόταν και αυτός στην υπηρεσία της Ρωσίας, προσπαθούσε να

the Megale Idea: Russia and the emergence of modern Greek nationalism, "Balkan Studies", τόμ. 26 (1985), σ. 41-56.

17. Για την προετοιμασία της επαναστατικής κίνησης στην Ελλάδα, καθώς και για τη δραστηριότητα των πρακτόρων της Ρωσίας έχουν γραφεί πολλά και δε θεωρούμε σκόπιμο να τα επαναλάβουμε με λεπτομέρειες εδώ. Γι' αυτό θα περιοριστούμε στα απολύτως αναγκαία. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Rulhière, ό.π., passim. (Ολόκληρο το XI βιβλίο του III τόμου του Rulhière αναφέρεται στην προετοιμασία και την εξέλιξη των Ορλωφικών. Από τον Rulhière έχουν αντλήσει και οι περισσότεροι που έγραψαν για τα Ορλωφικά). Για την προετοιμασία βλ. επίσης: Χιώτου, ό.π., σ. 460-462. - Σάθα, Τουρκοκρατούμενη, ό.π., σ. 453-465. - Παλαιολόγου, I, ό.π., τόμ. 1 (1877) σ. 915-917, τόμ. 2 (1878) σ. 709-710, τόμ. 5 (1881) σ. 143-148, τόμ. 7 (1783) σ. 223-226. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 64-81. - Σακελλαρίου, ό.π., σ. 151-161. - Camariano-Cioran, ό.π., σ. 517-522. - Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 43-50. - Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 378-382. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 22-30. - Batalden, ό.π., σ. 25-27. - Venturi, La rivolta, ό.π., σ. 22-26. Για την προετοιμασία και την εξέλιξη της εξέγερσης στο Μοριά βλ. και το πρόσφατο: Νεοκλή Σαρρή, Προεπαναστατική Ελλάδα και οσμανικό κράτος. Από το χειρόγραφο του Σουλεϊμάν Πενάχ εφέντη του Μοραΐτη (1785), Αθήνα 1993, σ. 173-210, όπου δημοσιεύεται σε ελληνική μετάφραση το κείμενο του Τούρκου χρονικογράφου Σουλεϊμάν Πενάχ εφέντη, ο οποίος υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας της εξέγερσης. Πρβλ. και ό.π., σ. 14, 15, όπου ο Σαρρής μνημονεύει και τα έργα άλλων τριών - σύγχρονων με τα Ορλωφικά - Τούρκων ιστορικών-χρονικογράφων.

παρουσιάζει στους Ρώσους μια πιο ρεαλιστική απεικόνιση της κατάστασης, υποστηρίζοντας ότι θα χρειαζόταν ισχυρή και πολυπληθής βοήθεια για να έχει ελπίδες επιτυχίας η εξέγερση¹⁸.

Επιπλέον στη διαμόρφωση της ρωσικής υπεραισιοδοξίας συντέλεσαν, εκτός από τις αναφορές των πρακτόρων, και διάφορες αιτήσεις που Έλληνες προύχοντες απηύθυναν προς τη Μ. Αικατερίνη. Είναι γνωστή μια τέτοια αίτηση που Πελοποννήσιοι πρόκριτοι στα τέλη του 1766 με αρχές του 1767 απέστειλαν στη Ρωσία με τον Παπαζώλη¹⁹. Ανάλογη αίτηση βοήθειας προς τη Μ. Αικατερίνη απηύθυναν και οι κάτοικοι της Χιμάρας στις 3 Φεβρουαρίου 1766 (π.η)²⁰. Στην έκκλησή τους αυτή ζητούσαν από τη Μ. Αικατερίνη να τους δεχτεί κάτω από τη σκέπη και την προστασία της και υπόσχονταν ως αντάλλαγμα να την υπηρετήσουν πιστά σε οποιαδήποτε αποστολή τους αναθέσει. Συνεχίζοντας, παρακαλούσαν την αυτοκράτειρα να στείλει όποιον η ίδια ήθελε, για να δει την πολύ καλή φυσική οχύρωση της Χιμάρας, καθώς επίσης και τις πολεμικές τους ικανότητες. Μπορούσε επίσης η Αικατερίνη να διατάξει να μεταφερθεί στη Ρωσία ένα στρατιωτικό σώμα Χιμαριωτών και να εισέλθει στην υπηρεσία της. Τέτοια ανάλογα σώματα υπηρετούσαν στο βασίλειο της Νάπολης και στη Βενετία. Επίσης παρουσίαζαν τη δυνητική πρόταση προς την αυτοκράτειρα να προτιμήσει να εγκατασταθούν στη χώρα της Χιμαριώτες μαζί με ορθόδοξους γείτονές τους, παρά κάποιοι άλλοι αλλόδοξοι. Η μεταφορά τους θα μπορούσε να γίνει τόσο από την ξηρά όσο και από τη θάλασσα. Αnéφεραν ακόμη ότι αυτές τις προτάσεις τους τις έκαναν ενωμένοι (πούχοντες και υπόλοιπος λαός) και ότι έλπιζαν σε ευνοϊκή απάντηση από την αυτοκράτειρα²¹. Την αίτηση αυτή των

18. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 27, 28. - Του ίδιου, La rivolta, ό.π., σ. 24. Η Όλγα Κατσιαρδής-Hering, Η Ελληνική παροικία της Τεργέστης (1751-1830), Αθήνα 1986, σ. 315 σημ. 50, παραπέμποντας ενδεικτικά σε ελληνική και ιταλική βιβλιογραφία για τον Ψαρό, επισημαίνει παράλληλα την έλλειψη μιας ολοκληρωμένης μελέτης για το άτομό του. Η μονογραφία του Μιχαήλ Κ. Βενιέρη, Ο Αντώνιος Ψαρός Πρωτάρχης [sic] του Β.Ρωσικού Ναυτικού και αθλητής επί της εθνικής ημών παλιγγενεσίας, εν Ερμούπολει Σύρου 1882, θεωρείται ελλιπής και ξεπερασμένη.

19. Rulhière, ό.π., σ. 343, 344. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 72, 73. - Σακελλαρίου, ό.π., σ. 155, 156 και 156 σημ. 1. - Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 48-50.

20. ASV, Proveditori da Terra e da Mar, filza 1017, συνημμένο αρ. 1 με ημερομηνία 3 Φεβρουαρίου 1766 s.v. [παλαιό ημερολόγιο] στην αναφορά 120 του Proveditore Generale da Mar Andrea Dona με ημερομηνία 23 Δεκεμβρίου 1769 s.n. [νέο ημερολόγιο]. Το συνημμένο έγγραφο αρ. 1 είναι ιταλική μετάφραση του ελληνικού πρωτοτύπου.

21. Η αίτηση-έκκληση προς την Αικατερίνη υπογραφόταν από τους παρακάτω Χιμαριώτες: Νικόλαο Στράτη Βρεττό (Nicolaio Stratti Vretto), Γιάννη Κώστα Στράτη (Giani Costa Strattis),

Χιμαριωτών τη μετέφερε στη Ρωσία ο Γεώργιος Παπάζωλης²². Όταν λίγο αργότερα θα ξεσπάσει ο ρωσοτουρκικός πόλεμος, οι Ρώσοι θα προσπαθήσουν να στρέψουν και τους Χιμαριώτες εναντίον των Τούρκων - όπως θα διαπιστώσουμε πιο κάτω - στην προσπάθειά τους να προκαλέσουν ευρύτατο αντιπερισπασμό στα νώτα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Στέφανο Λάζαρη (Stefanin Lazari), Πάνο Σπύρο Μπιτσιίλη (Pano Spiro Bicili), Αντώνιο Νίνα (Antonio Nina), Νέστορα Ζαχαρία Βάρφη (Nestora Zacaria Varfi), Νικόλαο Πολύμερο (Nikolaos Polimero), Νέστορα Γκιώκα (Gioca Nestora), Σπύρο Αλέξη (Spiro Alexi), Δήμο Στράτη (Dimo Stratti) και Κων/νο Νούση (Constantin Nussi). Βλ. ό.π.. (Το όνομα που παρεμβάλλεται σε ορισμένες υπογραφές ανάμεσα στο πρώτο όνομα και στο επώνυμο είναι το όνομα του πατέρα εκείνου που υπογράφει. Για παράδειγμα, ο Πάνος Μπιτσιίλης, ο σημαντικότερος από όλους όσους υπογράφουν, ήταν γιος του Σπύρου Μπιτσιίλη, βλ. Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 466). Λίγα χρόνια νωρίτερα είχαν απευθύνει ξανά οι Χιμαριώτες μια παρόμοια αίτηση προς τους Ρώσους. Στα 1759 το γενικό συμβούλιο της επαρχίας Χιμάρας είχε αποφασίσει να δηλώσει αφοσίωση στη Ρωσία και ότι ήταν έτοιμοι οι κάτοικοι να δημιουργήσουν αντιπερισπασμό στην Τουρκία σε περίπτωση πολέμου. Πρότειναν παράλληλα - και ενώ ακόμη ήταν ειρήνη - το σχηματισμό δυο συνταγμάτων στρατού. Την αίτηση των Χιμαριωτών τη διαβίβασαν οι αντιπρόσωποί τους Σπύρος Μπιτσιίλης [ο πατέρας του Πάνου που προαναφέραμε] και ο αρχιμανδρίτης Βασιλικός στον πρεσβευτή της Ρωσίας στην Κων/πολη Α. Μ. Ομπρέσκοβ [Alexis Obreskon]. Αυτός τους απάντησε ότι σε καιρό ειρήνης η Ρωσία δε συμφωνεί για το σχηματισμό των συνταγμάτων, αλλά ότι σε περίπτωση πολέμου θα δεχόταν τις υπηρεσίες τους. Για την αίτηση του 1759 βλ. G. L. Arš, Η Αλβανία και η Ήπειρος κατά τα τέλη του 18^{ου}-αρχάς 19^{ου} αιώνας. [Πολυγραφημένη μετάφραση από τα ρωσικά του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών], Μόσχα 1963, σ. 31. Για ανάλογη πρόταση των Χιμαριωτών προς τους Ρώσους το καλοκαίρι του 1804 και για την απάντηση των τελευταίων βλ. ό.π., σ. 84, 85.

22. Το όνομα του κοιμιστή δεν αναφέρεται στο έγγραφο. Υπάρχει κάποιο κενό στη θέση του, που το άφησε ο μεταφραστής, άγνωστο όμως γιατί. Για το ότι ήταν ο Παπάζωλης εξάγεται από ένα γράμμα που οι προεστοί της Χιμάρας έστειλαν στον Αλέξιο Ορλώφ στις 26 Οκτωβρίου 1769, όπου αναφέρεται ότι κοιμιστής των προτάσεων-αιτημάτων των Χιμαριωτών προς τη Μ. Αικατερίνη ήταν ο Παπάζωλης. (Βλ. ASV, Pronveditori da Terra e da Mar, filza 1017, αντίγραφο του γράμματος των προεστών της Χιμάρας προς τον Ορλώφ με ημερομηνία 26 Οκτωβρίου 1769, συνημμένο αρ. 3 στην αναφορά 120 του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας στις 23 Δεκεμβρίου 1769). Εξάλλου και η ημερομηνία της αίτησης (3 Φεβρουαρίου 1766) συμπίπτει με το χρόνο των ταξιδιών του Παπάζωλη στην Ήπειρο. (Πρβλ. Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 43. - Σακελλαρίου, ό.π., σ. 152).

II) Προσπάθειες για πολιτική και εμπορική προσέγγιση Ρωσίας και Βενετίας.

Παράλληλα η Μ. Αικατερίνη είχε στρέψει το ενδιαφέρον και σε άλλες περιοχές των Βαλκανίων, καθώς και στη Βενετία, την οποία προσπάθησε να προσεγγίσει εμπορικά και πολιτικά. Εξάλλου η Ρωσία παρουσιαζόταν και ως προστάτης όλων των ορθοδόξων. Στις 5 Ιουλίου 1762 μάλιστα, μεσολαβώντας υπέρ των ορθοδόξων της Δαλματίας, που ήταν Βενετοί υπήκοοι, διαμαρτυρήθηκε για την προπαγανδιστική δραστηριότητα των καθολικών στην παραπάνω περιοχή. Η Βενετία απάντησε καθισχυζόντάς την²³. Αλλά και από βενετικής πλευράς υπήρξε ενδιαφέρον για εμπορική προσέγγιση με τη Ρωσία. Ήδη από τις 23 Σεπτεμβρίου 1761 οι Cinque Savi alla Mercanzia είχαν εισηγηθεί στη βενετική κυβέρνηση τη σύναψη εμπορικής συμφωνίας με τη Ρωσία με σκοπό την προώθηση των βενετικών προϊόντων στις αγορές της Ρωσίας, καθώς επίσης και των ρωσικών στις αγορές της Ιταλίας και της Ευρώπης με βενετικά καράβια²⁴. Οι Cinque Savi είχαν προτείνει να χρησιμοποιήσουν ως εμπορικό δρόμο το Αιγαίο και τη Μαύρη θάλασσα αντί της Δυτικής Μεσογείου, Ατλαντικού και Βαλτικής που ήδη χρησιμοποιούνταν από εμπόρους άλλων κρατών. Η προτεινόμενη οδός ήταν πιο σύντομη και λιγότερο επικίνδυνη²⁵. Η βενετική

23. Η όλη υπόθεση συνδέεται με την εκλογή του Γρηγόριου Φατσέα στον αρχιεπισκοπικό θρόνο Φιλαδελφείας και με τις παπικές πιέσεις πάνω σ' αυτό το θέμα. Για το Φατσέα βλ. Γεωργ. Σ. Πλουμίδη, Ο αρχιεπίσκοπος Φιλαδελφείας Γρηγόριος Φατσέας (1762-1768), "Θησαυρίσματα", τόμ. 1 (1967), σ. 85-113, όπου και βιβλιογραφία στη σ. 85 σημ.1. Για τη ρωσική διαμαρτυρία βλ. ό.π., σ. 91 και Βελούδου, ό.π., σ. 94. Πρβλ. και ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Trattato...No I", φ. 58^r, αναφορά αριθμ. 77 του πρεσβευτή της Βενετίας στη Βιέννη Nicolo Erizzo με ημερ. 2 Οκτωβρίου 1762. Βλ. και ό.π., φ. 63^v, αναφορά αριθμ. 23 των έκτακτων πρεσβευτών στο Λονδίνο Querini και Morosini στις 26 Οκτωβρίου 1762, όπου αναφέρονται στις ευχαριστίες της Αικατερίνης για την ευμενή ανταπόκριση της Βενετίας.

24. Seneca, ό.π., σ. 22 και 42-47, όπου δημοσιεύεται σε παράρτημα η εισήγηση των Cinque Savi. Πρβλ. και ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Trattato...No I", φ. 47^r-51^v, όπου υπάρχει αντίγραφο της εισήγησης.

25. Πρβλ. σ. 12 της διατριβής για τις δυσκολίες του άλλου δρόμου (της Βαλτικής), οι οποίες είχαν οδηγήσει σε αποτυχία τις προηγούμενες ρωσοβενετικές διαπραγματεύσεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι ανάλογη πρόταση για τη χρήση της Μαύρης θάλασσας ως δρόμου μεταφοράς βενετικών εμπορευμάτων στη Ρωσία είχε κάνει παλιότερα και ο Βενετός έμπορος Francisk Saraceno

Σύγκλητος αποδέχτηκε την πρότασή τους στις 24 Σεπτεμβρίου 1761 και όρισε τους έκτακτους απεσταλμένους της στο Λονδίνο Tomaso Querini και Francesco Morosini να διαπραγματευθούν το θέμα με τον εκεί Ρώσο πρεσβευτή²⁶. Πραγματικά, οι Βενετοί απεσταλμένοι με αναφορά τους στις 27 Ιουλίου 1762 περιγράφουν την αρχική συνομιλία που είχαν με τον Αλέξανδρο Ρομανοβιτς Βορονζον, Ρώσο διπλωματικό αντιπρόσωπο στο Λονδίνο²⁷. Οι συνομιλίες διεξήχθησαν στο Λονδίνο από τον Ιούλιο του 1762 ως το Νοέμβριο του ίδιου έτους. Στις συζητήσεις αυτές εμφανίστηκε το πρόβλημα της ναυσιπλοΐας στη Μαύρη θάλασσα. Σύμφωνα με το 9^ο άρθρο της συνθήκης του Βελιγραδίου του 1739, επιτρεπόταν μόνο σε τουρκικά πλοία η ελεύθερη ναυσιπλοΐα στη θάλασσα αυτή. Επρόκειτο δηλ. ουσιαστικά για τουρκική "λίμνη". Ο Βορονζον όμως πίστευε ότι η δυσκολία αυτή μπορούσε να ξεπεραστεί από ένα άλλο άρθρο της ίδιας συνθήκης, σύμφωνα με το

[=Francisco Saraceno;] στο Ρώσο πρεσβευτή στην Κων/πολη Adrian Nepluyev. Οι διαπραγματεύσεις διεξήχθησαν το 1749, αλλά, ύστερα από αντιδράσεις Ρώσων εμπόρων που θίγονταν τα συμφέροντά τους και το θάνατο του Saraceno, τα σχέδια ναυάγησαν. Γι' αυτή την πρόταση βλ. N. G. Kireev, *On the history of Russian-Turkish trade relations via Istanbul in the middle of the 18th century*, "Istanbul à la jonction des cultures Balkaniques, Méditerranéennes, Slaves et Orientales, aux xvie^e-xixe siècles", (Κων/πολη 15-20 Οκτωβρίου 1973), Βουκουρέστι 1977, σ. 127, 128.

26. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Trattato...No I", φ. 53^r-54^r. Η αποστολή των δυο προαναφερθέντων θα γινόταν για να παραβρεθούν στην άνοδο του Γεωργίου Γ' στο θρόνο της Αγγλίας.

27. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Trattato...No I", φ. 55^r-56^v, αναφορά αριθ. 10 των Querini, Morosini με ημερομηνία 27 Ιουλίου 1762. Βλ. και Seneca, ό.π., σ. 22, 23 και 23 σημ. 14. Οι συνομιλίες άρχισαν αφού ήδη είχε ανατραπεί ο τσάρος Πέτρος Γ' από την Αικατερίνη Β' με το πραξικόπημα της 28 Ιουνίου/9 Ιουλίου 1762. Λεπτομέρειες γι' αυτή την προσπάθεια ρωσοβενετικής προσέγγισης στα πρώτα χρόνια της Αικατερίνης Β' μέχρι το διορισμό του Πάνου Μαρούτση ως διπλωματικού αντιπροσώπου της Ρωσίας στη Βενετία (10 Μαρτίου 1768), δημοσιεύει ο Seneca, ό.π., σ. 19-47. Αντίγραφα πολλών εγγράφων σχετικών με την παραπάνω υπόθεση - μερικά μάλιστα έγγραφα δε μνημονεύονται καθόλου από τον Seneca - υπάρχουν στο ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Trattato...No I", φ. 47^r-114^r. Μνεία επίσης της δραστηριότητας του Morosini στο Λονδίνο για προσέγγιση με τη Ρωσία κάνει και ο Antonio Novelli Triffoni, πρεσβευτής του κρατιδίου της Modena στη Βενετία. Βλ. Cini, Modena [AS Modena, Archivio Segreto Estense, Cancelleria Estera: ambasciatori a Venezia, busta 146], bob. 500, αναφορά του πρεσβευτή στις 14 Απριλίου 1764.

οποίο υποχρεώνονταν τα τουρκικά πλοία να εξυπηρετούν την ελεύθερη διακίνηση των ρωσικών εμπορευμάτων. Αλλά και οι Cinque Savi alla Mercanzia πίστευαν ότι μπορούσε να ξεπεραστεί αυτό το εμπόδιο. Είχαν τη γνώμη ότι οι Τούρκοι για οικονομικούς λόγους θα επέτρεπαν τη διακίνηση των ρωσικών και βενετικών εμπορευμάτων δια μέσου της Μαύρης Θάλασσας, γιατί θα κέρδιζαν και οι ίδιοι από τους δασμούς και την αύξηση της ναυσιπλοΐας²⁸.

Στο μεταξύ αποφασίστηκε η έδρα των συζητήσεων να μεταφερθεί από το Λονδίνο στη Βιέννη. Οι λόγοι της μεταφοράς ήταν: η μεγάλη απόσταση του Λονδίνου από τη Βενετία και την Πετρούπολη, καθώς και οι φόβοι ότι η Αγγλία θα προσπαθούσε να εμποδίσει τη σύναψη μιας ρωσοβενετικής συμφωνίας που θα ήταν επιζήμια για τα συμφέροντά της, καθώς έως τότε η διακίνηση των εμπορευμάτων δια μέσου της Βαλτικής ελεγχόταν κατά ένα μεγάλο ποσοστό από Άγγλους εμπόρους. Εξάλλου και ο Querini με τον Morosini, ως έκτακτοι απεσταλμένοι, θα επέστρεφαν σύντομα²⁹. Για ένα διάστημα δυο μηνών - Οκτώβριος, Νοέμβριος 1762 - οι συνομιλίες διεξάγονταν ταυτόχρονα: στο Λονδίνο από τους Querini και Morosini με τον Voronzov και στη Βιέννη από τους πρεσβευτές της Βενετίας Nicolò Erizzo και της Ρωσίας Dmitrij Michajlovič Golicyn [Galitzin κατά τους Βενετούς].

Το σημαντικότερο όμως εμπόδιο που προέκυψε σ' αυτές τις συνομιλίες του Λονδίνου και της Βιέννης ήταν η ανταλλαγή διπλωματικών αντιπροσώπων. Σύμφωνα με τη ρωσική άποψη, έπρεπε να προηγηθεί της εμπορικής συμφωνίας η αποστολή Βενετού διπλωμάτη στην Πετρούπολη και αμέσως μετά η Ρωσία θα έστελνε ένα δικό της διπλωμάτη ίδιου βαθμού με το Βενετό. Αυτός ήταν ο συνηθισμένος τρόπος της Ρωσίας για διαπραγματεύσεις, είχε υποστηρίξει ο Voronzov. Αντίθετα, οι Βενετοί επέμεναν να προηγηθεί η σύναψη της συμφωνίας και μετά να ανταλλάξουν αμοιβαία πρεσβευτές³⁰. Σε όλη τη διάρκεια των συνομιλιών οι δυο πλευρές παρέμειναν στις αρχικές τους θέσεις. Η επιμονή και των δύο οφειλόταν από τη μια πλευρά

28. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Trattato...No I", φ.4 7^r-51^v, 55^r-56^v. Βλ. και Seneca, ό.π., σ. 22, 23, 43, 44.

29. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Trattato...No I", φ. 65^r, οδηγίες της Συγκλήτου με ημερομηνία 17 Νοεμβρίου 1762 προς τους Querini και Morosini. Βλ. και Seneca, ό.π., σ. 23.

30. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Trattato...No I", φ. 61^v, αναφορά αρ. 23 (26 Οκτωβρίου 1762) των Querini, Morosini. Βλ. και ό.π., φ. 58^{r-v}, αναφορά αρ. 77 (2 Οκτωβρίου 1762) του Βενετού πρεσβευτή στη Βιέννη Nicolò Erizzo. Για τη βενετική άποψη βλ. ό.π., φ. 66^{r-v}, οδηγίες της Συγκλήτου προς τον Nicolò Erizzo στις 27 Νοεμβρίου 1762. Για τη διαφωνία αυτή βλ. και Seneca, ό.π., σ. 23, 24, 30, 31.

στις πολιτικές επιδιώξεις της Ρωσίας να προσεταιριστεί τη Βενετία, ώστε να την έχει σύμμαχο σε περίπτωση πολέμου με την Τουρκία, και από την άλλη στη σθεναρή αντίσταση της Βενετίας να μην υποκύψει στις ρωσικές πιέσεις, αλλά να παραμείνει πιστή στη γραμμή της πλήρους ουδετερότητας, που για δεκαετίες είχε κρατήσει.

Ήδη από την πρώτη συνάντηση με τον Erizzo ο Golicyn είχε εκφράσει με σαφήνεια τις προθέσεις της χώρας του για σύναψη όχι μόνο εμπορικών αλλά και πολιτικών δεσμών με τη Βενετία με σκοπό την αντιτουρκική συνεργασία³¹. Παρόμοια πρόταση που είχε γίνει πριν δέκα χρόνια είχε απορριφθεί ασυζητητί από τη Σύγκλητο³². Αλλά και αργότερα, όσες φορές προσπάθησε ο Golicyn να πείσει τη Βενετία να συνεργαστεί με τη χώρα του όχι μόνο εμπορικά αλλά και πολιτικά³³, αντιμετώπισε την ίδια καιροσκοπική και παρελκυστική πολιτική: σκόπιμη καθυστέρηση της Βενετίας να απαντήσει στις προτάσεις για πολιτική συνεργασία και αποδοχή αποκλειστικά και μόνο της εμπορικής συμφωνίας, με την προϋπόθεση όμως ότι θα προηγηθεί η συμφωνία της ανταλλαγής πρεσβευτών³⁴. Ο πρωταρχικός λόγος που ανάγκαζε τους Βενετούς να απορρίπτουν κάθε πολιτική προσέγγιση με τη Ρωσία ήταν ο φόβος τους ότι θα μπλέκονταν σε πολιτικές περιπλοκές εναντίον των Τούρκων που θα έθεταν σε μεγάλο κίνδυνο την ουδετερότητά τους και κατ' επέκταση ζωτικά τους συμφέροντα³⁵. Φανατικός υποστηρικτής της πλήρους ουδετερότητας της Βενετίας ήταν ο αριστοκράτης πολιτικός και διπλωμάτης Andrea Tron, που η ισχυρή προσωπικότητά του κυριάρχησε στο β' μισό του 18^{ου} αιώνα στη Βενετία³⁶. Βέβαια υπήρχαν και υποστηρικτές μιας πιο ενεργητικής συμμετοχής της Βενετίας στις διεθνείς υποθέσεις, οι οποίοι απέρριπταν την πολιτική ουδετερότητας του Tron και της πλειοψηφίας της Συγκλήτου. Μια τέτοια προσπάθεια έγινε στις 5 Μαΐου 1763 από τον Paolo Renier -

31. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Trattato...No I", φ. 58^{r-v}, αναφορά αρ. 77 του Nicolò Erizzo προς τη Σύγκλητο στις 2 Οκτωβρίου 1762. Βλ. και Seneca ό.π., σ. 24.

32. Βλ. σ. 12, 13 της διατριβής.

33. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Trattato...No I", φ. 67^r-68^r, αναφορά αρ. 90 του Erizzo με ημερ. 18 Δεκεμβρίου 1762 και φ. 74^r, αναφορά αρ. 128 του ίδιου με ημερ. 6 Αυγούστου 1763.

34. Βλ. οδηγίες της Συγκλήτου προς τον Erizzo: ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Trattato...No I", φ. 70^r (31 Δεκεμβρίου 1762), φ. 71^r (20 Αυγούστου 1763). Βλ. και Seneca, ό.π., σ. 24, 24 σημ. 19 και σ. 31, 33. Σαφείς οδηγίες για απόρριψη οποιασδήποτε ρωσικής πρότασης που δεν είχε εμπορικό σκοπό έδωσε η Σύγκλητος στον Erizzo στις 28 Δεκεμβρίου 1765 και 20 Σεπτεμβρίου 1766. Βλ. ό.π., σ.24 σημ.19.

35. Seneca, ό.π., σ. 29, 30.

36. Ό.π., σ. 33. Γι' αυτόν βλ. σ. 12 σημ. 54 της διατριβής.

μετέπειτα πρεσβευτή στη Βιέννη, Κων/πολη και δόγη της Βενετίας στα 1779 - ο οποίος πρότεινε στη Σύγκλητο να εξετάσει την προοπτική της αποστολής ενός πρεσβευτή στην Πετρούπολη, για να διαπραγματευθεί μια αντιτουρκική συμμαχία. Η πρότασή του όμως απορρίφθηκε³⁷. Αλλά και άλλοι ανώτεροι Βενετοί πολιτικοί και διπλωμάτες υποστήριζαν την εμπορική και πολιτική προσέγγιση με τη Ρωσία. Έλπιζαν ότι έτσι θα έβγαινε η χώρα τους από το τέλμα και την παρακμή που την οδηγούσε η πολιτική της ουδετερότητας. Ανάμεσά τους ξεχώριζε ο Francesco Lorenzo Morosini συνεπικουρούμενος από τους Sebastiano Foscari και Antonio Diedo³⁸.

Ο Morosini είχε μακρά συνομιλία γι'αυτά τα θέματα με τον καγκελάριο της Ρωσίας Μιχαήλ L. Voronzon, όταν ο τελευταίος επισκέφθηκε τη Βενετία το Νοέμβριο του 1763³⁹. Φαινομενικά η αναχώρηση του Voronzon από τη Ρωσία καλύφθηκε με τη δικαιολογία ότι έπρεπε να μεταβεί στην Πίζα και στη Νάπολη για λόγους υγείας (πιο γλυκό κλίμα κ.λ.π.). Στην πραγματικότητα όμως βρισκόταν σε αντίθεση με τη Μ. Αικατερίνη και το μετέπειτα διάδοχό του στην καγκελαρία Νικήτα Ραπιν και η αναχώρησή του για λόγους υγείας ήταν μια εύσχημη δικαιολογία⁴⁰. Κατά τη διέλευσή του από τη Βενετία του επιφυλάχθηκε θερμή επίσημη υποδοχή. Επίσης οι βενετικές αρχές, αναγνωρίζοντας το υψηλό αξίωμα που κατείχε, αποδέχτηκαν την επιθυμία του να παραστεί σε συνεδρίαση του "Maggior Consiglio" φορώντας το σπαθί του. Του επιτράπηκε ακόμη να επισκεφθεί τα ναυπηγεία της (Arsenale)⁴¹. Κατά το

37. Για την πρόταση του Renier και την τύχη της βλ. Seneca, ό.π., σ. 32, 33. Για τον Renier βλ. T. M. Marcelino, *Una forte personalita nel patriziato veneziano del Settecento*: Paolo Renier, Trieste 1959.

38. Seneca, ό.π., σ. 35. Βιβλιογραφία για το σπουδαιότερο από αυτούς, τον Morosini, βλ. ό.π., σ. 36 σημ. 72.

39. Cini, Modena, ό.π., [busta 146], bob. 500, αναφορά αρ. 17 του Antonio Novelli Triffoni στις 28 Απριλίου 1764. Ο Voronzon αναχώρησε από τη Ρωσία στα μέσα Αυγούστου του 1763 - βλ. De Madariaga, ό.π., σ. 189 - και έφθασε στη Βενετία στις 18 Νοεμβρίου του 1763, βλ. Cini, Vaticano [Archivio Segreto Vaticano: Dispacci del Nunzio a Venezia all segreteria di Stato], bob. 221, φ. 271^r, αναφορά του πρεσβευτή του Βατικανού στη Βενετία Carafa di Traietto στις 26 Νοεμβρίου 1763. Στη μικροφιλομθήκη του Cini υπάρχουν και οι οδηγίες που έστειλε το Υπουργείο Εξωτερικών της Αγγλίας προς την πρεσβεία της στη Βενετία, για να παράσχει κάθε δυνατή διευκόλυνση στον Voronzon. Βλ. Cini, Londra, ό.π., bob. 80, φ. 325^{r-v}, ημερ. 13 Σεπτεμβρίου 1763.

40. Για τους λόγους της αναχώρησης του Voronzon βλ. Cini, Vaticano, ό.π., bob. 221, φ. 271^v, 272^r ημερ. 26 Νοεμβρίου 1763. Πρβλ. και De Madariaga, ό.π., σ. 188, 189.

41. Λεπτομέρειες για την παραμονή του Voronzon στη Βενετία βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 537, φ. 5^v, 22 Νοεμ-

διάστημα της οκταήμερης παραμονής του στη Βενετία (18-26 Νοεμβρίου)⁴² είχε σημαντικές συνομιλίες με εξέχουσες προσωπικότητες της βενετικής πολιτικής και κυρίως με τους Francesco Morosini και Andrea Tron. Ενώ ο Morosini στις συνομιλίες του αυτές τάχθηκε ανεπιφύλακτα υπέρ μιας ρωσοβενετικής εμπορικής προσέγγισης⁴³, αντίθετα ο Tron, που εξέφραζε την επικρατούσα άποψη της πολιτικής της Βενετίας, αντιτάχθηκε στις προτάσεις του Voronzon για εμπόριο ανάμεσα στις δυο χώρες δια μέσου της Μαύρης θάλασσας. Ο Tron θεωρούσε τις προτάσεις αυτές "χιμαιρικές" λόγω των σχεδόν μόνιμα εχθρικών σχέσεων Ρωσίας-Τουρκίας και τον ίδιο σκεπτικισμό διατήρησε και όταν ο συνομιλητής του εξέφρασε την πεποίθησή του ότι αυτός ο εμπορικός δρόμος κάποτε θα ανοίξει⁴⁴.

Ανάμεσα σ' εκείνους που υποστήριζαν τη σύναψη ρωσοβενετικής εμπορικής συμφωνίας δια μέσου της Μαύρης θάλασσας ήταν και οι έμποροι της Βενετίας, αρκετοί από τους οποίους ήταν Έλληνες. Στις αρχές του 1764 οι εκπρόσωποι των εμπόρων (Cappi di Piazza) σε γράμμα τους προς τους Cinque Savi alla Mercanzia τάχθηκαν ανεπιφύλακτα υπέρ της σύναψης της συμφωνίας⁴⁵. Υποστήριξαν ότι δεν υπήρχε ανάγκη να δημιουργήσουν εμπορικές εταιρείες στα εδάφη της Ρωσίας, αλλά μπορούσαν

βρίου 1763. - ASV, Collegio Cerimoniali, reg. IV, φ. 249^r, 23 Νοεμβρίου 1763. - Cini, Vaticano, ό.π., bob. 221, φ. 271^r-272^r, 26 Νοεμβρίου 1763. - Cini, Modena, ό.π., [busta 146], bob. 500, αρ. αναφοράς 17, 28 Απριλίου 1764.

42. Cini, Vaticano, ό.π., bob. 221, φ. 271^r-272^r, 26 Νοεμβρίου 1763. Ο Voronzon αναχώρησε από τη Βενετία στις 26 Νοεμβρίου και σκόπευε να επισκεφτεί διαδοχικά τις Φερράρα, Μπολόνια, Πίζα, Ρώμη και Νάπολη. Η άδεια απουσίας του στο εξωτερικό είχε ισχύ για δυο χρόνια, (βλ. ό.π.). Στα τέλη Φεβρουαρίου όμως του 1764 και ενώ βρισκόταν στη Φλωρεντία, ανακλήθηκε από την Αικατερίνη πίσω στην Πετρούπολη. Βλ. ό.π., φ. 338^v, 25 Φεβρουαρίου 1764.

43. Cini, Modena, ό.π., [busta 146], bob 500, αρ. αναφοράς 17, 28 Απριλίου 1764.

44. Seneca, ό.π., σ. 33, 34. - Cessi, I, ό.π., σ. 1576.

45. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Trattato...No I", φ. 82^r-83^r, 18 Ιανουαρίου 1763 m.v. [=1764]. Το γράμμα υπογράφεται από τον Gio. Demetrio Bernardi και τον Stefano Caregiani [sic]. Ο Στέφανος Καραγιάννης (1715-1795) ήταν έγκριτο μέλος της Ελληνικής Κοινότητας Βενετίας από το 1743 και είχε χρηματίσει πρόεδρος της στα 1755. Περισσότερα βιογραφικά γι' αυτόν βλ. M. I. Μανούσκα, Ανέκδοτα πατριαρχικά γράμματα (1547-1806) προς τους εν Βενετία μητροπολίτας Φιλαδελφείας και την Ορθόδοξον Ελληνικήν Αδελφότητα, Βενετία 1968, σ. 104, 105 σημ. 8. Ήταν μέλος της πλούσιας οικογένειας Καραγιάννη που καταγόταν από τα Γιάννινα και πολλά μέλη της μετακόμισαν στη Βενετία ασκώντας το επάγγελμα του εμπόρου. Για την οικογένεια αυτή βλ.: [Αωνύμου], Ανέκδοτα τινά αποβλέποντα την εκ της εν Ηπειρώ διασήμε

να χρησιμοποιήσουν ένα δίκτυο εμπορικών ανταποκριτών για αμοιβαίες αποστολές από και προς τη Ρωσία. Τόνισαν επίσης ότι αυτού του είδους τις συναλλαγές θα μπορούσαν να τις αναλάβουν Έλληνες έμποροι. Όσο για τα εμπορεύματα της Ανατολής και των περιοχών γύρω από την Κασπία θάλασσα (Περσία, Γεωργία, Αρμενία) θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν Αρμένιους εμπόρους, που και τώρα ακόμη (1764) είχαν στα χέρια τους αυτό το εμπόριο, αλλά ακολουθούσαν μακρύτερο και δυσκολότερο δρόμο στεριανό χρησιμοποιώντας καραβάνια. Συγκέντρωναν τα εμπορεύματα στις περιοχές της αρχαίας Βαβυλώνας και της Βασόρας και από εκεί τα μετέφεραν στο Χαλέπι της Συρίας. Οι εκπρόσωποι των εμπόρων εισηγούνταν να γίνεται η συγκέντρωση των εμπορευμάτων στο Ασραχάν, που βρισκόταν στις εκβολές του Βόλγα στην Κασπία θάλασσα, ή και σε άλλους κατάλληλους τόπους, και να μεταφέρονται στη Μαύρη θάλασσα, απ' όπου θα ακολουθούσαν το ίδιο δρομολόγιο με τα ρωσικά προϊόντα (Μαύρη θάλασσα-Αιγαίο-Ιόνιο-Αδριατική)⁴⁶.

Οι υπεύθυνοι της εμπορικής πολιτικής της Βενετίας (Cinque Savi alla Mercanzia) αποδέχτηκαν τις προτάσεις των εκπροσώπων των εμπόρων και εισηγήθηκαν με τη σειρά τους προς τη Σύγκλητο τη σύναψη της εμπορικής ρωσοβενετικής συμφωνίας. Συμφώνησαν μάλιστα και με την άποψη των εκπροσώπων των εμπόρων για το ρόλο που μπορούσαν να διαδραματίσουν οι Έλληνες λόγω των δεσμών που είχαν με τους Ρώσους, αλλά συμπλήρωσαν ότι, αφού οι Έλληνες κάνουν την αρχή ως εμπορικοί ανταποκριτές, θα μπορούσαν να τους μιμηθούν αργότερα και οι

πόλεως των Ιωαννίνων ευγενή οικογένειαν Καραϊωάννη, "Λόγιος Ερμής", τόμ. Ζ' (1817), σ. 434-436. - Π. Αραβαντινού, Χρονογραφία της Ηπείρου των τε ομόρων Ελληνικών και Ιλλυρικών χωρών, τόμ. 2, εν Αθήναις 1856, σ. 262 σημ. 1. - Παντελή Μ. Κοντογιάννη, Ειδήσεις περί του ηπειρωτικού οίκου Καραγιάννη, "Τεσσαρακονταετηρίς καθηγεσίας Κ. Σ. Κόντου", εν Αθήναις 1909, σ. 188-198. - Κ. Α. Μέριτζιου, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχεῖον, "HX", τόμ. 11 (1936), σ. 140, 150, 151, 320 σημ. 16. - Michail-Dimitri Sturdza, Dictionnaire historique et généalogique des grandes familles de Grèce d' Albanie et de Constantinople, Paris 1983, σ.184.

46. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Trattato...No I", φ. 82^r-83^r, ημερ. 18 Ιανουαρίου 1763 μ.ν. [=1764]. Για παρόμοια σχέδια Άγγλων και Γάλλων κατά το 16^ο και 17^ο αιώνα, να χρησιμοποιήσουν δηλ. το δρόμο Κασπία-Μαύρη θάλασσα-Κων/πολη για τη μεταφορά των προϊόντων της Ανατολής, βλ. Fernand Braudel, La Méditerranée et le monde méditerranéen à l' époque de Philipp II, τόμ. Α', Paris 1979, μετάφρ. Κλαίρης Μιτσοτάκη: Η Μεσόγειος και ο μεσογειακός κόσμος την εποχή του Φιλίππου Β' της Ισπανίας, τόμ. Α', Αθήνα 1991, σ. 238. Για το ρόλο των Αρμενίων στην ανάπτυξη του εμπορίου μεταξύ Ανατολής-Κων/πολης γύρω στα 1725 βλ. Kireev, ό.π., σ. 126, 127.

Βενετοί έμποροι⁴⁷. Την ευνοϊκή εισήγησή τους προς τη Σύγκλητο τη συνόδευσαν με ένα σχέδιο εμπορικής συμφωνίας, για να χρησιμοποιηθεί ως βάση για τις διαπραγματεύσεις με τους Ρώσους. Σ' αυτό το σχέδιο αναφέρονταν μεταξύ των άλλων λεπτομερειών και τα εξής: οι Ρώσοι έπρεπε να έρθουν σε επαφή με τους Τούρκους, ώστε οι τελευταίοι να επιτρέψουν την ελεύθερη μεταφορά των ανταλλασσόμενων προϊόντων στη Μαύρη θάλασσα και Κων/πολη ή με χαμηλούς δασμούς ή έστω με τους σημερινούς (1764). Επίσης πρότειναν ως λιμάνια, όπου θα συγκεντρώνονταν τα εισαγόμενα και εξαγόμενα εμπορεύματα, το Αζόφ και το Οζακόφ⁴⁸.

Το ενδιαφέρον των εμπορικών κύκλων της Βενετίας για τη Ρωσία φαίνεται και από ένα πολυσέλιδο υπόμνημα χωρίς χρονολογία, που με τίτλο "nozioni" (=γνώσεις), βρίσκεται στην ίδια αρχειακή πηγή⁴⁹. Σ' αυτό το υπόμνημα παρέχονται πολλές πληροφορίες για τη γεωγραφική διαμόρφωση της Ρωσίας, για τις δυνατότητες των πλωτών ποταμών της να χρησιμοποιούνται ως εμπορικοί δρόμοι, για την εμπορική διείσδυση των Άγγλων και το ρόλο των Αρμένιων εμπόρων στη χώρα αυτή, καθώς επίσης και για τα διάφορα προϊόντα της Ρωσίας που ενδιέφεραν τους Δυτικοευρωπαίους. Αξιοσημείωτη είναι ακόμη η μνεία που γίνεται σ' αυτό, για τον εμπορικό δρόμο της Μαύρης θάλασσας που είχαν χρησιμοποιήσει σε προηγούμενους αιώνες οι Βενετοί και οι Γενουάτες, με σύντομη αναφορά των πόλεων-εμπορικών σταθμών που τότε είχαν ιδρύσει: της Τάνας των Βενετών και του Καφά των Γενουατών⁵⁰. Επίσης γίνεται σύγκριση του εμπορικού δρόμου της Βαλτικής, που ελέγχεται από Άγγλους και Ολλανδούς εμπόρους, σε σχέση με τον προτεινόμενο δρόμο της Μαύρης θάλασσας και τονίζονται τα πλεονεκτήματα και τα φφέλη που θα απέφερε στους Βενετούς το άνοιγμα του δεύτερου δρόμου. Το υπόμνημα συμφωνεί εξάλλου και με τις απόψεις που εξέφρασαν οι Carpi di Piazza και οι Cinque Savi για το ρόλο που μπορούν να παίξουν οι Έλληνες, οι οποίοι θεωρούσαν τη Ρωσία ως αρχηγό της αυτοκρατορίας τους ("Capo dell'Impero Greco") και σ' αυτό

47. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Trattato...No I", φ.84^r-88^v, 22 Ιανουαρίου 1763 m.v.[=1764].

48. Ό.π., φ. 89^r-90^r, ημερ. 22 Ιανουαρίου 1763 m.v. [=1764]. Αξίζει να προσέξουμε το ζωτικό ρόλο που έπαιζαν τα μεγάλα ποτάμια της Νότιας Ρωσίας και Ουκρανίας στην εμπορική επικοινωνία της ενδοχώρας με τη θάλασσα. Το Οζακόφ βρίσκεται δυτικά της Χερσώνας, κοντά στις εκβολές του ποταμού Δνείπερου (ή Βορυσθένη, όπως ονομαζόταν παλιά και έτσι αποκαλείται και από τους Cinque Savi), το Αζόφ δίπλα στις εκβολές του Δον (Τάναϊ) και το Αστραχάν, που μνημονεύσαμε και πιο πριν, βρίσκεται πάνω στο δέλτα του ποταμού Βόλγα. Για τη σημασία του Βόλγα ως εμπορικού δρόμου και κατά τους προηγούμενους αιώνες βλ. Braudel, Η Μεσόγειος, ό.π., σ. 236-239.

49. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Trattato...No I", φ. 91^r-108^v.

50. Πρβλ. και σ. 6, 7 της διατριβής.

υπογραμμίζεται η πλεονεκτική θέση που θα βρεθεί η Βενετία σε σχέση με άλλα κράτη εξαιτίας του πλήθους των Ελλήνων εμπόρων που υπάρχουν στα εδάφη της. Γενικά στο υπόμνημα υποστηρίζεται πάρα πολύ το άνοιγμα του ρωσοβενετικού εμπορίου δια μέσου της Μαύρης Θάλασσας.

Παράλληλα οι Cinque Savi, για να κάνουν πιο πειστικές τις προτάσεις τους για τη διάνοιξη του δρόμου της Μαύρης Θάλασσας, προσπάθησαν να αποδείξουν ότι το κόστος μεταφοράς των εμπορευμάτων από τους άλλους δρόμους ήταν πολύ μεγάλο. Γι' αυτό ζήτησαν από έναν Αρμένιο έμπορο που διακινούσε εμπορεύματα δια μέσου του δρόμου Βενετίας-Αστραχάν (Βενετία-Αλεξανδρέτα-Χαλέπι-Βαβυλώνα-Βασόρα-Τίγρης-Αστραχάν) να υπολογίσει πόσο είναι αυτό το κόστος⁵¹. Πραγματικά, αυτός παρουσίασε λεπτομερή στοιχεία για το κόστος των εμπορευμάτων και τις επιβαρύνσεις τους, αποδεικνύοντας ότι τα έξοδα μεταφοράς των προϊόντων από τον παλιό δρόμο ήταν υπέρογκα και ότι αυτό τελικά επιβάρυνε πολύ την τιμή πώλησής τους⁵².

Ειδικός στα θέματα εμπορίου της Βενετίας ήταν ο Francesco Morosini⁵³, ένθερμος υποστηρικτής της ρωσοβενετικής προσέγγισης. Την άνοιξη του 1764 (Μάρτιος-Απρίλιος) μακρές και θυελλώδεις συζητήσεις διεξήχθησαν στη Σύγκλητο εξαιτίας μιας πρότασής του για εμπορική και πολιτική συμφωνία με τη Ρωσία⁵⁴. Η πρότασή του συνάντησε τη σφοδρή αντίδραση της πλειοψηφίας, που δεν ήθελε για κανένα λόγο πολιτικές δεσμεύσεις. Αλλά υπήρχαν και πολλοί συγκλητικοί που διαφωνούσαν και με την εμπορική συμφωνία θεωρώντας την ως "χίμαιρα", γιατί φοβούνταν πολιτικές περιπλοκές. Έτσι η πρόταση του Morosini απορρίφθηκε στο σύνολό της⁵⁵ και παράλληλα δε δόθηκε καμιά απάντηση στις προτάσεις που είχε κάνει το 1762 και 1763 ο Ρώσος πρεσβευτής στη Βιέννη Golitsyn για ρωσοβενετική συμφωνία⁵⁶.

Παρόλες τις αντιδράσεις της Βενετίας η Ρωσία δεν έμεινε αδρανής. Στα 1764 δημιούργησε μια εταιρεία για εμπόριο με τη Μεσόγειο και κυρίως με ιταλικά λιμάνια. Δυο χρόνια αργότερα έφθασε στο Λιβόρνο το πρώτο ρωσικό πλοίο με προϊόντα της χώρας του⁵⁷. Τα κέρδη από την πώληση των προϊόντων αυτού και ενός άλλου ρωσικού πλοίου παραχωρήθηκαν στον Παπάζωλη, για να αγοράσει από την Ιταλία ιερά σκεύη, σταυρούς, άμφια, εικόνες

51. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Trattato...No I", φ. 109^r-110^r (x. έ.).

52. Ό.π., φ. 111^{r-v}.

53. Seneca, ό.π., σ. 36 και 36 σημ. 76.

54. Ό.π., σ. 35 σημ. 67 και σ. 37.

55. Για την πρόταση του Morosini και τις αντιδράσεις που συνάντησε βλ. Cessi, I, ό.π., σ. 1577. - Seneca, ό.π., σ. 35-38. Πρβλ. και Cini, Modena, ό.π., [busta 146], bob. 500, αρ. αναφοράς 17, ημερ. 28 Απριλίου 1764.

56. Seneca, ό.π., σ. 38. Για τις προτάσεις του Golitsyn βλ. σ. 24 και σημ. 31, 33, 34 του Α' κεφαλαίου της διατριβής.

57. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 16, 17.

αγίων κ.λ.π. και να τα αποστείλει στην Ελλάδα ως δώρα της Αικατερίνης⁵⁸. Περίπου το ίδιο χρονικό διάστημα στάλθηκαν στη Μάλτα έξι νέοι Ρώσοι, δήθεν για να διδαχθούν τη ναυπηγική, στην πραγματικότητα όμως για να γνωρίσουν τη Μεσόγειο και το Αιγαίο και να στρατολογήσουν πληρώματα⁵⁹. Στο μεταξύ, στα τέλη του 1765 ο D. Golitsyn επανέλαβε τις προτάσεις για σύναψη ρωσοβενετικής εμπορικής συμφωνίας, καθώς και για αποστολή Βενετού πληρεξούσιου διπλωμάτη στην Πετρούπολη, και στο νέο πρεσβευτή της Βενετίας στη Βιέννη Paolo Renier⁶⁰. Στις νέες προτάσεις του Golitsyn η Βενετία απάντησε καταρχήν θετικά το Δεκέμβριο του 1765 και το Σεπτέμβριο του 1766, αλλά έθεσε και τρεις προϋποθέσεις, για να αποφύγει έτσι πολιτικές δεσμεύσεις με τη Ρωσία και περιπλοκές με την Τουρκία:

1. Η συμφωνία θα ήταν αποκλειστικά και μόνο εμπορική.
2. Η Ρωσία μόνη της θα έπρεπε να κάνει τις απαραίτητες διαπραγματεύσεις με την Τουρκία, ώστε να συμφωνήσει η τελευταία στη μεταφορά και στο δασμολόγιο των προϊόντων που θα διακινούνταν δια μέσου της Μαύρης Θάλασσας.
3. Τα βενετικά πλοία που θα ταξίδευαν στη Μαύρη θάλασσα και θα μετέφεραν εμπορεύματα από και προς τη Ρωσία δε θα έπρεπε να πληρώνουν σ' αυτή τους δασμούς που κατέβαλλαν και τα άλλα πλοία που ακολουθούσαν όμως το δρόμο της Βαλτικής⁶¹.

Στις προϋποθέσεις αυτές η Ρωσία θα αργήσει να απαντήσει. Η απάντησή της θα δοθεί πολύ αργότερα - την άνοιξη του 1768 - όταν θα γνωστοποιήσει στη Βενετία το διορισμό του Πάνου Μαρούτση ως διπλωματικού της αντιπροσώπου. Για τη βραδύτητα της Μ. Αικατερίνης να απαντήσει ο Golitsyn δικαιολογήθηκε λέγοντας ότι η αυτοκράτειρα είχε επισκεφθεί πολλές επαρχίες της επικράτειάς της και γι' αυτό το λόγο είχε διακόψει την εξέταση και την ολοκλήρωση πολλών εξωτερικών υποθέσεων⁶². Όσο

58. Rulhière, ό.π., σ. 301. - Σάθα, Τουρκοκρατούμενη, ό.π., σ. 453, 454. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 67, 70. - Σακελλαρίου, ό.π., σ. 150, 151. - Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 43, 44. - Venturi, Settecento, ό.π., σ.23.

59. Rulhière, ό.π., σ. 300. - Σάθα, Τουρκοκρατούμενη, ό.π., σ. 453. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 67. - Σακελλαρίου, ό.π., σ. 151. - Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 43.

60. Seneca, ό.π., σ. 38. Βλ. και ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Trattato...No I", φ. 112^r-114^r, αναφορά αρ. 14 του Paolo Renier στις 14 Δεκεμβρίου 1765.

61. Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 223. - Seneca, ό.π., σ. 39,40. Βλ. και ASV, Bailo a Costantinopoli, busta 35, πληροφορίες της Συγκλήτου προς το Βάιλο συνημμένες στο δουκικό γράμμα της 14 Μαΐου 1768. - ASV, Senato Corti, reg. 145, φ. 131^v, 132^r.

62. ASV, Senato Dispacci Germania, filza 272, φ. 193^r, αναφορά αρ. 149 του Paolo Renier στις 30 Απριλίου 1768.

για τις τρεις προϋποθέσεις που είχε θέσει η Βενετία για τη σύναψη της εμπορικής συμφωνίας η Μ. Αικατερίνη αποδεχόταν μόνο την πρώτη. Ως προς τη δεύτερη πρότεινε να ενεργήσουν από κοινού με τη Βενετία απέναντι στην Τουρκία, αφού όμως πρώτα η Βενετία στείλει ένα διπλωμάτη της στην Πετρούπολη. Στην τρίτη προϋπόθεση δεν έδινε καμιά απάντηση⁶³.

III) Η κατάσταση στο Μαυροβούνιο και την Πολωνία.

Η Ρωσία όμως δεν περιόρισε τις επαφές της μόνο με τους Έλληνες και τους Βενετούς, αλλά προσπάθησε να επωφεληθεί και από την κατάσταση που επικρατούσε στο Μαυροβούνιο. Οι Μαυροβούνιοι, ως ορθόδοξοι, προσέβλεπαν πάντα προς τους ομοδόξους τους Ρώσους και τους θεωρούσαν προστάτες τους. Δείγματα των φιλορωσικών διαθέσεων τους είχαν ήδη δείξει και κατά το ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1711, όταν ύστερα από προτροπή του Μ. Πέτρου στασίασαν εναντίον των Τούρκων και αντιστάθηκαν ως το 1714⁶⁴. Αλλά και τώρα, επί Μ. Αικατερίνης, οι διαθέσεις τους δεν είχαν αλλάξει. Συχνά ανώτεροι κληρικοί ταξίδευαν στην Πετρούπολη και επέστρεφαν μεταφέροντας δώρα από εκεί⁶⁵. Τα ταξίδια αυτά και η αυξανόμενη ρωσική διείσδυση στο Μαυροβούνιο είχαν ανησυχήσει τη Βενετία⁶⁶. Στις 10 Μαΐου 1766 οι μυστικές της υπηρεσίες ζήτησαν πληροφορίες από το Γενικό Προβλεπτή της Δαλματίας και Αλβανίας, καθώς και από τους διοικητές του Κάτταρο, για κάποιο ταξίδι που είχε κάνει ο

63. ASV, Senato Dispacci Germania, filza 272, φ. 197^r-198^r, συνημμένη ιταλική μετάφραση σημειώματος της Αικατερίνης (Πετρούπολη, 10 Μαρτίου 1768) στην αναφορά αρ. 149 του Paolo Renier με ημερ. 30 Απριλίου 1768. Βλ. και ASV, Senato Corti, reg. 145, φ. 131^v-134^r. - ASV, Bailo a Costantinopoli, busta 35, πληροφορίες της Συγκλήτου συνημμένες στο δουκικό γράμμα της 14 Μαΐου 1768. Πρβλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931) σ. 223. - Seneca, ό.π., σ. 40.

64. Kurat, ό.π., σ. 758, 762. Πρβλ. και Stavrianos, ό.π., σ. 180.

65. Michael Boro Petrovich, Catherine II and a false Peter III in Montenegro, "The American Slavic and East European Review", τόμ. XIV (1955), σ. 172, 177. Βλ. και — ASV, Senato Dispacci Germania, filza 272, φ. 191^v, αναφορά αρ. 149 του Renier στις 30 Απριλίου 1768. Πρβλ. και Giacomo Casanova, Istoria delle turbolenze della Polonia, Napoli 1974, σ. 421. Βιβλιογραφία για την πολιτική της Αικατερίνης προς το Μαυροβούνιο βλ. Venturi, La rivolta, ό.π., σ. 38.

66. P. Pisani, I cristiani di rito orientale a Venezia e nei possedimenti veneziani (1493-1791), "Ateneo Veneto", anno XX (1897), τόμ. I, σ. 374, 375.

επίσκοπος του Μαυροβούνιου Vassilie [Petrović]⁶⁷ στην Πετρούπολη. Συγκεκριμένα, αφού χαρακτήριζαν το Vassilie ως πρόσωπο που χρειάζεται πάντα να παρακολουθούνται οι κινήσεις του, ζητούσαν να πληροφορηθούν για τον αριθμό και το βαθμό των Ρώσων αξιωματούχων που, σύμφωνα με τις πληροφορίες τους, τον συνόδευαν στην επιστροφή του, καθώς επίσης να προσπαθήσουν να ανακαλύψουν τους σκοπούς του "πάντα ενοχλητικού" επισκόπου⁶⁸. Δε γνώριζαν όμως οι Βενετοί ότι ο Vassilie είχε πεθάνει στις 10 Μαρτίου 1766 κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στην Πετρούπολη και είχε ταφεί με τιμές από την Αικατερίνη στο μοναστήρι του St. Alexander Nevskij⁶⁹. Η αυτοκράτειρα μάλιστα έστειλε πίσω στο Μαυροβούνιο με Ρώσο αξιωματούχο τα προσωπικά αντικείμενα του Vassilie, καθώς επίσης και δώρα (χρήματα και εκκλησιαστικά άμφια) και γνωστοποίησε με έγγραφό της τη σταθερή αυτοκρατορική της εύνοια προς τους Μαυροβούνιους⁷⁰.

Ο θάνατος του Vassilie άφησε ένα κενό στη διοίκηση του Μαυροβούνιου, γιατί, όπως είδαμε, ο μητροπολίτης Sava δεν είχε τέτοιες ικανότητες. Αυτήν ακριβώς την περίοδο - γύρω στα 1766 ή ίσως και λίγο νωρίτερα⁷¹ - έκανε την εμφάνισή του στο Μαυροβούνιο μια μυστηριώδης προσωπικότητα που ονομαζόταν Στέφανος Piccolo (= ο Μικρός). Αυτός σε σύντομο χρονικό διάστημα κατόρθωσε να εξαλείψει τις έριδες που συντάρασσαν το Μαυροβούνιο και να συνενώσει τις πατριαρχικές οικογένειες κάτω από την εξουσία του. Έπειτα αφιέρωσε τις προσπάθειές του στον αγώνα εναντίον των Τούρκων. Επειδή όμως η θέση του ήταν επισφαλής και είχε ανάγκη από εξωτερική προστασία, έστω "μυθική", γιατί οι Μαυροβούνιοι ήταν λαός εύπιστος και δεισιδαίμονας, άφησε επιδέξια να πλανάται η φήμη ότι ήταν ο

67. Ο επίσκοπος Vassilie Petrović ήταν εξάδελφος και τοποτηρητής του μητροπολίτη του Μαυροβούνιου Sava, ο οποίος ήταν ταυτόχρονα θρησκευτικός και εθνικός ηγέτης τους. Ο μητροπολίτης Sava όμως δεν είχε διοικητικές ικανότητες και ουσιαστικά τη διοίκηση την είχε στα χέρια του ο Vassilie. Βλ. Petrovich, ό.π., σ. 172.

68. ASV, Inquisitori di Stato, busta 49, αρ. 467, 10 Μαΐου 1766.

69. Petrovich, ό.π., σ. 172. Οι μυστικές υπηρεσίες της Βενετίας έμαθαν την είδηση του θανάτου του από μια αναφορά του Γενικού Προβλεπτή της Δαλματίας και Αλβανίας στις 24 Ιουλίου 1766. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 49, αρ. 470, 7 Αυγούστου 1766 (δίνει πληροφορίες για το περιεχόμενο της αναφοράς του Προβλεπτή της 24 Ιουλίου).

70. Petrovich, ό.π., σ. 172.

71. Petrovich, ό.π., σ. 169. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 10.

Πέτρος ο Γ', ο "δολοφονημένος" σύζυγος της Μ. Αικατερίνης⁷². Οι δραστηριότητές του αυτές προκάλεσαν την ανησυχία όχι μόνο της Τουρκίας, που ήταν η άμεσα απειλούμενη, αλλά και της Βενετίας, η οποία είχε υπό την κατοχή της ένα τμήμα του Μαυροβούνιου. Δόθηκαν οδηγίες στο Γενικό Προβλεπτή της Δαλματίας να προσπαθήσει με κάθε τρόπο να βγάλει από τη μέση τον "άγνωστο ταραχοποιό". Συγκεκριμένα στις 19 Νοεμβρίου 1767 του ζητήθηκε να βρει πρόσωπο της απόλυτης εμπιστοσύνης του και ικανό για να δολοφονήσει το Στέφανο Piccolo. Ο δολοφόνος μπορούσε να είναι κατάδικος και θα τον ανταμείβανε για την πράξη του με "άφεση αμαρτιών" και με 200 τζεκίνια. Μόνο που η ενέργειά του αυτή έπρεπε να γίνει με απόλυτη μυστικότητα, για να μην εκτεθεί η Βενετία⁷³. Τελικά η προσπάθεια αυτή έγινε την επόμενη χρονιά (1768), αλλά απέτυχε⁷⁴.

Τον ίδιο μήνα που είχε εκδοθεί η διαταγή της εξόντωσής του (Νοέμβριος 1767) είχε κυκλοφορήσει στη Βενετία η φήμη ότι ο Στέφανος Piccolo δεν ήταν άλλος από το ... Γεώργιο Παπάζωλη! Την πληροφορία αυτή με τις σχετικές λεπτομέρειες την είχε αναφέρει ο Βενετός πληροφοριοδότης Felice Favretti στους προϊσταμένους του στις 13 Αυγούστου 1768. Σύμφωνα λοιπόν μ'αυτήν, ο Στέφανος Piccolo ήταν το ίδιο πρόσωπο με "κάποιον" Έλληνα υπολοχαγό που ήταν στην υπηρεσία της Ρωσίας και το 1765 είχε παραμείνει για κάποιο διάστημα στη Βενετία. Ο υπολοχαγός αυτός σύχναζε στο καφενείο "Dell' Arabo" και η πλειονότητα των θαμώνων του υποστήριζε την ταύτιση αυτών των δύο προσώπων. Συνεχίζοντας ο Favretti ανέφερε ότι ο υπολοχαγός αυτός κατά τη διάρκεια της παραμονής του στη Βενετία στα 1765 είχε αναπτύξει φιλίες με πολλούς Έλληνες εμπόρους της και ιδίως με τους Καραγιάννηδες. Έπειτα εξαφανίστηκε από τη Βενετία και ξανάγινε λόγος γι'αυτόν με τη διάδοση των ειδήσεων από το Μαυροβούνιο. Ο Favretti πρόσθετε ακόμη ότι υπήρχαν υποψίες πως ο Στέφανος Piccolo είχε συνεργάτες στη Βενετία που του παρείχαν βοήθεια σε χρήματα και ό,τι άλλο χρειαζόταν. Ανάμεσα στους συνεργάτες του θεωρούνταν ότι ήταν και ο κόμης Troiano Lalich, έμπορος, που καταγόταν από τη Ραγούζα και εμπορευόταν στη Βενετία. Αυτός είχε στενές σχέσεις με άλλους εμπόρους Έλληνες και ορθόδοξους Σλάβους, και με τη βοήθειά του σημαντικά χρηματικά ποσά στέλνονταν συχνά στο Μαυροβούνιο δια μέσου της Ραγούζας⁷⁵. Ο Favretti

72. Ventuti, Settecento, ό.π., σ. 10, 11. - Του ίδιου, La rivolta, ό.π., σ. 22.

73. Lamansky, ό.π., τόμ. 1, σ. 152.

74. Ό.π., σ. 152-154. Ο Στέφανος Piccolo δολοφονήθηκε αργότερα (1773), αλλά είναι άγνωστο αν οι υποκινητές ήταν οι Βενετοί ή οι Τούρκοι. Βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ.14. Ο Petrovich, ό.π., σ. 193, 194 υποστηρίζει ότι ήταν οι Τούρκοι.

75. Η αναφορά του Favretti έχει ημερομηνία 13 Αυγούστου

επανήλθε λίγο αργότερα στο θέμα της ταύτισης του Piccolo με τον Παπάζωλη δίνοντας και νέα στοιχεία. Ανέφερε ότι ο γνωστός υπολοχαγός [=ο Παπάζωλης] είχε παραμείνει στη Βενετία το 1765 περίπου 4 μήνες. Ήταν μέτριος ως προς το ανάστημα και φορούσε μια κόκκινη στολή με μαύρα διακριτικά. Πήγαινε σε καφενεία που σύχναζαν κυρίως ομοεθνείς του Έλληνες. Στις συζητήσεις που έκανε άφηνε να εννοηθεί ότι θα έρχονταν για λογαριασμό του συνέχεια πολλά εμβάσματα και συναλλαγματικές από τη Ρωσία. Είχε κάνει πολλούς φίλους Έλληνες αλλά τους κορόιδεψε, γιατί έφυγε ξαφνικά χωρίς να τους χαιρετήσει. Είχε στρατιωτικές γνώσεις και κατά το διάστημα της παραμονής του στη Βενετία είχε τυπώσει στο τυπογραφείο Θεοδοσίου ένα βιβλίο για τη στρατιωτική τέχνη γραμμένο στα ελληνικά και το είχε αφιερώσει στην αυτοκράτειρα της Ρωσίας⁷⁶. Συνεχίζοντας ο Favretti επαναλάμβανε τις φήμες που κυκλοφορούσαν στη Βενετία για την ταύτιση του Piccolo με τον Παπάζωλη. Τώρα όμως πρόσθετε και την αντίθετη άποψη μερικών που υποστήριζαν ότι δεν ήταν δυνατόν να ταυτιστούν τα δυο πρόσωπα, γιατί ο Piccolo ήταν ψηλός, ενώ ο Παπάζωλης ήταν συνηθισμένου ύψους και μάλιστα προς το χαμηλό⁷⁷. Δεν μπορεί βέβαια να ταυτιστεί ο Παπάζωλης

1768, αλλά αναφέρεται και σε γεγονότα προγενέστερα. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 595, fasc. ετών 1767-1768, ημερ. 13 Αυγούστου 1768. Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι οι Βενετοί πρόφεραν ως κ το -τς της κατάληξης των σλαβικών ονομάτων και στα αρχειακά έγγραφα απέδιδαν την κατάληξη αυτή με -ch, (π.χ. Lalich). Σήμερα αυτή η κατάληξη αποδίδεται συνήθως με -ć, όταν μεταγράφεται από το σλαβικό στο λατινικό αλφάβητο. Στη διατριβή, και εφόσον πρόκειται για αρχειακό έγγραφο, διατηρήσαμε τον τρόπο γραφής των Βενετών (δηλ. -ch αντί για -ć). Αν πρόκειται όμως για βιβλιογραφική παραπομπή, ακολουθήσαμε τον τρόπο γραφής του συγγραφέα. Ευχαριστώ και από τη θέση αυτή την επίκουρο καθηγήτρια κ. Αγγελική Κωνσταντακοπούλου για ορισμένες διαφωτιστικές διευκρινήσεις σ' αυτό το θέμα.

76. Πρόκειται για το γνωστό έργο του Παπάζωλη: "Διδασκαλία, ήγουν Ερμηνεία ...", που τυπώθηκε από το Θεοδοσίου στα 1765. Είναι μετάφραση από τα ρωσικά και αναφέρεται στις μεθόδους του πολέμου. Το βιβλίο είναι αφιερωμένο στο Γρηγόριο Ορλώφ και όχι στη Μ. Αικατερίνη που γράφει ο Favretti. Περισσότερα για το περιεχόμενο του βιβλίου βλ. Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 74-76 και 76 σημ. 1. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 23, 24 και 23 σημ. 9. Για το τυπογραφείο Θεοδοσίου βλ. Γεωργίου Σ. Πλουμίδη, Το βενετικόν τυπογραφείον του Δημητρίου και του Πάνου Θεοδοσίου (1755-1824), Αθήναι 1969.

77. Η αναφορά αυτή του Favretti είναι χ.έ.. Βρίσκεται στο ASV, Inquisitori di Stato, busta 596, fasc. με τίτλο "carte varie". Είναι μεταγενέστερη εκείνης της 13 Αυγούστου

με τον Piccolo. Ναι μεν ο πρώτος έκανε πολλά ταξίδια στο Μαυροβούνιο⁷⁸, αλλά η κατοπινή πλούσια δράση του σε άλλα σημεία της Βαλκανικής και της Ιταλίας μέχρι το θάνατό του (σε κάποιο νησί του Αιγαίου, λίγο μετά την αναχώρηση των Ρώσων από την Πελοπόννησο)⁷⁹ καταρρίπτει την παραπάνω φήμη. Αξιοσημείωτη είναι ωστόσο μια περίεργη δήλωση του ίδιου του Piccolo, όταν προσπαθώντας κάποτε να κρύψει την καταγωγή του, είχε πει ότι κατάγεται από τα...Γιάννινα, αλλά αργότερα κάτω από την απειλή βασανιστηρίων αποκάλυψε ότι ήταν Δαλματός και λεγόταν Rajcenić⁸⁰. Η ταύτιση όμως του Piccolo με τον Παπάζωλη είναι χαρακτηριστική της φημολογίας που επικρατούσε στη Βενετία και οφειλόταν στους υπαρκτούς φόβους και τις υποψίες των Βενετών για μυστικές συνεννοήσεις Ρώσων, Ελλήνων και Μαυροβούνιων.

Οι Ρώσοι έμαθαν για τον ψεύτικο τσάρο από τους πρεσβευτές της Βενετίας στη Βιέννη και στην Κων/πολη. Στις 16 Νοεμβρίου 1767 επισκέφθηκαν τον Alexis Obreskon, Ρώσο πρεσβευτή στην Κων/πολη, ο βάιλος της Βενετίας Gio. Antonio Ruzzini και ο διάδοχός του Gerol. Ascanio Giustiniani και τον πληροφόρησαν για την παραπάνω υπόθεση⁸¹. Την αμέσως επόμενη μέρα δέχτηκε γράμμα από το μητροπολίτη του Μαυροβούνιου Sava πάλι για το ίδιο θέμα. Ο Obreskon προσπάθησε να καθουχάσει τους Βενετούς και παράλληλα στην απάντησή του προς τον Sava χαρακτήριζε το Στέφανο Piccolo απατεώνα και προέτρεπε τους Μαυροβούνιους να τον εκδιώξουν. Στις 10 Δεκεμβρίου 1767 μεταβίβασε τις πληροφορίες που είχε συγκεντρώσει στην Πετρούπολη ζητώντας παράλληλα οδηγίες για την υπόθεση αυτή⁸².

1768, γιατί τώρα αναφέρεται για πρώτη φορά και στην αντίθετη άποψη που δεν ταυτίζει τα δυο πρόσωπα. Πρέπει να σημειωθεί όμως ότι και ο Στέφανος Piccolo, σύμφωνα με άλλες πηγές ήταν μέσου ύψους. Βλ. Petrovich, ό.π., σ. 183.

78. Κ. Α. Ρεφενέλ, Ιστορία των νεωτέρων Ελλήνων, μετ. Κοσμά Κοκίδου, εν Αθήναις 1861, σ. 170. - Χιώτου, ό.π., σ. 460. Και ο Rulhière, ό.π., σ. 301, 303 αναφέρει για κάποια ταξίδια του Παπάζωλη στις ανατολικές ακτές της Αδριατικής.

79. Ενδεικτικές πληροφορίες για τη δραστηριότητα του Παπάζωλη στα 1766-1770 βλ: Rulhière, ό.π., σ. 319, 339-345, 426. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 70-74, 87, 97, 157, 168, 189, 190. - Σακελλαρίου, ό.π., σ. 152-156. - Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 45-51. Για το θάνατό του βλ. Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 418.

80. Petrovich, ό.π., σ. 185, όπου και η πληροφορία ότι ο Piccolo δε γνώριζε ελληνικά. Ο Venturi, Settecento, ό.π., σ. 10 υποστηρίζει ότι ήταν Δαλματός ή Μαυροβούνιος.

81. Petrovich, ό.π., σ. 174. Πρβλ. και ASV, Senato Dispacci Germania, filza 272, φ. 189^v, αναφορά αρ. 149 του Renier στις 30 Απριλίου 1768.

82. Petrovich, ό.π., σ. 174, 175.

Περίπου το ίδιο χρονικό διάστημα που ενημερώνεται ο Obreskov για το Στέφανο Piccolo, οι Βενετοί ενημερώνουν παράλληλα την τουρκική κυβέρνηση και το Ρώσο πρεσβευτή στη Βιέννη Golicyn⁸³. Η Αικατερίνη πληροφορήθηκε για την ύπαρξη του ψεύτικου τσάρου από τις αναφορές των δυο πρεσβευτών της και, παρόλο που ο Golicyn ανέφερε στις 20 Φεβρουαρίου 1768 ότι κατά τη γνώμη του τα γράμματα που του είχε στείλει ο Στέφανος Piccolo ήταν "άξια πλήρους περιφρόνησης"⁸⁴, η αυτοκράτειρα δε συμμερίστηκε τη γνώμη του, γιατί θεώρησε την υπόθεση ύψιστης κρατικής σημασίας ("suprema ragione di Stato")⁸⁵. Γι' αυτό στην αρχή ανησύχησε αρκετά από την περίεργη αυτή "μετενσάρκωση" του δολοφονημένου συζύγου της και διέταξε τη φρουρά στα δυτικά σύνορα της Ρωσίας να επαγρυπνεί για πιθανή είσοδο απεσταλμένων του ή ακόμη και του ίδιου⁸⁶. Αργότερα όμως θα θελήσει να εκμεταλλευτεί τις αντιτουρκικές ενέργειες των Μαυροβούνιων και να τις εντάξει στο πολεμικό της σχέδιο εναντίον της Τουρκίας⁸⁷.

Παράλληλα με τα ενδιαφέροντά της στα Βαλκάνια και τη Βενετία, η Ρωσία είχε εκδηλώσει έμπρακτα το ενδιαφέρον της και για την Πολωνία. Στις 24 Σεπτεμβρίου /5 Οκτωβρίου 1763 είχε πεθάνει ο Πολωνός βασιλιάς Αυγουστος ο Γ'⁸⁸. Η Αικατερίνη πέτυχε ώστε στη θέση του να εκλεγεί στις 26 Αυγούστου /6 Σεπτεμβρίου 1764 ο ευνοούμενός της και πρώην

83. ASV, Senato Dispacci Germania, filza 272, φ. 189^v, 190^r, αναφορά αρ. 149 του Renier στις 30 Απριλίου 1768. Πρέπει να διορθωθεί η πληροφορία του Petrovich, ό.π., σ. 175, ότι το Φεβρουάριο το 1768 έμαθε για πρώτη φορά η ρωσική πρεσβεία στη Βιέννη για το Στέφανο Piccolo από τα γράμματα που ο ίδιος είχε στείλει με απεσταλμένους του. Το ότι ο Golicyn γνώριζε από το Νοέμβριο για το Στέφανο Piccolo εξάγεται από την παραπάνω αρχειακή πηγή. Ο ίδιος ο Golicyn σε συζήτηση που είχε με τον Renier στα τέλη Απριλίου 1768 του παραπονέθηκε, γιατί, παρόλο που έχουν περάσει περισσότερο από πέντε μήνες από τότε που ο τελευταίος του πρωτομίλησε για τον ψεύτικο τσάρο και οι Βενετοί είχαν υποσχεθεί ότι θα τον συνελάμβαναν και θα τον τιμωρούσαν, μέχρι τώρα δεν έχουν κάνει τίποτε. Βέβαια ο Golicyn δε γνώριζε τη μυστική διαταγή των Inquisitori προς το Γενικό Προβλεπτή της Δαλματίας στις 19 Νοεμβρίου 1767, να φροντίσει δηλ. για τη δολοφονία του Στέφανου Piccolo. (Βλ. σ. 33 της διατριβής).

84. Petrovich, ό.π., σ. 176.

85. ASV, Senato Dispacci Germania, filza 272, φ. 190^r, αναφορά αρ. 149 του Renier στις 30 Απριλίου 1768.

86. Petrovich, ό.π., σ. 176.

87. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 12. - Του ίδιου, La rivolta, ό.π., σ. 21.

88. De Madariaga, ό.π., σ. 189.

εραστής της Stanislas Poniatowski⁸⁹. Το ίδιο διάστημα είχαν ξεσπάσει διαμάχες ανάμεσα στους Πολωνούς. Οι περισσότεροι από αυτούς ήταν καθολικοί και είχαν αποστερήσει τους ορθόδοξους και διαμαρτυρούμενους από τα πολιτικά και εκκλησιαστικά τους δικαιώματα ήδη από το 1736⁹⁰. Ως προστάτης των ορθόδοξων εμφανιζόταν η Ρωσία, ενώ αντίστοιχα τους διαμαρτυρούμενους τους υποστήριζε η Πρωσία. Για να προωθήσει μάλιστα τα συμφέροντά της η Αικατερίνη είχε αποστείλει και στρατό στην Πολωνία. Οι επεμβάσεις αυτές της Ρωσίας είχαν δυσανεστήσει τη Γαλλία, της οποίας τα συμφέροντα στην Πολωνία ήταν αντικρουόμενα με εκείνα της Ρωσίας. Γι' αυτό και προσπαθούσε να στρέψει εναντίον της Ρωσίας τους Τούρκους, χωρίς όμως να έχει πετύχει ακόμη το σκοπό της⁹¹. Η κατάσταση είχε γίνει έκρυθμη στην Πολωνία στις αρχές του 1768. Στις 13/24 Φεβρουαρίου 1768 - κάτω από ρωσική πίεση - η Πολωνία αναγκάστηκε να υπογράψει συνθήκη με τη Ρωσία, σύμφωνα με την οποία η τελευταία παρουσιαζόταν ως προστάτης του ισχύοντος πολιτικού συστήματος και της ελευθερίας της Πολωνίας και παράλληλα οι μη καθολικοί αποκτούσαν τα απωλεσθέντα δικαιώματά τους. Οι καθολικοί όμως αντέδρασαν και στις 17/28 Φεβρουαρίου 1768 σχημάτισαν την "ομοσπονδία του Βαγ" (που πήρε το όνομα από ένα μικρό οχυρό της Πολωνικής Ποδολίας), απορρίπτοντας τη συνθήκη ως προϊόν ρωσικών πιέσεων⁹². Η ήδη τεταμένη κατάσταση άρχισε να γίνεται ακόμη πιο επικίνδυνη, γιατί άρχισαν συγκρούσεις ανάμεσα στους καθολικούς και στα ρωσικά στρατεύματα που βρίσκονταν στην Πολωνία⁹³.

IV) Ο διορισμός του και οι στόχοι της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής.

Αυτή ήταν σε γενικές γραμμές η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας ως το Μάρτιο του 1768, όταν η Μ. Αικατερίνη αποφάσισε να ασκήσει πιο δραστήρια πολιτική στα Βαλκάνια και την Ιταλία

89. Ό.π., σ. 191.

90. Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 102. Πρβλ. και De Madriaga, ό.π., σ. 196.

91. Παραλίγο να το πετύχει το 1764. Βλ. De Madariaga, ό.π., σ. 190. - Aderson, Europe, ό.π., σ. 273. Θα το πετύχει όμως αργότερα, το φθινόπωρο του 1768.

92. Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 105. - De Madariaga, ό.π., σ. 203.

93. Λεπτομέρειες για τη ρωσική εξωτερική πολιτική απέναντι στην Πολωνία ως την έκρηξη του ρωσοτουρκικού πολέμου του 1768 βλ. De Madariaga, ό.π., σ. 187-204.

διορίζοντας στις 10 Μαρτίου 1768 π.η. τον Έλληνα Πάνο Μαρούτση (του Χριστόδουλου) ως επιτετραμμένο της (*incaricato di affari*) στη Βενετία και στα άλλα ιταλικά κράτη. Ο διορισμός του στη Βενετία γνωστοποιήθηκε μέσω του Ρώσου πρεσβευτή στη Βιέννη Golícyn στον αντίστοιχο της Βενετίας Renier και ο τελευταίος με αναφορά του στις 30 Απριλίου 1768 το έκανε γνωστό στη Σύγκλητο⁹⁴. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του Golícyn και το σημείωμα της Μ. Αικατερίνης, που μεταβίβασε ο ίδιος στον Renier, ο διορισμός του Μαρούτση ως επιτετραμμένου της Ρωσίας στη Βενετία έγινε για να ξεπεραστούν κάποια αντικειμενικά εμπόδια που υπήρχαν στη σύναψη της εμπορικής συμφωνίας. Ως τέτοια εμπόδια θεωρούσε η Αικατερίνη τη μεγάλη απόσταση ανάμεσα στην Πετρούπολη και τη Βενετία, καθώς επίσης και την πληθώρα των άρθρων από τα οποία θα έπρεπε να αποτελείται η συμφωνία. Αυτές οι δυσκολίες θα είχαν ως αποτέλεσμα τη σημαντική αργοπορία στην υπογραφή της συμφωνίας ή ακόμη και την οριστική αναβολή της. Έτσι η Αικατερίνη για να εξαλείψει - τουλάχιστον από την πλευρά της - αυτά τα εμπόδια και να βοηθήσει στη δημιουργία μιας αρμονικής σχέσης με τη Βενετία, αποφάσισε να διορίσει τον Πάνο Μαρούτση ως επιτετραμμένο της εκεί. Παραβίαζε μάλιστα η Αικατερίνη - σύμφωνα με τον Golícyn - και μια βασική αρχή της εξωτερικής της πολιτικής: να μην είναι εκείνη η πρώτη που θα εκλέξει και θα αποστείλει διπλωματικό αντιπρόσωπο στις άλλες ευρωπαϊκές αυλές. Η τωρινή της ενέργεια αποδεικνυε τη μεγάλη σημασία που απέδιδε στη Βενετία. Ο Μαρούτσης θα ασκούσε τα καθήκοντά του μέχρι την οριστική σύναψη της συμφωνίας και θα φρόντιζε μέχρι τότε για τα ρωσικά εμπορικά πλοία που δια μέσου της Βαλτικής θα μετέφεραν τα προϊόντα της χώρας τους στη Βενετία. Η αποστολή του θα είχε προσωρινό χαρακτήρα και αμέσως μόλις η Βενετία θα έστειλε διπλωμάτη της στην Πετρούπολη, η Ρωσία θα ανταποκρινόταν με διπλωμάτη ίδιου βαθμού με το Βενετό⁹⁵.

94. ASV, Senato Dispacci Germania, filza 272, φ.188^r-196^r, αναφορά αρ. 149 του Renier στις 30 Απριλίου 1768 και φ. 197^r-198^r, συνημμένη ιταλική μετάφραση σημειώματος της Αικατερίνης (Πετρούπολη, 10 Μαρτίου 1768). Πρβλ. Carlo Malagola, *L' istituzione della rappresentanza diplomatica di Venezia alla Corte di Pietroburgo e una relazione sulla marina russa sotto Caterina II*, Venezia 1906, σ. 9 και 9 σημ. 1. - Manfroni, I, ό.π., σ. 1147 σημ. 2. - Seneca, ό.π., σ. 41 και 41 σημ. 91. - Venturi, *Settecento*, ό.π., σ. 5. Για το ότι ο Μαρούτσης θα αντιπροσώπευε διπλωματικά τη Ρωσία όχι μόνο στη Βενετία αλλά και στα άλλα ιταλικά κράτη βλ. ASV, Collegio, Esposizioni Principi, reg. 113, φ. 178^r-179^r, ημερ. 1 Δεκεμβρίου 1768.

95. ASV, Senato Dispacci Germania, filza 272, φ. 188^r-198^r. Μνεία ορισμένων στόχων της αποστολής του Μαρούτση σύμφωνα με τα λεγόμενα των Ρώσων, βλ.: Manfroni, I, ό.π., σ.

Στην πραγματικότητα όμως ο διορισμός του Μαρούτση είχε κυρίως πολιτικό σκοπό. Η Ρωσία ποτέ δεν είχε εγκαταλείψει την ιδέα να συνάψει πολιτικές σχέσεις με τη Βενετία, που θα της ήταν χρήσιμες στην αντιτουρκική της πολιτική. Γνώριζε τις βενετοτουρκικές συγκρούσεις του παρελθόντος και έλπιζε να προσεταιριστεί τη Βενετία, παρόλο που ήξερε ότι μετά τη συνθήκη του Πασσάροβιτς (1718) δεν είχε συμβεί καμιά αξιόλογη βενετοτουρκική σύγκρουση και η Βενετία επέμενε στην πολιτική τής ουδετερότητας, που άλλωστε και η ίδια δημόσια διακήρυττε⁹⁶.

Αν εξετάσουμε σφαιρικά την εξωτερική πολιτική της Ρωσίας μέχρι το χρόνο του διορισμού του Πάνου Μαρούτση, θα διαπιστώσουμε την προσπάθειά της για πολιτική εκμετάλλευση της διεθνούς συγκυρίας. Ήδη από το 1763 πράκτορές της περιέρχονταν τα Βαλκάνια και προσπαθούσαν να ενισχύσουν τις φιλωρωσικές διαθέσεις που προϋπήρχαν. Με την άνοδο στο θρόνο της Αικατερίνης είχε γίνει περισσότερο δραστήρια η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας απέναντι στη Βενετία και επίμονα οι Ρώσοι πίεζαν τους Βενετούς όχι μόνο για εμπορικές αλλά και για πολιτικές δεσμεύσεις. Όταν διαπίστωσαν τις αντιδράσεις των τελευταίων για πολιτικές δεσμεύσεις, περιορίστηκαν φαινομενικά στις εμπορικές επαφές, προσδοκώντας όμως ότι οι εμπορικές θα ανοίξουν το δρόμο και για τις πολιτικές. Άλλωστε στη βενετική επικράτεια ζούσαν πολυάριθμοι ορθόδοξοι Έλληνες και Σλάβοι, ομόδοξοι της Ρωσίας, στην υποστήριξη των οποίων από το παρελθόν ακόμη αυτή είχε βασίσει τις ελπίδες της⁹⁷.

Εξάλλου ο χρόνος διορισμού δεν μπορεί να είναι άσχετος και με την κατάσταση που επικρατούσε στο Μαυροβούνιο, μια χώρα μοιρασμένη ανάμεσα στους Βενετούς και τους Τούρκους. Η Αικατερίνη είχε μόλις πληροφορηθεί για την κατάσταση αυτή

1147. - Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 223. - Seneca, ό.π., σ. 40, 41.

96. Μνεία της πολιτικής διάστασης του διορισμού του Μαρούτση βλ. και στο Manfroni, I, ό.π., σ. 1147, όπου όμως εσφαλμένα υποθέτει ότι ίσως και η Βενετία επεδίωκε μια πολιτική προσέγγιση με τη Ρωσία. Είναι γνωστό βέβαια ότι υπήρχε μια φιλωρωσική μερίδα στη Σύγκλητο, αλλά ποτέ αυτή η ομάδα δεν κατάφερε να γίνει πλειοψηφία και να αλλάξει την πολιτική τής ουδετερότητας που από το 1718 εφάρμοζε σταθερά η επίσημη Βενετία. Σύντομη αναφορά στη σκοπιμότητα του διορισμού του Μαρούτση βλ. και στο Cessi, I, ό.π., σ. 1577, ο οποίος τονίζει ότι ο Μαρούτσης ήταν η εναλλακτική λύση της Ρωσίας στην ανικανότητα του Golitsyn να προωθήσει τα ρωσικά σχέδια δια μέσου της πρεσβείας του στη Βιέννη. Πολύ σωστά ο Venturi διαβλέπει τις γενικότερες πολιτικές επιδιώξεις της Αικατερίνης ως προς τη Βενετία, βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 5.

97. Βλ. σ. 6 της διατριβής.

στις αρχές του 1768 από αναφορές των πρεσβευτών της στη Βιέννη και Κων/πολη και γνώριζε ότι, αν ήθελε να την ελέγξει, θα μπορούσε να έχει πρόσβαση εκεί μόνο εφόσον είχε εξασφαλίσει την έγκριση της Βενετίας.

Αλλά και η έκρυθμη κατάσταση της Πολωνίας, παρόλο που φαινομενικά φαίνεται άσχετη με το διορισμό του Μαρούτση, πρέπει να έπαιξε κάποιο ρόλο στο χρόνο του διορισμού του. Οι καθολικοί Πολωνοί είχαν αντιδράσει στη ρωσοπολωνική συνθήκη της 13/24 Φεβρουαρίου 1768 και είχαν σχηματίσει την "ομοσπονδία του Βαρ" στις 17/28 Φεβρουαρίου, αρχίζοντας ένοπλες συγκρούσεις με τα ρωσικά στρατεύματα που στάθμευαν στην Πολωνία. Στις αντιδράσεις τους αυτές είχαν την υποστήριξη αρχικά της Γαλλίας και ύστερα και της Τουρκίας, η οποία είχε αρχίσει να ανησυχεί για την αύξηση της ρωσικής επιρροής στην Πολωνία⁹⁸, που εκείνα τα χρόνια είχε εκτεταμένα σύνορα με την Οθωμανική αυτοκρατορία. Η τεταμμένη κατάσταση δεν απέκλειε κάποιο ρωσοτουρκικό πόλεμο, που ήταν η συνηθισμένη κατάληξη σε περιόδους έντασης της αδιάκοπης ρωσοτουρκικής εχθρότητας⁹⁹. Άλλωστε λίγους μήνες αργότερα, όταν η ένταση στην Πολωνία θα κορυφωθεί, ο πόλεμος θα ξεσπάσει.

Κάτω από αυτές τις προοπτικές γίνεται καταληπτό πόσο αναγκαία ήταν η αποστολή ενός διπλωμάτη της Ρωσίας στον "προαιώνιο" - όπως τουλάχιστον πίστευαν και έλπιζαν οι Ρώσοι - εχθρό της Τουρκίας, στη Βενετία. Ας μην ξεχνάμε ακόμη ότι όμοια διαδικασία είχε ακολουθήσει και ο Μ. Πέτρος στις 2 Μαρτίου 1711, δυο μέρες μετά την κήρυξη του πολέμου εναντίον της Τουρκίας, όταν είχε διορίσει τον Έλληνα Μπότση ως πρόξενό του στη Βενετία, αποβλέποντας και ο Πέτρος στον ίδιο σκοπό¹⁰⁰. Εξάλλου και η αποστολή του Μαρούτση κάθε άλλο παρά προσωρινό χαρακτήρα είχε - όπως διαβεβαίωναν επίσημα οι Ρώσοι - αφού παρέμεινε διαπιστευμένος στη Βενετία 15 χρόνια (μέχρι το 1783), περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο διπλωμάτη της Ρωσίας εκεί¹⁰¹.

98. Anderson, Europe, ό.π., σ. 272, 273.

99. Ό.π..

100. Βλ. σ. 10, 11 της διατριβής

101. Για την αναχώρησή του από τη Βενετία βλ. σ. 342, 343 της διατριβής. Προβλ. και Malagola, ό.π., σ. 9 σημ. 2. - Winter, ό.π., σ. 369.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

Οι λόγοι επιλογής του Πάνου Μαρούτση και ο ρόλος της οικογένειάς του.

Διαπιστώσαμε λοιπόν τους λόγους για τους οποίους ήταν αναγκαίος ο διορισμός κάποιου διπλωμάτη της Ρωσίας στη Βενετία, ενόψει μάλιστα και της πιθανής έκρηξης ρωσοτουρκικού πολέμου. Γιατί όμως η Αικατερίνη επέλεξε γι' αυτή τη θέση τον Πάνο Μαρούτση; Δυο ήταν οι βασικοί λόγοι που οδήγησαν την Αικατερίνη σ' αυτή την επιλογή. Ο πρώτος έχει σχέση με το μεγάλο κύκλο γνωριμιών και επιρροών του Μαρούτση σ' έναν ευρύτατο γεωγραφικό χώρο - όπως είναι η βαλκανική και η ιταλική χερσόνησος - ιδιαίτερα μάλιστα στην ίδια τη Βενετία. Ο δεύτερος σχετίζεται άμεσα με τη μεγάλη οικονομική επιφάνεια του Πάνου Μαρούτση και τις διασυνδέσεις του με οικονομικοτραπεζιτικούς και πιστωτικούς παράγοντες σε διάφορες πόλεις της Ευρώπης, όπως στο Άμστερνταμ, τη Βιέννη και τα ιταλικά κρατίδια. Η οικονομική επιφάνειά του και οι διασυνδέσεις του θα μπορούσαν να στηρίξουν οικονομικά μια μελλοντική στρατιωτική επιχείρηση εναντίον της Οθωμανικής αυτοκρατορίας από την πλευρά της Μεσογείου, όπως άλλωστε και ο ίδιος ο Μαρούτσης εισηγήθηκε¹.

Βέβαια, η οικονομική και κοινωνική επιρροή του Πάνου Μαρούτση δεν προήλθε μόνο από αυτή καθεαυτή την ατομική του δραστηριότητα. Για περισσότερο από έναν αιώνα η οικογένεια του Μαρούτση ήταν γνωστή στους εμπορικούς και οικονομικούς κύκλους της Ηπείρου και της Βενετίας αρχικά, και αργότερα στον ευρύτερο χώρο των Βαλκανίων και της ιταλικής χερσονήσου.

Τα πρώτα γνωστά μέλη αυτής της οικογένειας ξεκίνησαν ως απλοί αγωγιάτες και έμποροι ("πραματευτές") από την Παραμυθιά κατά το πρώτο μισό του 17^{ου} αιώνα, για να φτάσουν οι απόγονοί τους να γίνουν πασίγνωστοι κατά το 18^ο αιώνα². Για πρώτη φορά μνημονεύεται μέλος της οικογένειας Μαρούτση στη Βενετία στις 28 Μαρτίου 1638³. Πρόκειται για το Λάμπρο Μαρούτση (πρώτη γενιά), ο οποίος πρόσφερε 3 λίρες και 15 σολδία για τις ανάγκες της εκκλησίας της Ελληνικής Κοινότητας Βενετίας⁴. Το ίδιο πρόσωπο επανεμφανίζεται στις 10 Απριλίου 1643 και στις

1. Για την εισήγησή του βλ. σ. 87-93 της διατριβής.

2. Αραβαντινού, ό.π., τόμ. 2, σ. 265 σημ. 5. - Σπυρ. Γ. Μουσελίμη, Ιστορικοί περίπατοι ανά την Θεσπρωτίαν, "Ηπειρωτική Εστία", τόμ. 22 (1973), σ. 660. Για την καταγωγή της οικογένειας βλ. και Μέρτζιου, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχεῖον, ό.π., σ. 178, 179.

3. Τουλάχιστον η έρευνά μας στα αρχεία της Ελληνικής Κοινότητας Βενετίας (ΕΙΒ), καθώς και στο Κρατικό Αρχείο Βενετίας (ASV), δε βρήκε μνεία προγενέστερη αυτής.

4. ΕΙΒ, busta 57, έγγρ. 87, 28 Μαρτίου 1638. Χρησιμοποιούμε τους όρους: πρώτη, δεύτερης γενιάς κ.λ.π., για να αποφευχθούν λανθασμένες ταυτίσεις των μελών αυτής της οικογένειας που είχαν το ίδιο όνομα.

29 Απριλίου 1644 να προσφέρει ξανά χρήματα για παρόμοιους σκοπούς⁵.

Εκείνος όμως που έθεσε τις βάσεις για την οικονομική ανάπτυξη της οικογένειας Μαρούτση ήταν ο γιος του, ο Πάνος Μαρούτσης (δεύτερη γενιά). Αυτός συνέχισε τις εμπορικές υποθέσεις του πατέρα του, πηγαίνοντας για πρώτη φορά στη Βενετία το έτος 1652 και στη συνέχεια ταξιδεύοντας συχνά εκεί⁶. Πιθανότατα λίγο μετά το θάνατο του πατέρα του (± 1671) έφυγε από την Παραμυθιά και εγκαταστάθηκε στα Γιάννινα, σπουδαίο εμπορικό κέντρο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας⁷. Στα Γιάννινα συνέχισε και ανέπτυξε ακόμη περισσότερο τη συνεργασία στις εμπορικές υποθέσεις με Γιαννιώτες εμπόρους που πηγαينوέρχονταν, όπως και ο ίδιος, στη Βενετία. Στις 11 Απριλίου 1677 εκλέχτηκε κυβερνήτης στο διοικητικό συμβούλιο της αδελφότητας⁸, αξίωμα που θεωρούνταν δεύτερο στην ιεραρχία μετά από εκείνο του προέδρου⁹. Οι σχέσεις του με τις γιαννιώ-

5. Ο.π., έγγρ. 81, 82, αντίστοιχες ημερομηνίες.

6. Για το πρώτο ταξίδι του Πάνου Μαρούτση στη Βενετία βλ. ASV, Duca di Candia, busta 52, έγγρ. αρ. 138 (27), γράμμα του Πάνου Μαρούτση στις 26 Ιουλίου 1693. Βλ. και Μέρτζιου, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχεῖον, ό.π., σ. 314. Πρβλ. και Στέφ. Μπέττη, Μαρούτσηδες και Μαρούτσειος Σχολή, "Ηπειρωτική Εστία", τόμ. 16 (1967), σ. 213. Από τα αρχεία της Βενετίας (Κρατικό Αρχείο Βενετίας, Μαρκιανή βιβλιοθήκη, βιβλιοθήκη μουσείου Cogger, μικροφιλομθήκη ιδρύματος Giorgio Cini της Βενετίας, Αρχείο Ελληνικής Κοινότητας Βενετίας), καθώς επίσης και από αρχειακές συλλογές στην Ελλάδα (Αρχείο Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας, Κοινοτική βιβλιοθήκη Ζαγοράς Πηλίου, Αρχείο εκκλησίας Αρχιμαντρείου Ιωαννίνων) έχουμε συγκεντρώσει πλήθος αρχειακού υλικού που αναφέρεται στην ιστορία αυτής της οικογένειας. Επειδή όμως δε θεωρούμε την έρευνά μας ολοκληρωμένη, επιφυλασσόμαστε, αφού την ολοκληρώσουμε, να παρουσιάσουμε την ιστορία της οικογένειας Μαρούτση σε αυτοτελή μελέτη.

7. Από τα γράμματα του Πάνου Μαρούτση και Γιαννιωτών εμπόρων, που βρίσκονται στο ASV, Duca di Candia, busta 52, αφήνεται να εννοηθεί ότι αυτή η μετεγκατάσταση πρέπει να έγινε μετά το 1671. Βλ. και Μπέττη, Μαρούτσηδες, ό.π., σ. 213, 220 σημ. 3. Πρβλ. και Μέρτζιου, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχεῖον, ό.π., σ. 179, όπου αναφέρει ως έτος μετοικεσίας το 1670.

8. EIB, reg. 193, φ. 125^ε, 11 Απριλίου 1677. Πρβλ. και Μέρτζιου, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχεῖον, ό.π., σ. 179, 179 σημ. 4. Παρέμεινε σ' αυτό το αξίωμα ως τις 21 Μαρτίου 1678 που έληξε η θητεία του, (βλ. EIB, reg. 193, φ. 145^ε, 21 Μαρτίου 1678).

9. Οι κυβερνήτες της κοινότητας ήταν δύο. Για τα αξιώματα της Ελληνικής Κοινότητας Βενετίας (αδελφότητα του Αγίου Νικολάου) βλ. Ιωάννου Βελούδου, Ελλήνων Ορθοδόξων αποικία εν Βενετία, Βενετία 1893, σ. 16-19. Πρβλ. και

τικές εμπορικές οικογένειες έγιναν πιο στενές μετά το γάμο της κόρης του Αγγελικής με το Γιαννιώτη μεγαλέμπορο και τυπογράφο Μιχαήλ Γλυκή (ο γάμος τοποθετείται στα 1676-1679)¹⁰. Στις αρχές του 1683 επέστρεψε από τη Βενετία στα Γιάννινα και δεν πήγε ξανά εκεί¹¹.

Η οικονομική άνοδος του Πάνου Μαρούτση και η σύναψη επιγαμιών με αρχοντικές οικογένειες των Ιωαννίνων¹² βοήθησαν και στην αντίστοιχη κοινωνική του άνοδο. Το όνομά του άρχισε να γίνεται γνωστό και πέρα από το χώρο της Ηπείρου και της Βενετίας (π.χ. στη Θεσσαλία, στην Κέρκυρα, καθώς και σε άλλες περιοχές όπου ανέπτυξε εμπορική δραστηριότητα). Το κύρος και

Πλουμίδα, Το βενετικό τυπογραφείο, ό.π., σ. 19 σημ. 1. Ειδικά, για την έναρξη του θεσμού του κυβερνήτη (governatore) κατά το 16^ο αι., βλ. Φανής Μαυροειδή, Συμβολή στην ιστορία της ελληνικής αδελφότητας Βενετίας στο ΙΣΤ' αιώνα, Αθήναι 1976, σ. 21-24.

10. Για το γάμο βλ. Γιώργου Βελουδή, Το ελληνικό τυπογραφείο των Γλυκήδων στη Βενετία (1670-1854). Συμβολή στη μελέτη του ελληνικού βιβλίου κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας, Αθήνα 1987, σ. 17. (Η 1^η έκδ. στα γερμανικά το 1974).

11. Για την αναχώρησή του από τη Βενετία βλ.: Αρχείο Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας, έγγρ. αρ. 7845, γράμμα του Μιχαήλ Γλυκή από τα Γιάννινα προς τον πατέρα του Νικόλαο Γλυκή στις 12 Μαρτίου 1683. Τα έγγραφα με αριθμούς 7820 ως 7919 είναι τμήμα της εμπορικής αλληλογραφίας της οικογένειας Γλυκή (τέλη 17^{ου}-αρχές 18^{ου} αιώνα). Περιέχουν όμως και αυτόγραφα γράμματα του Πάνου Μαρούτση και της Αγγελικής Μαρούτση-Γλυκή, καθώς επίσης και πολλές πληροφορίες για την οικογένεια Μαρούτση. Για τις σχέσεις της οικογένειας Μαρούτση με την οικογένεια Γλυκή αρχειακό υλικό υπάρχει επίσης στο ASV, Duca di Candia, busta 52, καθώς και στο αρχείο της εκκλησίας Αρχιμαντρείου Ιωαννίνων (αρχειακή πηγή: δέσμη οικογένειας Γλυκή). Για την οικογένεια Γλυκή βλ.: Κ. Α. Μέρτζιου, Η οικογένεια των Γλυκίων ή Γλυκήδων, "ΗΧ", τόμ. 10 (1935), σ. 1-52. - Του ίδιου, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχείον, ό.π., σ. 295-327. - Του ίδιου, Παραλειπόμενα περί των τυπογράφων Γλυκίων, "Ηπειρωτική Εστία", τόμ. 7, (1958), σ. 189, 190. - Αγγελικής Παναγιωτοπούλου-Γαβαθά, Μεταβίβαση κυριότητας και εμπορική επέκταση του τυπογραφείου Γλυκού, "Ο Ερανιστής", τόμ. 8 (1970), σ. 146-150. - Παναγιώτη Μιχαηλάρη, Ανέκδοτες επιστολές (1695-1696) του Μιχ. Ν. Γλυκού στο Μιχ. Σταμ. Περούλη, "Θησαυρίσματα", τόμ. 13 (1976), σ. 245-257. - Βελουδή, ό.π..

12. Εκτός από την Αγγελική, πάντρεψε και το γιο του Χριστόδουλο (τον πατέρα του Πάνου Μαρούτση που διορίστηκε επιτετραμμένος) με την Μπενέτα, κόρη του Πάνου Λεοντάρη Καραγιάννη. Βλ. Μέρτζιου, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχείον, ό.π., σ. 155.

η επιρροή του αυξήθηκε, και στα εμπορικά γράμματα των Γιαννιωτών εμπόρων άρχισε να αποκαλείται άρχοντας¹³. Σχημάτισε εμπορικές εταιρείες με γιαννιώτικες αρχοντικές οικογένειες και σταδιακά εισήγαγε σε εμπορικές του υποθέσεις και τα αρσενικά παιδιά του¹⁴. Τη σκυτάλη της Βενετίας την παρέλαβε ο μεγαλύτερος γιος του Λάμπρος (τρίτη γενιά) που πήγε εκεί για πρώτη φορά στα 1693. Εγκαταστάθηκε μόνιμα στη Βενετία στα 1679/1700 και ίδρυσε εμπορικό οίκο με το όνομά του¹⁵. Εφτά χρόνια αργότερα πήγε στη Βενετία και ο αδελφός του Σίμων¹⁶. Στα Γιάννινα έμειναν οι δυο άλλοι αδελφοί, ο Αναστάσιος και ο Χριστόδουλος.

Στο μεταξύ, ο πατέρας τους πέθανε στα 1713¹⁷, αλλά τα τέσσερα αδέλφια συνεργαζόμενα μεταξύ τους διεύρυναν κατά πολύ τους εμπορικούς ορίζοντες της οικογένειας Μαρούτση. Είχαν εμπορικούς ανταποκριτές σε πολλά μέρη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και έκαναν εισαγωγές εμπορευμάτων στη Βενετία από την Ήπειρο, τη Θεσσαλία, το Μοριά, τα Σάλωνα, την Κων/πολη, τη Θεσ/νίκη, το Δυρράχιο, τα νησιά του Αιγαίου, τη Μολδοβλαχία, ακόμη και από την Αίγυπτο, εξάγοντας αντίστοιχα βενετικά και ευρωπαϊκά προϊόντα σ' αυτές τις περιοχές¹⁸. Εισή-

13. Βλ. Αρχείο Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας, έγγρ. 7844 και 7845, γράμματα του Μιχαήλ Γλυκή στις 22 Φεβρουαρίου 1682 και 12 Μαρτίου 1683 αντίστοιχα.

14. Βλ. ASV, Archivio Notarile, Testamenti, busta 2, αρ. καταχώρησης 309, διαθήκη του Λάμπρου Μαρούτση (τρίτη γενιά) στις 30 Απριλίου 1739. Δημοσιεύθηκε από το Μέριτζιο με ορισμένες παραλείψεις και λάθη. (Βλ. Μέριτζιο, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχεϊόν, ό.π., σ. 152-163).

15. Ό.π..

16. Ό.π..

17. Ό.π..

18. Για το γεωγραφικό εύρος των εμπορικών δραστηριοτήτων της οικογένειας Μαρούτση βλ. Αθανασίου Κομνηνού Υψηλάντου, Τα μετά την άλωση (1453-1789), εν Κων/πόλει 1870, (επανέκδοση Ν. Καραβία, Αθήναι 1972), βιβλίο 12^ο, σ. 191. Πληροφορίες για το εμπόριο των Μαρούτσηδων υπάρχουν σε πολλές αρχειακές σειρές του ASV. Ενδεικτικά αναφέρω ορισμένες από τις πιο σημαντικές, όπως: Cinque Savi alla Mercanzia, Archivio Notarile (Atti), Inquisitori di Stato, Bailo a Costantinopoli, Fraterna Grante di San Antonino (Archivio Privato dei conti Demetrio e Spiridione Perulli)... Αλλά και στα αρχεία της Ελληνικής Κοινότητας υπάρχουν αξιόλογες πληροφορίες (όπως π.χ. στο ιδιωτικό αρχείο του εμπορικού οίκου "Σελέκη και Σάρου"). Πολλοί μελετητές έχουν επίσης δημοσιεύσει αποσπασματικά πολλά στοιχεία για το εύρος των εμπορικών δραστηριοτήτων αυτής της οικογένειας. Η πληθώρα όμως του δημοσιευμένου, αλλά κυρίως ο όγκος του αδημοσίευτου αρχειακού υλικού, δε μας επιτρέπει να επεκταθούμε περισσότερο σ' αυτή την παρουσίαση. Άλλωστε το θέμα της παρούσας μελέτης

γαγαν στη Βενετία κυρίως καπνά, βαμπάκι, μετάξι, κερί, λάδι, πρινοκόκκι (=βαφική ύλη), βαλανίδια, δέρματα, σφουγγάρια, κρασί, μαλλί κ.ά.. Εξήγαγαν υφάσματα, ρούχα, νήματα, καπέλα, φέσια, κοσμήματα, χαρτί, βιβλία, γυαλικά, ψιλικά και είδη νοικοκυριού, έπιπλα κ.ά.¹⁹.

Ταυτόχρονα στράφηκαν και προς άλλες μορφές επένδυσης των χρημάτων τους που αποδείχτηκαν πολύ προσοδοφόρες : στις αγοραπωλησίες ακινήτων και στις τραπεζιτικές επιχειρήσεις. Αγόραζαν (κυρίως) και πλούσαν ακίνητα τόσο στη Βενετία και στις κοντινές της περιοχές (π.χ. στην Πάδοβα και το Τρεβίζο), αλλά και στην Ήπειρο (στα Γιάννινα, την Άρτα και σε χωριά γύρω από αυτές τις πόλεις)²⁰. Η οικονομική τους επιφάνεια τους επέτρεπε να δανείζουν υψηλά ποσά σε Βενετούς ευγενείς αλλά και σε διάφορους εμπόρους που δρούσαν στο χώρο της Βενετίας²¹. Η όλη οικονομική τους δραστηριότητα είχε ως αποτέλεσμα και την κατακόρυφη άνοδο της επιρροής τους σε τέτοιο βαθμό, ώστε να θεωρούνται ισχυροί παράγοντες μεσολάβησης (ή ακόμη και πίεσης) προς τις βενετικές αρχές για την επίλυση προβλημάτων των συμπατριωτών τους. Με άλλα λόγια, θεωρούνταν σημαντικά στελέχη ενός είδους "lobby" των Ελλήνων της Βενετίας²².

Παράλληλα και τα άλλα αδέρφια που είχαν μείνει στην Ήπειρο (ο Αναστάσιος και ο Χριστόδουλος) χορηγούσαν δάνεια σε

είναι διαφορετικό. Λεπτομερής αναφορά θα γίνει σε αυτοτελή μελέτη για την οικογένεια Μαρούτση.

19. Για τα είδη των εμπορευμάτων που εισήγαγαν και εξήγαγαν από και προς τη Βενετία οι Ηπειρώτες έμποροι στο 18^ο αιώνα βλ. Μέρτζιου, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχεϊόν, ό.π., σ. 257,258. Βλ. και Ζαχαρία Ν. Τσιρπανλή, Γιαννιώτες έμποροι και εμπορική πολιτική της Βενετίας (1720-1721), "Χαριστεϊόν Σεραφεϊμ Τίκα, Αρχιεπισκόπω Αθηνών και πάσης Ελλάδος", Θεσ/νίκη 1984, σ. 477, 491, 492. - Βελουδή, ό.π., σ. 21. Πρβλ. και Γεωργίου Α. Σιορόκα, Το γαλλικό προξενείο της Άρτας (1702-1789) (διδακτορική διατριβή), Ιωάννινα 1981, σ. 293-345 passim.

20. Μια ιδέα της τεράστιας ακίνητης περιουσίας τους μας παρέχει σχετική έκθεση που δημοσίευσε ο Μέρτζιος. Βλ. Μέρτζιου, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχεϊόν, ό.π., σημ. σελίδων 308 και 309. Περισσότερες πληροφορίες βλ. στο ASV, Inquisitori di Stato, buste 1026 και 1027. Πληροφορίες για τα ακίνητά τους στη Βενετία και στις κοντινές της περιοχές υπάρχουν και στην αρχειακή σειρά: ASV, Archivio Notarile, Atti (δεκάδες φάκελοι και κατάστιχα συμβολαιογράφων της Βενετίας).

21. Στις πράξεις των Βενετών συμβολαιογράφων αναφέρονται πολλές τέτοιες περιπτώσεις. (Αρχειακή σειρά: ASV, Archivio Notarile, Atti).

22. Βλ. Τσιρπανλή, Γιαννιώτες έμποροι, ό.π., σ. 473-499 (και ιδίως σ. 488).

εμπόρους και ξένους προξένους²³. Οι οικονομικές σχέσεις των Μαρούτσηδων με το γαλλικό προξενείο της Άρτας ήταν τόσο στενές, ώστε ο Αναστάσιος και ο Χριστόδουλος έγιναν επίτιμοι διερμηνείς της Γαλλίας. Ο Αναστάσιος μάλιστα για ένα μικρό διάστημα (1724-1725) διορίστηκε και ως πρόξενος της Γαλλίας στην Άρτα, ενώ και ο Χριστόδουλος αναφέρεται στα 1739 ως υποπρόξενος της Γαλλίας στα Γιάννινα²⁴. Σε τέτοιο βαθμό είχε φτάσει η επιρροή των Μαρούτσηδων στα Γιάννινα και στην Άρτα, ώστε και ο ίδιος ο Γάλλος πρόξενος στην Άρτα Dubroca αναγνώριζε ότι με τα πλούτη τους ήταν σε θέση να επηρεάζουν απόλυτα τους εμπόρους της Άρτας και των Ιωαννίνων, γιατί οι έμποροι είχαν την ανάγκη τους και συχνά αντλούσαν από το βαλάντιο των Μαρούτσηδων²⁵. Ακόμη και οι Τούρκοι αξιωματούχοι αναγνώριζαν τη μεγάλη επιρροή της οικογένειας Μαρούτση²⁶.

Σιγά-σιγά επέκτειναν τις δραστηριότητές τους και πέρα από τα όρια της βαλκανικής και ιταλικής χερσονήσου, φτάνοντας μέχρι τη Γαλλία, την Ολλανδία και την Αγγλία²⁷.

Στο μεταξύ, άρχισαν να συμμετέχουν στις οικονομικές δραστηριότητες της οικογένειας Μαρούτση και οι Μαρούτσηδες της τέταρτης γενιάς, δηλ. τα αρσενικά παιδιά του Αναστάσιου και του Χριστόδουλου. Ο Ζαχαρίας Μαρούτσης του Χριστόδουλου και ο Πάνος Μαρούτσης του Αναστάσιου, όντας πρωτότοκοι, πήγαν στη Βενετία κοντά στους θείους τους Λάμπρο και Σίμωνα για να μνηθούν στις εμπορικές επιχειρήσεις και τις γενικότερες οικονομικές δραστηριότητες των θείων τους, με την προοπτική να τους διαδεχθούν στη διεύθυνση των επιχειρήσεων, αφού οι Λάμπρος και Σίμων δεν παντρεύτηκαν και ούτε απέκτησαν παιδιά. Στα 1738 οι Ζαχαρίας και Πάνος εγγράφηκαν στα μητρώα της

23. Βλ. Ελένης Κ. Γιαννακοπούλου, Γαλλοελληνική εκμετάλλευση δασών στη Δυτική Ελλάδα (1710-1792), (διδακτορική διατριβή), Αθήνα 1987, σ. 134. Πρβλ. και Σιορόκα, ό.π., σ. 88.

24. Για τον προσωρινό διορισμό του Αναστάσιου ως προξένου, καθώς και για τη μνεία του Χριστόδουλου ως υποπρόξενου, βλ. Σιορόκα, ό.π., σ. 83, 163, 352. Πρβλ. και Γιαννακοπούλου, Γαλλοελληνική εκμετάλλευση, ό.π., σ. 134. Γενικότερα για τις σχέσεις του Αναστάσιου και του Χριστόδουλου Μαρούτση με τους Γάλλους βλ. Σιορόκα, ό.π., σ. 60 σημ. 3, σ. 83, 88 σημ. 3, σ. 106, 118, 119, 119 σημ. 1 και 3, σ. 147, 163, 163 σημ. 3 και 4, σ. 164, 164 σημ. 1, 174 σημ. 4, σ. 187, 195, 254, 277 σημ. 2, 285 σημ. 2, σ. 352, 358 σημ. 1, 419 σημ. 7, σ. 424, 424 σημ. 1.

25. Σιορόκα, ό.π., σ. 358 σημ. 1. - Γιαννακοπούλου, Γαλλοελληνική εκμετάλλευση, ό.π., σ. 134.

26. Σιορόκα, ό.π., σ. 424.

27. Βλ. Υψηλάντου, ό.π., βιβλ. 12^ο, σ. 191. Πρβλ. και Σιορόκα, ό.π., σ. 277, για εμπορικές συναλλαγές των Μαρούτσηδων με Γάλλους εμπόρους της Μασσαλίας.

Ελληνικής Κοινότητας Βενετίας²⁸ και μετά το θάνατο του Λάμπρου (30 Μαρτίου 1739) άρχισαν να βοηθούν το θείο τους Σίμωνα στη διοίκηση του εμπορικού οίκου "Λάμπρος και Σίμων αδελφοί Μαρούτση"²⁹.

Στις 22 Δεκεμβρίου 1741 ο Σίμων συνήψε εμπορική εταιρεία (συντροφία) με τον ανεπιό του Γιαννιώτη τυπογράφο Νικόλαο Γλυκή³⁰ και μπήκε ως κεφαλαιούχος και πιστωτής (capitalista e creditore) στην εκδοτική επιχείρηση των Γλυκήδων στη Βενετία, καθώς και στο, παρακείμενο του τυπογραφείου, ομώνυμο βιβλιοπωλείο³¹. Στο συνεταιρισμό μετείχε και άλλος Γιαννιώτης, ο Δημήτριος Θεοδοσίου, και αυτός συγγενής του Σίμωνα και μετέπειτα ιδρυτής του τυπογραφείου Θεοδοσίου στη Βενετία³². Μετά το θάνατο του Σίμωνα στις 22 Ιουλίου 1747 τη διεύθυνση των οικονομικών επιχειρήσεων της οικογένειας Μαρούτση στη Βενετία την ανέλαβαν από κοινού ο Πάνος Μαρούτσης του Αναστάσιου και ο εξάδελφός του Ζαχαρίας³³.

28. Για την εγγραφή των δυο εξαδέλφων βλ. ΕΙΒ, reg. 225, φ. 204^v, 267^v, εγγραφή του Πάνου και Ζαχαρία αντίστοιχα.

29. Για την ακριβή ημερομηνία του θανάτου του Λάμπρου βλ. Βασίλη Κολιού, Πληρεξούσια έγγραφα μοναστηριών της νήσου Ιωαννίνων προς μέλη της οικογένειας Μαρούτση (1697-1759), σημ. 15. [Η μελέτη πρόκειται να εκδοθεί στα "πρακτικά" του Α' διεθνούς συμποσίου: "Μοναστήρια Νήσου Ιωαννίνων, Ιωάννινα, 29-31 Μαΐου 1992"]. Στο μεταξύ είχε πεθάνει και ο Αναστάσιος Μαρούτσης στα 1731. Βλ. Μέριτζιου, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχεῖον, ό.π., σημ. σελίδων 307 και 308.

30. Ο Νικόλαος Γλυκής (1688/90-1788) ήταν γιος της Αγγελικής Μαρούτση-Γλυκή, αδελφής του Σίμωνα.

31. Για την ίδρυση του συνεταιρισμού βλ. ASV, Signori di notte al Criminal, busta 16, fasc. "Costantopulo Zorzi contro incogniti 1748-1751". Για τη συμμετοχή των Μαρούτσηδων στην εκδοτική επιχείρηση των Γλυκήδων θα κάνουμε ιδιαίτερη μνεία σε αυτοτελή μελέτη.

32. Ο πατέρας του Δ. Θεοδοσίου, ο Πάνος, ήταν πρώτος εξάδελφος του Σίμωνα Μαρούτση, (βλ. τη διαθήκη του Λάμπρου Μαρούτση που μνημονεύσαμε στη σημ. 14 αυτού του κεφαλαίου, καθώς και Μέριτζιου, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχεῖον, ό.π., σ. 155, 156). Βιογραφικά του Δ. Θεοδοσίου βλ. στο Πλουμίδη, Το βενετικόν τυπογραφείον, ό.π., σ. 18-23. Για την τυπογραφική του δραστηριότητα βλ. ό.π., passim. Πρβλ. και Mario Infelise, L' editoria veneziana nel Settecento, Milano 1989, σ. 264-269. Για τη φιλορωσική δραστηριότητα του Δ. Θεοδοσίου στη Βενετία στα 1769 βλ. σ. 123 της διατριβής.

33. Για το θάνατο του Σίμωνα βλ. ASV, Archivio Notarile, Testamenti, busta 2, αρ. καταχώρησης 423, διαθήκη του Σίμωνα Μαρούτση στις 21 Ιανουαρίου 1744 m.v. [=1745]. Μετά το τέλος της διαθήκης ο συμβολαιογράφος Francesco Arduini συμπληρώνει ότι η διαθήκη δημοσιεύθηκε στις 23 Ιουλίου 1747, προσθέτοντας

Ο Ζαχαρίας πέθανε στη Βενετία στις 5 Ιανουαρίου 1752³⁴ και ο Χριστόδουλος έστειλε εκεί ως αντικαταστάτη του το δευτερότοκο γιο του, τον Πάνο (τέταρτη γενιά). Στις 10 Μαρτίου 1753 ο Πάνος Μαρούτσης (του Χριστόδουλου) εγγράφηκε στα μητρώα της Ελληνικής Κοινότητας Βενετίας³⁵ και, πριν καν περάσουν δυόμισυ μήνες από την εγγραφή του, στις 22 Μαΐου εκλέχτηκε στο διοικητικό συμβούλιο της αδελφότητας, στο αξίωμα μάλιστα του κυβερνήτη³⁶. Φυσικά, δεν εκλέχτηκε γιατί κατόρθωσε να πείσει τους ομοεθνείς του - μέσα σε τόσο λίγο χρονικό διάστημα - ότι είχε ιδιαίτερες διοικητικές ικανότητες, αλλά εκλέχτηκε, γιατί έφερε το επώνυμο Μαρούτσης και σίγουρα βέβαια με τη βοήθεια του εξαδέλφου του Πάνου, ο οποίος είχε διατελέσει πρόεδρος της Ελληνικής Κοινότητας Βενετίας στα 1747 και 1750. Η ταχύτατη εκλογή του στα ανώτερα αξιώματα της αδελφότητας αποδεικνύει το κύρος που απολάμβανε η οικογένεια Μαρούτση από τα μέλη της κοινότητας³⁷. Άλλωστε, από την πρώτη εκλογή μέλους της οικογένειας Μαρούτση στα ανώτερα αξιώματα του διοικητικού συμβουλίου της αδελφότητας (στα 1677 ο παππούς του και συνονόματός Πάνος³⁸) ως το 1753 που εκλέχτηκε ο Πάνος Μαρούτσης (του Χριστόδουλου), πολλά μέλη της οικογένειας Μαρούτση κατέλαβαν ανώτερες και ανώτατες

όμως ότι ο Σίμων είχε πεθάνει από χθες (il giorno d' [i]eri), δηλ. στις 22 Ιουλίου 1747. Ο Μέρτζιος, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχεΐον, ό.π., σ. 174, δημοσιεύοντας το σημείωμα του Arduini, παρέλειψε τη λέξη [i]eri με συνέπεια να θεωρεί ως ημερομηνία θανάτου του Σίμονα Μαρούτση την 23 Ιουλίου 1747. (Πρβλ. και ό.π., σ. 181, όπου επαναλαμβάνει ως ημερομηνία θανάτου την 23 Ιουλίου 1747). Για το θάνατο του Σίμονα βλ. και ASV, Pronveditori alla Sanità, reg. 935 (νεκρολόγιο έτους 1747), 23 Ιουλίου 1747, όπου μνημονεύεται η μεταφορά του νεκρού για τη νεκρώσιμη ακολουθία.

34. Βλ. ASV, Pronveditori alla Sanità, reg. 939, (νεκρολόγιο βενετικού έτους 1751), 5 Ιανουαρίου 1751 m.v. [=1752]. Βλ. και Μέρτζιου, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχεΐον, ό.π., σ. 229. Για το θάνατο του Ζαχαρία Μαρούτση και τον υπολογισμό του έτους γέννησής του βλ. Κολιού, Πληρεξούσια έγγραφα, ό.π., σημ. 39, όπου και η διόρθωση του ονόματος του πατέρα του - Χριστόδουλος αντί του λανθασμένου Αναστάσιου - που από παραδρομή ο Μέρτζιος, ό.π., ανέφερε.

35. EIB, reg. 225 (ετών 1702-1822), φ. 204^v, 10 Μαρτίου 1753, "Pano Maruzi di Christodulo da Janina...".

36. EIB, reg. 197 (ετών 1739-1757), φ. 150^r, 22 Μαΐου 1753.

37. Θα λέγαμε ότι ο Πάνος Μαρούτσης (του Χριστόδουλου) εκλέχτηκε περισσότερο για το "Μαρούτσης" παρά για το "Πάνος", ή μάλλον και για το "Πάνος", ... αν αυτό το όνομα αποδοθεί στον εξαδέλφό του. Για τις εκλογές του Πάνου Μαρούτση (του Αναστάσιου) ως προέδρου βλ. την επόμενη σελίδα.

38. Βλ. σ. 42 της διατριβής.

θέσεις στο διοικητικό της συμβούλιο και προλείαναν έτσι το δρόμο του. Παραλείποντας τα υπόλοιπα αξιώματα, αναφέρουμε ενδεικτικά μόνο τις προεδρίες: το 1726 και το 1732 ο Λάμπρος (τρίτη γενιά), το 1740 ο Σίμων, το 1747 και το 1750 ο Πάνος (του Αναστάσιου, τέταρτη γενιά) και το 1749 ο Ζαχαρίας. Αλλά και ο ίδιος ο Πάνος Μαρούτσης (του Χριστόδουλου) εκλέχτηκε πρόεδρος το 1761, καθώς επίσης και τα δυο μικρότερα αδέρφια του: ο Λάμπρος (τέταρτη γενιά) το 1762 (σε ηλικία μόλις 21 ετών) και ο Κων/νος το 1764. Συνολικά 9 φορές οι Μαρούτσηδες κατέλαβαν το ανώτατο αξίωμα της Ελληνικής Κοινότητας Βενετίας από το 1726 ως το 1764, σε διάστημα δηλ. μόλις 39 ετών³⁹.

Μετά το θάνατο του Χριστόδουλου στα Γιάννινα στις 30 Μαΐου 1754 π.η.⁴⁰ και τη δολοφονία του Πάνου Μαρούτση του Αναστάσιου στη Βενετία στις 23 Φεβρουαρίου 1756⁴¹, η κολοσσαία περιουσία των Μαρούτσηδων περιήλθε στη διαχείριση των αρσενικών παιδιών του Χριστόδουλου⁴². Ο Πάνος, μετά το θάνατο του πατέρα του, κάλεσε και τα μικρότερα αδέρφια του (Κων/νο και Λάμπρο) στη Βενετία και συνέχισαν τις επιχειρήσεις της οικογένειας. Στις 11 Ιουνίου 1764 ν.η. τα τρία αδέρφια τιμήθηκαν από την αυτοκράτειρα Μαρία Θηρεσία της Αυστρίας με τον τίτλο του μαρκήσιου, τίτλο που θα μπορούσαν να φέρουν και οι πρωτότοκοι άρρενες απόγονοί τους⁴³. Στο σχε-

39. Για τα έτη που οι Μαρούτσηδες εκλέχτηκαν πρόεδροι της Ελληνικής Κοινότητας Βενετίας βλ. Βελούδου, ό.π., σ. 188, 189. - Μέρτζιου, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχεϊόν, ό.π., σ. 251, 252. (Μόνο που ο Βελούδης ταυτίζει το Λάμπρο του Πάνου με το Λάμπρο του Χριστόδουλου, καθώς και τον Πάνο του Αναστάσιου με τον Πάνο του Χριστόδουλου. Ο Μέρτζιος, ό.π., σ. 251, σημ. 6, διορθώνει το Βελούδη ως προς το Λάμπρο αλλά όχι ως προς τον Πάνο).

40. Βλ. Κολιού, Πληρεξούσια έγγραφα, ό.π., σημ. 56.

41. Ό.π., όπου και ο υπολογισμός του έτους γέννησής του. Για τη δολοφονία του Πάνου Μαρούτση βλ. και Μέρτζιου, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχεϊόν, ό.π., σ. 172 σημ. 2.

42. Ο Πάνος Μαρούτσης του Αναστάσιου πέθανε άγαμος και χωρίς διαθήκη. Επακολούθησαν δικαστικές διαμάχες σχετικές με την περιουσία της οικογένειας και σημαντικό τμήμα της (κυρίως η περιουσία στην Ήπειρο) περιήλθε στην κατοχή συγγενών του Πάνου Μαρούτση του Αναστάσιου. Οι διαμάχες όμως αυτές φανέρωσαν το μέγεθος της τεράστιας (κινητής και ακίνητης) περιουσίας των Μαρούτσηδων. Βλ. Μέρτζιου, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχεϊόν, ό.π., σημ. σελίδων 307-312. - Πλουμίδη, Το βενετικόν τυπογραφείον, ό.π., σ. 26, 31. Πλούσιο αρχειακό υλικό υπάρχει σε πολλές σειρές του ASV γι' αυτές τις διαμάχες, (κυρίως όμως βλ.: Inquisitori di Stato, buste 1026 και 1027. - Fraterna Grande di S. Antonino, Archivio ... Perulli, busta 25).

43. Στο ASV, Imperial Regia Commissione Araldica, busta 132, υπάρχει ένας υποφάκελος με τα δικαιολογητικά που υπέβαλε στις 18 Ιουνίου 1824 ο γιος του Πάνου, ο Κων/νος Μαρούτσης

τικό δίπλωμα που τους παραχώρησε η Μαρία Θηρεσία αναφερόταν επίσης ότι η οικογένεια Μαρούτση έφερε τίτλο ευγένειας ήδη από το 1589, όταν μέλη της τιμήθηκαν με το παράσημο των Ιπποτών της Μάλτας⁴⁴. Ωστόσο, από το σύνολο των αρχειακών πηγών που έχουμε ως τώρα μελετήσει, προκύπτει ότι κανένας Μαρούτσης δεν είχε επικαλεστεί ως τότε (1764) παρόμοιο τίτλο ευγένειας. Πιθανότατα ο τίτλος αυτός είναι "εφεύρημα" των Μαρούτσηδων είτε για να τους απονεμηθεί ευκολότερα ο τίτλος ευγένειας από τη Μαρία Θηρεσία είτε για την κοινωνική τους άνοδο στους κύκλους των ευγενών της Βενετίας, όπου η καταγωγή έπαιζε πρωταγωνιστικό ρόλο⁴⁵.

Από το 1764 ως το 1768 ο Πάνος Μαρούτσης ταξίδεψε σε πολλές χώρες της Ευρώπης (Αυστρία, Γαλλία, Αγγλία, Πρωσία, Ρωσία), όπου έγινε δεκτός από τους ίδιους τους ηγεμόνες τους⁴⁶. Σύμφωνα με τον Jacobo Durazzo, πρεσβευτή της Αυστρίας

(πέμπτη γενιά), για την αναγνώριση των δικαιωμάτων που απέρρεαν από τους τίτλους ευγένειας αυτού και της μητέρας του. Ανάμεσα στα δικαιολογητικά υπάρχει και αντίγραφο του διπλώματος ευγένειας που τους παραχώρησε η Μαρία Θηρεσία. Για τον τίτλο πρβλ. και Μέρτζιου, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχεῖον, ό.π., σ. 173 σημ., 176, (όπου όμως, παραπέμποντας στο συγγραφέα Fr. Schroder, αναφέρει ως ημερομηνία του διπλώματος την 21 Ιουνίου 1764).

44. Βλ. το δίπλωμα που μνημονεύσαμε στην προηγούμενη σημ.. Πρβλ. και Μέρτζιου, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχεῖον, ό.π., σ. 175, 176. Ο Μέρτζιος - παραπέμποντας στον Schroder - αναφέρει το παράσημο ως "ιεροσολυμιτικό", προφανώς από την καταγωγή του τάγματος των ιπποτών. Ο μόνος από τους Μαρούτσηδες που χρησιμοποίησε επίσημα αυτόν τον τίτλο ευγένειας ήταν ο Κων/νος (του Πάνου). Βλ. ό.π., σ. 178. Πρβλ. και Απόστολου Παπαϊωάννου, Οι επιγραφές του Ελληνικού Νεκροταφείου στο νησί San Michele της Βενετίας, "Θησαυρίσματα", τόμ. 19 (1982), σ. 255.

45. Σύμφωνα με τον Υψηλάντη, ό.π., βιβλ. 12^ο, σ. 191, ο Πάνος Μαρούτσης του Χριστόδουλου είχε ζητήσει από τη βενετική κυβέρνηση να καταταγεί στους ευγενείς της Βενετίας, δίνοντας χρήματα στο δημόσιο ταμείο της για αντάλλαγμα. Οι Βενετοί όμως αρνήθηκαν, γεγονός που προκάλεσε την οργή του Μαρούτση και στράφηκε προς τους Αυστριακούς, από τους οποίους απόκτησε τον τίτλο που επιδίωκε. Για το ίδιο θέμα πρβλ. και Sturdza, ό.π., σ. 185. Εμείς στα αρχεία της Βενετίας δε βρήκαμε κάποια μνεία αυτής της προσπάθειας του Μαρούτση να συγκαταριθμηθεί στους ευγενείς της Βενετίας.

46. Για τα ταξίδια του Πάνου Μαρούτση βλ. Καισαρίου Λαπόντε, Ιστορικός κατάλογος ανδρών επισήμων (1700-1784), (στού Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνική βιβλιοθήκη, τόμ. Γ', εν Βενετία 1872. Ανατύπωση Β. Ν. Γρηγοριάδη, Αθήναι 1972), σ. 189. - Υψηλάντου, ό.π., βιβλ. 12^ο, σ. 191, 192. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 83. - Γεωργίου Σ. Πλουμίδη, Πρόλογοι και κατάλογοι τυπογραφείων Βενετίας και Βιέννης (1668-1876),

στη Βενετία, ο Πάνος Μαρούτσης είχε εξοριστεί το 1764 από τη Βενετία για διάστημα 4 ετών⁴⁷. Όμως ο διπλωματικός εκπρόσωπος του κρατιδίου της Modena στη Βενετία Antonio Novelli Triffoni ανέφερε ότι ο Μαρούτσης έκανε αυτά τα ταξίδια στις ευρωπαϊκές αυλές, για να επιτύχει τίτλους ευγένειας και να εξυψωθεί κοινωνικά, μια και η καταγωγή του ήταν άσημη⁴⁸. Στις αναφορές του ο Triffoni - μετά το διορισμό του Μαρούτση στη Βενετία - συχνά επέκρινε το Μαρούτση για ματαιοδοξία και υπεροπτική συμπεριφορά, τονίζοντας μάλιστα ιδιαίτερα την άσημη καταγωγή του⁴⁹. Αλλά και άλλοι ξένοι πρεσβευτές στη Βενετία είχαν παρόμοιες απόψεις με αυτές του Triffoni, όπως π.χ. ο Durazzo, ο οποίος ταυτόχρονα φαίνεται ότι ζήτησε το Μαρούτση για την ελευθερία δράσης που του παρέιχε ο τίτλος του επιτετραμμένου⁵⁰. Κυρίως όμως εκείνοι οι οποίοι επέκριναν το Μαρούτση για τη συμπεριφορά του ήταν οι ευγενείς Βενετοί. Οι τίτλοι ευγένειάς τους, σε πρακτικό επίπεδο, δεν μπορούσαν να αντισταθμίσουν τα πλούτη του Μαρούτση - παρά την άσημη καταγωγή του - γιατί είχαν την ανάγκη του σε δύσκολες οικονομικά στιγμές τους. Οπωσδήποτε και ο ίδιος ο Πάνος Μαρούτσης παρουσιάζεται από τις αρχειακές πηγές υπερβολικά φιλόδοξος, αλλά ένα από τα κίνητρα αυτών των επικρίσεων ήταν και ο φθόνος για τα πλούτη του. Χαρακτηριστικά ο Λεονάρδος Καπετανάκης έγραψε το 1768 στο διάσημο Ιταλό συγγραφέα και φιλόσοφο Cesare Beccaria για το Μαρούτση: "...Όποιος δεν τον φθονεί και όποιος δε θέλει τίποτε από αυτόν [το Μαρούτση], τον βρίσκει φιλικό και κοινωνικό ..."⁵¹. Από την άλλη πλευρά,

Αθήνα 1978, σ. 10, 11. Πρβλ. και Cini, Torino, [AS Torino: Lettere ministri, Venezia, mazzo 39], bob. 156, αναφορά του Incisa di Camerana, πρεσβευτή του βασιλείου της Σαρδηνίας (Σαβοΐας), στις 14 Μαΐου 1768. Για το ταξίδι του Μαρούτση στην Πετρούπολη βλ. και σ. 88-92 της διατριβής.

47. Cini, Vienna [Wien - Oesterreichisches Staatsarchiv, Abt: Haus-Hof-und Staatsarchiv, Staatskanzlei Venedig, Berichte 1768, faszikel 47], bob. 218, αναφορά του Durazzo στις 26 Νοεμβρίου 1768. Ο Durazzo δεν αναφέρει τους λόγους της εξορίας του Μαρούτση. Στα αρχεία της Βενετίας δε βρήκαμε κάποια σχετική μνεία.

48. Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 503, 14 Μαΐου 1768.

49. Βλ. π.χ.: ό.π.. - ό.π., bob. 504, 7 Ιανουαρίου 1769 - ό.π., 22 Απριλίου 1769 ...

50. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 48], bob. 223, 2 Αυγούστου 1769 - ό.π., [fasc. 49], bob. 228, 7 Ιουλίου 1770 - ό.π., [fasc. 50], bob. 234, 29 Φεβρουαρίου 1772. Πρβλ. και σ. 81, 82, 84, 125, 165 της διατριβής.

51. Ines Di Salvo, Leonardos Kapetanakis corrispodente di Beccaria e di Frisi, (ανάτυπο από) "Annali della Facoltà da Lettere e Filosofia dell' Uninersità di Palermo", τόμ. 3 (1985), σ. 10. - της ίδιας, Beccaria nella cultura neogreca antecedente a Korais, Palermo 1982, (Università di Palermo,

δεν μπορεί παρά να θεωρηθούν ως υπερβολές - που φτάνουν μέχρι και την κολακεία - τα όσα επαινετικά έγραψε ο Δημήτριος Θεοδοσίου για τον Πάνο Μαρούτση στον πρόλογο του βιβλίου "Χρηστοθήθεια", που τύπωσε στη Βενετία στα 1770 και το αφιέρωσε στον Π. Μαρούτση⁵².

Στα 1766-67, την εποχή δηλ. που ο Μαρούτσης βρισκόταν στην Πετρούπολη, η Αικατερίνη προσπάθησε με τη βοήθειά του να φέρει στη Ρωσία τον Cesare Beccaria, διάσημο εκπρόσωπο του ιταλικού διαφωτισμού. Ήταν η εποχή που η Αικατερίνη, επηρεασμένη από τους ευρωπαίους διαφωτιστές, προσπαθούσε να προβεί σε μεταρρυθμίσεις στη Ρωσία. Ωστόσο, παρά την παρέμβαση του Μαρούτση, ο Beccaria παρέμεινε τελικά στην Ιταλία⁵³.

Τρεις μέρες μετά το διορισμό του Μαρούτση ως επιτετραμμένου, δηλ. στις 13/24 Μαρτίου 1768, τα αδέλφια του Κων/νος και Λάμπρος - ενεργώντας και για λογαριασμό του Πάνου - υπέβαλαν από κοινού αίτηση στο Collegio της Βενετίας ζητώντας

Istituto di Filologia Greca, Quaderni-11), σ. 8. Για τις επικρίσεις και την αντιπάθεια των Βενετών προς το πρόσωπο του Π. Μαρούτση βλ. Di Salvo, Leonardos Karetanakis, ό.π., σ. 10, 12 σημ. 4. Για το Λεονάρδο Καπετανάκη βλ. ό.π., σ. 24-29. Βιβλιογραφία για τον Cesare Beccaria βλ. στην εισαγωγή του κλασσικού έργου του Dei delitti e delle pene, την οποία επιμελήθηκε ο Franco Venturi, (Cesare Beccaria, Dei delitti e delle pene, επιμ. Franco Venturi, Torino ⁵1981, σ. XXXVII, XXXVIII).

52. Ο πρόλογος δημοσιεύθηκε από τον Πλουμίδα. Βλ. Πλουμίδα, Πρόλογοι και κατάλογοι, ό.π., σ. 9-12. Για τις ιδιαίτερες σχέσεις (συγγενικές και οικονομικές) του Θεοδοσίου με την οικογένεια Μαρούτση βλ. σ. 47, 122 της διατριβής.

53. Για την προσπάθεια της Αικατερίνης και την παρέμβαση του Πάνου Μαρούτση βλ. Beccaria, ό.π., σ. 631-634. - Di Salvo, Beccaria, ό.π., σ. 3-28 (και ιδίως σ. 5). Της ίδιας, Leonardos Karetanakis, ό.π., σ. 13 σημ. 6. Πρβλ. και Storia d' Italia, τόμ. 3, σ. 1086-1089. Από τα έγγραφα που δημοσίευσε ο Venturi, όταν επιμελήθηκε το βιβλίο "Dei delitti e delle pene" του Beccaria (βλ. την προηγούμενη σημ. 51), αφήνεται να εννοηθεί ότι ο Μαρούτσης ήταν στη Βενετία αυτή την εποχή (1766-67). Βλ. Beccaria, ό.π., σ. 631-634. Μάλιστα στη σ. 634 δημοσίευσε γράμμα του Μαρούτση από τη Βενετία με ημερομηνία 21 Μαΐου 1767. Όμως ο Μαρούτσης έλειπε από τη Βενετία από το 1764 ως το 1768. Το διάστημα 1766-67 βρισκόταν στην Πετρούπολη. Πιθανότατα ο Πάνος Μαρούτσης χρησιμοποίησε τους αδελφούς του (Κων/νο και Λάμπρο), που είχαν παραμείνει στη Βενετία, για να έρθει σε επικοινωνία με τον Beccaria. Γι' αυτό και στη σ. 633 γίνεται μνεία "κυρίων Μαρούτση" και όχι Πάνου Μαρούτση. Όσο για το γράμμα της σ. 634 (21 Μαΐου 1767), μάλλον θα το έλαβε ο Πάνος Μαρούτσης από τους αδελφούς του, που βρίσκονταν στη Βενετία, και αυτός απλώς το διαβίβασε στους Ρώσους. Η Di Salvo, Beccaria, ό.π., σ. 5, επαναλαμβάνει το λάθος του Venturi, μια και παραπέμπει σ' αυτόν.

να απαλλαγούν από την καταβολή του φόρου που πλήρωναν όλοι όσοι είχαν εμπορικούς οίκους στη Βενετία. Ως δικαιολογία επικαλέστηκαν το γεγονός ότι από το 1762 ο εμπορικός οίκος "Lambro e Simon fratelli Maruzzi" - τον οποίο εκπροσωπούσαν οι Πάνος, Κων/νος και Λάμπρος - είχε σταματήσει τις εμπορικές επιχειρήσεις. Πραγματικά, η βενετική κυβέρνηση με αποφάσεις της στις 14 και 26 Απριλίου 1768 απάλλαξε τους Μαρούτσηδες από τη σχετική υποχρέωση⁵⁴. Στο εξής η οικογένεια ασχολήθηκε με αγορές και επενδύσεις σε δημόσια και ιδιωτικά ακίνητα στη Βενετία και τη γύρω περιοχή της, καθώς επίσης και με τραπεζιτικές υποθέσεις (κυρίως χορηγήσεις δανείων).

Κλείνοντας το κεφάλαιο σχετικά με την επιρροή της οικογένειας Μαρούτση, οπωσδήποτε πρέπει να προσθέσουμε ότι στην αύξηση αυτής της επιρροής της προς τους Έλληνες είχαν συντελέσει και οι αγαθοεργίες των μελών της προς τους συμπατριώτες τους (χρήματα για βοήθεια φτωχών, για απελευθέρωση σκλάβων και φυλακισμένων, για ενίσχυση μονών και ναών στην υπόδουλη Ελλάδα, καθώς και η ίδρυση της Μαρούτσειας (ή και Μαρουτσαίας) Σχολής στα Γιάννινα)⁵⁵. Άλλωστε, γι' αυτό το λόγο απολάμβαναν την εμπιστοσύνη των συμπατριωτών τους, με συνέπεια να εξουσιοδοτούνται συχνά για την παραλαβή διάφορων ποσών από τα κληροδοτήματα της Βενετίας και για την αποστολή τους στην Ελλάδα (κυρίως στα Γιάννινα)⁵⁶.

54. Για την αίτηση των Μαρούτσηδων και την απόφαση της Βενετίας βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 378, υπόθεση αρ. 66, έγγραφο με ημερ. 24 Μαρτίου, 14 και 26 Απριλίου 1768.

55. Γενικά για τη φιλογένεια και τις αγαθοεργίες μελών αυτής της οικογένειας βλ. Κολιού, Πληρεξούσια έγγραφα, ό.π., passim. Για τη Μαρούτσειο Σχολή ενδεικτικά βλ.: Φάνη Μιχαλόπουλου, Τα Γιάννινα και η νεοελληνική αναγέννηση (1648-1820), Αθήνα 1930, σ. 45-58 (και κυρίως 45, 46). - Μέρτζιου, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχεῖον, ό.π., σ. 181-187. - Μπέττη, Μαρούτσηδες, ό.π., σ. 222-225, 290-311. - Γεωργίου Σ. Πλουμίδη, Σχολεία στην Ελλάδα συντηρούμενα από κληροδοτήματα Ελλήνων της Βενετίας (1603-1797), "θησαυρίσματα", τόμ. 9 (1972), σ. 240. - Νίκου Γιαννακούλη, Η εκπαίδευση στα Γιάννινα το 18^ο αιώνα. Μαρουτσαία Σχολή, εφημερ. "Ηπειρωτικός Αγών" Ιωαννίνων, 1 Φεβρουαρίου 1991. Ειδικά για τον Ευγένιο Βούλγαρη, το δάσκαλο της Μαρουτσαίας που την καταξίωσε σε πανελλήνιο επίπεδο με την πρωτοποριακή διδασκαλία του, βλ. Batalden, ό.π., όπου και πλούσια βιβλιογραφία στις σ. 145-189. Πρβλ. και την πρόσφατη επιστημονική ημερίδα: "Η φιλοσοφία στα Γιάννινα. 250 χρόνια από την έλευση του Ευγενίου Βούλγαρη στην πόλη μας, Γιάννινα 15 Δεκεμβρίου 1993" του τομέα φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

56. Κολιού, Πληρεξούσια έγγραφα, ό.π.. Για την αρχειακή πηγή, όπου υπάρχει το αντίστοιχο υλικό βλ. ό.π., σημ. 3. Συμπληρωματικά στοιχεία για τους απόγονους του Πάνου Μαρούτση (του Χριστόδουλου) βλ. στη σ. 345 σημ. 82 της διατριβής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

Οι εξελίξεις μετά το διορισμό του Μαρούτση ως την άφιξή του στη Βενετία.

Ι) Η στάση της Βενετίας στο διορισμό του Μαρούτση.

Η είδηση του διορισμού του Μαρούτση ως επιτετραμμένου της Ρωσίας κυκλοφόρησε γρήγορα, τόσο στη Βιέννη όσο και στη Βενετία. Στη Βιέννη τη μετέφερε ο πληρεξούσιος διπλωμάτης της Ισπανίας στην Πετρούπολη κόμης De la Herreira¹. Αυτός επέστρεψε στην πατρίδα του για τακτοποίηση προσωπικών του υποθέσεων και θα ξαναγύριζε στην Πετρούπολη. Περνώντας από τη Βιέννη διέδωσε αμέσως την είδηση ότι η Αικατερίνη διόρισε το Μαρούτση ως επιτετραμμένο της στη Βενετία και ότι είχε γίνει η αρχή για μια εμπορική συμφωνία ανάμεσα στη Ρωσία και τη Βενετία. Μάλιστα έγινε και κάποια σχετική συζήτηση ανάμεσα στον Renier και τον De la Herreira με την ευκαιρία ενός γεύματος, που πρόσφερε ο πρώτος στους συναδέλφους του πρεσβευτές στη Βιέννη. Σ' αυτή τη συζήτηση ο Renier του είπε ότι η εμπορική προσέγγιση είναι μια παλιά επιθυμία της Ρωσίας, που είχε αρχίσει από την εποχή του Μεγάλου Πέτρου, και στην οποία επανήλθαν οι Ρώσοι το τελευταίο χρονικό διάστημα. Δεν του έκανε καμιά νύξη για τις βενετικές πρωτοβουλίες, γιατί η Βενετία δεν ήθελε να δίνει την εντύπωση στους διεθνείς κύκλους ότι ενδιαφερόταν και αυτή για τη σχεδιαζόμενη εμπορική συμφωνία. Το βράδυ της ίδιας μέρας, σε μια άλλη διπλωματική συγκέντρωση που διοργάνωσε ο καγκελάριος της Αυστρίας πρίγκηπας Kaunitz, ο τελευταίος ρώτησε τον Renier αν αληθεύουν οι ειδήσεις που μετέφερε ο De la Herreira. Ο Renier του απάντησε ότι για την αποστολή του Μαρούτση γνώριζε μόνο όσα του είπε ο De la Herreira. Του απέκρυψε βέβαια τις συνομιλίες που είχε κάνει με τον D. Golitsyn. Όσο για τις εμπορικές διαπραγματεύσεις, του είπε ότι δεν μπορούσαν να ολοκληρωθούν χωρίς τη συγκατάθεση της Τουρκίας, η οποία ήταν απόλυτα αναγκαία, γιατί η Τουρκία θα έπαιζε σημαντικότατο ρόλο σ' αυτή τη συμφωνία. Ο Kaunitz του εξέφρασε την άποψη ότι η Ρωσία έχει εξελιχθεί πια σε μια δύναμη που κάθε μέρα γίνεται όλο και πιο αξιοσέβαστη στην Ευρώπη και έκλεισε τη συζήτηση χωρίς να προσθέσει τίποτε άλλο².

1. Πληροφορίες για τον τρόπο με τον οποίο διαδόθηκε η είδηση στους διπλωματικούς κύκλους της Βιέννης μας δίνει ο Renier. Βλ. ASV, Senato Dispacchi Germania, filza 272, φ. 188^r -196^r, αναφορά αρ. 149 του Renier στις 30 Απριλίου 1768.

2. Ο.π..

Αξιολογώντας αυτή τη σημαντική αναφορά του Renier, γίνονται αντιληπτές οι προσπάθειες που κατέβαλε η Βενετία στο να δώσει όσο μπορούσε λιγότερη δημοσιότητα στο θέμα. Και αυτό συνέβαινε, γιατί εκείνη την κρίσιμη χρονική περίοδο κυκλοφορούσαν διάφορες φήμες στη Βενετία ότι επίκειται ρωσοτουρκικός πόλεμος. Σύμφωνα μ' αυτές τις εκτιμήσεις, η Ρωσία θα ήταν η νικήτρια και έτσι θα επέκτεινε τα συννορή της προς τη Μαύρη Θάλασσα. Η Αυστρία θα επωφελοούνταν και θα ανακτούσε τη Σερβία κατακτώντας παράλληλα και τη Βλαχία. Τέλος, η Βενετία θα έβρισκε την ευκαιρία να πάρει πίσω το Μοριά, καθώς και διάφορα νησιά και εμπορικούς σταθμούς στην Ανατολή, που είχε χάσει κατά τον τελευταίο της πόλεμο με την Τουρκία (1714-1718)³. Η Βενετία, που θεωρούσε την ουδετερότητά της στις διεθνείς αναταραχές ως βασικό θεμέλιο της ύπαρξής της, δεν ήθελε με κανένα τρόπο να εγείρει υποψίες στην πάντα δύσπιστη και καχύποπτη προς τις χριστιανικές δυνάμεις Τουρκία⁴, ότι μπορούσε να βρίσκεται σε μυστικές συνεννοήσεις με τον πρωταρχικό εχθρό της δεύτερης, τη Ρωσία. Εξάλλου οι Βενετοί γνώριζαν ότι η καχυποψία των Τούρκων προς αυτούς και τους Ρώσους ήταν παλιά και βασιζόταν και σε κάποια τουρκική προφητεία, σύμφωνα με την οποία η αυτοκρατορία τους θα καθεί ύστερα από ένα δωδεκάχρονο πόλεμο που θα κάνουν εναντίον τους οι Ρώσοι και οι Βενετοί⁵. Ο Renier βέβαια ήταν γνώστης των βενετικών προσπαθειών για όσο το δυνατόν λιγότερη δημοσιότητα και γι' αυτό η αναφορά του έχει σε κάποια σημεία απολογητικό τόνο. Δικαιολογήθηκε ότι αναγκάστηκε να μιλήσει με τον Kaunitz γι' αυτό το θέμα, γιατί τα συμφέροντα της Βενετίας απέναντι στην Αυστρία το επέβαλαν, καθώς το θέμα είχε αρχίσει να παίρνει δημοσιότητα⁶. Υπονοούσε ασφαλώς ότι δεν ήθελε να δώσει στον Kunitz την εντύπωση ότι η Βενετία έκρυβε από την Αυστρία κάτι το επιλήψιμο.

Οι συζητήσεις των διπλωματικών κύκλων της Βιέννης για το διορισμό του Μαρούτση και η αναφορά του Renier στις 30 Απριλίου 1768 διέδωσαν γρήγορα αυτή την είδηση και στους

3. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 39], bob. 156, αναφορά του Incisa di Camerana στις 30 Απριλίου 1768 από τη Βενετία.

4. Για την καχυποψία της Τουρκίας βλ. Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 225.

5. Casanova, Istoria, ό.π., σ. 479. Ο Casanova συμπληρώνει παραστατικά ότι, όταν οι Τούρκοι αναφέρονταν στις προσευχές τους σ' αυτή την προφητεία, ούρλιαζαν σαν λύκοι. Βλ. και Venturi, Settecento, ό.π., σ. 26, 27, όπου και άλλες πληροφορίες για προφητείες που συνόδευσαν το ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1768-1774. Πρβλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 225.

6. ASV, Senato Dispacci Germania, filza 272, φ. 195^v, 30 Απριλίου 1768.

διαπιστευμένους πρεσβευτές των άλλων Ευρωπαϊκών δυνάμεων στη Βενετία. Ο Incisa di Camerana, διπλωματικός αντιπρόσωπος του βασιλείου της Σαρδηνίας, ανέφερε στις 14 Μαΐου 1768 στους προϊσταμένους του στο Τορίνο την είδηση του διορισμού του Μαρούτση ως επιτετραμμένου της Ρωσίας όχι μόνο στη Βενετία, αλλά και στα άλλα φιλικά της ιταλικά κράτη⁷. Την ίδια μέρα ειδοποιούσε τη Modena γι' αυτή την υπόθεση και ο δικός της διπλωμάτης στη Βενετία Antonio Novelli Triffoni. Έγραφε πως με το διορισμό του Μαρούτση η Αικατερίνη απέβλεπε στην προώθηση του σχεδίου για εμπορική συμφωνία με τη Βενετία, το οποίο μέχρι τότε είχε παραμείνει στάσιμο, και ότι επιτέλους θα πραγματοποιούνταν έτσι η επιθυμία και οι προσπάθειες του → Francesco Morosini, που από καιρό το είχε υποστηρίξει ένθερμα⁸.

Η επίσημη βενετική στάση στις προσπάθειες αυτές της Ρωσίας δεν άργησε πολύ να εκδηλωθεί. Ο Renier στην ίδια συζήτηση που έμαθε από τον Golitsyn για τις αποφάσεις της Αικατερίνης, του υπενθύμισε τη μεγάλη εκτίμηση που έτρεφε προς την αυτοκράτειρά του η βενετική Σύγκλητος. Πρόσθεσε όμως ότι δεν μπορούσε να πάρει θέση στα θέματα που του είχε κοινοποιήσει ο Golitsyn και στο σημείωμα της Αικατερίνης (αποστολή του Μαρούτση και απαντήσεις της Ρωσίας στις τρεις προϋποθέσεις που είχε θέσει η Βενετία), γιατί του έλειπαν οι αναγκαίες οδηγίες. Γι' αυτό θα ειδοπούσε αμέσως τη Βενετία, ώστε να του απαντήσει σύντομα⁹. Πραγματικά, η Σύγκλητος στις 14 Μαΐου έστειλε στον Renier την απάντησή της, για να τη διαβιβάσει στον Golitsyn¹⁰. Σύμφωνα μ' αυτή, η Βενετία δε θεωρούσε ικανοποιητικές και σαφείς τις απαντήσεις της Ρωσίας στις τρεις προϋποθέσεις που της είχε θέσει. Θεωρούσε ικανοποιητική την απάντηση μόνο στην πρώτη προϋπόθεση, αλλά για τις άλλες δύο θα περίμενε περισσότερες εξηγήσεις. Γι' αυτό το λόγο δήλωνε ότι, ενώ αποδεχόταν το διορισμό του Μαρούτση, αυτή θα απέστελλε διπλωμάτη της στην Πετρούπολη, μόλις γινόταν αποδεκτές και οι άλλες δυο προϋποθέσεις, τις οποίες θεωρούσε απόλυτα αναγκαίες για την υπογραφή της συμφωνίας¹¹. Παράλληλα, την ίδια μέρα η Σύγκλητος ενημέρωσε τους πρεσβευτές της στο Παρίσι και την Κων/πολη για την εξέλιξη των ρωσοβενετικών επαφών και το διορισμό τού

7. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 39], bob.156, ημερ. 14 Μαΐου 1768.

8. Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 503, ημερ. 14 Μαΐου 1768. Για τις προσπάθειες του Morosini βλ. σ. 25, 26 και 29 της διατριβής.

9. ASV, Senato Dispacci Germania, filza 272, φ. 194^v, 195^r, 30 Απριλίου 1768.

10. ASV, Senato Corti, reg. 145, φ. 130^r-131^r, 14 Μαΐου 1768.

11. Ό.π.. Βλ. και Seneca, ό.π., σ. 41.

Μαρούτση. Τους ζήτησε να συναντηθούν με τους αντίστοιχους Ρώσους πρεσβευτές, να τους κάνουν γνωστές τις αποφάσεις της Βενετίας και να τους υπενθυμίσουν τη μεγάλη εκτίμηση με την οποία περιβάλλουν την αυτοκράτειρα της Ρωσίας¹².

II) Η βενετική πολιτική απέναντι στο Μαυροβούνιο και οι υποθέσεις Merch, Αποστόλη, Petrovich.

Περίπου το ίδιο χρονικό διάστημα η Βενετία έδωσε άλλη μια απόδειξη της ακαμψίας και της επιμονής της στο να μην υποχωρήσει από τη στάση που τηρούσε στις διεθνείς υποθέσεις. Ταυτόχρονα επιδίωκε να μη δυσαρραστήσει την Τουρκία, την οποία φοβόταν λόγω της γειτνίασης των κτήσεών τους και των εμπορικών της συμφερόντων που μπορούσαν ανά πάσα στιγμή να απειληθούν. Και αυτή την απόδειξη την έδωσε με την ευκαιρία της υπόθεσης Merch. Τέσσερες μέρες μετά το διορισμό του Μαρούτση (14 Μαρτίου 1768) η Μ. Αικατερίνη αποφάσισε να επέμβει δυναμικά και στην υπόθεση του Μαυροβούνιου με τον ψεύτικο τσάρο Πέτρο Γ'. Γι' αυτό θέλησε να στείλει εκεί το Ρώσο συνταγματάρχη¹³ Γεώργιο Merch, που υπηρετούσε ως σύμβουλος στην πρεσβεία της Βιέννης. Επίσημα ο σκοπός της αποστολής του ήταν να πείσει τους λαϊκούς και εκκλησιαστικούς ηγέτες του Μαυροβούνιου "να βγάλουν τη μάσκα" από τον απατεώνα ψευτο-Πέτρο και να τον τιμωρήσουν. Αν δεν το έκαναν, η Αικατερίνη τους απειλούσε ότι θα σταματούσε να τους προσφέρει την προστασία της και θα τους αποστερούσε από τις παροχές και τα δώρα που από το παρελθόν έστελναν οι τσάροι εκεί. Για να έχει μεγαλύτερο κύρος η αποστολή του, η Αικατερίνη έγραψε τις παραπάνω οδηγίες της σε μια διακήρυξη-μήνυμα, που έπρεπε να μεταφέρει ο Merch στους λαϊκούς και εκκλησιαστικούς ηγέτες του Μαυροβούνιου¹⁴.

12. ASV, Senato Corti, reg. 145, φ. 131^r-134^r, 14 Μαΐου 1768. - ASV, Bailo a Costantinopoli, busta 35, πληροφορίες της Συγκλήτου συνημμένες στο δουκικό γράμμα της 14 Μαΐου 1768.

13. Συνταγματάρχη κατά τον James Wright, πρεσβευτή της Μ. Βρετανίας στη Βενετία, που συνομίλησε μαζί του (βλ. Cini, Londra, ό.π., bob. 72, φ. 105^v, 20 Μαΐου 1768), αντισυνταγματάρχη του πυροβολικού κατά τον Incisa di Camerana (βλ. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 39], bob. 156, 30 Απριλίου 1768).

14. Αξίζει να σημειωθεί η αρχή του μηνύματος: "Noi Catterina II per la Dio grazia imperatrice e autocratica di tutte le Russie. Alli signori governatori, voivoda, capitani e capi tanto ecclesiastici che secolari della nazione serviana in Macedonia, Scandaria e Montenegro...". Χρησιμοποιείται ο όρος σερβική εθνότητα, που κατοικεί στη Μακεδονία,

Οι εντολές που είχε ήταν, να πάει από τη Βιέννη στη Βενετία και από εκεί με την έγκριση και τη βοήθειά της να περάσει στις κτήσεις της στο Μαυροβούνιο και στη συνέχεια στο εσωτερικό του. Οι Ρώσοι μάλιστα, για να δείξουν ότι η αποστολή του Merch δεν αποτελούσε κανένα κίνδυνο για τα συμφέροντα των Βενετών (έτσι ώστε να διευκολύνουν οι τελευταίοι την πρόωξησή του στο Μαυροβούνιο) έδωσαν μέσω του D. Golicyn στον Renier τη μετάφραση του γράμματος της Αικατερίνης, που θα μετέφερε εκεί¹⁵. Πραγματικά στις 2 Απριλίου 1768 (π.η.) ο Merch αναχώρησε από τη Βιέννη για τη Βενετία¹⁶. Εκεί όμως αντιμετώπισε την άρνηση των Βενετών να του επιτρέψουν να περάσει από τις βενετικές κτήσεις και να εισχωρήσει στο εσωτερικό του Μαυροβούνιου. Η αιτία της άρνησής τους, και των συνεχών εμποδίων που πρόβαλλαν στην εκτέλεση της αποστολής του, οφειλόταν στους φόβους τους μήπως δημιουργηθούν προβλήματα στις σχέσεις τους με τους Τούρκους. Οι τελευταίοι υποψιάζονταν ότι ο Στέφανος Piccolo είχε τη μυστική υποστήριξη των Βενετών και γι' αυτό το λόγο είχαν ζητήσει εξηγήσεις από το βάιλο στην Κων/πολη, ο οποίος και τους έδωσε ικανοποιητικές απαντήσεις. Οι Βενετοί μάλιστα, για να εξαλείψουν τις τουρκικές υποψίες, επικήρυξαν το Στέφανο Piccolo¹⁷.

Αλβανία και Μαυροβούνιο. Σαφώς η Μακεδονία αναφέρεται ως γεωγραφική έννοια και δε γίνεται καμιά μνεία σε μακεδονική εθνότητα. Το έγγραφο βρίσκεται στο ASV, Senato Dispacci Germania, filza 272, φ. 169^r-170^v, συνημμένο αρ. 1 στην αναφορά 146 του Renier με ημερ. 12 Απριλίου 1768. Η διακήρυξη αυτή φέρει ημερομηνία 14 Μαρτίου 1768 και υπογράφεται για λογαριασμό της Αικατερίνης από το Νικήτα Panin και τον αντικαγκελάριο Αλέξανδρο Golicyn. Είναι μετάφραση από το ρωσικό πρωτότυπο και δόθηκε στον Renier από τον πρεσβευτή της Ρωσίας στη Βιέννη D. Golicyn. Αντίγραφο της έστειλε η Σύγκλητος στο βάιλο και βρίσκεται στο ASV, Bailo a Costantinopoli, busta 35, συνημμένο στο δουκικό γράμμα της 22 Απριλίου 1768. Το πρωτότυπό της δημοσιεύτηκε στο ρωσικό περιοδικό "Sbornik Imperatorskogo Russkago Istoricheskago Obščestva", (SIRIO), τόμ. LXXXVII (1893), σ. 54-56, έγγραφο αρ. 1649, ημερ. 14 Μαρτίου 1768 (π.η.). Βλ. Petrovich, ό.π., σ. 176, 177, όπου και μετάφραση στα αγγλικά μικρών τμημάτων της.

15. ASV, Senato Dispacci Germania, filza 272, φ. 190^v, 30 Απριλίου 1768.

16. Petrovich, ό.π., σ. 177.

17. Για τους λόγους της άρνησης των Βενετών βλ. ASV, Senato Corti, reg. 145, φ. 112^{r-v}, σημείωμα της Συγκλήτου προς τον Renier για να το μεταβιβάσει στον D. Golicyn, (20 Απριλίου 1768). Για τις τουρκικές υποψίες και τη βενετική στάση βλ. Casanova, Istoria, ό.π., σ. 421. Πρβλ. και Σάθα, Τουκοκρατούμενη, ό.π., σ. 457.

Παράλληλα και οι Βενετοί υποψιάζονταν ότι η αποστολή του Merch δεν ήταν αυτή που εμφανιζόταν επίσημα από τους Ρώσους, αλλά υπέκρυπτε και μυστικούς σκοπούς¹⁸. Η αποκάλυψη του περιεχομένου του γράμματος της Αικατερίνης προς τους Μαυροβούνιους ίσως δεν απέκλειε, κατά τους Βενετούς, την ύπαρξη και άλλων εντολών στον Merch. Άλλωστε και στους διπλωματικούς κύκλους της Βενετίας υπήρχε η υπόνοια ότι ο Merch σκόπευε, πηγαίνοντας στο Μαυροβούνιο, να συγκεντρώσει στοιχεία για την περιοχή και τις οχυρώσεις της¹⁹. Οι υποψίες των Βενετών, ότι ο Στέφανος Piccolo είχε μυστικές επαφές με τους Ρώσους, τους έκανε καχύποπτους απέναντι σε οποιαδήποτε ρωσική πρωτοβουλία. Παρόμοια φήμη είχε κυκλοφορήσει στη Βενετία και το Φεβρουάριο του 1768. Σύμφωνα μ' αυτή, εκτός από τον Piccolo στο Μαυροβούνιο, υπήρχε και στη Μάνη του Μοριά άλλος ένας πράκτορας της Ρωσίας. Σκοπός και των δύο ήταν να προκαλέσουν αντιπερισπασμό, ώστε να αποσπάσουν την προσοχή των Τούρκων από τα συμβαίνοντα στην Πολωνία²⁰.

Η απόρριψη της ρωσικής πρότασης που προαναφέραμε και η αιτιολογία που τη συνόδευε έγιναν γνωστές στον D. Golitsyn από τον Renier²¹ και προκάλεσε την έκρηξη της οργής του πρώτου²². Ο Βενετός πρεσβευτής στην αναφορά του περιγράφει με λεπτομέρειες και πολύ παραστατικό τρόπο την οργισμένη αντίδραση του Ρώσου συναδέλφου του. Χαρακτηριστική είναι η κρίση του Renier ότι στο πρόσωπο του Golitsyn διέκρινε την αγριότητα και τη "βιαιότητα" του έθνους του, παρόλο που ο πρεσβευτής αυτός είχε ζήσει τόσο διάστημα σε πιο πολιτισμένα ευρωπαϊκά έθνη²³. Η έκφραση αυτή είναι αποκαλυπτική, ίσως, των απόψεων που είχαν πολλοί Ευρωπαίοι διπλωμάτες απέναντι στην ανερχόμενη δύναμη της Ανατολής. Ο Golitsyn θεώρησε την απάντηση προσβλητική και έφθασε μάλιστα στο σημείο να απειλήσει έμμεσα τη Βενετία. Η απόσταση μεταξύ των κρατών, είπε, προφυλάσσει τη Βενετία από το να πάθει κάποια ζημιά, αλλά οι διεθνείς συγκυρίες μπορούν να προκαλέσουν απρόσμενα γεγονότα, που θα έκαναν τη Βενετία να μετανιώσει για την

18. Seneca, ό.π., σ. 20, όπου και σύντομη αναφορά στην υπόθεση Merch.

19. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 39], bob. 156, αναφορά του Incisa di Camerana στις 30 Απριλίου 1768.

20. Cini, Vaticano, ό.π., bob. 235, φ. 42^{r-v}, αναφορά του παπικού νούντσιου στη Βενετία Bernardino Onorati στις 13 Φεβρουαρίου 1768. Την ίδια εξήγηση για τη ρωσική ανάμιξη στο Μαυροβούνιο δίνει και ο Σάθας, Τουρκοκρατούμενη, ό.π., σ. 457, 458.

21. ASV, Senato Corti, reg. 145, φ. 112^{r-v}, 20 Απριλίου 1768.

22. ASV, Senato Dispacci Germania, filza 272, φ. 188^r-196^r, αναφορά αρ. 146 του Renier στις 30 Απριλίου 1768.

23. Ό.π..

προσβλητική συμπεριφορά της απέναντι στην ισχυρότατη και πολύ αξιολύβαστη αυτοκράτειρά του. Οι προσπάθειες του Renier, να εξηγήσει πληρέστερα τη βενετική στάση και να πείσει το συνομιλητή του για τις "αγνές" προθέσεις της χώρας του, απέβησαν άκαρπες. Αργότερα βέβαια ηρέμησε κάπως ο Golitsyn και έδωσε την εντύπωση στον Renier ότι η προηγούμενη έκρηξη της οργής του ήταν περισσότερο προσωπική παρά αντανάκλαση της επίσημης ρωσικής εξωτερικής πολιτικής.

Έτσι ο Merch αναγκάστηκε να παρατείνει την παραμονή του στη Βενετία ελπίζοντας ότι οι διαβουλεύσεις τελικά θα είχαν αίσιο τέλος. Η διαμονή του και οι επαφές του εκεί έγιναν αντικείμενο έρευνας και σχολιασμού από τους ξένους πρεσβευτές. Στις 30 Απριλίου 1768 ο Incisa di Camerana ανέφερε στους προϊσταμένους του στο Τορίνο πληροφορίες για την αποστολή του Merch και στις 14 Μαΐου επανήλθε, λέγοντας ότι ο Ρώσος αξιωματούχος δεν είχε ιδιαίτερες επαφές εκεί, παρά μόνο με τον πράκτορα της Πολωνίας και μερικούς Έλληνες εμπόρους, στους οποίους με συστατικές επιστολές είχε σταλεί²⁴. Διπλωματικός πράκτορας της Πολωνίας εκείνη την περίοδο στη Βενετία ήταν ο Giuseppe Oglia²⁵. Ασφαλώς ανάμεσα στους Έλληνες εμπόρους πρέπει να συγκαταλέγονται και οι αδελφοί Λάμπρος και Κων/νος Μαρούτσης, οι οποίοι και χρηματοδότησαν την αποστολή του με δυο χιλιάδες τζεκίνια, ύστερα από εντολή του αδελφού τους Πάνου, ο οποίος βρισκόταν στην Πετρούπολη²⁶. Στο Μαυροβούνιο κυκλοφορούσαν πολλά βενετικά τζεκίνια και ο Στέφανος Piccolo ξόδευε αρκετά. Ο Rulhiere μάλιστα παρέχει την πληροφορία ότι προμηθευτής του ήταν ο Παπάζωλης²⁷. Γι' αυτό και ο βάιλος στην Κων/πολη επιστούσε την προσοχή της Βενετίας να ανακαλύψει τον τρόπο με τον οποίο εξέρχονταν αυτά από τη βενετική επικράτεια²⁸.

24. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 39], bob. 156, αναφορές του Incisa di Camerana στις 30 Απριλίου και 14 Μαΐου αντίστοιχα.

25. Winter, ό.π., σ. 315. Σύμφωνα με τον πληροφοριοδότη Favretti Felice, ονομαζόταν Domenico dall' Oglia. Ήταν από την Padova και βρισκόταν στην υπηρεσία της Ρωσίας. Το τελευταίο διάστημα υπηρετούσε ως πράκτορας του βασιλιά της Πολωνίας Poniatowski. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 596, fasc. "carte varie", δισέλιδη αναφορά του πληροφοριοδότη Favretti Felice χ.έ., που αρχίζει: "Usate le dovute ricerche ...". (Με βάση το περιεχόμενο και των άλλων εγγράφων αυτού του υποφάκελου, η αναφορά πρέπει να είναι του 1769).

26. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 47], bob. 219, φ. 312r, αναφορά του πρεσβευτή της Αυστρίας στη Βενετία, κόμη Jacobo Durazzo, στον Kaunitz στις 13 Αυγούστου 1768.

27. Rulhiere, ό.π., σ. 308.

28. Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 503, 27 Αυγούστου 1768. Για βενετικά χρήματα στο Μαυροβούνιο βλ. και σ. 33 της διατριβής.

Στις 20 Μαΐου 1768 ο πρεσβευτής της Μεγ. Βρετανίας James Wright ανέφερε στο Λονδίνο ορισμένες πληροφορίες για την αποστολή του Merch και για την άρνηση των Βενετών. Συμπλήρωνε ότι σε συζήτηση που είχε μαζί του, διαπίστωσε πως είχε επισκεφτεί την Αγγλία, και πρόσθεσε ότι ο Merch απέφευγε να έχει επαφές με Βενετούς αξιωματούχους²⁹.

Στο μεταξύ η Σύγκλητος της Βενετίας είχε ενημερώσει για την υπόθεση Merch και το Γενικό Προβλεπτή της στη Δαλματία και Αλβανία. Επίσης τον είχε διατάξει να μην έρθει σε καμιά συνεννόηση με τον Merch και να μην παράσχει κανενός είδους βοήθεια και εξυπηρέτηση, αν κατά τύχη ο τελευταίος έφθανε εκεί³⁰. Παράλληλα ενημέρωσε για το ίδιο θέμα, καθώς και για τη δική της στάση, τους πρεσβευτές της στο Παρίσι και την Κων/πολη³¹. Τελικά, ύστερα από παρατεταμένες διαπραγματεύσεις οι Βενετοί επέτρεψαν στον Merch να πάει στο Κάτταρο, αλλά και από εκεί δεν μπόρεσε να εισέλθει στην ενδοχώρα του Μαυροβούνιου, γιατί οι Βενετοί είχαν αποκλείσει την περιοχή³². Άλλη προσπάθεια του Merch να φτάσει στον προορισμό του μέσω της Ραγούζας απέτυχε³³. Αναγκάστηκε λοιπόν να επιστρέψει άπρακτος στη Βενετία στις αρχές Αυγούστου³⁴. Εκεί, από τους ξένους πρεσβευτές επισκέφθηκε μόνο τον James Wright - δείγμα των φιλικών σχέσεων που υπήρχαν εκείνη την περίοδο ανάμεσα στη Ρωσία και τη Μεγ. Βρετανία - και αναχώρησε από τη Βενετία στις 11 Αυγούστου (v.n.) για τη Βιέννη³⁵. Τόσος ήταν ο φόβος των Βενετών μήπως προκαλέσουν τις υποψίες των Τούρκων για δήθεν μυστικές τους συμφωνίες με τους Ρώσους στην υπόθεση του Merch³⁶, ώστε - παράλληλα με τις διαπραγματεύσεις που

29. Cini, Londra, ό.π., bob. 72, φ. 105^v, αναφορά αρ. 9 στις 20 Μαΐου 1768.

30. ASV, Senato Rettori Deliberazioni, reg. 145, φ. 84^{r-v}, 22 Απριλίου 1768. Βλ. και Petrovich, ό.π., σ. 177 σημ. 35.

31. ASV, Senato Corti, reg. 145, φ. 134^{r-v}, 14 Μαΐου 1768.

32. Petrovich, ό.π., σ. 177. Βλ. και Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 47], bob. 217, φ. 312^r, αναφορά του αυστριακού πρέσβη Durazzo στις 13 Αυγούστου 1768. Για τις οδηγίες που είχε δώσει η Σύγκλητος στο Γενικό Προβλεπτή της στη Δαλματία και Αλβανία βλ. ASV, Senato Rettori Deliberazioni, reg. 145, φ. 114^v, 16 Ιουλίου 1768.

33. Petrovich, ό.π., σ. 177.

34. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 47], bob. 217, φ. 312^r, 13 Αυγούστου 1768. - ASV, Senato Rettori Deliberazioni, reg. 145, φ. 125^r, 6 Αυγούστου 1768. - Petrovich, ό.π., σ. 177.

35. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 47], bob. 217, φ. 312^r, 13 Αυγούστου 1768.

36. Τέτοιους φόβους είχε εκφράσει και ο Renier στον D. Golicyn. Βλ. ASV, Senato Dispacci Germania, filza 272, φ. 192^r, 30 Απριλίου 1768.

διεξήγαγε ο βάιλος στην Κων/πολη με τον πρεσβευτή της Ρωσίας εκεί για το παραπάνω θέμα - είχαν ενημερώσει την τουρκική κυβέρνηση για το γράμμα της Αικατερίνης προς τους Μαυροβούνιους, καθώς και τον μπεηλέρμπεη της Ρούμελης και τους γειτονικούς στο Μαυροβούνιο πασάδες της Βοσνίας και του Σκούταρι για αυτή την υπόθεση και για τη βενετική στάση³⁷.

Η Μ. Αικατερίνη εξοργίστηκε από την αποτυχία του Merch. Όμως μεγάλο μέρος της ευθύνης επέρριψε στην προσωπική ανικανότητα του απεσταλμένου της να μεταφέρει το γράμμα της στο Μαυροβούνιο³⁸.

Στο μεταξύ, η δράση του Στέφανου Piccolo στο Μαυροβούνιο και η αναταραχή που επικρατούσε εκεί ανησυχούσε όλο και περισσότερο τη Βενετία. Γι' αυτό πήρε αυστηρά μέτρα και προσπάθησε να εμποδίσει την έξοδο από την επικράτειά της όπλων και πολεμοφοδίων με προορισμό το Μαυροβούνιο. Ενέτεινε μάλιστα την παρακολούθηση ανθρώπων που ήταν ύποπτοι για τέτοιες προμήθειες και αποστολές όπλων. Στις 28 Μαΐου 1768 οι μυστικές αρχές της Βενετίας (=Inquisitori di Stato) επέστησαν την προσοχή στο Βενετό διοικητή της Μπρέσια³⁹ για παρόμοιες αγορές όπλων. Τον ειδοποίησαν ότι στην πόλη του και στην περιοχή Gardon κάποιος Γεώργιος Αποστόλης από τα Γιάννινα αγόραζε πολλά όπλα για λογαριασμό, όπως πίστευαν, "ξένης δύναμης". Του ζητούσαν λοιπόν να παρακολουθεί τις κινήσεις του Αποστόλη και να τους στείλει ασφαλείς πληροφορίες για τους χώρους αποθήκευσης των όπλων⁴⁰.

37. Για τις διαπραγματεύσεις βάιλου - Obreskon και την ενημέρωση της τουρκικής κυβέρνησης βλ. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 213, φ. 274^{r-v}, αναφορά του βάιλου την 1 Αυγούστου 1768. Για την ενημέρωση των υπόλοιπων Τούρκων αξιωματούχων βλ. ASV, Senato Rettori Deliberazioni, reg. 145, φ. 133^r, 20 Αυγούστου 1768.

38. Petrovich, ό.π., σ. 177.

39. Τα όπλα που κατασκευάζονταν στην περιοχή της Μπρέσια ήταν φημισμένα. Ήδη από τα μέσα του 17^{ου} αιώνα αναφέρονται αποστολές χιλιάδων όπλων της ακόμη και στη Μόσχα. Βλ. Algarotti, ό.π., σ. 42.

40. ASV, Inquisitori di Stato, busta 24, fasc. έτους 1768, αρ. εγγράφου 1040, οδηγίες των Inquisitori προς το διοικητή της Μπρέσια με ημερ. 28 Μαΐου 1768. Οι Inquisitori ονομάζουν τον Αποστόλη στο παραπάνω έγγραφο ως Giorgio Apostolo Comisi, γιατί αυτό το όνομα τους είχε δώσει ο πληροφοριοδότης τους. (Η καταγγελία του βρίσκεται συνημμένη στο παραπάνω έγγραφο 1040 και είναι ανυπόγραφη και χωρίς ημερομηνία). Σε ένα άλλο έγγραφο σχετικό με την παραπάνω υπόθεση ο Αποστόλης ονομάζεται Γιώργος Κοζμηνητζής [sic], βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 1085, fasc. 429, γράμμα του Σταύρου Ιωάννη από τα Γιάννινα στις 20 Ιουλίου 1768. Όμως το πραγματικό του όνομα πρέπει να είναι Γεώργιος Αποστόλης. Αυτό

Οι πληροφορίες αυτές είχαν φτάσει στους Inquisitori δια μέσου ενός πληροφοριοδότη τους. Η καταγγελία του είναι πολύ ενδιαφέρουσα, γιατί μας δίνει στοιχεία για την προετοιμασία της εξέγερσης στην Ελλάδα. Σύμφωνα μ' αυτή λοιπόν, η "βασίλισσα" της Ρωσίας είχε κάνει μυστική συμφωνία με "κάποιο" αρχηγό κλεφτών στην Ανατολή, που ονομαζόταν Γιάννης Μπουκουβάλας, καθώς και με κάποιους άλλους αρχηγούς κλεφτών. Ο Μπουκουβάλας και οι άλλοι αρχηγοί θα αποβιβάζονταν στο Μοριά, και συγκεκριμένα στη Μάνη, και μαζί με τους Μανιάτες θα έσφαζαν και θα έδιωχναν τους Τούρκους από το Μοριά. Έτσι, οι Γεωργιανοί από τη μια πλευρά, οι Έλληνες καπετάνιοι από την άλλη και οι Ρώσοι τέλος από το άλλο μέρος θα αφάνιζαν τους Τούρκους. Μετά τη σύναψη της συμφωνίας οι Έλληνες καπετάνιοι έστειλαν στη Βενετία κάποιο Γεώργιο Αποστόλη Κομιτζή (Comizi) με γράμματα, για να τα παραδώσει σε τρεις ανθρώπους. Μόλις έλαβαν τα γράμματα, οι δυο από τους τρεις αναχώρησαν αμέσως για τη Ρωσία, να πάρουν χρήματα από την Αικατερίνη για τις ανάγκες των στρατιωτικών σωμάτων των Ελλήνων καπετάνιων. Ο τρίτος αναχώρησε για τις βενετικές κτήσεις στη Δαλματία, για να έρθει σε συμφωνία με τους ντόπιους αρχηγούς, ώστε, αφού τους δώσει πολλά χρήματα, να εξοπλιστούν και να αναχωρήσουν για το Μοριά, όταν ειδοποιηθούν. Αφού τελείωσε την αποστολή του έφυγε και ο τρίτος για τη Ρωσία. Ο Αποστόλης, που στάλθηκε από τον Μπουκουβάλα στη Βενετία, ήταν για κάποιο προηγούμενο χρονικό διάστημα πράκτορας ενός εμπόρου όπλων και, όταν αναχώρησε από τα Γιάννινα, πήρε μαζί του επιστολές που τον σύστηναν ως έμπορο όπλων. Τώρα, συνεχίζει ο πληροφοριοδότης, ο Αποστόλης διαμένει στην Μπρέσια και στην Gardon στο σπίτι των κληρονόμων του [βιομήχανου όπλων] Bortolo Berretta περιμένοντας τους φίλους του από τη Ρωσία. Στο μεταξύ, έχει συγκεντρώσει σ' αυτό το σπίτι μια μεγάλη ποσότητα όπλων και

φαίνεται από ένα γράμμα του γαμπρού του, Θεόδωρου Κώστα, ο οποίος τον προσφωνεί Γιώργη Αποστόλη, βλ. ό.π., γράμμα του Θεόδωρου Κώστα από τη Βενετία στις 18 Σεπτεμβρίου 1768 (ν.η.). Εξάλλου στα δεκάδες έγγραφα που υπάρχουν στο ASV γι' αυτή την υπόθεση, πολύ - πολύ σπάνια προστίθεται και το Comisi ή Comizi στο Giorgio Apostolo. Τως να είναι κάποιο παρατσούκλι και να υποδηλώνει το όνομα Κουγιουμτζής. Κουγιουμτζήδες ονόμαζαν στα Γιάννινα τους χρυσοχόους. Η λέξη προέρχεται από την τουρκική Kuyumcu. Βλ. Γεώργιου Παπαγεωργίου, Οι συντεχνίες στα Γιάννινα κατά το 19^ο και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, (διδακτορική διατριβή), Ιωάννινα 2 1988, σ. 45 σημ. 1. Η πληθώρα των εγγράφων, που υπάρχουν στο ASV για την υπόθεση αγοράς και διακίνησης όπλων από το Γεώργιο Αποστόλη και τους συνεργάτες του (πλήρες δίκτυο από τη Μπρέσια ως την Ελλάδα), θα μας επιτρέψει να επανέλθουμε σε αυτόνομη και εκτενέστερη μελέτη γι' αυτό το θέμα.

μάλιστα "μαρκάρει" επάνω τους τα ονοματεπώνυμα των καπετάνιων των κλεφτών. Συνεχίζει ο πληροφοριοδότης λέγοντας ότι θα ένιωθε μεγάλη ευχαρίστηση αν η Βενετία επανακτούσε τις χαμένες της κτήσεις, και ορκίζεται στη χριστιανική του πίστη για την αλήθεια των λόγων του. Προσθέτει ότι ήθελε από καιρό να ειδοποιήσει τους Inquisitori, αλλά φοβόταν μήπως προξενηθεί κάποιο κακό στους φτωχούς Έλληνες της Ανατολής (= per li poveri Greci di Levante), καθώς επίσης και στον Αποστόλη. Τελειώνει εκφράζοντας τη γνώμη του ότι η υπόθεση που έφερε στο φως είναι πολύ μεγάλης σημασίας⁴¹.

Και πραγματικά έτσι είναι. Η καταγγελία του αυτή φωτίζει κάποιες σκοτεινές πτυχές της προετοιμασίας για την εξέγερση, που έγινε αργότερα γνωστή ως "Ορλωφικά". Επίσης μας δείχνει ως ποιο σημείο είχαν φτάσει οι μυστικές υπηρεσίες της Βενετίας στην αποκάλυψη των ρωσικών σχεδίων. Τέλος, είναι σημαντική και για ένα άλλο λόγο: η καταγγελία αυτή υπήρξε η αφετηρία μιας συστηματικής και μυστικής παρακολούθησης της υπόθεσης από τις βενετικές αρχές και έτσι έχουμε σήμερα πολύτιμες πληροφορίες για το δίκτυο διακίνησης όπλων λίγο πριν την εξέγερση των Ορλωφικών.

Ο Γιάννης Μπουκουβάλας, που αναφέρεται στην καταγγελία, είναι ο γνωστός κλεφταρματολόγος των Αγράφων που έδρασε στο β' μισό του 18^{ου} αιώνα και συμμετείχε στην εξέγερση των Ορλωφικών⁴². Ο Κ. Παλαιολόγος είχε κάνει μια σύντομη μνεία της μύησης του Μπουκουβάλα στη σχεδιαζόμενη εξέγερση στην Ελλάδα⁴³. Επίσης και ο Ουκρανός πράκτορας Tamara είχε αναφέρει σε επιστολή του προς τον αντικαγκελάριο A. Golitsyn στις 1/12 Μαΐου 1769 ότι ο Μπουκουβάλας μαζί με άλλους οπλαρχηγούς είχαν υπό τις διαταγές τους 15.000 άνδρες και μπορούσαν να ξεσηκώσουν εναντίον των Τούρκων δυο και τρεις φορές περισσότερους⁴⁴. Η παραπάνω καταγγελία επιβεβαιώνει

41. ASV, Inquisitori di Stato, busta 24, ό.π., ανώνυμη και χωρίς ημερομηνία αναφορά πληροφοριοδότη, που διαβίβασαν οι Inquisitori στο διοικητή της Μπρέσια στις 28 Μαΐου 1768 συνημμένη στο έγγραφό τους με αριθμό 1040. Σήμερα η περιοχή Gardon ονομάζεται Gardone Val Trompia.

42. Για τη ζωή και τη δράση του βλ. Ευριπίδη Ι. Μπουκουβάλα, Το αρματολίκι των Αγράφων, τόμ. Α', Αθήνα 1980, σ. 301-352. Βλ. επίσης και Αστέριου Αρχοντίδη, Μεταξύ Βενετών και Τούρκων, Θεσ/νίκη 1987, σ. 26-29, 33, 34, 63, 64. Λεπτομέρειες για τη συμμετοχή του στην εξέγερση των Ορλωφικών βλ. και στο σχετικά πρόσφατο άρθρο του Λιονύση Μιτάκη, Τα Ορλωφικά στην Αιτωλοακαρνανία αναθεωρημένα με νέα στοιχεία, "Πρακτικά Α' Αρχαιολογικού και Ιστορικού συνεδρίου Αιτωλοακαρνανίας, Αγρίνιο, 21-22-23 Οκτωβρίου 1988", Αγρίνιο 1991, σ. 438-498, passim.

43. Παλαιολόγος, Ι, ό.π., τόμ. 5 (1881), σ. 145.

44. Ό.π., τόμ. 1 (1877), σ. 916.

αυτές τις πληροφορίες για τη μύηση του Μπουκουβάλα πολύ πριν την έναρξη των Ορλωφικών. Ακόμα επιβεβαιώνει τις πρώιμες μυστικές επαφές πρακτόρων της Ρωσίας με Έλληνες οπλαρχηγούς, καθώς και το ότι η εξέγερση θα ξεκινούσε από τη Μάνη. Επίσης και η άλλη πληροφορία που υπάρχει στην καταγγελία, για τη μελλοντική συμμετοχή των Δαλματών (Σκλαβούνων) στην ελληνική εξέγερση, επαληθεύτηκε από τα γεγονότα. Είναι γνωστό ότι ο Αλέξιος Ορλώφ είχε στρατολογήσει και χρησιμοποιήσει στις επιχειρήσεις του στην Ελλάδα αρκετούς Σλάβους, και ιδιαίτερα Δαλματούς⁴⁵. Αξιοσημείωτη είναι και η πληροφορία ότι πάνω στα όπλα χαράσσονταν τα ονοματεπώνυμα των κλεφτών. Εξάλλου και από τα κλέφτικα τραγούδια γνωρίζουμε το πόσο συναισθηματικά δενόταν ο κλέφτης με τα όπλα του.

Η καταγγελία είναι γραμμένη στη βενετική διάλεκτο και πιθανώς ο ανώνυμος συντάκτης της είναι Έλληνας. Αυτό συμπεραίνεται από τις εκφράσεις που χρησιμοποιεί στην καταγγελία του απευθυνόμενος στους *Inquisitori* : "*vostri stati, vostri regni, vostro poter*" (= κτήσεις σας, βασιλεία σας, εξουσία σας), όπου φαίνεται ότι δεν είναι Βενετός. Επίσης στο τέλος της καταγγελίας του δείχνει μια ιδιαίτερη συμπόνοια προς τους υπόδουλους Έλληνες. Εκεί αναφέρει ότι δεν έκανε νωρίτερα αυτή την καταγγελία, παρόλο που είχε ενημερωθεί για την υπόθεση, γιατί ακριβώς φοβόταν μήπως πάθουν κάποιο κακό "οι φτωχοί Έλληνες της Ανατολής". Όσο για τη βενετική διάλεκτο που είναι γραμμένη η καταγγελία, οι Έλληνες που κατοικούσαν εκεί τη γνώριζαν πολύ καλά.

Εκείνο βέβαια που ανησύχησε ιδιαίτερα τους Βενετούς και τους έκανε να ενδιαφερθούν για τον Αποστόλη είναι δυο σημεία της καταγγελίας. Το πρώτο ήταν οι πιθανές σχέσεις του Αποστόλη με το πρόσωπο που αναχώρησε για τις βενετικές κτήσεις στη Δαλματία, όπου βρισκόταν το Μαυροβούνιο και ο "ταραχοποιός" Στέφανος *Piccolo*. Το δεύτερο ήταν η συγκέντρωση των όπλων. Υποσιάζονταν ότι τμήμα της ποσότητας - ή ίσως και άλλες ποσότητες στο παρελθόν και στο μέλλον - να προοριζόταν για το Μαυροβούνιο, πράγμα που ήταν απαγορευμένο⁴⁶.

Ο διοικητής της Μπρέσια, μόλις ενημερώθηκε για την παραπάνω υπόθεση, συγκέντρωσε αμέσως πληροφορίες και τις διαβίβασε στους *Inquisitori* συνημμένες σε αναφορά του στις 2 Ιουνίου 1768⁴⁷. Σύμφωνα μ' αυτές, οι Έλληνες που ασχολούνταν με το εμπόριο όπλων στην *Gardon* ήταν ο Ιωάννης Κονταξής του Γεωργίου, ο Γεώργιος Αποστόλης και ο αδελφός του Ιωάννης, ο

45. Βλ. π.χ. Manfroni, I, ό.π., σ. 1156. - Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 414.

46. Πρβλ. ASV, *Inquisitori di Stato*, busta 105, φ. 156r-v, 26 Σεπτεμβρίου 1768.

47. ASV, *Inquisitori di Stato*, busta 241, fasc. ετών 1768-1769, αναφορά του Βενετού διοικητή της Μπρέσια στις 2 Ιουνίου 1768 με συνημμένο τετρασέλιδο πληροφοριακό σημείωμα.

Θεόδωρος Κώστας⁴⁸ γαμπρός του Γεωργίου Αποστόλη και ο Νικόλαος Μιχαήλ. Οι τέσσερις πρώτοι ήταν από τα Γιάννινα και ο πέμπτος από τη Μοσχόπολη⁴⁹.

Ο Ιωάννης Κονταξής ήταν ήδη από το 1766 στην Gardon. Εμπορικός ανταποκριτής και συνεργάτης του στη Βενετία (για την προώθηση των όπλων στην Κέρκυρα και τα Γιάννινα) ήταν ο Αναστάσιος του Γεωργίου, ενώ παλιότερα συνεργαζόταν με την οικογένεια Καραγιάννη. Οι υπόλοιποι τέσσερις, σύμφωνα με το σημείωμα, ήρθαν πριν είκοσι μέρες περίπου στην Gardon. Ο Γεώργιος Αποστόλης είχε ξαναεπισκεφτεί την Gardon το 1767 και είχε παραμείνει εκεί πέντε με έξι μήνες. Στις τωρινές τους παραγγελίες δε ζήτησαν να υπάρχει κάποιο ιδιαίτερο σημάδι πάνω στα όπλα. Συνεργάτες τους στη Βενετία ήταν ο Χρήστος Ιωάννου και ο Αναστάσιος του Γεωργίου. Στις συζητήσεις τους αυτοί οι Έλληνες της Gardon εκφράζονταν πολύ ευνοϊκά για το Στέφανο Piccolo και πίστευαν ότι ήταν ο Πέτρος Γ'. Επίσης στο σημείωμα αυτό αναφερόταν ότι, ύστερα από ακριτοθυμία του νεαρού Ιωάννη Κονταξή⁵⁰, είχε γίνει γνωστό πως ο Γεώργιος Αποστόλης είχε λάβει γράμματα από την Ανατολή, σύμφωνα με τα οποία, ο Στέφανος Piccolo με τη βοήθεια του "ελληνικού έθνους" θα γινόταν σύντομα κύριος όλης της Μακεδονίας και της Ηπείρου. Και μάλιστα οι επαρχίες των Ιωαννίνων, Τρικάλων και Άρτας ελέγχονταν ήδη από τους δικούς τους καπετάνιους, που ήταν αφοσιωμένοι στο Στέφανο Piccolo.

Οι παραπάνω πληροφορίες δεν επιβεβαιώνουν το χάραγμα των ονομάτων των καπετάνιων πάνω στα όπλα, που είχε αναφέρει ο ανώνυμος Έλληνας(;) στην καταγγελία του, η οποία είναι συνημμένη στο έγγραφο των Inquisitori με αριθμό 1040 και ημερ. 28 Μαΐου 1768⁵¹. Αν όμως δεν είχε γίνει σ' αυτές τις ποσότητες όπλων, τουλάχιστον για το 1766 υπάρχει διασταύρωση της πληροφορίας. Τότε ο Γεώργιος Αποστόλης στο διάστημα της

48. Το επώνυμο Κώστας δεν αναφέρεται στο σημείωμα, αλλά εξάγεται από πολλά άλλα έγγραφα του ίδιου υποφάκελου.

49. Το σημείωμα δεν αναφέρει ότι και ο Θεόδωρος Κώστας ήταν από τα Γιάννινα. Επίσης γράφει το Νικόλαο Μιχαήλ ως Νικόλαο Μιχαήλ Μοσχόπουλο. Το ότι ο Θεόδωρος Κώστας ήταν από τα Γιάννινα και η λέξη Μοσχόπουλος υποδηλώνει απλώς καταγωγή, εξάγεται από αναφορά του λοχαγού Vincenzo Galli, πληροφοριοδότη του διοικητή της Μπρέσια Marin Priuli. (Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 1085, ό.π., τετρασέλιδο υπόμνημα του Galli συνημμένο σε αντίγραφο αναφοράς του Priuli προς τους Inquisitori στις 31 Αυγούστου 1768).

50. Το κείμενο αναφέρει Ιωάννη του Γεωργίου, αλλά είναι εξακριβωμένο ότι πρόκειται για τον Ιωάννη Κονταξή του Γεωργίου, γιατί στα διάφορα έγγραφα αυτής της υπόθεσης άλλοτε αναφέρεται με το επίθετό του και άλλοτε πάλι με το όνομα του πατέρα του.

51. Βλ. σ. 64, 64 σημ. 41 της διατριβής.

παραμονής του στην Gardon είχε χαράξει πάνω σε αρκετά όπλα που αγόρασε το όνομα του Μπουκουβάλα⁵².

Επίσης από το τέλος του σημειώματος διαπιστώνουμε την απήχηση που είχε ο Στέφανος Piccolo ακόμη και μεταξύ των - ομοδόξων του βέβαια - Ελλήνων, καθώς επίσης και το "μεσσιανικό" κλίμα, που επικρατούσε σε διάφορες ελληνικές επαρχίες. Αυτή η προσμονή της απελευθέρωσης συντελούσε και στη διατήρηση της ηλεκτρισμένης ατμόσφαιρας και του επαναστατικού αναβρασμού, κυρίως στη βορειοδυτική Ελλάδα⁵³.

Στο μεταξύ οι Βενετοί ανήσυχτοι από τις εξελίξεις στο Μαυροβούνιο συνέχισαν την παρακολούθηση του Αποστόλη, για να διαπιστώσουν τον προορισμό των όπλων που εμπορευόταν. Στις 31 Αυγούστου 1768 ο διοικητής της Μπρέσια Marin Priuli διαβίβασε στους Inquisitori, συνημμένο στην αναφορά του, ένα τετρασέλιδο υπόμνημα του πληροφοριοδότη του Vincenzo Galli⁵⁴. Αυτό περιείχε ενδιαφέρουσες πληροφορίες για το εμπόριο όπλων που διεξήγαγαν εκείνη την περίοδο Έλληνες στην Μπρέσια. Σύμφωνα με αυτό, επιβεβαιώνονται οι αγοραπωλησίες όπλων που έκαναν στην Gardon οι Γιαννιώτες Ιωάννης Κονταξής, Γεώργιος και Ιωάννης Αποστόλης και Θεόδωρος Κώστας. Ο Νικόλαος Μιχαήλ από τη Μοσχόπολη, αφού αγόρασε μικρή ποσότητα όπλων, αναχώρησε για τη πατρίδα του. Ο Κονταξής κατοικούσε στην Gardon ήδη επί τρία χρόνια και δούλευε και ο ίδιος στην κατασκευή τουφεκιών και πιστολιών. Είχε στείλει μερικές χιλιάδες από αυτά στο συνεργάτη του Αναστάσιο του Γεωργίου στη Βενετία και από εκεί στα Γιάννινα. Οι άλλοι τρεις Γιαννιώτες βρίσκονταν στην Gardon από τα μέσα Μαΐου και μέχρι τις 27 Αυγούστου 1768 είχαν στείλει και αυτοί στους συνεργάτες τους στη Βενετία Αναστάσιο του Γεωργίου και Χρήστο Ιωάννου μερικές χιλιάδες τουφέκια και πιστόλια για να τα διαβιβάσουν στα Γιάννινα. Επίσης, συνεχίζει ο Vincenzo Galli, από ακριτοθυμία του Κονταξή έμαθε τα εξής: τον περασμένο Ιούνιο ο Γεώργιος Αποστόλης ειδοποιήθηκε από ένα Γιαννιώτη φίλο του ότι το Δεκαπενταύγουστο ο φημισμένος Γιάννης Μπουκουβάλας (αρχηγός πολλών Γιαννιωτών, Αρτινών και Τρικαλινών επαναστατών) είχε προετοιμαστεί κατάλληλα για να επιτεθεί εναντίον των Ιωαννίνων, Άρτας και Τρικάλων. Ταυτόχρονα σκόπευε να "σηκώσει τις ρωσικές σημαίες" και να εισέλθει στην υπηρεσία του Πέτρου Γ' ή αλλιώς επονομαζόμενου

52. ASV, Inquisitori di Stato, busta 1085, fasc. 429, υπόμνημα του Vincenzo Galli, συνημμένο σε αντίγραφο αναφοράς του διοικητή της Μπρέσια Marin Priuli στις 31 Αυγούστου 1768.

53. Πρβλ. και Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 375, 384, 385.

54. ASV, Inquisitori di Stato, busta 1085, fasc. 429, υπόμνημα του Vincenzo Galli συνημμένο σε αντίγραφο της αναφοράς του Priuli προς τους Inquisitori στις 31 Αυγούστου 1768.

Στέφανου Piccolo του Μαυροβούνιου. Επίσης πάλι από τον Κονταξή έμαθε ότι αυτές οι μηχανογραφίες και μυστικές συμφωνίες είχαν αρχίσει από το 1766. Την ίδια χρονιά ο Γεώργιος Αποστόλης είχε δεχτεί ένα φάκελο με γράμματα του Μπουκουβάλα και τον παρέδωσε ύστερα από εντολή του τελευταίου σε κάποιον Zavara⁵⁵, ο οποίος ντυμένος ψεύτικα σαν παπάς βρισκόταν στη Βενετία. Ο Zavara έδωσε το φάκελο με τα γράμματα σε κάποιον που, σύμφωνα με τον Αποστόλη, έπρεπε να ήταν Ρώσος και ίσως να ήταν ο ίδιος ο ... Πέτρος Γ'. Με αυτά τα γράμματα ο Μπουκουβάλας ειδοποιούσε τον προαναφερόμενο Ρώσο αποδέκτη ότι έθετε στη διάθεσή του 40.000 ανθρώπους. Τελικά, ο Zavara αναχώρησε από τη Βενετία με γράμματα αυτού του Ρώσου που θεωρούνταν ότι ήταν ο Πέτρος Γ' και, αφού επισκέφθηκε πρώτα τον πρεσβευτή της Ρωσίας στη Βιέννη, πήγε έπειτα στην Πετρούπολη. Την ίδια χρονιά (1766) ο Γ. Αποστόλης παρέμεινε για μερικούς μήνες στην Gardon. Εκεί αγόρασε όπλα και πάνω σ' αρκετά από αυτά χάραξε το όνομα του Μπουκουβάλα. Στο τελευταίο του ταξίδι από τα Γιάννινα στην Gardon ο Αποστόλης πέρασε από την Τεργέστη. Εκμυστηρεύτηκε στον Κονταξή ότι εκεί συνομίλησε με δυο Ρώσους αξιωματούχους, που μετέφεραν μαζί τους δυο μικρά κιβώτια γεμάτα χρήματα με προορισμό τον Πέτρο Γ' στο Μαυροβούνιο. Όλες αυτές τις πληροφορίες τις είχε εμπιστευτεί ο Γεώργιος Αποστόλης στον Ιωάννη Κονταξή και από αυτόν τις απέσπασε με έξυπνο τρόπο ο Vincenzo Galli, όπως τουλάχιστον ο ίδιος γράφει.

Από το παραπάνω πληροφοριακό υπόμνημα του Galli διαπιστώνουμε ότι κύρια πηγή ειδήσεων ήταν οι απερίσκεπτες ακριτομυθίες του νεαρού Ιωάννη Κονταξή, που είχε στενές σχέσεις με το Γεώργιο Αποστόλη. Αυτό επιβεβαιώνεται και από το σημείωμα του διοικητή της Μπρέσια που είναι συνημμένο στην αναφορά του προς τους Inquisitori της 2 Ιουνίου 1768⁵⁶. Όσο για την επίθεση που θα έκανε ο Μπουκουβάλας εναντίον των Ιωαννίνων, Άρτας και Τρικάλων δεν έχουμε πληροφορίες από άλλη αρχειακή πηγή. Είναι γνωστό όμως ότι περίπου αυτή τη χρονική περίοδο (1767-1769) ο Γιάννης Μπουκουβάλας είχε συγκρουστεί τουλάχιστον τρεις φορές σε μάχες με τους Τούρκους και Αλβανούς αντιπάλους του στην περιοχή Ραδοβίσδι της Άρτας και στα Άγραφα. Οι μάχες ήταν νικηφόρες για τον Μπουκουβάλα και μάλιστα οι νίκες του υμνήθηκαν στα κλέφτικα τραγούδια. Σε μια μάλιστα από αυτές σκοτώθηκε και ο αδελφός του, ο Κώστας (ή

55. Δεν έχουμε πληροφορίες γι' αυτό το πρόσωπο από άλλες πηγές. Ο Vincenzo Galli τον αναφέρει τρεις φορές πάντα ως Zavara. Ίσως από λάθος στη μεταφορά του ονόματος να υπονοεί το γνωστό Ουκρανό πράκτορα Βασίλειο Tamara.

56. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 241, fasc. ετών 1768-69, συνημμένο σημείωμα στην αναφορά της 2 Ιουνίου 1768. Πρβλ. και σ. 66 της διατριβής.

Κωνσταντής) Μπουκουβάλας⁵⁷.

Είναι εντυπωσιακή επίσης η πληροφορία ότι οι μηχανορραφίες αυτές στην Ήπειρο και Δυτική Θεσσαλία είχαν αρχίσει από το 1766. Η χρονολογία ταυτίζεται απόλυτα με το χοόνο των ταξιδιών του Παπάζωλη στην Ήπειρο και την Αιτωλοακαρνανία, που μας παρέχεται από άλλες πηγές⁵⁸. Από τις ίδιες πηγές εξάλλου γνωρίζουμε ότι ο Παπάζωλης έκανε μυστικές συμφωνίες με οπλαοχηγούς αυτών των περιοχών, για να είναι έτοιμοι να ξεσηκωθούν με το πρώτο του σύνθημα⁵⁹. Οι επαφές επομένως του Μπουκουβάλα έγιναν με τον Παπάζωλη και δε φαίνεται να έχουν την άμεση εξάρτηση με το Στέφανο Piccolo που υποδηλώνει το υπόμνημα του Galli. Αυτό βέβαια δεν αποκλείει την επίδραση που, μάλλον, άσκησε το κίνημα του Piccolo στις καρδιές των υπόδουλων Ελλήνων της βορειοδυτικής Ελλάδας. Στις πλησιέστερες περιοχές μάλιστα προς το Μαυροβούνιο, όπως είναι η Χιμάρα, ο Στέφανος Piccolo είχε στείλει απεσταλμένους, για να ξεσηκώσουν τους κατοίκους τους εναντίον των Τούρκων. Αυτές του οι ενέργειες είχαν γίνει αντιληπτές από τους Βενετούς⁶⁰.

Επίσης το πασαπάνω υπόμνημα επιβεβαιώνει την είδηση του ανώνυμου Έλληνα πληροφοριοδότη των Inquisitori, ότι ο Γεώργιος Αποστόλης υπήρξε ταχυδοόμος και σύνδεσμος του Μπουκουβάλα με τους πράκτορες της Ρωσίας στη Βενετία⁶¹. Ο Galli μάλιστα πλειοδοτεί στην πληροφόρηση και αναφέρει επώνυμα κάποιον παραλήπτη Zavara, ο οποίος κρυβόταν κάτω από ένα ιερατικό ένδυμα⁶². Ο Ρώσος τελικός αποδέκτης, στον οποίο παρέδωσε τα γράμματα ο Zavara, δεν μπορεί βέβαια να είναι ο Πέτρος Γ' ή έστω ο Piccolo, όπως αναφέρεται στο υπόμνημα του Galli. Πρέπει να είναι κάποιος σημαντικός πράκτορας της Ρωσίας και πιθανότατα ο Παπάζωλης. Αυτός ήταν κατεξοχήν που κινούσε τα νήματα της συνομοσίας, που είχε έρθει σε άμεση

57. Πληροφορίες για τις μάχες αυτές του Γιάννη Μπουκουβάλα βλ. Μπουκουβάλα, ό.π., σ. 320-329. Το Ραδοβίσιδι ήταν περιοχή στα ΝΔ. του σημερινού νομού Άρτας και συνόρευε με το αρματολίκι των Αγράφων.

58. Βλ. Σάθα, Τουρκοκρατούμενη, ό.π., σ. 460. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 70, 71. - Σακελλαρίου, ό.π., σ. 152. - Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 43. - Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 378.

59. Ό.π..

60. ASV, Senato Rettori Deliberazioni, reg. 145, φ. 108ν, 4 Ιουνίου 1768. Για την επίδραση του Piccolo στους Χιμαριώτες πρβλ. και Rulhière, ό.π., σ. 313. - Αραβαντινού, ό.π., τόμ. Α', σ. 262. - Σάθα, Τουρκοκρατούμενη, ό.π., σ. 458. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 99.

61. Βλ. σ. 63 της διατριβής.

62. Για πράκτορες της Ρωσίας ντυμένους ως ιερείς βλ. και Σακελλαρίου, ό.π., σ. 152.

επαφή με τους Έλληνες οπλαρχηγούς και που αποδεδειγμένα είχε στείλει από την Τεργέστη γράμματα στην Πετρούπολη με πληροφορίες για την κατάσταση στην Ελλάδα και τις μυστικές επαφές και συμφωνίες που είχε κάνει αυτός και οι άλλοι πράκτορες⁶³. Το ότι ο Παπάζωλης πρέπει να ήταν ο τελικός αποδέκτης των γραμμάτων του Μπουκουβάλα και αυτός που διαβίβασε τις ειδήσεις μέσω του Zavaqa στην Πετρούπολη, ενισχύεται ακριβώς από την προηγούμενη αναφορά στη γνωστή δραστηριότητα του Παπάζωλη. Παράλληλα και η προτεινόμενη, με επιφύλαξη βέβαια, ταύτιση του Zavaqa με τον Ουκρανό πράκτορα Tamaga ενισχύεται και από το γεγονός ότι ο Tamaga είχε στενές σχέσεις με τον Παπάζωλη. Ή βρισκόταν κάτω από την καθοδήγηση του τελευταίου ή συνεργαζόταν μαζί του και έκανε ταξίδια στην Πετρούπολη μεταφέροντας ειδήσεις σχετικές με την προετοιμασία⁶⁴, όπως ακριβώς και ο επονομαζόμενος Zavaqa μετέφερε τα γράμματα του "άγνωστου" Ρώσου.

Ο αριθμός των 40.000 ανδρών που υποσχόταν ότι μπορεί να ξεσηκώσει ο Μπουκουβάλας φαίνεται υπερβολικός, αλλά τα ίδια περίπου γράφει λίγο καιρό αργότερα πάλι ο ίδιος, όταν υπόσχεται ότι μπορεί να ξεσηκώσει από 15.000 ως 45.000 άνδρες⁶⁵. Οι υπερβολές από την πλευρά των Ελλήνων οπλαρχηγών, ως προς τον αριθμό των ανδρών που μπορούσαν να ξεσηκώσουν εναντίον των Τούρκων, οφείλονται στην επιθυμία τους να επισπεύσουν την εξέγερση και τη ρωσική βοήθεια που τους είχαν υποσχεθεί ο Παπάζωλης και οι άλλοι πράκτορες της Ρωσίας⁶⁶. Από την άλλη πλευρά όμως είναι επίσης αλήθεια ότι ο Μπουκουβάλας είχε τη δυνατότητα να ξεσηκώσει πολλούς Έλληνες σε εξέγερση, γιατί εκείνη την περίοδο ήταν ο αναμφισβήτητος και πανίσχυρος καπετάνιος στο εκτεταμένο αρματολίκι των Αγράφων⁶⁷.

Όσο για τα χρήματα που, σύμφωνα με τον Αποστόλη, μετέφεραν στο Μαυροβούνιο οι δυο Ρώσοι που συνάντησε στην Τεργέστη, αυτό ελιβεβαιώνεται και από τις ήδη γνωστές αποστολές χρημάτων που πράκτορες και συνεργάτες των Ρώσων έστειλαν εκεί⁶⁸.

Οι πληροφορίες αυτές για τη δράση του Αποστόλη ανησύχησαν πολύ τους Βενετούς, που υποψιάζονταν ότι τα όπλα

63. Για τη διαβίβαση στην Πετρούπολη των πληροφοριών που συγκέντρωνε ο Παπάζωλης βλ. Rulhière, ό.π., σ. 344, 345. - Σάθα, Τουρκοκρατούμενη, ό.π., σ. 463. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 73, 74.

64. Βλ. Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 48, 49. Πρβλ. και Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 77.

65. Παλαιολόγου, I, ό.π., τόμ. 1 (1877), σ. 916. Βλ. και σ. 64 της διατριβής. Πρβλ. Μπουκουβάλα, ό.π., σ. 331-335.

66. Βλ. και σ. 18 της διατριβής. Πρβλ. και Μπουκουβάλα, ό.π., σ. 334.

67. Μπουκουβάλα, ό.π., σ. 317, 334, 335.

68. Βλ. σ. 33 και 60 της διατριβής.

που αγόραζε, ή έστω κάποια ποσότητα από αυτά, είχαν ως τελικό προορισμό το Μαυροβούνιο. Γι' αυτό αποφάσισαν να τον συλλάβουν και να κατασχέσουν όλα τα προσωπικά του αντικείμενα και κυρίως τα χαρτιά του (βιβλία και έγγραφα). Έλπιζαν ότι, αφού τον ανακρίνουν συστηματικά και ελέγξουν τα χαρτιά του, θα μπορούσαν να διαπιστώσουν κατά πόσον οι υποψίες τους ήταν βάσιμες. Διέταξαν λοιπόν στις 10 Σεπτεμβρίου 1768 το διοικητή της Μπρέσια να συλλάβει τον Αποστόλη και να κατασχέσει ό,τι χαρτιά είχε⁶⁹, αλλά παράλληλα να μην εμποδίσει τη μεταφορά των όπλων προς τη Βενετία, για να διαπιστώσουν έτσι τον τελικό τους προορισμό⁷⁰. Πραγματικά, οι οδηγίες τους εκτελέστηκαν και ο Αποστόλης μεταφέρθηκε στις φυλακές της Βενετίας για να ανακριθεί. Υστερα όμως από την ανάκριση περίπου τριών μηνών αφέθηκε ελεύθερος στις 7 Δεκεμβρίου 1768, γιατί διαπιστώθηκε ότι τα όπλα που εμπορευόταν είχαν ως προορισμό την Κέρκυρα και τα Γιάννινα⁷¹. Το εμπόριο αυτό ήταν νόμιμο και γι' αυτό στις 14 Δεκεμβρίου οι Inquisitori ειδοποίησαν το διοικητή της Μπρέσια να μην παρακολουθεί πια τις δραστηριότητες του Αποστόλη και τον προορισμό των όπλων που αυτός εμπορευόταν⁷². Με νέα τους διαταγή στις 30 Δεκεμβρίου τον ειδοποίησαν να επιστρέψει στον Αποστόλη τα προσωπικά του αντικείμενα που του είχε κατασχέσει⁷³.

Οι πληροφορίες των Βενετών, ότι υπήκοοί τους εφοδίαζαν με όπλα, πολεμοφόδια και χρήματα το Στέφανο Piccolo στο Μαυροβούνιο, τους είχε κάνει πολύ καχύποπτους και εξέταζαν με μεγάλη προσοχή κάθε σχετική καταγγελία. Πολύ περισσότερο βέβαια υποψιάζονταν τους Έλληνες και τους Σλάβους ορθοδόξους. Στις 10 Αυγούστου 1768 έφθασε στη Βενετία κάποιος Μαυροβούνιος Στέφανος Sarovich, επωνομαζόμενος και Petrovich, ο οποίος προκάλεσε τις υποψίες των Βενετών ότι είχε μυστικές επαφές και σχέσεις με το Στέφανο Piccolo. Κατείχε μεγάλο

69. ASV, Inquisitori di Stato, busta 24, fasc. έτους 1768, αρ. 1045, 10 Σεπτεμβρίου 1768.

70. Ο.π., αρ. 1047, 15 Σεπτεμβρίου 1768.

71. Ο.π., busta 537, φ. 156^v, 7 Δεκεμβρίου 1768.

72. Ο.π., busta 24, fasc. έτους 1768, αρ. 1056, 14 Δεκεμβρίου 1768.

73. Ο.π., αρ. 1058, 30 Δεκεμβρίου 1768. Στη busta (φάκελο) 4 της ίδιας σειράς, που είναι το ευρετήριο των γραμμάτων των Inquisitori προς τις διάφορες κρατικές αρχές της Βενετίας, υπάρχει επιγραμματικά το περιεχόμενο των οδηγιών που είχαν στείλει οι Inquisitori στο διοικητή της Μπρέσια από τις 28 Μαΐου 1768, που τον πρωτοειδοποίησαν για τον Αποστόλη, ως τις 30 Δεκεμβρίου 1768, που έκλεισε η υπόθεση. Επίσης στη busta 537 της ίδιας σειράς, φ. 156^v, 157^r, με ημερομηνίες 26 Σεπτεμβρίου και 7 Δεκεμβρίου υπάρχει περίληψη της ίδιας υπόθεσης.

αξίωμα στη στρατιωτική ιεραρχία της Βενετίας. Υπηρετούσε ως ανώτερος επιθεωρητής της πολιτοφυλακής στην περιοχή της Ιστρίας⁷⁴. Η άφιξη όμως αυτού του σημαντικού Μαυροβούνιου στη Βενετία τη στιγμή της κορύφωσης των βενετικών υποψιών για μυστική συνεργασία των ομοεθνών του με τους Ρώσους, σε συνδυασμό με ορισμένες άλλες πληροφορίες, προκάλεσαν τη σύλληψή του. Συγκεκριμένα οι Βενετοί συνδύασαν τα εξής στοιχεία:

- α) Γνώριζαν ότι είχε επαφές με τους Ρώσους και ότι βρισκόταν στη Ρωσία το 1762, τότε που η Αικατερίνη Β' ανέτρεψε το σύζυγό της Πέτρο Γ'.
- β) Θεώρησαν ύποπτο κάποιο πρόσφατο ταξίδι του στην Τεργέστη. (Την πόλη αυτή οι Βενετοί τη θεωρούσαν ως το "κανάλι" απ' όπου ο Στέφανος Piccolo προμηθευόταν όπλα και χρήματα⁷⁵).
- γ) Θεώρησαν επίσης ύποπτη την "Ξαφνική" και "μυστηριώδη" - όπως τη χαρακτήρισαν - εμφάνισή του εκείνη τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή στη Βενετία. Υπήρχε η πληροφορία ότι ήθελε από εκεί να πάει στο Κάτταρο, για να συνεχίσει την παράνομη δραστηριότητά του⁷⁶, και
- δ) Υποπτευόταν ότι είχε μυστικές επαφές με κάποιο Pietro Zaja Bieladinovich.

Ο τελευταίος χρησιμοποιούνταν ως πληροφοριοδότης από τον Έκτακτο Προβλεπτή του Κάτταρου Cicogna και του είχε ανατεθεί να παρακολουθεί τις κινήσεις του Στέφανου Piccolo. Ύστερα από δεκαπέντε μέρες όμως, όταν επέστρεψε από την αποστολή του, η συμπεριφορά του είχε αλλάξει ριζικά. Πίστευε ότι ο Piccolo ήταν ο Τσάρος Πέτρος Γ' και εκφραζόταν ευνοϊκά γι' αυτόν. Γι' αυτό και οι Βενετοί διέταξαν τον Έκτακτο Προβλεπτή στην Αλβανία Zusto να εξετάσει με μεγάλη προσοχή την υπόθεση. Αυτός ο Bieladinovich ήταν συγγενής του Petrovich⁷⁷. Παράλλη-

74. Για τη μέρα της άφιξής του και το αξίωμά του βλ. ό.π., busta 595, fasc. ετών 1767, 1768, ημερ. 13 Αυγούστου 1768. Για την καταγωγή του βλ. ό.π. και Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 503. αναφορά αρ. 32 του Antonio Novelli Triffoni στις 20 Αυγούστου 1768.

75. Πρβλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 181, fasc. ετών 1761-1769, έγγραφο αρ. 33 των Inquisitori προς το Βενετό πρόξενο στην Τεργέστη στις 20 Αυγούστου 1768. Βλ. και στη σ. 68 της διατριβής την πληροφορία του Αποστόλη για τους δύο Ρώσους που συνάντησε στη Τεργέστη να μεταφέρουν χρήματα για το Μαυροβούνιο.

76. Γι' αυτή την πληροφορία βλ. Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 503, αναφορά αρ. 32 του Antonio Novelli Triffoni στις 13 Αυγούστου 1768.

77. Για τους τέσσερις λόγους που οι Βενετοί υποψιάζονταν τον Petrovich βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 537, φ.

λα με τη σύλληψη του τελευταίου οι Βενετοί κατέοχεσαν όσα έγγραφα είχε στη Βενετία και διέταξαν και την κατάσχεση και εκείνων που είχε στο σπίτι του στην Ιστρία⁷⁸. Έλπιζαν ότι από την ανάκριση του ίδιου και τον έλεγχο των εγγράφων του θα τεκμηρίωναν τις υπόνοιές τους ότι συγκέντρωνε μεγάλα χρηματικά ποσά με τη βοήθεια των Ελλήνων της Βενετίας για τον Piccolo και θα ανακάλυπταν τους τυχόν συνεργάτες του⁷⁹.

Ενδιαφέρουσες πληροφορίες για τον Petrovich και τις σχέσεις του στο παρελθόν με τον Παπάζωλη μας δίνει μια εμπιστευτική αναφορά του πληροφοριοδότη των Inquisitori Favretti Felice στις 13 Αυγούστου 1768. Σύμφωνα μ' αυτή, ο Petrovich υπηρετούσε στο ρωσικό στρατό στα 1762, όταν ανατράπηκε ο Πέτρος Γ' από τη σύζυγό του Αικατερίνη Β'. Αναγκάστηκε όμως να φύγει από εκεί, γιατί ανακαλύφθηκε ότι ανήκε στην παράταξη που αντιμαχόταν την Αικατερίνη. Ήρθε στη Βενετία, όπου κατόρθωσε να αναλάβει την εποπτεία της πολιτοφυλακής της στην Ιστρία. Το 1765, το διάστημα δηλ. που ο Παπάζωλης διέμενε στη Βενετία, ο Petrovich ήταν ο πιο στενός και έμπιστος φίλος του. Ο Μαυροβούνιος αυτός επανεμφανίστηκε στις 10 Αυγούστου 1768 στη Βενετία και προκάλεσε τη γενική περιέργεια για τους λόγους της άφιξής του, παρόλο που ο ίδιος υποστήριζε ότι ήταν προσωπικοί⁸⁰. Σε μια μεταγενέστερη αχρονολόγητη αναφορά του ο Favretti επανήλθε στο θέμα των σχέσεων Παπάζωλη-Petrovich, προσθέτοντας στα ήδη γνωστά ότι η γνωριμία των δυο ανδρών είχε γίνει το διάστημα που υπηρετούσαν και οι δυο στο ρωσικό στρατό⁸¹.

Επίσης τον ίδιο μήνα της σύλληψης του Petrovich (Αύγουστος 1768) οι Βενετοί συνέλαβαν και άλλους δυο υπηκόους τους για μυστικές τους σχέσεις με τον Piccolo⁸². Ωστόσο, όπως

156^r, 26 Σεπτεμβρίου 1768. Για τη δραστηριότητα του Bieladinovich και τις σχέσεις του με τον Petrovich βλ. ό.π., φ. 157^r-158^r. Πρβλ. και στην ίδια αρχειακή σειρά, busta 4, οδηγίες των Inquisitori στον Zusto στις 20 Αυγούστου 1768.

78. Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 503, αναφορά αρ. 32 του Antonio Novelli Triffoni στις 20 Αυγούστου 1768. Πρβλ. και ASV, Inquisitori di Stato, busta 4, οδηγίες των Inquisitori στο διοικητή του Capodistria στις 12 Αυγούστου 1768.

79. Cini, Modena, ό.π..

80. ASV, Inquisitori di Stato, busta 595, fasc. ειών 1767-1768, ημερ. 13 Αυγούστου 1768. Στην αναφορά αυτή του Favretti υπήρχε και η πληροφορία για τη γνωστή φήμη που ταύτιζε τον Piccolo με τον Παπάζωλη. Βλ. σ. 33 και 33 σημ. 75 του Α' κεφ. της διατριβής.

81. ASV, Inquisitori di Stato, busta 596, fasc. "carte varie". Είναι η ίδια αναφορά για την οποία έγινε λόγος στις σ. 34, 34 σημ. 77 του Α' κεφ. της διατριβής.

82. Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 503. αναφορά

και στην περίπτωση του Αποστόλη, έτσι και σ' αυτή του Petrovich οι Βενετοί δεν κατόρθωσαν να ανακαλύψουν κάποιο στοιχείο που να τεκμηριώνει τις υποψίες τους και να τον ενοχοποιεί. Έτσι αναγκάστηκαν στις 7 Νοεμβρίου του ίδιου έτους να τον αφήσουν ελεύθερο⁸³.

Στο μεταξύ τα γεγονότα στο Μαυροβούνιο ανησύχησαν σοβαρά την Τουρκία. Ο σουλτάνος φοβόταν μήπως η αναταραχή που επικρατούσε εκεί διαδοθεί και σε άλλες περιοχές της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και αποφάσισε να επέμβει δυναμικά. Έστειλε λοιπόν τον Ιούλιο του 1768 ένα εκατομμύριο πιάστρα στον μηηλέρμπεη της Ρούμελης, για να οργανώσει στρατό, με τον οποίο θα κατέπνιγε τις στασιαστικές κινήσεις του Στέφανου Piccolo στο Μαυροβούνιο⁸⁴. Οι Τούρκοι υποψιάζονταν ότι πίσω από τον Piccolo κρύβονταν οι Ρώσοι. Σημαντικό ρόλο στη θεμελίωση αυτής της υποψίας τους είχε παίξει και ο Γάλλος πρεσβευτής στην Κων/πολη Vergennes. Αυτός τόνιζε ότι όχι μόνο για τα γεγονότα της Πολωνίας αλλά και για το Μαυροβούνιο κύριοι υπεύθυνοι ήταν οι Ρώσοι και υποδαύλιζε το φόβο τους μήπως διαδοθεί η εξέγερση και σε άλλους υπηκόους τους⁸⁵. Τον Αύγουστο του 1768 οι Τούρκοι έστειλαν εναντίον των Μαυροβούνιων ένα εκστρατευτικό σώμα, που αποτελούνταν από Αλβανούς και Βόσνιους - τα καλύτερα στρατεύματα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας σύμφωνα με το Βάιλο⁸⁶. Παράλληλα οι Βενετοί απέκλεισαν το Μαυροβούνιο από την πλευρά της Αδριατικής επιδεινώνοντας έτσι τη θέση των τελευταίων⁸⁷. Οι ενέργειες αυτές των Βενετών προκάλεσαν την ικανοποίηση των

αρ. 33 του Antonio Novelli Triffoni στις 27 Αυγούστου 1768.

83. ASV, Inquisitori di Stato, busta 537, φ. 156^r, απόφαση των Inquisitori στις 7 Νοεμβρίου 1768.

84. Για τους φόβους των Τούρκων μήπως διαδοθεί η εξέγερση βλ. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 213, φ. 377^v, αναφορά αρ. 37 του βάλιου Gerolamo Ascanio Giustiniani στις 15 Σεπτεμβρίου 1768. Για τη χρηματοδότηση βλ. ό.π., φ. 274^v, αναφορά αρ. 31 (2^η) την 1 Αυγούστου 1768. Ο Βάιλος τόσο στις προηγούμενες αναφορές του όσο και στις μεταγενέστερες παρέχει πολύτιμες πληροφορίες για την εξέγερση στο Μαυροβούνιο και τις τουρκικές αντιδράσεις.

85. Ό.π., φ. 285^v, αναφορά αρ. 33 (2^η) του βάλιου στις 17 Αυγούστου 1768. Για τη στάση του Vergennes στην υπόθεση του Μαυροβουνίου πρβλ. και Κονιογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 106.

86. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 213, φ. 288^v, αναφορά αρ. 33 (2^η) του βάλιου στις 17 Αυγούστου 1768.

87. Για τις ταυτόχρονες ενέργειες Τούρκων και Βενετών εναντίον των Μαυροβούνιων βλ. Rulhière, ό.π., σ. 318. - Casanova, Istoria, ό.π., σ. 421, 422. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 11, 12. Βλ. και ASV, Senato Deliberazioni Costantinopoli, reg. 51, φ. 185^r-186^v, 24 Σεπτεμβρίου 1768.

Τούρκων⁸⁸. Αντίθετα, οι Τούρκοι διαμαρτυρήθηκαν στον Obreskon για τη ρωσική στάση στο Μαυροβούνιο. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που είχαν φτάσει στους Τούρκους, οι Μαυροβούνιοι είχαν ζητήσει, μέσω ενός επισκόπου τους που πήγε στη Ρωσία, την προστασία της. Οι Ρώσοι το δέχτηκαν με την προϋπόθεση ότι οι ηγέτες του Μαυροβούνιου στο εξής θα υπάκουαν στις ρωσικές διαταγές. Έδωσαν μάλιστα και στον Μαυροβούνιο επίσκοπο μεγάλη χρηματική ποσότητα και από τότε η Ρωσία φρόντιζε για τη στρατιωτική ενίσχυση των Μαυροβούνιων με κάθε τρόπο. Στις διαμαρτυρίες αυτές των Τούρκων ο Obreskon επιφυλάχθηκε να απαντήσει, υποστηρίζοντας ότι θα περίμενε πρώτα οδηγίες από την Πετρούπολη και μετά θα έδινε μια λεπτομερή απάντηση⁸⁹.

Στο μεταξύ οι μεγάλες τουρκικές δυνάμεις που είχαν συγκεντρωθεί στο Μαυροβούνιο προκάλεσαν τις ανησυχίες της Βενετίας μήπως υπήρχε και άλλος λόγος για τη συγκέντρωσή τους. Κατά τη γνώμη της ο στρατός αυτός ήταν πολύ μεγαλύτερος απ' ό,τι απαιτούσαν οι περιστάσεις. Στις ανησυχίες τους αυτές απάντησαν καθησυχαστικά οι Τούρκοι, διαβεβαιώνοντάς τους ότι αποκλειστικός σκοπός τους ήταν να επαναφέρουν στην τάξη τους επαναστατημένους Μαυροβούνιους όσο το δυνατόν πιο γρηγορότερα και ευκολότερα⁹⁰.

Οι συνδυασμένες επιχειρήσεις Τούρκων και Βενετών ανάγκασαν τους Μαυροβούνιους να υποχωρήσουν και να αποσυρθούν σε πιο ορεινές και οχυρές τοποθεσίες. Οι Τούρκοι μάλιστα ως απόδειξη των νικών τους κρέμασαν στην είσοδο του σεραγιού της Κων/πολης πολλά κεφάλια Μαυροβούνιων⁹¹. Όμως παρά την τουρκική επιμονή και την αυξανόμενη συμμετοχή βενετικών δυνά-

88. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 213, φ. 377^v, αναφορά αρ. 37 του βάλιου στις 15 Σεπτεμβρίου 1768.

89. Για τις τουρκικές διαμαρτυρίες και την απάντηση του Obreskon βλ. ό.π., φ. 301^r, αντίγραφο μνημονίου του Obreskon προς την Υψηλή Πύλη συνημμένο στην αναφορά του βάλιου αρ. 33 (2η) στις 17 Αυγούστου 1768. Πρβλ. και Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 107. Ο βάιλος είχε δωροδοκήσει έναν Τούρκο αξιωματούχο και έτσι μπορούσε να έχει αντίγραφα των διπλωματικών εγγράφων που αντάλλαξε η Τουρκία με τις διάφορες ευρωπαϊκές δυνάμεις. Βλ. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 213, φ. 286^r, αναφορά αρ. 33 (2η), 17 Αυγούστου 1768. Βλ. και Manfroni, I, ό.π., σ. 1146.

90. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 213, φ. 317^{r-v}, απάντηση των Τούρκων συνημμένη στην αναφορά του βάλιου την 1 Σεπτεμβρίου 1768.

91. Ό.π., φ. 409^v, αναφορά αρ. 42 του βάλιου στις 26 Οκτωβρίου 1768. Βλ. και Kulhière, ό.π., σ. 318. - Casanova, Istoria, ό.π., σ. 422. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 98.

μεων στις πολεμικές επιχειρήσεις⁹², οι επιτεθήμενοι δεν κατόρθωσαν να συλλάβουν το Στέφανο Piccolo, γιατί κρύφτηκε στις σπηλιές των απρόσιτων βουνών του Μαυροβούνιου⁹³.

Η εξέγερση ωστόσο των Μαυροβούνιων έφθινε σιγά-σιγά. Αν εξαιρέσουμε κάποια μεμονωμένα ταξίδια απεσταλμένων του Α. Ορλώφ και της Αικατερίνης - όπως θα δούμε στη συνέχεια της διατριβής - καμιά μοίρα ρωσικού στόλου δεν έφθασε στο Μαυροβούνιο. Ούτε υπήρξε κάποια συντονισμένη εξέγερση, παράλληλα δηλ. με τις επιχειρήσεις των Ρώσων στον ελλαδικό χώρο. Τελικά, με το θάνατο του Στέφανου Piccolo στις 22 Σεπτεμβρίου 1773, έσβησε και αυτή η εστία αναταραχής για τους Τούρκους⁹⁴.

III) Έναρξη του ρωσοτουρκικού πολέμου και άφιξη του Μαρούτση στη Βενετία.

Παράλληλα με τα γεγονότα στο Μαυροβούνιο, και στην Πολωνία η κατάσταση είχε εκτραχυνθεί. Οι συγκρούσεις μεταξύ των Ρώσων και των Πολωνών καθολικών της "ομοσπονδίας του Βαρ" ήταν σχεδόν καθημερινές. Στα μέσα μάλιστα του Ιουλίου του 1768 συνέβηκε ένα γεγονός που θεωρήθηκε η αφορμή για την έκρηξη του επικείμενου ρωσοτουρκικού πολέμου. Κοζάκοι "haydamaki" πέρασαν τα σύνορα Πολωνίας - Τουρκίας καταδιώκοντας Πολωνούς "ομοσπονδιακούς", και στην κωμόπολη Μπάλτα προέβηκαν σε σφαγές όχι μόνο των Πολωνών αλλά ακόμη και του ντόπιου πληθυσμού⁹⁵. Οι ντόπιοι ήταν κυρίως Τάταροι και Τούρκοι υπήκοοι του χανάτου της Κριμαίας, το οποίο ήταν υποτελές στο σουλτάνο⁹⁶.

92. Για τη συμμετοχή αυτή βλ. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 213, φ. 427^v, αναφορά αρ. 44 του βάλιου στις 16 Νοεμβρίου 1768. Βλ. και Casanova, Istoria, ό.π., σ. 422.

93. Rulhière, ό.π., σ. 318. Πρβλ. και Casanova, Istoria, ό.π., σ. 422,423. - ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 213, φ. 428^r, αναφορά αρ. 44 στις 16 Νοεμβρίου 1768.

94. Για το θάνατο του Piccolo βλ. Petrovich, ό.π., σ. 194. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 14. - Του ίδιου, La rivolta, ό.π., σ. 22.

95. Οι haydamaki ήταν άτακτοι κοζάκοι που συνεργάζονταν με το ρωσικό στρατό στην Πολωνία. Η Μπάλτα ήταν μικρή πόλη στα σύνορα Ουκρανίας, Μολδαβίας και Πολωνίας κοντά στον ποταμό Δνείστερο.

96. Λεπτομέρειες για τα γεγονότα αυτά και τις τουρκικές αντιδράσεις στην Κων/πολη μας δίνει ο βάλις Giustinian στις αναφορές του προς τη Σύγκλητο της Βενετίας. Βλ. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 213, φ. 267^r κ.εξ., ημερ. 1

Οι επιπτώσεις ήταν ραγδαίες στις ρωσοτουρκικές σχέσεις. Τουρκικός στρατός άρχισε να συγκεντρώνεται από όλα τα μέρη της Οθωμανικής αυτοκρατορία, για να προωθηθεί στα βόρεια σύνορα. Οι διπλωμάτες μάλιστα στις διάφορες ευρωπαϊκές αυλές, επειδή ήταν ανοιχτό και το θέμα του Μαυροβούνιου, δε γνώριζαν προς τα πού θα κατευθυνθεί ο κύριος όγκος των τουρκικών στρατευμάτων. Χαρακτηριστικές είναι οι πληροφορίες που μας δίνει ο πρεσβευτής της Βενετίας στη Βιέννη Renier, για τη διαφωνία του με τον καγκελάριο της Αυστρίας Kaunitz ως προς τον κύριο στόχο των Τούρκων. Ο Kaunitz υποστήριζε ότι θα στρέφονταν εναντίον του Μαυροβούνιου, γιατί δεν έβλεπε ρωσοτουρκικό πόλεμο μέσα στο 1768. Τον θεωρούσε όμως αναπόφευκτο το επόμενο έτος, αν δεν επιλύονταν οι ρωσοτουρκικές διαφορές στο θέμα της Πολωνίας. Αντίθετα, ο Renier πίστευε ότι ο κύριος όγκος των Τούρκων θα στρεφόταν προς τα ρωσοτουρκικά σύνορα. Βάσιζε αυτή του την πεποίθηση στο ότι γνώριζε, όπως έλεγε, μια παλιά τουρκική συνήθεια: έκαναν δήθεν πως θα χτυπήσουν σε ένα μέρος και αιφνιδίαζαν χτυπώντας αλλού⁹⁷. Σύμφωνα με τις πληροφορίες του βάλιου, η ποιότητα του στρατού που προοριζόταν για τα ρωσοτουρκικά σύνορα δεν ήταν καλή. Κατά ένα μεγάλο μέρος του αποτελούνταν από τυχοδιώκτες και ταραχοποιούς, από τους οποίους ήθελε να απαλλαγεί ο σουλτάνος⁹⁸. Για να αυξήσει το στρατό του και παράλληλα να ανακουφιστεί η αυτοκρατορία από τα διάφορα ταραχοποιά στοιχεία που την λυμαίνονταν, έδωσε άφεση αμαρτιών για τα εγκλήματά τους με την προϋπόθεση ότι θα στρατολογηθούν. Έτσι, τα στρατεύματα που συγκεντρώθηκαν από τη Μ. Ασία αποτελούνταν κυρίως από τέτοια άτομα⁹⁹.

Μάταια ο Öhreskon προσπάθησε - ακόμα και με δωροδοκίες¹⁰⁰ - να καθησυχάσει τους Τούρκους και να μειώσει το φανατισμό τους. Στις 26 Σεπτεμβρίου /6 Οκτωβρίου 1768 οι

Αυγούστου κ.εξ.. Από τα αναρίθμητα άρθρα, μελέτες και βιβλία, που αναφέρονται σ' αυτά τα γεγονότα, περιορίζομαι να παραπέμψω στο σχετικά πρόσφατο βιβλίο της De Madariaga, ό.π., σ. 203, 204 για μια σύντομη και γενική αναφορά στα γεγονότα και τις επιπτώσεις τους.

97. Για την απήχηση των γεγονότων της Ανατολής στη Βιέννη και τις διαφορές στις εκτιμήσεις των Kaunitz και Renier βλ. ASV, Senato Dispacci Germania, filza 272, φ. 267^r-269^r, αναφορά αρ. 166 του Renier στις 24 Αυγούστου 1768.

98. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 213, φ. 287^r, αναφορά αρ. 33 (2^η) στις 17 Αυγούστου 1768. Αρνητικές κρίσεις για την ποιότητα του τουρκικού στρατού πρβλ. και στου Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 35-38, 110, 111.

99. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 213, φ. 377^r, αναφορά αρ. 37 στις 15 Σεπτεμβρίου 1768.

100. De Madariaga, ό.π., σ. 204. Πρβλ. και Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 106.

Τούρκοι συνέλαβαν τον Obreskon και τον φυλάκισαν στο Επταπύργιο. Η ενέργειά τους αυτή σήμαινε και την κήρυξη πολέμου στη Ρωσία¹⁰¹. Η σύλληψη του Obreskon θεωρήθηκε πράξη βάρβαρη στην Ευρώπη, γιατί ο πρεσβευτής προστατευόταν από τη διπλωματική ασυλία¹⁰². Ήταν όμως μια συνηθισμένη πρακτική της Τουρκίας, όταν ήθελε να κηρύξει τον πόλεμο¹⁰³. Ήδη από το πρώτο δεκαπενθήμερο του Σεπτεμβρίου ο σουλτάνος είχε αντικαταστήσει το μετριοπαθή μέγα βεζύρη με το θεωρούμενο φιλοπόλεμο Χάμζα πασά¹⁰⁴. Αλλά και αυτός δεν παρέμεινε πολύ στη θέση του. Στις 26 Οκτωβρίου ο βάιλος έγραψε από την Κων/πολη ότι και αυτός αντικαταστάθηκε¹⁰⁵. Η είδηση αυτή κυκλοφόρησε στη Βενετία από τους Έλληνες εμπόρους της, οι οποίοι είχαν λάβει γράμματα από την Κων/πολη δια μέσου των Ιωαννίνων¹⁰⁶. Στους διπλωματικούς κύκλους της Βενετίας μάλιστα διαδόθηκε η φήμη ότι, όπως στην εκλογή του βοήθησαν πολύ οι δωροδοκίες των Γάλλων, τώρα σ' αυτή την απροσδόκητη αντικατάστασή του συντέλεσαν πολύ οι ρωσικές και αγγλικές δωροδοκίες¹⁰⁷, καθώς επίσης και οι κατάλληλοι χειρισμοί της ισχυρής ελληνικής εθνότητας ("potente nazione Greca") συνοδευόμενοι και αυτοί από χρήματα¹⁰⁸.

Στο μεταξύ η είδηση του διορισμού του Πάνου Μαρούτση ως επιτετραμμένου της Ρωσίας στη Βενετία προκάλεσε βαθειά ανησυχία στην Τουρκία. Τούρκοι πράκτορες στη Βαρσοβία διαβίβασαν στην Κων/πολη την πληροφορία ότι έφθασε στην Πολωνία ο Μαρούτσης προερχόμενος από την Πετρούπολη και ότι σκόπευε να πάει στη Βενετία. Κατά τη διάρκεια της παραμονής

101. Για τη σύλληψη του Obreskon και την ημερομηνία της βλ. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 213, φ. 393^r, ν. κατεπίγουσα αναφορά του βάιλου με αρ. 39 στις 6 Οκτωβρίου 1768. Περισσότερες λεπτομέρειες γι' αυτή τη σύλληψη παρέχει ο βάιλος λίγες μέρες αργότερα, στην αναφορά του αρ. 40 στις 17 Οκτωβρίου 1768, (φ. 395^r-404^r της ίδιας σειράς). Πρβλ. και De Madariaga, ό.π., σ. 204, όπου και σύντομη αναφορά στο ρόλο της Γαλλίας για την έκρηξη του πολέμου.

102. Πρβλ. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 39], bob. 156, αναφορά του Incisa di Camerana στις 5 Νοεμβρίου 1768.

103. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 213, φ. 393^r, αναφορά αρ. 39 του βάιλου στις 6 Οκτωβρίου 1768.

104. Ό.π., φ. 375^r-376^r, αναφορά αρ. 37 του βάιλου στις 15 Σεπτεμβρίου 1768. Βλ. και Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 107, 108.

105. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 213, φ. 407^r, αναφορά αρ. 42 στις 26 Οκτωβρίου 1768. Βλ. και Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 111.

106. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 39], bob. 156, αναφορά του Incisa di Camerana στις 26 Νοεμβρίου 1768.

107. Ό.π..

108. Ό.π., αναφορά του ίδιου στις 10 Δεκεμβρίου 1768.

του στην Πολωνία έγινε γνωστό ότι είχε αναλάβει το χειρισμό σημαντικών υποθέσεων της Ρωσίας στη Βενετία¹⁰⁹. Παρόλο που η είδηση του διορισμού του Μαρούτση είχε κυκλοφορήσει στη Βιέννη στα τέλη Απριλίου και στη Βενετία στις αρχές Μαΐου¹¹⁰, η Τουρκία έμαθε για το διορισμό του λίγο πριν την έκρηξη του ρωσοτουρκικού πολέμου. Η πρώτη της ενέργεια ήταν να ζητήσει διευκρινήσεις από τον Obreskon λίγο πριν τη σύλληψή του για το σκοπό της αποστολής του Μαρούτση στη Βενετία¹¹¹. Αυτός απάντησε διπλωματικά ότι δεν ήταν καλά πληροφορημένος, αλλά ότι δεν είναι άξιο απορίας το να στέλνει μια χώρα κάποιον ως επιτετραμένο της σε μια άλλη φιλική της χώρα¹¹².

Οι τουρκικές ανησυχίες εκφράστηκαν και προς το βάιλο της Βενετίας. Στα τέλη Οκτωβρίου ο βεζύρης είχε μια συνάντηση με το βάιλο και τον ρώτησε για τη στάση που θα κρατούσε η Βενετία απέναντι στην Τουρκία κατά τη διάρκεια του ρωσοτουρκικού πολέμου. Επίσης ζήτησε εξηγήσεις και για τις τελευταίες επαφές της Βενετίας με τη Ρωσία, γιατί, όπως είπε, είχαν φτάσει στην Κων/πολη πληροφορίες για σχετικές βενετορωσικές συνεννοήσεις. Γι' αυτά τα θέματα ζήτησε λοιπόν έγγραφη απάντηση από το βάιλο, για να τη μεταβιβάσει στο σουλτάνο. Πραγματικά ο βάιλος απάντησε με ένα μνημόνιο σ' αυτά τα τουρκικά αιτήματα. Αναφέρθηκε στις άριστες βενετοτουρκικές σχέσεις και στη μακροχρόνια φιλία που υπάρχει ανάμεσα στις δυο χώρες, στην πρόσφατη αρμονική συνεργασία τους στο θέμα του Μαυροβούνιου, καθώς και στη διάθεση της Βενετίας να συνεχίσει τη φιλειρηνική και φιλική στάση της απέναντι στην Τουρκία. Επειδή πίστευε όμως ότι η απάντησή του ήταν γενική και "διπλωματική" και ότι οι Τούρκοι θα ήθελαν περισσότερες εξηγήσεις, ζήτησε συμπληρωματικές πληροφορίες από τη Σύγκλητο της χώρας του. Όσο για το θέμα του διορισμού του Μαρούτση, ανέφερε στη Σύγκλητο ότι θα προσπαθούσε να καθησυχάσει τους Τούρκους τονίζοντάς τους ότι ήταν ένας απλός πράκτορας της Ρωσίας και ότι η αποστολή του είχε αποκλειστικά και μόνο εμπορικό σκοπό. Αυτή την απάντησή του θα τη στήριζε στις πληροφορίες που του είχε διαβιβάσει η Σύγκλητος σχετικά με την αποστολή του Μαρούτση στις 14 Μαΐου 1768¹¹³, και θα ήταν

109. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 213, φ. 413^v, 414^r, αντίγραφο αναφοράς αρ. 43 του βάιλου στις 30 Οκτωβρίου 1768. - Cini, Londra, ό.π., bob. 73, αναφορά του James Wright στις 18 Ιανουαρίου 1769. Πρβλ. και Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 47], bob.219, φ. 446^{r-v}, αναφορά του Durazzo στις 24 Δεκεμβρίου 1768.

110. Πρβλ. ASV, Senato Dispacci Germania, filza 272, φ. 188^r-196^r, αναφορά αρ. 149 του Renier στις 30 Απριλίου 1768.

111. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 213, φ. 414^r, 30 Οκτωβρίου 1768.

112. Ό.π..

113. Πρβλ. ASV, Bailo a Costantinopoli, busta 35,

προφορική έως ότου φτάσουν νέες οδηγίες από τη Σύγκλητο¹¹⁴. Επίσης ο Βάιλος με την ίδια αναφορά του είχε κοινοποιήσει στη Βενετία μια τουρκική διακήρυξη προς τη χώρα του, στην οποία η Τουρκία παρουσίαζε τους λόγους του πολέμου με τη Ρωσία¹¹⁵. Σ' αυτή τη διακήρυξη η Τουρκία επέριπτε τις ευθύνες για τον πόλεμο στη Ρωσία και στην επιθετική της στάση τόσο στα θέματα της Πολωνίας όσο και στα συνοριακά επεισόδια μεταξύ των δυο χωρών.

Ο βάιλος είχε προαισθανθεί ότι η γενικότητα των απαντήσεών του δε θα ικανοποιούσε τους Τούρκους. Το Νοέμβριο οι Τούρκοι επανήλθαν και του ζήτησαν πιο σαφείς εξηγήσεις για τη στάση της Βενετίας. Αναγκάστηκε λοιπόν να δώσει συμπληρωματική απάντηση¹¹⁶.

Στο μεταξύ το ίδιο χρονικό διάστημα περίπου που διαδραματιζόνταν αυτά στην Κων/πολη (δεύτερο δεκαήμερο Νοεμβρίου) έφθασε και ο Πάνος Μαρούτσης στη Βενετία από την Πετρούπολη. Έφερε τον τίτλο του μαρκήσιου και του ιππέα του τάγματος της Αγ. Άννας και ήταν επιτετραμμένος της Ρωσίας τόσο στη Βενετία όσο και στα άλλα ιταλικά κράτη¹¹⁷. Η άφιξη

οδηγίες της Συγκλήτου στο βάιλο συνημμένες στο δουκικό γράμμα της 14 Μαΐου 1768.

114. Για το περιεχόμενο της συζήτησης βεζύρη - βάιλου, καθώς επίσης και για τις σκέψεις του τελευταίου στο θέμα Μαρούτση, βλ. A.S.V., Senato Dispacci Costantinopoli, filza 213, φ. 412^r-414^v, αντίγραφο αναφοράς αρ. 43 του βάιλου στις 30 Οκτωβρίου 1768. Αντίγραφο του μνημονίου που επέδωσε στους Τούρκους βλ. ό.π., φ. 422^{r-v}, συνημμένο στην προηγούμενη αναφορά του αρ. 43. Για τις τουρκικές ανησυχίες ως προς τη στάση της Βενετίας και για τις διευκρινήσεις της τελευταίας βλ. και Manfroni, I, ό.π., σ. 1147, 1148. - Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 225. - Seneca, ό.π., σ. 20, 21.

115. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 213, φ. 423^r-424^v, συνημμένο στην αναφορά του βάιλου αρ. 43 (30 Οκτωβρίου 1768). Πρβλ. και Manfroni, I, ό.π., σ. 1146. Παρόμοια δημόσια διακήρυξη της Τουρκίας, για να γίνουν γνωστοί οι λόγοι που την ώθησαν να κηρύξει τον πόλεμο εναντίον της Ρωσίας, βλ. στον Casanova, Istoria, ό.π., σ. 415-418.

116. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 213, φ. 426^r-427^r, αναφορά αρ. 44 (1^η) του βάιλου στις 16 Νοεμβρίου 1768. Πρβλ. και Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 48], bob. 220, φ. 10^{r-v}, αναφορά του Durazzo στις 4 Ιανουαρίου 1769.

117. ASV, Collegio Esposizioni Principi, reg. 113, φ. 178^v, μνημόνιο του Μαρούτση την 1 Δεκεμβρίου 1768, με το οποίο παρουσίασε τα διαπιστευτήριά του στο Collegio της Βενετίας. - Cini, Torino, ό.π., [mazzo 39], bob. 156, αναφορά του Incisa di Camerana στις 19 Νοεμβρίου 1768. - Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 47], bob. 218, φ. 421^{r-v}, αναφορά του

του προκάλεσε το έντονο ενδιαφέρον των ξένων διπλωματών που ήταν διαπιστευμένοι στη Βενετία, γιατί, παρόλο που είχε γίνει γνωστός ο διορισμός του από την άνοιξη του 1768, ο ερχομός του στη Βενετία έγινε το Νοέμβριο, δηλ. λίγο μετά την έκρηξη του ρωσοτουρκικού πολέμου. Εύλογα λοιπόν οι ξένοι διπλωμάτες, λαμβάνοντας υπόψη την καταγωγή του, καθώς επίσης και το χρόνο της άφιξής του, ενδιαφέρονταν για τον πραγματικό σκοπό της αποστολής του. Επειδή μάλιστα δεν είχε παρουσιάσει ακόμη τα διαπιστευτήριά του στο Collegio της Βενετίας, ο Durazzo ανέφερε στις 26 Νοεμβρίου στη Βιέννη ότι, σύμφωνα με πληροφορίες του, ο Μαρούτσος δεν ήταν εφοδιασμένος με επίσημα διαπιστευτήρια αλλά με ένα απλό γράμμα του πρεσβευτή της Ρωσίας στη Βιέννη Golitsyn. Κατά συνέπεια το αξίωμά του ήταν "αμφίβιο" (anfibiò), κάτι δηλ. ανάμεσα σε επίσημο και ιδιωτικό. Γι' αυτό το λόγο, συνέχιζε ο Durazzo, οι αρχές της Βενετίας του επέτρεψαν να συναναστρέφεται και να έχει συναλλαγές με τους κυβερνητικούς της παράγοντες, πράγμα που προκάλεσε έκπληξη σε αρκετούς¹¹⁸. Οι πληροφορίες του Durazzo ήταν εσφαλμένες κατά το ένα σκέλος, γιατί ο Μαρούτσος είχε επίσημα διαπιστευτήρια. Ο τίτλος όμως του επιτετραμμένου που του είχε απονεμηθεί, τον κατέτασσε σύμφωνα με τους νόμους της Βενετίας στη βαθμίδα των πρεσβευτών τρίτου βαθμού: Ο Μαρούτσος γνώριζε ότι ήταν απαγορευμένο στους ξένους πρεσβευτές πρώτου και δεύτερου βαθμού να έχουν οποιουδήποτε είδους επαφές με τους ευγενείς της Βενετίας, για να μην υπάρχει κίνδυνος διαρροής κρατικών μυστικών¹¹⁹. Επεδίωξε λοιπόν, σύμφωνα με τα λεγόμενα του ίδιου, τον απλό τίτλο του επιτετραμμένου, για να μπορεί να συνδιαλλάγεται και να συναλλάσσεται με τους Βενετούς ευγενείς, παρόλο που μπορούσε να επιτύχει ανώτερο αξίωμα από την Αικατερίνη¹²⁰. Με το αξίωμα του επιτετραμμένου ο Μαρούτσος είχε τις εξής δύο

Durazzo στις 26 Νοεμβρίου 1768. Λανθασμένα αναφέρεται από τον Winter, ό.π., σ. 369, ότι ο Μαρούτσος έφθασε στη Βενετία στις 26 Νοεμβρίου 1768. Πληροφορίες για την άφιξη του Μαρούτση στη Βενετία βλ. και σε γράμμα του Λεονάρδου Καπετανάκη προς το διάσημο Ιταλό συγγραφέα και φιλόσοφο Cesare Beccaria στις 25 Νοεμβρίου 1768, που δημοσίευσε η Di Salvo, Leonardos Kapetanakis, ό.π., σ. 10, 11. Πρβλ. και της ίδιας, Beccaria, ό.π., σ. 8, 9.

118. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 47], bob. 218, φ. 421^{r-v}, αναφορά του Durazzo στις 26 Νοεμβρίου 1768.

119. Βλ. Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 505, αναφορά αρ. 26 του Antonio Novelli Triffoni στις 4 Αυγούστου 1770.

120. Ό.π.. Πρβλ. και Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 49], bob. 230, φ. 77^v αναφορά του Durazzo στις 8 Δεκεμβρίου 1770. - Cini, Vaticano, ό.π., bob. 235, φ. 412^{r-v}, αναφορά του παπικού νούντσιου στη Βενετία στις 31 Δεκεμβρίου 1768.

ουσιαστικές δυνατότητες:

- α) από τις προσωπικές επαφές του με τους Βενετούς ευγενείς θα μπορούσε ευκολότερα να συγκεντρώνει πληροφορίες που ενδιέφεραν άμεσα την Πετρούπολη και
- β) θα μπορούσε ελεύθερα να συναλλάσσεται οικονομικά μ' αυτούς τους ευγενείς και να τους δανειοδοτεί σε τυχόν ανάγκες τους, επιτυγχάνοντας έτσι πέρα από τα οικονομικά οφέλη και, ίσως, πολιτικές διευκολύνσεις¹²¹.

Την 1 Δεκεμβρίου 1768 ο Μαρούτσης παρουσίασε τα διαπιστευτήριά του στο Collegio της Βενετίας. Συγκεκριμένα, έστειλε με το γραμματέα του ένα μνημόνιό του, με το οποίο συνόδευε το δίπλωμα του επιτετραμμένου που του είχε παραχωρήσει η Αικατερίνη. Στο μνημόνιό του αναφερόταν στον τρόπο με το οποίο έγινε γνωστός ο διορισμός του από τον Colicyn στον Renier και στην ευνοϊκή απάντηση της Βενετίας για το διορισμό του, καθώς επίσης και στο γεγονός ότι ήταν διαπιστευμένος, εκτός από τη Βενετία, και στα άλλα κράτη της Ιταλίας. Αφού ανέφερε τους τίτλους του μαρκήσιου και του ιππότη της Αγίας Άννας που κατείχε, δήλωνε ότι με το μνημόνιό του αυτό συνόδευε τη γαλλική μετάφραση του διπλώματός του. (Το πρωτότυπό του ήταν γραμμένο στα ρωσικά). Διαβεβαίωνε τη Βενετία για τις διαθέσεις της Αικατερίνης να συνάψει στενότερες σχέσεις μαζί της και θεωρούσε τον εαυτό του τυχερό, που θα βοηθούσε με τις μικρές του δυνάμεις σ' αυτό. Τέλος, έκλεινε το μνημόνιό του εξαίροντας το κύρος και την υπόληψη της Αικατερίνης σε όλη την Ευρώπη. Στη γαλλική μετάφραση του διπλώματος του Μαρούτση, που την κατέθεσε μαζί με το μνημόνιό του, περιέχονταν τα εξής: Ο Μαρούτσης αντιπροσώπευε τη Ρωσία ως επιτετραμμένος της τόσο στη Βενετία όσο και στα άλλα ιταλικά κράτη. Αποστολή του θα ήταν να φροντίζει για τις ρωσικές υποθέσεις στην Ιταλία και για την προστασία των Ρώσων υπηκόων που θα πήγαιναν εκεί. Κριτήρια για την επιλογή του υπήρξαν οι μεγάλες του αρετές και η καλή του διαγωγή. Επίσης, στο κείμενο γινόταν μνεία ότι το δίπλωμα το υπέγραφε η ίδια η Αικατερίνη. Παρακαλούνταν η Βενετία και τα άλλα ιταλικά κράτη να αναγνωρίσουν το Μαρούτση ως επιτετραμμένο της Ρωσίας, καθώς επίσης και να του παραχωρήσουν όλα εκείνα τα δικαιώματα, προνόμια και ελευθερίες που αρμόζουν στο αξίωμά του και που απολαμβάνουν και οι επιτετραμμένοι των άλλων κρατών. Ακόμη, να του παρέχουν κάθε βοήθεια και υποστήριξη, και η Αικατερίνη υποσχόταν ότι θα έκανε το ίδιο, εφόσον της ζητούνταν κάτι ανάλογο, σε παρόμοιες περιστάσεις. Τέλος, στο δίπλωμα αναφερόταν ότι (το ρωσικό πρωτότυπο) σφραγίστηκε με την αυτοκρατορική σφραγίδα και ότι εκδόθηκε στην Πετρούπολη στις 10 Μαρτίου 1768 και στον έκτο χρόνο της βασιλείας της

121. Πρβλ. Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 505, αναφορά αρ. 26 του Antonio Novelli Triffoni στις 4 Αυγούστου 1770.

Αικατερίνης Β'. Το πρωτότυπο έφερε τις υπογραφές της Αικατερίνης, του Ν. Ρανιη και του αντικαγκελάριου Α. Γολιενη, ενώ στη γαλλική μετάφραση υπήρχαν απλώς τα ίδια ονόματα γραμμένα με το χέρι του μεταφραστή¹²².

Όπως διαπιστώνουμε, το δίπλωμα ήταν διατυπωμένο κατά τρόπο γενικό, ώστε να καλύπτει όλες τις δραστηριότητες του Μαρούτση στην Ιταλία. Δεν είχε αποκλειστικά και μόνο ως σκοπό της αποστολής του την προώθηση των εμπορικών σχέσεων Ρωσίας - Βενετίας, όπως είχε αφήσει να διαφανεί ο Γολιενη στον Renier¹²³. Εξάλλου και οι ξένοι πρεσβευτές στη Βενετία, αναλογιζόμενοι και τη χρονική περίοδο της άφιξής του, έδειχναν μεγάλη περιέργεια να δουν στο περιεχόμενο του διπλώματός του αν υπήρχε αναφορά σε εμπορικές υποθέσεις, και συμπέραναν ότι δεν ήταν το εμπόριο ο λόγος της αποστολής του¹²⁴.

Αξίζει επίσης να προσέξουμε ότι στο δίπλωμά του γινόταν ρητή αναφορά στα προνόμια και τις ελευθερίες που άρμοζαν στο αξίωμά του. Πιθανώς η αναφορά αυτή έγινε για να κατοχυρωθούν οι επαφές και οι συναλλαγές του Μαρούτση με τους Βενετούς ευγενείς.

122. Το μνημόνιο του Μαρούτση την 1 Δεκεμβρίου 1768 και η γαλλική μετάφραση του διπλώματός του, με το οποίο διοριζόταν ως επιτετραμμένος της Ρωσίας, βρίσκονται στο ASV, Collegio Esposizioni Principi, filza 146, ημερ. 1 Δεκεμβρίου 1768. Το κείμενο του μνημονίου του Μαρούτση βρίσκεται επίσης στην ίδια αρχειακή σειρά, reg. 113, φ. 178^r -179^r. Αναφορά στην παρουσίαση των διαπιστευτηρίων του Μαρούτση βλ. και στο ASV, Collegio Cerimoniali, reg. IV, φ. 282^v, ημερ. 1 Δεκεμβρίου 1768. Αντίγραφα του μνημονίου και του διπλώματος του Μαρούτση έστειλαν στη Βιέννη και στο Βατικανό οι πρεσβευτές τους στη Βενετία Durazzo και Bernadino Onorati αντίστοιχα. Βλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 47], bob. 219, φ. 447^r-448^v, συνημμένα στην αναφορά του Durazzo της 24 Δεκεμβρίου 1768. - Cini, Vaticano, ό.π., bob. 235, φ. 413^r-414^v, συνημμένα στην αναφορά του Onorati της 31 Δεκεμβρίου 1768. Το δίπλωμα του Μαρούτση στα ρωσικά έχει δημοσιευτεί στο ρωσικό περιοδικό SIRIO, τόμ. 87 (1893), σ. 43, (βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 5 σημ. 3). Ο Venturi, ό.π., δεν αναφέρει ότι το δίπλωμα υπογραφόταν και από την Αικατερίνη. Όμως, στη γαλλική μετάφραση του διπλώματος αναφέρεται καθαρά ότι το πρωτότυπο έφερε την ιδιόχειρη υπογραφή της Αικατερίνης. Άλλωστε και ο μεταφραστής έχει γράψει το όνομα της Αικατερίνης κάτω από το κείμενο.

123. ASV, Senato Dispacci Germania, filza 272, φ. 188^r-196^r, αναφορά αρ. 149 του Renier και φ. 197^r-198^r, συνημμένο σημείωμα της Μ. Αικατερίνης.

124. Πρβλ. Cini, Vaticano, ό.π., bob. 235, φ. 412^r, αναφορά του Onorati στις 31 Δεκεμβρίου 1768.

Οι Βενετοί απάντησαν θετικά στα διαπιστευτήρια του Μαρούτση στις 3 Δεκεμβρίου 1768. Αφού αναφέρθηκαν γενικά και με κολακευτικές "διπλωματικές" εκφράσεις στην αξία και τη φήμη που είχε αποκτήσει η αυτοκράτειρα Αικατερίνη Β' σε όλη την Ευρώπη αποδέχονταν το διορισμό του Μαρούτση και υπόσχονταν ότι θα τον βοηθήσουν στο έργο του¹²⁵.

Η παρουσίαση των διαπιστευτηρίων από το γραμματέα του Μαρούτση και όχι από τον ίδιο προσωπικά, ξένισε ορισμένους ξένους διπλωμάτες και δημιούργησε θέμα διπλωματικού πρωτόκολλου. Οι επιτετραμμένοι (*incaricati di affari*) των άλλων δυνάμεων πήγαιναν οι ίδιοι προσωπικά τα μνημόνια και τα διάφορα άλλα γράμματά τους στο Collegio, ενώ μόνο οι πρεσβευτές πρώτου και δεύτερου βαθμού (*ambasciatori* και *residenti*) τα έστελναν με το γραμματέα τους. Αφού ο Μαρούτσης ήταν επιτετραμμένος, έπρεπε να ακολουθήσει τον κανόνα. Η τακτική του Μαρούτση προκάλεσε τη δυσφορία των άλλων επιτετραμμένων. Σύμφωνα μάλιστα με τα λεγόμενα του Durazzo, ο Γάλλος επιτετραμμένος Morett, που αντικαθιστούσε τον πρεσβευτή Palmy ύστερα από την αναχώρηση του τελευταίου, έγραψε στο Παρίσι γι' αυτή την υπόθεση. Εκείνο που έκανε εντύπωση στους ξένους πρεσβευτές - οι οποίοι είχαν βέβαια ευαισθησία σε θέματα διπλωματικού πρωτόκολλου - ήταν το γεγονός ότι ο Μαρούτσης ως επιτετραμμένος που ήταν, διατηρούσε το προνόμιο των άμεσων σχέσεων με τους Βενετούς κυβερνητικούς παράγοντες, ενώ παράλληλα συμπεριφερόταν σε άλλα θέματα διπλωματικού πρωτόκολλου ως πρεσβευτής πρώτου ή δεύτερου βαθμού. Μάλιστα ο Durazzo άφηνε υπαινιγμό ότι ίσως η χρηματική δύναμη του Μαρούτση του επέτρεπε να ενεργεί έτσι¹²⁶. Πιθανότατα όμως ο Μαρούτσης με αυτή την κίνησή του ήθελε να δείξει ότι εκπροσωπεί μια μεγάλη Δύναμη και, ίσως, να αναβαθμιστεί και ο ίδιος προσωπικά, διατηρώντας ταυτόχρονα τις ελευθερίες του επιτετραμμένου.

Στο μεταξύ οι τουρκικές υποψίες για μυστική ρωσοβενετική συνεργασία¹²⁷ δεν έπαψαν να υπάρχουν, παρόλες τις προσπάθειες του βάλιου να τις διαλύσει. Μετά μάλιστα την άφιξη του Μαρούτση στη Βενετία και την αποδοχή του διορισμού του από αυτή, οι τουρκικές υποψίες αυξήθηκαν. Η ένταση που προκλήθηκε

125. ASV, Senato Corti, reg. 145, φ. 266^{r-v}, 3 Δεκεμβρίου 1768. Αντίγραφο της ευνοϊκής απάντησης των Βενετών στα διαπιστευτήρια του Μαρούτση βλ. και στο ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. με τίτλο: "Memoriali dell' incaricato d' affari di Russia e risposte dell' Eccellentissimo Senato". φ. 3^r, 3 Δεκεμβρίου 1768.

126. Πληροφορίες για την όλη υπόθεση βλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 47], bob. 219, φ. 445^v, 446^r, αναφορά του Durazzo στις 24 Δεκεμβρίου 1768.

127. Πρβλ. Cini, Londra, ό.π., bob. 73, φ. 17^{r-v}, αναφορά του James Wright στις 18 Ιανουαρίου 1769.

στις βενετοτουρκικές σχέσεις από το διορισμό και την άφιξη του Μαρούτση στη Βενετία έγινε αντιληπτή από τους ξένους πρεσβευτές που ήταν διαπιστευμένοι εκεί, οι οποίοι με τη σειρά τους ενημέρωσαν τις κυβερνήσεις τους για τις τρέχουσες εξελίξεις. Στις αναφορές τους αυτές έγραφαν για τις τουρκικές διαμαρτυρίες προς τη Βενετία για τη στάση της στο θέμα του διορισμού του Μαρούτση. Σύμφωνα με τις αναφορές τους, ο βάιλος για να καθουχάσει τους Τούρκους, προσπάθησε να υποβαθμίσει τη σημασία της αποστολής του Μαρούτση στη Βενετία. Συγκεκριμένα, τόνισε στους Τούρκους ότι ο Μαρούτσης ήταν ένας απλός επιτετραμμένος όχι μόνο στη Βενετία αλλά και στα άλλα ιταλικά κράτη και ταυτόχρονα χρησιμοποίησε μειωτικούς χαρακτηρισμούς για το πρόσωπο του Μαρούτση, χαρακτηρίζοντάς τον ως ένα "ανόητο νέο" στον οποίο δεν έπρεπε να δίνουν και τόσο μεγάλη σημασία¹²⁸.

Η Σύγκλητος της Βενετίας θορυβημένη από τις τουρκικές διαμαρτυρίες, ενέκρινε τις προσπάθειες του βάιλου να καθουχάσει τους Τούρκους και στις 7 Δεκεμβρίου 1768 του έστειλε σχετικές συμπληρωματικές οδηγίες. Του υποδείκνυε να τονίσει στους Τούρκους τη σταθερή θέση της Βενετίας να μην παραβιάσει τις συνθήκες ειρήνης που είχαν υπογραφεί και ίσχυαν ήδη από το 1718 (Πασσάροβιτς). Επίσης να τους διαβεβαιώσει ότι η Βενετία δεν είχε ιδιαίτερες σχέσεις με τη Ρωσία, παρά μόνο εκείνες που είχε και με τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη γενικά. Επιπλέον του έστειλε αντίγραφο του διπλώματος με το οποίο ο Μαρούτσης διοριζόταν επιτετραμμένος όχι μόνο στη Βενετία αλλά και στα άλλα ιταλικά κράτη, για να το χρησιμοποιήσει ο βάιλος κατάλληλα και να διαλύσει έτσι τις τουρκικές υποψίες τόσο με προφορικές όσο και με γραπτές παρεμβάσεις του¹²⁹.

128. Για το κλίμα έντασης στις βενετοτουρκικές σχέσεις εξαιτίας του Μαρούτση, όπως το έβλεπαν και το έκριναν οι ξένοι πρεσβευτές στη Βενετία, βλ: ό.π., bob. 72, φ. 250^v, αναφορά του James Wright στις 19 Δεκεμβρίου 1768 και bob. 73, φ. 17^{r-v}, αναφορά του ίδιου στις 18 Ιανουαρίου 1769. - Cini, Vaticano, ό.π., bob. 235, φ. 381^r, αναφορά του Onorati στις 17 Δεκεμβρίου 1768. - Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 47], bob. 219, φ. 446^{r-v}, αναφορά του Durazzo στις 24 Δεκεμβρίου 1768. - Cini, Torino, ό.π., [mazzo 39], bob. 156, αναφορές του Incisa di Camerana στις 10 και 17 Δεκεμβρίου 1768. - Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 504, αναφορά αρ. 13 του Antonio Novelli Triffoni στις 22 Απριλίου 1769. Για τις τουρκικές διαμαρτυρίες προς τη Βενετία, γιατί αποδέχτηκε το Μαρούτση, βλ. και ASV, Senato Dispacci Germania, filza 272, φ. 348^r, αναφορά σο. 185 του Renier στις 31 Δεκεμβρίου 1768.

129. ASV, Senato Deliberazioni Costantinopoli, reg. 51, φ. 198^{r-v}, 7 Δεκεμβρίου 1768. Πρβλ. και Cini, Londra, ό.π., bob. 72, φ. 250^v, 19 Δεκεμβρίου 1768. - Cini, Vaticano, ό.π.,

Εκτός από τους Βενετούς οι Τούρκοι υποσιάζονταν και τους Έλληνες ότι θα συνεργαστούν με τους Ρώσους εναντίον τους. Γι' αυτό και διέταξαν τον αφοπλισμό τους. Οποιοι Έλληνες κατείχαν όπλα διατάχθηκαν να τα προσκομίσουν στις διάφορες αγορές και να τα πουλήσουν στους Οθωμανούς¹³⁰. Εξαιτίας αυτής της διαταγής συγκεντρώθηκαν μεγάλες ποσότητες όπλων στην Κέρκυρα, οι οποίες είχαν φτάσει από τη Βενετία και δεν μπορούσαν να προωθηθούν στα Γιάννινα¹³¹. Όμως αυτή η διαταγή εφαρμόστηκε μερικά μόνο¹³², γιατί πολλοί Έλληνες απέφυγαν να τα παραδώσουν. Ο Durazzo την 1 Ιανουαρίου 1768 ανέφερε στον Kaunitz ότι πολλοί Έλληνες από την Πελοπόννησο, την Κρήτη και τα νησιά του Αιγαίου δεν υπάκουσαν σ' αυτή τη διαταγή¹³³. Το ίδιο έκαναν και πολλοί Έλληνες που κατοικούσαν σε 360 κωμοπόλεις γύρω από τα Γιάννινα¹³⁴. Οι Έλληνες έκρυβαν τα όπλα τους και δεν τα παρέδιδαν στους Τούρκους είτε γιατί φοβούνταν τις θηριωδίες τους σε περίπτωση ταραχών είτε γιατί είχαν μνηθεί από τους πράκτορες της Ρωσίας και περίμεναν την εξέγερση.

IV) Πρόταση του Μαρούτση για αποστολή ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο. - Οι Ορλώφ στη Βενετία.

Η σύλληψη του Obreskon και η κατά συνέπεια έκρηξη του πολέμου δεν ήρθε σε κατάλληλη στιγμή για τη Ρωσία. Η Αικατερίνη ήταν ανήσυχη, γιατί δεν ήθελε να εμπλακεί ταυτόχρονα σε δυο μέτωπα: εναντίον των Πολωνών της "ομοσπονδίας του Βαρ" και εναντίον των Τούρκων. Πίστευε ότι η χώρα της δεν ήταν

bob. 235, φ. 381^r. 17 Δεκεμβρίου 1768. - Cini. Torino, ό.π., [mazzo 39], bob. 156, 17 Δεκεμβρίου 1768.

130. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 213, φ. 407^v, 408^r, αναφορά αρ. 42 του βάλιου στις 26 Οκτωβρίου 1768. Βλ. και ASV, Senato Deliberazioni Costantinopoli, reg. 51, φ. 197^r, 7 Δεκεμβρίου 1768. Ποβλ. και Rulhière, ό.π., σ. 319. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 96. - Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 59.

131. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 565, αναφορά από την Κέρκυρα του Andrea Donà, Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας, στις 13 Δεκεμβρίου 1768 (ν.η.).

132. Ποβλ. Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 96.

133. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 48], bob. 220, φ. 1^v, αναφορά του Durazzo την 1 Ιανουαρίου 1769.

134. Παλατιολόγου, Ι, ό.π., τόμ. 1 (1877), σ. 916, γράμμα του Tamara στον αντικαγκελάριο A. Golitsyn την 1/12 Μαΐου 1769.

έτοιμη για να τελειώσει με επιτυχία ένα διμέτωπο αγώνα¹³⁵. Γι' αυτό και η κήρυξη του πολέμου την ανάγκασε να επανεκτιμήσει τις προτεραιότητες που είχε θέσει στη χάραξη της πολιτικής της, για να μπορέσει έτσι να αντιμετωπίσει τους Τούρκους¹³⁶. Το Νοέμβριο και το Δεκέμβριο του 1768 συγκλήθηκαν πολλά συμβούλια ανώτατου επιπέδου στην Πετρούπολη, για να εξετάσουν την κατάσταση και να καθορίσουν τους στόχους της Ρωσίας σ' αυτό τον πόλεμο¹³⁷. Από τις μέχρι τώρα γνωστές πηγές γνωρίζουμε ότι στις 4 Νοεμβρίου 1768 π.η. ο Γρηγόριος Ορλώφ ήταν εκείνος που εισηγήθηκε σ' αυτά τα συμβούλια την αποστολή ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο, μια πρόταση που έγινε αποδεκτή από το αυτοκρατορικό συμβούλιο περί τα μέσα του ίδιου μήνα. Στόχος αυτής της αποστολής θα ήταν να ξεσηκώσει τους Έλληνες και άλλους ορθόδοξους των Βαλκανίων εναντίον των Τούρκων και να δημιουργήσει έτσι αντιπερισπασμό στα νώτα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Την πρόταση αυτή την είχε κάνει πρώτος ο πράκτορας της Ρωσίας Ευμανουήλ Σάρρος, όταν επέστρεψε το Μάιο του 1765 στην Πετρούπολη από την περιοδεία του στην Ελλάδα¹³⁸. Φαίνεται όμως ότι και ο Πάνος Μαρούτσος,

135. Για το ότι η Ρωσία δεν ήταν ακόμη έτοιμη για ένα τόσο μεγάλο αγώνα και τις επιφυλάξεις της Αικατερίνης βλ. Anderson, *Le relazioni*, ό.π., σ. 330. - Young, ό.π., σ. 416. Πρβλ. και Rulhière, ό.π., σ. 312. - De Madariaga, ό.π., σ. 587.

136. De Madariaga, ό.π., σ. 205.

137. Ό.π.. βλ. και Παλαιολόγου, I, ό.π., τόμ. 2 (1878), σ. 709, 710. - Anderson, *Le relazioni*, ό.π., σ. 330, 331. - Batalden, ό.π., σ. 27.

138. Για την πρόταση του Ορλώφ και την τύχη της βλ. Young, ό.π., σ. 416. - Γεωργίου, *Η γαλλική πολιτική*, ό.π., σ. 10, 124. - De Madariaga, ό.π., σ. 208, 209. Λεπτομέρειες βλ. επίσης και στου Παλαιολόγου, I, ό.π., τόμ. 2 (1878), σ. 709, 710. Πρβλ. και Rulhière, ό.π., σ. 319. - Κοντογιάννη, *Οι Έλληνες*, ό.π., σ. 113, 114. Για την ακριβή ημερομηνία υποβολής και αποδοχής της βλ. Batalden, ό.π., σ. 27. Για την πρόταση του Σάρρου βλ. Παλαιολόγου, I, ό.π., τόμ. 5 (1881), σ. 145, 146. - Batalden, ό.π., σ. 25-26, όπου και η πληροφορία για το μήνα επιστροφής του Σάρρου. Πολύ ενδιαφέρουσα είναι η πληροφορία του Πέτρου Tolstoy - του πρώτου Ρώσου πρεσβευτή στην Κων/πολη, ο οποίος εγκαινίασε στα τέλη του 1701 την εγκαθίδρυση μόνιμης ρωσικής διπλωματικής αποστολής στην Κων/πολη ως απεσταλμένος του Μ. Πέτρου - ότι οι Τούρκοι φοβούνται μήπως ο Tolstoy ξεσηκώσει τους Έλληνες εναντίον τους. Γι' αυτό και είχαν απαγορεύσει στους Έλληνες να έχουν οποιαδήποτε σχέση μαζί του. Επίσης ο Tolstoy είχε αναφέρει στο Μ. Πέτρο ότι οι Τούρκοι φοβούνται τόσο πολύ τη ναυπήγηση ρωσικού στόλου, ώστε είχε κυκλοφορήσει η φήμη στην Κων/πολη ότι 70 μεγάλα πολεμικά πλοία είχαν κατασκευαστεί στον

είτε γνωρίζοντας είτε αγνοώντας την πρόταση του Σάρρου, εισηγήθηκε την ίδια πρόταση, αλλά και την υποστήριξε με λογικά και διπλωματικά επιχειρήματα πριν από την αντίστοιχη εισήγηση του Ορλώφ. Η πληροφορία αυτή προέρχεται από τον Giovanni Battista Manuzzi, έναν έμπειρο πληροφοριοδότη των Βενετών. Στις 4 Μαΐου 1771 ο Manuzzi υπέβαλε μια τρισέλιδη αναφορά στους Inquisitori με τις παρακάτω πολύ σημαντικές πληροφορίες: Ο Manuzzi είχε ένα γιο Nicoletto, ο οποίος ήταν στενός φίλος με το Ρώσο πρίγκηπα Beloselschi. Ο τελευταίος υπηρετούσε ως διπλωματικός αντιπρόσωπος της Ρωσίας - με τον τίτλο του Έκτακτου Απεσταλμένου - στην Αυλή της Δρέσδης [=Δουκάτο της Σαξονίας]¹³⁹. Από τον Beloselschi έμαθε λοιπόν ο Nicoletto Manuzzi ότι, όταν ο καγκελάριος της Ρωσίας Soltincov [=Μιχαήλ L. Voronzov] επισκέφθηκε τη Βενετία¹⁴⁰, γνωρίστηκε με τον Πάνο Μαρούτση. Όταν ο Μαρούτσης επισκέφθηκε την Πετρούπολη [=1766]¹⁴¹, προωθήθηκε στην Αυλή της Αικατερίνης από τον προαναφερθέντα καγκελάριο. Εκεί υπήρξε περιζήτητος, γιατί θεωρούνταν πρόσωπο πλήρως ενημερωμένο για τις υποθέσεις της Ανατολής και της Τουρκίας, λόγω των σχέσεών του με άτομα από εκείνα τα μέρη. Αφού ο Μαρούτσης τους έδωσε πρώτα πολλές πληροφορίες σε όσα του ζητήθηκαν, πρόσθεσε ακόμη ότι η Ρωσία θα μπορούσε να πλήξει αποφασιστικά τους Τούρκους, εάν έστελνε ένα στόλο της στο Αιγαίο ("la Russia poteva tentare un gran colpo con il spedire una flotta nell' Arcipelago"). Στην πρότασή του αυτή υπήρξαν αντιρρήσεις,

Αρχάγγελο της Ρωσίας και ότι αυτά τα πλοία, αν οι ανάγκες το απαιτούσαν, θα διέπλεαν τον Ατλαντικό, για να φτάσουν στη Μεσόγειο και να επιτεθούν στην Κων/πολη. (Για την παραπάνω αναφορά του Tolstoy βλ. Massie, ό.π., σ. 541, 542). Είναι η πρώτη μνεία για αποστολή ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο δια μέσου του Ατλαντικού και γίνεται ακόμη πιο αξιοσημείωτη από το γεγονός ότι στην ίδια αναφορά ο Tolstoy γράφει και για τους φόβους των Τούρκων ότι θα μπορούσε να εξεγείρει τους Έλληνες εναντίον τους. Οι φόβοι μάλιστα αυτοί των Τούρκων εμφανίστηκαν σε περίοδο ρωσοτουρκικής ειρήνης (1701-1702).

139. Ο Andrei Michailovič Beloselschi (ή Beloselskij) υπηρέτησε εκεί από τις 10 Αυγούστου 1766 ως την 1 Ιουνίου 1777. Βλ. Winter, ό.π., σ. 363.

140. Το όνομα αποδίδεται λανθασμένα. Δεν υπάρχει καγκελάριος με αυτό το όνομα. Ο Voronzov ήταν αυτός που επισκέφθηκε την Βενετία το Νοέμβριο του 1763. Βλ. σ. 25, 26 της διατριβής. Ο Soltincov που αναφέρεται εδώ, ίσως να ταυτίζεται με τον Ivan Petrovič Saltykov, ο οποίος επισκέφθηκε την Πολωνία ως ειδικός απεσταλμένος της Ρωσίας από τις 5 Μαΐου ως τις 11 Ιουνίου 1765. Βλ. Winter, ό.π., σ. 361.

141. Για την χρονολογία επίσκεψης του Μαρούτση στην Πετρούπολη βλ. Casanova, Confutazione, ό.π., σ. 41 σημ. και σ. 43 σημ.. Ροβλ. και Venturi, Settecento, ό.π., σ. 30 σημ. 32.

γιατί τέτοια επιχείρηση θεωρούνταν δύσκολη εξαιτίας της μεγάλης απόστασης και των εξόδων που συνεπαγόταν. Ο Μαρούτσης όμως τους αντέκρουσε δίνοντας πειστικές απαντήσεις στις επιφυλάξεις τους. Τους είπε ότι το πρόβλημα της απόστασης θα το έλυναν, γιατί θα είχαν τη βοήθεια της Αγγλίας. Όσο για χρήματα και ανθρώπους θα έβρισκαν από τους Έλληνες υπηκόους της Βενετίας και της Τουρκίας. Οι Έλληνες είτε για θρησκευτικούς λόγους [=ουμόδοχοι των Ρώσων] είτε επειδή ήταν από πολύ καιρό δυσαρεστημένοι με τους κατακτητές τους, με την εμφάνιση των ρωσικών σημαίων σ' αυτές τις θάλασσες θα ενώνονταν με τους Ρώσους και θα τους βοηθούσαν σε έυψυχο υλικό και χρήματα. Η βοήθειά τους αυτή θα ήταν φανερή, εφόσον οι περιστάσεις το επέτρεπαν, ή κρυφή, αν ήταν αντίθετες. Η εμφάνιση του ρωσικού στόλου θα ανάγκαζε τους Βενετούς, βλέποντάς τον στις θάλασσές τους, να ξεκαθαρίσουν τη θέση τους και να εκδηλωθούν ευνοϊκά ή εναντίον των Ρώσων. Γι' αυτό ήταν αναγκαίο να βολιδοσκοπήσουν τη Βενετία και να της κάνουν σχετικές προτάσεις συνεργασίας, για να διπιστώσουν τις διαθέσεις της. Αν η Βενετία δεχόταν να συνεργαστεί, τότε ενωμένοι όλοι μαζί θα μπορούσαν να νικήσουν τους Τούρκους ευκολότερα. Αν συμπεριφερόταν εχθρικά, δεν έπρεπε να τη φοβηθούν, γιατί τα ναυπηγεία της ήταν σε κακή κατάσταση, έχοντας βασικές ελλείψεις ακόμη και σε πλοία. Όλα αυτά που διέδιδαν οι Βενετοί, ότι στα ναυπηγεία τους είχαν πολλά πλοία ετοιμοπόλεμα, ήταν καυχησιολογίες τους χωρίς αντίκρουσμα. Αν τελικά η Βενετία παρέμενε ουδέτερη, η Ρωσία θα μπορούσε να κινηθεί όπως ήθελε, και με τη βοήθεια των Ελλήνων θα αποκτούσε ατέλειωτα πλεονεκτήματα, ολοκλήρωσε στην εισήγησή του ο Μαρούτσης. Αφού πέρασαν λίγες μέρες από τότε που έκανε την πρότασή του, τον παρακάλεσε ο καγκελάριος Ραπίη να την καταθέσει και εγγράφως. Σε αναγνώριση της συνεισφοράς του οι Ρώσοι του απένειμαν κάποια τιμητική διάκριση και έπειτα του ανέθεσαν τη φροντίδα των υποθέσεών τους στην Ιταλία, αφού τον εφοδίασαν πρώτα με μυστικές οδηγίες. Τέλος, ο Manuzzi ανέφερε πως ο Μαρούτσης έλπιζε ότι, αν οι Ρώσοι είχαν επιτυχίες στο Αιγαίο, θα οριζόταν κυβερνήτης αυτών των περιοχών και θα διοικούσε στο όνομα της Ρωσίας¹⁴².

Επειδή αυτή η αναφορά του Manuzzi φέρνει στο φως νέα στοιχεία για την προετοιμασία των Ορλωφικών, πρέπει να ελεγχθεί η αξιοπιστία και η εγκυρότητά της, και, αν είναι δυνατό, να διασταυρωθεί τουλάχιστον με βάση τα υπάρχοντα στοιχεία. Πρώτα-πρώτα ο ίδιος ο Manuzzi θεωρούνταν αξιόπιστος από τις μυστικές υπηρεσίες της Βενετίας. Απόδειξη γι' αυτό είναι το γεγονός ότι δε χρησιμοποιήθηκε από αυτές περιστάσιακά ως πληροφοριοδότης αλλά από το 1750 ως το 1774. Οι αναφορές του προς τους Inquisitori βρίσκονται σε τρεις

142. Η σημαντικότερη αυτή αναφορά του Manuzzi βρίσκεται στο ASV, Inquisitori di Stato, busta 614, fasc. ετών 1768, 1771-1774, ημερ. 4 Μαΐου 1771.

ογκώδεις φακέλους της σειράς αυτής¹⁴³. Στην εύλογη απορία, πώς ο Beloselschi εκμυστηρεύτηκε αυτές τις πληροφορίες σε ένα Βενετό, αποδεικνύεται από τις αναφορές του Manuzzi ότι υπήρχε πολύ στενή φιλία μεταξύ τους. Για παράδειγμα, τον Απρίλιο του 1771 λίγο πριν να αναχωρήσει ο Nicoletto Manuzzi από τη Δρέσδη για τη Βενετία, ο Beloselschi του είπε ότι θα επισκεπτόταν και αυτός την Ιταλία ύστερα από εντολή των προϊσταμένων του και συμφώνησαν να βρεθούν στη Βενετία¹⁴⁴. Πραγματικά, το Μάιο του 1771 ο Beloselschi επισκέφθηκε τη Βενετία και κατά την παραμονή του εκεί συναντήθηκε με τον Nicoletto Manuzzi και μάλιστα του εκμυστηρεύτηκε διάφορες πληροφορίες για τις συζητήσεις του με τον Πάνο Μαρούτση¹⁴⁵. Η ισχυρότερη όμως απόδειξη για τη φιλία αυτή είναι το γεγονός ότι, όταν αναχώρησε ο Beloselschi από τη Βενετία για να συναντήσει τον [Αλ.] Ορλώφ στην Πίζα και να επισκεφθεί έπειτα τη Ρώμη και τη Νάπολη, πήρε μαζί του στην ακολουθία και τον Nicoletto Manuzzi. Ο τελευταίος με γράμμα του από τη Ρώμη ενημέρωσε τον πατέρα του για τις επαφές του Beloselschi με τον Ορλώφ¹⁴⁶. Εξάλλου και οι άλλες πληροφορίες που ο Nicoletto Manuzzi διαβίβασε στον πατέρα του αποδείχτηκαν αξιόπιστες, όπως για τις διαφωνίες και αντιθέσεις που υπήρχαν ανάμεσα στον Α. Ορλώφ και το Σκοτσέζο Elphinston, για τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετώπιζε η Ρωσία εξαιτίας του πολέμου και για τις σκέψεις των Ρώσων για ειρήνη¹⁴⁷.

Η πληροφορία ότι ο Μαρούτσης προωθήθηκε από τον καγκελάριο Voronzon επιβεβαιώνεται και από το διπλωμάτη καριέρας Simon Voronzon, ανεπιό του προαναφερθέντα καγκελάριου¹⁴⁸. Επίσης ότι ο Μαρούτσης υπήρξε περιζήτητος

143. Βλ. ό.π., buste 612-614. Πληροφορίες για την αξιοπιστία του Manuzzi βλ. και στον Giovanni Comisso, Agenti segreti di Venezia (1705-1797), Milano 1984, σ. 10.

144. ASV, Inquisitori di Stato, busta 614, fasc. ετών: 1768, 1771-1774, αναφορά του G. B. Manuzzi στις 4 Μαΐου 1771.

145. Ό.π., αναφορά του Manuzzi στις 16 Μαΐου 1771.

146. Ό.π., βλ. και αναφορά του ίδιου στις 31 Μαΐου 1771.

147. Τις πληροφορίες αυτές του Nicoletto Manuzzi τις διαβίβασε στους Inquisitori ο πατέρας του στις 4 Μαΐου 1771. Βλ. ό.π., busta 614, fasc. ετών 1768, 1771-1774, 4 Μαΐου 1771. Για τις διαφωνίες Elphinston - Α. Ορλώφ βλ. και Σάθα, Τουρκοκρατούμενη, ό.π., σ. 505, 511. - Κοντιογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 227. Πρβλ. και Manfroni, I, ό.π., σ. 1169, 1170. - De Madariaga, ό.π., σ. 211. Για τις δυσκολίες των Ρώσων αυτή τη χρονική περίοδο, την αύξηση της φορολογίας και τις σκέψεις τους για ειρήνη βλ. De Madariaga, ό.π., σ. 212, 213. Πρβλ. και Κοντιογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 278, 279.

148. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 573, fasc. Αυγούστου-Φεβρουαρίου 1783 m.v., αναφορά του πληροφοριοδότη

στην Αυλή της Αικατερίνης στην Πετρούπολη επιβεβαιώνεται και από τα λεγόμενα του διάσημου Βενετού Giacomo Casanova. Σύμφωνα με τον τελευταίο, όταν ο Μαρούτσης εμφανίστηκε στην Πετρούπολη [=1766], έτυχε μεγάλης υποδοχής από τους Ρώσους. Όταν εμφανιζόταν στην Αυλή της Μ. Αικατερίνης, η αυτοκράτειρα τον ξεχώριζε από τους υπόλοιπους και πάντα του έκανε την τιμή να του απευθύνει το λόγο. Γι' αυτό και όλες οι μεγάλες και σπουδαίες οικογένειες της Πετρούπολης τον δέχτηκαν με μεγάλες τιμές στα σπίτια τους. Η Αικατερίνη τον είχε προσέξει ιδιαίτερα, γιατί σκόπευε να τον προωθήσει ως επιτετραμμένο της στη Βενετία¹⁴⁹. Ότι ο Μαρούτσης γνώριζε τα συμβαίνοντα στη Βαλκανική και αυτό αποδεικνύεται, γιατί η οικογένεια Μαρούτση είχε αναπτύξει πολλές σχέσεις εμπορικές, οικονομικές και κοινωνικές με συνεργάτες της σ' εκείνα τα μέρη, από τους οποίους ο Πάνος ενημερωνόταν¹⁵⁰. Για τη βοήθεια που η Αγγλία θα πρόσφερε, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Μαρούτση, και αυτό επιβεβαιώθηκε από την εξέλιξη της επιχείρησής¹⁵¹. Επίσης για την υποσχόμενη βοήθεια σε έμπυχο υλικό, την οποία θα παρείχαν οι Έλληνες υπήκοοι της Βενετίας και της Τουρκίας, είναι γνωστό ότι οι Ρώσοι βοηθήθηκαν πολύ στις επιχειρήσεις τους από τους Έλληνες, κυρίως, των νησιών του Ιονίου καθώς και της Δυτικής Ελλάδας και Πελοποννήσου. Όσο για τα χρήματα, μεγάλη ποσά ξόδεψε και ο ίδιος ο Μαρούτσης και τα αδέρφια του. Ακόμη, το ομόδοξο των Ελλήνων με τους Ρώσους και τα βάσανα της πολύχρονης σκλαβιάς, που επικαλέστηκε ο Μαρούτσης, ήταν πραγματικά δυο βασικά αίτια που οδήγησαν στη συμμετοχή των

Giovanni Cattaneo στις 4 Δεκεμβρίου 1783. Την παραπάνω πληροφορία εκμυστηρεύτηκε ο S. Voronzov στον G. Cattaneo.

149. Για τις πληροφορίες αυτές του Casanova βλ. Casanova, Confutazione, ό.π., σ. 43 σημ. και σ. 44 σημ.. - Του ίδιου, Istoria, ό.π., σ. 574 σημ. 9. Στο δεύτερο έργο του Casanova αναφέρεται λανθασμένα όμως το όνομα του Μαρούτση. Αντί για τον Πάνο Μαρούτση αναγράφεται ο αδελφός του Λάμπρος ως το πρόσωπο που έτυχε μεγάλης υποδοχής στην Πετρούπολη και προοριζόταν από την Αικατερίνη για επιτετραμμένος της στη Βενετία. Το ίδιο λάθος επαναλαμβάνει και ο Enrico Straub, Rapporti di Giacomo Casanova con i paesi del Nord. A proposito dell' inedito "Prosopopea Ecaterina II" (1773-74). Venezia 1978, (Centro Tedesco di Studi Veneziani. Quaderni-9), σ. 21.

150. Για τις διασυνδέσεις της οικογένειας Μαρούτση πβλ. κεφ. Β' της διατριβής.

151. Για τη βοήθεια της Αγγλίας προς τη Ρωσία βλ. σύντομα: Stavrianos, ό.π., σ. 188.189. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 3, 4 και 4 σημ. 1, όπου και βιβλιογραφία για τις αγγλορωσικές σχέσεις αυτή την περίοδο. - De Madariaga, ό.π., σ. 209, 210. Εξάλλου τη βοήθεια της Αγγλίας για την επιτυχία αυτής της εκστρατείας επικαλέστηκε αργότερα και ο Γρ. Ορλώφ. βλ. Παλαιολόγου, I, ό.π., τόμ. 2 (1878), σ. 709.

Ελλήνων στα Ορλωφικά. Για τη διερεύνηση των προθέσεων της Βενετίας και τη συνεργασία μαζί της, που εισηγήθηκε ο Μαρούτσης, οι Ρώσοι ήδη είχαν κάνει σχετικές προτάσεις για πολιτική συνεργασία μαζί της, πριν ακόμη από το διορισμό του¹⁵², αλλά και ο ίδιος ο διορισμός του αποδεικνύει ότι υιοθετήθηκε αυτή η πρότασή του¹⁵³. Επίσης, τα καθουσιαστικά λόγια του Μαρούτση προς τους Ρώσους για την κακή κατάσταση των ναυπηγείων και του στόλου της Βενετίας, στην περίπτωση που τους συμπεριφερόταν εχθρικά, ανταποκρίνονταν στην πραγματικότητα, γιατί ήδη η Βενετία βρισκόταν σε παρακμή, οικονομική και στρατιωτική¹⁵⁴. Η τιμητική διάκριση, που ανέφερε ο Manuzzi ότι απονεμήθηκε στο Μαρούτση, ήταν ο τίτλος του ιππέα του τάγματος της Αγ. Άννας. Ο διορισμός του Μαρούτση ως επιτετραμμένου της Ρωσίας στα διάφορα ιταλικά κράτη είναι ένα *terminus ante quem* για να προσδιορίσουμε το χρόνο της εισηγήσεώς του. Ο Μαρούτσης πρέπει να έκανε αυτή την πρόταση το διάστημα ανάμεσα στα 1766, που πήγε στην Πετρούπολη, και στις 10 Μαρτίου 1768, που διορίστηκε επιτετραμμένος. Οι μυστικές οδηγίες που δόθηκαν στο Μαρούτση συνηγορούν επίσης στο εξής: οι διαβεβαιώσεις που έδωσε τον Απρίλιο του 1768 ο D. Golitsyn στον Renier για τον εμπορικό σκοπό της αποστολής του Μαρούτση και οι γενικές εκφράσεις του διπλώματός του ήταν απλά το πρόσχημα για να καλυφθούν οι πολιτικές προθέσεις της Αικατερίνης¹⁵⁵.

Τέλος, η τελευταία πληροφορία του Manuzzi, ότι ο Μαρούτσης απέβλεπε - σε περίπτωση επιτυχίας της επιχείρησης - στην ανάληψη της διοίκησης των απελευθερωμένων περιοχών της Ελλάδος, υπάρχει και στο σκεπτικό μιας παρόμοιας πρότασης που έκανε ο Γρ. Ορλώφ στο συμβούλιο της Πετρούπολης στις 27 Νοεμβρίου 1768. Σύμφωνα με τον Ορλώφ, έπρεπε να ιδρυθούν στις απελευθερωμένες περιοχές ανεξάρτητα κράτη με ηγεμόνες που οι ίδιοι οι λαοί θα εξέλεγαν, και αυτά τα κράτη θα βοίσκονταν κάτω από την προστασία της Ρωσίας. Μάλιστα η επιμονή με την οποία ο Ορλώφ υποστήριξε την πρόταση αυτή έκανε μερικούς να υποψιαστούν ότι επιθυμούσε ο ίδιος να συμμετάσχει στη διακυβέρνηση αυτών των περιοχών¹⁵⁶.

Η εντυπωσιακή αυτή αναφορά του Giovanni Battista Manuzzi για το σημαντικό ρόλο που ο Μαρούτσης έπαιξε στη λήψη της

152. Πρβλ. σ. 12, 13, 23, 24 της διατριβής.

153. Πρβλ. σ. 39, 40 της διατριβής.

154. Για την παρακμή της Βενετίας βλ. Freddy Thiriet, *Storia della Repubblica di Venezia*, μετ. Valeria Marchionne, Venezia 1981, σ. 109-117. [η πρώτη έκδ. στα γαλλικά: *Histoire de Venise*, Paris 1952]. - Franco Valsecchi, *L' Italia nel Settecento, dal 1714 al 1788*, Verona 1971, σ.200-210, [η πρώτη έκδ. Milano 1959].

155. Πρβλ. σ. 38, 39 της διατριβής.

156. Για την πρόταση του Γρ. Ορλώφ βλ. Παλαιολόγου, I, ό.π., τόμ. 2 (1878), σ. 709, 710.

απόφασης για την αποστολή ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο διασταυρώνεται και με μια άλλη πληροφορία, που μας δίνει ο πρεσβευτής της Modena στη Βενετία Antonio Novelli Triffoni. Στις 4 Αυγούστου 1770 ο Triffoni ανέφερε στους προϊσταμένους του ότι αρκετοί στη Βενετία πίστευαν πως ο Μαρούτσης, κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του στην Πετρούπολη, είχε συντελέσει πολύ στην απόφαση της Ρωσίας να στείλει από τη βόρεια Ευρώπη μια ναυτική δύναμη στην ανατολική Μεσόγειο και ότι τους είχε παραστήσει ως αρκετά εύκολη την επιχείρηση. Κατά συνέπεια, αν αυτή επιτύγχανε, ο Μαρούτσης θα αποκτούσε πολύ μεγάλο κύρος στη ρωσική Αυλή, ενώ τυχόν αποτυχία της θα είχε αντίστοιχα αρνητικές συνέπειες στην καριέρα του¹⁵⁷. Ο Μαρούτσης όμως δε θεωρήθηκε και ούτε ήταν βέβαια αυτός υπεύθυνος για την κακή διεξαγωγή των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Γι' αυτό παρέμεινε επιτετραμμένος της Ρωσίας στη Βενετία για αρκετό διάστημα, ακόμη και μετά τη λήξη των Ορλωφικών.

Αξιολογώντας αυτές τις πληροφορίες του Manuzzi και του Triffoni, για το ρόλο του Μαρούτση στην αποστολή του ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο για να εξεγείρει τους Έλληνες και τυχόν άλλους ορθοδόξους, διαπιστώνουμε ότι η προώθηση αυτής της πρότασης δεν ανήκει αποκλειστικά στο Σάρρο, το Μαρούτση ή το Γρ. Ορλώφ. Ο καθένας τους συντέλεσε - στο μέτρο των δυνατοτήτων του και ανάλογα με την πειστικότητα των επιχειρημάτων του, καθώς επίσης και ανάλογα με τις ιστορικές συγκυρίες - στην τελική αποδοχή και εφαρμογή της.

Αφού αποφασίστηκε η αποστολή ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο, ανατέθηκε στις 29 Ιανουαρίου 1769 στον Αλέξιο Ορλώφ η προετοιμασία και η οργάνωση της συνδυασμένης εξέγερσης των ορθοδόξων της Βαλκανικής¹⁵⁸. Ο Ορλώφ βρισκόταν στη Βενετία για "λόγους υγείας" - ή από απλή περιέργεια, όπως πρόσθεσε ο ίδιος κατά την άφιξή του εκεί - ήδη από τις αρχές Δεκεμβρίου του 1768 ν.η.¹⁵⁹. Συνοδευόταν από τον αδελφό του Θεόδωρο και

157. Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 505, αναφορά αρ. 26 του Antonio Novelli Triffoni στις 4 Αυγούστου 1770.

158. Βλ. Παλαιολόγος, I, ό.π., τόμ. 5 (1881), σ. 146, 147, γράμμα της Αικατερίνης προς τον Αλ. Ορλώφ στις 29 Ιανουαρίου 1769. (Ο Παλαιολόγος, I, ό.π., λανθασμένα αναφέρει ως ημερομηνία την 29 Ιανουαρίου 1770. Για τη σωστή ημερομηνία βλ. Γριτοόπουλου, ό.π., σ. 52 σημ. 2. Πρβλ. και Petrovich, ό.π., σ. 179). Για το διορισμό του Αλ. Ορλώφ βλ. και De Madariaga, ό.π., σ. 208, 209.

159. Η πληροφορία για την άφιξη των αδελφών Ορλώφ στη Βενετία στις αρχές του Δεκεμβρίου του 1768 από "απλή περιέργεια", προέρχεται από τον πρεσβευτή του βασιλείου της Σαρδηνίας Incisa di Camerana. Βλ. Cini, Torino, ό.π., [pazzo 40], bob. 157, 18 Μαρτίου 1769. Βλ. και Batalden, ό.π., σ. 25 για γράμμα του Α. Ορλώφ προς το Γρ. Ορλώφ στα [τέλη] Νοεμβρίου 1768 π.η.. Μετάφραση αυτού του γράμματος στα ελλη-

χρησιμοποιούσαν και οι δυο το ψευδώνυμο Οστρώβ. Εύλογα ο Παλαιολόγος υποστηρίζει ότι η υγεία ήταν το πρόσχημα για το ταξίδι των Ορλώφ στην Ευρώπη και Ιταλία. Στηρίζει την πεποίθησή του στην εξής σκέψη: αν και η περιοδεία τους παρουσιαζόταν ως ιδιωτικής φύσεως, ο αντικαγκελάριος Α. Golitsyn με εγκύκλιό του προς τους αντιπροσώπους της Ρωσίας στο εξωτερικό, ήδη από τον Ιούνιο του 1768, τους ζητούσε να τον ενημερώνουν τακτικότερα για τον τόπο διαμονής των Ορλώφ, για να τους αποστέλλουν την αλληλογραφία¹⁶⁰. Εξάλλου ήταν συνηθισμένη πρακτική οι λόγοι υγείας να καλύπτουν άλλους πολιτικούς λόγους για ταξίδια Ρώσων επισήμων στο εξωτερικό¹⁶¹.

Η άφιξη των Ορλώφ στη Βενετία συντέλεσε στην προσέλευση εκεί και άλλων Ρώσων. Αρκετοί από αυτούς ήταν τυχοδιώκτες που έλπιζαν να αποκτήσουν την ευμένεια των ευνοούμενων της Αικατερίνης Ορλώφ¹⁶². Η Βενετία ενημερωνόταν για την άφιξη και τη διαμονή τους εκεί από τις αναφορές των πληροφοριοδοτών της. Ένας ικανός πληροφοριοδότης της, ο Felice Favretti, είχε ειδοποιήσει τις μυστικές της αρχές ότι δυο εξέχοντες Ρώσοι αξιωματούχοι έφθασαν εκεί και διέμεναν στο πανδοχείο "Villa di Londra", που βρισκόταν στη Santa Marina και ανήκε στο Domenico Meneghezzi. Ο ένας τους μάλλον ήταν στρατηγός και συνοδευόταν από μια γυναίκα - που θεωρήθηκε ότι ήταν η σύζυγός του. Ο άλλος μάλλον ήταν αντισυνταγματάρχης. Πηγή του, όπως ανέφερε ο Favretti, ήταν ο ίδιος ο πανδοχέας. Η αναφορά του είναι χωρίς ημερομηνία, όπως και όλες όσες περιέχονται στο συγκεκριμένο υποφάκελο της αρχειακής πηγής. Με βάση όμως το περιεχόμενό τους πρέπει να γράφηκαν από τα τέλη του 1768 ως το καλοκαίρι του 1769¹⁶³. Είναι πολύ πιθανό

νικά δημοσίευσε ο Παλαιολόγος, I, ό.π., τόμ. 5 (1881), σ. 143-144, ο οποίος αναφέρει ότι το γράμμα γράφηκε στη Βενετία, χωρίς όμως να μας παραθέτει την ημερομηνία γραφής του. Μέχρι τώρα αναφερόταν γενικά ότι οι Ορλώφ έφθασαν στη Βενετία στα τέλη του 1768. Για την άφιξη των Ορλώφ στη Βενετία στα τέλη του 1768 και τους λόγους της άφιξής τους βλ.: Rulhière, ό.π., σ. 348-353. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 81, 82, 86, 87. - Γκριτσόπουλου, ό.π., σ. 44, 51, 52. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 30, 31. - De Madariaga, ό.π., σ. 208, 209. Ποβλ. και Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 48], bob. 221, φ. 38^v, αναφορά του Durazzo στις 12 Απριλίου 1769. Για τον πραγματικό σκοπό της αποστολής των Ορλώφ βλ. και Batalden, ό.π., σ. 25

160. Παλαιολόγου, I, ό.π., τόμ. 7 (1883), σ. 223 και 223 σημ.4. Ποβλ. και Γκριτσόπουλου, ό.π., σ. 51. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 81.

161. Ποβλ. και ταξίδι του καγκελάριου Μιχαήλ L. Voronzof στην Ιταλία στη σ. 25 της διατριβής.

162. Βλ. Ιστορία του παρόντος πολέμου, ό.π., τόμ. Β', σ. 376-380. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 86. - Γκριτσόπουλου, ό.π., σ. 51.

163. ASV, Inquisitori di Stato, busta 596, fasc. "carte

οι Ρώσοι αξιωματούχοι που ανέφερε ο Favretti να είναι οι αδελφοί Αλέξιος (=ο στρατηγός) και Θεόδωρος Ορλώφ. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι και σε άλλες ακρονολόγητες αναφορές στον ίδιο υποφάκελο ο Favretti έκανε μνεία για τη διαμονή αυτών των Ρώσων στη Βενετία και από το περιεχόμενό τους συμπεραίνεται ότι πρόκειται για τους αδελφούς Ορλώφ.

Έτσι, με την άφιξη του Μαρούτση και των αδελφών Ορλώφ στη Βενετία στα τέλη του 1768, καθώς επίσης και με τη δραστηριότητα που θα αναπτύξουν οι προαναφερόμενοι, η Ρωσία θα προωθήσει τα σχέδιά της, για να δώσει το ισχυρό κτύπημα στην Οθωμανική αυτοκρατορία.

varie". (Η συγκεκριμένη αναφορά του Favretti είναι πρώτη-πρώτη στο fascicolo και μάλλον πρέπει να γράφηκε στα τέλη του 1768. Είναι μονοσέλιδη και αρχίζει: "Da qualche giorno ...").

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

Η δραστηριότητα του Μαρούτση στην Ιταλία μέχρι την κάθοδο του ρωσικού στόλου στην Ελλάδα.

Ι) Η συνεργασία του με τους Ορλώφ στη Βενετία.

Διαπιστώσαμε ήδη από τα προηγούμενα κεφάλαια ότι οι λόγοι της αποστολής του Μαρούτση στη Βενετία ήταν πρώτιστα πολιτικοί¹. Ο Μαρούτσης έπρεπε να προσπαθήσει με επιμονή και υπομονή να πείσει τη Βενετία να αλλάξει την πολιτική της ουδετερότητάς της και να βοηθήσει τη Ρωσία εναντίον της Τουρκίας, έστω και κρυφά². Η βοήθειά της αυτή δεν έπρεπε να περιοριστεί μόνο στην ενίσχυση του ρωσικού στόλου που θα ξεσήκωνε τους Έλληνες³, αλλά να συνεργαστεί με τους Ρώσους και στο θέμα του Μαυροβούνιου⁴. Οι Ρώσοι ήξεραν πολύ καλά τις προηγούμενες ανεπιτυχείς προσπάθειες για σύγκλιση των ρωσικών και βενετικών συμφερόντων⁵, καθώς επίσης και το μέγεθος των εμποδίων που ο Μαρούτσης θα συναντούσε στη Βενετία λόγω της καχυποψίας της κυβέρνησής της και γι' αυτούς τους λόγους ο Panin του συνιστούσε υπομονή⁶. Προσδοκούσαν όμως ότι οι επιτυχίες του ρωσικού στόλου στο Αιγαίο και οι επιχειρήσεις τους στην Πελοπόννησο, ίσως θα έκαναν τους Βενετούς να αλλάξουν στάση και να συνεργαστούν μαζί τους εναντίον των Τούρκων⁷. Έλπιζαν ακόμη ότι οι Βενετοί θα αναλογιστούν το αγωνιστικό τους παρελθόν απέναντι στην οθωμανική αυτοκρατορία και δε θα αδιαφορήσουν για την ευκαιρία που τους παρουσιαζόταν με τον τωρινό ρωσοτουρκικό πόλεμο⁸.

Παράλληλα ο Μαρούτσης έπρεπε να δραστηριοποιηθεί για να πετύχει την υποστήριξη των ρωσικών σχεδίων και από τα λοιπά ιταλικά κράτη. Άλλωστε τα διαπιστευτήριά του τον εξουσιοδοτούσαν ως επιτετραυμένο της Ρωσίας και σ' αυτά. Η Ρωσία επιδίωκε την εύνοια και τη συνεργασία των ιταλικών κρατών που είχαν λιμάνια, για να τα χρησιμοποιήσει ως βάσεις για το στόλο της που θα έστειλε στη Μεσόγειο, καθώς επίσης και για την προμήθεια των απαραίτητων εφοδίων (χρηματικά δάνεια, διατροφή πληρωμάτων του στόλου, αγορές πολεμοφοδίων). Συγκεκριμένα, εκτός από τη Βενετία, έδειξε ενδιαφέρον και για

1. Πρβλ. σ. 39, 39 σημ. 96, και σ. 40 της διατριβής.

2. Venturi, *Settecento*, ό.π., σ. 5.

3. Πρβλ. σ. 89 της διατριβής.

4. Βλ. έγγραφες οδηγίες του καγκελάριου Panin προς το Μαρούτση στις 26 Νοεμβρίου 1768 στον Venturi, *Settecento*, ό.π., σ. 5.

5. Πρβλ. σ. 21-31 της διατριβής.

6. Βλ. επιστολή του Panin στο Μαρούτση στις 18 Οκτωβρίου 1768 στον Venturi, *Settecento*, ό.π., σ. 6, 6 σημ. 7.

7. Cessi, I, ό.π., σ. 1585, 1586.

8. Venturi, *Settecento*, ό.π., σ. 6.

τη Γένοβα, το βασίλειο της Σαρδηνίας, το βασίλειο της Νάπολης και το δουκάτο της Τοσκάνης. Όμως, η ασυνήθιστη διπλωματική "φόρμουλα" της ταυτόχρονης διαπίστευσης του Μαρούτση σε πολλά ιταλικά κράτη, έχοντας ως έδρα τη Βενετία, προκάλεσε κάποιες δυσκολίες. Η κυβέρνηση μάλιστα του βασιλείου της Σαρδηνίας (Σαβοΐας) εκδήλωσε την επιθυμία της να παρουσιάσει τα διαπιστευτήριά του ο Μαρούτσης και στο Τορίνο⁹. Αλλά και η πολιτική πραγματικότητα στην Ιταλία ήταν περίπλοκη, καθώς τα διάφορα κρατίδια - άλλο περισσότερο άλλο λιγότερο - επηρεάζονταν στην πολιτική τους από τη Γαλλία ή την Αυστρία¹⁰. Κατά συνέπεια υπήρχαν πολλά εμπόδια, που έπρεπε ο Μαρούτσης να ξεπεράσει, για να ενοδωθούν οι ρωσικές προσπάθειες.

Στην αρχή, το κέντρο της ρωσικής δραστηριότητας στην Ιταλία υπήρξε η Βενετία, όπου, εκτός από το Μαρούτση, ήδη από τις αρχές Δεκεμβρίου του 1768, βρίσκονταν εκεί και ο Αλέξιος με το Θεόδωρο Οολώφ¹¹. Βασικός στόχος των Ορλώφ ήταν να οργανώσουν συνδυασμένες εξεγέρσεις στη βαλκανική χερσόνησο συνεργαζόμενοι με το Μαρούτση που, ως Έλληνας, είχε σημαντικές γνωριμίες με ομοεθνείς του στην Οθωμανική αυτοκρατορία και ασκούσε επίσης αξιόλογη επιρροή στους Έλληνες ευπόρους της Βενετίας¹².

Η πρώτη επίσημη ενέργεια του Μαρούτση μετά την κατάθεση των διαπιστευτηρίων του ήταν να κοινοποιήσει στη Βενετία στις 22 Δεκεμβρίου 1768 μια διακήρυξη που η Μ. Αικατερίνη είχε απευθύνει προς όλες τις αυλές της Ευρώπης. Με αυτή τη διακήρυξη η αυτοκράτειρα της Ρωσίας απαντούσε στην προηγούμενη διακήρυξη του σουλτάνου¹³ και επέρριπτε με τη σειρά της την ευθύνη για την έναρξη των εχθροπραξιών στην Τουρκία. Εξηγούσε τη ρωσική στάση στην Πολωνία και τόνιζε ιδιαίτερα τις ευθύνες της Τουρκίας με τη σύλληψη του Οβρεσκον στην Κων/πολη και την παραβίαση του διεθνούς δικαίου της διπλωματικής ασυλίας των πρεσβευτών¹⁴.

9. Ο.π..

10. Για μια γενική θεώρηση της πολιτικής κατάστασης στην Ιταλία σε σχέση με τις ρωσικές βλέψεις βλ. ό.π., σ. 5-7.

11. Πρβλ. σ. 93 της διατριβής.

12. Για τις γνωριμίες του Πάνου Μαρούτση, καθώς επίσης και για την επιρροή που ασκούσε, πρβλ. σ. 41, 48, 49, 53 της διατριβής.

13. Πρβλ. σ. 80 της διατριβής.

14. Η διακήρυξη της Αικατερίνης βρίσκεται στο ASV, Collegio Esposizioni Principi, filza 184, φ. 395^r-396^r. Είναι γραμμένη στα γαλλικά, ενώ το συνοδευτικό υπόμνημα του Μαρούτση βρίσκεται στο φ. 394^r και είναι γραμμένο στα ιταλικά. Αντίγραφο του υπομνήματός του βρίσκεται στο ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Memoriali dell' incaricato...", φ. 4^r, 22 Δεκεμβρίου 1768. Για τη διακήρυξη της Μ. Αικατερίνης πρβλ.: Casanova, Istoria, ό.π.,

Δυο μέρες αργότερα, την παραμονή των Χριστουγέννων του 1768, ο Μαρούτσης συνοδευόμενος από τους αδελφούς Ορλώφ και άλλους Ρώσους αξιωματούχους πήγε στην ορθόδοξη εκκλησία του Αγ. Γεωργίου της Βενετίας και ζήτησε από τον ιερέα της να ψάλει κάποια δέηση υπέρ της Μ. Αικατερίνης ενόψει του ρωσοτουρκικού πολέμου. Ο ιερέας αρνήθηκε, δικαιολογούμενος ότι δεν επιτρέπεται κάτι τέτοιο παρά μόνο για το δόγη της Βενετίας. Αν το έκανε, φοβόταν μήπως τιμωρηθεί. Υστερα όμως από την επιμονή του Μαρούτση, που του έδωσε και 12 τζεκίνια, ο ιερέας έψαλε τη δέηση. Το γεγονός αυτό έγινε γνωστό στη Βενετία και προκάλεσε τη δυσaréσκεια της κυβέρνησής της¹⁵.

Το ίδιο περίπου χρονικό διάστημα έφθασαν στη Βενετία και ο Παπάζωλης με τον Ταμαγα, για να μεταφέρουν τις πληροφορίες που είχαν συγκεντρώσει για τη μελλοντική εξέγερση¹⁶. Στο μεταξύ ο Α. Ορλώφ, βασιζόμενος στην ευνοϊκή διάθεση πολλών ορθοδόξων της Βενετίας (Ελλήνων και Σλάβων) να καταταχθούν και να υπηρετήσουν τους Ρώσους στον πόλεμο εναντίον των Τούρκων, καθώς και στη γενναιότητα των ορθοδόξων των Βαλκανίων - όπως ο ίδιος έγραφε σε γράμμα του προς τον αδελφό του Γρηγόριο¹⁷ - εξέφρασε τη γνώμη ότι στόχος τους πρέπει να είναι η ίδια η Κων/πολη (!). Επιπλέον πρότεινε - ακολουθώντας το παράδειγμα του Μ. Πέτρου - να στείλουν προκήρυξη στους ορθοδόξους των Βαλκανίων, για να συνεργαστούν με τους Ρώσους εναντίον των Τούρκων¹⁸. Όταν έμαθε τις πληροφορίες αυτές η

σ. 423-429. - Ιστορία του παρόντος πολέμου αναμεταξύ της Ρουσίας, και της Οθωμανικής Πόρτας, μεταφρασθείσα μεν εις κοινήν γλώσσαν παρά Σπυρίδωνος ιεροδιακόνου του Παπαδοπούλου, παρ' αυτού δε διορθωθείσα, τόμ. 2. Ενετίησιν 1770, σ. 339 κ.εξ. [Για τη σύνδεση της "ιστορίας" με τον ευρωπαϊκό διαφωτισμό, καθώς και για τη σημασία της στη νεοελληνική ιστορία βλ. Πασχάλη Μ. Κιτρομηλίδη, Ιδεολογικές επιλογές και ιστοριογραφική πράξη: Σπυρίδων Παπαδόπουλος και Domenico Caminer, "θησαυρίσματα", τόμ. 20 (1990), σ. 500-517].

15. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 549, fasc. "Basaglia Pietro (1768-1774) Venezia", αναφορά του πληροφοριοδότη Pietro Basaglia στις 30 Δεκεμβρίου 1768. Βλ. επίσης Cini, Vaticano, ό.π., bob. 235, φ. 412^{r-v}, αναφορά του νοέντσιου στη Βενετία Onorati στις 31 Δεκεμβρίου 1768. Μνεία του γεγονότος βλ. επίσης και στις Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 234.

16. Rulhière, ό.π., σ. 351. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 87. - Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 51.

17. Πρόκειται για το γράμμα του Α. Ορλώφ που μνημονεύσαμε στη σ. 93 σημ. 159 της διατριβής.

18. Για το περιεχόμενο του γράμματος του Ορλώφ βλ. Παλαιολόγου, Ι, ό.π., τόμ. 5 (1881), σ. 143-144. - Petrovich, ό.π., σ. 179. - Batalden, ό.π., σ. 25. Πρβλ. και Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 52. Όσο για την προκήρυξη του Πέτρου πρέπει να σημειωθεί ότι: κατά το ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1711 ο Πέτρος

Αικατερίνη, στο γνωστό γράμμα της προς τον Α. Ορλώφ με το οποίο του ανέθετε την οργάνωση της εξέγερσης στα Βαλκάνια (29 Ιανουαρίου 1769)¹⁹, του επέστησε την προσοχή στο συνδυασμένο ξεσηκωμό των λαών της Βαλκανικής και την αποφυγή μεμονωμένων και άκαιρων εξεγέρσεων. Παράλληλα πραγματοποίησε την πρόταση του Α. Ορλώφ και έστειλε προκηρύξεις στους χριστιανούς των Βαλκανίων με τις οποίες τους καλούσε σε αντιτουρκική συνεργασία²⁰. Σχεδόν ταυτόχρονα, στις 23 Ιανουαρίου 1769, ο καγκελάριος Ραπίη σε γράμμα του προς τον αρχηγό των Μανιατών Γεώργιο Μαυρομιχάλη τον προέτρεπε να συνεργαστεί με τους υπόλοιπους Έλληνες για την απελευθέρωση της Ελλάδας από τον τουρκικό ζυγό²¹. Πιστεύεται ότι το γράμμα του Ραπίη έφθασε στη Βενετία και από εκεί διαβιβάστηκε στους Μανιάτες μέσω του Αγγελή Αδαμόπουλου²². Ο Αδαμόπουλος είχε εμπορική επιχείρηση στη Βενετία και ήταν γνώριμος του Πάνου Μαρούτση. Εκεί γνωρίστηκε και συνήψε φιλικές σχέσεις και με τους Ορλώφ. Όταν ο Αδαμόπουλος έφυγε από τη Βενετία και εγκαταστάθηκε στο Λιβόρνο - προφανώς ύστερα από τη φυγή των Ορλώφ από τη Βενετία και την εγκατάστασή τους στην Τοσκάνη - διατήρησε τις επαφές του με το Μαρούτση και εξακολούθησε να συνεργάζεται

- μιμούμενος το Μ. Κων/νο - έγραψε στις σημαίες της φρουράς του το γνωστό σταυρό με το σύνθημα "Εν τούτω Νίκα", διακήρυξε ότι σκοπός του ήταν να απελευθερώσει του χριστιανούς των Βαλκανίων από το "ζυγό των απίστων" και ζήτησε τη συμπαράστασή τους. Βλ. Kurat, ό.π., σ. 757. - Massie, ό.π., σ. 548, 550, 551. Πρβλ. και Σάθα, Τουρκοκρατουμένη, ό.π., σ. 448-451. Μια τέτοια διακήρυξη του Πέτρου προς τους υπόδουλους χριστιανούς με ημερομηνία 23 Μαρτίου 1711 δημοσιεύεται στον F. Miklosich-I. Müller, Acta et Diplomata Graeca Medii Aevi sacra e profana, vol. tertium, Vindobonae 1865, σ. 279-281.

19. Βλ. σ. 93 και 93 σημ. 158 της διατριβής.

20. Για τις οδηγίες της Αικατερίνης προς τον Α. Ορλώφ βλ. Παλαιολόγου, I, ό.π., τόμ. 5 (1881), σ. 146, 147. Για τις προκηρύξεις της Αικατερίνης με ημερομηνία 19 και 29 Ιανουαρίου 1769 βλ. Petrovich, ό.π., σ. 179, 179 σημ. 44. Βλ. επίσης Venturi, Settecento, ό.π., σ. 12, 34, 34 σημ. 3, σ. 35. [Στη σ. 34 σημ. 3 πρέπει να διορθωθεί η ημερομηνία 30 Ιανουαρίου 1770 (ν.η.) στη σωστή 30 Ιανουαρίου 1769 (ν.η.), ώστε να αντιστοιχεί στην ημερομηνία που έφερε η προκήρυξη (19 Ιανουαρίου 1769 (π.η.))]. Πρβλ. και Storia de' fatti memorabili..., βιβλ. 2^ο, Venezia 1772, σ. 67. - Παλαιολόγου, I, ό.π., τόμ. 5 (1881), σ. 147, 148.

21. Το γράμμα δημοσιεύτηκε από το Σ. Β. Κουγέα, Συμβολαί εις την ιστορίαν της υπό τους Ορλώφ πελοποννησιακής επανάστασεως (1770), "Ηελοποννησιακά", τόμ. 1 (1956), σ. 52-53. Πρβλ. και Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 97. - Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 52, 53.

22. Κουγέα, Συμβολαί, ό.π., σ. 54. - Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 53. Πρβλ. και Σακελλαρίου, ό.π., σ. 157.

μαζί του στα πλαίσια της προετοιμασίας της εξέγερσης στα Βαλκάνια²³. Ο Αδαμόπουλος έκανε και άλλα ταξίδια στη Μάνη ως απεσταλμένος του Α. Οολώφ, αλλά και από εκεί μετέφερε σ' αυτόν γράμματα των Μανιατών²⁴.

Στο μεταξύ, στις 14 Μαρτίου 1769 ο Μαρούτσης γνωστοποίησε στη βενετική κυβέρνηση την ικανοποίηση και τις ευχαριστίες της Μ. Αικατερίνης για την ευνοϊκή υποδοχή του και την αποδοχή των διαπιστευτηρίων του από τη Βενετία²⁵. Επίσης μεταβίβασε για λογαριασμό της Αικατερίνης τις ευχές και τις ελπίδες της για περαιτέρω σύσφιξη των ήδη φιλικών οωσοβενετικών σχέσεων προς αμοιβαίο όφελος. Τέλος, ο ίδιος πρόσθετε ότι θα θεωρούσε τον εαυτό του πολύ ευτυχής, αν μπορούσε να συντελέσει προσωπικά σ' αυτή τη βελτίωση²⁶.

23. Οι παραπάνω πληροφορίες για τις σχέσεις Μαρούτση - Αδαμόπουλου περιέχονται σε αναφορά του πληροφοριοδότη των Inquisitori, Pietro Basaglia. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 549, fasc. "Basaglia Pietro (1768-1774), Venezia", ημερ. αναφοράς 17 Οκτωβρίου 1769. Σύμφωνα με την αναφορά του Basaglia, τις πληροφορίες αυτές του τις διαβίβασε "κάποιος" Έλληνας Γεώργιος Κανάκης. Ο Γεώργιος Κανάκης ή Κολόννας [το Κανάκης σύμφωνα με το Γεωργ. Ν. Μοσχόπουλο, Οι Έλληνες της Βενετίας και Ιλλυρίας (1768-1797), Αθήνα 1980, σ. 62, 62 σημ. 3, ήταν το όνομα του πατέρα του] ήταν ένας τυχοδιώκτης που έζησε στο β' μισό του 18^{ου} αιώνα στη Βενετία. Χρησιμοποιήθηκε από τους Inquisitori ως πληροφοριοδότης τους και οι αναφορές του περιέχουν πολλά ενδιαφέροντα στοιχεία για τη δράση των Ελλήνων στη Βενετία κατά την τελευταία δεκαετία της ανεξαρτησίας της (1788-1797). Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, buste 590, 591. (Τις αναφορές του που έχουν ελληνικό ενδιαφέρον προτίθεμαι να εκδώσω και να σχολιάσω σε αυτοτελή μελέτη). Από τις παραπάνω πληροφορίες που έδωσε στον Basaglia φαίνεται ότι από νωρίς είχε δείξει διαθέσεις κατασκοπείας σε βάρος των συμπατριωτών του. Βιογραφικά του βλ. στον Μοσχόπουλο, ό.π., σ. 62, 63. Βιβλιογραφία για την πολυσχιδή δραστηριότητά του βλ. στον Βασ. Κολιού, Μια προσπάθεια στρατολογίας κατά το οωσοτουρκικό πόλεμο του 1787-1792. "Θησαυροίσματα", τόμ. 19 (1982), σ. 232 σημ. 3.

24. Γι' αυτή τη δραστηριότητά του βλ. Κουγέα, Συμβολαί, ό.π., σ. 56-58. Πρβλ. και Venturi, Settecento, ό.π., σ. 29. Γενικότερα για τις επαφές Ρώσων - Μανιατών κατά το 1769 και τις αμοιβαίες αποστολές απεσταλμένων στη Μάνη και Ιταλία αντίστοιχα βλ. Rulhière, ό.π., σ. 366, 367. - Παλατιολόγου, I, ό.π., τόμ. 1 (1877), σ. 915, 916, τόμ. 7 (1883), σ. 224, τόμ. 10 (1886), σ. 499-502. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 88, 96-98. - Σακελλαρίου, ό.π., σ. 157-161. - Κουγέα, Συμβολαί, ό.π., σ. 52-59. - Γριτοόπουλου, ό.π., σ. 52-56.

25. Για την αποδοχή των διαπιστευτηρίων του από τη Βενετία βλ. σ. 84 της διατριβής.

26. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Memoriali dell' incaricato...", φ. 6^α, 14 Μαρτίου 1769.

Πίσω από τις λεπτές διπλωματικές εκφράσεις του κειμένου διακρίνεται η προσδοκία των Ρώσων και του Μαρούτση ότι επιτέλους η Βενετία θα αποδεχόταν τη βελτίωση αυτών των σχέσεων και θα βοηθούσε - σε κάποιους τομείς - τη Ρωσία εναντίον των Τούρκων.

Η Βενετία όμως επέμενε πεισματικά στις απόψεις της. Η έντονη μάλιστα δραστηριότητα που είχαν αναπτύξει στη Βενετία οι αδελφοί Ορλώφ και ο Μαρούτσης, σε συνδυασμό με την περιστασιακή ύπαρξη εκεί και άλλων Ρώσων αξιωματούχων, ανησυχούσε αρκετά την κυβέρνηση της, που φοβόταν επιπλοκές στις σχέσεις της με την Οθωμανική αυτοκρατορία. Ανησυχούσε εύλογα επίσης μήπως δημιουργηθούν και προβλήματα λόγω της συνύπαρξης μέσα στην ίδια την πόλη από τη μια πλευρά Ελλήνων εμπόρων (ευνοϊκών φησικά προς τους Ρώσους) και από την άλλη Τούρκων, Βόσνιων και Αλβανών εμπόρων²⁷. Γι' αυτό οι Inquisitori διέταξαν έμπειρους πληροφοριοδότες τους να παρακολουθούν στενά το Μαρούτση, τους Ορλώφ και τυχόν άλλους ύποπτους ξένους και να τους αναφέρουν σχετικά²⁸.

Παράλληλα με τους πληροφοριοδότες των Βενετών, ο Μαρούτσης, οι Ορλώφ και οι συνεργάτες τους, λόγω του ρωσοτουρκικού πολέμου, παρακολουθούνταν και από τους ξένους πρεσβευτές τους διαπιστευμένους στη Βενετία. Οι αναφορές τους μας δίνουν πολύτιμες πληροφορίες για τη δραστηριότητα των παραπάνω προσώπων καθόλη τη διάρκεια του πολέμου.

Στις 7 Ιανουαρίου 1769 ο πρεσβευτής της Modena στη Βενετία Antonio Novelli Triffoni πληροφορούσε την κυβέρνηση του για τις επαφές του Μαρούτση με τους Ορλώφ και τις εξυπηρετήσεις που τους παρείχε κατά τη διαμονή τους εκεί.

27. Για το σημαντικό ρόλο που έπαιζαν οι Έλληνες έμποροι στη Βενετία βλ. και Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 158, αναφορά του Incisa di Camerana στις 23 Σεπτεμβρίου 1769. Πρβλ. και Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 50], bob. 234, αναφορά του αυστριακού πρεσβευτή Durazzo προς τον καγκελάριο Kaunitz στις 29 Φεβρουαρίου 1772. Για τους φόβους των Βενετών από τη συνύπαρξη Ελλήνων, Τούρκων, Βόσνιων και Αλβανών εμπόρων στην πόλη τους βλ. ό.π., αναφορές του Incisa di Camerana στις 4 Μαρτίου 1769 (bob. 157) και 28 Οκτωβρίου 1769 (bob. 158). Πρβλ. και Venturi, Settecento, ό.π., σ. 32, 33.

28. Η πληθώρα των ειδήσεων για τις δραστηριότητες του Μαρούτση και των συνεργατών του (Ρώσων και Ελλήνων) αποδεικνύει την ύπαρξη σχετικής εντολής. Πρβλ. και έμμεση επιβεβαίωση από: ASV, Inquisitori di Stato, busta 596, fasc. "carte varie". τετρασέλιδη αναφορά του πληροφοριοδότη Felice Favretti κ.έ.. Η αναφορά αρχίζει: "Alcuni uffiziali Moscoviti ..." (Από τις ειδήσεις που περιέχει συμπεραίνεται ότι η αναφορά συντάχθηκε τον Απρίλιο του 1769). Ελ. επίσης και άλλη μονοσέλιδη αναφορά του Favretti κ.έ. στον ίδιο υποφάκελο, όπου τονίζει ότι "δεν πρόκειται να χάσει από τα μάτια του το Μαρούτση". Η αναφορά αοχίζει: "Si hanno riscontri...".

Εκείνο όμως που του έκανε μεγάλη εντύπωση - και το τονίζει ιδιαίτερα - ήταν τα πολλά χρήματα που "έπαιζαν" οι Ορλώφ στις λέσχες της Βενετίας καρτοπαίζοντας τις νύχτες, με μεγάλη μάλιστα τύχη²⁹.

Στις 10 Μαρτίου 1769 ο πρεσβευτής της Μ. Βρετανίας στη Βενετία James Wright ειδοποιούσε το Λονδίνο ότι οι Ορλώφ βοίσκονταν ακόμη στη Βενετία και ότι σκόπευαν να μείνουν μερικούς μήνες εκεί. Επίσης έγραψε ότι δεν κυκλοφορούν πολύ στην πόλη και ότι ένας ταχυδρόμος τους έκανε το ταξίδι Βενετία - Πετρούπολη σε 21 μέρες και το ταξίδι της επιστροφής σε 18 μέρες. Συμπλήρωνε ακόμη ότι πολλοί από τους κυριότερους Έλληνες εμπόρους της Βενετίας συναναστρέφονταν με τους Ορλώφ και ότι μιλούσαν με πολύ εγκωμιαστικά λόγια για τις ικανότητες και τη γενναιοδωρία του Αλέξιου Ορλώφ³⁰.

Η πληροφορία του Wright ότι οι Ορλώφ σκόπευαν να παραμείνουν για μερικούς ακόμη μήνες στη Βενετία διαψεύσθηκε από τα γεγονότα, γιατί οι Ορλώφ αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν - όπως θα δούμε - τη Βενετία στις 9 Απριλίου 1769³¹. Επίσης η διακριτική κυκλοφορία τους στη Βενετία κατά το Μάρτιο έρχεται σε αντίθεση με την ως τώρα γνωστή συμπεριφορά τους κατά το προηγούμενο διάστημα Δεκεμβρίου 1768 - Φεβρουαρίου 1769. Τότε συχνά μετέβαιναν στην εκκλησία της Ελληνικής Κοινότητας και επιδεικτικά κατά την έξοδό τους από αυτή μοίραζαν χρήματα στο πλήθος που συγκεντρωνόταν γύρω τους³². Άλλωστε και τις νύχτες τους ακόμη μερικές φορές τις περνούσαν στις διάφορες λέσχες

29. Cini. Modena. ό.π., [busta 147]. bob. 504. 7 Ιανουαρίου 1769. Ο πρεσβευτής δεν αναφέρει τα ονόματά τους, αλλά η πληροφορία του διασταυρώνεται και από άλλες σχετικές πληροφορίες που δίνει ο Felice Favretti στους Inquisitori για τις χαροκακτικές τους επιτυχίες. Βλ. ASV. Inquisitori di Stato, busta 596. fasc. "carte varie", αναφορά του Favretti χ.έ., (Πρόκειται για την τετρασέλιδη αναφορά της προηγούμενης σημείωσης).

30. Cini. Londra, ό.π., bob. 74, φ. 3^ν, 4^ς, 10 Μαρτίου 1769.

31. ASV. Inquisitori di Stato, busta 596. fasc. "carte varie", η τετρασέλιδη αναφορά χ.έ. του Favretti των προηγούμενων σημειώσεων 28 και 29, καθώς και άλλη δισέλιδη χ.έ., που αρχίζει: "La partenza dei scritti Moscoviti seguita nel giorno 9 Aprile...". Η δισέλιδη μπορεί εύκολα να χρονολογηθεί στις 16 Ιουνίου 1769, γιατί γίνεται μνεία του περιεχομένου της σε μια μεταγενέστερη, όπου ο ίδιος ο Favretti αναφέρει ότι την είχε γράψει στις 16 Ιουνίου.

32. Για την επιδεικτική συμπεριφορά των Ορλώφ κατά την παραμονή τους στη Βενετία βλ. Ruihière, ό.π., σ. 351. - Σάθα, Τουρκοκρατούμενη, ό.π., σ. 468. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 86, 87. Έτσι εξηγείται και η τελευταία πληροφορία του Wright για τα εγκωμιαστικά λόγια των Ελλήνων λόγω της γενναιοδωρίας του Α. Ορλώφ.

της Βενετίας³³. Πιθανώς η αλλαγή της συμπεριφοράς τους να οφείλεται στο ότι είχαν αντιληφθεί πως οι Βενετοί παρακολουθούσαν καχύποπτα τις δραστηριότητες και τις επαφές τους, πράγμα άλλωστε που οδήγησε και στην αποομπή τους από τη Βενετία. Αλλά και η ταχύτητα με την οποία πήγαιναν και επέστρεφαν από την Πετρούπολη οι ταχυδρόμοι των Ορλώφ προκάλεσε την περιέργεια των Βενετών, γιατί εύλογα υπέθεταν ότι η βιασύνη αυτή πρέπει να σχετίζεται με κατεπείγοντα σχέδια των Ορλώφ ενόψει μάλιστα και του ρωσοτουρκικού πολέμου και δεν ανταποκρινόταν στις καθόλου πειστικές διαβεβαιώσεις των αδελφών ότι επισκέφθηκαν τη Βενετία "χάριν περιεργείας"³⁴.

Μια εβδομάδα μετά την αναφορά του Wright, ότι οι Ορλώφ σκόπευαν να μείνουν για μερικούς ακόμη μήνες στη Βενετία, η κατάσταση γι' αυτούς είχε αλλάξει. Θα έφευγαν από τη Βενετία και θα πήγαιναν στην Τοσκάνη, όπως έλεγαν, και από εκεί θα έκαναν το γύρο της Ιταλίας. Η μακρά παραμονή τους όμως στη Βενετία, οι πολλές επαφές τους με τους εκεί Έλληνες, οι ταχυδρόμοι τους που πηγαινοέρχονταν από τη Βενετία στην Πετρούπολη, σε συνδυασμό με τις ψημολογούμενες κινήσεις των Ελλήνων του Αρχιπελάγους (=Αιγαίου) και των Μαυροβούνιων, έκαναν τους Βενετούς να υποψιαστούν ότι οι Ορλώφ ήταν το κέντρο της ρωσικής δραστηριότητας στη Μεσόγειο³⁵. Βασικός συνεργάτης τους για την προώθηση των ρωσικών σχεδίων ήταν ο Πάνος Μαρούτσης, ο οποίος συμμεριζόταν τις ελπίδες των συμπατριωτών του για την απελευθέρωση της πατρίδας τους από τον τουρκικό ζυγό. Αυτός, σε αντίθεση με τους άλλους πράκτορες της Ρωσίας που δρούσαν στην Ιταλία και στα Βαλκάνια, δεν είχε ανάγκη να μεταμφιέζεται σε έμπορο, ταξιδιώτη ή αρχαιολόγο, καθώς ήταν επίσημα διαπιστευμένος ως επιτετραμμένος της Ρωσίας³⁶.

Στις 12 Απριλίου 1769 ο πρεσβευτής της Αυστρίας στη Βενετία κόμης Durazzo έγραφε στον προϊστάμενό του καγκελάριο Kaunitz ότι η Σύγκλητος της Βενετίας ανακάλυψε πως τους τελευταίους πέντε περίπου μήνες έλλειπαν από την πόλη τους

33. Βλ. σ. 102 και 102 σημ. 29 της διατριβής.

34. Για τις διαβεβαιώσεις των Ορλώφ βλ. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 157, αναφορά του Incisa di Camerana στις 18 Μαρτίου 1769. Πρβλ. και Venturi, Settecento, ό.π., σ. 31. Αλλωστε, λίγο αργότερα πάλι ο Incisa di Camerana έγραφε ότι η άφιξη ενός ταχυδρόμου από την Πετρούπολη στη Βενετία μέσα σε 17 μέρες προκάλεσε ξανά μεγάλη περιέργεια και έντονες συζητήσεις για τη σπουδή του. (Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 157, 6 Μαΐου 1769. Βλ. και σ. 116 της διατριβής).

35. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 31. Βλ. και Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 157, αναφορά του Incisa di Camerana στις 18 Μαρτίου 1769.

36. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 29, 30.

περισσότερα από 200 άτομα διαφόρων ειδικοτήτων. Η ανακάλυψη αυτή, σε συνδυασμό με τις πληροφορίες που έφθαναν από την Ανατολή και τη Δαλματία ότι διάφοροι πράκτορες της Ρωσίας είχαν εισχωρήσει σ' αυτές τις περιοχές για να διενεργήσουν οδοιπολογίες, προκάλεσε τις υποψίες των Βενετών μήπως το ίδιο έκαναν και οι αδελφοί Ορλώφ στη Βενετία. Οι τελευταίοι βέβαια διέψευσαν ορθά τις κατηγορίες που τους προσάπτονταν, αλλά ο Durazzo δεν ήταν σίγουρος για την αξιοπιστία τους. Έτσι, συμπληρώνει, αναγκάστηκαν να αναχωρήσουν ξαφνικά προχθές από τη Βενετία³⁷.

Η ξαφνική αναχώρησή τους προκάλεσε έντονες συζητήσεις στη Βενετία. Αρκετοί κάτοικοί της πίστευαν ότι οι Ορλώφ αναγκάστηκαν να αναχωρήσουν ύστερα από διαταγή της Βενετικής κυβέρνησης, γιατί ανακαλύφθηκε ότι στρατολογούσαν Βενετούς υπηκόους για λογαριασμό της Ρωσίας. Άλλοι πάλι απέρριπταν αυτή την εκδοχή, χωρίς όμως να μπορούν να εξηγήσουν τους λόγους της ξαφνικής αναχώρησης των Ορλώφ³⁸. Ορισμένοι μάλιστα μίλησαν και για τουρκικές διαμαρυρίες εξαιτίας της μεγάλης παραμονής των Ορλώφ στη Βενετία³⁹. Το σίγουρο πάντως είναι ότι η όλη δραστηριότητα των Ορλώφ στη Βενετία - συμπεριλαμβανομένης και της στρατολογίας Βενετών υπηκόων⁴⁰ - κρίθηκε επικίνδυνη για τα βενετικά συμφέροντα και οδήγησε στην αποπομπή των Ορλώφ από αυτή⁴¹.

37. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 48], bob. 221, 12 Απριλίου 1769. Το "προχθές" υποδηλώνει ότι οι Ορλώφ αναχώρησαν από τη Βενετία στις 10 Απριλίου, αλλά σύμφωνα με αναφορές του πληροφοριοδότη Favretti (βλ. σημ. 31 αυτού του κεφ.) αποδεικνύεται ότι οι Ορλώφ αναχώρησαν από τη Βενετία στις 9 Απριλίου για τη Φερόρα. Όσο για τους τελευταίους πέντε μήνες που αναφέρει ο Durazzo ότι άρχισαν να λείπουν άτομα από τη Βενετία, η πληροφορία αυτή μας ανάγει στο δεύτερο δεκαήμερο του Νοεμβρίου του 1768, εποχή κατά την οποία έφθασε ο Μαρούτσος στη Βενετία, ενώ οι Ορλώφ είχαν πάει εκεί στις αρχές Δεκεμβρίου της ίδιας χρονιάς. (βλ. σ. 80 και 93 αντίστοιχα της διατριβής).

38. Για τις συζητήσεις που προκάλεσε στη Βενετία η αναχώρηση των Ορλώφ βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 596, fasc. "carte varie". η τετρασέλιδη αναφορά του Felice Favretti χ.έ. της σημ. 28 αυτού του κεφ. και η δισέλιδη αναφορά του χ.έ. [=16 Ιουνίου 1769] της αντίστοιχης σημ. 31.

39. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 48], bob. 221, αναφορά του Durazzo στις 15 Απριλίου 1769. - Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 504, αναφορά του Antonio Novelli Triffoni στις 22 Απριλίου 1769.

40. βλ. Παλιολόγου, Ι, ό.π., τόμ. 7 (1883), σ. 225.

41. Για την αποπομπή των Ορλώφ από τη Βενετία βλ. ό.π. και επίσης: Rulhière, ό.π., σ. 352. - Σάθα, Τουρκοκρατούμενη, ό.π., σ. 469. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 87. - Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 54. Επίσης ο πρεσβευτής της Modena

Οι Βενετοί, εκτός από τους Ορλώφ, υποπτεύονταν ότι και ο Μαρούτσης διενεργούσε στρατολογίες για λογαριασμό της Ρωσίας. Τις υποψίες τους αυτές τις ενίσχυαν και διάφορες αναφορές των πληροφοριοδοτών τους που παρακολουθούσαν στενά το Μαρούτση. Τόσο στενά μάλιστα, ώστε ο Felice Favretti ανέφερε στους Inquisitori ότι φρόντισε να γνωριστεί με πρόσωπο που κατοικούσε δίπλα από την κατοικία του Μαρούτση, για να μπορεί ανενόχλητος να παρακολουθεί από το παράθυρο του γνωστού του τα δωράκια του Μαρούτση και να ανακαλύπτει έτσι ποια πρόσωπα τον επισκέπτονταν⁴²! Από αναφορά λοιπόν του Favretti μαθαίνουμε ότι ο Μαρούτσης έκανε συνέχεια παρέα με τους Ορλώφ και ότι θεωρούνταν και αυτός συμμετοχος στις στρατολογίες Βενετών υπηκόων. Η παραίτηση μάλιστα του γνωστού μας Petrovich⁴³ από το αξίωμα του ανώτερου επιθεωρητή της βενετικής πολιτοφυλακής στην Ιστρία αποδόθηκε στην υποκίνηση του Μαρούτση, στο σπίτι του οποίου συνδιασκέπτονταν συχνά μαζί του ο Petrovic και οι Ορλώφ⁴⁴. Συνεχίζοντας ο Favretti ανέφερε ότι ακοιβέστερες πληροφορίες για το Μαρούτση θα μπορούσε να δώσει "κάποιος" Σπύρος Ταρακούλης, ο οποίος επί πολλά έτη είχε υπηρετήσει στο σπίτι των Μαρούτσηδων στη Βενετία ως γραμματέας τους, αλλά τελευταία είχε αποχωρήσει⁴⁵.

στη Βενετία ανέφερε στους προϊσταμένους του ότι, σύμφωνα με τις πληροφορίες του, η αποπομπή των Ορλώφ από τη Βενετία οφείλεται σε μυστική διαταγή των Inquisitori, γιατί έκαναν στρατολογίες τεχνιτών και καλλιτεχνών, ενέργειες που έρχονταν σε αντίθεση με τους κανόνες της φιλοξενίας, βλ. Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 504, 29 Απριλίου 1769. Παρόλες τις έρευνές μου στο ASV, δεν μπόρεσα να ανεύρω επίσημη σχετική διαταγή της εκδίωξης των Ορλώφ από τη Βενετία. Ίσως η διαταγή να μεταβιβάστηκε στους Ορλώφ προφορικά και η Βενετία να προσπάθησε έτσι να αποφύγει την ευρύτερη δημοσιότητα του γεγονότος, για να μην προσβάλλει τους Ρώσους και ξεσηκώσει εναντίον της και τους φιλορώσους Έλληνες υπηκόους της.

42. ASV, Inquisitori di Stato, busta 596, fasc. "carte varie", δισέλιδη αναφορά του Favretti χ.έ., που αρχίζει: "In seguito della notizia rassegnata il giorno 16 Giugno cadente ...". Με βάση τα παραπάνω η αναφορά του αυτή γράφηκε το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Ιουνίου του 1769. Πρβλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 235.

43. Γι' αυτόν βλ. σ. 71-73 της διατριβής.

44. ASV, Inquisitori di Stato, busta 596, fasc. "carte varie", η δισέλιδη αναφορά του Favretti χ.έ. [=16 Ιουνίου 1769] της σημείωσης 31 αυτού του κεφ..

45. Ο Σπύρος Ταρακούλης ήταν γιος του Αντώνιου Ταρακούλη και πραγματικά ήταν για πολλά χρόνια στην υπηρεσία της οικογένειας Μαρούτση. Βλ. ASV, Archivio Nottarile. Atti.

Αυτός ο Ταρακούλης ήταν δυσαρεστημένος με τον Πάνο Μαρούτση και θα μπορούσε να δώσει πληροφορίες για τη δραστηριότητά του. Όμως ο Favretti θεωρεί ότι θα του ήταν σχεδόν αδύνατο να τον πλησιάσει ο ίδιος και να τον εξετάσει, γιατί του ήταν παντελώς άγνωστος. Τελειώνοντας την αναφορά του, προσθέτει ότι επίσης πληροφορίες για το Μαρούτση θα μπορούσαν να δώσουν και άλλοι υπηρέτες του που είχαν αποχωρήσει από την υπηρεσία του⁴⁶.

Πραγματικά, σύμφωνα με την υπόδειξη του Favretti, οι Inquisitori εξέτασαν τον Ταρακούλη, για να διαπιστώσουν τις δραστηριότητες του Μαρούτση και τις σχέσεις του με τους Ορλώφ. Αυτός τους είπε ότι για πολλά χρόνια εργαζόταν ως γραμματέας της οικογένειας Μαρούτση, αλλά λίγους μήνες μετά την επιστροφή του Πάνου Μαρούτση από τη Ρωσία αναγκάστηκε να αποχωρήσει, γιατί δημιουργήθηκαν διαφωνίες ανάμεσα σ' αυτόν και το Μαρούτση. Την ευθύνη της αποχώρησής του την επέρριψε στο Μαρούτση. Στη συνέχεια αναφέρθηκε στα χρηματικά εμβάσματα που έφθαναν από τη Ρωσία στο Μαρούτση, χωρίς να γνωρίζει ο Ταρακούλης για ποια χρήση, όπως είπε. Τα εμβάσματα αυτά δεν έρχονταν απευθείας από τη Ρωσία στη Βενετία, γιατί δεν υπήρχε η δυνατότητα άμεσης εξόφλησης ρωσικών συναλλαγματικών στη Βενετία. Γι' αυτό τα χρήματα έρχονταν δια μέσου της Βιέννης και του Άμστερνταμ. Δεν ήξερε πόσα χρήματα παρέλαβε ο Μαρούτσης μέσω Βιέννης, αλλά από το Άμστερνταμ διαβιβάστηκαν μέχρι τότε 70.000 φιορίνια. Ο Μαρούτσης χρησιμοποιούσε αυτά τα χρήματα, όπου πίστευε ότι υπάρχει ανάγκη και χωρίς να τα διακινεί απαραίτητα μέσω της Βενετίας. Αρκετές από αυτές τις συναλλαγματικές τις έστειλε για ρευστοποίηση στο Λιβόνο στο Γιαννιώτη έμπορο Argiri Bettoni [sic], ο οποίος μετά τον ερχομό του στην Ιταλία είχε ζήσει για κάποιο διάστημα και στη Βενετία. Συνεχίζοντας ο Ταρακούλης ανέφερε ότι ο Μαρούτσης είχε κάνει πληρεξούσιό του το Νικόλαο Τσουκαλά, για να

busta 296, πράξη 272, ημερ. 24 Δεκεμβρίου 1754. μετάφραση της διαθήκης του Χριστόδουλου Μαρούτση στα ιταλικά γραμμένη από το Σπύρο Ταρακούλη. Καταγόταν από την Κέρκυρα. έγινε μέλος της Ελληνικής Κοινότητας Βενετίας στα 1741. ασχολήθηκε με το εμπόριο και πέθανε στα 1802. βλ. Ασιεμης_Ξαυθοπούλου-Κυριακού, Η Ελληνική Κοινότητα της Βενετίας (1797-1866), Θεσ/νίκη 1978, σ. 236. Στα 1739 αναφέρεται ότι σπούδαζε στη Φλαγγίνειο Σχολή. βλ. Αθανάσιου Ε. Καραθανάση, Η Φλαγγίνειος Σχολή της Βενετίας (διδακτορική διατριβή), Θεσ/νίκη 1975, σ. 167. Στα 1781 και 1782 εκλέχτηκε πρόεδρος της Ελληνικής Κοινότητας Βενετίας, βλ. Βελούδου, ό.π., σ. 189.

46. Οι ικανότητες του Favretti αποδεικνύονται και από το ότι κατάφερε να αντλεί πληροφορίες και από "εν ενεοργεία" υπηρέτες του Μαρούτση. βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 596, fasc. "carte varie", η διατέλιδη αναφορά του Favretti κ.έ. της σημ. 42 αυτού του κεφαλαίου.

διαχειρίζεται χρήματά του στην τράπεζα της Βενετίας. Μ' αυτό τον τρόπο δεν εμφανιζόταν ο ίδιος ο Μαρούτσης και έδειχνε έτσι ότι ήθελε να διατηρήσει μυστικό τον τρόπο και τόπο διάθεσης αυτών των χρημάτων. Όσο για τις επαφές του Μαρούτση με τους αδελφούς Ορλώφ, ανέφερε ότι τα δυο αδέλφια τον επισκέπτονταν σχεδόν καθημερινά και ότι ο Μαρούτσης τους περιποιούνταν. Πολύ συχνά στις επισκέψεις αυτές συμμετείχε και ο γνωστός Ρετρονίχ. Κατά το διάστημα της παραμονής των Ορλώφ στη Βενετία ο Μαρούτσης τους χρηματοδότησε γενναία. Μέσω του εμπορικοτραυματικού οίκου "Scarsaussen e Compagni" τους έδωσε πάνω από 15.000 τρεκίνια. Σ' αυτό το σημείο επανέλαβε ο Ταρακούλης ότι δε γνώριζε πού ζοδεύονταν όλα αυτά τα χρήματα. Τέλος, για τις στρατιολογίες που φημολογούνταν ότι έκανε ο Μαρούτσης, ο Ταρακούλης πρόσθεσε ότι: όσο διάστημα ο ίδιος ήταν στην υπηρεσία του δεν είδε κανένα Αλβανό ή άλλης εθνικότητας υπήκοο να επισκέπτεται το Μαρούτση για να στρατολογηθεί⁴⁷.

47. Οι παραπάνω πληροφορίες του Ταρακούλη περιέχονται σε τρισέλιδο έγγραφο χ.έ. γραμμένο από το γραμματέα των Inquisitori. Το έγγραφο αυτό βρίσκεται συνημμένο σε τοισέλιδη αναφορά χ.έ. του πληροφοριοδότη των Inquisitori Giovanni Cattaneo. Βρίσκεται στο ASV, Inquisitori di Stato, busta 572, fasc. έτους 1778. Φαίνεται ότι κατά λάθος τοποθετήθηκε σ' αυτό τον υπράκελο λόγω της έλλειψης έτους. Όμως, τόσο η αναφορά του Cattaneo, όσο και η εξέταση του Ταρακούλη, πρέπει να γράφηκαν περίπου τον Ιούνιο του 1769. Αυτό συμπεραίνεται από το περιεχόμενό τους σε συνδυασμό με άλλες αρχειακές πηγές. Συγκεκριμένα: 1) Η ακρονολόγητη αναφορά του Cattaneo δίνει στοιχεία για δυο Αλβανούς λιποτάκτες που ήταν Βενετοί υπήκοοι και υπηρετούσαν στο "Reggimento Real Macedone" της Νάπολης. Αυτοί ήρθαν στη Βενετία και μαθεύτηκε ότι έψαχναν να βρουν το Μαρούτση, για να στρατολογηθούν. Την ίδια μέρα ο Cattaneo το ανέφερε στους Inquisitori. 2) Η πληροφορία αυτή ανάγκασε τους Inquisitori να υποδείξουν στον Favretti να ερευνήσει αν υπάρχουν και άλλοι Αλβανοί στρατιώτες που λιποτάκτησαν για τον ίδιο λόγο. Η απάντηση του Favretti (ό.π., busta 596, fasc. "carte varie", δισέλιδη χ.έ. αναφορά, που αρχίζει: "In seguito della notizia...") χρονολογείται με βάση το περιεχόμενό της στο β' δεκαπενθήμερο του Ιουνίου του 1769 (πρβλ. και σημ. 42 αυτού του κεφαλαίου). 3) Προφανώς σ' αυτούς τους δυο Αλβανούς αναφέρεται και η πληροφορία του Durazzo στις 24 Ιουνίου 1769 ότι έφθασαν την προηγούμενη εβδομάδα στη Βενετία δυο ξένοι από το "Reggimento Real Macedone" της Νάπολης και έψαχναν να βρουν το Μαρούτση, πράγμα που προκάλεσε το έντονο ενδιαφέρον των Βενετών και τη στενότερη παρακολούθηση του Μαρούτση (βλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 48], bob. 222, 24 Ιουνίου 1769). 4) Η εξέταση του Ταρακούλη έγινε ύστερα από την εισήγηση του Favretti στις 16 Ιουνίου 1769 (για την ημερομηνία βλ. σημ. 31 και 44 αυτού

Από τις πληροφορίες αυτές του Ταρακούλη αξίζει να προσέξουμε ιδιαίτερα τις προφυλάξεις που έπαιρνε ο Μαρούτσης, για να μην αντιληφθούν οι Βενετοί τον τρόπο και τον τόπο διάθεσης τόσο των χρηματικών ποσών που έρχονταν από τη Ρωσία όσο και αυτών που είχε ο Μαρούτσης στην τράπεζα της Βενετίας. Στη Βενετία, όπως και στα υπόλοιπα ιταλικά κράτη, τα ρωσικά νομίσματα δεν κυκλοφορούσαν και ούτε γινόταν μετατροπή τους στα αντίστοιχα ιταλικά. Η συναλλαγματική μετατροπή γινόταν στο Άμστερνταμ ή τη Βιέννη⁴⁸. Με το Άμστερνταμ, και γενικότερα την Ολλανδία, η Ρωσία είχε συνάψει επίσημες σχέσεις ήδη από τις αρχές του 18^{ου} αιώνα. Το πρώτο προξενείο της Ρωσίας στην Ευρώπη είχε ιδρυθεί από το Μ. Πέτρο στο Άμστερνταμ. Από τότε πολλά ρωσικά κεφάλαια διακινήθηκαν μέσω Ολλανδίας⁴⁹. Την ίδια οδό χρησιμοποίησε και ο Μαρούτσης. Όσο για τη Βιέννη, αντιλαμβανόμαστε τους λόγους της επιλογής της. Ήταν η πιο κοντινή ευρωπαϊκή πρωτεύουσα στη Βενετία και τα άλλα ιταλικά κράτη, αλλά και ο εκεί Ρώσος πρεσβευτής D. Golícyn είχε άμεσες επαφές με το Μαρούτση για την προώθηση των ρωσικών επιδιώξεων στα Βαλκάνια και την Ιταλία.

Παρά τις προφυλάξεις του Μαρούτση, οι Βενετοί όμως βρήκαν τρόπο να ελέγχουν τα χρηματικά ποσά που διακινούσε. Ανέθεσαν μυστικά στο δημόσιο ελεγκτή Giovanni Battista Minenni να ελέγχει όλα τα χρηματικά υπόλοιπα των καταθέσεων του Μαρούτση στην τράπεζα της Βενετίας και να αναφέρει σχετικά στο γραμματέα των Inquisitori. Έτσι μπορούσαν να παρακολουθούν τη διακίνηση των λογαριασμών του και τις αναλήψεις χρημάτων, ακόμη και στην περίπτωση που δεν εμφανιζόταν προσωπικά ο ίδιος ο Μαρούτσης αλλά ο πληρεξούσιός του Νικόλαος Τσουκαλάς. Αυτός ο μυστικός έλεγχος είχε αρχίσει από τις αρχές Απριλίου του 1769 (αναχώρηση Ουλώφ από Βενετία για Τοσκάνη) και συνεχίστηκε μέχρι τις 7 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους, που αρρώστησε ο Minenni από μακροχρόνια ασθένεια. Ο έλεγχος όμως των οικονομικών συναλλαγών του

του κεφαλαίου) και αμέσως μετά την αναφορά του Cattaneo, για να διαλευκανθούν οι εποχές που υπήρχαν σε βάρος του Μαρούτση για τη φημολογούμενη στρατολόγηση των δυο Αλβανών, όπως εξάλλου αναφέρει και ο ίδιος ο Ταρακούλης στην εξέτασή του. Άλλωστε, γι' αυτό το λόγο και η εξέτασή του βρίσκεται συνημμένη στην αναφορά του Cattaneo.

48. Πρβλ. I. S. Šarkova, Russkie i ital'janskije zapiski ob ustanovlenii prjamych torgovych svjazej meždju Rossiej i Italiej v poslednej treti XVIII v. (po materialam archiva Voroncovyh), "Vspomogatel'nye istoričeskie discipliny", τόμ. VII. Akademia nauk SSSR, Otdelenie istorii, Leningrad 1976. σ. 307, 310.

49. Για την ίδρυση του πρώτου προξενείου της Ρωσίας βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 5. Για το ρόλο της Ολλανδίας ως κέντρου διακίνησης ρωσικών κεφαλαίων ήδη από την εποχή του Μ. Πέτρου βλ. Krylova, ό.π., σ. 72, 73.

Μαρούτση θα συνεχιστεί και το επόμενο χρονικό διάστημα από άλλα πρόσωπα, που στο μεταξύ θα διορίσει η κυβέρνηση της Βενετίας⁵⁰.

Από τις υπόλοιπες πληροφορίες του Ταρακούλη αξίζει να προσέξουμε ιδιαίτερα και τη συνεργασία του Μαρούτση με συμπατριώτες του Γιαννιώτες εμπόρους της Ιταλίας, όπως ο Αργύρης Bettoni⁵¹ και ο Νικόλαος Τσουκαλάς⁵². Τέλος, ο Ταρακούλης επιβεβαίωσε τη στενή συνεργασία Μαρούτση - Ορλώφ - Petronich και έδωσε στοιχεία για τη χρηματοδότηση των Ορλώφ από το Μαρούτση⁵³.

50. Για την παραπάνω δραστηριότητα του Minenni βλ. ASV. Inquisitori di Stato, busta 722, fasc. έτους 1769, αίτηση του Minenni για χρηματική αποζημίωση στις 16 Ιανουαρίου 1769 m.v. [=1770]. Για τη συνέχιση του ελέγχου των οικονομικών συναλλαγών του Μαρούτση βλ. σ. 163 της διατριβής.

51. Δε βοήκαμε πληροφορίες γι' αυτό το πρόσωπο. Γνωρίζουμε όμως ότι αναφέρεται η ύπαρξη οικογένειας Μπετούνη στο Λιβόρνο στα χρόνια 1823-1837. Βλ. Κώστα Ν. Τριανταφύλλου, Οι κώδικες γάμων και βαπτίσεων της Ελληνικής Κοινότητας Λιβόρνου (1760 κ. εξ.), Πάτρα 1986, σ. 45-47, 49. Τα ονόματα που μνημονεύει είναι: Γεώργιος Μπετούνης και Ιωάννης Βητούνης [sic]. Βλ. και ΕΙΒ.. "Βιβλίον Ληξιαρχικών πράξεων αποβιώσεων της εν Λιβόρνω Ανατολικής Εκκλησίας της Αγίας Τριάδος. Έτος 1761", αύξ. αρ. 390, 11/23 Μαρτίου 1837, θάνατος Ιωάννη Μπουτούνη από Καλαρύτες [sic]. Ίσως ο Αργύρης Μπετούνης να καταγόταν από τους Καλαρύτες και όχι από τα Γιάννινα. Ήταν συνηθισμένο φαινόμενο στις ελληνικές παροικίες της Ιταλίας πολλοί Ηπειρώτες (από χωριά και κωμοπόλεις της ευρύτερης περιοχής Ιωαννίνων) να αναφέρονται ως Γιαννιώτες.

52. Ο Νικόλαος Τσουκαλάς καταγόταν από τα Γιάννινα και ήταν έμπορος. Μνείες μελών αυτής της οικογένειας βλ. στον Αραβαντινού, Χρονογραφία, ό.π., τόμ. Β', σ. 266-269, 270. Ο Νικόλαος έγινε μέλος της Ελληνικής Κοινότητας Βενετίας το 1743 και πέθανε το 1798. Βλ. Ξανθοπούλου-Κυριακού, ό.π., σ. 236. Το 1758 και το 1766 εκλέχτηκε πρόεδρος της Ελληνικής Κοινότητας Βενετίας. Βλ. Βελούδου, ό.π., σ. 189. - Μέρτζιου, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχεΐον, ό.π., σ. 252.

53. Πρβλ. σ. 105-107 αυτού του κεφαλαίου. Ο εμπορικοτραπεζιτικός οίκος "Scarcausen e Compagni" χρησιμοποιήθηκε και άλλες φορές, για να αποσταλούν πολλά χρήματα από τη Βενετία στους Ορλώφ, που βρισκόνταν στην Τοσκάνη. Βλ. ASV. Inquisitori di Stato, busta 596, fasc. "carte varie", δισέλιδη αναφορά του Favretti χ.έ. [με βάση το περιεχόμενο γράφηκε στις αρχές Ιουλίου 1769], που αρχίζει: "L' essersi qui veduto..." και άλλη αναφορά του ίδιου μιας σελίδας χ.έ. [με βάση το περιεχόμενό της γράφηκε στις 18 Ιουλίου 1769], που αρχίζει: "Lo scritto Maggior Antonio...".

Η δραστηριότητα του Μαρούτση και των Ορλώφ στη Βενετία, καθώς επίσης και οι ανησυχητικές ειδήσεις που έρχονταν από την Ευρώπη και την Οθωμανική αυτοκρατορία για τις εξελίξεις και τις επιπτώσεις των ρωσοτουρκικών διαφορών, κρατούσαν τη Βενετία σε διαρκή ετοιμότητα και εγρήγορση. Ήδη από το Δεκέμβριο του 1768 ο Βενετός πρεσβευτής στην Ισπανία Giovanni Querini είχε ενημερώσει τη χώρα του για τους φόβους των Ισπανών μήπως ο ρωσοτουρκικός πόλεμος προκαλέσει γενικότερη σύρραξη στην Ευρώπη και διαταράξει έτσι το status quo⁵⁴. Αλλά και από την Πάτρα ο Βενετός πρόξενος Cesare Messalà ενημέρωνε την κυβέρνηση του για τα τουρκικά φιρμάνια που διέταζαν: την άμεση πώληση στους Οθωμανούς των όπλων που κατείχαν οι Έλληνες⁵⁵, το άμεσο επίσης κλείσιμο όλων των εργοστασίων πυρίτιδας της Πελοποννήσου, την επιβολή φόρου πάνω στο σιτάρι και την απαγόρευση εξαγωγής του σε άλλες χώρες για την απρόσκοπτη τροφοδοσία της Κων/πολης, καθώς και την εθελοντική στρατολογία με υπόσχεση για γενναίες ανταμοιβές. Την ενημέρωνε ακόμη και για τις έκτακτες προσευχές των Τούρκων κάθε μέρα στα τζαμιά τους, για να τονίσει την έξαψη των πνευμάτων που επικρατούσε στην Πελοπόννησο⁵⁶. Οι πληροφορίες αυτές του Messalà επιβεβαίωναν άλλες αντίστοιχες πληροφορίες που προέρχονταν από το βάλιλο στην Κων/πολη για τις πολεμικές προετοιμασίες των Τούρκων και το θρησκευτικό τους φανατισμό⁵⁷. Επιβεβαίωναν επίσης και την καχυποψία των Οθωμανών προς τους Έλληνες τους οποίους συχνά κακομεταχειρί- νταν με συνέπεια πολλοί απ' αυτούς να αναγκάζονται να μετακομίσουν οικογενειακώς σε γειτονικές χώρες, όπως η Ουγγαρία, η Πρωσία και η Σιλεσία, παίρνοντας μαζί τους κοήματα και ό,τι πολυτιμότερα αντικείμενα είχαν. Οι τελευταίες πληροφορίες περιείχονταν σε γράμματα Ελλήνων της

54. ASV. Senato Dispacci Spagna, filza 176, αναφορά αρ. 28 του Giovanni Querini στις 27 Δεκεμβρίου 1768. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι φόβοι αυτοί προέρχονταν από χώρα που γεωγραφικά βρίσκεται στην άλλη άκρη της Ευρώπης από το θέατρο των επιχειρήσεων. Πολύ περισσότερο βέβαια φοβόταν η Βενετία, που οι κτήσεις της είχαν άμεση επαφή με την Οθωμανική αυτοκρατορία.

55. Πρβλ. σ. 86 της διατριβής.

56. Η αναφορά του Messalà γράφηκε στις 15 Ιανουαρίου 1768 μ.ν [=1769]. Βρίσκεται στο ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 729. Σύμφωνα με τον Τούρκο χρονικογράφο Σουλεϊμάν Πενάχ εφέντη, ο Messalà είχε πληροφορήσει και τις τουρκικές αρχές για τις κινήσεις των Ελλήνων. Βλ. Σαρρή, ό.π., σ. 117, 187.

57. Βλ. ASV. Senato Dispacci Costantinopoli, filze 213 και 214 passim. διάφορες αναφορές του βάλιλου κατά τους τελευταίους μήνες του 1768 και τους πρώτους του 1769. (Η filza 213 τελειώνει στις 17 Φεβρουαρίου 1769 και η 214 αρχίζει από τις 3 Μαρτίου 1769).

Μολδοβλαχίας, Βοσνίας, Ιωαννίνων, Σμύρνης και άλλων περιοχών της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, που έφθαναν στους ομοεθνείς τους στη Βενετία⁵⁸. Η άσχημη τουρκική συμπεριφορά προς τους Έλληνες αλλά και το ουδόξο των τελευταίων με τους Ρώσους προκαλούσαν το μίσος των Ελλήνων προς τους κατακτητές τους και αντίστοιχα τη συμπάθειά τους προς τη Ρωσία, όπως διαπίστωνε και ο πρεσβευτής του βασιλείου της Σαρδηνίας στη Βενετία⁵⁹. Παράλληλα βέβαια ο μεγάλος αριθμός Ελλήνων στη Βενετία και στις κτήσεις της στα Βαλκάνια, σε συνδυασμό με την παρουσία στη "Γαληνότετη Δημοκρατία" εκείνες τις κρίσιμες στιγμές του Έλληνα Μαρούτση ως επίσημου επιτετραμμένου της Ρωσίας, και ταυτόχρονα η συνεργασία του τελευταίου με τους Ορλώφ, έβαζαν σε μεγάλη δοκιμασία την πολιτική της ουδετερότητας που διακήρυττε η Βενετία. Εκείνο όμως που θα οξύνει τα ήδη σοβαρά προβλήματά της θα είναι η αποστολή ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο.

II) Η δραστηριότητα του Μαρούτση και των συνεργατών του ως την αναχώρηση του στόλου από την Πετρούπολη.

Με την είσοδο του 1769 η Αικατερίνη έθεσε σε εφαρμογή την πρόταση που είχαν εισηγηθεί διαδοχικά οι Ε. Σάρρος, Πάνος Μαρούτσης και Γρ. Ορλώφ για αποστολή ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο⁶⁰. Ήδη από το Νοέμβριο του 1768 είχε στείλει τον Ιβαν Chernyshev ως απεσταλμένο της στην Αγγλία, για να διαπραγματευθεί με την αγγλική κυβέρνηση διευκολύνσεις για το ρωσικό στόλο⁶¹. Ο Chernyshev είχε μακρές και συνεχείς επαφές με ανώτατους αξιωματούχους του Υπουργείου Εξωτερικών της Αγγλίας γι' αυτό το θέμα. Λεπτομερείς πληροφορίες για την έντονη δραστηριότητα του Ρώσου απεσταλμένου παρέχει ο διπλωματικός αντιπρόσωπος της Βενετίας στο Λονδίνο Giuseppe Imberti. Σύμφωνα λοιπόν με τις αναφορές του, ο Chernyshev προσπαθούσε να

58. Βλ. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 157, αναφορά του Incisa di Camerana στις 21 Ιανουαρίου 1769. Ο πρεσβευτής του βασιλείου της Σαρδηνίας στη Βενετία είχε γνωριμίες με Έλληνες της Βενετίας και έτσι είχε άμεση πρόσβαση στις πηγές αυτών των πληροφοριών. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν πόσο σημαντικές είναι οι ειδήσεις που περιέχονται στις αναφορές του τόσο για τους Έλληνες της Βενετίας όσο και για τα γεγονότα της Βαλκανικής και της Ιταλίας.

59. Ό.π..

60. Για τις προτάσεις Σάρρου και Ορλώφ πρβλ. σ. 87 της διατριβής. Για την πρόταση του Μαρούτση πρβλ. λεπτομέρειες ό.π., στις σ. 87-93.

61. De Madariaga, ό.π., σ. 209. Για τις αγγλορωσικές σχέσεις πρβλ. σ. 91 σημ. 151 της διατριβής.

επιτύχει τη συμμετοχή - κατά κάποιον τρόπο - της Αγγλίας στο ρωσοτουρκικό πόλεμο ή τουλάχιστον την οικονομική συνδρομή της για τη ναυπήγηση ρωσικού στόλου. Οι κινήσεις αυτές του Chernyshev παρακολουθούνταν στενά από τους ξένους πρεσβευτές και ιδίως από τον πρεσβευτή της Γαλλίας. Η Αγγλία όμως έδειχνε ότι δεν ήθελε να δεσμευτεί και έδινε αόριστες και γενικές απαντήσεις στις προτάσεις του Chernyshev. Όταν μάλιστα κυκλοφόρησε η φήμη ότι η Αγγλία σκόπευε να συμμετάσχει στον πόλεμο στο πλευρό της Ρωσίας, Άγγλοι εμπορευόμενοι στην Ανατολική Μεσόγειο απαίτησαν ενημέρωση από την κυβέρνησή τους, για να προλάβουν να αποσύρουν τα εμπορεύματά τους από τα λιμάνια της Τουρκίας στην περίπτωση που αυτή η φήμη θα επιβεβαιωνόταν. Η κυβέρνησή τους όμως τους καθησύχασε δηλώνοντάς τους "μυστικά" ότι μπορούσαν να συνεχίσουν άφοβα το εμπόριό τους, γιατί η Αγγλία δε θα συμμετείχε στον πόλεμο⁶².

Οι Έλληνες της Βενετίας ήταν ενήμεροι των ρωσικών προσπαθειών για αντιπερισπασμό στη Μεσόγειο, γιατί ήδη από τον Ιανουάριο του 1769 διέδιδαν ότι οι Ρώσοι θα χτυπήσουν τους Τούρκους από διάφορα μέρη⁶³. Το Φεβρουάριο μάλιστα του 1769 οι Έλληνες διέδωσαν τη φήμη ότι θα φτάσει αγγλικός στόλος στο Αιγαίο με ρωσικές σημαίες και ότι η άφιξή του θα προκαλούσε την εξέγερση των Ελλήνων που κατοικούσαν στα νησιά και τις ακτές του⁶⁴. Η φήμη αυτή συνέχισε να κυκλοφορεί στη Βενετία και τους επόμενους μήνες με την προσθήκη ότι ο στόλος αυτός θα ήταν επανδρωμένος - εκτός από Ρώσους - και με Έλληνες (κυρίως Μανιάτες), Σκλαβούνους (Schianoni)⁶⁵ και Μαυροβούνιους⁶⁶. Ο Incisa di Camerana αμφέβαλλε όμως για την αξιοπιστία αυτών των πληροφοριών. Τις θεωρούσε "χίμαιρες" που δεν έδειχναν τίποτε άλλο παρά τον πόθο των Ελλήνων να

62. Οι παραπάνω πληροφορίες περιέχονται σε αναφορές του Giuseppe Imberti από το Λονδίνο στις αρχές του 1769. Βλ. ASV, Senato Dispacci Inghilterra, filza 123, φ. 73^r-76^r, αναφορά αρ. 16 στις 13 Ιανουαρίου 1769 - φ. 81^r-82^r, αναφορά αρ. 18 στις 27 Ιανουαρίου 1769 - φ. 99^r-100^v, αναφορά αρ. 22 στις 24 Φεβρουαρίου 1769.

63. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 157, αναφορά του Incisa di Camerana στις 7 Ιανουαρίου 1769.

64. Ό.π., 11 Φεβρουαρίου 1769.

65. Έτσι ονόμαζαν τους Σλάβους των Δαλματικών ακτών και της Ιστρίας.

66. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 157, 18 Μαρτίου 1769.

ελευθερωθούν, και στις αναφορές του ανέλυε για ποιους λόγους, κατά τη γνώμη του, η Αγγλία δε θα έπαιρνε μέρος στον πόλεμο⁶⁷. Η ίδια φήμη εξάλλου για αποστολή αγγλικού στόλου στη Μεσόγειο κυκλοφόρησε και στην Κων/πολη και προκάλεσε την αντίδραση της Τουρκίας που ζήτησε εξηγήσεις από τον Άγγλο πρεσβευτή. Αυτός απάντησε ότι η χώρα του δεν είχε τέτοιες βλέψεις και την καθυσόχασε⁶⁸. Όπως για αντιπερισπασμό δεν ενδιαφερόταν μόνο η Ρωσία αλλά και η Τουρκία. Έτσι το Μάρτιο του 1769 έγινε γνωστό στην Κων/πολη και στη Βενετία ότι η Τουρκία βρισκόταν σε συνεννόηση με διάφορες φυλές που κατοικούσαν κοντά στα νοτιοανατολικά σύνορα της Ρωσίας, για να τις στρέψει εναντίον των Ρώσων δίνοντάς τους σ' αντάλλαγμα χρήματα και άλλα δώρα⁶⁹.

Οι ρωσικές βλέψεις για αντιπερισπασμό των Τούρκων στα Βαλκάνια και στο Αιγαίο ανησύχνησαν τους Βενετούς, γιατί φοβούνταν ότι θα ζημιώνονταν πολύ τα εμπορικά τους συμφέροντα στην Ανατολή από τις πολεμικές ενέργειες των αντιπάλων. Φοβούνταν επίσης μήπως η Τουρκία καλέσει για βοήθεια τους Δουλιτσινιώτες, τους Αλγερίνους και τους πειρατές της Τρίπολης, που συχνά στο παρελθόν είχαν προκαλέσει μεγάλες ζημιές στο βενετικό εμπόριο με τις ληστροικές επιδρομές τους⁷⁰. Έτσι, και μετά την εκδίωξη των Ορλώφ από τη Βενετία στις 9 Απριλίου 1769⁷¹, συνέχισαν την παρακολούθηση της δραστηριότητας των δυο αδελφών που είχαν μετακομίσει στην Τοσκάνη. Οι Ορλώφ είχαν πάει από τη Βενετία κατευθείαν στην Πίζα, περνώντας από τη Φερράρα⁷² και κάνοντας μια στάση λίγων

67. Ο.π., 11 Φεβρουαρίου, 4 και 18 Μαρτίου 1769. Κατά τη γνώμη του, τα εμπορικά συμφέροντα της Αγγλίας στη Μεσόγειο θα την απέτρεπαν από μια τέτοια ενέργεια.

68. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 214, φ. 35^{r-v}, αναφορά αρ. 58 του βάλου στην Κων/πολη Gerolamo Ascanio Giustiniani στις 17 Μαρτίου 1769. Βλ. και Manfroni, I, ό.π., σ. 1149.

69. Τέτοιες φυλές ήταν οι Lesghi (πρόκειται για ορεσίβια φυλή που κατοικούσε στον Καύκασο ανάμεσα στην Κιρκασία και την Κασπία θάλασσα, στην περιοχή του σημερινού Daghestan, και τους οποίους ο βάλου αποκαλεί Leschi) και οι Caracalrachg (Τάταροι που κατοικούσαν στα ανατολικά του ποταμού Τάναϊ). Βλ. ό.π., φ. 37^r, η προηγούμενη αναφορά του βάλου της σημ. 68. Ο Incisa di Camerana συγκαταλέγει στις φυλές που προσπαθούσαν οι Τούκοι να ξεσηκώσουν εναντίον των Ρώσων και τους Κούρδους. Βλ. Cini, Torino. ό.π., [mazzo 40], bob. 157, 18 Μαρτίου 1769.

70. Βλ. Cini, Torino, ό.π., αναφορά του Incisa di Camerana στις 20 Μαΐου 1769. Προβλ. και ό.π., bob. 158. άλλη αναφορά του στις 2 Σεπτεμβρίου 1769. Γενικά για τους φόβους των Βενετών βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 31-33.

71. Προβλ. σ. 104 σημ. 37 της διατριβής.

72. Ο.π..

ωρών στη Φλωρεντία⁷³. Δεν πήγαν πρώτα στη Γένοβα, όπως μέχρι τώρα λανθασμένα γραφόταν⁷⁴. Ο Πάνος Μαρούτσης παρέμεινε στη Βενετία και συνέχισε να τους στέλνει χρήματα και μετά την εγκατάστασή τους στην Τοσκάνη. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα λεγόμενα του πρώην γραμματέα του Σπύρου Ταρακούλη, τους έστειλε τις πρώτες μέρες της εγκατάστασής τους στην Πίζα 3000 τζεκίνια. Επίσης, στο στενό συνεργάτη των Ορλώφ κόμη Suvalon⁷⁵ ο Μαρούτσης έδωσε μια πιστωτική επιστολή (=credenziale) του εμπορικοτραπεζιτικού οίκου Tamussi ύψους 10.000 τζεκινιών, την οποία θα μπορούσε να εξαργυρώσει στη Ρώμη, Νάπολη, Φλωρεντία ή Λιβόρνο. Πραγματικά ο Suvalon ήδη μέχρι τον Ιούνιο του 1769 είχε ρευστοποιήσει ένα τμήμα της στη Ρώμη. Ακόμη ο Ταρακούλης ανέφερε ότι ο Μαρούτσης είχε δυο γραμματείς, ένα Γάλλο και έναν Έλληνα από τα Γιάννινα. Από

73. Για το δρομολόγιο των Ορλώφ βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. με τίτλο: "Albertini Giovanni 1769, Livorno-Lucca-Pisa", αναφορά του κατάσκοπου-πληροφοριοδότη Giovanni Albertini στις 26 Μαΐου 1769.

74. Η παρανόηση ότι οι Ορλώφ από τη Βενετία πήγαν πρώτα στη Γένοβα και μετά στην Τοσκάνη, οφείλεται σε μια επιστολή του Μάρκου Βάινου που δημοσίευσε ο Παλαιολόγος, I, ό.π., τόμ. 7 (1883), σ. 225 και στην οποία βασίστηκαν και μεταγενέστεροι συγγραφείς. Βλ. Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 87. - Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 54. - Σαρρή, ό.π., σ. 111. Πραγματικά, στο έγγραφο του Παλαιολόγου αναφέρεται ότι οι Ορλώφ επισκέφθηκαν τη Γένοβα για αγορά πλοίου, δεν αναφέρει πουθενά όμως ότι η επίσκεψή τους αυτή έγινε αμέσως μετά την εκδίωξή τους από τη Βενετία. Τώρα, με βάση τις αναφορές του Βενετού προξένου στη Γένοβα Gaetano Gervasone, διαπιστώνουμε ότι ο Α. Ορλώφ - και μόνο αυτός, όχι ο αδελφός του ο Θεόδωρος - επισκέφθηκε τη Γένοβα από τις 12 ως τις 14 Ιουλίου 1769 προερχόμενος από την Πίζα, δηλ. 3 μήνες μετά την εγκατάστασή του στην Τοσκάνη. Βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 683, αναφορά του Gervasone με αριθμό 112 στις 15 Ιουλίου 1769, σε συνδυασμό με: ASV, Inquisitori di Stato, busta 507, fasc. ετών 1767...1791, αναφορά του ίδιου προς τους Inquisitori την ίδια ημερομηνία. Για τους λόγους της επίσκεψής του βλ. πιο κάτω σ. 129, 129 σημ. 141 της διατριβής. Η είδηση ότι οι Ορλώφ πήγαν αμέσως στην Τοσκάνη μετά την αναχώρησή τους από τη Βενετία επιβεβαιώνεται και από αναφορά του πρεσβευτή της Modena στη Βενετία, βλ. Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 504, 20 Μαΐου 1769.

75. Ο Ivan Ivanovič Suvalon ήταν υποστράτηγος και συνεργάστηκε με το Μαρούτση και τους Ορλώφ στη Βενετία (βλ. Ιστορία του παρόντος πολέμου, ό.π., τόμ. 2, σ. 380) και στην Τοσκάνη. Υπήρξε σημαντική προσωπικότητα της Ρωσίας κατά το Β' μισό του 18^{ου} αιώνα. Γι' αυτόν βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 35 σημ. 6.

αυτούς τους δύο ο Έλληνας θεωρούνταν ότι ήταν ο πιο οικείος και έμπιστος του Μαρούτση⁷⁶. Ο Ταρακούλης δεν ανέφερε τα ονόματα των γραμματέων του Μαρούτση. Όμως, από άλλες αρχειακές πηγές γνωρίζουμε ότι ο Έλληνας ονομαζόταν Πέτρος Τζαφούνης⁷⁷. Όσο για το θεωρούμενο Γάλλο, ήταν ο Ουκρανός Βασίλειος Stepanovič Tamara, που είχε δράσει ως πράκτορας της Αικατερίνης στην Ελλάδα και Ιταλία συνεργαζόμενος με τον Παπάζωλη κατά την προετοιμασία των Ορλωφικών⁷⁸. Ο Tamara θεωρούνταν από τους Βενετούς Γάλλος, γιατί μιλούσε τόσο καλά

76. Οι πληροφορίες αυτές του Ταρακούλη βρίσκονται στο χ.έ. έγγραφο [=Ιούνιος 1769] που μνημονεύσαμε στη σημ. 47 αυτού του κεφαλαίου.

77. Βλ.: ASV, Inquisitori di Stato, busta 621, fasc. "Pasini Camillo 1771, 1772, 1773, Venezia", αναφορά του πληροφοριοδότη των Inquisitori Camillo Pasini στις 6 Νοεμβρίου 1771. - ASV, Collegio Esposizioni Principi, filza 150, μνημόνιο του Μαρούτση στις 11 Αυγούστου 1772. Πρβλ. και ό.π., reg. 115, φ. 133^v, 11 Αυγούστου 1772 (το ίδιο μνημόνιο). Ο πληροφοριοδότης των Inquisitori Felice Favretti ανέφερε και αυτός ότι ο Μαρούτσης είχε δυο γραμματείς, ένα Γάλλο και έναν Έλληνα (άλλοτε τον ονομάζει Greco Moscovito και άλλοτε Έλληνα) και ότι ο Μαρούτσης συμπεριφερόταν πολύ καλύτερα στον Έλληνα απ' ό,τι στο Γάλλο. (Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 596, fasc. "carte varie", η δισέλιδη χ.έ. αναφορά του της σημ. 42 αυτού του κεφαλαίου [β' δεκαπενθήμερο Ιουνίου 1769]). Επίσης ο πληροφοριοδότης Draganich σε διάφορες αναφορές του συχνά μνημονεύει τον Έλληνα γραμματέα του Μαρούτση τον Πέτρο - με τον οποίο μάλιστα είχε και φιλικές σχέσεις - χωρίς να κατονομάζει όμως το επώνυμό του. (Βλ. ό.π., busta 594 passim). Ο Πέτρος Τζαφούνης ίσως είχε κάποια συγγένεια με τους Γεώργιο και Πέτρο Τζιαφώνη [sic] που αναφέρονται από το Μέρτζιο ως εγγεγραμμένοι στα μητρώα της Ελληνικής Κοινότητας Βενετίας κατά τα έτη 1734-1745. (Βλ. Κ. Δ. Μέρτζιο, Μνημεία Μακεδονικής Ιστορίας, Θεσ/νίκη 1947, σ. 256, 257). Όμως ο Μέρτζιος τους αναφέρει ως Καστοριανούς, ενώ ο Ταρακούλης θεωρεί Γιαννιώτη το γραμματέα του Μαρούτση. Επίσης μνεία Έλληνα εφημέριου Πέτρου Τζαφούνη στην Ρολα της Ιστρίας (1721-1744) βλ. στον Μοσχόπουλο, Οι Έλληνες ό.π., σ. 151. Πρβλ. και Karathanassis, La fraternité grecque, ό.π., σ. 58. Δε γνωρίζουμε όμως αν αυτός ο Π. Τζαφούνης ταυτίζεται με το σύγχρονό του Π. Τζιαφώνη που αναφέρει ο Μέρτζιος.

78. Πρβλ. σ. 18, 68 σημ. 55, σ. 70 της διατριβής. Ο Tamara έκανε αργότερα οπουδαία καριέρα ασχολούμενος με τη Σύγκλητο και τις εξωτερικές υποθέσεις της Ρωσίας, έως το θάνατό του στα 1819. (Βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 28 σημ. 27). Υπηρέτησε ακόμη και ως διπλωματικός αντιπρόσωπος της Ρωσίας στην Κων/πολη από τις 24 Οκτωβρίου 1798 ως τις 17 Ιανουαρίου 1803 (Βλ. Winter, ό.π., σ. 368).

τα γαλλικά, σαν να είχε μεγαλώσει στη Γαλλία⁷⁹. Όμως, ύστερα από εντολή των Inquisitori, ο πληροφοριοδότης τους Favretti ερευνήσε για την εθνικότητα του Tamara και για το παρελθόν του. Ανέφερε λοιπόν στους προϊσταμένους του ότι, σύμφωνα με τα στοιχεία που συγκέντρωσε, ο Tamara δεν ήταν Γάλλος αλλά Ρώσος και ότι κατά τον επταετή πόλεμο [1756-1763] είχε προσφέρει πολλές υπηρεσίες στη Ρωσία εναντίον της Πρωσίας, αναλαμβάνοντας και φέρνοντας σε πέρας με επιτυχία μυστικές αποστολές. Τις ικανότητές του αυτές εκτίμησε η Αικατερίνη και γι' αυτό - αναφέρει ο Favretti - τον διόρισε γραμματέα του Μαρούτση⁸⁰. Αλλά και άλλος πληροφοριοδότης των Inquisitori, ο Giovanni Cattaneo, ανέφερε ότι "κάποιος" Ρώσος Tamara διακρίθηκε ιδιαίτερα στο χειρισμό μυστικών αποστολών κατά τον επταετή πόλεμο και ότι βοισκόταν στη Βενετία δήθεν ως έμπορος⁸¹. Ο Tamara είχε επαφές με τους Ορλώφ κατά την παραμονή του στη Βενετία⁸² και είχε σταλεί από αυτούς ως απεσταλμένος τους στην Πετρούπολη. Επέστρεψε στη Βενετία στα τέλη του Απριλίου του 1769 και προκάλεσε την περιέργεια των Βενετών για τη βιασύνη του, γιατί έκανε το ταξίδι Πετρούπολη - Βενετία μέσα σε 17 μέρες⁸³. Επειδή όμως δε βρήκε τους Ορλώφ στη Βενετία, συνέχισε το ταξίδι του για την Πίζα, όπου είχαν μετακομίσει⁸⁴.

Φαίνεται ότι οι σχέσεις του Μαρούτση με τον Tamara δεν ήταν τόσο καλές, σύμφωνα με τα λεγόμενα του Ταρακούλη και του Favretti⁸⁵. Η αιτία, ίσως, είναι το γεγονός ότι ο Tamara ήταν περισσότερο κατάσκοπος-πληροφοριοδότης της ρωσικής κυβέρνησης για τις κινήσεις του Μαρούτση παρά πραγματικός γραμματέας του τελευταίου. Ήταν παλιά πρακτική της ρωσικής κυβέρνησης - εφαρμοζόταν ήδη από το 1472 - ο "γραμματέας" που εξυπηρετούσε το διπλωματικό απεσταλμένο της Ρωσίας στο εξωτερικό, να παρακολουθεί τις δραστηριότητες του προϊσταμένου του για το φόβο τυχόν προδοσίας και να αναφέρει σχετικά στη ρωσική κυβέρνηση⁸⁶. Γι' αυτό και ο Tamara χρησιμοποίησε συνθηματικό αλφάβητο κρυφά από το Μαρούτση στέλνοντας πληροφορίες στην

79. ASV, Inquisitori di Stato, busta 596, fasc. "carte varie". μονοσέλιδη αναφορά χ.έ. [πιθανώς το καλοκαίρι του 1769] του Favretti, που αρχίζει : "Si rileva che lo scritto Capit. Tamara...".

80. Ο.π..

81. ASV, Inquisitori di Stato, busta 571, fasc. έτους 1770, ημερ. εγγράφου 29 Ιουνίου 1769 [sic].

82. Ποβλ. σ. 98 της διατριβής.

83. Ποβλ. σ. 103, 103 σημ. 34 της διατριβής.

84. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], fob. 157, αναφορά του Incisa di Camerana στις 6 Μαΐου 1769.

85. Ποβλ. σ. 114, 115, 115 σημ. 77 της διατριβής.

86. Για την πρακτική αυτή βλ. Alef, Diaspora, ό.π., σ. 31.

κυβέρνησή του για τις κινήσεις του⁸⁷. Έτσι εξηγείται η αμοιβαία καχυποψία Μαρούτση - Tamara, καθώς και κάποιες αρνητικές αναφορές του Tamara για το Μαρούτση⁸⁸. Αξίζει όμως να προσέξουμε μια αντίφαση που υπάρχει στις πληροφορίες τις σχετικές με τον Tamara. Ενώ ο Favretti και ο Cattaneo αναφέρουν ότι ο Tamara διακρίθηκε για τις μυστικές ικανότητές του στον επταετή πόλεμο (1756-1763), η βιογράφος των Ρώσων τεκτόνων Tatiana Βακουρίνη τον αναφέρει ότι γεννήθηκε το 1746 και ότι ανέλαβε υπηρεσία από το 1759⁸⁹. Προφανώς πρέπει να γεννήθηκε νωρίτερα από το 1746, γιατί τότε το 1759 - στην κορύφωση του επταετή πολέμου - θα ήταν μόλις 13 ετών!

Στο μεταξύ οι φήμες στη Βενετία για το Μαρούτση και τη στάση της απέναντί του οργίαζαν. Διαδίδονταν από μερικούς ότι μετά την εκδίωξη των Ορλώφ από τη Βενετία ειδοποιήθηκε και ο Μαρούτσης να την εγκαταλείψει μέσα σε 15 μέρες, γιατί συνεργάσθηκε με τους Ορλώφ στη στρατολόγηση υπηκόων της⁹⁰. Οι φήμες για αποπομπή του Μαρούτση συνεχίστηκαν και τον επόμενο μήνα (Μάιο) και η κοινή γνώμη της Βενετίας θεωρούσε αβέβαιη την παραμονή του εκεί⁹¹. Οι φήμες όμως αυτές δεν επιβεβαιώθηκαν, παρέλο που στα τέλη Αυγούστου και στις αρχές του Σεπτεμβρίου προτάθηκε στη Σύγκλητο της Βενετίας να

87. Βλ. γράμμα του Tamara στον αντικαγκελάριο Α. Μ. Golitsyn την 1/12 Μαΐου 1769 από τη Βενετία, στον Παλαιολόγου, I, ό.π., τόμ. 7 (1883), σ. 224.

88. Συγκεκριμένα ο Tamara στο γράμμα που έστειλε στον Α. Μ. Golitsyn και το αναφέραμε στην προηγούμενη σημείωση, έγραφε ότι το Μαρούτση τον "αποστρέφονται" οι Έλληνες της Βενετίας και οι ευγενείς Βενετοί, καθώς και ότι οι Ορλώφ είναι οργισμένοι εναντίον του. Είναι άγνωστο γιατί ο Tamara γράφει ότι τον αποστρέφονται οι Έλληνες της Βενετίας. Για τους Βενετούς είναι φυσιολογικό, γιατί ο Μαρούτσης αντιπροσώπευε μεγάλο κίνδυνο για τα συμφέροντα της πατρίδας τους, που επιδίωκε να παραμείνει ουδέτερη στις διεθνείς συρράξεις. Όσο για τους Ορλώφ, ίσως, να του επέρριπταν την ευθύνη για το ότι δεν μπόρεσε να αποτρέψει την εκδίωξή τους από τη Βενετία. Όμως, οι όποιες τυχόν αναφορές του Tamara για το Μαρούτση δεν κλόνισαν την εμπιστοσύνη της Αικατερίνης προς το πρόσωπό του, αφού παρέμεινε επιτετραμμένος της στη Βενετία ως το 1783, και αργότερα κατά τη μετάβασή του στην Πετρούπολη αξιώθηκε μεγάλες τιμές από την Αικατερίνη, ενώ αντίθετα οι Ορλώφ έπεσαν αργότερα στη δυσμένειά της.

89. Bakounine, ό.π., σ. 544. Πρβλ. και Venturi, Settecento, ό.π., σ. 28.

90. Τη φήμη αυτή μετέφερε στους προϊσταμένους του ο πρεσβευτής της Modena στη Βενετία Antonio Novelli Triffoni. Βλ. Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 504, 29 Απριλίου 1769.

91. Ό.π., αναφορά του ίδιου στις 20 Μαΐου 1769.

θεωρήσουν το Μαρούτση "persona non grata" και να τον αποπέμψουν ή τουλάχιστον να ζητήσουν από την Αικατερίνη να τον αντικαταστήσει με άλλον επιτετραμμένο⁹². Όμως ο Μαρούτσης δε βρισκόταν στη Βενετία ιδιωτικά - όπως οι Ορλώφ - αλλά καλυπτόταν διπλωματικά από τον επίσημο τίτλο του επιτετραμμένου της Ρωσίας και από τα τέλη Ιουνίου του 1769 και με τον τίτλο του συμβούλου επί των κρατικών υποθέσεων. Γι' αυτό και οι δυο προτάσεις θεωρήθηκαν πολύ τολμηρές και επικίνδυνες για τα συμφέροντα της Βενετίας αυτή την κρίσιμη περίοδο. Η αποπομπή του θα θεωρούνταν προσβλητική και θα εξόργιζε τη Ρωσία, ενώ η αίτηση αντικατάστασής του θεωρούνταν επικίνδυνη και μη ρεαλιστική ενέργεια, λαμβάνοντας υπόψη την πληθώρα των ομογενών του που κατοικούσαν στη Βενετία και τις κτήσεις της στα Βαλκάνια, αλλά και το σημαντικό ρόλο που έπαιζαν οι Έλληνες στην οικονομική και διοικητική δομή της "Γαληνότατης Δημοκρατίας"⁹³.

Άλλοι πάλι διέδιδαν ότι ο Μαρούτσης σκόπευε να επισκεφτεί τις διάφορες ιταλικές "Αυλές", για να επιδώσει τα διαπιστευτήριά του, που ήταν διατυπωμένα κατά τρόπο γενικό, ώστε να αντιπροσωπεύει τη Ρωσία και στα άλλα ιταλικά κράτη. Πολλοί μάλιστα έλεγαν ότι αυτή η σκέψη του υποβλήθηκε από την κυβέρνηση της Βενετίας εξαιτίας των τουρκικών διαμαρτυριών προς αυτή, γιατί, ακριβώς αυτή την περίοδο που η Τουρκία πολεμούσε με τη Ρωσία, η Βενετία συνήψε διπλωματικές σχέσεις με εχθρό του σουλτάνου⁹⁴. Και αυτή όμως η φήμη δεν επιβεβαιώθηκε, γιατί ο Μαρούτσης παρέμεινε στη Βενετία.

Διαδίδονταν επίσης ότι σε διαδοχικές μυστικές συσκέψεις (consulte nera)⁹⁵, που συγκλήθηκαν στη Βενετία από τις 13 ως τις 18 Απριλίου 1769, συζητήθηκε, εκτός των άλλων θεμάτων,

92. Cini, Londra, ό.π., bob. 74, φ. 139^v, 140^r, αναφορά του επιτετραμμένου της Αγγλίας στη Βενετία Rob. Richie την 1 Σεπτεμβρίου 1769 και φ. 145^{r-v}, αναφορά του στις 8 Σεπτεμβρίου 1769. Βλ. επίσης Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 48], bob. 223, αναφορά του Durazzo στις 9 Σεπτεμβρίου 1769.

93. Για τις επιφυλάξεις της Βενετίας και το ρόλο των Ελλήνων βλ. Cini, Vienna, ό.π., και Cini, Londra, ό.π., bob. 74, φ. 145^{r-v}, 8 Σεπτεμβρίου 1769. Για τον τίτλο του συμβούλου επί των κρατικών υποθέσεων βλ. πιο κάτω σ. 124, 125 της διατριβής.

94. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 157, αναφορά του Incisa di Camerana στις 6 Μαΐου 1769.

95. Consulta nera ονόμαζαν οι Βενετοί μυστική σύσκεψη που γινόταν σε έκτακτες περιπτώσεις και για θέματα πολύ σπουδαία. Συμμετείχαν ανώτερα και ανώτατα στελέχη της κυβέρνησης, καθώς επίσης και όσοι τυχόν Βενετοί πρεσβευτές είχαν επιστρέψει τελευταία από το εξωτερικό. Βλ. Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 504, αναφορά του Antonio Novelli Triffoni στις 22 Απριλίου 1769.

και κάποια αίτηση των Τούρκων να τους παραχωρήσουν οι Βενετοί το Κάιτταρο, την Πάργα και την Πρέβεζα προσωρινά ως τη λήξη του πολέμου, για να μη τις χρησιμοποιήσουν ως ορμητήρια οι Μαυροβούνιοι, οι Ρώσοι και οι Έλληνες εναντίον των Τούρκων και για να εμποδίσουν την προσχώρηση των Ελλήνων (Οθωμανών υπηκόων) στο πλευρό της Ρωσίας⁹⁶. Ο Incisa di Camerana όμως πίστευε ότι, και στην περίπτωση που επαληθευθεί αυτή η αίτηση των Τούρκων, δε θα γίνει αποδεκτή, γιατί όχι μόνο η Βενετία αλλά και τα άλλα ιταλικά κράτη, καθώς επίσης και η Αυστρία, δε θα αποδέχονταν ποτέ την έστω και προσωρινή κατοχή αυτών των τόσων κοντά στην ιταλική χερσόνησο περιοχών από τους Οθωμανούς⁹⁷. Στην πραγματικότητα όμως οι Βενετοί συζητούσαν κυρίως πάνω σε μια πρόταση που τους είχε κάνει η Αυστρία να εξοπλίσουν (οι Βενετοί) ένα στόλο και να τον αποστείλουν στην Αδριατική και το Αιγαίο, για να ελέγχουν την κατάσταση και να προστατεύουν το εμπόριό τους από τυχόν πειρατείες των ευπολέμων. Η πρόταση αυτή δεν έγινε αποδεκτή, γιατί οι Βενετοί επικαλέστηκαν τη στρατιωτική τους αδυναμία και τις δεσμεύσεις που είχαν αναλάβει προς την Τουρκία με τη συνθήκη του Πασάροβιτς (1718)⁹⁸.

Παράλληλα με την παρακολούθηση των διάφορων φημών που κυκλοφορούσαν στη Βενετία, οι Inquisitori είχαν δώσει εντολές στους καλύτερους και πιο αξιόπιστους πληροφοριοδότες τους να συνεχίσουν τη στενή παρακολούθηση του Μαρούτσι. Τον Ιούνιο του 1769 ο έμπιστος και ικανός πληροφοριοδότης τους Giovanni Cattaneo⁹⁹ τους ανέφερε ότι δυο Αλβανοί λιποτάκτες από το

96. Για τις έκτακτες μυστικές συσκέψεις των Βενετών τον Απρίλιο του 1769 και τα θέματά τους βλ. ό.π., και Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 48], bob. 221, 15 και 22 Απριλίου 1769, καθώς και Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 157, 29 Απριλίου 1769.

97. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 157, 29 Απριλίου 1769. Πρβλ. και Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 504, 22 Απριλίου 1769.

98. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 157, 14 Ιουνίου 1769.

99. Ο Cattaneo ήταν αββάς και χρησιμοποιούνταν ως επίσημος μεσολαβητής μεταξύ των Inquisitori και των ξένων πρεσβευτών των διαπιστευμένων στη Βενετία. Παράλληλα όμως μ' αυτή την επίσημη και γνωστή του ιδιότητα, ήταν και ένας από τους ικανότερους πληροφοριοδότες των Inquisitori μια και είχε γνωριμίες και επαφές με τους ξένους διπλωμάτες. Γι' αυτό και οι Inquisitori αναγνωρίζοντας την προσφορά του τον τίμησαν στις 27 Φεβρουαρίου 1783 για τις πολύχρονες και πολύτιμες υπηρεσίες του, αυξάνοντάς του τη μηνιαία του αποζημίωση. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 539, φ. 141r-v, 27 Φεβρουαρίου 1782 m.v. [=1783].

Reggimento Real Macedone της Νάπολης¹⁰⁰ παρουσιάστηκαν στο σπίτι του και με άσχημα ιταλικά ζήτησαν από τις υπηρεσίες να δουν "κάποιον" πρόξενο. Επειδή ο αδελφός του Cattaneo ήταν πρόξενος της Πορτογαλίας στη Βενετία¹⁰¹, οι υπηρεσίες τους οδήγησαν σ' αυτόν. Εκεί οι δυο Αλβανοί του ζήτησαν να στρατολογηθούν, όπως πολυάριθμοι συμπατριώτες τους. Ο αδελφός μου, συνεχίζει στην αναφορά του ο Giovanni Cattaneo, αντιλήφθηκε ότι εκρόκειτο για παρανόηση και όταν τους ρώτησε μήπως ζητούσαν τον επιτετραμμένο της Ρωσίας, αυτοί του απάντησαν καταφατικά. Τους υπέδειξε λοιπόν το σπίτι του Μαρούτση, αλλά, πριν αναχωρήσουν, με εύστοχες ερωτήσεις κατάφερε να ανακαλύψει ότι ήταν Αλβανοί υπήκοοι της Βενετίας, που υπηρετούσαν όμως στο "Μακεδονικό Σύνταγμα" της Νάπολης και είχαν λιποτακτήσει για να στρατολογηθούν από το Μαρούτση, όπως τόσοι άλλοι συμπατριώτες τους. Αυτά ανέφεραν. Την ανακάλυψή του τη μεταβίβασε στο Giovanni Cattaneo και αυτός με τη σειρά του την ανέφερε στους Inquisitori¹⁰². Η καταγγελία αυτή ανάγκασε τους Inquisitori να αναθέσουν στον Felice Favretti να ερευνήσει και για τυχόν άλλες περιπτώσεις παρόμοιων στρατολογιών Αλβανών¹⁰³, χωρίς όμως ο

100. Το Reggimento Real Macedone (βασιλικό μακεδονικό σύνταγμα) της Νάπολης δεν αποτελούνταν από μισθοφόρους προερχόμενους από τη Μακεδονία, όπως εύλογα ίσως θα υπέθετε κανείς. Αποτελούνταν από Ηπειρώτες (κυρίως Χιμαριώτες) και Αλβανούς ορθόδοξους. Τόσο όμως οι Ναπολιτάνοι όσο και οι Βενετοί - που τους χρησιμοποιούσαν και αυτοί ως μισθοφόρους - τους ονόμαζαν "Μακεδόνες", για να τους κάνουν πιο "αξιολάβαστους", επειδή το όνομα αυτό είναι πιο "ηχηρό" λόγω του ιστορικού του παρελθόντος. Πρόκειται καθαρά για μια ενοουσία που δείχνει απλά και μόνο ματαιοδοξία. Οι παραπάνω απόψεις για τους "Μακεδόνες" είναι του γνωστού μας Αντώνιου Ψαρού. Γι' αυτές βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 28. Την ιστορία αυτού του συντάγματος την έγραψε ο Κεφαλονίτης Γεώργιος Χωραφάς, ο οποίος υπήρξε και διοικητής του. Βλ. Κων/νου Νίκα, Οι Έλληνες στη Νεάπολη από τον 16^ο αιώνα μέχρι σήμερα. "Proceedings of the first International Congress on The Hellenic Diaspora from the antiquity to modern times. Montreal: 17-22 Απριλίου 1988. Αθήνα: 26 -30 Απριλίου 1988", τόμ. II, Amsterdam 1991, σ. 23.

101. Ένας άλλος αδελφός του, ο κόμης Pietro Cattaneo, ήταν διπλωματικός πράκτορας της Ρωσίας στη Βενετία από τις 5 Μαρτίου 1761 ως τις 17 Οκτωβρίου 1797. Βλ. Winter, ό.π., σ. 341.

102. Η αναφορά του Cattaneo είναι η χ.έ. τρισέλιδη αναφορά του, για την οποία έγινε λόγος (και χρονολογήθηκε τον Ιούνιο του 1769) στη σημ. 47 αυτού του κεφαλαίου.

103. Πρβλ. σημ. 47 αυτού του κεφαλαίου.

πληροφοριοδότης τους να ανακαλύψει κάτι σχετικό¹⁰⁴. Έτσι εξηγείται και η ερώτηση προς το Σπύρο Ταρακούλη, αν διακρίσιωσε κατά το διάστημα της παραμονής του στην υπηρεσία του Μαρσούτη τη στρατολόγηση κάποιων Αλβανών, στην οποία ερώτηση ο Ταρακούλης απάντησε αρνητικά¹⁰⁵. Οι Βενετοί ενδιαφέρονταν άμεσα για τυχόν στρατολογίες υπηκόων τους από τους πράκτορες της Ρωσίας, γιατί είχαν απαγορεύσει ρητά τέτοιου είδους στρατολογίες ήδη από το Μάιο του 1769¹⁰⁶. Είχαν μάθει ότι στην Τοσκάνη οι Ρώσοι έκαναν πολεμικές προμήθειες και σκόπευαν με κουρσάρικα καράβια που θα έφεραν τη σημαία της Ρωσίας, και με την υλοστήριξη των Άγγλων, να επιτίθενται εναντίον των πλοίων της Τουρκίας και της Ραγούζας στις θάλασσες της Ανατολικής Μεσογείου. Επιπλέον γνώριζαν ότι οι Ρώσοι στρατολογούσαν Σκλαβόνους, Αλβανούς και Έλληνες υπηκόους της Βενετίας, για να επανδρώσουν αυτά τα κουρσάρικα, γεγονός που θα δημιουργούσε προβλήματα στις βενετοτουρκικές σχέσεις. Γι' αυτό στις 13 Μαΐου 1769 απαγόρευσαν την οποιαδήποτε συμμετοχή υπηκόων τους στο ρωσοτουρκικό πόλεμο. Το διάταγμα μεταφράστηκε στα ελληνικά και στα ιταλικά και κοινοποιήθηκε στους Γενικούς Προβλεπτές στην Κέρκυρα και στο Κάτταρο, στον Έκτακτο Προβλεπτή της Αλβανίας, καθώς και στους Βενετούς πρεσβευτές στη Βιέννη και την Κων/πολη, για να αποδείξουν ότι η Βενετία δεν είχε καμιά σχέση με τυχόν "παρανομίες" των υπηκόων της και ότι όσοι παρανομούσαν θα τιμωρούνταν αυστηρά¹⁰⁷. Σε νέα μυστική σύσκεψη στις 24 Μαΐου 1769 οι Βενετοί επιβεβαίωσαν την προηγούμενη απόφασή τους και αποφάσισαν επίσης να ειδοποιήσουν το βάιλο για την "Ξελογιαστική" - όπως τη χαρακτήρισαν - συμπεριφορά των Ορλώφ και των πρακτόρων τους στη Βενετία, καθώς και για την αποδοκιμασία αυτών των πράξεών τους από την πλευρά της Βενετίας, για να τις χρησιμοποιήσει κατάλληλα ο βάιλος και να διαλύσει έτσι κάθε υποψία της Τουρκίας ως προς τη στάση της Βενετίας¹⁰⁸. Άλλωστε η Βενετία την έδειξε έμπρακτα την

104. ASV, Inquisitori di Stato, busta 596, fasc. "carte varie", δισέλιδη χ.έ. αναφορά του Favretti (χρονολογούμενη στο β' δεκαπενθήμερο του Ιουνίου του 1769), που αρχίζει: "In seguito della notizia...". Πρβλ. σμ. 47 αυτού του κεφαλαίου.

105. Πρβλ. σ. 107 της διατριβής.

106. ASV, Senato Corti, reg. 146, φ. 76^r-78^r, 13 Μαΐου 1769.

107. Ο.π.. Για την απαγόρευση της Βενετίας βλ. και Παλαιολόγου, I, ό.π., τόμ. 7 (1883), σ. 225. Πρβλ. και Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 87. Καθόλη τη διάρκεια του ρωσοτουρκικού πολέμου η απαγόρευση αυτή εμπόδιζε και την οποιαδήποτε επίσημη εκδήλωση της Ελληνικής Κοινότητας Βενετίας υπέρ των Ρώσων.

108. Cini, Londra, ό.π., bob. 74, φ. 21^{r-v}, συνημμένο αρ. 3 στην αναφορά του James Wright της 5 Ιουνίου 1769.

αποδοκιμασία της με την εκδίωξη των Ορλώφ από εκεί και με τη δημοσίευση του προηγούμενου απαγορευτικού διατάγματος.

Ο Favretti επίσης ανέφερε και κάποιες πληροφορίες για το Δημήτριο Θεοδοσίου, εκδότη ελληνικών, σλαβικών και αρμενικών βιβλίων στη Βενετία¹⁰⁹. Ανέφερε συγκεκριμένα ότι ο Θεοδοσίου είχε συνεχείς επαφές με τη Ρωσία, ότι είχε αφιερώσει ένα βιβλίο του στην Αικατερίνη και ότι οι εκδόσεις του απολάμβαναν της εύνοιάς της. Συμπλήρωσε όμως ότι δεν υπήρχε κάποιο μυστικό στοιχείο στη συμπεριφορά του, γιατί ο Θεοδοσίου ήταν αποδεδειγμένα πιστός υπήκοος της Βενετίας¹¹⁰. Στις αναφορές του ο Favretti δεν έχει κάποιο στοιχείο για παράνομη και απαγορευμένη δραστηριότητα του Θεοδοσίου¹¹¹ ούτε για επαφές του με το Μαρούτση. Είναι γνωστό όμως ότι ο Θεοδοσίου είχε στενές σχέσεις με την οικογένεια Μαρούτση και μάλιστα το πρώτο ελληνικό βιβλίο, που είχε τυπώσει το 1755 στο τυπογραφείο του, το είχε αφιερώσει στον Πάνο Μαρούτση του Αναστασίου, εξάδελφο του επιτετραμμένου της Ρωσίας¹¹². Αλλά και με τον Πάνο Μαρούτση του Χριστοδούλου ειδικότερα είχε τόσο στενές σχέσεις, ώστε ο Mario Infelise να θεωρεί τον Πάνο Μαρούτση χρηματοδότη των εκδόσεων του Θεοδοσίου¹¹³.

Στο μεταξύ η Μ. Αικατερίνη, στην προσπάθειά της να βρει συμμάχους και βάσεις για το στόλο της που θα ερχόταν στη Μεσόγειο, στράφηκε - εκτός από τους Έλληνες, τους Μαυροβούνιους

109. Για το Δημήτριο Θεοδοσίου βλ. σ. 47 σημ. 32 της διατριβής.

110. ASV. Inquisitori di Stato, busta 596, fasc. "carte varie", δισέλιδη αναφορά του Favretti κ.έ. που αρχίζει: "Usate le dovute ricerche...". Βλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 236.

111. Μόνο σε κάποια αναφορά του κάνει νύξη για επαφές του Θεοδοσίου με έναν ανώνυμο Ρώσο, ο οποίος βρισκόταν κάτω από τη στενή παρακολούθησή του και είχε σχέσεις με το Βενετό ευγενή Andrea Renier και το Μαρούτση. Βλ. ASV. Inquisitori di Stato, busta 596, fasc. "carte varie", δισέλιδη αναφορά του Favretti κ.έ. που αρχίζει: "Continua i' Moscovita...".

112. Για τις στενές σχέσεις Δημ. Θεοδοσίου - οικογένειας Μαρούτση βλ. Παουμίδη, Το βενετικόν τυπογραφείον, ό.π., σ. 18-20, 38, 43 και passim. Βλ. και σ. 47, 47 σημ. 32 της διατριβής. Για το πρώτο ελληνικό του βιβλίο που το αφιέρωσε στον Πάνο Μαρούτση του Αναστασίου βλ. Παουμίδη, Το βενετικόν τυπογραφείον, ό.π., σ. 43. Προμετωπίδα του βλ. ό.π., σ. 39. Στις σ. 113-115 υπάρχει δημοσιευμένη η προσφώνηση του Δημ. Θεοδοσίου προς τον Πάνο Μαρούτση του Αναστασίου, όπου τον εξυμνεί για τις αρετές του και για τις ευεργεσίες της οικογένειας Μαρούτση προς αυτόν.

113. Βλ. Infelise, ό.π., σ. 265. Στον Πάνο Μαρούτση του Χριστοδούλου θα αφιερώσει αργότερα (1770) ο Θεοδοσίου το βιβλίο του "Χρηστοθήκη". Βλ. Παουμίδη, Το βενετικόν τυπογραφείον, ό.π., σ. 43 σημ. 4 και σ. 123, αρ. 59.

και τα κράτη της ιταλικής χερσονήσου - και προς την Κορσική. Ήδη από το 1755 ο ηγέτης των Κορσικανών Pasquale Paoli αγωνιζόταν εναντίον της Γένοβας για την ανεξαρτησία της χώρας του και από το 1768 εναντίον των Γάλλων, στους οποίους είχε παραχωρηθεί η Κορσική¹¹⁴. Ο Panin στις 11 Οκτωβρίου 1768 ζήτησε από το Μαρούτση να προσκαθήσει να έρθει σε επαφή με τους Κορσικανούς και να συνάψει μυστικές σχέσεις μαζί τους. Η Αικατερίνη μάλιστα φαινόταν διατεθειμένη να βοηθήσει τον Paoli με όπλα και κανόνια και του ζήτησε να της προτείνει πώς θα μπορούσε να τον βοηθήσει καλύτερα. Πραγματικά ήρθε σε επαφή με τον Paoli και αυτός της απάντησε - μέσω του Μαρούτση - ότι αφήνει στη διάθεσή της το είδος της βοήθειας που θα του έστελνε και παράλληλα δήλωσε ότι θα παραχωρούσε στο ρωσικό στόλο που θα ερχόταν στη Μεσόγειο όσα "αραξοβόλια" της Κορσικής κατείχε, μια και μέχρι τότε δεν κατείχε λιμάνια¹¹⁵. Στις 20 Μαΐου 1769 ο Panin σε νέο γράμμα του προς το Μαρούτση τον ειδοποιούσε να συσφίξει περισσότερο τις σχέσεις του με τον Paoli και να του μεταβιβάσει ότι η Αικατερίνη θα ήθελε να τον βοηθήσει περισσότερο, αλλά αντιμετώπιζε δυσκολίες, γιατί και η ίδια βρισκόταν σε εμπόλεμη κατάσταση με τους Τούρκους. Προσωρινά θα του έστελνε κάποιες ποσότητες από ρωσικά προϊόντα (λινάρι, καννάβι, δέρματα και σιτηρά) που θα τα μετέφεραν αγγλικά καράβια. Ο Paoli σε αντάλλαγμα θα έπρεπε να διευκολύνει τις ρωσικές επιχειρήσεις στη Μεσόγειο παρέχοντας στο ρωσικό στόλο ελεύθερη είσοδο στα λιμάνια της Κορσικής για ανεφοδιασμό με πληρωμή¹¹⁶. Την Αικατερίνη επίσης την ενδιέφεραν και οι ελληνικές αποικίες της Κορσικής. Έλπιζε ότι θα μπορούσε να τις χρησιμοποιήσει εναντίον των Τούρκων. Γι' αυτό σε άλλο γράμμα του Panin προς το Μαρούτση στις 3 Ιουνίου 1769 του ζητήθηκε να συγκεντρώσει από τον Paoli πληροφορίες για τη θέση αυτών των αποικιών και τις διαθέσεις των κατοίκων τους, καθώς και ποιες πόλεις κατείχαν οι Γάλλοι και ποιες οι επαναστάτες του Paoli αντίστοιχα¹¹⁷. Δεν είχε φτάσει όμως

114. Βλ. Valsecchi, ό.π., σ. 194-198. Βιβλιογραφία για την Κορσική του 18^{ου} αιώνα και τους αγώνες του Paoli για την ανεξαρτησία της βλ. στο συλλογικό: Illuministi Italiani, τόμ. VII: Riformatori delle antiche repubbliche, dei ducati, dello stato pontificio e delle isole, επιμέλεια Giuseppe Giarrizzo, Gianfranco Torcellan, Franco Venturi, Milano-Napoli 1965, σ. 741-743.

115. Για τις προοπτικές της Αικατερίνης να προσεγγίσει τον Paoli βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 7-9. - Του ίδιου, La rivolta, ό.π., σ. 20, 21, όπου και βιβλιογραφία στη σ. 36.

116. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 8.

117. Ό.π., σ. 9. Για τις ελληνικές αποικίες (=Μανιατών) στην Κορσική βλ. Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Γ', σ. 540-546. - Ζαχαρία Ν. Τσιρπανλή, Οι Μανιάτες στην Παουία της Κορσικής (1673-1713), "Λακωνικά Σπουδαί", τόμ. 10 (1990), σ. 368-414.

ακόμη η είδηση στην Πετρούπολη, ότι ο Ραοίι είχε πτηθεί από τους Γάλλους στην αποφασιστική μάχη του Pontenuovo στις 9 Μαΐου 1769, γεγονός που τον ανάγκασε να εγκαταλείψει την Κορσική ένα μήνα αργότερα, στις 13 Ιουνίου 1769¹¹⁸. Έτσι απέτυχε η προσπάθεια της Αικατερίνης να προσεταιριστεί τους Κορσικανούς και να χρησιμοποιήσει τα λιμάνια τους ως βάσεις για τον ανεφοδιασμό του στόλου της που θα έφθανε στη Μεσόγειο.

Λίγο αργότερα, μια νέα τιμητική διάκριση που η Αικατερίνη έστειλε στο Μαρούτση έδωσε λαβή για νέες συζητήσεις στη Βενετία, για την αιτία αυτής της διάκρισης. Συγκεκριμένα η Αικατερίνη διόρισε το Μαρούτση σύμβουλό της επί των κρατικών υποθέσεων (*suo consigliere attuale di stato*). Το δίπλωμα αυτό το μετέφερε στη Βενετία στα τέλη Ιουνίου ο γραμματέας του πρεσβευτή της Ρωσίας στη Βιέννη D. Golicy¹¹⁹. Η κοινή γνώμη της Βενετίας δέχτηκε με καχυποψία αυτή τη νέα τιμή προς το Μαρούτση, που συνοδευόταν από το ρωσικό τιμητικό παράσημο "Gordon Bló" [*sic*]¹²⁰. Επειδή ήδη γινόταν λόγος για εκδίωξη του Μαρούτση από τη Βενετία λόγω της δραστηριότητάς του - όπως έγινε και με τους Ορλώφ - θεωρήθηκε ότι αυτή τη διάκριση την επιδίωξε ο ίδιος ο Μαρούτσης, για να ισχυροποιήσει και να αναβαθμίσει το αξίωμά του, ώστε να καταστήσει δυσκολότερη την απογομή του και να εξασφαλίσει έτσι την παραμονή του στη Βενετία¹²¹. Άλλωστε τότε ήταν η καχυποψία για τις ενέργειες του Μαρούτση, ώστε κάθε νέα διάκριση προς το πρόσωπό του από την πλευρά της Ρωσίας θεωρούνταν από την κοινή γνώμη της Βενετίας ότι αντανακλούσε

όπου και βιβλιογραφία στις σ. 368 σημ. 1, 369 σημ. 1, 370 σημ. 1. Για τους Μανιάτες της Κορσικής βλ. και Venturi, *La rivoltta*, ό.π., σ. 26, ο οποίος και παραλληλίζει τον ηγέτη των Κορσικανών Pasquale Paoli με τον ηγέτη των Μανιατών στα Ορλωφικά Παναγιώτη Μπενάκη.

118. Venturi, *Settecento*, ό.π., σ. 9. βλ. και Valsecchi, ό.π., σ. 200. Ο Paoli αναχώρησε από το Porto Vecchio της Κορσικής και έφθασε στο Λιβόρνο στις 16 Ιουνίου 1769. βλ. ASV. *Inquisitori di Stato*, busta 544, fasc. "Albertini Giovanni 1769. Livorno-Lucca-Pisa", γράμμα του Stefano Bettaja, στενού συνεργάτη του πληροφοριοδότη των *Inquisitori Giovanni Albertini*, από το Λιβόρνο στις 16 Ιουνίου 1769. βλ. και ό.π., busta 513, fasc. 1760...1781, αναφορά του προξένου της Βενετίας στο Λιβόρνο την ίδια ημερομηνία.

119. ASV, *Inquisitori di Stato*, busta 571, fasc. έτους 1770, αντίγραφο γράμματος από τη Βιέννη με ημερομηνία 29 Ιουνίου 1769 μεταφρασμένο στα ιταλικά από τον Giovanni Cattaneo.

120. Ό.π. busta 596, fasc. "carte varie", η δισέλιδη χ.έ. [=αρχές Ιουλίου 1769] αναφορά του Favretti της σμ. 53 αυτού του κεφαλαίου.

121. Ό.π..

την ευαρέσκεια της Αικατερίνης για τις υπηρεσίες του Μαρούτση προς αυτή και - κατά συνέπεια - την αντίστοιχη βλάβη των συμφερόντων της Βενετίας¹²²! Ο Μαρούτσης παρουσίασε επίσημα στο Collegio της Βενετίας στις 20 Ιουλίου 1769 αυτή τη νέα τιμητική του διάκριση, συνοδεύοντάς τη με τις συνηθισμένες διπλωματικές εκφορές για περαιτέρω ούφιξη των ρωσοβενετικών σχέσεων¹²³. Η Σύγκλητος του απάντησε επίσημα δυο μέρες αργότερα, συγχαίροντάς τον για την τιμή και ευελπιστώντας και αυτή με τη σειρά της στη βελτίωση αυτών των σχέσεων¹²⁴.

Οι προσπάθειες αυτές του Μαρούτση για αναβάθμιση του αξιώματός του, διατηρώντας όμως παράλληλα και το δικαίωμα επαφών και συναλλαγών με τους Βενετούς ευγενείς, προκάλεσαν τη ζηλοτυκία και την αντίδραση άλλων ξένων πρεσβευτών διαπιστευμένων στη Βενετία. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά του πρεσβευτή της Αυστρίας Durazzo προς την κυβέρνησή του στις 2 Αυγούστου 1769, ότι ο Μαρούτσης εκμεταλλεύεται το *anfibia* [sic] αξίωμά του, για να κερδίσει έδαφος και να επιτύχει τιμητικές διακρίσεις. Όμως, συνεχίζει ο Durazzo, κατά τη διάρκεια της επίσκεψης του αυτοκράτορά μας [=Ιωσήφ Β'] στη Βενετία - παρόλο που ο Μαρούτσης επισκέφθηκε το σπίτι μου πιστεύοντας ότι θα τον παρουσίαζα στον αυτοκράτορα, όπως έκανα και με τους άλλους ξένους πρεσβευτές - εγώ παρουσίασα μόνο αυτούς που, σύμφωνα με το πρωτόκολλο, κατείχαν τις ανώτερες διπλωματικά θέσεις¹²⁵.

Οι αντιζηλίες αυτές των ξένων πρεσβευτών, για την ελευθερία κινήσεων που παρείχε στο Μαρούτση ο τίτλος του επιτετραμμένου, θα συνεχιστούν για αρκετό ακόμη διάστημα¹²⁶.

122. Για τις αντιδράσεις που προκάλεσε στην κοινή γνώμη της Βενετίας η νέα τιμητική διάκριση του Μαρούτση, καθώς και για τις υποψίες τους ότι ο Μαρούτσης ενεργούσε προς βλάβη των βενετικών συμφερόντων βλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 235.

123. ASV, Collegio Esposizioni Principi, reg. 114, φ. 45^v, 46^r, 20 Ιουλίου 1769.

124. ASV, Senato Corti, reg. 146, φ. 122^r, 22 Ιουλίου 1769. Βλ. και ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Memoriali dell' incaricato...", φ. 8^r, 22 Ιουλίου 1769 (αντίγραφο της απάντησης).

125. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 48], bob. 223, 2 Αυγούστου 1769. Ο αυτοκράτορας της Αυστρίας Ιωσήφ Β' είχε φτάσει στη Βενετία στις 22 Ιουλίου 1769 (βλ. Marozzo Della Rocca-Tiepolo, Cronologia Veneziana del Settecento, ό.π., σ. 270).

126. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 595, fasc. Favretti Felice 1769, αναφορά του πληροφοριοδότη Favretti στις 23 Νοεμβρίου 1769 για σχετικές συζητήσεις στη Βενετία ανάμεσα στους πρεσβευτές της Αυστρίας και της Νάπολης με το γραμματέα του εκεί Γάλλου πρεσβευτή. (Πρβλ. και σ. 165 της διατριβής).

III) Οι Ορλώφ στην Τοσκάνη - Οι πρώτοι μήνες της παραμονής τους (Απρίλιος - Ιούλιος 1769).

Παράλληλα με τη δραστηριότητα του Μαρούτση στη Βενετία, οι Ρώσοι ανέπτυξαν έντονη κινητικότητα και στην Τοσκάνη. Ήδη από τον Απρίλιο του 1769 βρίσκονταν εκεί οι Ορλώφ, για να φροντίσουν για τις προμήθειες και την υποδοχή του στόλου που θα κατέβαινε από τη Βαλτική, καθώς επίσης και για τον εξοπλισμό και την επάνδρωση των κουρσάρικων που θα επιτίθονταν εναντίον των Τούρκων στη Μεσόγειο. Η δραστηριότητά τους έγινε γνωστή στη βενετική κυβέρνηση τόσο από αναφορές του προξένου της στο Λιβόρνο Francesco Bichi όσο και από γράμματα ιδιωτών που την ενημέρωναν σχετικά¹²⁷.

Ανησύχησε λοιπόν από τις επιπτώσεις αυτής της δραστηριότητας στα εμπορικά της συμφέροντα¹²⁸ και αποφάσισε να στείλει κρυφά στην Τοσκάνη έναν έμπιστο και ικανό πληροφοριοδότη της, τον Giovanni Albertini, για να παρακολουθήσει τις κινήσεις των Ορλώφ και του Στέφανου Petrovich¹²⁹, αλλά και για να συγκεντρώσει πληροφορίες για τον εξοπλισμό και την επάνδρωση αυτών των κουρσάρικων. Τόσο μυστική ήταν η αποστολή του Albertini, ώστε ούτε ο ίδιος ο πρόξενος της Βενετίας στο Λιβόρνο δεν έπρεπε να τη γνωρίζει. Γι' αυτό δόθηκαν σχετικές οδηγίες στον Albertini να μην έρθει σε επαφή μαζί του, αν δεν τον διατάξουν οι Inquisitori. Το ταξίδι του Albertini από τη Βενετία στην Τοσκάνη θα παρουσιαζόταν ότι έγινε για εμπορικούς λόγους¹³⁰. Σύμφωνα με τις πληροφορίες τους, η επάνδρωση αυτή θα γινόταν και με βενετούς υπηκόους (κυρίως από τις περιοχές της Δαλματίας).

127. Για τις αναφορές του Bichi βλ. ASV. Inquisitori di Stato. busta 513. fasc. ετών 1760...1781, αναφορές του Bichi το Μάιο του 1769, καθώς και ό.π., busta 180. fasc. Livorno: έτη 1759...1794, οδηγίες των Inquisitori προς τον Bichi στις 13 Μαΐου, 10 και 24 Ιουνίου 1769. βλ. και ό.π., busta 4, στις παραπάνω ημερομηνίες. Για τα γράμματα ιδιωτών βλ. ASV. Senato Corti. reg. 146. φ. 76^r -78^r.

128. Για τις ανησυχίες της βλ. σ. 113, 121 της διατριβής.

129. Για τον Petrovich βλ. σ. 71-73 και 105 της διατριβής. Οι Βενετοί ενδιαφέρονταν ιδιαίτερα για τον Petrovich, γιατί, πριν προσχωρήσει στους Ρώσους, είχε υπηρετήσει ως ανώτερος επιθεωρητής της βενετικής πολιτοφυλακής στην Ιστρία και γι' αυτό φοβούνταν ότι θα μπορούσε να πλοκινήσει Σκλαβόβουνους υπηκόους της Βενετίας να προσχωρήσουν και αυτοί στους Ρώσους.

130. ASV. Inquisitori di Stato. busta 186. fasc. Albertini Giovanni 1769, οδηγίες των Inquisitori προς τον Albertini στις 20 Μαΐου 1769.

πόγγια που το είχε απαγορεύσει οπτά η βενετική κυβέρνηση ήδη από τις 13 Μαΐου 1769¹³¹.

Ο Albertini αναχώρησε από τη Βενετία στις 22 Μαΐου 1769 και στις 26 Μαΐου έστειλε την πρώτη αναφορά του στους Inquisitori από την Πίζα. Μ' αυτήν τους ενημέρωσε για την άφιξη και παραμονή των Ορλώφ στην Πίζα, για την άφιξη επίσης στο Λιβόρνο και στην Πίζα Σκλαβούνων υπηκόων της Βενετίας που είχαν προσχωρήσει στους Ρώσους, καθώς και διάφορων άλλων αξιωματούχων. Για τη διαμονή και τη διατροφή όλων αυτών των προσώπων που είχαν συρρεύσει στην Τοσκάνη φρόντιζε ο Α. Ορλώφ. Στην Πίζα είχε πάει και ο Στέφανος Πετροβίτς χρησιμοποώντας ψεύτικο όνομα¹³². Συνεχίζοντας ο Albertini ανέφερε ότι οι Ορλώφ ζούσαν πολιτελώς στην Πίζα, ότι πήγαιναν μερικές φορές στα λουτρά της και μάλιστα ένας τους προσποιούνταν τον άρρωστο - δεν τον κατονομάζει - αλλά, παρόλο που επισκεπτόταν τους γιατρούς και αγόραζε φάρμακα, διαπιστώθηκε πως δεν τα χρησιμοποιούσε, αλλά τα πετούσε¹³³. Ολοκληρώνοντας την αναφορά του πρόσθετε ότι μεγάλο μέρος των πληροφοριών του τις είχε συγκεντρώσει από το διευθυντή της αστυνομίας της Πίζας δωροδοκώντας τον, και ότι έλλειζε ότι το ίδιο θα συνέβαινε και με τον αντίστοιχο του Λιβόρνου¹³⁴.

131. Για τις πληροφορίες της βενετικής κυβέρνησης ότι υπήκοοί της είχαν προσχωρήσει στους Ρώσους βλ. ό.π., Πρβλ. και σ. 121 της διατριβής, όπου γίνεται αναφορά και στην απαγόρευση της συμμετοχής υπηκόων της στο ρωσοτουρκικό πόλεμο.

132. Οι Βενετοί είχαν ζητήσει πληροφορίες για τον Petrovich και από τον πρόξενό τους στην Τεργέστη, ο οποίος τους ενημέρωσε ότι, ενώ ο Petrovich βρισκόταν στην Πίζα, τα πράγματά του βρισκόταν στην Τεργέστη, στο σπίτι του Έλληνα μεγαλέμπορου Νικόλαου Πλασταρά. βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 517, fasc. ετών 1768-1770, αναφορά του Βενετού προξένου Marco de Monti στις 13 Μαΐου 1769. Πρβλ. και Κατσιαρδή-Hering, Η ελληνική παροικία, ό.π., σ. 308 και 308 σημ. 4. Πληροφορίες για τη γενικότερη δραστηριότητα του Ν. Πλασταρά στην Τεργέστη βλ. ό.π., σ. 93-508 passim.

133. Οι Ορλώφ συνήθως επικαλούνταν "λόγους υγείας" για τα ταξίδια τους.

134. Η αναφορά του Albertini βρίσκεται στο ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini...", ό.π., αναφορά του στις 26 Μαΐου 1769. Ολόκληρος ο υποφάκελος περιέχει αναφορές του Albertini και των συνεργατών-πληροφοριοδοτών του Giuseppe (κυρίως αυτού) και Stefano Bettoja (=γιος και πατέρας) από την Πίζα, τη Λούκκα και το Λιβόρνο, από τις 26 Μαΐου του 1769 ως τις 30 Μαρτίου του 1770. Περιέχει σημαντικότερες πληροφορίες για τη δραστηριότητα των Ορλώφ και των συνεργατών τους στην Τοσκάνη, καθώς επίσης και για τις επισκέψεις του Μαρούτση εκεί.

Στην παραπάνω αναφορά του ο Albertini πληροφορούσε τους Inquisitori ότι οι Σκλαβούνοι υπήκοοι της Βενετίας που είχε συγκεντρώσει ο Α. Ορλώφ στην Τοσκάνη αναχώρησαν για τη Γένοβα¹³⁵. Ο λόγος της αναχώρησής τους οφειλόταν στο γεγονός ότι, ύστερα από εντολή του Α. Ορλώφ, Ρώσος απεσταλμένος του - επωνομαζόμενος Gabriel Filaton - είχε αγοράσει στη Γένοβα ένα πλοίο που έφερε 18 κανόνια και σκόπευε, εξοπλίζοντάς το ακόμη περισσότερο, να το επανδρώσει με αυτούς τους Σκλαβούνους και όσους άλλους στρατολογούσαν στο μεταξύ οι Ρώσοι¹³⁶ και να το μετατρέψει σε κουρσάρικο στρέφοντάς το εναντίον των Τούρκων. Το γεγονός αυτό ανησύχησε τη Βενετία, όχι μόνο γιατί οι συγκρούσεις των κουρσάρικων των Ρώσων με τα αντίστοιχα Δουλιτσινιώτικα και Αλγερίνικα - που υποστήριζαν τους Τούρκους - θα έθεταν σε κίνδυνο το διαμετακομιστικό εμπόριο της Βενετίας στη Μεσόγειο και θα οδηγούσαν σε έξαρση των πειρατικών επιθέσεων ακόμη και εναντίον των βενετικών που μετέφεραν προϊόντα από περιοχές της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, αλλά και γιατί η επάνδρωση αυτών των πλοίων με υπηκόους της Βενετίας θα προκαλούσε δυσαρέσκεια και απρόβλεπτες ίσως αντιδράσεις της Υψηλής Πύλης εναντίον της¹³⁷.

Αλλά και η Γένοβα αντέδρασε στην αγορά και τον εξοπλισμό του πλοίου, γιατί διαπίστωσε ότι ο εξοπλισμός του δεν αναταλοκοινόταν σε εμπορικούς σκοπούς - όπως υποστήριζε ο Filaton - αλλά επρόκειτο καθαρά για πολεμικό πλοίο¹³⁸. Έτσι

135. Ο.π..

136. Εκτός από Σκλαβούνους, τα κουρσάρικα των Ρώσων θα επανδρώνονταν και με Έλληνες. Βλ. ASV, V Savi e ila Mercanzia, busta 683, αναφορά αρ. 105 του προξένου της Βενετίας στη Γένοβα Gaetano Gervasone στις 27 Μαΐου 1769.

137. Πολλές πληροφορίες για την αγορά, εξοπλισμό και επάνδρωση αυτού του πλοίου στη Γένοβα, καθώς επίσης και για την εξέλιξη της υπόθεσης, περιέχουν οι αναφορές του προξένου της Βενετίας εκεί, βλ. ό.π., συνεχείς αναφορές του Gervasone προς τους Cinque Savi από το Μάιο ως τον Ιούλιο του 1769. Βλ. επίσης: 1) αναφορές του ίδιου προς τους Inquisitori κατά το ίδιο χρονικό διάστημα (ASV, Inquisitori di Stato, busta 507, fasc. ετών 1767...1791), 2) αναφορές του Βενετού προξένου στο Λιβόνο Francesco Bichi προς τους Inquisitori (ό.π., busta 513, fasc. ετών 1760...1781) στις 26 Μαΐου, 2, 9 και 16 Ιουνίου 1769, και 3) πολλές αναφορές του Albertini και των Giuseppe και Stefano Bettoja από Τοσκάνη προς τους Inquisitori το τρίμηνο Μαΐου-Ιουλίου 1769 (ό.π., busta 544, fasc. "Albertini..."). Για τους φόβους της Βενετίας ότι η Υψηλή Πύλη θα αντιδρούσε έντονα στη συμμετοχή Βενετών υπηκόων σε κουρσάρικα των Ρώσων, βλ. ό.π., δισέλιδο ανώνυμο γράμμα από τη Γένοβα στις 24 Ιουνίου 1769, συνημμένο σε αναφορά του Albertini προς τους Inquisitori στις 30 Ιουνίου 1769.

138. Και η Γένοβα είχε εμπορικά συμφέροντα στις θάλασσες

στις 29 Μαΐου 1769 - ημέρα κατά την οποία εκδόκετο να αναχωρήσει το πλοίο από τη Γένοβα - η κυβέρνησή της απαίτησε από αυτό το τιμόνι και τα πανιά. έστειλε 50 τυφεκιοφόρους να το φυλάνε και απαγόρευσε ταυτόχρονα της έξοδό του από το λιμάνι. καθώς επίσης και τους εμπορευσιμούς πλοίων με ξένη σημαία. Ανάγκασε μάλιστα τον Φίλιππον να επιστρέψει το πλοίο στους πωλητές του¹³⁹. Επίσης και το βασίλειο της Σαρδηνίας (Σαβοΐας) απαγόρευσε την αγορά και τον εξοπλισμό πλοίων από τους Ρώσους στα λιμάνια του¹⁴⁰. Η κακή έκβαση της αγοράς του γενουάτικου πλοίου από τους Ρώσους προκάλεσε διαφορές ανάμεσα στους πράκτορες του Α. Ουλώφ που χειρίστηκαν την υπόθεση. γεγονός που ανάγκασε τον ίδιο τον Α. Ουλώφ να επισκεφθεί τη Γένοβα και να παραμείνει εκεί επί τριήμερο (12-14 Ιουλίου 1769)¹⁴¹.

Στενός συνεργάτης των Ουλώφ - από την πρώτη στιγμή που οι τελευταίοι εγκαταστάθηκαν στην Τοσκάνη - υπήρξε ο καπετάνιος Παναγιώτης Αλεξιάνος. Σύμφωνα με το συνεργάτη του

της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και δεν ήθελε να προκαλέσει τους Τούρκους. αφού θα γινόταν γνωστό σε ποιο λιμάνι αγοράστηκε και εξοπλίστηκε αυτό το πλοίο. Μνεία των επιφυλάξεων αυτών της Γένοβας γίνεται και στο διοέλιδο ανώνυμο γράμμα από τη Γένοβα (24 Ιουνίου 1769) της προηγούμενης σημείωσης 137.

139. Πολλές λεπτομέρειες για τη στάση της Γένοβας δίνει ο Giuseppe Bettoja σε γράμμα του προς τον Albertini στις 5 Ιουνίου 1769, βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini...", 5 Ιουνίου 1769 (από παραδρομή ο Bettoja γράφει 5 Μαΐου 1769), καθώς και ο ανώνυμος επιστολογράφος από τη Γένοβα (24 Ιουνίου 1769), βλ. ό.π., το διοέλιδο γράμμα του συνημμένο σε αναφορά του Albertini στις 30 Ιουνίου 1769. Γενικές πληροφορίες για την έκβαση της υπόθεσης βλ. και στις αρχειακές πηγές που αναφέραμε στην προηγούμενη σημείωση 137. Για την υπόθεση αυτή βλ. και Παλαιολόγου, I, ό.π., τόμ. 7 (1883), σ. 225, 226. Πρβλ. και Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 87.

140. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 683, αναφορά αρ. 110 του Gervasone προς τους Cinque Savi την 1 Ιουλίου 1769 και ASV, Inquisitori di Stato, busta 507, fasc. ετών 1767... 1791, αναφορά του ίδιου προς τους Inquisitori στις 8 Ιουλίου 1769.

141. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 683, αναφορά του Gervasone με αρ. 112 στις 15 Ιουλίου 1769 σε συνδυασμό με: ASV, Inquisitori di Stato, busta 507, fasc. ετών 1767...1791, αναφορά του ίδιου προς τους Inquisitori την ίδια ημερομηνία. Σύμφωνα με τον Gervasone, ο Α. Ουλώφ δεν έκανε καμία ενέργεια για να αποδώσουν οι Γενουάτες το πλοίο στους Ρώσους, αλλά κατά το διάστημα της παραμονής του εκεί ασχολήθηκε μόνο με την εξομάλυνση των διαφορών που ανέκυψαν ανάμεσα στους πράκτορές του. βλ. ό.π..

Albertini Giuseppe Bettoja, ο Παναγιώτης Αλεξιάδος, πριν να γνωριστεί με τους Ορλώφ, ήταν καπετάνιος σε εμπορικό καράβι και το τελευταίο δίδυμο ασχολούνταν στο Λιβόρνο με εισαγωγές σιταριού από το Μοσιά. Πρόσθεσε επίσης ο Bettoja ότι οι Σκλαβούνοι που είχαν συγκεντωθεί στην Τοσκάνη τον σέβονταν και ότι ο Παν. Αλεξιάδος ασκούσε επιροπή επάνω τους¹⁴².

Συχνά στα γράμματα του G. Bettoja, καθώς και στις αναφορές του Albertini και του Βενετού προξένου στο Λιβόρνο, γίνεται μνεία για τους Σκλαβούνους που συγκέντρωνε ο Α. Ορλώφ στην Τοσκάνη - τόσο για εκείνους που πήγαν στη Γένοβα αλλά επέστρεψαν τελικά άπρακτοι από εκεί, όσο και για άλλους που συνέχιζαν να συρρέουν στην Τοσκάνη. Η συχνή αναφορά είναι εύγλωττη απόδειξη της μεγάλης ανησυχίας των Βενετών για τις κινήσεις αυτές των υπηκόων τους¹⁴³. Άλλωστε και οι ίδιοι οι Inquisitori παρότρυναν τον Albertini και τον πρόξενό τους στο Λιβόρνο να τους αναφέρουν οποιαδήποτε πληροφορία συγκέντρωναν γι' αυτούς¹⁴⁴.

Αξιοσημείωτη είναι επίσης και η πληροφορία του Albertini στις 24 Ιουνίου 1769 ότι ο Κορσικανός στρατηγός Paoli λίγο μετά την άφιξή του στο Λιβόρνο επισκέφθηκε τον Α. Ορλώφ στην Πίζα στις 20 Ιουνίου, όπου και είχε μακρά συνομιλία μαζί του¹⁴⁵.

142. ASV. Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini ...", γράμμα του G. Bettoja από το Λιβόρνο προς τον Albertini στις 26 Μαΐου 1769. Πληροφορίες για τη δράση του Παν. Αλεξιάδου - που καταγόταν από τη Μονεμβασία - στα Οσλώφικα Βλ. Emile Legrand, Bibliographie Hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés par des Grecs au XVIIIe siècle, τόμ. 2, Paris 1928, σ. 192. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 33, 86, 108-110, 110 σημ.30, 123, 124.

143. Βλ. ενδεικτικά αναφορές των: G. Bettoja στις 26 Μαΐου και 5 Ιουνίου 1769, και G. Albertini στις 26 Μαΐου, 7, 16, 24, και 30 Ιουνίου 1769, (ASV. Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini...". τις αντίστοιχες ημερομηνίες). Βλ. επίσης αναφορές προς τους Inquisitori για το ίδιο θέμα του Βενετού προξένου στο Λιβόρνο στις 26 Μαΐου, 2, 9, 16, και 23 Ιουνίου 1769 (ό.π., busta 513, fasc. ετών 1760...1781, αναφορές του Francesco Bichi στις παραπάνω ημερομηνίες).

144. Ό.π. busta 186, fasc. "Albertini ...", οδηγίες των Inquisitori προς τον Albertini στις 20 Μαΐου, 24 Ιουνίου, 1 Ιουλίου 1769 κ.εξ., καθώς και ό.π., busta 4, αντίστοιχες οδηγίες των Inquisitori προς τον Francesco Bichi στις 13 Μαΐου και 24 Ιουνίου 1769.

145. Ό.π. busta 544, fasc. "Albertini ...", αναφορά του Albertini στις 24 Ιουνίου 1769. Η ημερομηνία επίσκεψης του Paoli στον Ορλώφ δε δηλώνεται καθαρά, αλλά εξάγεται από το

Λίγες μέρες αργότερα απασχόλησε ιδιαίτερα τον Albertini και τη Βενετική κυβέρνηση μια πληροφορία ότι Σκλαβούνοι υπήκοοι της Βενετίας συγκεντώνονταν στην Τσιβιταβέκκια, για να επιβιβαστούν από εκεί σε κουρσάρικα πλοία των Ρώσων. Ο Albertini ανέφερε το γεγονός αυτό με ανώνυμο γράμμα του στον πρόξενο της Βενετίας στην Τσιβιταβέκκια προτρέποντάς τον να διερευνήσει την υπόθεση και ο τελευταίος ειδοποίησε τον πρεσβευτή του στη Ρώμη Nicolò Erizzo B'. Οι Βενετοί ενδιαφέρονταν άμεσα, γιατί η Τσιβιταβέκκια ανήκε στο παπικό κράτος. Ενδεχόμενος εξοπλισμός και επάνδωση κουρσάρικων των Ρώσων εκεί θα ήταν δείγμα ενοίκης στάσης του Βατικανού προς τους Ρώσους στη διαμάχη τους με τους Τούρκους. Η έρευνα όμως που έγινε από τον πρεσβευτή της Βενετίας στη Ρώμη και τον πρόξενο της στην Τσιβιταβέκκια απέδειξε ότι οι πληροφορίες αυτές ήταν απηχόσιμες. Μάλιστα ο υπουργός των εξωτερικών του Βατικανού (Segretario di Stato) διαβεβαίωσε τον Nicolò Erizzo B' ότι η κυβέρνησή του θα εμπόδιζε οποιοδήποτε πειρατικό εξοπλισμό των Ρώσων σε παπικά λιμάνια¹⁴⁶.

Η συνεχιζόμενη απειλή Σκλαβούνων στην Τσοκάνη ανάγκασε τον Albertini να παρατείνει την παραμονή του εκεί μέχρι το τέλος Ιουλίου του 1769, παρόλο που ήδη από τις 6 Ιουλίου είχε ειδοποιήσει τους Inquisitori ότι ήθελε να επιστρέψει στη Βενετία και ότι είχε φροντίσει για τη συνέχιση της ενημέρωσής τους με γράμματα που θα του έστελναν φίλοι και συνεργάτες του από την Τσοκάνη¹⁴⁷.

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει και για τις δυο τελευταίες αναφορές του Albertini από το Λιβόρνο στις 28 και 31 Ιουλίου 1769¹⁴⁸. Σύμφωνα μ' αυτές, ο Παναγιώτης Αλεξανός, στενός συνεργάτης των Ορλώφ, είχε αφήσει να διαρρεύσει η

περιεχόμενο της αναφοράς. Ο Paoli είχε φτάσει στο Λιβόρνο στις 16 Ιουνίου 1769, βλ. σ. 124 σημ. 118 της διατριβής.

146. Πληροφορίες γι' αυτή την υπόθεση βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini...", αναφορές του Albertini προς τους Inquisitori στις 3, 6, 14 και 24 Ιουλίου 1769. Βλ. επίσης ό.π., busta 186, fasc. "Albertini...", οδηγίες των Inquisitori προς τον Albertini στις 15 Ιουλίου 1769. - Ό.π., busta 168, fasc. ετών 1765-1772, οδηγίες των Inquisitori προς τον Nicolò Erizzo B' στις 15 Ιουλίου και 5 Αυγούστου 1769. - Ό.π., busta 481, fasc. ετών 1765...1771, αναφορά του Nicolò Erizzo B' προς τους Inquisitori στις 29 Ιουλίου 1769, όπου κάνει μνεία και για τη διαβεβαίωση του υπουργού των εξωτερικών του Βατικανού.

147. ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini...", αναφορές του Albertini στις 6, 14, 24, 28 και 31 Ιουλίου 1769.

148. Ό.π., αναφορές του Albertini στις αντίστοιχες ημερομηνίες.

πληροφορία ότι οι δυσκολίες αγοράς και εξοπλισμού πλοίων από τους Ρώσους στα ιταλικά λιμάνια είχαν εξαναγκάσει τους Ορλώφ να ζητήσουν από την Αικατερίνη την αποστολή ρωσικών πλοίων στη Μεσόγειο, πράγμα που έγινε αποδεκτό¹⁴⁹. Πρόσθετε επίσης ο Albertini ότι είχε πληροφορηθεί πως αυτά τα πλοία θα ήταν 4 πολεμικά "της γραμμής" και 2 βοηθητικά¹⁵⁰. Όταν λοιπόν αυτά τα πλοία θα έφθαναν στη Μεσόγειο, θα επιβιβάζονταν σ' αυτά οι Ορλώφ και άλλοι Ρώσοι αξιωματούχοι και σε συνεργασία με Άγγλους πειρατές θα κατευθύνονταν προς το Αιγαίο, για να ξεσηκώσουν τους Έλληνες και να επιτεθούν εναντίον των Τούρκων¹⁵¹. Επειδή όμως οι Ρώσοι δεν είχαν και τόσο εμπιστοσύνη στους κυβερνήτες των ιταλικών κρατιδίων, θα μετέφεραν τη λεία τους στο Κάλιαρι της Σαρδηνίας και στη Μάλτα. Ο Albertini θεωρούσε αυτές τις πληροφορίες αληθοφανείς, γιατί τις συνδύαζε με το ταυτόχρονο ενδιαφέρον των Ρώσων να μάθουν αν οι άνεμοι αυτή την εποχή ευνοούσαν τα πλοία που έρχονταν στο Λιβόρνο από τη Δύση¹⁵². Γι' αυτό, πρότεινε ο Albertini, να προσπαθήσουν οι Βενετοί να πείσουν το Δούκα της Τοσκάνης και το βασιλιά της Νάπολης να εκδιώξουν τους Σκλαβούνους από τα λιμάνια τους ή τουλάχιστον να εμποδίσουν τη μελλοντική επιβίβασή τους στα ρωσικά πλοία¹⁵³. Εκλείνει τέλος την τελευταία του αναφορά από το Λιβόρνο με την πληροφορία ότι οι ταχυδρόμοι των Ορλώφ κατευθύνονταν το τελευταίο διάστημα προς την Αγκόνα και υπενθύμιζε στους Inquisitori ότι θα έκανε τις απαραίτητες συνεννοήσεις με γνωστούς του στην Τοσκάνη, για να συνεχίσουν να τον ενημερώνουν για τα συμβαίνοντα εκεί, αφού πια αυτός θα επέστρεφε στη Βενετία¹⁵⁴.

149. Όπως γνωρίζουμε (βλ. σ. 87 της διατριβής), η απόφαση αυτή είχε ήδη ληφθεί από το Νοέμβριο του 1768.

150. ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini ...". αναφορά του Albertini στις 31 Ιουλίου 1769. Στην πραγματικότητα, τον ίδιο μήνα που διαδίδονταν αυτές οι πληροφορίες στο Λιβόρνο, είχαν ξεκινήσει από το ναύσταθμο της Πετρούπολης, την Κροστάνδη, 15 πολεμικά πλοία με ναύαρχο τον Grigoriĭ Andreevič Spiridon και ποσορισμό τη Μεσόγειο, βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 3. Σύμφωνα με την De Madariaga, ό.π., σ. 210, τα πολεμικά "πλοία γραμμής" ήταν 11 και συνοδεύονταν από λίγα βοηθητικά. Η αναχώρηση της μοίρας για τη Μεσόγειο έγινε στις 18 Ιουλίου 1769. Την προηγούμενη μέρα ακόμη και η ίδια η Αικατερίνη επισκέφθηκε και καιρέτισε το στόλο που θα ξεκινούσε, βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 3 και του ίδιου, La rivolta, ό.π., σ. 17.

151. ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini ...". αναφορές του Albertini στις 28 και 31 Ιουλίου 1769.

152. Ό.π., η αναφορά του στις 28 Ιουλίου 1769.

153. Ό.π., οι αναφορές του στις 28 και 31 Ιουλίου 1769.

154. Ό.π., η αναφορά του στις 31 Ιουλίου 1769.

IV). Μάνη - Χιμάρα: δρόμοι παράλληλοι.

Το επαναστατικό δίκτυο των Ρώσων που οργάνωνε την εξέργηση των Μαυροβούνιων και, κυρίως, των Ελλήνων εναντίον των Τούρκων άρχισε σιγά-σιγά να αποκαλύπτεται στα μάτια της βενετικής κυβέρνησης. Η στενή παρακολούθηση του Μαρούτση στη Βενετία, των Ορλώφ στην Τοσκάνη, καθώς επίσης και των άλλων πρακτόρων και αξιωματούχων της Ρωσίας που δρούσαν στην Ιταλία και τα Βαλκάνια, έφερνε στο φως τα νήματα της εξέγερσης που είχε αποφασιστεί στην Πετρούπολη. Για το επαναστατικό δίκτυο στην Ελλάδα - και ιδιαίτερα στη Μάνη και τη Χιμάρα, δυο περιοχές με πολλές ομοιότητες τόσο γεωγραφικές όσο και κοινωνικής διαστρωμάτωσης - πλούσιο αρχειακό υλικό παρέχουν οι αναφορές προς τη βενετική Σύγκλητο του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας. Πράκτορες και απεσταλμένοι του στις παραπάνω περιοχές τον ενημέρωναν για τις δραστηριότητες των αντίστοιχων απεσταλμένων της Ρωσίας και για τις προσπάθειες των τελευταίων να συντονίσουν τον ταυτόχρονο ξεσηκωμό ευρύτερων περιοχών.

Το καλοκαίρι του 1769 η προετοιμασία της εξέγερσης στη Μάνη είχε προχωρήσει αρκετά ικανοποιητικά¹⁵⁵. Απεσταλμένοι των Ρώσων είχαν ήδη έρθει σε επαφή με τους αρχηγούς των Μανιατών και τους είχαν πείσει να ξεσηκωθούν, όταν θα έφθανε ο ρωσικός στόλος. Η έντονη κινητικότητα στη Μάνη ανάγκασε το Γενικό Προβλεπτή της Θάλασσας Andrea Donà να στείλει εκεί έναν έμπιστο κατάσκοπό του, για να συγκεντρώσει πληροφορίες γι' αυτές τις επαφές και να διαπιστώσει την κατάσταση που επικρατούσε. Η δικαιολογία για το ταξίδι θα ήταν η συνηθισμένη: εμπορικές υποθέσεις¹⁵⁶.

Ο κατάσκοπος Nicolin Palermo από τη Ζάκυνθο επισκέφθηκε τον Ιούλιο του 1769 την Αρκαδιά (Κυπαρισσία) και την Καλαμάτα και επέστρεψε στα τέλη του ίδιου μήνα στη Ζάκυνθο με πολλές πληροφορίες για την προετοιμασία της εξέγερσης¹⁵⁷. Σύμφωνα λοιπόν με τον Palermo, οι κάτοικοι αυτών των περιοχών παρακο-

155. Βιβλιογραφία για τις επαφές Ρώσων - Μανιατών κατά το 1769 βλ. σ. 100 σημ. 24 της διατριβής.

156. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1017, αναφορά αρ. 100 του Andrea Donà στις 10 Αυγούστου 1769. Πρβλ. ότι και ο Albertini για "εμπορικές υποθέσεις" είχε πάει στην Τοσκάνη, βλ. σημ. 130 αυτού του κεφαλαίου.

157. Ο Andrea Donà διαβίβασε τις πληροφορίες - που του μετέφερε ο κατάσκοπός του στις 31 Ιουλίου 1769 - στη βενετική Σύγκλητο, βλ. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1017, συνημμένο αρ. 1 με ημερομηνία 31 Ιουλίου 1769 στην αναφορά αρ. 100 του Andrea Donà. Πρβλ. και Σαρρή, ό.π., σ. 169, για πληροφοριοδότες των Τούρκων από τη Ζάκυνθο ως προς τις φιλορωσικές κινήσεις των Ελλήνων.

λουθούσαν με μεγάλο ενδιαφέρον το ρωσοτουρκικό πόλεμο και εκδήλωναν έντονα τη χαρά τους, όταν έφθαναν ειδήσεις για ρωσικές νίκες. Αντίθετα, οι Τούρκοι της Καλαμάτας ήταν πεπεισμένοι ότι οι Βενετοί θα συμμαχούσαν με τους Ρώσους σ' αυτόν τον πόλεμο. Γι' αυτό και φοβούνταν ότι μια τέτοια συμμαχία θα οδηγούσε στην καταστροφή της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, αφού σίγουρα θα συμμετείχαν και οι Έλληνες στο πλευρό των Ρωσο-Βενετών, γιατί ήταν πολύ δυσαρεστημένοι από τις καταπιέσεις που είχαν υποστεί μέχρι τότε¹⁵⁸. Συνεχίζοντας

158. Βλ. το συνημμένο αρ. 1 που μνημονεύσαμε στην προηγούμενη σημείωση. Η άποψη ότι οι Βενετοί θα συμμαχούσαν με τους Ρώσους εναντίον των Τούρκων ήταν ευρέως διαδεδομένη στο Μοριά τόσο μεταξύ των Τούρκων όσο και των Ελλήνων. Χαρακτηριστικές είναι οι πληροφορίες που διαβίβασε ο βάιλος στις 17 Μαΐου 1769 από την Κων/πολη στην κυβέρνηση του γι' αυτές τις φήμες. Έγραφε στην αναφορά του ότι κάποιος Βενετός πλοίαρχος, που έφθασε στην Κων/πολη προερχόμενος από το Μοριά, του διηγήθηκε το εξής περιστατικό: Το πλοίο του αναγκάστηκε από αντίθετους ανέμους να ρίξει άγκυρα κοντά στα Κύθηρα. Όταν είδαν τη βενετική σημαία, πολλοί Μοραΐτες χωρικοί - προφανώς επρόκειτο για Μανιάτες - έσπευσαν να πλησιάσουν στο πλοίο και ζήτησαν όπλα, πολεμοφόδια και ειδήσεις για το βενετικό στόλο που θα ερχόταν να τους βοηθήσει στην εξέγερσή τους εναντίον των Τούρκων, όπως είπαν. Συνεχίζοντας ο καπετάνιος ανέφερε ότι αυτή η φήμη ήταν διαδεδομένη τόσο στους Έλληνες κατοίκους των ορεινών περιοχών του Μοριά όσο και στους Τούρκους του Ναυπλίου, όπου έφθασε αργότερα. Χαρακτηριστικά μάλιστα είπε ότι Τούρκοι έμποροι του Ναυπλίου δεν ήθελαν να επιβιβαστούν στο πλοίο του, γιατί φοβούνταν μήπως τους σκλαβώσει στο ταξίδι! Ο καπετάνιος του βενετικού πλοίου απάντησε στους Μανιάτες ότι... βλέπουν όνειρα [sic] και ότι η αυταπάτη τους αυτή θα κάνει πιο σκληρό πάνω τους τον οθωμανικό ζυγό. Παράλληλα καθησύχασε τους Τούρκους του Ναυπλίου διαβεβαιώνοντάς τους με επιχειρήματα για τις πολύ φιλικές διαθέσεις της Βενετίας προς την Τουρκία. [Αντίστοιχη διαταγή έδωσε το καλοκαίρι του 1769 και ο Γενικός Προβλεπτής της Θάλασσας στους καπετάνιους των βενετικών πλοίων που θα προσορμίζονταν στο Μοριά, δηλ. να διαβεβαιώνουν τους Έλληνες και Τούρκους του Μοριά ότι η Βενετία δε θα είχε καμιά ανάμιξη στο ρωσοτουρκικό πόλεμο, βλ. την αναφορά αρ. 100 (10 Αυγούστου 1769) του Andrea Donà της προηγούμενης σημ. 157]. Ολοκληρώνοντας τέλος τις πληροφορίες του, ο καπετάνιος είπε στο βάιλο ότι στο Μοριά και σ' άλλα μέρη της Ελλάδας κυκλοφορούσαν διάφοροι πράκτορες προσπαθώντας να ξεσηκώσουν τους Έλληνες σε εξέγερση. (Για τις παραπάνω πληροφορίες του καπετάνιου βλ.: ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 214, φ. 112^v, 113^r, αναφορά αρ. 65 του βάιλου στις 17 Μαΐου 1769). Στην ευρύτερη διάδοση της φήμης για ρωσοβενετική

ο Palermo ανέφερε ότι υπήρχαν μυστικές συμφωνίες των Μανιατών με τους Ρώσους να εξεγερθούν, μόλις θα εμφανιζόταν η βοήθεια που υποσχέθηκαν οι Ρώσοι από τη θάλασσα. Ο Palermo επισκέφθηκε το σπίτι του Έλληνα προύχοντα της Καλαμάτας Μπενάκη¹⁵⁹, όπου ο τελευταίος του έδειξε ένα έγγραφο γραμμένο στα ελληνικά και όμοιο με εκείνο που είχε στείλει η "Αυλή" της Ρωσίας στους ηγέτες των Μανιατών. Μ' αυτό το έγγραφο - σύμφωνα με τον Μπενάκη - δεσμευόταν η Αικατερίνη να βοηθήσει με πλοία και χρήματα αυτούς που θα ξεσηκώνονταν, με την παρότρυνση όμως να μην ξεσηκωθούν χωρίς οι Ρώσοι να τους ειδοποιήσουν. Τους προέτρεπε ταυτόχρονα να συσφίξουν όσο μπορούσαν περισσότερο τις σχέσεις τους και με τους υπόλοιπους Έλληνες¹⁶⁰. Πρόσθετε στη συνέχεια ο Palermo ότι στη Μάνη

συμμαχία είχαν συντελέσει πολύ και διάφορες προφητείες που κυκλοφορούσαν τότε στην Ελλάδα και στη Βενετία. Είναι γνωστό άλλωστε ότι σε περιόδους κρίσης οι μεταφυσικές ερμηνείες βρίσκουν πρόσφορο έδαφος να ανθίσουν. Σύμφωνα με ορισμένες από αυτές τις προφητείες, Ρώσοι και Βενετοί θα κατέλυαν την Οθωμανική αυτοκρατορία. Βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 26. Πρβλ. και σ. 17 της διατριβής.

159. Για τον Παναγιώτη Μπενάκη και τη συμμετοχή του στην προετοιμασία της εξέγερσης των Ορλωφικών βλ. Rulhière, ό.π., σ. 325-327, 343, 345. - Σάθα, Τουρκοκρατούμενη, ό.π., σημείωση σελίδων 503 και 504. - Παλαιολόγου, I, ό.π., τόμ. 1 (1877), σ. 915, 916, τόμ. 5 (1881), σ. 145. - Του ίδιου, Ημερολόγιον αυτόγραφον του Ρώσου ναυάρχου Γρέυγ κατά την εις Πελοπόννησον εκστρατείαν των Ρώσων τω 1769, "Παρνασσός" τόμ. 3 (1879), σ. 49. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 57-59. - Σακελλαρίου, ό.π., σ. 154-156. - Σ. Β. Κουγέας, Η καταγωγή του πρωτοστατήσαντος εις την Ορλωφικήν επανάστασιν Παναγιώτη Μπενάκη φωτιζομένη από τα αρχεία της Βενετίας, "Πελοποννησιακά", τόμ. ΣΤ' (1965), σ. 1-3. - Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 48-50. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 24, 25, 27, 29. - Του ίδιου, La rivolta, ό.π., σ. 24, 26.

160. Το έγγραφο του Μπενάκη θυμίζει το περιεχόμενο του γράμματος που είχε στείλει ο καγκελάριος Ranin προς το Γεώργιο Μαυρομιχάλη στις 23 Ιανουαρίου 1769 και δημοσίευσε ο Κουγέας, Συμβολαί, ό.π., σ. 52, 53. (Πρβλ. σ. 99, 99 σημ. 21 της διατριβής). Δεν μπορούμε όμως να υποστηρίξουμε με απόλυτη σιγουριά ότι είναι αντίγραφό του, γιατί ο Μπενάκης ανέφερε μόνο ορισμένα σημεία του στον Palermo και παράλληλα το έγγραφο που δημοσίευσε ο Κουγέας φέρει κενά. Αυτά που αναφέρονται στο έγγραφο του Μπενάκη, δηλ. για το μη ξεσηκωμό των Μανιατών χωρίς την ειδοποίηση των Ρώσων, καθώς και για την ομόνοια και συνεννόηση των Ελλήνων για την επιτυχία της εξέγερσης, τα τονίζει η Αικατερίνη και στο γράμμα της προς τον Α. Ορλώφ στις 29 Ιανουαρίου 1769. (Πρβλ. σ. 93, 93 σημ. 158, καθώς και σ. 99 της διατριβής).

είχαν συγκεντρωθεί όλοι οι Έλληνες φυγάδες του Μοριά, για να ξεφύγουν από τις καταπιέσεις και τις φορολογίες των Τούρκων. Για τη διατροφή των φυγάδων φρόντιζαν οι καπετάνιοι των Μανιατών και τη συνάθροιση αυτή των φυγάδων στη Μάνη ο Palermo τη χαρακτήρισε γεγονός ασυνήθιστο. Ο Μπενάκης επίσης του είπε ότι έλπιζε πως σύντομα θα άλλαζε ο κυρίαρχος του Μοριά και τον διαβεβαίωσε ότι περίμεναν, το αργότερο μέχρι τέλη Αυγούστου (π.η.), να φθάσουν εκεί 40 πλοία με ρωσική σημαία, αλλά στην πραγματικότητα θα ήταν αγγλικά. Στο μεταξύ ο Μπενάκης θα πάντρευε την κόρη του με το γιο του καπετάνιου Κουμουνδούρου και ο Γεωργάκης (Γεώργιος) Μαυρομιχάλης θα πάντρευε τον ανεψιό του με την κουνιάδα του Κουμουνδούρου¹⁶¹. Στη συνέχεια ο Palermo έκανε μια σύγκριση ανάμεσα στην κατάσταση που επικρατούσε στο παρελθόν μεταξύ των καπετάνιων της Μάνης (διαμάχες και εκθρόνιτες, λεηλασίες και φόνοι για την αρχηγία) και στην τωρινή (Ιούλιος 1769: ειρήνη, σύσφιξη σχέσεων με γάμους, κοινή φροντίδα για τους πρόσφυγες και φυγάδες του Μοριά που κατέφευγαν στη Μάνη)¹⁶². Στην ερώτηση των Βενετών πόσοι και ποιοι ήταν οι καπετάνιοι της Μάνης και πόσους πολεμιστές είχε ο καθένας τους, ο Palermo απάντησε ότι οι καπετάνιοι ήταν πέντε, αλλά ότι ήξερε τα ονόματα μόνο των τριών, δηλ. του Κουμουνδούρου, του Γεωργάκη Μαυρομιχάλη και του Τρουπάκη¹⁶³. Τους άλλους δυο δεν τους ήξερε, γιατί θεωρούνταν δευτερεύοντες. Όσο για τους πολεμιστές, ανέφερε ότι δεν ήξερε πόσους είχε ο κάθε καπετάνιος, αλλά ότι είχε ακούσει πολλές φορές να τους υπολογίζουν σε 18.000 συνολικά και ότι ο αριθμός αυτός συνέχεια αύξανε. Πρόσθεσε έπειτα ο Palermo ότι οι Τούρκοι γνώριζαν για τις επαφές των Μανιατών με τους Ρώσους και για την μελλοντική άφιξη ρωσικών πολεμικών πλοίων. Άκουσε μάλιστα από κάποιους Τούρκους ότι και η

161. Ο Γεώργιος Μαυρομιχάλης (κυρίως αυτός) και ο καπετάν-Κουμουνδούρος ήταν από τους αρχηγούς των Μανιατών που πρωτοστάτησαν στην εξέγερση των Ορλωφικών. Για το Γεώργιο Μαυρομιχάλη και τα γράμματα που του απηύθυναν οι Ρώσοι για την εξέγερση βλ. Κουγέα, Συμβολαί, ό.π., σ. 50-107 passim. Για τον Κουμουνδούρο βλ. ό.π., σ. 65, 66, όπου ο Κουγέας τον ταυτίζει με τον καπετάνιο Παναγιώτη Κουμουντουράκη. Για την προσθήκη της κατάληξης -άκης, βλ. ό.π., σ. 58 σημ. 1.

162. Η σύγκριση αποδεικνύει ότι οι Μανιάτες αρχηγοί πράγματι ακολούθησαν, προσωρινά τουλάχιστον, την προτροπή της Αικατερίνης για ομόνοια.

163. Στο ιταλικό κείμενο γράφει Turachi. Κατά τον Κουγέα, Συμβολαί, ό.π., σ. 65, 66, ο Τρουπάκης που έλαβε μέρος στα Ορλωφικά πιθανότατα ήταν ο μετέπειτα Μπέης της Μάνης Μιχαήλ Τρουπάκης. Τον Μπενάκη δεν τον συγκαταλέγει ο Palermo στους πέντε, γιατί - παρόλο που το κύρος του ήταν αδιαμφισβήτητο ανάμεσα στους Μανιάτες - ζούσε έξω από τα όρια της Μάνης, στην Καλαμάτα.

Βενετία θα έστειλε 6 πλοία για να χαιρετήσουν το ρωσικό στόλο. Τέλος, ο Palermo ολοκλήρωσε τις πληροφορίες του με τις διαβεβαιώσεις τόσο του Μπενάκη όσο και των Τούρκων ότι οι Μανιάτες είχαν συχνές επαφές με την "Αυλή της Πετρούπολης".

Οι παραπάνω πληροφορίες του Palermo είναι πολύ σημαντικές, γιατί συμπληρώνουν τις γνώσεις μας για το επαναστατικό δίκτυο στη Μάνη, αλλά παράλληλα δίνουν στοιχεία και για την οργάνωσή της, καθώς και για τις διαθέσεις και τις πεποιθήσεις των κατοίκων του Μοριά (Ελλήνων και Τούρκων) λίγο πριν την άφιξη του ρωσικού στόλου και την εξέγερση των Ελλήνων. Η σημασία τους γίνεται καλύτερα αντιληπτή, αν συνδυαστούν με τις ταυτόχρονες σχεδόν πληροφορίες που έφθαναν στο Γενικό Προβλεπτή Andrea Dona για το αντίστοιχο επαναστατικό δίκτυο στη Χιμάρα. Ο συνδυασμός αυτός διαφωτίζει όχι μόνο το σχέδιο της γενικότερης εξέγερσης των Ελλήνων, αλλά και τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι πρωτεργάτες του σχεδίου και οι συνεργάτες τους από την πολιτική της βενετικής κυβέρνησης.

Στη Χιμάρα λοιπόν είχαν αναπτύξει έντονη δραστηριότητα οι Πάνος Μπιτσιίλης¹⁶⁴ και Αντώνιος Γκίικας¹⁶⁵ προσπαθώντας να

164. Ο Πάνος Μπιτσιίλης καταγόταν από το χωριό Δρυμάδες της επαρχίας Χιμάρας. (Βλ. ASV, Pronveditori da Terra e da Mar, filza 1017, αντίγραφο γράμματος των προεστών της επαρχίας Χειμάρρας προς τον Α. Ορλώφ στις 26 Οκτωβρίου 1769, συνημμένο αρ. 3 στην αναφορά 120 του Γενικού Προβλεπτή στις 23 Δεκεμβρίου 1769. Πρβλ. και Legrand, Bibliographie Hellénique, ό.π., τόμ. 2, σ. 191. Μαζί με τον Αντώνιο Γκίικα ήταν οι βασικοί υποκινητές της συμμετοχής των Χιμαριωτών στα Ορλωφικά. Χρησιμοποιήθηκε από τους Ορλώφ σε διάφορες αποστολές. Το 1773 - δηλ. κατά το διάστημα της ρωσικής κυριαρχίας στο Αιγαίο - τον συναντάμε ως διοικητή της Νάξου (βλ. Legrand, Bibliographie Hellénique, ό.π., τόμ. 2, σ. 191. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 237, 240, 466). Συνέχισε να προσφέρει τις υπηρεσίες του στη Ρωσία και μετά τη λήξη των Ορλωφικών. Έλαβε μέρος και στο ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1787-1792, όπου φέρεται ότι κατείχε το βαθμό του αντισυνταγματάρχη. Βιογραφικά του βλ. στον Πρωτοβάλη. Η επαναστατική κίνησης, ό.π., σ. 55, 56. Πρβλ. και: Αγξ, Η Αλβανία και η Ήπειρος, ό.π., σ. 8. - Σιορόκα, Το γαλλικό προξενείο της Άρτας, ό.π., σ. 168, 169 και 169 σημ. 1. - Κολιού, Μια προσπάθεια στρατολογίας, ό.π., σ. 237, 237 σημ. 23 και 25, 238. Ο Batalden, ό.π., σ. 118 σημ. 60, μνημονεύει ρωσικές αρχειακές πηγές, όπου υπάρχουν πληροφορίες για τη δραστηριότητα του Π. Μπιτσιίλη και του Α. Γκίικα.

165. Ο Αντώνιος Γκίικας γεννήθηκε το 1730 και ήταν πρωτότοκος γιος του Στράτη Γκίικα, υποδιοικητή του "Μακεδονικού Συντάγματος" (Reggimento Real Macedone) της

πείσουν τους συμπατριώτες τους να εξεγερθούν εναντίον των Τούρκων. Αρχικά είχαν υποβάλει αιτήσεις προς τη Μ. Αικατερίνη, μέσω του Παπάζωλη, και είχαν ζητήσει τη βοήθεια και την προστασία της, υποσχόμενοι παράλληλα ότι θα την υπηρετούσαν πιστά σε οποιαδήποτε αποστολή τους ανέθετε¹⁶⁶.

Νάπολης. Μόλις σε ηλικία 17 ετών μπήκε ως μαθητευόμενος αξιωματικός στο "Μακεδονικό Σύνταγμα" της Νάπολης. Διακρίθηκε ως αξιωματικός του ρωσικού στρατού και μετέπειτα ως διπλωμάτης της Ρωσίας. Αφιέρωσε τη ζωή του στην ιδέα της απελευθέρωσης της Ελλάδας από τους Τούρκους και ανέλαβε πολλές ειδικές αποστολές για λογαριασμό της Ρωσίας τόσο στα Βαλκάνια όσο και στη υπόλοιπη Ευρώπη. Συνδύαζε στρατιωτική μόρφωση με κλασική παιδεία και πολλαπλά ενδιαφέροντα. Υπήρξε και συγγραφέας-ποιητής. Στο συγγραφικό του έργο συγκαταλέγεται και η περίφημη: " Ικετηρία του Γένους των Γραικών προς πάσαν την Χριστιανικήν Ευρώπην", που τυπώθηκε στα 1771, βρήκε μεγάλη απήχηση στην Ευρώπη και μεταφράστηκε στα ιταλικά, γαλλικά, ρωσικά και ρουμανικά. Πληροφορίες για τον Αντώνιο Γκίκα βλ.: Venturi, *Settecento*, ό.π., σ. 83 σημ. 53, 102, 102 σημ. 2, 103, 103 σημ. 3, 113, 117-121, 123, 124, 127 σημ. 19. - Batalden, ό.π., σ. 26, 29, 95. - Νίκα, ό.π., σ. 20, 21. Πρβλ. και: I. K. Hassiotis, *Sull' organizzazione, incorporazione sociale e ideologia politica dei Greci a Napoli (dal XV alla metà del XIX sec.)*, "ΕΕΦΣΠΘ", τόμ. 20 (1981), σ. 451. - Μανούσακα, *Εκκλήσεις*, ό.π., σ. 235, 236 και 236 σημ. 105. Ειδικά για την "Ικετηρία..." βλ. και Νέστορα Καμαριανού, *Επτά σπάνια ελληνικά φυλλάδια δημοσιευμένα στην Πετρούπολη (1771-1772)*, "Ο Εραμιστής", τόμ. 18 (1986), σ.5-7.

166. Για τις αιτήσεις-εκκλήσεις των Χιμαριωτών προς την Αικατερίνη, όπου πρωτεργάτες ήταν οι Πάνος Μπιτσιλής και Αντώνιος Γκίκας, βλ. το γράμμα που έστειλαν οι προεστοί της επαρχίας Χιμάρας προς τον Α. Ορλώφ στις 26 Οκτωβρίου 1769 π.η. (βλ. προηγούμενη σημείωση αρ. 164). Βλ. και ASV, *Inquisitori di Stato*, busta 404, fasc. ετών 1769-1770, αντίγραφο γράμματος του Δήμου Χρήστου Γκίνη, Νικόλαου Γκίκα Πολύμερου και Νέστορα Ζαχαρία Βάρφη στις 17 Ιουλίου 1769 (π.η.) προς το ναύαρχο των Βενετών Angelo Emo, συνημμένο σε αναφορά του Γενικού Προβλεπτή της θάλασσας Andrea Donà προς τους *Inquisitori* στις 4 Αυγούστου 1769. Το γράμμα αυτό είναι πολύ σημαντικό, γιατί δίνει πολύτιμα στοιχεία για την προετοιμασία της εξέγερσης στη Χιμάρα. Οι αποστολείς του έκαναν πρώτα αναφορά στην προηγούμενη δραστηριότητα του Πάνου Μπιτσιλή από το 1759 κ.εξ. και στη συνέχεια αναφέρονταν στις κοινές προσπάθειες των Π. Μπιτσιλή και Α. Γκίκα κατά το 1769, για να στρέψουν τη Χιμάρα προς τη Ρωσία. Οι Νικόλαος Πολύμερος και Νέστορας Βάρφης είχαν υπογράψει και την αίτηση-εκκλήση των Χιμαριωτών προς τη Μ. Αικατερίνη στις 3

Λίγο αργότερα, στις 10 Ιουνίου 1769, έφθασε στους Δρυμάδες της Χιμάρας ως απεσταλμένος του Ορλώφ ο Ιωάννης Παλατίνος¹⁶⁷, ο οποίος είχε μακρά συνομιλία με τους Π. Μπιτσιίλη και Α. Γκίκα για τη συμμετοχή της επαρχίας Χιμάρας στην εξέγερση. Οι τρεις τους συμφώνησαν ότι ο Παλατίνος θα ξαναρχόταν στους Δρυμάδες στις αρχές του επόμενου μήνα, αφού στο μεταξύ ο Π. Μπιτσιίλης και ο Α. Γκίκας θα προετοίμαζαν την επαρχία Χιμάρας να υπογράψει τη συμφωνία με τη Ρωσία. Πραγματικά, οι Μπιτσιίλης και Γκίκας ανέπτυξαν έντονη δραστηριότητα κυρίως στους Δρυμάδες, στο Βούνο και στη Χιμάρα (κωμόπολη). Στις 10, όμως, Ιουλίου 1769 έφθασε ξαφνικά στους Δρυμάδες με ένα ελληνικό εμπορικό πλοίο ο Χιμαριώτης ιερέας παπα-Σπύρος Μπούας μεταφέροντας 50 βαρέλια μπαρούτι βάρους 8.000 λιβρών και 100 κομμάτια (pezzi) μολύβι βάρους 20.000 λιβρών. Ο παπα-Σπύρος Μπούας είχε σταλεί από τον Π. Μπιτσιίλη - ήδη από το Μάιο του 1769 - στον Α. Ορλώφ στην Τοσκάνη γι' αυτό το σκοπό. Η μεταφορά των πολεμοφοδίων στους Δρυμάδες προκάλεσε μεγάλη αναταραχή στους Χιμαριώτες και ήταν μάλιστα έτοιμοι να ξεσηκωθούν σε επανάσταση, αν δεν επενέβαινε ο Παλατίνος - που στο μεταξύ είχε ξαναπάει εκεί - για να καθησυχάσει τα πνεύματα¹⁶⁸. Η επέμβαση του Παλατίνου είχε προφανή στόχο να αποτρέψει μια βεβιασμένη εξέγερση που

Φεβρουαρίου 1766 (πρβλ. σ. 20 σημ. 21 της διατριβής). Φαίνεται όμως ότι άλλαξαν γνώμη αργότερα και προσχώρησαν στη φιλοβενετική παράταξη της επαρχίας Χιμάρας, που ήταν αντίθετη με τα σχέδια των Π. Μπιτσιίλη και Α. Γκίκα.

167. Ο Ιωάννης Παλατίνος συμμετείχε και αυτός ενεργά στην εξέγερση των Ορλωφικών. Εκτός από τη Χιμάρα, χρησιμοποιήθηκε από τον Α. Ορλώφ και σε διάφορες αποστολές στη Μάνη (βλ. Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 97. Πρβλ. και Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 54 και 54 σημ. 4). Ήταν Βενετός υπήκοος και καταγόταν από την Κεφαλονιά (βλ. Λέσποινας Βλάσση, Ο εποικισμός της Ακυλησίας από Έλληνες (ΙΗ αι.) και ο ανταγωνισμός Αυστρίας - Βενετίας. Ανέκδοτα έγγραφα, "Θησαυρίσματα", τόμ. 15 (1978), σ. 193 σημ. 5). Για τη δραστηριότητά του μετά τα Ορλωφικά βλ. ό.π., σ. 177-214 passim (και ιδίως σ. 193 σημ. 5, όπου και βιβλιογραφία γι' αυτή τη δραστηριότητά του). Πρβλ. και B. J. Slot, Η φυγάδευσις του Ιωάννη Παλατινού [sic] εκ Σμύρνης, "Μνημοσύνη", τόμ. 9 (1982-84), σ. 119-128.

168. Για τα ταξίδια του Παλατίνου στη Χιμάρα, τις επαφές του με τους Π. Μπιτσιίλη και Α. Γκίκα, καθώς και για τα υπόλοιπα συμβάντα εκεί ως τις 17 Ιουλίου 1769 (π.η.) βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 404, ό.π., το γράμμα των Δήμου Γκίνη, Νικόλαου Πολύμερου και Νέστορα Βάρφη που μνημονεύσαμε και στην προηγούμενη σημείωση 166. Για την αποστολή των πυρομαχικών βλ. και το γράμμα των προεστών της επαρχίας Χιμάρας προς τον Α. Ορλώφ (26 Οκτωβρίου 1769) της σημ. 164

θα καταπνιγόταν εύκολα από τους Τούρκους, αφού δε θα γινόταν συντονισμένα και με τους υπόλοιπους Έλληνες. Συγκλήθηκε λοιπόν αμέσως (10 Ιουλίου 1769) συνέλευση προκρίτων στο Βούνο. Σ' αυτή συμμετείχαν οι πρόκριτοι του Βούνου, των Δρυμάδων και της Χιμάρας (κωμόπολης) και συζήτησαν για τους όρους της συμφωνίας που θα έκλειναν με τον Α. Ορλώφ, ο οποίος είχε εξουσιοδοτηθεί από την Αικατερίνη γι' αυτό το σκοπό.

Στη συνέλευση αυτή επεδίωξαν και τελικά πέτυχαν, να συμμετάσχουν ανάμεσα στους αντιπροσώπους της Χιμάρας (κωμόπολης) και οι Δήμος Γκίνης, Νικόλαος Πολύμερος και Νέστορας Βάρφης. Η συμμετοχή τους είχε ως στόχο να συγκεντρώσουν "εκ των έσω" πληροφορίες για την εξέγερση και να αποκτήσουν αντίγραφα αυτών που θα συμφωνούνταν¹⁶⁹. Υστερα από συζητήσεις δυο ημερών αποφασίστηκε να αποσταλούν στον Α. Ορλώφ οι όροι της συμφωνίας για την τελική έγκριση. Την προτεινόμενη συμφωνία θα την μετέφεραν ο Παλατίνος και ο Αντώνιος Γκίκας ως αντιπρόσωπος της επαρχίας. Παρόλο όμως που αρχικά η συμφωνία υπογράφηκε από όλους τους συνέδρους, ουσιαστικά έγινε αποδεκτή μόνο από τους προκρίτους του Βούνου και των Δρυμάδων. Οι πρόκριτοι της κωμόπολης Χιμάρας τελικά την απέρριψαν ύστερα από έντονες παρασκηνιακές ενέργειες και πιέσεις των Γκίνη, Πολύμερου και Βάρφη. Αποχώρησαν λοιπόν από τη συνέλευση και επέστρεψαν στην κωμόπολή τους. Εκεί με την προτροπή των Γκίνη και Πολύμερου συγκλήθηκε συνέλευση της κωμόπολης Χιμάρας και αποφασίστηκε να σταλεί γράμμα στις βενετικές αρχές της Κέρκυρας και να μη συμμετάσχουν σε καμιά συμφωνία, αν δεν ερχόταν πρώτα απάντηση από την Κέρκυρα¹⁷⁰.

Οι Χιμαριώτες ενδιαφέρονταν για την άποψη της Βενετίας, γιατί πολλοί άνδρες από την επαρχία τους υπηρετούσαν ως μισθοφόροι στο στρατό της. Οι Βενετοί βέβαια δεν ήθελαν με κανένα τρόπο να προκληθεί μια εξέγερση τόσο κοντά στις δικές τους κτήσεις με απρόβλεπτες συνέπειες για τα συμφέροντά τους. Γι' αυτό άλλωστε άρχισαν να πληρώνουν - από τον Ιούλιο του 1769 - τους Δήμο Γκίνη και Νικόλαο Πολύμερο με 2 τζεκίνια το μήνα τον καθένα, για να τους χρησιμοποιούν ως πληροφοριοδότες για τα συμβαίνοντα στη Χιμάρα. Παράλληλα οι Γκίνης και Πολύμερος, επειδή ήταν από τους αρχηγούς της φιλοβενετικής παράταξης στην επαρχία Χιμάρας, μπορούσαν εύκολα να επηρεάζουν πολλούς συμπατριώτες τους και να τους κατευθύνουν ανάλογα με τα συμφέροντα της Βενετίας. Οι Βενετοί μάλιστα ενίσχυαν τις προσπάθειες αυτές των Γκίνη και Πολύμερου δίνο-

αυτού του κεφαλαίου. (Στο τελευταίο γράμμα λανθασμένα αναφέρεται ο Ιούνιος αντί του Ιουλίου ως ο μήνας που έφτασαν τα συγκεκριμένα πολεμοφόδια στους Δρυμάδες).

169. Βλ. σχετική ομολογία των ίδιων στο γράμμα που έστειλαν στον Angelo Emo στις 17 Ιουλίου 1769 π.η. (Βλ. σημ. 166 αυτού του κεφ.).

170. Πληροφορίες για τα παραπάνω βλ. ό.π..

ντάς τους χρήματα, για να δωροδοκούν και άλλους Χιμαριώτες προκρίτους¹⁷¹.

Τον Ιούλιο λοιπόν του 1769 τα πνεύματα ήταν τεταμένα ανάμεσα στους Χιμαριώτες, γιατί προέκυψαν έντονες διαφωνίες για το αν έπρεπε ή όχι να συμμετάσχει η περιοχή τους στη σχεδιαζόμενη εξέγερση. Η ιδέα της συνεργασίας με τους Ρώσους φαίνεται ότι κέρδιζε έδαφος και έβρισκε υποστηρικτές στα χωριά Δρυμάδες και Βούνο, όπου κυρίως δρούσαν οι Π. Μπιτσιλής και Α. Γκίκας, ενώ αντίθετα οι προύχοντες των υπόλοιπων χωριών της επαρχίας, καθοδηγούμενοι από τους Γκίνη και Πολύμερο, αντιδρούσαν έντονα σ' αυτή την ιδέα¹⁷².

Από την πληθώρα των εγγράφων που απέστειλε ο Andrea Donà στη Βενετία για την παραπάνω υπόθεση ξεχωρίζει ιδιαίτερα μια ιταλική μετάφραση ενός ελληνικού κειμένου που συντάχθηκε στο χωριό Βούνο της Χιμάρας στις 10 Ιουλίου 1769¹⁷³. Πρόκειται για την προτεινόμενη συμφωνία Χιμάρας - Ρωσίας, που θα

171. Για την έμμισθη χρησιμοποίηση των Γκίνη και Πολύμερου ως πληροφοριοδοτών από τον Ιούλιο του 1769, καθώς επίσης και για τις δωροδοκίες των Βενετών, βλ. ASV, Senato Rettori Deliberazioni, reg. 147, φ. 88^v, 12 Μαΐου 1770. Βλ. και ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1018, αντίγραφο γράμματος των Γκίνη και Πολύμερου στις 28 Μαρτίου 1770 (π.η.) συνημμένο στην αναφορά αρ. 142 (12 Απριλίου 1770) του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας. Γενικότερα, για την αρνητική στάση της Βενετίας στην προοπτική της εξέγερσης της Χιμάρας πρβλ. ό.π., filza 1017, αναφορά αρ. 103 (9 Σεπτεμβρίου 1769) του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας.

172. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 404, ό.π., αντίγραφο γράμματος των Δήμου Γκίνη, Νικόλαου Πολύμερου και Νέστορα Βάρφη στις 17 Ιουλίου 1769 (π.η.) συνημμένο σε αναφορά του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας στις 4 Αυγούστου 1769. Βλ. επίσης ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1017, αναφορά αρ. 100 του Andrea Donà στις 10 Αυγούστου 1769, αναφορά αρ. 103 (9 Σεπτεμβρίου 1769), αναφορά αρ. 120 (23 Δεκεμβρίου 1769) και αντίγραφα εγγράφων των προεστών της επαρχίας Χιμάρας (συνημμένα στην αναφορά 120) με ημερομηνίες 10, 11, 14, 16, 28 Ιουλίου, 22 Αυγούστου και 26 Οκτωβρίου 1769. (Πολλά έγγραφα μεταγενέστερα του Ιουλίου 1769 παρέχουν πληροφορίες για τα γεγονότα στη Χιμάρα κατά τους μήνες Ιούνιο και Ιούλιο του 1769). Οι Γκίνης και Πολύμερος έστειλαν τακτικά στις βενετικές αρχές της Κέρκυρας αντίγραφα των αποφάσεων που λαμβάνονταν στη Χιμάρα σχετικά με τη συμμετοχή της στην εξέγερση. Ο Γενικός Προβλεπτής τα διαβίβαζε στη Βενετία. Τα έγγραφα που προέρχονται από τη Χιμάρα είναι συνήθως γραμμένα σύμφωνα με το π.η., ενώ του Γενικού Προβλεπτή σύμφωνα με το ν.η..

173. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1017, συνημμένο αρ.4 (10 Ιουλίου 1769) στην αναφορά 120 (23 Δεκεμβρίου 1769) του Andrea Donà.

μετέφεραν στον Α. Ορλώφ οι Παλατίνοσ και Α. Γκίκασ. Το κείμενο αυτό, παρά τις αντιρρήσεις πολλών Χιμαριωτών που αντιδρούσαν στην εξέγερση της επαρχίας τους, διαβιβάστηκε τελικά στον Α. Ορλώφ¹⁷⁴. Σύμφωνα μ' αυτό, "η ταπεινή επαρχία Χιμάρα της Ηπείρου", ανταποκρινόμενη στην πρόσκληση της Αικατερίνης για εξέγερση, αποδέχτηκε αυτή την πρόταση, που μετέφερε στη Χιμάρα ο Ιωάννης Παλατίνοσ, και δέχτηκε να μπει κάτω από την προστασία της με τις εξής όμως προϋποθέσεις:

1) Η Αικατερίνη να διαβεβαιώσει και να εγγυηθεί προσωπικά ότι σε περίπτωση ειρήνης Ρωσίας-Τουρκίας η Χιμάρα θα συγκαταριθμηθεί και θα θεωρηθεί ρωσική επαρχία. Αυτό έπρεπε οπωσδήποτε να γίνει, για να μην καταστραφεί αργότερα η Χιμάρα από την εκδικητική μανία των Τούρκων.

2) Να αποστείλει η Αικατερίνη έναν επίσημο αντιπρόσωπό της με τα αναγκαία εφόδια και τις κατάλληλεσ οδηγίες για την καλύτερη οργάνωση των Χιμαριωτών.

3) Να φροντίσει η Αικατερίνη για τον επισιτισμό της Χιμάρας, για την κατασκευή αποθηκών πολεμοφοδίων, για την αποστολή όπλων και εκπαιδευτών της στρατιωτικής τέχνης, οι οποίοι θα διδάξουν τους Χιμαριώτεσ και θα βοηθήσουν στην οχύρωση των πιο αδύνατων περιοχών της, ώστε να είναι η Χιμάρα πιο ασφαλήσ.

4) Επειδή κάθε πόλη και χωριό της Χιμάρας διοικείται μέχρι τώρα (1769) με παράλογουσ εθιμικουσ κανόνεσ, δηλ. διοικείται από αυτόν που έχει τουσ περισσότερουσ δεσμούσ και συγγενείσ¹⁷⁵, να υποδείξει η Αικατερίνη στον αντιπρόσωπό της μια πιο κατάλληλη μέθοδο: να διαλέξει τουσ έξι πιο καλύτερουσ προκρίτουσ από κάθε πόλη και χωριό, οι οποίοι και θα διοικούν σύμφωνα με τουσ νόμουσ έχοντασ βέβαια και την απαραίτητη βοήθεια του διοικητή-αντιπροσώπου της Αικατερίνησ.

5) Να δεχτεί η Αικατερίνη όσουσ Χιμαριώτεσ ήταν στη στρατιωτική υπηρεσία άλλων ξένων δυνάμεων και ήθελαν να προσχωρήσουσ στο ρωσικό στρατό. Να τουσ απονείμει ένα βαθμό παραπάνω από αυτόν που κατείχαν μέχρι τότε, σύμφωνα με τα χαρτιά τουσ που θα πιστοποιούσαν τη στρατιωτική τουσ υπηρεσία. Να δεχτεί επίσης στο στρατό της και όσουσ άλλουσ νέουσ Χιμαριώτεσ ήθελαν να την υπηρετήσουσ. Η στρατολόγηση

174. Βλ. ό.π., αναφορά αρ. 120 (23 Δεκεμβρίου 1769) του Andrea Donà και συνημμένο αρ. 3 (26 Οκτωβρίου 1769 π.η.) στην παραπάνω αναφορά. Πρβλ. και Venturi, Settecento, ό.π., σ. 118.

175. Η οργάνωση της κοινωνίας της σε "φάρεσ" θυμίζει Σούλι, Μάνη και Σφακιά. Περιοχές δηλ. που, λόγω της διαμόρφωσης του εδάφουσ και του βαθμού αυτονομίας που είχαν, ανέπτυξαν παρόμοιεσ μορφέσ κοινωνικήσ ιεραρχίας. Για το πατριαρχικό σύστημα της κοινωνίας της Χιμάρας βλ. Agš, Η Αλβανία και η Ηπειροσ, ό.π., σ. 14. - Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 381, 382 και 382 σημ. 2.

αυτή και η εκπαίδευσή τους θα βοηθούσε και τη Ρωσία, γιατί θα ενισχυόταν με έμπειρο στρατό, αλλά και τη Χιμάρα, γιατί θα μπορούσε να τον χρησιμοποιήσει όποτε οι ανάγκες το απαιτούσαν.

6) Γνωρίζοντας τη μεγάλη αγάπη της Αικατερίνης προς τις επιστήμες (ως άξια διάδοχο του Μ. Πέτρου τη θεωρούν), ζητούν να ιδρύσει στη Χιμάρα με έξοδά της διάφορα σχολεία ανάγνωσης, τεχνών και γλωσσών (*lettura, arti e linguai*) για την πνευματική εξύψωση των νέων της. Να δέχεται επίσης με ευμένεια όσους νέους Χιμαριώτες στέλνονταν στη Ρωσία, για να μάθουν τη ρωσική γλώσσα και άλλες επιστήμες, ώστε να είναι πάντα ελεύθεροι και άξιοι (*franchi ed abili*) υπήκοοι της αυτοκρατορίας.

7) Είναι ανάγκη να μνηθούν και να εκπαιδευτούν οι Χιμαριώτες στη στρατιωτική οργάνωση. Γι' αυτό να βοηθήσουν οι Ρώσοι στο σχηματισμό λόχων και ταγμάτων ανάλογων των ευρωπαϊκών, δηλ. με βαθμοφόρους, σημαίες και όλα τα αντίστοιχα όργανα. Αυτά τα σώματα να έχουν ως βαθμοφόρους νέους Χιμαριώτες (τους πιο ευγενείς και ικανούς, που θα έχουν βέβαια και τα αντίστοιχα προσόντα). Για τα προνόμια και τη μισθοδοσία τους να αποφασίσει η Αικατερίνη. Εκπαιδευμένοι έτσι στη στρατιωτική τέχνη θα είναι ικανοί για κάθε είδους άμυνα της Χιμάρας και παράλληλα θα μπορούν να εκπαιδεύουν και τους άλλους Χιμαριώτες.

8) Παρακαλούν την Αικατερίνη να διατάξει τον αντιπρόσωπό της να δείξει τη μέγιστη προσοχή, ώστε να φτάσουν και να μοιραστούν στους Χιμαριώτες όλες οι πρόσοδοι από τις αγαθοεργίες της και από την κάθε είδους βοήθειά της. Αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα τη βελτίωση των συνθηκών της ζωής τους και την κοινωνική τους εξύψωση.

9) Για την πραγματοποίηση όλων των παραπάνω αιτημάτων τους παρακαλούν την Αικατερίνη να δείξει το προσωπικό της ενδιαφέρον. Ζητούν επίσης την αποστολή ρωσικού στόλου ή συμμάχων των Ρώσων, καθώς και τον αντίστοιχο αναγκαίο στρατό και χρήματα, ώστε να ξεσηκωθούν η Χιμάρα και οι γύρω περιοχές της. Για το γενικότερο ξεσηκωμό και των υπόλοιπων Ελλήνων τονίζουν ξανά την αναγκαιότητα της αποστολής ρωσικού στόλου.

10) Τέλος, υπόσχονται να δώσουν και τη ζωή τους ακόμη, καθώς και όλα τα υπάρχοντά τους να χάσουν αν χρειαστεί, με την ελπίδα ότι, κάτω από την προστασία της Αικατερίνης και το καταφύγιο που θα τους δώσει, θα λάμψουν όλες οι αγαθοεργίες και οι βοήθειές της όχι μόνο στη Χιμάρα αλλά και στις υπόλοιπες δυστυχισμένες και φτωχές περιοχές της "ορθόδοξης εθνότητας", δηλ. στον Παρακάλαμο, Ξερόμερο και Παραμυθιά.

Τις προτάσεις αυτές των Χιμαριωτών ο Andrea Donà τις χαρακτήρισε τρελές¹⁷⁶. Αν όμως τις μελετήσουμε προσεκτικά, θα

176. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1017, αναφορά 120 του Andrea Donà στις 23 Δεκεμβρίου 1769.

Διαπιστώσουμε ότι ο χαρακτηρισμός αυτός δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Δε γνωρίζουμε αν ο εισηγητής αυτού του κειμένου ήταν ένας ή πολλοί. Αν το κείμενο ήταν αποτέλεσμα συλλογικής προσπάθειας ορισμένων ατόμων, τότε πιθανότατα αυτοί θα ανήκαν στην ηγετική ομάδα του "φιλορωσικού κόμματος" της Χιμάρας, γιατί ήταν ιδιαίτερα ενημερωμένοι όχι μόνο για τη Χιμάρα αλλά και για την προετοιμασία της εξέγερσης στην Ελλάδα, καθώς και για την κατάσταση στη Ρωσία. Πρωτεργάτες αυτού του "κόμματος" ήταν - όπως αναφέραμε προηγουμένως - ο Πάνος Μπιτσιίλης και ο Αντώνιος Γκίκας. Αν όμως ο εισηγητής του κειμένου ήταν ένας και στη συνέχεια έγιναν αποδεκτές οι προϋποθέσεις του και από τους υπόλοιπους, τότε θα πρέπει να εξεταστούν λεπτομερώς αυτές οι προϋποθέσεις, για να διαπιστώσουμε τις γνώσεις και τα "πιστεύω" του συντάκτη τους, βασικά στοιχεία πάνω στα οποία στηρίχτηκε για να τις εισηγηθεί. Εξετάζοντας την πρώτη προϋπόθεση λοιπόν, να θεωρηθεί δηλ. η Χιμάρα στο τέλος του πολέμου ρωσική επαρχία, διαπιστώνουμε ότι αρχικά ίσως φαίνεται πολύ προωθημένη και ουτοπική ως σκέψη. Δεν μπορεί όμως να θεωρηθεί παράλογη, γιατί στα 1769 ήταν άγνωστες οι διαστάσεις και οι συνέπειες που θα μπορούσε να έχει ένας τέτοιος πόλεμος. Η προϋπόθεση αυτή δείχνει άνθρωπο που γνώριζε τη συνηθισμένη πρακτική των Τούρκων να εκδικούνται σκληρά εκείνους που εξεγέρθηκαν εναντίον τους. Η κατάληξη των Ορλωφικών, με τις σφαγές και τις λεηλασίες των Αλβανών συμμάχων των Τούρκων σε βάρος του ελληνικού πληθυσμού, δυστυχώς επιβεβαίωσαν τους φόβους του. Γι' αυτό η πρώτη-πρώτη προϋπόθεση που έθεσε ο προνοητικός και οξυδερκής συντάκτης του κειμένου ήταν η όσο το δυνατόν καλύτερη εξασφάλιση της πατρίδας του. Η δεύτερη και τρίτη φανερώνουν άνθρωπο με οργανωτικές ικανότητες σε εμπόλεμη περίοδο και ενήμερο των τυχόν οχυρωματικών αδυναμιών της Χιμάρας. Η τέταρτη πρόταση αποδεικνύει ότι διέθετε γόνιμη και κριτική άποψη για τον τρόπο διακυβέρνησης της Χιμάρας. Απορρίπτει ως αναχρονιστικό αυτόν που ίσχυε έως τότε, προτείνοντας ταυτόχρονα έναν άλλο πιο κατάλληλο και πιο δίκαιο. Η πέμπτη δείχνει άνθρωπο που ενδιαφέρεται για τη στρατιωτική αποκατάσταση των συμπατριωτών του, τόσο εκείνων που ήδη υπηρετούσαν στο εξωτερικό¹⁷⁷ όσο και των νέων της πατρίδας του που μελλοντικά θα ασχολούνταν με τις στρατιωτικές υπηρεσίες. Στο τέλος της πρότασής του προσπαθεί να εξασφαλίσει, με επιτήδειο τρόπο, και το δικαίωμα της Χιμάρας να χρησιμοποιήσει αυτά τα στρατιωτικά σώματα,

177. Οι Χιμαριώτες κυρίως στελέχωναν μισθοφορικά το "Μακεδονικό Σύνταγμα" της Νάπολης και τα αντίστοιχα στρατιωτικά σώματα της Βενετίας. Οι Ναπολιτάνοι άρχισαν να χρησιμοποιούν τους Χιμαριώτες ως μισθοφόρους από το 1735, ενώ στο βενετικό στρατό υπήρχαν συντάγματα Χιμαριωτών από τις αρχές του 18^{ου} αιώνα. Βλ. Arš, Η Αλβανία και η Ήπειρος, ό.π., σ. 11, 15.

αν παρουσιαζόταν κάποιος κίνδυνος. Με την έκτη πρότασή του αποδεικνύεται γνώστης του (πραγματικού) ενδιαφέροντος της Αικατερίνης για τις επιστήμες και κυρίως για την εκπαίδευση των νέων¹⁷⁸, αλλά και των αντίστοιχων προσπαθειών που είχαν αρχίσει ήδη επί Μ. Πέτρου. Παράλληλα δείχνει και τις πνευματικές του ανησυχίες για την εκπαίδευση των συμπατριωτών του, προτείνοντας την ίδρυση σχολείων στη Χιμάρα με έξοδα της Ρωσίας και την αποστολή νέων Χιμαριωτών στη Ρωσία για τη συμπλήρωση της εκπαίδευσής τους. Πρωτοποριακή είναι επίσης η άποψη, που έμμεσα διατυπώνει στο τέλος της έκτης πρότασης, ότι δηλ. η παιδεία οδηγεί στην ελευθερία. Η έκτη προϋπόθεση δείχνει πως ο συντάκτης της, πέρα από τα πνευματικά του ενδιαφέροντα και ανησυχίες για την πατρίδα του, ήταν επηρεασμένος και από το σύγχρονό του ευρωπαϊκό κίνημα του Διαφωτισμού¹⁷⁹. Με την έβδομη πρότασή του επανέρχεται στη στρατιωτική εκπαίδευση των συμπατριωτών του που έθιξε στην τρίτη και πέμπτη πρόταση, συμπληρώνει όμως εδώ λεπτομέρειες για τον τρόπο οργάνωσης των στρατιωτικών τμημάτων της Χιμάρας σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, γεγονός που φανερώνει ότι γνώριζε καλά την αντίστοιχη ευρωπαϊκή οργάνωση. Με την όγδοη πρότασή του επικαλείται το προσωπικό ενδιαφέρον της Αικατερίνης για τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου της πατρίδας του, αποδεικνύοντας έτσι το εύρος της φιλοπατρίας του. Η ένατη πρόταση δεν είναι μόνο δική του, αλλά αντικατοπτρίζει την κοινή προσδοκία όλων των Ελλήνων, ότι η άφιξη ρωσικού στόλου είναι απολύτως αναγκαία προϋπόθεση για το γενικότερο ξεσηκωμό και για να έχει ελπίδες επιτυχίας η εξέγερση αυτή. Η δέκατη, τέλος, πρόταση δείχνει άνθρωπο που η φιλοπατρία του δεν περιορίζεται μόνο στα στενά πλαίσια της Χιμάρας, αλλά καλύπτει ευρύτερες περιοχές της Ηπείρου και της Αιτωλοακαρνανίας, πράγμα που δείχνει ότι γνώριζε πως και εκεί είχε υπάρξει αντίστοιχη προετοιμασία για την

178. Για το ενδιαφέρον της Αικατερίνης για την εκπαίδευση, βλ. De Madariaga, ό.π., σ. 488-502.

179. Αξίζει να μεταγράψουμε την έκτη πρόταση-προϋπόθεση. [Διατηρώ την ορθογραφία του, διορθώνοντας μόνο τη στίξη και τα κεφαλαία]. " ... Sesto. Sapento quanta sodisfacione riceve la sacra e clementissima Maestà sua nel acrescer inchiunque luoco le scienze, come degna accuditrice del Gran Pietro (che iddio l' abbi in gloria) per questo ardimo di chiedere, perchè con imperial spesa fondare nel istessa provincia diverse scuole in letura, arti e linguai, per la piu adornacione e splendore de nostri giovani. E che benignamente acoler chiunque de nostri giovani avessimo da spedire nel di lei imperio per provedersi dell russo linguagio e rimanenti scienze con le quali esser sempre franchi ed abili servi alla loro veneratissima e potentissima imperatrice ..."

εξέγερση¹⁸⁰.

Αν λοιπόν το κείμενο αυτό είναι αποτέλεσμα ατομικής εισήγησης, τότε τόσες γνώσεις και ικανότητες δεν μπορεί βέβαια να συγκεντρώνει ένας οποιοσδήποτε ασήμαντος Χιμαριώτης. Θα λέγαμε μάλιστα ότι τα στοιχεία που έχουμε για την προσωπικότητα του Αντώνιου Γκίκα "φωτογραφίζουν" τον εισηγητή αυτού του κειμένου. Συγκεκριμένα: ο Γκίκας είχε πολλές στρατιωτικές γνώσεις, γιατί είχε αρχίσει να εκπαιδεύεται ως μαθητευόμενος αξιωματικός στο "Μακεδονικό Σύνταγμα" της Νάπολης ήδη από τα 17 του χρόνια¹⁸¹! Ο Α. Ορλώφ μάλιστα κατά τη διάρκεια των Ορλωφικών του απένειμε το βαθμό του λοχαγού και προς το τέλος του πολέμου του ταγματάρχη¹⁸². Γνώριζε λοιπόν τον τρόπο της στρατιωτικής οργάνωσης των Ευρωπαίων, σημείο στο οποίο συμπίπτει με τον "ανώνυμο" εισηγητή του κειμένου. Επίσης οι επαφές του Γκίκα με τους Ευρωπαίους και η γνώση των συστημάτων διακυβέρνησής τους ασφαλώς θα τον έκαναν να τα συγκρίνει με τα αντίστοιχα παραδοσιακά της Χιμάρας και να τα βρίσκει τα τελευταία, τουλάχιστον, άδικα (4^η προϋπόθεση). Ο "ανώνυμος" εισηγητής φροντίζει για τους συμπατριώτες του που υπηρετούσαν σε στρατιωτικά σώματα ξένων δυνάμεων (5^η προϋπόθεση), ο Γκίκας βρισκόταν ήδη από πολύ καιρό σε ένα τέτοιο σώμα και γνώριζε τα προβλήματά τους¹⁸³. Ο Γκίκας είχε γνώση των ενδιαφερόντων της Αικατερίνης για τα γράμματα και τις τέχνες - όπως ακριβώς και ο εισηγητής (6^η προϋπόθεση) - γιατί είχε στενές σχέσεις με τους Ρώσους. Ένας μάλιστα από τους πληροφοριοδότες του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας, ο επιλοχίας Μπούας, θεωρούσε τον Γκίκα ως το βασικό κινητήριο μοχλό της συνομοτικής κίνησης στη Χιμάρα¹⁸⁴. Τα "πιστεύω" του εισηγητή και του Γκίκα συμπίπτουν και ως προς ένα άλλο βασικό σημείο: στις πνευματικές τους ενασχολήσεις και ανησυχίες. Ο εισηγητής έχει γνώση της ρωσικής ιστορίας και ενδιαφέρεται ζωηρά για την ανύψωση του πνευματικού επιπέδου των συμπατριωτών του, κάνοντας μάλιστα πρωτοποριακές προτάσεις για ίδρυση σχολείων στη Χιμάρα. Παρουσιάζεται επίσης ως γνώστης και, ταυτόχρονα, επηρεασμένος από τον ευρωπαϊκό Διαφωτισμό. Ο Γκίκας, εκτός από στρατιωτικός, υπήρξε και συγγραφέας με ευρύτατη παιδεία. Δικό του έργο ήταν η "Ικετηρία του Γένους των Γραικών προς πάσαν την Χριστιανικήν Ευρώπην", που βρήκε μεγάλη απήχηση

180. Για την προετοιμασία στην Ήπειρο και Αιτωλοακαρνανία βλ. σ. 63-70 της διατριβής. Πρβλ. και Παλαιολόγου, I, ό.π., τόμ. 1 (1877), σ. 916.

181. Νίκας, ό.π., σ. 21.

182. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 118.

183. Ό.π., σ. 118, 123.

184. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1017, αναφορά 103 του Andrea Donà στις 9 Σεπτεμβρίου 1769.

στην Ευρώπη. Τόσο στην "Ικετηρία" όσο και σε άλλα ποιήματά του υποστηρίζει με πάθος την ιδέα της απελευθέρωσης και αναγέννησης της Ελλάδας¹⁸⁵. Ο Γκίκας, ως πρωτεργάτης της εξέγερσης στη Χιμάρα και συνεργάτης του Α. Ορλώφ, γνώριζε για τα σχέδια αποστολής ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο και για το γενικότερο ξεσηκωμό των Ελλήνων, γεγονός που τονίζει και ο εισηγητής στην 9^η και 10^η προϋπόθεση. Τέλος, η προτεινόμενη ταύτιση εισηγητή-Γκίκα ενισχύεται και από άλλες αρχειακές πηγές. Σε υπόμνημα του υπουργείου εξωτερικών της Ρωσίας με ημερομηνία 4 Μαΐου 1777, αναφέρεται ότι κατά τη διάρκεια του ρωσοτουρκικού πολέμου (1768-1774) ο Α. Γκίκας έπεισε τους συμπατριώτες του να ορκιστούν πίστη στην αυτοκράτειρα και συμμετοχή στον κοινό αγώνα εναντίον των Τούρκων. Εκλέχτηκε μάλιστα ως πληρεξούσιος αντιπρόσωπός τους για τις επαφές με τον Α. Ορλώφ και στη συνέχεια έκανε πολλές στρατολογίες στη Χιμάρα για λογαριασμό των Ρώσων¹⁸⁶. Τα παραπάνω στοιχεία ταυτίζονται με την ουσία του κειμένου των προτάσεων-προϋποθέσεων που απηύθυναν οι Χιμαριώτες προς την Αικατερίνη. Κατά συνέπεια λοιπόν, αν το κείμενο είναι αποτέλεσμα συλλογικής προσπάθειας, σ' αυτή την ομάδα θα συμμετείχε ενεργά ο Α. Γκίκας. Αν είναι έργο ενός εισηγητή, πιθανότατα ο δημιουργός του ήταν ο Γκίκας.

Παρόλη όμως την έντονη δραστηριότητα του Α. Γκίκα και του Π. Μπιτσιλή, η πλειονότητα των Χιμαριωτών φαινόταν επιφυλακτική απέναντί τους, γιατί φοβόταν τις επιπτώσεις μιας τέτοιας εξέγερσης. Οι αντίπαλοί τους μάλιστα και ηγέτες της παράταξης που ευνοούσε τη διατήρηση και ενίσχυση των δεσμών της Χιμάρας με τη Βενετία, Δήμος Χρήστου Γκίνης και Νικόλαος Γκίκα Πολύμερος, συνέχισαν να υποθάλπουν την αντιρωσική δραστηριότητα στη Χιμάρα. Κατηγορούσαν τους Α. Γκίκα και Π. Μπιτσιλή ότι οι υπογραφές των εγγράφων που στέλνονταν από τη Χιμάρα στους Ρώσους ήταν ψεύτικες και ότι το περιεχόμενο αυτών των εγγράφων δεν ανταποκρινόταν στις προθέσεις των Χιμαριωτών¹⁸⁷. Είναι αλήθεια βέβαια ότι οι απόψεις των

185. Βλ. Venturi, *Settecento*, ό.π., σ. 100-103, 113, 117, 119-121. Γι' αυτό και ο Francesco Maria Pagano, ποιητής και μάρτυρας της επανάστασης στη Νάπολη το 1799, θα αποκαλέσει τον Γκίκα "μέγα Ελλάδος φως" και θα τον παρομοιάσει με τον Ξενοφώντα, που συνδύαζε τη στρατιωτική και συγγραφική τέχνη με την αγάπη προς την πατρίδα. (Βλ. ό.π., σ. 124. Πρβλ. και Νίκα, ό.π., σ. 21).

186. Venturi, *Settecento*, ό.π., σ. 118. Για την εκλογή του ως αντιπροσώπου των Χιμαριωτών βλ. σ. 140 της διατριβής.

187. Για την αντιρωσική δραστηριότητα στη Χιμάρα αυτή την περίοδο βλ. ASV, *Provveditori da Terra e da Mar*, filza

(~~απόψεις των~~) Χιμαριωτών για τη συμμετοχής τους στην εξέγερση ήταν διχασμένες και αυτή η διαμάχη θα ταλανίσει την περιοχή τους για πολλούς μήνες. Όμως οι υπογραφές των εγγράφων των προεστών από τα χωριά Δρυμάδες και Βούνο, όπου κυρίως είχαν αναπτύξει τη δραστηριότητά τους οι Α. Γκίκας και Π. Μπιτσιίλης, πρέπει να είναι αυθεντικές, γιατί οι κάτοικοί τους υποστήριζαν με θέρμη τη συμμετοχή τους στην εξέγερση. Εκείνοι οι οποίοι αντιδρούσαν ήταν οι προεστοί των υπόλοιπων χωριών της επαρχίας Χιμάρας. Άλλωστε δε θα μπορούσε να συντηρηθεί μια τέτοια έντονη διαμάχη, αν οι Α. Γκίκας και Π. Μπιτσιίλης δεν είχαν ως υποστηρικτές των απόψεών τους ένα μεγάλο τμήμα των κατοίκων της Χιμάρας. Εξάλλου υπάρχει το προηγούμενο και άλλων επαφών Χιμαριωτών - Ρώσων στην τελευταία δεκαετία (1759-1769), όπου οι πρώτοι είχαν προσπαθήσει να προσεγγίσουν τους Ρώσους και να τεθούν κάτω από την προστασία τους, γιατί στο πρόσωπο των ομόδοξών τους έβλεπαν τον καταλύτη της δικής τους σκλαβιάς¹⁸⁸. Όσο για τους Βενετούς, τα διαδραματιζόμενα στη Χιμάρα τους έκαναν να ανησυχούν και να προσπαθούν να αποτρέψουν τη συμμετοχή της στην εξέγερση¹⁸⁹. Ενδεικτική μάλιστα των σκέψεών τους είναι και η εισήγηση ενός από τους πληροφοριοδότες τους, του επιλοχία Μπούα, προς τον Andrea Dona, να προσεταιριστούν τον Α. Γκίκα προσφέροντάς του τη θέση του προξένου τους στη Χιμάρα και παράλληλα "να βρουν τρόπους να ξεφορτωθούν" (*attrovar modi di sbrigarsi*) τον Π. Μπιτσιίλη. Την πρόταση αυτή του Μπούα ο Andrea Dona τη διαβίβασε στη Βενετία¹⁹⁰, χωρίς όμως να υπάρξει κάποιο αποτέλεσμα. Οι Χιμαριώτες στο μεταξύ συνέχισαν τις διαμάχες τους ακόμη και μετά την αναχώρηση του ρωσικού στόλου από την Πετρούπολη για τη Μεσόγειο.

1017, αναφορά 103 του Andrea Dona στις 9 Σεπτεμβρίου 1769. Βλ. και αναφορά 120 του ίδιου στις 23 Δεκεμβρίου 1769, καθώς και τα συνημμένα έγγραφα αρ. 3 (26 Οκτωβρίου 1769), αρ. 5 (16 Ιουλίου 1769), αρ. 6 (28 Ιουλίου 1769) και αρ. 7 (22 Αυγούστου 1769) στην παραπάνω αναφορά. Για τις κατηγορίες ως προς τις ψεύτικες υπογραφές, βλ. ό.π., συνημμένο αρ. 3 (26 Οκτωβρίου 1769) και αρ. 6 (28 Ιουλίου 1769).

188. Πρβλ. σ. 19, 19 σημ. 21, 20, 20 σημ. 22 της διατριβής.

189. Πρβλ. σ. 140 και 141 της διατριβής.

190. ASV, Proveditori da Terra e da Mar, filza 1017, αναφορά αρ. 103 (9 Σεπτεμβρίου 1769).

V) Οι ρωσικές κινήσεις στα Βαλκάνια και την Ιταλία μετά την αναχώρηση του στόλου ως την άφιξη του στο Μοριά (Ιούλιος 1769 - Φεβρουάριος 1770).

Η είδηση της αναχώρησης του ρωσικού στόλου από την Πετρούπολη δεν είχε φτάσει ακόμη στη Βενετία, όταν στις 31 Αυγούστου 1769 η Σύγκλητός της αποφάσισε να ειδοποιήσει τη Ρωσία ότι δε θα επέτρεπε την είσοδο ρωσικών πλοίων σε λιμάνια της βενετικής επικράτειας¹⁹¹. Όταν μιλούσαν οι Βενετοί για ρωσικά πλοία, εννοούσαν τα κουρσάρικα που με ρωσική σημαία θα επιτίθονταν εναντίον των Τούρκων. Από το δίκτυο των πληροφοριοδοτών τους είχαν μάθει ότι για την εξεύρεση και τον εξοπλισμό αυτών των πλοίων την κύρια φροντίδα την είχαν οι Ορλώφ στην Τοσκάνη. Την απόφασή της για τη μη είσοδο του ρωσικού στόλου στα λιμάνια της, η Βενετία τη στήριζε στο 23^ο άρθρο της συνθήκης του Πασσάροβιτς (1718), σύμφωνα με το οποίο δεσμευόταν να μην επιτρέψει την είσοδο και τον εξοπλισμό στα λιμάνια της πλοίων ξένης δύναμης εχθρικής προς την Τουρκία¹⁹². Η απόφαση θα κοινοποιούνταν στη Ρωσία είτε μέσω του Μαρούτση είτε μέσω του πρεσβευτή της Βενετίας στη Βιέννη Renier, ο οποίος θα ειδοποιούσε τον αντίστοιχο της Ρωσίας Golícyn¹⁹³. Οι Βενετοί όμως είχαν σοβαρούς λόγους να είναι δυσαρεστημένοι με το Μαρούτση. Όχι μόνο για τις υποψίες που είχαν σε βάρος του για τη στρατολόγηση υπηκόων τους στην υπηρεσία της Ρωσίας, αλλά και για το γεγονός ότι αντιπροσώπευε τα συμφέροντα μιας ξένης δύναμης, η δραστηριότητα της οποίας στη Μεσόγειο απειλούσε άμεσα ζωτικά εμπορικά και πολιτικά συμφέροντά τους. Το γεγονός ότι ήταν Έλληνας στην καταγωγή, συνδυαζόμενο με την πληθώρα των ομοεθνών του που κατοικούσαν στη βενετική επικράτεια - πολλοί από τους οποίους κατείχαν σημαντικές θέσεις στο μηχανισμό και σε άλλες οικονομικές ή διοικητικές υπηρεσίες της Βενετίας - καθώς και με τις πληροφορίες για μυστικές επαφές Ελλήνων και Ρώσων για εξέγερση, μεγάλωναν τις ανησυχίες της Βενετίας για τη δραστηριότητα του Μαρούτση. Όταν μάλιστα έγινε δημόσια γνωστό στη Βενετία ότι οι ποικίλες δραστηριότητες των Ορλώφ στην Τοσκάνη χρηματοδοτούνταν από το Μαρούτση, η γενική αντιπάθεια προς το πρόσωπό του μεταβλήθηκε σε μίσος¹⁹⁴.

191. Για την απόφαση αυτή της Βενετίας βλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 48], bob. 223, αναφορές του Durazzo στις 2 και 9 Σεπτεμβρίου 1769.

192. Ό.π..

193. Ό.π., βλ. την αναφορά του Durazzo στις 2 Σεπτεμβρίου 1769.

194. Για την αντιπάθεια των Βενετών προς το Μαρούτση αλλά και για το ρόλο των Ελλήνων στη βενετική διοίκηση βλ. ό.π., αναφορά του Durazzo στις 9 Σεπτεμβρίου 1769. Για το

Γι' αυτό και στις αρχές Σεπτεμβρίου του 1769 συχνά συζητιόταν στη Βενετία η περίπτωση αποκομής του Μαρούτση από αυτή, η οποία όμως τελικά ουδέποτε πραγματοποιήθηκε λόγω των φόβων της Βενετίας για τις αντιδράσεις των Ρώσων και των Ελλήνων¹⁹⁵. Έτσι η Βενετία συνειδητά στο εξής θα προσπαθήσει να μειώσει και να υποβαθμίσει το Μαρούτση, χρησιμοποιώντας για τις επαφές της με τη Ρωσία, κυρίως, τους δικούς της πρεσβευτές στο εξωτερικό. Ειδοποίησε λοιπόν, μέσω του Renier, τον Golitsyn στη Βιέννη για την απόφασή της να μην επιτρέψει την είσοδο ρωσικών πλοίων στα βενετικά λιμάνια¹⁹⁶.

Το Σεπτέμβριο του 1769 έγινε γνωστή στη Βενετία και η αναχώρηση του ρωσικού στόλου από την Πετρούπολη για τη Μεσόγειο. Ο πρεσβευτής της στην Αγγλία Giuseppe Imberti με αναφορά του στις 8 Σεπτεμβρίου 1769 υπήρξε ο πρώτος πρεσβευτής της που ανέφερε αυτή την είδηση¹⁹⁷. Λίγες μέρες αργότερα (12 Σεπτεμβρίου 1769) ο πρεσβευτής της στην Ισπανία Giovanni Querini ανέφερε ότι τον επισκέφθηκε σπίτι του ο

ρόλο των Ελλήνων πρβλ. και Venturi, *Settecento*, ό.π., σ. 32. Ο Άγγλος επιτετραμμένος στη Βενετία Robert Richie ανέφερε ότι ο Μαρούτσης έβρισκε τα χρήματα στο Άμστερνταμ και το Αμβούργο και, αφού τα μετέφερε σε βενετικά τζεκίνια, τα προωθούσε έπειτα στο Λιβόρνο, (βλ. Cini, *Londra*, ό.π., bob. 74, φ. 139^v, 140^r, 1 Σεπτεμβρίου 1769). Για την οικονομική ενίσχυση της Ολλανδίας προς τη Ρωσία πρβλ. και ASV, *Senato Dispacci Spagna*, filza 176, αναφορά αρ. 57 του Giovanni Querini, πρεσβευτή της Βενετίας στην Ισπανία, στις 11 Ιουλίου 1769.

195. Cini, *Londra*, ό.π.. Οι φήμες για εκδίωξη του Μαρούτση επαναλαμβάνονταν συχνά στη Βενετία, πρβλ. σ. 117, 118 της διατριβής για τις φήμες κατά τον Απρίλιο-Σεπτέμβριο του 1769.

196. Cini, *Vienna*, ό.π., [fasc. 48], bob. 223, αναφορά του Durazzo στις 9 Σεπτεμβρίου 1769. Βλ. και Manfroni, I, ό.π., σ. 1151, 1152.

197. ASV, *Senato Dispacci Inghilterra*, filza 123, φ. 231^v-233^r, 8 Σεπτεμβρίου 1769. Από την Αγγλία επίσης προερχόταν και η πληροφορία που έφθασε στον Incisa di Camerana ότι η απόφαση για την αποστολή του ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο ήταν απόρροια της προσωπικής επιμονής της Αικατερίνης παρά τις αντιδράσεις των συμβούλων της. Συγκεκριμένα στις 30 Δεκεμβρίου 1769 ο Incisa di Camerana έγραφε στην κυβέρνησή του στο Τορίνο ότι από έγκυρο πληροφοριοδότη του στην Αγγλία έμαθε πως η Αικατερίνη απάντησε ως εξής στις επιφυλάξεις των συμβούλων της: "Είναι ενδοξότερο να χαθεί ο στόλος στο Αρχιπέλαγος [Αιγαίο] παρά να σαπίσει στην Κροστάνδη", (βλ. Cini, *Torino*, ό.π., [mazzo 40], bob. 158, αναφορά του Incisa di Camerana στις 30 Δεκεμβρίου 1769).

βαρώνος Stakelberg, πρεσβευτής της Ρωσίας στην Ισπανία¹⁹⁸, και του ανακοίνωσε την πρόθεση της Αικατερίνης για αποστολή ρωσικού στόλου στο Αιγαίο. Του ανακοίνωσε επιπλέον ότι οι Ρώσοι ίσως χρησιμοποιούσαν και τα "βενετικά ύδατα" και ότι είχε εντολές από την κυβέρνησή του να βρίσκεται σε επαφή με το Μαρούτσι στη Βενετία για οτιδήποτε συνέβαινε¹⁹⁹. Στις 15 Σεπτεμβρίου 1769 έγινε δημόσια γνωστό και στο Λιβόρνο ότι ο ρωσικός στόλος είχε ήδη αναχωρήσει από το ναύσταθμο της Πετρούπολης, την Κροστάνδη²⁰⁰.

Η είδηση για αποστολή ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο και η ταυτόχρονη σχεδόν αναφορά του βαίλου στην Κων/πολη ότι ο πασάς του Σκούταρι κατηγορήσε τη Βενετία για συνεργία των Ρώσων στο Μαυροβούνιο, ανάγκασε τη Σύγκλητο της Βενετίας να κάνει μυστική σύσκεψη στις 16 Σεπτεμβρίου 1769 για την αντιμετώπιση της κατάστασης²⁰¹. Για να διαλύσει τις τουρκικές υποψίες και να προασπίσει τα συμφέροντά της, η Βενετία θα παραμείνει - καθόλη τη διάρκεια του πολέμου - σταθερή στην απόφασή της για ουδετερότητα στο ρωσοτουρκικό πόλεμο και θα επιμείνει στην απαγόρευση εισόδου και διευκολύνσεων για τα ρωσικά πλοία στα λιμάνια της. Ειδοποίησε λοιπόν τους πρεσβευτές της στις ευρωπαϊκές αυλές ότι, σε περίπτωση συζήτησης με τους αντίστοιχους Ρώσους πρεσβευτές, να επικαλεστούν τη δέσμευση της Βενετίας από το 23^ο άρθρο της συνθήκης του Πασάροβιτς. Την ίδια εντολή έδωσε και στους διοικητές των λιμανιών που βρίσκονταν στη βενετική επικράτεια (Ιόνια νησιά - κτήσεις Βενετίας στις δυτικές ακτές της Βαλκανικής) σε περίπτωση ανάλογων αιτημάτων των Ρώσων²⁰². Εκείνος όμως που κατεξοχήν ανέλαβε την ενημέρωση της Ρωσίας - μια και ο Μαρούτσις συνειδητά παραγκωνιζόταν από τη Βενετία -

198. Otto Magnus Freiherr von Stakelberg, πρεσβευτής της Ρωσίας στην Ισπανία από τις 30 Απριλίου 1767 ως τις 24 Μαΐου 1771, (βλ. Winter, ό.π., σ. 367).

199. ASV, Senato Dispacci Spagna, filza 176, αναφορά αρ. 66 του Giovanni Querini στις 12 Σεπτεμβρίου 1769.

200. ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini ...", γράμμα από το Λιβόρνο του Giuseppe Bettoja (συνεργάτη του πληροφοριοδότη των Βενετών Giovanni Albertini) στις 15 Σεπτεμβρίου 1769.

201. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 158, αναφορά του Incisa di Camerana στις 23 Σεπτεμβρίου 1769.

202. Για οδηγίες προς τους πρεσβευτές της βλ. ASV, Senato Corti, reg. 146, φ. 176^v, οδηγίες της Συγκλήτου προς το Βενετό πρεσβευτή στη Γαλλία στις 29 Σεπτεμβρίου 1769. Πρβλ. και ASV, Senato Dispacci Spagna, filza 176, αναφορά αρ. 73 του Giovanni Querini στις 31 Οκτωβρίου 1769. Για οδηγίες προς το Γενικό Προβλεπτή της Θάλασσας βλ. ASV, Senato Rettori Deliberazioni, reg. 146, φ. 140^r, 7 Οκτωβρίου 1769.

ήταν ο πρεσβευτής της στη Βιέννη Renier. Στις 30 Σεπτεμβρίου 1769 ο Renier ανέφερε στη Σύγκλητο ότι σε σχετική συζήτηση που είχε με τον Golicyn, ο τελευταίος τον διαβεβαίωσε ότι: ο ρωσικός στόλος θα στρεφόταν αποκλειστικά και μόνο εναντίον των Τούρκων, θα σεβόταν το εμπόριο, τη ναυσιπλοΐα και τους υπηκόους των άλλων ευρωπαϊκών δυνάμεων και επιπλέον θα πρόσφερε προστασία στα πλοία αυτών των δυνάμεων, αν δέχονταν επίθεση από πειρατικά της Μπαρμπαριάς²⁰³.

Στο μεταξύ στις 5 Αυγούστου 1769 (ν.η.) αναχώρησε από την Αγκόνα και στις 10 Αυγούστου έφθασε στο Μαυροβούνιο ο Ρώσος πρίγκηπας Jurij Volodimirovič Dolgorukij, για να οργανώσει και να συντονίσει καλύτερα τους Μαυροβούνιους εναντίον των Τούρκων²⁰⁴. Η αποστολή του χρηματοδοτήθηκε από το Μαρούτση²⁰⁵. Ο Dolgorukij συνοδευόταν και από άλλους Ρώσους και Δαλματούς αξιωματούχους που υπηρετούσαν στο ρωσικό στρατό και μετέφερε μαζί του χρήματα και πολεμοφόδια. Οι Βενετοί έμαθαν σύντομα για την αποστολή του από αναφορές πληροφοριοδοτών τους και του διοικητή τους στο Κάτταρο. Από τα στοιχεία που συγκέντρωσαν αντιλήφθηκαν ότι ο Μαρούτσης είχε διαδραματίσει σημαντικό ρόλο για την επιτυχία αυτής της αποστολής τόσο με τα χρήματα που είχε στείλει στο Μαυροβούνιο²⁰⁶ όσο και με τις προσωπικές επαφές του με Βενετούς υπηκόους (ορθόδοξους) της Δαλματίας²⁰⁷. Ανησύχησε

203. Manfroni, I, ό.π., σ. 1152. Παρόμοια διαβεβαίωση έδωσε και ο Ρώσος πρεσβευτής στην Αγγλία στον αντίστοιχο της Βενετίας, βλ. ό.π., σημ. 2. Πρβλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 224, 225. Για τις διαβεβαιώσεις του Golicyn βλ. και Cini, Londra, ό.π., bob. 74, φ. 189^r, αναφορά του Άγγλου επιτετραμμένου στη Βενετία Richie στις 13 Οκτωβρίου 1769, καθώς και: Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 158, αναφορά του Incisa di Camerana στις 14 Οκτωβρίου 1769.

204. Λεπτομέρειες για την αποστολή του Dolgorukij βλ. Petrovich, ό.π., σ. 180-191. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 12, 13. - De Madariaga, ό.π., σ. 210. Ο Venturi, Settecento, ό.π., σ. 13, γράφει ότι ο Dolgorukij έφθασε στο Μαυροβούνιο στα τέλη Ιουλίου του 1769. Κάνει όμως χρήση του π.η..

205. Petrovich, ό.π., σ. 181.

206. Βλ. αναφορές ξένων πρεσβευτών διαπιστευμένων στη Βενετία: Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 48], bob. 224, 4 Νοεμβρίου 1769. - Cini, Londra, ό.π., bob. 74, φ. 224^v, 3 Νοεμβρίου 1769. Πρβλ. και Cini, Vaticano, ό.π., bob. 230, 9 Σεπτεμβρίου 1769, όπου ο νούντσιος Onorati κάνει μνεία για μεταφορά πολεμοφοδίων και τζεκινιών από Ρώσους [=Dolgorukij] στο Μαυροβούνιο.

207. Για τις επαφές του Μαρούτση με Δαλματούς υπηκόους της Βενετίας βλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 48], bob. 224, αναφορά του Durazzo στις 28 Οκτωβρίου 1769. - Cini, Londra,

επίσης η Βενετία και από το γεγονός ότι μεγάλο μέρος των πολεμοφοδίων που μετέφεραν οι Ρώσοι στο Μαυροβούνιο προερχόταν από τη βενετική επικράτεια και συγκεκριμένα από τις βιοτεχνίες όπλων και πυρομαχικών της Μπρέσια. Στις 17 Οκτωβρίου 1769 ο πληροφοριοδότης Pietro Basaglia ανέφερε στους Inquisitori ότι ο Έλληνας Γεώργιος Κολόννας τον ενημέρωσε ότι η διακίνηση των όπλων προς το Μαυροβούνιο γινόταν με τη συνεργασία Μαρούτση-Αδαμόπουλου. Ο Αδαμόπουλος ερχόταν από το Λιβόρνο στη Βενετία και με τη βοήθεια του Μαρούτση αγόραζε όπλα από τη Μπρέσια, δήθεν για την Πάτρα²⁰⁸, και τα μετέφερε κρυφά στη Βενετία. Η διακίνησή τους στα βενετικά κανάλια γινόταν με κλειστή γόνδολα και αυτές τις μεταφορές τις γνώριζαν μόνο ο Μαρούτσης και ο Αδαμόπουλος. Από τη Βενετία ο Αδαμόπουλος τα μετέφερε στο Λιβόρνο και από εκεί προωθούνταν για το Μαυροβούνιο. Πρόσθετε επίσης ο Κολόννας ότι αυτός ο τρόπος διακίνησης όπλων είχε χρησιμοποιηθεί στο παρελθόν αρκετές φορές²⁰⁹.

Ο Κολόννας βέβαια δε γνώριζε ότι από το Λιβόρνο μεγάλες ποσότητες όπλων διακινούνταν όχι μόνο προς το Μαυροβούνιο αλλά και προς τη Μάνη. Στις 25 Αυγούστου 1769 ο Giuseppe Bettoja με γράμμα του από το Λιβόρνο ανέφερε ότι 2 ελληνικά καράβια με βενετική σημαία φόρτωναν πολεμοφόδια στη Giraglia,

ό.π., bob. 74, φ. 209^r, αναφορά του Richie στις 27 Οκτωβρίου 1769.

Κατά τους πρώτους μήνες της άφιξής του στη Βενετία ο Μαρούτσης είχε γνωρίσει το Μαυροβούνιο αρχιμανδρίτη Αβακούμ Milakonić. Ο τελευταίος είχε επισκεφθεί τον Αύγουστο του 1768 το Ρώσο πρεσβευτή στη Βιέννη D. Golitsyn ως απεσταλμένος του Piccolo. Όταν ο Αβακούμ θέλησε λίγο αργότερα να επιστρέψει στο Μαυροβούνιο, οι Βενετοί δεν του το επέτρεψαν. Αναγκάστηκε λοιπόν να παραμείνει στη Βενετία, όπου και γνωρίστηκε με το Μαρούτση, που μόλις είχε έρθει από την Πετρούπολη. Στο Μαρούτση παρέδωσε και μια διακήρυξη της Αικατερίνης που μετέφερε μαζί του. Ο Μαρούτσης παρουσίασε τον Αβακούμ στους Ορλώφ, που τότε βρίσκονταν στη Βενετία, και τελικά ο Αβακούμ επέστρεψε στο Μαυροβούνιο τον Αύγουστο του 1769 συνοδεύοντας τον Dolgorukij. Για την παραπάνω υπόθεση βλ. Petrovich, ό.π., σ. 178.

208. Οι Cinque Savi alla Mercanzia, που ήταν υπεύθυνοι για τη διακίνηση των βενετικής κατασκευής όπλων, επέτρεπαν τη μεταφορά τους στην Πάτρα, όχι όμως και στο Μαυροβούνιο.

209. Οι πληροφορίες αυτές του Basaglia περιέχονται σε αναφορά του προς τους Inquisitori στις 17 Οκτωβρίου 1769. (ASV, Inquisitori di Stato, busta 549, fasc. "Basaglia Pietro (1768-1774), Venezia", 17 Οκτωβρίου 1769). Είναι η ίδια αναφορά στην οποία γινόταν λόγος και για τις σχέσεις Μαρούτση-Αδαμόπουλου, (βλ. σ. 100 σημ. 23 της διατριβής).

ένα μικρό νησάκι του Τυρρηνικού πελάγους απέναντι από την Τοσκάνη, με προορισμό τη Μάνη²¹⁰. Οι αναφορές του G. Bettoja, κατά κανόνα, είναι ακριβείς και έγκυρες. Μία από τις πηγές των πληροφοριών του ήταν ο ίδιος ο γραμματέας του Α. Ορλώφ στην Πίζα. Τον είχε δωροδοκήσει ο G. Bettoja και του μετέδιδε λεπτομέρειες για τις ρωσικές κινήσεις στην Τοσκάνη, αλλά και για τις πληροφορίες που έφθαναν στον Α. Ορλώφ από τα συμβαίνοντα στην υπόλοιπη Ιταλία και στα Βαλκάνια. Η συνεργασία τους σταμάτησε αιφνίδια το Φεβρουάριο του 1770, όταν ο γραμματέας αυτοκτόνησε πέφτοντας στον Άρνο, ποταμό της Πίζας, άγνωστο για ποιο λόγο²¹¹.

Στο μεταξύ ο Dolgorukij στο Μαυροβούνιο είχε αρχικά συλλάβει τον Piccolo ως απατεώνα. Γρήγορα όμως αντιλήφθηκε ότι έπρεπε να αλλάξει τακτική. Για να μπορέσουν οι Ρώσοι να επιβληθούν στους απείθαρχους Μαυροβούνιους και να τους συντονίσουν - ώστε να εξεγερθούν ταυτόχρονα με τους Έλληνες όταν θα έφθανε ο ρωσικός στόλος - αναγκάστηκε ο Dolgorukij να αφήσει ελεύθερο τον Piccolo και να τον αποκαταστήσει επίσημα στο προηγούμενο αξίωμά του. Του έδωσε μάλιστα και μια ρωσική στολή, καθώς επίσης τα όπλα και τα χρήματα που είχε φέρει μαζί του στο Μαυροβούνιο²¹². Κατά το διάστημα της παραμονής του στο Μαυροβούνιο ο Dolgorukij είχε επαφές και με τους Μανιάτες του Μοριά. Τους έστειλε διπλώματα και χρήματα και παράλληλα τους έδωσε και υποσχέσεις, ώστε να είναι έτοιμοι να εξεγερθούν με την άφιξη του ρωσικού στόλου. Το ίδιο διάστημα ο Γενικός Προβλεπτής της Δαλματίας και Αλβανίας Domenico Condulmer ενημέρωνε την κυβέρνησή του ότι στη Zara της

210. Το γράμμα αυτό του G. Bettoja δε βρίσκεται στο ASV., Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini Giovanni 1769. Livorno-Lucca-Pisa", όπου βρίσκονται και τα υπόλοιπα γράμματα του G. Bettoja, στενού συνεργάτη του Albertini, πληροφοριοδότη των Inquisitori, αλλά στη busta 180 της ίδιας αρχειακής σειράς, fasc. "Sinigaglia 1769, 1788-1791", που περιέχει γράμματα των Inquisitori προς τον πρόξενο της Βενετίας στην Senigaglia. Του το είχαν στείλει για να συγκεντρώσει πληροφορίες για κάποια πρόσωπα που ενδιέφεραν τους Inquisitori.

211. Την είδηση ότι ο G. Bettoja χρησιμοποιούσε ως πηγή του το γραμματέα του Α. Ορλώφ, καθώς και ότι ο γραμματέας πνίγηκε στον Άρνο το τελευταίο βράδυ του καρναβαλιού του 1770, τη μετέδωσε ο ίδιος ο G. Bettoja με γράμμα του προς τους Inquisitori στις 2 Μαρτίου 1770. Βλ. ό.π., busta 544, fasc. "Albertini...", 2 Μαρτίου 1770. Τα πρώτα του γράμματα ο G. Bettoja τα έστειλε στον Albertini και μέσω αυτού έφθαναν στους Inquisitori, αλλά αργότερα τα έστειλε κατευθείαν στο γραμματέα των Inquisitori.

212. Βλ. Petrovich, ό.π., σ. 180-191 και Venturi, Settecento, ό.π., σ. 13. Πρβλ. και Cini, Vaticano, ό.π., bob. 230, αναφορά του νούντσιου Onorati στις 25 Νοεμβρίου 1769.

Δαλματίας έφθαναν ειδήσεις για παρόμοια επαναστατική αναταραχή ανάμεσα στους Έλληνες της Ηπείρου και της Μακεδονίας²¹³.

Ο Dolgorukij αναχώρησε από το Μαυροβούνιο στις 25 Οκτωβρίου 1769 [ν.η.]²¹⁴ και αποβιβάστηκε στην Αγκόνα, απ' όπου θα πήγαινε να συναντήσει τους Ορλώφ στην Πίζα. Από την Αγκόνα έγραψε γράμμα στο Μαρούτση και τον ενημέρωσε για την έκβαση της αποστολής του και για το μελλοντικό ταξίδι του στην Πίζα²¹⁵. Οι Βενετοί ενημερώνονταν λεπτομερώς για τις κινήσεις του Μαρούτση από τους διάφορους πληροφοριοδότες τους. Από το Νοέμβριο μάλιστα του 1769 είχαν κατορθώσει να μαθαίνουν λεπτομέρειες και για τις ειδήσεις που έφθαναν στο Μαρούτση, καθώς ακόμη και για τις σκέψεις του. Είχαν πετύχει να τοποθετήσουν δίπλα στο Μαρούτση έναν πληροφοριοδότη τους. Ονομαζόταν Pietro Draganich, καταγόταν από τη Zara της Δαλματίας και ήταν ιερέας. Οι Inquisitori πίστευαν ότι το σχήμα του θα τον βοηθούσε να προσεταιριστεί ευκολότερα το Μαρούτση, χωρίς να του κινήσει τυχόν υποψίες. Και πραγματικά ο Draganich είχε κερδίσει την εμπιστοσύνη του Μαρούτση και ενημέρωνε τους Inquisitori με συχνές αναφορές του για ένα περίπου χρόνο²¹⁶. Το Νοέμβριο όμως του 1770 ο Draganich συνελήφθηκε και αποδείχτηκε στην ανάκριση ότι, παράλληλα με τη δραστηριότητά του ως κατασκόπου των κινήσεων του Μαρούτση, μεταβίβαζε στο Μαρούτση, καθώς και στον πρεσβευτή της Αυστρίας Durazzo και τον επιτετραμμένο της Γαλλίας Morett, διάφορα κρατικά μυστικά της Βενετίας. Για τη μεταβίβαση αυτή

213. Για τις επαφές Dolgorukij - Μανιατών βλ. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 158, αναφορά του Incisa di Camerana στις 2 Δεκεμβρίου 1769. Ο Camerana δεν αναφέρει την πηγή του, αλλά γνωρίζουμε ότι είχε διασυνδέσεις με Έλληνες εμπόρους της Βενετίας. (Πρβλ. σ. 111 σημ. 58 της διατριβής). Όσο για τα αναφερόμενα από τον Domenico Condulmer, βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 279, fasc. έτους 1769, αναφορά του ίδιου την 1 Σεπτεμβρίου 1769.

214. Petrovich, ό.π., σ. 190, 191.

215. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, δισέλιδη αναφορά του πληροφοριοδότη των Inquisitori Pietro Draganich χ.έ. [β' δεκαπενθήμερο Νοεμβρίου 1769], που αρχίζει: "Ristituitomi dalla Campagna...".

216. Οι αναφορές του Draganich προς τους Inquisitori βρίσκονται στο ASV, Inquisitori di Stato, busta 594. Όσες είναι γραμμένες από το Νοέμβριο του 1769 - που αρχίζει τις αναφορές του - ως τις αρχές Μαρτίου 1770 δε φέρουν καμία χρονολογική ένδειξη. Μπορούν όμως να χρονολογηθούν αρκετά ικανοποιητικά συσχετίζοντας το περιεχόμενό τους με άλλες αρχειακές πηγές. Από τις 8 Μαρτίου 1770 κ.ε. οι αναφορές του φέρουν ημερομηνία. Μικρά τμήματα ορισμένων αναφορών του έχει δημοσιεύσει ο Roberto Cessi. (βλ. Cessi, I, ό.π., σ. 1575-1604).

ο Draganich αμειβόταν με χρήματα από τους τρεις διπλωμάτες. Γι' αυτό και καταδικάστηκε στις 28 Σεπτεμβρίου 1771 σε εικοσαετή φυλάκιση²¹⁷.

Από τις αναφορές λοιπόν του Draganich μαθαίνουμε ότι ο Μαρούτσης έλπιζε πως το Βατικανό - όπου ανήκε η Αγκόνα - δε θα έθετε εμπόδια κατά την επιστροφή του Dolgorukij²¹⁸. Τέτοια εμπόδια είχε θέσει το Βατικανό, όταν ο Dolgorukij ήταν ήδη στο Μαυροβούνιο. Είχε απαγορεύσει το φόρτωμα πολεμοφοδίων για λογαριασμό των Ρώσων από το λιμάνι της Αγκόνας, γιατί οι Ρώσοι με τη βοήθεια Ελλήνων και Σκλαβούνων συνεργατών τους χρησιμοποιούσαν το λιμάνι της Αγκόνας και την περιοχή της ως ορμητήριο για μεταφορά πολεμοφοδίων²¹⁹. Ο Μαρούτσης μάλιστα είχε προσπαθήσει να επιτύχει την άδεια του Βατικανού, ώστε να χρησιμοποιηθεί το λιμάνι της Αγκόνας από τα ρωσικά πλοία ως βάση για τη μεταφορά πολεμοφοδίων προς το Μοριά και το Μαυροβούνιο κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεών τους στη Μεσόγειο. Η προσπάθεια όμως αυτή δε στέφθηκε από επιτυχία και παράλληλα είχε ως αποτέλεσμα να ενισχυθεί η οχύρωση του λιμανιού της Αγκόνας από το Βατικανό²²⁰.

217. Για την υπόθεση της κατασκοπείας του Draganich βλ. κεφ. ΣΤ' υποκεφ. ΙΙΙ της διατριβής. Στη σειρά *Inquisitori di Stato*, busta 1224, ο υποφάκελος 140 περιέχει πολλά στοιχεία για τη σύλληψη και ανάκριση του Draganich και των συνεργατών του. Επίσης για την καταδίκη του Draganich λόγω διασποράς κρατικών μυστικών βλ.: Ο.π., busta 533 [στο γράμμα Ρ (=rogazione)], 28 Σεπτεμβρίου 1771. - Ο.π., busta 538, φ.67^r-70^r, 28 Σεπτεμβρίου 1771. Ο Draganich ήταν τυχοδιωκτικός χαρακτήρας και είχε ξανακαταδικαστεί από τα βενετικά δικαστήρια για αδικήματά του άλλες 2 φορές: Στις 22 Ιουνίου 1761 για 6 χρόνια (βλ. ό.π., busta 536, φ. 85^v-86^v και φ. 92^v-93^r) και στις 2 Ιανουαρίου 1792 μ.ν. [=1793] για 3 χρόνια (βλ. ό.π., busta 540, φ. 174^v, 175^r). Βιογραφικές πληροφορίες για το Γάλλο επιτετραμμένο Morett βλ. Pierre Duparc, *Recueil des instructions données aux ambassadeurs et ministres de France depuis les traités de Westphalie jusqu'a la révolution française*, αρ. XXVI-Venise, Paris 1958, σ. 261 σημ. 1.

218. *Inquisitori di stato*, busta 594, μονοσέλιδη αναφορά του Draganich χ.έ. [μέσα Νοεμβρίου 1769], που αρχίζει: "Le umilio quanto raccolti...".

219. Για την απαγόρευση του Βατικανού βλ. ό.π., busta 180, fasc. "Sinigaglia 1769, 1788-1791", αναφορές του Βενετού προξένου στη Sinigaglia προς τους *Inquisitori* στις 28 Αυγούστου και 4 Σεπτεμβρίου 1769. Για τη χρήση της περιοχής της Αγκόνας ως ορμητηρίου για μεταφορά πολεμοφοδίων βλ. ό.π., καθώς και γράμμα του G. Bettoja στις 25 Αυγούστου 1769 που βρίσκεται στην ίδια αρχειακή πηγή. (Πρβλ. και σ. 154 σημ. 210 της διατριβής).

220. Για την προσπάθεια του Μαρούτση και τη στάση του Βατικανού βλ. Casanova, *Istoria*, ό.π., σ. 570.

Αλλά και οι Βενετοί είχαν θέσει εμπόδια στον Dolgorukij κατά το διάστημα της παραμονής του στο Μαυροβούνιο, παρακλύοντας την επικοινωνία του με τους Ορλώφ στην Πίζα και το Μαρούτση στη Βενετία²²¹. Παράλληλα είχαν ενημερώσει και το βάιλο στην Κων/πολη για τις ρωσικές κινήσεις στο Μαυροβούνιο, καθώς και για τη στάση της Βενετίας, ώστε να διαλύσει τυχόν υποψίες της Υψηλής Πύλης για βενετική ανάμειξη²²². Όσο για τις προθέσεις του Dolgorukij και των άλλων Ρώσων αξιωματούχων στο Μαυροβούνιο, ο Andrea Tron - ο ιθύνων νους της πολιτικής της Βενετίας - ζήτησε πληροφορίες από το Μαρούτση, αλλά αυτός απέφυγε να του δώσει σαφείς εξηγήσεις προφασισζόμενος ότι δεν είχε σχετική εντολή από την Πετρούπολη²²³.

Τελικά ο Dolgorukij επέστρεψε στην Πίζα, όπου βρίσκονταν οι Ορλώφ, και τους ενημέρωσε για τα αποτελέσματα της αποστολής του. Η Αικατερίνη, αναγνωρίζοντας τις δυσκολίες που συνάντησε στο Μαυροβούνιο, τον αντάμειψε για τους χειρισμούς του εκεί και του απένειμε τον τίτλο του ιππότη του τάγματος της Αγίας Άννας²²⁴.

Στο μεταξύ οι πληροφορίες που κατέφθαναν στη Βενετία για την προσεχή άφιξη ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο, καθώς και οι αναφορές του Γενικού Προβλεπτή της Δαλματίας και Αλβανίας για τη δραστηριότητα του Dolgorukij στο Μαυροβούνιο, συνέτειναν στην ένταση της παρακολούθησης του Μαρούτση, γιατί αυτός ήταν ο επίσημος εκπρόσωπος της Ρωσίας όχι μόνο στη Βενετία αλλά και στα άλλα ιταλικά κράτη. Στις 27 Σεπτεμβρίου 1769 ο επιτετραμμένος της Αγγλίας στη Βενετία Richie έγραφε στην κυβέρνησή του για τη στενή παρακολούθηση κάθε κίνησης του Μαρούτση από τους Βενετούς. Ανέφερε επίσης ότι, σύμφωνα με την επιθυμία της Αικατερίνης, ο Μαρούτσης είχε δηλώσει πως δε θα δεχόταν κανένα έγγραφο δημόσιο ή ιδιωτικό, αν δεν

221. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 279, fasc. έτους 1769, διαμαρτυρία του Dolgorukij στις 27 Οκτωβρίου 1769 προς τον Έκτακτο Προβλεπτή του Κάτταρο. Οι Βενετοί δεν είχαν επιτρέψει σε αντισυνταγματάρχη απεσταλμένο του - επονομαζόμενο Gersdorf - ούτε καν να εισέλθει στο Κάτταρο, για να επιβιβαστεί σε καράβι με προορισμό τη Βενετία. Βλ. και Petrovich, ό.π., σ. 186-188. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 13.

222. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 214, φ. 276^{r-v}, αναφορά του βάιλου αρ. 80 στις 18 Σεπτεμβρίου 1769. Βλ. και ό.π., φ. 339^r, αναφορά αρ. 89 του βάιλου στις 4 Δεκεμβρίου 1769, όπου γράφει ότι ενημέρωσε την τουρκική κυβέρνηση για την αναχώρηση Ρώσων αξιωματούχων [Dolgorukij] από το Μαυροβούνιο.

223. Για τη συζήτηση Tron - Μαρούτση βλ. Cini, Vaticano, ό.π., bob. 230, αναφορά του παπικού νούντσιου στη Βενετία Onorati στις 21 Οκτωβρίου 1769.

224. Petrovich, ό.π., σ. 191.

συνοδευόταν το όνομά του με τον τίτλο "Εξοχότατε"²²⁵. Στις 20 και 27 Οκτωβρίου 1769 ο Richie ενημέρωσε το Λονδίνο ότι οι δραστηριότητες του Μαρούτση - ιδιαίτερα μάλιστα οι επαφές του με ορθοδόξους της Δαλματίας που ήταν Βενετοί υπήκοοι - προκαλούσαν μεγάλη δυσφορία στην κυβέρνηση της Βενετίας²²⁶. Με τη δεύτερη αναφορά του (27 Οκτωβρίου 1769) ο Richie έστειλε συνημμένο και ένα έγγραφο που περιείχε πληροφορίες για τη δραστηριότητα του Μαρούτση. Το έγγραφο, γραμμένο στα ιταλικά, προερχόταν από κάποιον πληροφοριοδότη του Richie. Σ' αυτό αναφερόταν ότι η δραστηριότητα του Μαρούτση είναι επιζήμια για τη Βενετία, γιατί μπορεί να προκαλέσει μοιραία την οργή της Υψηλής Πύλης εναντίον της. Στο διάστημα των οκτώ τελευταίων μηνών οι χρηματικές συναλλαγές του με το Άμστερνταμ έχουν ξεπεράσει τις 500.000 φιορίνια. Χρησιμοποιεί τρεις επωνυμίες για τις οικονομικές συναλλαγές του: α) "Πάνος Μαρούτσης", β) "Μαρκήσιος Πάνος Μαρούτσης" και γ) "Ιππότης Μαρούτσης Πρεσβευτής [Ministro] της Αυτοκράτειρας Πασών των Ρωσιών". Ζει ανήσυχα και αλλάζει συνέχεια υπηρέτες, γιατί δεν τους έχει εμπιστοσύνη. Κατά τις μετακινήσεις του συνοδεύεται από αρκετό υπηρετικό προσωπικό. Ο άγνωστος πληροφοριοδότης του Richie έκλεινε τέλος το έγγραφό του με ορισμένες αρνητικές κρίσεις για τις ματαιόδοξες, όπως τις χαρακτήριζε, απόψεις του Μαρούτση, προσθέτοντας ότι η βενετική κυβέρνηση παρακολουθούσε άγρυπνα τη συμπεριφορά του, γεγονός που έκανε το Μαρούτση να είναι πολύ προσεκτικός και καχύποπτος²²⁷. Παρόμοιες πληροφορίες για το Μαρούτση έστειλε και ο Durazzo στον Kaunitz στις 28 Οκτωβρίου 1769. Του ανέφερε δηλ. για τους φόβους των Βενετών ότι η δραστηριότητα του Μαρούτση θα προκαλούσε ζημιά στις σχέσεις τους με τους Τούρκους, αλλά και ότι δεν μπορούσαν να απαλλαγούν από αυτόν χωρίς να προσβάλουν τη Ρωσία. Επίσης ότι οι Βενετοί είχαν μάθει για τις επαφές του Μαρούτση με υπηκόους τους στη Δαλματία και πως τους τελευταίους μήνες, μόνο από το Άμστερνταμ, είχε εισπράξει σχεδόν ένα εκατομμύριο φιορίνια. Τελείωνε την αναφορά του με την πληροφορία ότι ο Μαρούτσης αναχώρησε με μεγάλη ακολουθία για την Τοσκάνη, για να συναντηθεί με τους Ορλώφ, και ότι το τελευταίο διάστημα της παραμονής του στη Βενετία έπαιρνε πολλές προφυλάξεις εξαιτίας της καχυποψίας του προς τη βενετική κυβέρνηση²²⁸.

Ο Μαρούτσης αναχώρησε από τη Βενετία για την Τοσκάνη στις 18 Οκτωβρίου 1769 (ν.η.) μεταφέροντας μαζί του πολλά

225. Cini, Londra, ό.π., bob. 74, φ. 162^v, 27 Σεπτεμβρίου 1769.

226. Ό.π., φ. 194^r (20 Οκτωβρίου 1769) και φ. 209^r (27 Οκτωβρίου 1769).

227. Ό.π., φ. 215^r-216^r, συνημμένο έγγραφο (χ.έ.) στην αναφορά του Richie στις 27 Οκτωβρίου 1769.

228. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 48], bob. 224, 28 Οκτωβρίου 1769.

κρήματα²²⁹. Στη Βενετία διαδόθηκε ότι τα κρήματα αυτά θα χρησιμοποιούνταν για τις ανάγκες του ρωσικού στόλου. Ο Μαρούτσης - σε συζήτησή του με τον Draganich όταν επέστρεψε στη Βενετία - διέψευσε ότι πήγε στην Τοσκάνη γι' αυτό το λόγο. Του είπε ότι πήγε απλά "για διασκέδαση"²³⁰. Ο Μαρούτσης βέβαια δεν είχε λόγους να ενημερώσει τον Draganich για το σκοπό του ταξιδιού του στην Τοσκάνη, έστω και αν του είχε κάποια εμπιστοσύνη. Όμως για τους πραγματικούς λόγους του ταξιδιού του μας ενημερώνουν δυο πληροφοριοδότες των Βενετών από το Λιβόρνο. Ο πρώτος πληροφοριοδότης είναι ο Giuseppe Bettoja. Ο δεύτερος ονομαζόταν Timoni και τα γράμματά του απευθύνονταν προς τον Giovanni Albertini στη Βενετία, ο οποίος και τα διαβίβαζε στους Inquisitori²³¹. Στις 27 Οκτωβρίου 1769 ο G. Bettoja ανέφερε ότι ο Μαρούτσης με το ταξίδι του στην Τοσκάνη επιδίωκε δυο στόχους: α) να εξασφαλίσει από το Δούκα της Τοσκάνης την άδεια για τον ελλιμενισμό του ρωσικού στόλου στο Λιβόρνο, καθώς και την προμήθεια των αναγκαίων τροφίμων, αλλά κυρίως β) να συζητήσουν και να σχεδιάσουν από κοινού με τον Α. Ορλώφ την πορεία του ρωσικού στόλου που θα ερχόταν στη Μεσόγειο²³².

229. Cini, Londra, ό.π., bob. 74, φ. 194^r, αναφορά του Richie στις 20 Οκτωβρίου 1769. Σύμφωνα με τον Richie τα κρήματα που μετέφερε ο Μαρούτσης ήταν περίπου 30.000 τζεκίνια, βλ. ό.π.. (Τα φιορίνια που παραλάμβανε ο Μαρούτσης από το Άμστερνταμ και τη Βιέννη τα μετέτρεπε σε βενετικά τζεκίνια). Για την αναχώρηση του Μαρούτση βλ. και Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 158, αναφορά του Incisa di Camerana στις 28 Οκτωβρίου 1769.

230. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, η δισέλιδη αναφορά του Draganich προς τους Inquisitori χ.έ. [β' δεκαπενθήμερο Νοεμβρίου 1769] που αναφέραμε και στη σημ. 215 αυτού του κεφαλαίου της διατριβής.

231. Τα γράμματα του Timoni βρίσκονται στο ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini...". Είναι ανώνυμα. Το όνομα όμως του αποστολέα [Timoni] εξάγεται από τη συγκριτική μελέτη του περιεχομένου δυο γραμμάτων: του G. Bettoja στις 17 Νοεμβρίου 1769 και του "ανώνυμου" την ίδια ημερομηνία. Ο G. Bettoja και ο Timoni γνωρίζονταν μεταξύ τους και τα γράμματά τους βρίσκονται στην ίδια αρχειακή πηγή, βλ. ό.π..

232. Ό.π., γράμμα του G. Bettoja στις 27 Οκτωβρίου 1769. Τον πρώτο στόχο (ελλιμενισμός στόλου στο Λιβόρνο και στο Porto Ferrajo της Έλβα, καθώς και ανεφοδιασμός του) τον αναφέρει και ο Timoni σε γράμμα του προς τον Albertini με την ίδια ημερομηνία, βλ. ό.π., γράμμα [του Timoni] στις 27 Οκτωβρίου 1769. Μόνο που ο G. Bettoja συνήθως ήταν καλύτερα ενημερωμένος, γιατί ανάμεσα στους πληροφοριοδότες του συμπεριλαμβανόταν και ο ίδιος ο γραμματέας του Α. Ορλώφ

Ο Μαρούτσης πήγε πρώτα στην Πίζα, όπου συναντήθηκε με τους αδελφούς Ορλώφ, και από εκεί μαζί με τον Α. Ορλώφ έφθασε στο Λιβόρνο το βράδυ της 21 Οκτωβρίου 1769. Την επόμενη μέρα, Κυριακή 22 Οκτωβρίου, ο Μαρούτσης με τον Ορλώφ παρακολούθησαν τη θεία λειτουργία στην ορθόδοξη εκκλησία του Λιβόρνου, στην οποία ο Μαρούτσης έδωσε άφθονα τζεκίνια για ελεημοσύνες. Μετά τη λήξη της λειτουργίας επισκέφθηκαν το Δούκα της Τοσκάνης, του υπέβαλαν τα σέβη τους και συζήτησαν μαζί του για μισή ώρα περίπου. Ο Δούκας τους προσκάλεσε σε επίσημο γεύμα για την επόμενη Κυριακή 29 Οκτωβρίου. Μετά από τη σύντομη συνάντηση που είχαν με το Δούκα στις 22 Οκτωβρίου, επισκέφθηκαν τον Άγγλο πρόξενο στο Λιβόρνο [John Dick] και μαζί του συνομίλησαν για πολύ ώρα μυστικά²³³. Το βράδυ της Κυριακής (22 Οκτωβρίου) ο Μαρούτσης και ο Ορλώφ αναχώρησαν για την Πίζα²³⁴. Ο Μαρούτσης παρέμεινε στην Πίζα ως τις 28 Οκτωβρίου συνεργαζόμενος με τους Ορλώφ. Το βράδυ της 28 Οκτωβρίου ο Μαρούτσης και ο Α. Ορλώφ επισκέφθηκαν ξανά το Λιβόρνο, και την Κυριακή 29 Οκτωβρίου ο Δούκας της Τοσκάνης τους παρέθεσε επίσημο γεύμα. Καθόλη τη διάρκεια της παραμονής τους στο Λιβόρνο συνοδεύονταν από τον πρόξενο της Αγγλίας εκεί, με τον οποίο είχαν συχνές μυστικές συνεννοήσεις²³⁵. Κατά το διάστημα της

(πρβλ. και σ. 154, 154 σημ. 211 της διατριβής).

233. Ο Άγγλος πρόξενος στο Λιβόρνο βοήθησε πολύ τους Ρώσους κατά την προετοιμασία των Ορλωφικών. (Για το όνομα του προξένου βλ. Cini, Londra, ό.π., bob. 75, φ. 58^r, 5 Οκτωβρίου 1770. Πρβλ. και Venturi, Settecento, ό.π., σ. 110 σημ. 30). Πληροφορίες για τη δράση του δίνει συχνά ο G. Bettoja. (Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini...", γράμματα του G. Bettoja στις 30 Οκτωβρίου, 10 Νοεμβρίου, 22 Δεκεμβρίου 1769, 30 Μαρτίου 1770, ...). Η Αικατερίνη, αναγνωρίζοντας την προσφορά του, του απέστειλε ένα πορτρέτο της διακοσμημένο γύρω-γύρω με διαμάντια. (Βλ. Casanova, Istoria, ό.π., σ. 570). Η βοήθεια του Άγγλου προξένου αντικατοπτρίζει και τη γενικότερη ευνοϊκή στάση της Αγγλίας απέναντι στην αποστολή ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο.

234. Οι παραπάνω πληροφορίες για τη δραστηριότητα του Μαρούτση και του Α. Ορλώφ περιέχονται σε δυο γράμματα των G. Bettoja και Timoni από το Λιβόρνο. Γράφηκαν την ίδια ημερομηνία αλλά το καθένα ξεχωριστά. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini...", γράμμα του G. Bettoja στις 27 Οκτωβρίου 1769 και γράμμα ανώνυμο [του Timoni] την ίδια ημερομηνία. Για την άφιξη του Μαρούτση και του Α. Ορλώφ στο Λιβόρνο βλ. και ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 706, αναφορά αρ. 40 του προξένου της Βενετίας στο Λιβόρνο Francesco Bichi στις 27 Οκτωβρίου 1769.

235. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini...", γράμμα του G. Bettoja στις 30 Οκτωβρίου 1769.

παραμονής του Μαρούτση στην Τοσκάνη αντικαταστάθηκε και ο Gabriel Filaton²³⁶. Στη θέση του τοποθετήθηκε ο Ιωάννης Αργύρης Βρετός, έχοντας όμως λιγότερες αρμοδιότητες από τον προκάτοχό του²³⁷. Αυτή η αντικατάσταση πιθανώς δεν είναι άσχετη με την παρουσία του Μαρούτση εκεί, αφού ο Μαρούτσης και ο Βρετός ήταν γνωστοί και συμπατριώτες - κατάγονταν από τα Γιάννινα²³⁸.

236. Ο Gabriel Filaton είχε γίνει γνωστός από την αποτυχημένη απόπειρα αγοράς πλοίου για λογαριασμό των Ρώσων στη Γένοβα (Μάιος - Ιούλιος 1769). Βλ. σ. 128, 129 της διατριβής. Δε γνωρίζουμε όμως ποιες ήταν οι συγκεκριμένες αρμοδιότητές του στην Τοσκάνη.

237. ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini ...", γράμμα του G. Bettoja στις 27 Οκτωβρίου 1769.

238. Ο Ιωάννης Βρετός (του Αργύρη) καταγόταν από επιφανή και αρχοντική οικογένεια των Ιωαννίνων. Μνείες μελών αυτής της οικογένειας βλ. στον Αραβαντινού, Χρονογραφία, ό.π., τόμ. Β', σ. 263 σημ., σ. 265, 268-270 και 272. Πρβλ. και Β. Πυρσινέλλα, Τα αρπαγέντα υπό του Αλή πασά κτήματα των Βρετών, "ΗΧ", τόμ. 13 (1938), σ. 133, 134. Ο Ιωάννης Βρετός μνημονεύεται ότι ζούσε στο Λιβόρνο ήδη από το 1764 κ.εξ. (Βλ. Τωμαδάκη, Ναοί και θεσμοί, ό.π., σ. 93, 118. - Κ. Ν. Τριανταφύλλου, Οι Κωστάκηδες της Αχαΐας και του Λιβόρνου, Αθήναι 1968, σ. 37, 38, 40, 44, 47, 51 και 55. - Τωμαδάκη, Ηπειρώται εις το Λιβόρνον, ό.π., σ. 11). Παντρεύτηκε στο Λιβόρνο στα 1774. (Βλ. Τριανταφύλλου, Οι κώδικες, ό.π., σ. 16). Μαζί με τον αδελφό του Αναστάσιο κατέθεσαν πολλά χρήματα σε τράπεζες της Βιέννης και της Μόσχας, κατά το χρονικό διάστημα από το 1792 ως το 1816, για να ανακουφίζονται οι συμπατριώτες τους από τα δεινά της σκλαβιάς. (Βλ. Λαυροΐδου, Περί των εν Ηπειρώ αθαθοεργημάτων, ό.π., μέρος Β', σ. 26, 27. Πρβλ. και Αραβαντινού, Χρονογραφία, ό.π., τόμ. Β', σ. 272). Η οικογένεια των Βρετών φαίνεται ότι είχε κάποιες σχέσεις με την οικογένεια Μαρούτση. Στα 1793 μέλη της οικογένειας Μαρούτση πάντρεψαν το γιο του Ιωάννη Βρετού, τον Αργύρη (στα έγγραφα αναφέρεται και ως Αργυρίνος) και στα 1794 βάπτισαν τον εγγονό του, Ιωάννη. (Επειδή οι Μαρούτσηδες βρίσκονταν στη Βενετία, ο γάμος και η βάπτιση έγιναν με επίτροπό τους το Γιαννιώτη έμπορο Αλέξανδρο Πατρινό, που ζούσε στο Λιβόρνο. Βλ. Τριανταφύλλου, Οι κώδικες, ό.π., σ. 18, 32. Πρβλ. και Μέρτζιου, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν Αρχείον, ό.π., σ. 226). Ο Ιωάννης Βρετός συχνά στα αρχειακά έγγραφα αναφέρεται ως Ιωάννης Αργύρη Βρετός ή απλά ως Ιωάννης Αργύρης (ιταλ. Giovanni Argiri). Το γεγονός αυτό οδήγησε σε παρανόηση, προφανώς, τον Τριανταφύλλου, ώστε στο ευρετήριο ονομάτων του βιβλίου του (Τριανταφύλλου, Οι κώδικες, ό.π., σ. 115, 116) να

Στις 23 Οκτωβρίου 1769 έφθασαν στην Τοσκάνη δυο Έλληνες από τη Μεθώνη και την Κορώνη με γράμματα προς τον Α. Ορλώφ. Είχαν αναχωρήσει από το Μοριά στις 4 Οκτωβρίου 1769²³⁹. Ήταν προφανώς απεσταλμένοι των Μανιατών. Ακόμη, οι δυο πληροφοριοδότες, Bettoja και Timoni ανέφεραν ότι ήταν μέσα στις προθέσεις των Α. Ορλώφ και Μαρούτση να πάει ο Α. Ορλώφ στο Μαον²⁴⁰ και ο Μαρούτσης να μείνει στη θέση του Ορλώφ στην Τοσκάνη²⁴¹. Στις 3 Νοεμβρίου 1769 με νέο γράμμα του ο G. Bettoja ειδοποιούσε τους Βενετούς ότι ο Μαρούτσης αναχώρησε από την Πίζα στις 30 Οκτωβρίου. Δε γνώριζε όμως τον ακριβή προορισμό του, γιατί είχε συγκεκριμένες πληροφορίες. Σύμφωνα με μια πηγή του, ο Μαρούτσης θα πήγαινε στο Μαον, όπου θα ανέμενε την άφιξη του ρωσικού στόλου, και από εκεί θα πήγαινε στην Αλβανία²⁴². Μια άλλη όμως πηγή του τον πληροφόρησε ότι αυτή η απόφαση άλλαξε και ότι θα αναχωρούσε για το Μαον ο Α. Ορλώφ²⁴³. Τελικά ούτε ο ένας ούτε ο άλλος πήγαν στο Μαον, γιατί οι ανάγκες της προετοιμασίας της εξέγερσης στα Βαλκάνια επέβαλλαν την παραμονή τους στην Ιταλία. Εκείνος που αργότερα πήγε ήταν ο Θεόδωρος Ορλώφ. Ο Μαρούτσης επέστρεψε στη Βενετία στις αρχές Νοεμβρίου²⁴⁴, ενώ ο Α. Ορλώφ παρέμεινε στην Τοσκάνη. Οι συγκεκριμένες και ασαφείς πληροφορίες για τις διαθέσεις του Μαρούτση και του Α. Ορλώφ ίσως να οφείλονται και στο γεγονός ότι οι Ρώσοι είχαν αντιληφθεί ότι παρακολουθούνταν οι κινήσεις τους στην Τοσκάνη από πληροφοριοδότες των Inquisitori και γι' αυτό ήταν πιο

διαχωρίζει την οικογένεια Αργύρη από την οικογένεια Βρετού. Υπέθεσε δηλ. το Αργύρη ως επίθετο. Από τη συγκριτική μελέτη όμως των μελών των οικογενειών διαπιστώνεται ότι τα μέλη της (υποτιθέμενης) οικογένειας Αργύρη και της οικογένειας Βρετού ταυτίζονται. (Βλ. ό.π., σ. 16-18, 24-26, 28, 29, 31-33 και 43). Άλλωστε ούτε από άλλη αρχειακή πηγή αναφέρεται η ύπαρξη οικογένειας Αργύρη στο Λιβόρνο.

239. Βλ. το γράμμα του G. Bettoja της προηγούμενης σημ. 237. Βλ. και ό.π., ανώνυμο γράμμα [του Timoni] την ίδια ημερομηνία.

240. Στο λιμάνι Μαον της Μινόρκας (Βαlearίδες) αγκυροβόλησε ο ρωσικός στόλος μόλις μπήκε στη Μεσόγειο.

241. Γράμματα των Bettoja και Timoni στις 27 Οκτωβρίου 1769, (βλ. προηγούμενη σημ. 239).

242. Προφανώς υπονοεί τη Χιμάρα, γιατί αυτή προσπαθούσαν οι Ρώσοι να ξεσηκώσουν.

243. Για τις συγκεκριμένες πληροφορίες ως προς τον τελικό προορισμό του Μαρούτση, βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini...", γράμμα του G. Bettoja στις 3 Νοεμβρίου 1769.

244. Στις 8 Νοεμβρίου 1769 αναφέρεται ότι βρισκόταν ήδη στη Βενετία. Βλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 48], bob. 224, αναφορά του Durazzo στις 8 Νοεμβρίου 1769.

προσεκτικοί²⁴⁵.

Στο μεταξύ, όταν επέστρεψε ο Μαρούτσης από την Τοσκάνη, έμαθε ότι οι Βενετοί στις 28 Οκτωβρίου 1769 είχαν συλλάβει και εκδιώξει από την πόλη τους το φίλο του από το Πεδεμόντιο μαρκήσιο Di Prié²⁴⁶. Ο μαρκήσιος αυτός ήταν ευγενής και η οικογένειά του ήταν μία από τις πιο επιφανείς και ονομαστές του βασιλείου της Σαρδηνίας (Σαβοΐας). Γι' αυτό η σύλληψη και η εκδίωξή του από τη Βενετία, όπου ζούσε τα τελευταία χρόνια, προκάλεσε πολλές συζητήσεις στους διπλωματικούς κύκλους της. Κυκλοφόρησαν πολλές φήμες για τα αίτια αυτής της ενέργειας της Βενετίας, αλλά η πραγματική αιτία της εκδίωξής του ήταν η εξής: ο Di Prié, λόγω των στενών του σχέσεων με το Μαρούτση - αλλά και με τους Ορλώφ, όταν αυτοί ήταν στη Βενετία - είχε στρατολογήσει μυστικά Βενετούς υπηκόους για λογαριασμό της Ρωσίας. Κατά συνέπεια είχε παραβεί τους βενετικούς νόμους, αλλά, επειδή ήταν ξένος υπήκοος και πολύ σημαντικό πρόσωπο, η Βενετία περιορίστηκε στην κατάσχεση των εγγράφων του και στην απέλασή του²⁴⁷.

Παράλληλα η κυβέρνηση της Βενετίας, θέλοντας να διερευνήσει τη φύση και την έκταση των οικονομικών συναλλαγών του Μαρούτση σε σχέση με τους Ρώσους, συνέχισε τον έλεγχο αυτών των συναλλαγών, που είχε ήδη αρχίσει από τον Απρίλιο του 1769. Σύμφωνα με τα στοιχεία που συγκέντρωσε, διαπίστωσε ότι ο Μαρούτσης είχε στείλει αρκετές χιλιάδες τζεκίνια στο Μαυροβούνιο και σε άλλες περιοχές κατά το 1769²⁴⁸.

Το ίδιο περίπου διάστημα (Οκτώβριος 1769) έφθασε στη Βενετία και ένας απεσταλμένος των Τατάρων της Κριμαίας. Οι Βενετοί υποπτεύθηκαν ότι ήταν Τούρκος κατάσκοπος που ήθελε να διερευνήσει τις διαθέσεις της Βενετίας απέναντι στη Ρωσία, ενόψει μάλιστα και της άφιξης ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο.

245. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, η αναφορά του Draganich κ.έ. [β' δεκαπενθήμερο Νοεμβρίου 1769] της σημ. 215 αυτού του κεφαλαίου.

246. Για την ημερομηνία σύλληψης και εκδίωξης του Di Prié βλ. Cini, Londra, ό.π., bob. 74, φ. 223^{r-v}, αναφορά του Richie στις 3 Νοεμβρίου 1769. - Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 158, αναφορά του Incisa di Camerana στις 11 Νοεμβρίου 1769.

247. Για την υπόθεση Di Prié βλ.: Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 158, αναφορές του Incisa di Camerana στις 4, 11 και 18 Νοεμβρίου 1769. - Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 48], bob. 224, αναφορές του Durazzo στις 1, 4 και 8 Νοεμβρίου 1769. - Cini, Londra, ό.π., bob. 80, φ. 367^r, αναφορά του Richie την 1 Νοεμβρίου 1769 και bob. 74, αναφορές του ίδιου στις 3 Νοεμβρίου (φ. 223^{r-v}) και 10 Νοεμβρίου 1769 (φ. 229^v).

248. Cini, Londra, ό.π., bob. 74, φ. 224^v, αναφορά του Richie στις 3 Νοεμβρίου 1769. Για την έναρξη του ελέγχου βλ. σ. 108 της διατριβής.

Αποδείχτηκε όμως ότι ήταν πραγματικά Τάταρος και είχε σταλεί από τον πρίγκηπα των Τατάρων, αδελφό του Χάνου της Κριμαίας, άγνωστο όμως για ποιο λόγο²⁴⁹.

Στις 15 Νοεμβρίου 1769 ο πληροφοριοδότης Felice Favretti ανέφερε στους Inquisitori ότι ένας Σουηδός, ο οποίος είχε υπηρετήσει ως υποστράτηγος στο γαλλικό και στον ρωσικό στρατό, βρισκόταν το τελευταίο διάστημα στη Βενετία και πιεζόταν από το γραμματέα του Μαρούτση Tamara να μπει στην υπηρεσία των Ρώσων. Ο Σουηδός ονομαζόταν Horn και η πρόσκληση έγινε στο όνομα του Μαρούτση. Η στρατιωτική του εμπειρία ήταν μεγάλη και, σύμφωνα με τον Favretti, και άλλοι Ευρωπαίοι διπλωμάτες στη Βενετία του πρόσφεραν θέση στο δικό τους στρατό. Ο Horn όμως ήταν επιφυλακτικός²⁵⁰. Ο Tamara ύστερα από λίγες μέρες επισκέφθηκε πάλι τον Horn και του ξαναπρότεινε την είσοδό του στη ρωσική υπηρεσία. Για να τον πείσει μάλιστα του μίλησε και για τις ευνοϊκές προοπτικές των Ρώσων στον πόλεμό τους με τους Τούρκους. Του είπε δηλ. ότι ο ρωσικός στόλος θα κυριαρχήσει εύκολα στο Μοριά και στο Αιγαίο, ότι οι Έλληνες θεωρούν τους Ρώσους ως ελευθερωτές τους και θα ξεσηκωθούν εναντίον των Τούρκων στο πλευρό των Ρώσων. Συνεχίζοντας ο Tamara του είπε ότι ο τουρκικός πληθυσμός σ' αυτές τις περιοχές είναι μόλις το 10% και το υπόλοιπο είναι Έλληνες. Έτσι η βοήθεια που θα προσφέρουν οι Έλληνες στους Ρώσους θα κάνει τους τελευταίους ακαταμάχητους και εύκολα θα επικρατήσουν των Τούρκων. Τέλος, πρόσθεσε ότι ενωμένοι Ρώσοι και Έλληνες μπορούν να γίνουν κύριοι του μεγαλύτερου μέρους της Ευρώπης(!) και ότι καμιά δύναμη δε θα μπορούσε να τους αντιμετωπίσει. Ο Favretti ανέφερε ότι ο Tamara στη συζήτηση αυτή εμφορούνταν από διαβολικό ενθουσιασμό (*entusiasmo diabolico*), αλλά δεν κατάφερε τελικά να πείσει τον Horn²⁵¹. Οι απόψεις του Tamara, έστω και αν

249. Για την επίσκεψη του Τατάρου απεσταλμένου στη Βενετία και τις υποψίες της τελευταίας βλ.: Cini, Londra, ό.π., bob. 74, φ. 195^r, συνημμένο χ.έ. έγγραφο του Richie στην αναφορά του της 20 Οκτωβρίου 1769 και φ. 225^r, αναφορά του Richie στις 3 Νοεμβρίου 1769. - Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 158, αναφορά του Incisa di Camerana στις 21 Οκτωβρίου, 18 Νοεμβρίου και 2 Δεκεμβρίου 1769. Για την επίσκεψη πρβλ. και Winter, ό.π., σ. 449.

250. Πληροφορίες για τον Horn και την πρόσκληση του Tamara βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 595, fasc. Favretti Felice έτους 1769, αναφορά του Favretti στις 15 Νοεμβρίου 1769. Βιογραφικά του Horn βλ. και ό.π., busta 570, fasc. Giovanni Cattaneo έτους 1768-1769, αναφορά του πληροφοριοδότη Cattaneo στις 2 Νοεμβρίου 1769.

251. Για τη νέα προσπάθεια του Tamara βλ. ό.π., busta 595, fasc. Favretti Felice έτους 1769, αναφορά του Favretti στις 30 Νοεμβρίου 1769.

θεωρηθούν συνειδητά εξεζητημένες και υπερβολικές λόγω του συγκεκριμένου στόχου τους (προσχώρηση Horn), είναι ωστόσο αποκαλυπτικές των προσδοκιών όλων εκείνων που πρωταγωνιστούσαν στην προετοιμασία για την εξέγερση των Ελλήνων.

Ο Favretti, εκτός από την παρακολούθηση του Μαρούτση και των γραμματέων του, ανέφερε στους Inquisitori και όσες πληροφορίες συγκέντρωνε για το Μαρούτση από συζητήσεις ξένων πρεσβευτών στη Βενετία. Στις 23 Νοεμβρίου 1769 ενημέρωσε τους Inquisitori για το περιεχόμενο μιας χαρακτηριστικής συζήτησης ανάμεσα στους πρεσβευτές της Αυστρίας Durazzo και της Νάπολης Finocchietti με το γραμματέα της γαλλικής πρεσβείας στη Βενετία. Στη συζήτηση αυτή οι τρεις διπλωμάτες επέκριναν το Μαρούτση για ματαιοδοξία και ο Durazzo εξέφρασε την έκπληξή του για την ανοχή της Βενετίας προς το Μαρούτση, παρόλο που διακυβεύονταν ζωτικά συμφέροντά της με την Τουρκία. Στην ίδια συζήτησή τους οι τρεις διπλωμάτες εξέφρασαν τη δυσφορία τους γιατί, κατά τη γνώμη τους, η Βενετία συμπεριφερόταν προς το Μαρούτση σε θέματα διπλωματικού πρωτοκόλλου σαν να ήταν πρεσβευτής, ενώ ήταν μόνο επιτετραμμένος. Εκείνο βέβαια που προκαλούσε την αντιζηλία τους - και το δήλωναν - ήταν η ελευθερία που παρείχε στο Μαρούτση ο τίτλος του επιτετραμμένου να έχει σχέσεις με Βενετούς ευγενείς, πράγμα που ήταν απαγορευμένο σε ξένους πρεσβευτές α' και β' βαθμού, όπως ήταν οι ίδιοι²⁵².

Τον ίδιο μήνα (Νοέμβριος '69) άρχισε να ενημερώνει τους Inquisitori για τη δραστηριότητα του Μαρούτση και των συνεργατών του και ο κατάσκοπος-πληροφοριοδότης τους Draganich. Στην πρώτη του αναφορά έδωσε στοιχεία για τις σχέσεις του Μαρούτση με τους γραμματείς του²⁵³. Ορισμένα βέβαια από αυτά ήταν γνωστά στους Inquisitori από καταγγελίες προηγούμενων πληροφοριοδοτών²⁵⁴. Ο Draganich έγραφε σ' αυτή την αναφορά του ότι ο Μαρούτσης είχε τρεις γραμματείς: α) Ένα νεαρό Γάλλο, με τον οποίο οι σχέσεις του ήταν άριστες και τον χρησιμοποιούσε για την αλληλογραφία του στα γαλλικά²⁵⁵. β)

252. Ο.π., αναφορά του Favretti στις 23 Νοεμβρίου 1769. Πρβλ. και σ. 125, 125 σημ. 126 της διατριβής.

253. Ο.π., busta 594, δισέλιδη αναφορά του Draganich χ.έ. [Νοέμβριος 1769], που αρχίζει: "Mi fu riuscito...". Σ' αυτή την αναφορά ο Draganich αποκαλεί συνθηματικά το Μαρούτση "amico" (φίλο). Για το ότι είναι η πρώτη αναφορά του Draganich εξάγεται από το περιεχόμενό της σε σχέση με τις υπόλοιπες, καθώς και από τον τρόπο γραφής της. Πρβλ. και σημ. 216 αυτού του κεφαλαίου της διατριβής.

254. Πρβλ. σ. 115-117 και σημ. 76, 77, 87 και 88 αυτού του κεφαλαίου.

255. Η αλληλογραφία του Μαρούτση με την Πετρούπολη γινόταν κυρίως στα γαλλικά, που ήταν η γλώσσα της διπλωματίας

Τον Έλληνα Πέτρο [Τζαφούνη] (ο Draganich δεν αναφέρει επώνυμο), ο οποίος ήταν και ο στενότερος συνεργάτης του Μαρούτση και ταυτόχρονα ο οικονόμος του σπιτιού του. Με τον Πέτρο, πρόσθετε ο Draganich, είχε και ο ίδιος φιλικές σχέσεις και ήταν βασική πηγή των πληροφοριών του. γ) Τον Tamara, ο οποίος στάλθηκε στο Μαρούτση από την Πετρούπολη, αλλά ο Μαρούτσης σπάνια τον χρησιμοποιούσε και ακόμα λιγότερο τον εμπιστευόταν. Στη συνέχεια ο Draganich περιγράφει με μελανά χρώματα το χαρακτήρα του Tamara (κακό, κακολόγο και υπερφίαλο τον χαρακτηρίζει) και αποδίδει τις κακές σχέσεις Μαρούτση - Tamara στην προσπάθεια του τελευταίου, όταν ήρθε στη Βενετία, να επικρατήσει του Μαρούτση. Με τη συμπεριφορά του αυτή, σύμφωνα με τον Draganich, είχε προκαλέσει την οργή και τη δυσμένεια του Μαρούτση. Γι' αυτό και ο Μαρούτσης δεν τον ήθελε κοντά του και αναζητούσε τρόπο να απαλλαγεί από την παρουσία του. Είχε μάλιστα ενημερώσει και τον Panin για τη συμπεριφορά του Tamara²⁵⁶.

Στα μέσα Νοεμβρίου ο Draganich ενημέρωσε ξανά τους Inquisitori για το περιεχόμενο μιας συζήτησής του με το Μαρούτση²⁵⁷. Μεταξύ των άλλων ο Draganich ανέφερε ότι ο Μαρούτσης του είπε πως κάποιος από τους Ορλώφ αναχώρησε για τη Γένοβα, χωρίς να αναφέρει όμως το λόγο στον Draganich. Από άλλες αρχειακές πηγές γνωρίζουμε ότι ήταν ο Θεόδωρος Ορλώφ αυτός που αναχώρησε από την Πίζα μαζί με άλλους Ρώσους αξιωματούχους στις 13 Νοεμβρίου 1769²⁵⁸. Πήγε στη Γένοβα, για να φροντίσει για την παραλαβή του γνωστού πλοίου που είχαν αρχικά αγοράσει οι Ρώσοι, αλλά η κυβέρνηση της Γένοβας είχε απαγορεύσει τον απόπλου του στις 29 Μαΐου 1769. Τελικά η Γένοβα - προφανώς ύστερα και από την παρέμβαση του Μαρούτση προς τον πρόξενό της στη Βενετία - επέτρεψε την αγορά του

εκείνη την περίοδο. Το συγκεκριμένο Γάλλο γραμματέα δεν τον είχαν μνημονεύσει οι Ταρακούλης και Favretti στις αναφορές τους προς τους Inquisitori τον Ιούνιο του 1769, γιατί ίσως δεν είχε προσληφθεί ακόμη από το Μαρούτση. Ο νεαρός αυτός Γάλλος δεν πρέπει να συγχέεται με τον Tamara - τον οποίο αρχικά οι Βενετοί θεωρούσαν και αυτόν Γάλλο - γιατί οι σχέσεις του Μαρούτση με το Γάλλο ήταν άριστες, ενώ με τον Tamara ήταν κακές. Πρβλ. σ. 115-117 και σημ. 76-88 αυτού του κεφαλαίου της διατριβής.

256. Η αναφορά του Draganich για τις κακές σχέσεις Μαρούτση-Tamara το Νοέμβριο του 1769 συμπληρώνει τα ήδη γνωστά στοιχεία για τις σχέσεις αυτές το διάστημα Μαΐου-Ιουνίου 1769. Βλ. σ. 116, 117 και σημ. 85-88 αυτού του κεφαλαίου.

257. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, μονοσέλιδη αναφορά του Draganich χ.έ. [μέσα Νοεμβρίου 1769], που αρχίζει: "Le umilio quanto racolsi...".

258. Ο.π., busta 544, fasc. "Albertini...", γράμμα του G. Bettoja στις 17 Νοεμβρίου 1769.

πλοίου από τους Ρώσους²⁵⁹. Το πλοίο αυτό αναχώρησε με προορισμό το Μαον, για να συναντήσει το ρωσικό στόλο²⁶⁰. Επίσης στην ίδια αναφορά του ο Draganich έγραφε πως, σύμφωνα με την άποψη του Μαρούτση, το βασίλειο της Νάπολης θα δεχόταν στο λιμάνι του - σε περίπτωση ανάγκης - περισσότερα από τρία έως τέσσερα ρωσικά πλοία τη φορά που είχε διακηρύξει. Και αυτό θα γινόταν, γιατί ο ρωσικός στόλος όχι μόνο θα χτυπούσε τους Τούρκους, αλλά και γιατί παράλληλα θα προστάτευε όσα πλοία έφεραν χριστιανικές σημαίες, συμπλήρωνε ο Μαρούτσης. Την ίδια στάση με τη Νάπολη έλπιζε ο Μαρούτσης ότι θα τηρούσε τελικά και η Ισπανία²⁶¹.

Στο μεταξύ, στις 10 Νοεμβρίου 1769 ο G. Bettoja ανέφερε από το Λιβόρνο ότι ήταν έτοιμοι οι Έλληνες κάτοικοι των νησιών του Ιονίου να λιποτακτήσουν και να περάσουν στη ρωσική

259. Για την παρέμβαση του Μαρούτση προς τον πρόξενο της Γένοβας στη Βενετία κάνει λόγο ο Αυστριακός πρεσβευτής Durazzo σε αναφορά προς τον Kaunitz. (Βλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 48], bob. 225, αναφορά του Durazzo στις 16 Δεκεμβρίου 1769). Για την υπόθεση αγοράς αυτού του πλοίου βλ. σ. 128, 129 της διατριβής. Για το σκοπό του ταξιδιού του Θεόδωρου Ορλώφ βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini...": α) γράμμα ανώνυμου συνεργάτη του Albertini από το Viareggio στις 15 Νοεμβρίου 1769, β) γράμμα του G. Bettoja στις 24 Νοεμβρίου 1769 και γ) ανώνυμο γράμμα [του Timoni] στις 24 Νοεμβρίου 1769.

260. ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini ...", γράμμα του G. Bettoja την 1 Δεκεμβρίου 1769.

261. Για τις απόψεις του Μαρούτση ως προς τη Νάπολη και την Ισπανία βλ. τη μονοσέλιδη αναφορά του Draganich της προηγούμενης σημ. 257. Το βασίλειο της Νάπολης είχε διακηρύξει στις 25 Οκτωβρίου 1769 ότι θα δεχόταν σε κάθε λιμάνι του για ανεφοδιασμό το πολύ μέχρι τρία ρωσικά πλοία τη φορά. Απαγόρευσε δε ρητά την αγορά πολεμοφοδίων. (Βλ. ASV, Senato Dispacchi Napoli, filza 150, συνημμένο έγγραφο με ημερ. 25 Οκτωβρίου 1769 στην αναφορά αρ. 141 του Βενετού πρεσβευτή στη Νάπολη Giannantonio Gabriel στις 7 Νοεμβρίου 1769). Γι' αυτή την απόφαση του βασιλείου της Νάπολης, που έγινε γνωστή στη Βενετία περίπου στα μέσα Νοεμβρίου του 1769, βλ. και Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 158, αναφορά του Incisa di Camerana στις 18 Νοεμβρίου 1769. Για παρόμοιες διαθέσεις της Ισπανίας ως προς το ρωσικό στόλο βλ. ASV, Senato Dispacchi Spagna, filza 176, αναφορά αρ. 74 του Querini στις 7 Νοεμβρίου 1769. (Ο ανεφοδιασμός δύο ως τεσσάρων πλοίων τη φορά ήταν διεθνής πρακτική, σύμφωνα με τον πρεσβευτή της Βενετίας στην Ισπανία Querini).

υπηρεσία, μόλις ο ρωσικός στόλος εμφανιζόταν στις θάλασσές τους, παρόλο που ο Μαρούτσης είχε διαβεβαιώσει τη Βενετία πως αυτός ο στόλος θα σεβόταν τις κτήσεις της στο Ιόνιο²⁶².

Τέσσερις μέρες αργότερα (14 Νοεμβρίου ν.η.) έφθασαν στο Λιβόρνο 7 σημαντικοί Έλληνες προερχόμενοι από τη Βενετία. Είχαν σταλεί με συστατικές επιστολές των αδελφών Μαρούτση προς τους Έλληνες του Λιβόρνου, Γεώργιο Λάμπρο²⁶³, Νικόλα

262. ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini ...", γράμμα του G. Bettoja στις 10 Νοεμβρίου 1769.

263. Ο Γεώργιος Λάμπρος καταγόταν από τους Καλαρρύτες της Ηπείρου. Γεννήθηκε στα 1725 και πέθανε στα 1813. (Η ημερομηνία της γέννησής του εξάγεται από την ηλικία κατά το θάνατό του. Όταν πέθανε ήταν 88 χρονών). Βλ. ΕΙΒ, "Βιβλίου Ληξιαρχικών Πράξεων αποβιώσεων της εν Λιβόρνω Ανατολικής Εκκλησίας της Αγίας Τριάδος. Έτος [έναρξης] 1761", αύξ. αρ. 204, ημερ. θανάτου του Γ. Λάμπρου: 5 Νοεμβρίου 1813. Ο Γ. Λάμπρος μάλιστα πιθανότατα είναι ο προπάππος του ιστορικού Σπ. Λάμπρου (1851-1919), που καταγόταν και αυτός από τους Καλαρρύτες. Από τα κατάλοιπα του Σπ. Λάμπρου ο Κ. Ι. Δυοβουνιώτης δημοσίευσε ορισμένες αρχειακές πληροφορίες για το γενεαλογικό δέντρο της οικογένειας Λάμπρου. Σύμφωνα μ' αυτές, ο προπάππος του Σπ. Λάμπρου ονομαζόταν Γεώργιος, ο παππούς του Ιωάννης και ο πατέρας του Παύλος (Γεώργιος-Ιωάννης-Παύλος-Σπυρίδων). Ο προπάππος του Γεώργιος Λάμπρος είχε ως αδελφούς τον Αθανάσιο, τον Κων/νο και το Δημήτριο. Η γυναίκα του Γ. Λάμπρου ήταν η Βασιλική Μπίτζη, το πατρικό επίθετο της γυναίκας του Αθανασίου Λάμπρου ήταν Τζορογιάννη [sic], ο Κων/νος Λάμπρος είχε γυναίκα του την κόρη του Χρόνη Σταματάκη και ο Δημ. Λάμπρος την κόρη του Παπαγεωργίου Σγούρου. (Βλ. Κ. Ι. Δ. [δυοβουνιώτη], Η επανάσταση εν Ηπείρω, "Νέος Ελληνομνήμων" τόμ. 17 (1923), σ. 65, 66 σημ. 1).

Από την άλλη πλευρά υπάρχουν ορισμένα οικογενειακά στοιχεία του Γ. Λάμπρου (του Λιβόρνου) που μας πείθουν ότι ταυτίζεται με τον προπάππο τού Σπ. Λάμπρου. Συγκεκριμένα:

- α) Κατάγονται και οι δυο από τους Καλαρρύτες.
- β) Είναι συνομίληκοι.

γ) Ο πατέρας του Γ. Λάμπρου (του Λιβόρνου) ονομαζόταν Ιωάννης. (Βλ. Τριανταφύλλου, Οι κώδικες, ό.π., σ. 14). Πολύ πιθανό έτσι να ονομαζόταν και ο πατέρας του Γ. Λάμπρου (προπάππου), αφού ονόμασε το γιο του Ιωάννη (πρβλ. τη συνήθεια ο εγγονός να παίρνει το όνομα του παππού του).

δ) Αναφέρονται στους συνιδρυτές της Ελληνικής Κοινότητας Λιβόρνου στα 1758 οι Γεώργιος και Αθανάσιος Λάμπρου του Ιωάννη (βλ. Τωμαδάκη, Ναοί και θεσμοί, ό.π., σ. 88), ενώ και ο Γεώργιος Λάμπρος (προπάππος) είχε αδελφό Αθανάσιο.

ε) Τα πατρικά επίθετα: Μπίτζη, Σταματάκη, Σγούρου - που είχαν οι γυναίκες των Γεωργίου (προπάππου), Κων/νου και Δημητρίου Λάμπρου αντίστοιχα - απαντώνται και στο Λιβόρνο.

(Το επίθετο Μπίτζης το αναφέρει ο Τωμαδάκης, ό.π.. Βλ. και του ίδιου, Ηπειρώται εις το Λιβόρνον (1758-1816) και ο Ιωαννίτης σοφός ιερομόναχος Γρηγόριος ο Παλιουρίτης (1778-1816), "Ηπειρωτικό Ημερολόγιο", τόμ. Δ' (1982), σ. 12, όπου συμπληρώνει μάλιστα ότι η οικογένεια Μπίτζη ήταν από τους Καλαρρύτες. Ο Χρόνης Σταματάκης ήταν από τα Γιάννινα και ζούσε στο Λιβόρνο. Βλ. ό.π., σ. 11. Πρβλ. και του ίδιου, Ναοί και Θεσμοί, ό.π., σ. 88. Το επίθετο Σγούρος το αναφέρει ξανά ο Τωμαδάκης, ό.π., σ. 88, 118 και 119. Βλ. και του ίδιου, Ηπειρώται εις το Λιβόρνον, ό.π., σ. 11, όπου προσθέτει ότι η οικογένεια Σγούρου ήταν από τα Γιάννινα). Σύμφωνα όμως με το Γεώργιο Παπαγεωργίου, Μαρτυρίες για τις δραστηριότητες Καλαρρυτινών εμπόρων (τέλη 18^{ου} - 1821). (Με βάση το αρχείο Γεωργίου Δουρούτη), "ΗΧ", τόμ. 30 (1992), σ. 172, 173, 181-183, 185, 186, οι οικογένειες Σγούρου και Σταματάκη κατάγονταν από τους Καλαρρύτες. Όσο για το επίθετο Τζορογιάννη δεν το βρήκαμε να αναφέρεται ότι υπήρχε στο Λιβόρνο. Είναι πιθανό όμως να ταυτίζεται με το επίθετο Ζακρογιάννη που υπήρχε στο Λιβόρνο. (Για το επίθετο Ζακρογιάννη βλ. Τωμαδάκη, Ναοί και Θεσμοί, ό.π., σ. 88). Μνείες του Γ. Ι. Λάμπρου (του Λιβόρνου) βλ.: ό.π., σ. 88, 93. - Τριανταφύλλου, Οι κώδικες, ό.π., σ. 14, 22 και 24. Παρακλάδι της Καλαρρυτινής οικογένειας Λάμπρου είναι και αυτή που αναφέρεται από τον Παπαγεωργίου, Μαρτυρίες, ό.π., σ. 173, 187, 188.

Ο Λ. Χ. Ζώης προσπάθησε να ταυτίσει την οικογένεια Λάμπρου από τους Καλαρρύτες με μια συνώνυμή της, που μέλη της αναφέρονται ότι έζησαν στη Ζάκυνθο το 18^ο αιώνα. Βλ. Λ. Χ. Ζώη, Η οικογένεια των Λάμπρων, "Εις μνήμην Σπυρίδωνος Λάμπρου", εν Αθήναις 1935, σ. 156, 157. Πιστεύουμε όμως ότι η προτεινόμενη ταύτιση δεν ευσταθεί, γιατί το μόνο στοιχείο που επικαλείται είναι η ύπαρξη των ονομάτων Μιχαήλ και Παύλος και στις δυο οικογένειες. Αυτό το στοιχείο από μόνο του και χωρίς να συνδυάζεται με άλλες πληροφορίες που να τεκμηριώνουν αυτή την ταύτιση είναι, το λιγότερο, ανεπαρκές. Άλλωστε τα στοιχεία που παραθέσαμε για την ταύτιση του Γεώργιου Λάμπρου (προπάππου) με το Γεώργιο Ι. Λάμπρο (του Λιβόρνου) είναι συγκριτικά πολύ υπέρτερα. Επίσης πρέπει να διορθωθεί μια άλλη πληροφορία σχετική με το χρόνο του θανάτου του Γεώργιου Λάμπρου (προπάππου). Σύμφωνα με το κείμενο που δημοσίευσε ο Δυοβουνιώτης από τα κατάλοιπα του Σπ. Λάμπρου (βλ. Δυοβουνιώτη, ό.π., σ. 66 σημ. 1), φαίνεται - λανθασμένα βέβαια - ότι ο Γ. Λάμπρος (προπάππος) πέθανε στα 1821, ενώ στην προηγούμενη σελίδα (βλ. ό.π., σ. 65) σωστά αναφέρεται ότι αυτός που πέθανε στα 1821 ήταν ο Ιωάννης Λάμπρος, γιος του Γ. Λάμπρου (προπάππου). Εξάλλου, αν ευσταθεί η ταύτιση του Γ. Λάμπρου (προπάππου) με το Γ. Ι. Λάμπρο (Λιβόρνου), όπως πιστεύουμε, τότε είναι μαρτυρημένο ότι ο Γ. Λάμπρος

Μπέτζο²⁶⁴, Ιωάννη Αργύρη Βρετό²⁶⁵ και Παναγιώτη Αλεξιανό²⁶⁶. Η κυβέρνηση της Τοσκάνης τους ανέκρινε για το λόγο της άφιξής τους και αρχικά τους περιόρισε στο λιμάνι, απαγορεύοντας την είσοδό τους στην πόλη. Υστερα όμως από την παρέμβαση των Λάμπρου, Μπέτζου, Βρετού και Αλεξιανού - οι οποίοι ήταν από τους αρχηγούς της ελληνικής παροικίας του Λιβόρνου - οι 7 Έλληνες εισήλθαν στο Λιβόρνο και φιλοξενήθηκαν στο πανδοχείο του Άγγλου Brown, ο οποίος και τους παρέδωσε ένα γράμμα από την Πίζα [προφανώς από τους Ορλώφ]. Οι 7 Έλληνες που ήρθαν από τη Βενετία είχαν συνεχείς μυστικές συσκέψεις με τους 4 προαναφερθέντες Έλληνες του Λιβόρνου και τον Άγγλο Brown, ο οποίος συμμετείχε δραστήρια στις πολεμικές προετοιμασίες των Ρώσων στην Τοσκάνη, όπως ακριβώς και ο Άγγλος πρόξενος στο Λιβόρνο. Οι G. Bettoja και Timoni, που παρακολουθούσαν τις κινήσεις τους, ανέφεραν στους Inquisitori ότι αυτοί οι Έλληνες συζητούσαν για προμήθειες τροφίμων και χλαινών και

πέθανε στο Λιβόρνο στις 5 Νοεμβρίου 1813 (βλ. στην αρχή αυτής της σημ.).

Ο Τωμαδάκης βέβαια αναφέρει και άλλο Έλληνα στο Λιβόρνο επονομαζόμενο Γεώργιο Αποστόλη Λάμπρου. (βλ. Τωμαδάκη. Ηπειρώται εις το Λιβόρνον, ό.π., σ. 13). Γι' αυτόν δεν έχουμε κανένα στοιχείο πέρα από το ότι εισήλθε στην Ελληνική Κοινότητα Λιβόρνου στα 1761 και το 1810 ήταν ακόμη μέλος της (βλ. ό.π.). Ο Τωμαδάκης όμως δεν αναφέρει τον τόπο της καταγωγής του. Παράλληλα το όνομα Αποστόλης μπορεί να μην είναι πατρώνυμο αλλά επίθετο, γιατί το πλήρες όνομα αναφέρεται από τον Τωμαδάκη ως εξής: "Γεώργιος Αποστόλης Λάμπρου". Εξάλλου η ταύτιση του Γ. Ι. Λάμπρου (Λιβόρνου) με τον Γ. Λάμπρο (προπάππο) - με κοινή καταγωγή από τους Καλαρρύτες - ενισχύεται και από το γεγονός ότι στο δίκτυο αυτό της προετοιμασίας των Ορλωφικών στην Τοσκάνη εκείνοι που πρωτοστατούσαν ήταν κυρίως Ηπειρώτες (βλ. σ. 171 της διατριβής).

264. Δε βρήκαμε πληροφορίες γι' αυτό το πρόσωπο. Γνωρίζουμε όμως ότι η οικογένεια Μπέτζου καταγόταν από την Άρτα. βλ. ΕΙΒ, "Βιβλίου Ληξιαρχικών ... 1761", αύξ. αρ. 13, 11 Φεβρουαρίου 1766, θάνατος Ιωάννη Μπέτζου "εξ Άρτης". βλ. και αύξ. αρ. 63, 17 Φεβρουαρίου 1782, θάνατος Θεόδωρου Μπέτζου. Μνείες μελών αυτής της οικογένειας, καθώς επίσης και για την καταγωγή τους βλ. και στου Τριανταφύλλου. Οι κώδικες, ό.π., σ. 16-18, 22-25 και passim. Πρβλ. και Τωμαδάκη, Ναοί και Θεσμοί, ό.π., σ. 88, 93, 105, 117-119. - Τριανταφύλλου. Οι Κωστάκηδες, ό.π., σ. 28, 29, 36, 39, 40, 55, 58, 83, 86 και 114. - Τωμαδάκη, Ηπειρώται εις το Λιβόρνον, ό.π., σ. 12.

265. βλ. σ. 161 σημ. 238 της διατριβής.

266. Για τον Π. Αλεξιανό βλ. σ. 129, 130, 130 σημ. 142 της διατριβής.

ότι ετοιμάζονταν να μπαρκάρουν για το Μαον. Ο G. Bettoja μάλιστα στις 17 Νοεμβρίου 1769 έγραφε στους Inquisitori ότι θα προσπαθούσε να στείλει μαζί με τους 7 Έλληνες και τον Timoni στο Μαον για κατασκοπεία. Τόνιζε επίσης ιδιαίτερα το πόσο σημαντικοί κατά τη γνώμη του ήταν αυτοί οι 7 Έλληνες, κρίνοντας από τη συμπεριφορά που έδειχναν απέναντί τους όλοι οι αρχηγοί της Ελληνικής Κοινότητας Λιβόρνου. Δυστυχώς ο Timoni και ο G. Bettoja δεν αναγράφουν τα ονόματα αυτών των Ελλήνων. Λίγο αργότερα (κατά τις 20 Νοεμβρίου 1769) οι 7 Έλληνες μπάρκαραν σε πλοίο που τους μετέφερε στη Spiggia²⁶⁷ και από εκεί θα αναχωρούσαν για το Μαον ή για το Κάλιαρι της Σαρδηνίας, σύμφωνα με τα λεγόμενα του Γεωργίου Λάμπρου. Ο Timoni τελικά δεν πήγε μαζί τους, αλλά παρέμεινε στο Λιβόρνο²⁶⁸. Οι πληροφορίες αυτές των G. Bettoja και Timoni για τη συνεργασία των 7 Ελλήνων με τους αρχηγούς της Ελληνικής Κοινότητας Λιβόρνου αποδεικνύουν την ενεργό συμμετοχή σημαντικών μελών αυτής της κοινότητας στην προετοιμασία για την εξέγερση στην Ελλάδα. Αποκαλύπτουν επίσης και την ύπαρξη δικτύου μυστικών επαφών μεταξύ εξέχοντων μελών των ελληνικών παροικιών της Ιταλίας, κυρίως μάλιστα Ηπειρωτών, αφού τόσο οι Μαρούτσηδες - που είχαν στείλει τους 7 Έλληνες από τη Βενετία - όσο και οι Λάμπρος, Μπέτζος και Βρετός - που τους υποδέχτηκαν - ήταν Ηπειρώτες. Οι Έλληνες αυτοί είχαν στηρίξει όλες τους τις ελπίδες για απελευθέρωση στην ουσιαστική, όπως έλπιζαν, βοήθεια που θα τους έδινε ο ρωσικός στόλος. Για την πορεία του προς τη Μεσόγειο ενημερώνονταν μάλιστα και από άλλους συμπατριώτες τους που υπηρετούσαν σ' αυτόν. Χαρακτηριστικά ο G. Bettoja και ο Timoni ανέφεραν στις 17 Νοεμβρίου 1769 ότι έφθασε

267. Λιμάνι ανάμεσα στο Λιβόρνο και τη Γένοβα. Σήμερα ονομάζεται La Spezia.

268. Οι παραπάνω πληροφορίες για τους 7 Έλληνες που έφθασαν από τη Βενετία στο Λιβόρνο, καθώς και για τις κινήσεις τους εκεί, προέρχονται από 4 γράμματα των G. Bettoja και Timoni από το Λιβόρνο στις 17 και 24 Νοεμβρίου 1769, (2 του Bettoja και 2 του Timoni στις αντίστοιχες ημερομηνίες). Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini...", ό.π., αντίστοιχες ημερομηνίες. Ο Ιωάννης Βρετός (του Αργύρη) αναφέρεται από τον Timoni και τον Bettoja ως Giovanni Argiri. Στο γράμμα του Timoni στις 24 Νοεμβρίου 1769 υπάρχει επίσης η αξιομνημόνευτη πληροφορία ότι ο Α. Ορλώφ και δυο άλλοι αξιωματούχοι Ρώσοι είχαν παραγγείλει στο διάσημο γλύπτη Cibeï να φιλοτεχνήσει τις προτομές τους από το φημισμένο μάρμαρο της Carara. Ακόμη ότι στη Φλωρεντία κυκλοφόρησαν σονέτα προς τιμήν του Α. Ορλώφ. (Για άλλα σονέτα που δημοσιεύθηκαν το 1773 προς τιμήν του Α. Ορλώφ στην Τοσκάνη, βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 119-121.

γράμμα από το Portsmouth της Αγγλίας, όπου βρισκόταν ο ρωσικός στόλος, στο Νικόλαο Μπέτζο στο Λιβόρνο. Αποστολέας του ήταν κάποιος Έλληνας από την Άρτα, που υπηρετούσε σ' αυτό το στόλο. Με το γράμμα του ενημέρωνε τον Μπέτζο ότι οι Ρώσοι έκαναν στρατολογίες και συγκέντρωναν προμήθειες από την Αγγλία περιμένοντας την άφιξη εκεί και άλλων πλοίων τους. Του έγραφε επίσης ότι ο ρωσικός στόλος θα ερχόταν στο Αιγαίο, για να ανοίξει δίοδο επικοινωνίας με τη Μαύρη Θάλασσα²⁶⁹.

Η στενή παρακολούθηση όμως των Ορλώφ από κατασκόπους των Inquisitori της Βενετίας αλλά και των μυστικών υπηρεσιών της Τοσκάνης, υπέπεσε στην αντίληψη των Ορλώφ, γεγονός που τους έκανε πιο προσεκτικούς²⁷⁰. Πάλι όμως οι κατάσκοποι έβρισκαν τρόπους να ενημερώνουν τις μυστικές τους υπηρεσίες, λόγω ακριβώς της έντονης δραστηριότητας των Ρώσων στην Τοσκάνη.

Στο μεταξύ, στις 25 Νοεμβρίου 1769 έφθασε στη Βενετία μια αναφορά του βάλιου από την Κων/πολη, σύμφωνα με την οποία, τον Οκτώβριο του 1769 η Τουρκία έμαθε από τον εκεί Γάλλο πρεσβευτή για την αναχώρηση του ρωσικού στόλου από τη Βαλτική²⁷¹. Οι Τούρκοι είχαν πληροφορηθεί, ήδη από τον Αύγουστο του 1769, ότι ρωσικός στόλος ετοιμαζόταν στην Πετρούπολη να καταπλεύσει στη Μεσόγειο. Θεώρησαν όμως απίθανο να πραγματοποιηθεί αυτό το ταξίδι λόγω της μεγάλης απόστασης και των πολλών εξόδων. Πίστευαν ότι Ρώσοι κουρσάροι θα παρεμπόδιζαν τον επισιτισμό της Κων/πολης, έχοντας όμως ως βάσεις λιμάνια της Μεσογείου και όχι ότι θα έφθαναν από τη Βαλτική²⁷². Η ειδοποίηση του Γάλλου πρεσβευτή, ότι ήδη αναχώρησε ρωσικός στόλος από τη Βαλτική, έκανε τους Τούρκους

269. ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini ...", γράμματα του G. Bettoja και του Timoni από το Λιβόρνο στις 17 Νοεμβρίου 1769 (2 γράμματα, ένα του Bettoja και ένα του Timoni).

270. Για το ότι οι Ορλώφ είχαν αντιληφθεί ότι παρακολουθούνταν: α) από κατασκόπους της Βενετίας, βλ. διαβεβαίωση του Μαρούτση στον Draganich (ό.π., busta 594, δισέλιδη αναφορά του Draganich χ.έ. [β' δεκαπενθήμερο Νοεμβρίου 1769], που αρχίζει: "Ristituitoni dalla campagna ...") β) από κατασκόπους της Τοσκάνης, βλ. ό.π., busta 544, fasc. "Albertini...", γράμμα του G. Bettoja από το Λιβόρνο την 1 Δεκεμβρίου 1769.

271. Η αναφορά του βάλιου άργησε να φτάσει στη Βενετία. Ο Γάλλος πρεσβευτής ενημέρωσε την Υψηλή Πύλη τον Οκτώβριο του 1769 και η αναφορά του βάλιου γράφηκε στις 17 του ίδιου μήνα, όμως έφτασε στη Βενετία στις 25 Νοεμβρίου 1769. Βλ. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 214, φ. 289^v, 292^v, αναφορά αρ. 82 με ημερομηνία 17 Οκτωβρίου 1769.

272. Ό.π., φ. 289^v, 17 Οκτωβρίου 1769.

να συνειδητοποιήσουν τον κίνδυνο και να αυξήσουν τις προετοιμασίες τους για ενίσχυση του στόλου τους²⁷³. Παράλληλα ρώτησαν τους ξένους πρεσβευτές στην Κων/πολη για τη στάση που θα κρατούσαν οι χώρες τους στην περίπτωση που ο ρωσικός στόλος ζητούσε να αγκυροβολήσει στα λιμάνια τους για ανεφοδιασμό ή εξαιτίας θαλασσοταραχής. Οι απαντήσεις των ξένων πρεσβευτών ήταν γενικές και δεν ικανοποίησαν τους Τούρκους²⁷⁴. Ωστόσο ο βάιλος της Βενετίας είχε προλάβει λίγες μέρες πριν και είχε εκφράσει προς την Τουρκία την ευνοϊκή διάθεση της χώρας του για διατήρηση της βενετοτουρκικής φιλίας, γεγονός που ευχαρίστησε τους Τούρκους²⁷⁵. Επειδή όμως διαδίδονταν στην Κων/πολη ότι ο ρωσικός στόλος κατευθυνόμενος προς το Αιγαίο δε θα έβρισκε πουθενά αλλού προμήθειες παρά μόνο στα βενετικά νησιά του Ιονίου, ο βάιλος ζήτησε πιο λεπτομερείς οδηγίες από τη Σύγκλητο για την απάντηση που θα έδινε στους Τούρκους σε περίπτωση που τον ρωτούσαν κάτι για τα νησιά του Ιονίου και τις βενετικές κτήσεις της Βαλκανικής²⁷⁶. Η Σύγκλητος του απάντησε, σύμφωνα και με τις οδηγίες που του είχε ήδη στείλει από τις 31 Αυγούστου 1769, ότι έπρεπε να διαβεβαιώσει τους Τούρκους πως η Βενετία θα σεβόταν και θα τηρούσε με θρησκευτική ευλάβεια τη συνθήκη του Πασσάροβιτς²⁷⁷.

273. Βλ. και Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 158, αναφορά του Incisa di Camerana στις 9 Δεκεμβρίου 1769.

274. Ό.π., αναφορές του Incisa di Camerana στις 9 και 16 Δεκεμβρίου 1769. Βλ. και ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 214, φ. 315^{r-v}, αναφορά αρ. 85 του βάιλου στις 3 Νοεμβρίου 1769.

275. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 158, αναφορά του Incisa di Camerana στις 16 Δεκεμβρίου 1769.

276. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 214, φ. 315^v, αναφορά αρ. 85 του βάιλου στις 3 Νοεμβρίου 1769.

277. ASV, Senato Deliberazioni Costantinopoli, reg. 51, φ. 227^v, οδηγίες της Συγκλήτου προς το βάιλο στις 16 Δεκεμβρίου 1769. [Στα φ. 222^r-229^r περιέχονται περιληπτικά οι οδηγίες της Συγκλήτου προς το βάιλο κατά το έτος 1769 m.v. (= 1 Μαρτίου 1769 ως 28 Φεβρουαρίου 1770)]. Πρβλ. και σχετικές οδηγίες της Συγκλήτου προς διάφορους διοικητές των βενετικών κτήσεων, καθώς επίσης και σε πρεσβευτές της, στις 31 Αυγούστου 1769. (ASV, Senato Rettori Deliberazioni, reg. 146, φ. 111^r-117^v). Συγκεκριμένες οδηγίες προς το Γενικό Προβλεπτή της Θάλασσας στις 7 Οκτωβρίου 1769 βλ. ό.π., φ. 140^r. Για τις δεσμεύσεις της Βενετίας από τη συνθήκη του Πασσάροβιτς πρβλ. και σ. 149 της διατριβής. Για τις τουρκικές ερωτήσεις προς τους ξένους πρεσβευτές στην Κων/πολη και τις σχετικές οδηγίες της Συγκλήτου προς το βάιλο, βλ. και Manfroni, I, ό.π., σ. 1153, 1155.

Η γενικότερη στάση της Βενετίας απέναντι στη Ρωσία, αλλά και η ειδικότερη συμπεριφορά της προς το Μαρούτση προκάλεσαν την έντονη δυσαρέσκειά του. Σε συζητήσεις που είχε με τον Draganich εξέφρασε την άποψη ότι η συμπεριφορά της Βενετίας προς τη Ρωσία κάθε άλλο παρά ουδετερότητα έδειχνε. Η στενή προσκόλλησή της στη συνθήκη του Πασσάροβιτς έδινε την εντύπωση ότι η Βενετία έκλινε πολύ περισσότερο προς την Τουρκία παρά προς τη Ρωσία. Συνεχίζοντας ο Μαρούτσης είπε στον Draganich ότι με τη στάση της αυτή η Βενετία συμπεριφερόταν σχεδόν ως σύμμαχος της Τουρκίας. Ότι την ίδια άποψη είχε και η κυβέρνηση του για τη βενετική στάση και ότι έπρεπε να ξυπνήσει από το λήθαργό της [sic], για να επωφεληθεί από την ευκαιρία που της παρουσιαζόταν και να επανακτήσει τα χαμένα της εδάφη. Ο Μαρούτσης έλπιζε ότι η Βενετία θα άλλαζε στάση και θα υποστήριζε τη Ρωσία, όταν θα έβλεπε την επιτυχή έκβαση της ρωσικής εκστρατείας στη Μεσόγειο. Τέλος, ο Draganich ανέφερε και τις προσδοκίες του Μαρούτση ότι οι ρωσικές επιτυχίες και η ελληνική εξέγερση θα οδηγούσαν στην καταστροφή των Τούρκων και στην επανίδρυση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας²⁷⁸. Τα παράπονά του για τη "σκανδαλώδη", όπως τη χαρακτήρισε, στάση της Βενετίας τα εξέφρασε ο Μαρούτσης και στον Andrea Tron²⁷⁹, ο οποίος ήταν ο κύριος καθοδηγητής της εξωτερικής πολιτικής της Βενετίας. Στην ίδια συζήτησή του με τον Tron τον ενημέρωσε και για μια επίσημη διαμαρτυρία που θα υπέβαλε στο Collegio της Βενετίας για λογαριασμό της Αικατερίνης. Ο Βενετός διοικητής του Κάτταρο είχε αρνηθεί τη δίοδο σε απεσταλμένο του Dolgorukij, όταν ο τελευταίος ήταν στο Μαυροβούνιο²⁸⁰. Την πράξη αυτή η Αικατερίνη τη θεώρησε ενδεικτική της γενικότερης αρνητικής στάσης της Βενετίας, γεγονός που προκάλεσε και τη δυσαρέσκειά της. Έδωσε λοιπόν εντολή στο Μαρούτση να διαμαρτυρηθεί επίσημα. Πραγματικά ο Μαρούτσης στις 15 Δεκεμβρίου 1769 ν.η. υπέβαλε σχετική έγγραφη διαμαρτυρία στο Collegio και ζήτησε

278. Για τις απόψεις αυτές του Μαρούτση βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, δυο τετρασέλιδες αναφορές του Draganich κ.έ.. Η πρώτη είναι γραμμένη κατά το α' δεκαπενθήμερο του Δεκεμβρίου του 1769 και αρχίζει: "Mi si presentò...". Η δεύτερη χρονολογείται εύκολα με βάση το περιεχόμενό της στις 17 Δεκεμβρίου 1769 και αρχίζει: "Dovena essere...".

279. Ο Draganich, ο οποίος αναφέρει αυτή την πληροφορία, δεν κατονομάζει το συνομιλητή του Μαρούτση. Αναφέρει αόριστα "...με κάποιον πατρίκιο". (βλ. ό.π., μονοσέλιδη αναφορά του Draganich κ.έ. [15 Δεκεμβρίου 1769]). Για το ότι ήταν ο Tron βλ. Cini, Vaticano, ό.π., bob. 230, αναφορά του παπικού νούντσιου στη Βενετία Onorati στις 16 Δεκεμβρίου 1769.

280. Πρβλ. σημ. 221 αυτού του κεφαλαίου της διατριβής.

στο εξής ελεύθερη διάβαση των ταχυδρόμων της Ρωσίας από τα βενετικά εδάφη²⁸¹. Την επόμενη μέρα οι Βενετοί του απάντησαν εγγράφως ότι στο μέλλον δε θα ξαναεμποδιστεί άλλος ταχυδρόμος της Ρωσίας και ότι σε παρόμοιες μελλοντικές περιπτώσεις η Σύγκλητος της Βενετίας θα αποδείκνυε τις φιλικές της διαθέσεις προς την αυτοκράτειρα, αρκεί μόνον η στάση της αυτή να μην ερχόταν σε αντίθεση με τους όρους της συνθήκης του Πασσάροβιτς²⁸². Η απάντηση της Βενετίας ευχαρίστησε το Μαρούτση, που έλπιζε ότι αυτή η απάντηση ήταν ενδεικτική κάποιας αλλαγής στην πολιτική της Βενετίας, λόγω ίσως της άφιξης από στιγμή σε στιγμή του ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο²⁸³. Γι' αυτό και έστειλε αμέσως στην Πετρούπολη ταχυδρόμο με το μνημόνιό του και την απάντηση της Βενετίας²⁸⁴. Ουσιαστικά όμως η πολιτική της Βενετίας δε θα αλλάξει. Άλλωστε τη μέρα που η Βενετία απαντούσε στο μνημόνιο του Μαρούτση (16 Δεκεμβρίου), την ίδια μέρα έστειλε και σχετικές οδηγίες στους πρεσβευτές της στη Βιέννη και στην Κων/πολη, καθώς και στους δυο Γενικούς Προβλεπτές της (Δαλματίας και Θάλασσας), ενημερώνοντάς τους παράλληλα για την υπόθεση. Στους Προβλεπτές μάλιστα έγραφε ότι σε παρόμοιες περιπτώσεις ταχυδρόμων της Ρωσίας θα αποφάσιζαν οι ίδιοι "κατά περίπτωση", σύμφωνα με τις γενικές οδηγίες που τους είχαν δώσει, λαμβάνοντας υπόψη τα συμφέροντα της Βενετίας σε σχέση με τη Ρωσία και την Τουρκία. Τους τόνιζαν όμως ότι θα έπρεπε να υπολογίζουν στις αποφάσεις τους κυρίως τις δεσμεύσεις της Βενετίας προς την Τουρκία από τη συνθήκη του Πασσάροβιτς²⁸⁵.

281. Η διαμαρτυρία του Μαρούτση βρίσκεται στο: ASV, Collegio Esposizioni Principi, reg. 114, φ. 67^{r-v}, 15 Δεκεμβρίου 1769.

282. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Memoriali dell' incaricato...", φ. 5^r, 16 Δεκεμβρίου 1769.

283. Ο Draganich στην αναφορά του προς τους Inquisitori στις 17 Δεκεμβρίου 1769 (βλ. σημ. 278 αυτού του κεφ.) περιείχε περίληψη του μνημονίου του Μαρούτση (15 Δεκεμβρίου 1769) και της απάντησης της Βενετίας (16 Δεκεμβρίου 1769). Επίσης στην ίδια αναφορά του έκανε λόγο και για την ικανοποίηση του Μαρούτση από τη βενετική απάντηση.

284. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, δισέλιδη αναφορά του Draganich χ.έ. [περίπου στις 20 Δεκεμβρίου 1769], που αρχίζει: "Perche V. S. Illustrissima...".

285. ASV, Senato Corti, reg. 146, φ. 214^{r-v}, 16 Δεκεμβρίου 1769, οδηγίες της Συγκλήτου προς τους Βενετούς πρεσβευτές στη Βιέννη και στην Κων/πολη και προς τους δυο Γενικούς Προβλεπτές. Πληροφορίες επίσης για το μνημόνιο του Μαρούτση και την απάντηση της Βενετίας βλ.: ASV, Senato Dispacci Germania, filza 273, φ. 13^r-17^r, αναφορά αρ. 8 του Βενετού πρεσβευτή στη Βιέννη Gradenigo στις 30 Δεκεμβρίου

Ο Δεκέμβριος του 1769 ήταν ο μήνας που αναμενόταν ο ρωσικός στόλος στη Μεσόγειο. Ήδη στις 30 Νοεμβρίου του 1769 (ν.η.) είχε φθάσει στο Γιβραλτάρ²⁸⁶. Η ναυαρχίδα αυτού του στόλου έφθασε στο λιμάνι Μαον της Μινόρκας στις 11 Δεκεμβρίου, ενώ λίγο μετά άλλα 7 πολεμικά πλοία γραμμής αγκυροβόλησαν και αυτά στο ίδιο λιμάνι²⁸⁷. Για την άφιξη τμήματος του ρωσικού στόλου στο Μαον ενημερώθηκαν αμέσως οι Ορλώφ στην Πίζα και ο Μαρούτσης στη Βενετία²⁸⁸. Σύντομα η είδηση αυτή διαδόθηκε παντού²⁸⁹ και προκάλεσε αναζωπύρωση των σχετικών συζητήσεων για τον τόπο προορισμού του στόλου. Καλά πληροφορημένος γι' αυτό ήταν ο G. Bettoja, ο οποίος με γράμμα του από το Λιβόρνο στις 29 Δεκεμβρίου 1769 ενημέρωσε τους Inquisitori ότι έμαθε από τους Ρώσους και Έλληνες της Τοσκάνης πως το μεγαλύτερο μέρος του στόλου θα κατευθυνόταν προς τη Μάνη. Πρόσθετε ακόμη ότι οι διάφορες αποστολές των Ρώσων από την Τοσκάνη σχεδόν όλες είχαν ως τόπο προορισμού τη Μάνη και ότι από εκεί έφθαναν στην Τοσκάνη τα πιο σημαντικά

1769. - Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 48], bob. 225, αναφορά του Durazzo στις 23 Δεκεμβρίου 1769. - Cini, Vaticano, ό.π., bob. 230, αναφορές του Onorati στις 16 και 30 Δεκεμβρίου 1769. - Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 158, αναφορά του Incisa di Camerana στις 30 Δεκεμβρίου 1769. (Οι πρεσβευτές του Βατικανού και της Σαρδηνίας στις αναφορές τους στις 30 Δεκεμβρίου και ο πρεσβευτής της Αυστρίας στην αναφορά του στις 23 Δεκεμβρίου 1769 έχουν ως συνημμένα το μνημόνιο του Μαρούτση και την απάντηση της Βενετίας).

286. ASV, Inquisitori di Stato, busta 513, fasc. ετών 1760...1781, αναφορά του προξένου της Βενετίας στο Λιβόρνο Francesco Bichi προς τους Inquisitori στις 18 Δεκεμβρίου 1769.

287. Ό.π., busta 544, fasc. "Albertini...", γράμμα του G. Bettoja στις 18 Δεκεμβρίου 1769. Για την άφιξη των Ρώσων στο Μαον βλ. και ό.π., ανώνυμο γράμμα [του Timoni] προς τους Inquisitori στις 23 Δεκεμβρίου 1769, καθώς και ό.π., busta 513, fasc. ετών 1760...1781, αναφορά του Francesco Bichi στις 22 Δεκεμβρίου 1769. Στο παραπάνω γράμμα του Bettoja (18 Δεκεμβρίου 1769) υπάρχει επίσης η πληροφορία ότι ο Παναγιώτης Αλεξανός διορίστηκε ως υποπλοίαρχος ενός πολεμικού πλοίου των Ρώσων, αλλά προσωρινά κρατούσε μυστικό το διορισμό του αυτό.

288. Ό.π., busta 544, fasc. "Albertini...", γράμμα του G. Bettoja στις 18 Δεκεμβρίου 1769. Βλ. και ό.π., busta 594, μονοσέλιδη αναφορά του Draganich χ.έ. [τέλη Δεκεμβρίου 1769], που αρχίζει: "Le devo significare...".

289. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 158, αναφορά του Incisa di Camerana στις 23 Δεκεμβρίου 1769.

έγγραφο για τη σχεδιαζόμενη εξέγερση²⁹⁰. Έγραφε επίσης ότι το Δεκέμβριο έστειλε ο Α. Ορλώφ από την Πίζα στο Μοριά τον Έλληνα έμπορο του Λιβόρνου [Χριστόδουλο] Κωστάκη, για να βοηθήσει στην προετοιμασία της εξέγερσης. Ο Κωστάκης ήταν από τους ηγέτες της Ελληνικής Κοινότητας Λιβόρνου και παράλληλα - λόγω της καταγωγής από την Αχαΐα²⁹¹ - είχε μεγάλο κύρος στο Μοριά²⁹². Μετέφερε μαζί του πολλά χρήματα για τη στρατολόγηση των Ελλήνων της Δυτικής Πελοποννήσου (από την Αχαΐα ως τη Μεσσηνία) και για την καλύτερη προετοιμασία της εξέγερσης. Συνεργάστηκε και με τους Μανιάτες, οι οποίοι είχαν συγκεντρώσει αρκετά πολεμοφόδια για τις πρώτες μάχες με τους Τούρκους. Ο Κωστάκης μάλιστα ειδοποίησε, μέσω του Α. Ορλώφ, τους συνεταίρους του στις εμπορικές του επιχειρήσεις στο Λιβόρνο Πρασάκη και Πετροκόκκινο ότι ήταν αναγκαία η παράταση της παραμονής του στο Μοριά και ότι αρκετές χιλιάδες Έλληνες ήταν έτοιμοι να ξεσηκωθούν²⁹³.

Άμεσες πληροφορίες για την κατάσταση στο Μοριά, και ιδιαίτερα στη Μάνη, οι Βενετοί συγκέντρωναν και από την εξέταση πλοιαρχών τους, που για εμπορικούς λόγους επισκέπτονταν τα λιμάνια του Μοριά. Συγκεκριμένα, στις 18 Φεβρουαρίου 1769 ο Γενικός Προβλεπτής της Δαλματίας και Αλβανίας Domenico Condulmer ειδοποίησε τους Βενετούς για τις πληροφορίες που συγκέντρωσε από το Σκλαβούνο Mattio Jurovich, Βενετό υπήκοο και καπετάνιο ενός εμπορικού πλοίου που έφθασε στο Κάτταρο από τη Μάνη²⁹⁴.

290. ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini ...", γράμμα του G. Bettoja στις 29 Δεκεμβρίου 1769.

291. Οι αρχειακές πηγές δεν αναφέρουν συγκεκριμένα ποιο μέλος της οικογένειας Κωστάκη έκανε αυτό το ταξίδι στο Μοριά. Εκείνος όμως που αναφέρεται αυτή την περίοδο ως εγκατεστημένος στο Λιβόρνο ήταν ο Χριστόδουλος Κωστάκης. Μνημονεύεται ότι ζούσε εκεί ήδη από το 1764. Γι' αυτόν βλ. Τριανταφύλλου, Οι Κωστάκηδες, ό.π., σ. 16, 19, 25, 28, 29, 54-56. Για την καταγωγή της οικογένειάς του από την Κερπινή των Καλαβρύτων βλ. ό.π., σ. 11, 15, 17.

292. ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini ...", γράμμα του G. Bettoja στις 29 Δεκεμβρίου 1769.

293. Πληροφορίες για την αποστολή του Κωστάκη στο Μοριά βλ. ό.π., γράμματα του G. Bettoja στις 29 Δεκεμβρίου 1769, 12 [Ιανουαρίου] και 2 Φεβρουαρίου 1770, καθώς και ό.π., ανώνυμο γράμμα [του Timoni] στις 12 [Ιανουαρίου] 1770. Για τη συγκέντρωση πολεμοφοδίων στη Μάνη πρβλ. και Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 95.

294. Βλ. ASV, Bailo a Costantinopoli, busta 37, αντίγραφο: α) της αναφοράς αρ. 62 του Domenico Condulmer προς τη Σύγκλητο της Βενετίας στις 18 Φεβρουαρίου 1769 m.v. [=1770] και β) συνημμένη στην παραπάνω αναφορά η εξέταση του

Ο Juronich λοιπόν ανέφερε ότι είχε επισκεφθεί τη Μάνη από τις 15 Νοεμβρίου 1769 ως τις 11 Φεβρουαρίου 1770 (ν.η.), για να αγοράσει λάδι με προορισμό τη Βενετία. Κατά το διάστημα της παραμονής του στη Μάνη είχε αγκυροβολήσει στο λιμάνι των Κιτριών²⁹⁵. Εκεί γνωρίστηκε με τον Μπενάκη - τον οποίο χαρακτηρίζει ως προύχοντα της περιοχής και ηγέτη των Μανιατών. Ο Μπενάκης του πρότεινε να σηκώσει ρωσική σημαία, να επανδρώσει το πλοίο του με Μανιάτες και να το μετατρέψει σε κουρσάρικο εναντίον των Τούρκων. Για να τον πείσει, του έδειξε και γράμματα του Dolgorukij από την Πίζα που προέτρεπαν τον Μπενάκη σε τέτοιες ενέργειες. Δηλ. να βρίσκει καπετάνιους εμπορικών караβιών που επισκέπτονταν τα λιμάνια της Μάνης και να προσπαθεί να τους στρατολογήσει υποσχόμενος παράλληλα και ανταμοιβές. Παρόλες τις επίμονες και πειστικές προτάσεις του Μπενάκη ο Juronich αρνιόταν. Επειδή όμως οι πιέσεις συνεχίζονταν, ο Juronich αναγκάστηκε να αναχωρήσει από τη Μάνη στις 11 Φεβρουαρίου 1770 (ν.η.) και μάλιστα χωρίς να ολοκληρώσει τη φόρτωση του караβιού του με λάδι, όπως ανέφερε στον Condulmer. Σ' αυτή του την ενέργεια οδηγήθηκε λόγω της όξυνσης των σχέσεών του με τον Μπενάκη, και του φόβου του από την ύπαρξη τριών εξοπλισμένων μανιατικών γαλιωτών στο λιμάνι του Οίτυλου, λίγο νοτιότερα από τις Κιτριές²⁹⁶.

Παράλληλα, τα νέα που έφθαναν στη Βενετία το Δεκέμβριο του 1769 για τον αναβαθμισμένο ρόλο του Μαρούτση ήταν πολύ ανησυχητικά γι' αυτήν. Ο Ρώσος πρεσβευτής στη Βιέννη Golicyn διαβίβασε στον Bartolomeo Gradenigo - νέο πρεσβευτή της Βενετίας εκεί - ότι επιθυμία της Αικατερίνης ήταν να απευθύνονται στο Μαρούτση οι Βενετοί για όλα τα θέματα που άπτονται των ρωσοβενετικών σχέσεων²⁹⁷. Η αναβάθμιση αυτή του

καπετάνιου Mattio Juronich με την ίδια ημερομηνία. Τα αντίγραφα της αναφοράς του Condulmer και της εξέτασης του Juronich βρίσκονται συνημμένα στο δουκικό γράμμα που η Σύγκλητος έστειλε στο βάιλο στις 10 Μαρτίου 1770.

295. Το χωριό Κιτριές βρίσκεται στις ανατολικές ακτές του Μεσσηνιακού κόλπου. Σήμερα ονομάζεται Δολοί. Η ονομασία Κιτριές παρέμεινε ή ίδια για το ακρωτήριο που βρίσκεται νότια του χωριού. Για την ιδιαίτερη προτίμηση των Σκλαβούνων εμπόρων στο λάδι της Μάνης βλ. Κρεμμυδά, ό.π., σ. 320.

296. Όλες αυτές οι πληροφορίες του Juronich περιέχονται στην αρχειακή ένδειξη της προηγούμενης σημ. 294. Στο λιμάνι του Οίτυλου κατέπλευσε, λίγες μέρες μετά την αναχώρηση του Juronich από τις Κιτριές, και ο ρωσικός στόλος (17/ 28 Φεβρουαρίου 1770).

297. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, τρισέλιδη αναφορά του Draganich χ.έ. [τέλη Δεκεμβρίου 1769 - αρχές Ιανουαρίου 1770], που αρχίζει: "Ecco quanto in più tempi ...". Ο Draganich είχε αυτή την πληροφορία από τον ίδιο το Μαρούτση. Είχε γίνει όμως γνωστή στη Βενετία και από

Μαρούτση έκανε δυσκολότερη οποιαδήποτε σκέψη της Βενετίας για αποπομπή του. Ο Gradenigo μάλιστα σε αναφορά του προς τη Σύγκλητο της επιστούσε την ιδιαίτερη προσοχή της προς το Μαρούτση, γιατί, κατά τη γνώμη του, ο Μαρούτσης ήταν σε θέση να βλάψει τη Βενετία²⁹⁸. Ο Μαρούτσης το ίδιο διάστημα έδειχνε ιδιαίτερα ικανοποιημένος από την εμπιστοσύνη με την οποία τον περιέβαλλε η Αικατερίνη, η οποία γνώριζε τις δυσκολίες που ο επιτετραμμένος της είχε να αντιμετωπίσει από τη βενετική πολιτική. Στα μέσα Δεκεμβρίου του 1769 ο Μαρούτσης είχε δείξει στον Draganich σχετικά γράμματα του καγκελάριου Panin και άλλων ανώτερων Ρώσων αξιωματούχων, με τα οποία του εκφραζόταν η ευαρέσκεια της Αικατερίνης για τη δραστηριότητα, το ζήλο, την προσοχή και τη συνετή συμπεριφορά του. Ο Panin εξάλλου τόνιζε και τη μεγάλη ευχαρίστηση της Αικατερίνης, όταν διάβαζε τις αναφορές του Μαρούτση από τη Βενετία²⁹⁹. Ταυτόχρονα ο Μαρούτσης, προς μεγάλη του ικανοποίηση, απαλλάχθηκε και από την παρουσία του Tamara, με τον οποίο οι σχέσεις του ήταν κακές. Ο Tamara αναχώρησε στα τέλη Δεκεμβρίου του 1769 ως αγγελιαφόρος του Μαρούτση για την Πετρούπολη³⁰⁰.

Στο μεταξύ, έφθαναν συνέχεια γράμματα στον Α. Ορλώφ στην Τοσκάνη από διάφορες περιοχές της Ελλάδας και της Αλβανίας και τον ενημέρωναν για τις προετοιμασίες της εξέγερσης³⁰¹. Αλλά και οι Βενετοί ενημερώνονταν για τα ρωσικά σχέδια από τους πληροφοριοδότες τους. Αξιοσημείωτη είναι μια αναφορά του Draganich κατά τα τέλη Δεκεμβρίου του 1769 με αρχές Ιανουαρίου του 1770. Σύμφωνα μ' αυτή, ο Draganich έμαθε από το Μαρούτση ότι οι Ρώσοι προετοιμάζονταν να χτυπήσουν τους Τούρκους από τέσσερα σημεία ταυτόχρονα: α) από τη Γεωργία και τον Καύκασο με κατεύθυνση προς τη Μαύρη Θάλασσα, β) από τη Μολδοβλαχία (μέτωπο Δούναβη), γ) από την πλευρά του Αιγαίου και των παράκτιων περιοχών του με τη βοήθεια του ρωσικού

σχετική αναφορά του Gradenigo. (Πρβλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 48], bob. 225, αναφορά του Durazzo στις 27 Δεκεμβρίου 1769. - Cini, Vaticano, ό.π., bob. 230, αναφορά του Onorati στις 30 Δεκεμβρίου 1769).

298. Βλ. την αναφορά του Onorati της προηγούμενης σημείωσης.

299. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, δισέλιδη αναφορά του Draganic χ.έ. [περίπου στις 20 Δεκεμβρίου 1769], που αρχίζει: "Perche V. S. Illustrissima...".

300. Ό.π., μονοσέλιδη αναφορά του Draganich χ.έ. [τέλη Δεκεμβρίου 1769], που αρχίζει: "Le devo significare...". Πρβλ. και ό.π., δισέλιδη αναφορά του ίδιου χ.έ. [περίπου στις 20 Δεκεμβρίου 1769], που αρχίζει: "Perchè V. S. Illustrissima ...", για την πρόθεση του Μαρούτση να στείλει τον Tamara ως αγγελιαφόρο στην Πετρούπολη.

301. Ό.π., busta 544, fasc. "Albertini...", δυο γράμματα από το Λιβόρνο στις 12 [Ιανουαρίου] 1770. Το πρώτο ήταν του G. Bettoja και το δεύτερο ήταν ανώνυμο [του Timoni].

στόλου (θα επιτίθονταν και εναντίον της Θεσ/νίκης), δ) τέλος, τμήμα του στόλου θα κατευθυνόταν στις βορειδυτικές ακτές της Βαλκανικής. Από εκεί οι Ρώσοι [προφανώς με τη βοήθεια των Μαυροβούνιων] θα προωθούνταν στη Βοσνία και στη συνέχεια στη Βλαχία, για να ενωθούν με τα ρωσικά στρατεύματα που πολεμούσαν στο μέτωπο του Δούναβη³⁰². Λίγο αργότερα ο Draganich ανέφερε ότι άκουσε σε μια μυστική συζήτηση ανάμεσα στο Μαρούτση και το γραμματέα του στα γαλλικά - σύμφωνα με τον Draganich, ο Μαρούτσης δεν ήξερε πως ο Draganich καταλάβαινε τα γαλλικά - να γίνεται λόγος για τις φροντίδες του Μαρούτση για την επάνδρωση του ρωσικού στόλου με Έλληνες υπηκόους της Βενετίας. Στην αναφορά του ο Draganich έγραφε ότι, απ' ό,τι άκουσε, ο Μαρούτσης ήταν ο κύριος υπεύθυνος για τη στρατολόγηση αυτή και ότι τους προωθούσε, μέσω της Αγκόνας, προς τις περιοχές απ' όπου θα επιβιβάζονταν στο ρωσικό στόλο. Γι' αυτό και πολλοί Έλληνες έρχονταν στη Βενετία, για να προμηθευτούν από το Μαρούτση ρωσικά διαβατήρια³⁰³.

Ο κύριος τόπος συγκέντρωσης αυτών των Ελλήνων, όπως βέβαια και εκείνων που προέρχονταν από την τουρκοκρατούμενη Ελλάδα, ήταν η Τοσκάνη. Οι Ρώσοι ενδιαφέρονταν ιδιαίτερα για ναυτικούς και πλοιάρχους που γνώριζαν τις θάλασσες της Ανατολικής Μεσογείου, για να τους χρησιμοποιήσουν ως πλοηγούς για το στόλο τους. Στις 10 Ιανουαρίου 1770 έφθασαν στο Λιβόρνο δυο τέτοιοι Μεσολογγίτες καπετάνιοι - *carabociri* τους ονομάζουν οι πληροφοριοδότες των *Inquisitori* - αφού είχαν περάσει προηγουμένως από τη Βενετία. Προορισμός τους ήταν το Μαον, όπου βρισκόταν ο ρωσικός στόλος. Οι Ρώσοι προσπάθησαν να κρατήσουν μυστική την άφιξή τους στο Λιβόρνο, αλλά δεν ξέφυγαν της προσοχής του G. Bettoja και του Timoni, που ενημέρωσαν σχετικά τους *Inquisitori* της Βενετίας³⁰⁴. Τον Ιανουάριο του 1770 αναχώρησε από την Τοσκάνη, για να επιβιβαστεί στο ρωσικό στόλο στο Μαον, το μεγαλύτερο μέρος των Ρώσων και των Ελλήνων που είχαν συγκεντρωθεί εκεί. Ανάμεσά τους ήταν και πολλά εξέχοντα μέλη της ελληνικής παροικίας του Λιβόρνου³⁰⁵.

302. Ό.π., busta 594, τρισέλιδη αναφορά του Draganic χ.έ. [τέλη Δεκεμβρίου 1769 - αρχές Ιανουαρίου 1770], που αρχίζει: "Ecco quanto in piu tempi...".

303. Ό.π., δισέλιδη αναφορά του Draganich χ.έ. [αρχές Ιανουαρίου 1770], που αρχίζει: "Il marchese di Prié... Για τα ρωσικά διαβατήρια που χορηγούσε ο Μαρούτσης σε Έλληνες βλ. ό.π., τρισέλιδη αναφορά του Draganich χ.έ. [τέλη Ιανουαρίου - αρχές Φεβρουαρίου 1770], που αρχίζει: "Come supono che...".

304. Ό.π., busta 544, fasc. "Albertini...", γράμματα των Bettoja και Timoni από το Λιβόρνο στις 12 [Ιανουαρίου] 1770. (Του Timoni ήταν ανώνυμο).

305. Για την αναχώρηση Ρώσων και Ελλήνων από το Λιβόρνο για το Μαον βλ. ό.π., γράμματα του G. Bettoja στις 19 και 26 Ιανουαρίου του 1770 και γράμματα ανώνυμα [του Timoni] στις 12

Στο μεταξύ ο Μαρούτσης, ενόψει και της άφιξης του ρωσικού στόλου, συνέχιζε να χρηματοδοτεί με βενετικά τζεκίνια τις προετοιμασίες των Ρώσων στην Ιταλία. Τον Ιανουάριο του 1770 η κρατική τράπεζα της Βενετίας (Zecca) αναγκάστηκε να κόψει πλήθος νέων νομισμάτων, για να ανταποκριθεί στη ζήτηση³⁰⁶. Ο Draganich επίσης ανέφερε ότι το ίδιο διάστημα ο Μαρούτσης έστελνε συχνά απεσταλμένους του στον Α.Ορλώφ στην Πίζα³⁰⁷. Μάλιστα στα τέλη Ιανουαρίου με αρχές Φεβρουαρίου του 1770 είχε προγραμματίσει να πάει και ο ίδιος ο Μαρούτσης στην Τοσκάνη, για να μεταφέρει χρήματα στον Α. Ορλώφ και να συνομιλήσει μαζί του για τη σχεδιαζόμενη εξέγερση. Ο Α. Ορλώφ, σύμφωνα με τον Draganich, δε θα επιβιβαζόταν στο στόλο, αν πρώτα δε συζητούσε με το Μαρούτση. Γι' αυτό και ο Μαρούτσης περίμενε να ολοκληρώσει πρώτα ο Ορλώφ κάποιες προετοιμασίες του και να τον ειδοποιήσει με αγγελιαφόρο του να μεταβεί στην Τοσκάνη³⁰⁸. Τελικά ο Μαρούτσης αναχώρησε από τη Βενετία για την Τοσκάνη στις 7 Μαρτίου 1770 (ν.η.)³⁰⁹, όταν τμήμα του ρωσικού στόλου βρισκόταν στο Οίτυλο της Μάνης ήδη από τις 28 Φεβρουαρίου 1770 (ν.η.).

και 19 του ίδιου μήνα. Πρβλ. και ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 684, αναφορά αρ. 151 (10 Φεβρουαρίου 1770) του Βενετού προξένου στη Γένοβα G. Gervasone για την άφιξη πολλών Ελλήνων από το Λιβόρνο και την Ελλάδα στο Μαση, που θα χρησιμοποιούνταν ως πλοηγοί του ρωσικού στόλου στο Αιγαίο. Ο Bettoja και ο Timoni σ' όλα τα γράμματά τους που έγραψαν τον Ιανουάριο του 1770 - εκτός από το γράμμα του Bettoja στις 26 - δεν ανέφεραν το μήνα. Έγραφαν π.χ. 12 del 1770. Εύκολα όμως συνάγεται από τη μελέτη του περιεχομένου τους ότι είναι γραμμένα τον Ιανουάριο. Το γράμμα του Timoni στις 19 Ιανουαρίου του 1770 είναι το τελευταίο που έστειλε στον Albertini, γιατί λίγο αργότερα ο Timoni έφυγε από το Λιβόρνο.

306. Για την αποστολή χρημάτων από το Μαρούτση και την υπερβολική αύξηση κοπής νέων βενετικών τζεκινιών βλ. Cini, Vaticano, ό.π., bob. 230, αναφορά του Onorati στις 20 Ιανουαρίου 1770.

307. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, δισέλιδη αναφορά του Draganich χ.έ. [α' δεκαπενθήμερο Ιανουαρίου 1770], που αρχίζει: "Ella dirà che...".

308. Για τον προγραμματισμό και τους λόγους του ταξιδιού του Μαρούτση στην Τοσκάνη βλ. ό.π., αναφορές του Draganich: α) μονοσέλιδη χ.έ. [μέσα Ιανουαρίου 1770], που αρχίζει: "Mi comunico il Sig. Maruzzi...", β) δισέλιδη χ.έ. [αρχές τρίτου δεκαήμερου Ιανουαρίου 1770], που αρχίζει: "Credo sieno superflui...", γ) μονοσέλιδη χ.έ. [περίπου στις 25 Ιανουαρίου 1770], που αρχίζει: "Discorendo con il sig. Maruzzi..." και δ) δισέλιδη χ.έ. [τέλη Ιανουαρίου - αρχές Φεβρουαρίου 1770], που αρχίζει: "Come supono...".

309. Ό.π., αναφορά του Draganich στις 8 Μαρτίου 1770, (το Υ.Γ. είναι γραμμένο στις 9 Μαρτίου 1770). Είναι η πρώτη αναφορά του Draganich που φέρει ημερομηνία.

VI) Ένταση στις ρωσοβενετικές σχέσεις.

Στο μεταξύ, έως ότου αναχωρήσει ο Μαρούτσης από τη Βενετία, συνέβηκαν κάποια περιστατικά που αύξησαν την ένταση στις ρωσοβενετικές σχέσεις. Και πρώτα πρώτα μια νέα άρνηση των Βενετών να επιτρέψουν την ελεύθερη δίοδο σε απεσταλμένο της Ρωσίας που κατευθυνόταν προς το Μαυροβούνιο. Συγκεκριμένα οι *Cinque Savi alla Mercanzia* δεν του επέτρεψαν να επιβιβαστεί στην Ιστρία σε πλοίο με προορισμό το Κάτταρο. Αυτό προκάλεσε την έντονη διαμαρτυρία του Μαρούτση. Υπέβαλε γι' αυτό σχετικό υπόμνημα διαμαρτυρίας στο Collegio της Βενετίας στις 19 Ιανουαρίου 1770. Στο υπόμνημά του ανέφερε ότι η απαγόρευση αυτή ήταν αντίθετη με την απόφαση που είχε λάβει η Βενετία στις 16 Δεκεμβρίου 1769 και ζητούσε να επιτραπεί στον ταχυδρόμο να συνεχίσει απρόσκοπτα την αποστολή του. Ευελπιστούσε επίσης ότι δε θα παρουσιάζονταν και στο μέλλον τέτοια εμπόδια από τη Βενετία³¹⁰. Στις 20 Ιανουαρίου 1770 οι Βενετοί επέτρεψαν στον ταχυδρόμο να συνεχίσει την πορεία του προς το Κάτταρο και απάντησαν στο Μαρούτση ότι στο εξής, σύμφωνα και με την απόφαση της 16 Δεκεμβρίου 1769, οι ταχυδρόμοι της Ρωσίας δε θα ξαναεμποδίζονταν. Όσο για την παρεξήγηση, δικαιολογήθηκαν πως αυτή οφειλόταν σε κακή συνεννόηση³¹¹. Παρόλο που η απάντηση της Βενετίας ικανοποίησε το Μαρούτση³¹², ωστόσο οι Βενετοί ειδοποίησαν μυστικά το διοικητή τους στην Ιστρία - όπου είχε γίνει το συμβάν - ότι ξανά, σε παρόμοιες περιπτώσεις, θα έπρεπε να υπολογίζει περισσότερο τις δεσμεύσεις της Βενετίας προς την Τουρκία παρά

310. Για το μνημόνιο του Μαρούτση βλ. ASV, Collegio Esposizioni Principi, reg. 114, φ. 73^r-74^r, 19 Ιανουαρίου 1769 m.v. [=1770]. Βλ. και ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, δισέλιδη αναφορά του Draganich x.έ. [αρχές τρίτου δεκαήμερου Ιανουαρίου 1770], που αρχίζει: "Credo sieno superflui...", όπου ο Μαρούτσης εκφράζει τα παράπονά του για τη συμπεριφορά των Βενετών προς το πρόσωπό του και προς τον ταχυδρόμο της Ρωσίας.

311. Για την απάντηση της Βενετίας βλ. ASV, Senato Corti, reg. 146, φ. 235^{r-v}, 20 Ιανουαρίου 1769 m.v. [=1770]. Αντίγραφο της απάντησης βλ. και ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Memoriali dell' incaricato ...", φ. 11^r, 20 Ιανουαρίου 1769 m.v. [=1770]. Για την ίδια υπόθεση βλ. και Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 159, αναφορά του Incisa di Camerana στις 27 Ιανουαρίου 1770 και Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 49], bob. 226, αναφορά του Durazzo στις 7 Φεβρουαρίου 1770.

312. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, μονοσέλιδη αναφορά του Draganich x.έ. [περίπου στις 25 Ιανουαρίου 1770], που αρχίζει: "Discorendo con il sig. Maruzzi...".

προς τη Ρωσία³¹³. Για την ίδια υπόθεση ειδοποίησαν και τον πρεσβευτή τους στη Βιέννη Gradenigo³¹⁴.

Λίγο αργότερα ο Draganich ανέφερε το περιεχόμενο μιας συνομιλίας του με το Μαρούτση, το οποίο είναι αποκαλυπτικό των απόψεων του τελευταίου για την απελευθέρωση της Ελλάδας. Του είπε συγκεκριμένα ο Μαρούτσης ότι: "... οι Έλληνες του Μοριά και της Μακεδονίας δεν περίμεναν τίποτε άλλο για να ξεσηκωθούν παρά την άφιξη του ρωσικού στόλου, και ότι ήταν έτοιμοι να διακινδυνεύσουν τα πάντα για να ανακτήσουν τη λευτεριά τους. Εκτός από τη βοήθεια που θα τους πρόσφερε ο ρωσικός στόλος είχαν ήδη εξοπλιστεί και οι ίδιοι, κρύβοντας τα όπλα ακόμη και κάτω από τη γη. Ως τότε πια θα αυτοσυγκρατούνται οι Έλληνες, αφού αυτοί είναι οι πραγματικοί κύριοι εκείνων των τόπων, ιδίως τώρα που θα έχουν και την προστασία της Ρωσίας; Ποιος είναι εκείνος που δεν αγωνίζεται να απαλλαγεί από τη σκλαβιά, για να αναπνεύσει την ευτυχισμένη αύρα εκείνης της ελευθερίας που είχαν κατακτήσει και οι προπάτορές του; Κανένας δεν μπορεί να τους επικρίνει, αν προσπαθήσουν τώρα, που ήρθε η κατάλληλη ώρα, να ανακτήσουν αυτά που έχασαν...". Του είπε επίσης ότι κακολογούν τους Έλληνες και παραπονιούνται για το χαρακτήρα τους (χωρίς να διευκρινίσει ποιος τα λέει αυτά, γράφει ο Draganich), αλλά το γεγονός ότι έχουν επιλέξει και Έλληνες ως καπετάνιους φρεγατών του ρωσικού στόλου αποδεικνύει ότι, όποτε τους έχουν ανάγκη, τους χρησιμοποιούν³¹⁵.

Οι απόψεις αυτές του Μαρούτση είναι ενδεικτικές των γνώσεών του για το ιστορικό παρελθόν των Ελλήνων και της ακράδαντης πεποίθησής του ότι έφθασε, επιτέλους, ο καιρός να απελευθερωθούν. Ο Μαρούτσης βέβαια δεν ήταν ο μόνος Έλληνας που είχε αυτές τις απόψεις. Ήταν γενικότερο "πιστεύω" πολλών Ελλήνων ότι ο ρωσοτουρκικός πόλεμος που είχε αρχίσει το 1768 ήταν, ίσως, η καταλληλότερη ευκαιρία για να απαλλαγούν από τη μακρόχρονη σκλαβιά. Άλλωστε η ελληνική επανάσταση του 1770 ήταν η μήτρα, όπου κυοφορήθηκαν οι απελευθερωτικές και πατριωτικές ιδέες που αναπτύχθηκαν τα μεταγενέστερα χρόνια (Ρήγας Φεραίος - "1821"). Είναι επίσης ενδεικτικές ενός γενικότερου πνεύματος ελευθερίας που είχε αρχίσει να διαμορφώνεται εκείνη την περίοδο στην "Ευρώπη των φώτων". Εκδήλωση αυτού του πνεύματος ήταν και η ελληνική επανάσταση του 1770, άσχετα αν οι Ρώσοι χρησιμοποίησαν την εξέγερση αυτή κυρίως για αντιπερισπασμό των Τούρκων³¹⁶. Όσο για την

313. ASV, Senato Corti, reg. 146, φ. 235^v, 236^r, 20 Ιανουαρίου 1769 m.v. [=1770].

314. Ο.π., φ. 237^r, 20 Ιανουαρίου 1769 m.v. [=1770].

315. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, τρισέλιδη αναφορά του Draganich χ.έ. [τέλη Ιανουαρίου - αρχές Φεβρουαρίου 1770], που αρχίζει: "Come suppono che...".

316. Για το ρόλο που έπαιξε η ελληνική εξέγερση του 1770

πατρότητα του κατηγορού των Ελλήνων, παρόλο που ο Μαρούτσος δεν τον κατονομάζει, προφανώς θα είναι κάποιος από τους Ρώσους αξιωματούχους, αφού αυτοί χρησιμοποίησαν τους Έλληνες καπετάνιους σε πλοία του στόλου τους. Ίσως μάλιστα να είναι και ο ίδιος ο αρχηγός της εξέγερσης, ο Α. Ορλώφ, αφού ήδη από την άνοιξη του 1770 είναι γνωστή μια επιστολή του προς την Αικατερίνη, όπου καταφέρεται με βαριές εκφράσεις εναντίον των Ελλήνων³¹⁷.

Στο μεταξύ, η απήχηση της καθόδου του ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο ήταν τόσο έντονη στη Βενετία, ώστε είχε κυκλοφορήσει η φήμη πως η Αικατερίνη είχε διατάξει το στόλο

στην εξέλιξη των φιλελεύθερων ιδεών και της ιδέας του εθνισμού-πατριωτισμού σε πανευρωπαϊκό επίπεδο βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. XI-XVI, 3-166 *passim*. Συνοπτικά τις απόψεις του για το ίδιο θέμα βλ. του ίδιου, La rivolta, ό.π., σ. 17-34, όπου και πλούσια βιβλιογραφία στις σ. 35-42. Πρβλ. και ό.π., σ. 7-14 και σ. 14 σημ., εισαγωγή του Otto Kresten για τη διαχρονική έννοια του ελληνικού εθνισμού-πατριωτισμού.

317. Βλ. τμήμα της επιστολής στις De Madariaga, ό.π., σ. 210. Μετάφρασή της στα ελληνικά δημοσίευσε ο Παλατιολόγος, I, ό.π., τόμ. 5 (1881), σ. 149. Σύμφωνα με τον Παλατιολόγο, I, ό.π. και την De Madariaga, ό.π., σ. 614 σημ. 20, η επιστολή δε φέρει ημερομηνία. Από το περιεχόμενο όμως της επιστολής συνάγεται ότι ο Α. Ορλώφ βρισκόταν στο Μοριά, όταν τη συνέγραψε [11-14 Απριλίου (π.η) η άφιξή του]. Επίσης στην επιστολή αναφέρεται ότι δεν είχε φθάσει ακόμη ο Elphinston. [Εφθασε εκεί στις 11-12 Μαΐου (π.η.)]. Κατά συνέπεια η επιστολή πρέπει να γράφηκε στο Μοριά το διάστημα ανάμεσα στις 11 Απριλίου-12 Μαΐου 1770 (π.η.). Για τις διαφορές που παρουσιάζουν οι πηγές ως προς την ημερομηνία άφιξης του Α. Ορλώφ στο Μοριά βλ. Σάθα, Τουρκοκρατούμενη, ό.π., σ. 489.- Παλατιολόγου, Ημερολόγιον αυτόγραφον του Ρώσου ναυάρχου Γρέυγ, ό.π., τόμ. 3 (1879), σ. 44. - Σακελλαρίου, ό.π., σ. 183 σημ. 2.- Anderson, Naval Wars, ό.π., σ. 282. - Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 95, 95 σημ. 5 και 6. - Γεωργίου, ό.π., σ. 23. Για την ημερομηνία άφιξης του Elphinston βλ. Anderson, Naval Wars, ό.π., σ. 283. Ο Γριτσόπουλος, ό.π., σ. 112, θέτει την άφιξή του στις 15/26 Μαΐου, πράγμα που αποκλείεται, γιατί ο Elphinston βρισκόταν ήδη στις ακτές της ανατολικής Μάνης από τις 13/24 Μαΐου. [Βλ. ASV, Proveditori da Terra e da Mar, filza 1018, αναφορά του Βενετού απεσταλμένου Dadich στις 31 Μαΐου 1770, συνημμένη στην αναφορά αρ. 157 (18 Ιουνίου 1770) του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας]. Επίσης ο Γριτσόπουλος, ό.π., σ. 85, 88, χρονολογεί την επιστολή πριν από τις 29 Μαρτίου, θεωρώντας ως αποστολέα το Θ. Ορλώφ. Η επιστολή όμως είναι του Α. Ορλώφ, (βλ. De Madariaga, ό.π., σ. 210, 614 σημ. 20). Ο Κοντογιάννης, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 188, θεωρεί ότι η επιστολή γράφηκε λίγο πριν τη μάχη της Μεθώνης, χωρίς όμως να χρονολογεί τη μάχη.

αυτό να στραφεί αμέσως εναντίον της ίδιας της τουρκικής πρωτεύουσας, της Κων/πολης. Η πληροφορία αυτή διαδιδόταν κυρίως από Έλληνες της Βενετίας. Πρόσθεταν επίσης ότι η εμφάνιση του ρωσικού στόλου θα ξεσήκωνε τους κατοίκους όλων των νησιών του Αιγαίου εναντίον των Τούρκων. Ο νούντσιος του πάπα στη Βενετία Onorati ανέφερε τις προηγούμενες πληροφορίες στο Βατικανό και πρόσθετε ότι οι Έλληνες εκείνο που λαχταρούσαν περισσότερο ήταν να δουν την αναστήλωση της αυτοκρατορίας τους στην Κων/πολη³¹⁸. Ο Draganich όμως ενημέρωσε τους Inquisitori ότι, όπως έμαθε από το Μαρούτση, η Αικατερίνη δε θα επιτίθονταν εναντίον της Κων/πολης από την αρχή. Θα στρεφόταν πρώτα προς το Αιγαίο και, αφού κατακτούσε όσες περισσότερες τουρκικές κτήσεις στη Βαλκανική μπορούσε, εξασφαλισμένη πια θα στρεφόταν έπειτα και εναντίον της Κων/πολης³¹⁹. Στη συνέχεια ο Draganich ανέφερε ότι ο Μαρούτσης δεν έβλεπε το λόγο για τον οποίο οι Βενετοί προετοίμαζαν πολεμικά πλοία στα ναυπηγεία τους, αφού η Ρωσία θα προστάτευε τα χριστιανικά πλοία στις θάλασσες της Α. Μεσογείου, και ότι ο εξοπλισμός αυτός θα επιβάρυνε άσκοπα το ταμείο της Βενετίας³²⁰. Αλλά ούτε και για την ετοιμότητα και τις ικανότητες του βενετικού στόλου είχε καλή ιδέα ο Μαρούτσης, σύμφωνα με τις αναφορές του Draganich³²¹. Και πραγματικά, η συνεχιζόμενη παρακμή της Βενετίας στο β' μισό του 18^{ου} αιώνα είχε και τις αντίστοιχες αρνητικές επιπτώσεις (ποσοτικές και ποιοτικές) στις ένοπλες δυνάμεις της³²². Εκείνο όμως που όξυνε τις ήδη τεταμένες ρωσοβενετικές σχέσεις ήταν οι υποθέσεις Palicuschia και Porofkin.

Ο Αλέξανδρος Palicuschia καταγόταν από το Castelnovo του Κάτταρο. Ήταν καπετάνιος και συνιδιοκτήτης - κατά ένα μικρό ποσοστό - σε ένα βενετικό εμπορικό πλοίο. Προκάλεσε όμως τις υποψίες των Βενετών ότι σκόπευε να προσχωρήσει στο ρωσικό στόλο. Ήδη από τις 9 Οκτωβρίου 1769 οι Inquisitori είχαν ενημερώσει τον πρόξενο της Βενετίας στην Τεργέστη ότι ο Palicuschia είχε αυξήσει υπερβολικά τον αριθμό των κανονιών, καθώς επίσης και των ναυτών που υπηρετούσαν στο πλοίο του. Γι' αυτό, όταν έμαθαν ότι ο Palicuschia θα πήγαινε από τη Βενετία στην Τεργέστη - να φορτώσει ξυλεία για το Μοριά και

318. Cini, Vaticano, ό.π., bob. 230, 17 Φεβρουαρίου 1770.

319. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, μονοσέλιδη αναφορά του Draganich χ.έ. [α' δεκαπενθήμερο Φεβρουαρίου 1770], που αρχίζει: "Quanto mi increbbe...".

320. Ό.π.. Για τις πολεμικές προετοιμασίες της Βενετίας αυτή την περίοδο, ώστε να αντιμετωπίσει τους κινδύνους από τη ρωσοτουρκική σύγκρουση, βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 32.

321. Βλ. αναφορά προηγούμενης σημ. 319, καθώς και δισέλιδη αναφορά του ίδιου χ.έ. [μέσα Φεβρουαρίου 1770], που αρχίζει: "Ancorchè sia stato...".

322. Πρβλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 32.

την Κρήτη, όπως ο ίδιος είχε δηλώσει - ενημέρωσαν τον πρόξενό τους εκεί να συγκεντρώσει πληροφορίες για τη δραστηριότητα και τις επαφές του Palicuschia. Υποψιάζονταν βέβαια ότι η ξυλεία ήταν πρόφαση, αλλά δεν είχαν στοιχεία για να προβούν στην κατάσχεση του πλοίου³²³. Ο Palicuschia αναχώρησε για την Τεργέστη στις 10 Οκτωβρίου 1769. Μετά την αναχώρησή του, επισκέφθηκε το γραμματέα των Inquisitori ο κύριος ιδιοκτήτης του πλοίου Σπυρίδων Καπετανάκης του Λεονάρδου³²⁴ και τον διαβεβαίωσε ότι το πλοίο του προοριζόταν μόνο για εμπορική χρήση και όχι για πολεμική. Φανέρωσε όμως στο γραμματέα ότι είχε εξουσιοδοτήσει τον Palicuschia να πουλήσει αυτό το πλοίο, αν κατά τη διάρκεια των ταξιδιών του εύρισκε κάποια συμφέρουσα ευκαιρία. Οι Inquisitori, γνωρίζοντας ότι οι Ρώσοι επεδίωκαν να αγοράσουν πλοία στα διάφορα λιμάνια της Ιταλίας, για να ενισχύσουν και να συμπληρώσουν το στόλο τους που ερχόταν από τη Βαλτική, απαγόρευσαν αυτή την πώληση. Υποχρέωσαν τον Καπετανάκη να δηλώσει ότι το πλοίο θα μπορούσε να πουληθεί μόνο στη Βενετία και σε πρόσωπο που θα ενέκριναν οι Inquisitori. Γι' αυτό ανάγκασαν τον Καπετανάκη να γράψει στον Palicuschia ότι αναιρεί την εξουσιοδότηση που του είχε δώσει για την πώληση του πλοίου³²⁵. Ο Palicuschia όμως δεν περιορίστηκε μόνο στην πώληση του πλοίου στους Ρώσους, όπως φοβούνταν οι Βενετοί, αλλά προσχώρησε και ο ίδιος μαζί με το μεγαλύτερο μέρος του πληρώματος στο ρωσικό στόλο. Ήδη το είχε εξοπλίσει με 20 κανόνια και το είχε επανδρώσει με 80 ναύτες. Στις 7 Φεβρουαρίου του 1770 (ν.η.) παρέδωσε στις υγειονομικές αρχές της Ζακύνθου την έγγραφη άδεια ναυσιπλοΐας που του είχε χορηγήσει η Βενετία, κατέβασε από το κατάρτι τη σημαία του Αγ. Μάρκου και ανύψωσε τη ρωσική. Επισημοποίησε μάλιστα την ενέργειά του αυτή με έξι κανονιές μέσα στο ίδιο το λιμάνι της Ζακύνθου³²⁶. Έπειτα, αφού αναχώρησε από τη Ζάκυνθο, έφθασε

323. ASV, Inquisitori di Stato, busta 181, fasc. ετών 1761-1769, αρ. εγγράφου 50, 9 Οκτωβρίου 1769. Βλ. και ό.π., busta 538, φ. 1^ρ-ν, 19 Οκτωβρίου 1769.

324. Γι' αυτόν βλ. Di Salvo, Leonardos Kapetanakis, ό.π., σ. 25 σημ. 11 και σ. 26, 27. Έφυγε από τη Βενετία στα 1771 και υπηρέτησε αργότερα ως πρόξενος της Βενετίας στον Κάδικα της Ισπανίας. (Βλ. ό.π., σ. 26).

325. ASV, Inquisitori di Stato, busta 538, φ. 1^ρ-ν, 19 Οκτωβρίου 1769.

326. Για τις ενέργειες του Palicuschia βλ. ASV, Bailo a Costantinopoli, busta 37, αντίγραφο της εξέτασης του καπετάνιου Mattio Jurovich στις 18 Φεβρουαρίου 1770 (πρβλ. σημ. 294 αυτού του κεφ.). Ο Jurovich, κατά το ταξίδι της επιστροφής του από τη Μάνη προς τη Βενετία, είχε συναντήσει το πλοίο του Palicuschia έξω από το Κατάκωλο της Κυπαρισσίας και, στη συνέχεια, περνώντας από τη Ζάκυνθο έμαθε γι' αυτή την υπόθεση, (βλ. ό.π.). Για τις δικαιολογίες που

στις 13 Φεβρουαρίου στις ακτές της Κυπαρισσίας και από εκεί αναχώρησε στις 18 Φεβρουαρίου (ν.η.) φτάνοντας τελικά στη Μάνη στις 20 Φεβρουαρίου του 1770 (ν.η.)³²⁷. Μετέφερε εκεί όπλα, πολεμοφόδια και χρήματα για να τα παραδώσει στο Γιωργάκη Μαυρομιχάλη, όπως διαβεβαίωσε το Γενικό Προβλεπτή της Θάλασσας ο Nicolò Cumanò, πρόξενος της Βενετίας στην Αρκαδιά³²⁸. Οι Μανιάτες είχαν ήδη ειδοποιηθεί για την πρόθεση του Palicuschia να προσχωρήσει στους Ρώσους και για τη μεταφορά των πολεμοφοδίων στη Μάνη, πριν ακόμη γίνει γνωστή η ενέργεια αυτή του Palicuschia στο λιμάνι της Ζακύνθου³²⁹. Έτσι, όταν

επικαλέστηκε ο Palicuschia για την πράξη του βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 375, κατάθεση του Palicuschia στις 14/25 Φεβρουαρίου 1770. Η κατάθεση δόθηκε στο Οίτυλο στο Νικόλαο Καλέργη, πρόξενος της Βενετίας στην Καλαμάτα (με δικαιοδοσία επίσης στο Νησί και τη Μάνη). Η κατάθεση διαβιβάστηκε στους Cinque Savi συνημμένη στην αναφορά αρ. 118 του Καλέργη (25 Μαρτίου 1770 π.η.). [Η αναφορά του Καλέργη και τα συνοδευτικά της έγγραφα είναι αντίγραφα]. Πληροφορίες για την υπόθεση του Palicuschia βλ. και: Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 505, αναφορές του Antonio Novelli Triffoni στις 10 Φεβρουαρίου και 17 Μαρτίου 1770. - Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 159, αναφορές του Incisa di Camerana στις 10 και 17 Μαρτίου 1770. - Cini, Vaticano, ό.π., bob. 230, αναφορά του Onorati στις 10 Μαρτίου 1770. Σύντομη μνεία αυτής της υπόθεσης βλ. και: Παλαιολόγου, Ημερολόγιον αυτόγραφον του Ρώσου ναυάρχου Γρέυγ, ό.π., σ.36. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 124. - Manfroni, I, ό.π., σ. 1156-1158. (Αναφέρει λανθασμένα τον Palicuschia ως Ζακυνθινό, παρασύροντας έτσι και άλλους μελετητές). - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 37, 123. - Βλάση, Η συμμετοχή των Επτανησίων, ό.π., σ.68.

327. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1018, αντίγραφο γράμματος του Nicolò Cumanò, Βενετού προξένου στην Αρκαδιά (η περιοχή της Κυπαρισσίας), στις 23 Φεβρουαρίου 1769 m.v. [=1770] (ν.η.), συνημμένο στην αναφορά αρ. 136 (22 Μαρτίου 1770 ν.η.) του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας προς τη Σύγκλητο.

328. Ό.π.. Ο Cumanò συμπλήρωνε ότι: σύμφωνα με πληροφορίες του από τους Γαργαλιάνους, τμήμα των εμπορευμάτων που μετέφερε ο Palicuschia θα τα πήγαινε αργότερα στα Σφακιά της Κρήτης. Ο Palicuschia όμως δεν πήγε ο ίδιος στην Κρήτη, αλλά θα τα ξεφόρτωνε σε δυο σφακιώτικα πλοία που βρίσκονταν τότε στο Οίτυλο. (Βλ. πληροφοριακό σημείωμα του Καλέργη στην αρχή της κατάθεσης του Palicuschia που μνημονεύσαμε στη σημ. 326 αυτού του κεφ. της διατριβής).

329. Αυτό αποδεικνύεται και από το εξής γεγονός: ο Μπενάκης, στην προσπάθειά του να πείσει τον Mattio Jurovich να πάει με το μέρος των Μανιατών σηκώνοντας ρωσική σημαία στο πλοίο του και μετατρέποντάς το σε κουρσάρικο, του είχε φέρει

στις 17/28 Φεβρουαρίου 1770 έφθασε στο Οίτυλο της Μάνης ρωσικός στόλος με το Θ. Ορλώφ, ο Palicuschia ήταν ήδη εκεί³³⁰.

Το γεγονός της προσχώρησης του Palicuschia - μαζί με το πλοίο του - στους Ρώσους προκάλεσε μεγάλη ταραχή στους Βενετούς. Και αυτό γιατί το πλοίο του Paliccuchia, παρόλο που ανήκε σε ιδιώτες, ήταν ειδικής κατασκευής και θεωρούνταν δημόσιας δικαιοδοσίας. Η κυβέρνηση της Βενετίας βοηθούσε στη ναυπήγηση αυτών των πλοίων προσφέροντας ξυλεία και άλλα απαραίτητα εφόδια, αποκτώντας παράλληλα το δικαίωμα να τα χρησιμοποιήσει η ίδια ως πολεμικά σε περίπτωση ανάγκης. Αυτά τα πλοία ονομάζονταν από τους Βενετούς "Atta" και έπρεπε να είναι πάντα στη διάθεση της Βενετίας, όποτε τα χρειαζόταν. Οι Βενετοί φοβούνταν επίσης την αντίδραση της Τουρκίας, όταν θα γινόταν γνωστό ότι καπετάνιος βενετικής υπηκοότητας μαζί με το πλοίο και το πλήρωμά του προσχώρησε στους Ρώσους. Ανησυχούσαν ακόμη μήπως το παράδειγμα του Palicuschia βρει

ως παράδειγμα τον Palicuschia. Είπε στον Juronich ότι περίμεναν από στιγμή σε στιγμή στη Μάνη τον Palicuschia, για να τους μεταφέρει πολεμοφόδια. Η συζήτηση αυτή Μπενάκη - Juronich είχε γίνει, πριν ακόμη φθάσει στη Μάνη η είδηση για την ενέργεια του Palicuschia στη Ζάκυνθο. Περισσότερες πληροφορίες βλ. στην εξέταση του Juronich από το Γενικό Προβλεπτή της Δαλματίας και Αλβανίας που μνημονεύσαμε στη σημ. 294 αυτού του κεφ. της διατριβής.

330. Βλ. Παλαιολόγου, Ημερολόγιον αυτόγραφον του Ρώσου ναυάρχου Γρέυγ, ό.π., σ. 36. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 124. - Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 63 σημ. 4. Όμως ο Παλαιολόγος, Ημερολόγιον αυτόγραφον του Ρώσου ναυάρχου Γρέυγ, ό.π., σ. 36 και 36 σημ. 1, προφανώς από παρανόηση του νοήματος του ρωσικού κειμένου, διορθώνει το (σωστό) Οίτυλο, που αναφέρει το κείμενο στα ρωσικά, στο (λανθασμένο) Λιβόρνο. Έτσι, γράφει ότι ο Ορλώφ συνάντησε τον Palicuschia στο Λιβόρνο και τον έστειλε στο Οίτυλο, γεγονός όμως που δεν ευσταθεί. Το νόημα του ρωσικού κειμένου είναι το εξής: στο λιμάνι του Οίτυλου βρισκόταν ήδη ο Palicuschia με το πλοίο του, τον οποίο (Palicuschia) ο Ορλώφ τον είχε συμπεριλάβει στη ρωσική υπηρεσία και τον είχε αποστείλει στο Οίτυλο, για να αναμείνει το ρωσικό στόλο. Έτσι ο Παλαιολόγος παρέσυρε και το Γριτσόπουλο, ό.π., σ. 63 σημ. 4, να γράψει ότι το πλοίο του Palicuschia στάλθηκε από το Λιβόρνο. Αλλά και το όνομα "Άγιος Νικόλαος" που - σύμφωνα με τον Παλαιολόγο, Ημερολόγιον αυτόγραφον του Ρώσου ναυάρχου Γρέυγ, ό.π., σ. 36 και τον Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 124 - δόθηκε στο πλοίο από το Ρώσο ναύαρχο, ήταν απλά και μόνο η απόδοση στα ελληνικά του ήδη ιταλικού του ονόματος "San Nicolò". (Για την ιταλική ονομασία του πλοίου βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 181, fasc. ετών 1761-1769, αρ. εγγράφου 50, 9 Οκτωβρίου 1769, καθώς και ό.π., busta 538, φ. 1^α, 19 Οκτωβρίου 1769).

και άλλους μιμητές ανάμεσα στους Σλάβους και Έλληνες υπηκόους της³³¹. Άλλωστε ο ίδιος ο Μαρούτσης είχε διαβεβαιώσει το Draganich ότι και άλλοι θα μιμούνταν το παράδειγμα του Palicucchia³³². Επιβεβαιώθηκαν λοιπόν οι υποψίες των Βενετών - που είχαν ήδη εκφραστεί από τον Οκτώβριο του 1769, όταν ο Palicucchia εξόπλιζε το πλοίο. Παρόλο όμως που έμαθαν ότι η προσχώρησή του στους Ρώσους είχε σχεδιαστεί πριν από τον Οκτώβριο του 1769 (που αναχώρησε ο Palicucchia από τη Βενετία για την Τεργέστη) και υποψιάζονταν ότι ο μυστικός υποκινητής αυτής της ενέργειας βρισκόταν στη Βενετία³³³, δε μπορούσαν να κατηγορήσουν επίσημα το Μαρούτση ως υποκινητή λόγω έλλειψης αποδείξεων. Ωστόσο η άποψη αυτή είχε ευρεία διάδοση στην κοινή γνώμη της Βενετίας. Αργότερα βέβαια (άνοιξη 1771) επαληθεύτηκαν αυτές οι υποψίες των Βενετών. Οι Inquisitori di Stato έμαθαν ότι, πριν ο Palicucchia προσχωρήσει στους Ρώσους, είχε μυστικές συζητήσεις με το Μαρούτση³³⁴.

Στις 10 Μαρτίου 1770 η Βενετία ειδοποίησε το βάιλο στην Κων/πολη για την υπόθεση του Palicucchia και του έδωσε κατάλληλες οδηγίες για να καθουχάσει τους Τούρκους³³⁵.

331. Για το ειδικό ιδιοκτησιακό καθεστώς των πλοίων "Atta" βλ. Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 505, αναφορά του Antonio Novelli Triffoni στις 10 Φεβρουαρίου 1770. Για τους φόβους της Βενετίας βλ. ό.π., καθώς και Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 159, αναφορές του Incisa di Camerana στις 10 και 17 Μαρτίου 1770.

332. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 8 Μαρτίου 1770.

333. Βλ. αντίστοιχο υπαινιγμό στην αναφορά του Antonio Novelli Triffoni στις 10 Φεβρουαρίου 1770. (Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 505, 10 Φεβρουαρίου 1770).

334. Για το τι πίστευε η κοινή γνώμη της Βενετίας βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 27 Μαρτίου 1770. Για τις συζητήσεις Palicucchia-Μαρούτση βλ. ό.π., busta 521, fasc. έτους 1771, κατάθεση του Βενετού πλοιάρχου Zorzi Caenazzo χ.έ., συνημμένη σε απόφαση των Inquisitori στις 4 Απριλίου 1771. Ο Caenazzo ανέφερε ότι την πληροφορία αυτή την έμαθε από το Γιαννιώτη Δήμο Νικολάου, όταν ο τελευταίος προσπάθησε να πείσει τον Caenazzo να προσχωρήσει με το πλοίο του στο ρωσικό στόλο, ακολουθώντας το παράδειγμα του Palicucchia. Ο Νικολάου ήταν συμπατριώτης και συνεργάτη του Μαρούτση. Λεπτομέρειες για την υπόθεση Νικολάου-Caenazzo βλ. ό.π., απόφαση των Inquisitori στις 4 Απριλίου 1771 (με 10 συνημμένα έγγραφα), καθώς και σ. 262-264 της διατριβής.

335. ASV, Senato Rettori Deliberazioni, reg. 147, φ. 56^{r-v} 10 Μαρτίου 1770. - Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 505, αναφορά του Antonio Novelli Triffoni στις 17 Μαρτίου 1770.

Παράλληλα καταδίκασε ερήμην τον Palicucchia σε θάνατο, δήμευσε την περιουσία του και γκρέμισε το σπίτι του. Έδωσε μάλιστα ευρεία δημοσιότητα σ' αυτές της τις ενέργειες, για να αποτρέψει τυχόν μιμητές του και ταυτόχρονα ειδοποίησε ξανά το βάιλο για τα μέτρα που έλαβε³³⁶.

Στο μεταξύ στα μέσα Ιανουαρίου του 1770 (ν.η.) έφτασε στην Κέρκυρα το πρώτο ρωσικό πολεμικό πλοίο του στόλου της Βαλτικής. Είχε αναχωρήσει από το Μαση της Μινόρκας νωρίτερα από τα υπόλοιπα πλοία, ονομαζόταν Ογκα και καπετάνιος του ήταν ο Αθανάσιος Ροροφκιν. Αμέσως μόλις έφτασε εκεί, ο Ροροφκιν έγραψε στο Μαρούτση στη Βενετία για να του δηλώσει την άφιξή του στην Κέρκυρα και να αναμείνει τις οδηγίες του. Το γράμμα του Ροροφκιν ήταν γραμμένο επίτηδες με γενικές εκφράσεις, χωρίς να δίνει κάποια συγκεκριμένη πληροφορία. Και αυτό έγινε, για να κρύψει από τους Βενετούς τον πραγματικό λόγο της άφιξής του στην Κέρκυρα - στην περίπτωση που άνοιγαν το γράμμα - μια και διαβιβάστηκε στο Μαρούτση με το βενετικό ταχυδρομείο³³⁷. Ο Μαρούτσης ειδοποίησε την Πετρούπολη και τον Α. Ορλώφ στην Τοσκάνη για την άφιξη του Ροροφκιν στην Κέρκυρα³³⁸.

336. Για τα μέτρα εναντίον του Palicucchia βλ. ASV, Senato Rettori Deliberazioni, reg. 147, φ. 56^v-58^r (10 Μαρτίου 1770), φ. 87^r-88^r (12 Μαΐου 1770). Η καταδίκη του Palicucchia βρίσκεται στο: ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1018, συνημμένο έγγραφο αρ. 3 (8 Απριλίου 1770) στην αναφορά αρ. 140 (9 Απριλίου 1770) του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας. Βλ. και Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 159, αναφορά του Incisa di Camerana στις 19 Μαΐου 1770. Πρβλ. και Manfroni, I, ό.π., σ. 1158.

337. Το γράμμα του Ροροφκιν είχε γραφεί στις 4/15 Ιανουαρίου 1770. (Η ημερομηνία εξάγεται από το απαντητικό γράμμα που ο Μαρούτσης έστειλε στον Ροροφκιν από τη Βενετία στις 3 Μαρτίου 1770 (ν.η.) στα γαλλικά. Το γράμμα του Μαρούτση βρίσκεται στο: ASV, Inquisitori di Stato, busta 404, fasc. ετών 1769-1770, συνημμένο στην αναφορά του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας προς τους Inquisitori στις 22 Απριλίου 1770. Το δικό του γράμμα ο Μαρούτσης το είχε στείλει στον Κερκυραίο Κων/νο Μίλλια, για να το δώσει στον Ροροφκιν. Στο μεταξύ όμως ο Ροροφκιν είχε φύγει από την Κέρκυρα και έτσι το γράμμα περιήλθε στους Βενετούς. Για το περιεχόμενο του γράμματος του Ροροφκιν προς το Μαρούτση βλ. ό.π., busta 594, δυο αναφορές του Draganich προς τους Inquisitori χ.έ.. [Η πρώτη είναι δισέλιδη, έχει γραφεί περί τα μέσα Φεβρουαρίου του 1770 και αρχίζει: "Ancorchè sia stato...". Η δεύτερη είναι μονοσέλιδη, έχει γραφεί στο β' δεκαπενθήμερο του Φεβρουαρίου του 1770 και αρχίζει: "Al sig. Maruzzi..."].

338. Βλ. τη μονοσέλιδη αναφορά του Draganich της προηγούμενης σημ. 337.

Η είδηση της άφιξης ρωσικού πολεμικού πλοίου στην Κέρκυρα συντάραξε τη Βενετία, γιατί φοβήθηκε τον αντίκτυπο αυτής της άφιξης στους Έλληνες των νησιών του Ιονίου, αλλά και τις απρόβλεπτες αντιδράσεις της Τουρκίας, όταν θα γινόταν γνωστή στην Κων/πολη μια τέτοια είδηση. Ήταν βέβαια γνωστό στους Ρώσους ότι η Βενετία δεν επέτρεπε την είσοδο ρωσικών πλοίων στα λιμάνια της, επειδή δεσμευόταν από τη συνθήκη του Πασάροβιτς. Ο Ροροφκιν όμως είχε δηλώσει στο Γενικό Προβλεπτή της Θάλασσας ότι κατά τύχη βρέθηκε στην Κέρκυρα εξαιτίας αντίθετων ανέμων. Ζήτησε μόνο να ανεφοδιαστεί με νερό και υποσχέθηκε στο Γενικό Προβλεπτή ότι θα αναχωρούσε από την Κέρκυρα μόλις άλλαζε η διεύθυνση του ανέμου. Παρέμεινε όμως στο λιμάνι της Κέρκυρας για τρεις μέρες - παρόλο που οι άνεμοι ευνοούσαν την αναχώρηση του πλοίου του - και τελικά αναχώρησε από εκεί την τέταρτη μέρα. Οι Βενετοί υποψιάζονταν ότι τα λόγια του Ροροφκιν ήταν προφάσεις, για να καλύψουν τον πραγματικό σκοπό του. Πίστευαν ότι η άφιξη του ρωσικού πλοίου σε εκείνα τα μέρη είχε άμεση σχέση με τις κινήσεις των Χιμαριωτών για εξέγερση εναντίον των Τούρκων. Την υποψία τους αυτή την ενίσχυσε και ο Draganich, ο οποίος ανέφερε στους Inquisitori ότι, σύμφωνα με τις πληροφορίες που είχε συγκεντρώσει από το Μαρούτση, ο Ροροφκιν μετέφερε όπλα και πολεμοφόδια ή για τη Μάνη ή για άλλες περιοχές της Αλβανίας και ότι είχε ειδικές εντολές να παραπλανήσει τις βενετικές αρχές της Κέρκυρας για τον πραγματικό σκοπό της άφιξης του εκεί³³⁹. Αλλά και οι ίδιες οι βενετικές αρχές της Κέρκυρας διαπίστωσαν ότι το ρωσικό πλοίο μετέφερε πολεμοφόδια, στρατιωτικές στολές και ιπποσκευές³⁴⁰. Ο Γενικός Προβλεπτής Andrea Dona, κατά το διάστημα που το ρωσικό πλοίο βρισκόταν στην είσοδο του λιμανιού της Κέρκυρας, διέταξε τα εμπορικά πλοία που έφεραν οθωμανική σημαία να σπεύσουν στο εσωτερικό του λιμανιού και να καλυφθούν κάτω από τα κανόνια του κάστρου της Κέρκυρας. Έτσι θα αποφεύγονταν κάποιο ξαφνικό συμβάν ανάμεσά τους, που θα εξέθετε τη Βενετία απέναντι στην Τουρκία. Παράλληλα ο Dona απαγόρευσε τις επαφές Βενετών υπηκόων με το πλήρωμα του ρωσικού πλοίου και ειδοποίησε για τις ενέργειές του αυτές - εκτός από την κυβέρνησή του - και το βάιλο στην Κων/πολη, ώστε να είναι όσο το δυνατόν καλύτερα ενημερωμένος για το χειρισμό αυτής της υπόθεσης απέναντι στους Τούρκους. Η βενετική κυβέρνηση δέχτηκε με ικανοποίηση αυτές τις ενέργειες

339. Βλ. τις δυο αναφορές του Draganich της σημ. 337. Ο Draganich στη δισέλιδη αναφορά του της σημ. 337 ανέφερε με τη λέξη *Maina* την περιοχή για την οποία προορίζονταν τα πολεμοφόδια. Με τη λέξη *Maina* οι Βενετοί ονόμαζαν, εκτός από τη Μάνη του Μοριά, και μια περιοχή του Μαυροβούνιου. Ο Draganich όμως δε διευκρινίζει σε ποια Μάνη αναφέρεται.

340. *Cini, Modena, ó.π., [busta 147], bob. 505, αναφορά του Antonio Novelli Triffoni στις 24 Φεβρουαρίου 1770.*

του Donà, αλλά η ανησυχία της μεγάλωσε όταν διαπίστωσε ότι η άφιξη του Porofkin δεν ήταν άσχετη με τις κινήσεις των Χιμαριωτών³⁴¹. Και πραγματικά, οι Πάνος Μπιτσιίλης και Αντώνιος Γκίκας συνέχιζαν επίμονα τις προσπάθειές τους να συμμετάσχουν οι Χιμαριώτες στη σχεδιαζόμενη αντιτουρκική εξέγερση. Όμως οι προσπάθειές τους δεν είχαν ακόμη καρποφορήσει, γιατί συναντούσαν την έντονη αντίδραση της φιλοβενετικής παράταξης της Χιμάρας, που καθοδηγούνταν από τους Δήμο Γκίνη και Νικόλαο Πολύμερο³⁴². Οι Βενετοί ανησυχούσαν και για το γεγονός ότι Έλληνες υπήκοοί τους μετέφεραν πολεμοφόδια στη Χιμάρα παρά τη ρητή απαγόρευση της Βενετίας να μη συμμετέχουν με κανένα τρόπο σε αντιτουρκικές ενέργειες. Φοβούνταν λοιπόν μήπως οι ενέργειες αυτές των υπηκόων τους εγείρουν υποψίες στους Τούρκους ότι οι Βενετοί ευνοούσαν τους Ρώσους. Ήδη από τις 9 Σεπτεμβρίου 1769 ο Andrea Donà είχε ειδοποιήσει τη Σύγκλητο της Βενετίας ότι κάποιος Βενετός υπήκοος από την Πρέβεζα, επονομαζόμενος Βασιλάτος, είχε μεταφέρει πολεμοφόδια με το πλοίο του από την Αγκόνα στη Χιμάρα και έπειτα δεν επανήλθε πια στην Πρέβεζα, για να γλυτώσει τη σκληρή τιμωρία του από τις βενετικές αρχές. Ο Donà πίστευε ότι η μεταφορά αυτή είχε ήδη γίνει γνωστή στην Υψηλή Πύλη και, κατά συνέπεια, θα μεγάλωναν οι τουρκικές υποψίες εναντίον των Βενετών³⁴³. Παράλληλα ο υποπρόξενος της Βενετίας στην Άρτα Νικόλαος Πάγκαλος³⁴⁴ σε γράμμα του προς τον Andrea Donà στις 23

341. Για τις ενέργειες του Donà, την ικανοποίηση της Βενετίας απ' αυτές, καθώς και τη διαπίστωσή της για τις επαφές Porofkin-Χιμαριωτών, βλ. ASV, Senato Rettori Deliberazioni, reg. 146, φ. 172^v, 173^r, οδηγίες της Συγκλήτου προς το Γενικό Προβλεπτή της Θάλασσας στις 17 Φεβρουαρίου 1769 m.v. [=1770]. Πολλές πληροφορίες για την υπόθεση Porofkin βλ. και: Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 505, αναφορά του Antonio Novelli Triffoni στις 24 Φεβρουαρίου 1770. - Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 159, αναφορές του Incisa di Camerana στις 24 Φεβρουαρίου, 10 και 24 Μαρτίου, 12 Μαΐου 1770. - Cini, Vaticano, ό.π., bob. 230, αναφορά του Onorati στις 17 Φεβρουαρίου 1770. Σύντομη μνεία της υπόθεσης βλ. και: Manfroni, I, ό.π., σ. 1163, 1164. - Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 226, 227. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 37. - Βλάσση, Η συμμετοχή των Επτανησίων, ό.π., σ. 66, 67.

342. Για τα συμβάντα στη Χιμάρα μέχρι και τον Ιούλιο του 1769, βλ. σ. 137-148 της διατριβής.

343. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1017, αναφορά 103 του Andrea Donà στις 9 Σεπτεμβρίου 1769.

344. Πληροφορίες γι' αυτόν βλ. Π. Μ. Κοντογιάννη, Οι προστατευόμενοι, "Αθηνά", τόμ. 29 (1917), σ. 63-65. - Μέρτζιου, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν αρχείον, ό.π., σ. 292, 293. - Του ίδιου, Νέαι ειδήσεις περί του Λάμπρου Κατσώνη και του Ανδρούτσου εκ των αρχείων Βενετίας, εν Αθήναις 1959, σ.

Αυγούστου 1769 (ν.η.) έγγραφε ότι πολλοί Τούρκοι της Ηπείρου πίστευαν ότι υπήρχε κάποια μυστική ρωσοβενετική συνεργασία πίσω από τις στασιαστικές κινήσεις των Ελλήνων³⁴⁵. Συγκεκριμένα, στο γράμμα του ανέφερε τα εξής: Είχε φτάσει στην Άρτα η πληροφορία ότι διάφοροι συνεργάτες των Ρώσων είχαν μεταφέρει πολεμοφόδια στη Μάνη, το Ξερόμερο, τη Χειμάρα, το Μαυροβούνιο και σε άλλες περιοχές, για να ξεσηκώσουν τους κατοίκους τους εναντίον των Τούρκων. Στις 22 Αυγούστου 1769 (ν.η.) είχε φτάσει επίσης στην Άρτα αγγελιαφόρος, που μετέφερε γράμματα των Τούρκων διοικητών του Δέλβινου, του Αργυρόκαστρου και των Ιωαννίνων στο βοεβόδα της Άρτας. Με τα γράμματα αυτά επιβεβαιωνόταν η πληροφορία των προετοιμασιών για εξέγερση, καθώς και της μεταφοράς πολεμοφοδίων και χρημάτων στους παραπάνω τόπους. Γι' αυτό συνιστούσαν στο βοεβόδα της Άρτας να αυξήσει τις στρατιωτικές δυνάμεις της επαρχίας του και να βρίσκεται σε συνεχή επιφυλακή, για να προλάβει τυχόν εξέγερση των Ελλήνων. Τον ειδοποιούσαν επίσης ότι τα ίδια μέτρα είχαν λάβει και στις δικές τους επαρχίες και ότι είχαν ενημερώσει την Κων/πολη σχετικά. Μόλις έμαθαν αυτές τις ειδήσεις, οι τουρκικές αρχές της Άρτας συγκέντρωσαν τα όπλα και τα πολεμοφόδια από τα καταστήματα και τους κατοίκους της πόλης και ταυτόχρονα έστειλαν έναν μπουλούκμπαση στο Δέλβινο, για να στρατολογήσει 500 Τουρκαλβανούς και να τους οδηγήσει στην Άρτα για ενίσχυση της φρουράς της. Συνεχίζοντας ο Πάγκαλος ανέφερε ότι πολλοί Τούρκοι της Ηπείρου υποπτεύονταν πως πίσω από τις στασιαστικές κινήσεις των Ελλήνων βρίσκονταν - εκτός από τους Ρώσους - και οι Βενετοί. Μάλιστα οι υποψίες τους αυτές ενισχύθηκαν, όταν έπεσαν στα χέρια τους γράμματα εμπόρων της Κέρκυρας που έγραφαν σχετικές πληροφορίες σε συνεργάτες τους Γιαννιώτες εμπόρους. Έκλεινε τέλος το γράμμα του προς τον Dona εκφράζοντας τους φόβους του για τη μελλοντική στάση των Τούρκων απέναντι σ' αυτόν και τους Βενετούς υπηκόους που βρίσκονταν εκεί³⁴⁶.

Ο Andrea Dona το ίδιο διάστημα είχε επίσης ενημερωθεί από την κυβέρνησή του ότι οι Ρώσοι αγόραζαν πολεμοφόδια στην Τοσκάνη και τα προωθούσαν στη Χιμάρα και το Μοριά, και ότι σκόπευαν να χρησιμοποιήσουν τα Ιόνια νησιά ως διαμετακομιστικό σταθμό για την προώθηση των πολεμοφοδίων στις απέναντι

23 σημ. 1. - Σιορόκα, ό.π., σ. 190, 190 σημ. 4 και 5, σ. 191 σημ. 1, σ. 197 σημ. 2. - Κατσιαρδής-Hering, Η ελληνική παροικία, ό.π., σ. 314, 314 σημ. 44.

345. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1017, αντίγραφο γράμματος του Ν. Πάγκαλου με ημερομηνία 23 Αυγούστου 1769 (ν.η.) συνημμένο ως αρ. 3 στην αναφορά 103 (6 Σεπτεμβρίου 1769) του Andrea Dona.

346. Ό.π.. Για την κατάσταση που επικρατούσε στην Άρτα κατά τα Ορλωφικά και τη φιλοτουρκική στάση του Γάλου προξένου Julien βλ. Σιορόκα, ό.π., σ. 156-158.

ηπειρωτικές ακτές. Κυριότερος σταθμός, σύμφωνα με τις πληροφορίες τους, θα ήταν η Ζάκυνθος και σ' αυτές τις μεταφορές θα συμμετείχαν και υπήκοοι της Βενετίας. Γι' αυτό, στις 31 Αυγούστου 1769 έλαβε σαφείς οδηγίες από τη Σύγκλητο της Βενετίας να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα για να αποτρέψει τέτοιες ενέργειες και να τιμωρήσει σκληρά τυχόν παραβάτες, εμποδίζοντας παράλληλα και τον ελλιμενισμό στα βενετικά λιμάνια ξένων πλοίων που θα μετέφεραν πολεμοφόδια³⁴⁷. Πραγματικά ο Donà, υπακούοντας στις εντολές της κυβέρνησής του, έστειλε σε όλους τους διοικητές των βενετικών κτήσεων στην Ανατολή σχετική εγκύκλιο διαταγή στις 2 Οκτωβρίου 1769³⁴⁸.

Στο μεταξύ στη Χιμάρα οι διαμάχες ανάμεσα στη φιλορωσική και τη φιλοβενετική παράταξη συνεχίζονταν. Στις 26 Οκτωβρίου 1769 (π.η.) οι προύχοντες της επαρχίας αυτής που αντιδρούσαν στις προσπάθειες του Π. Μπιτσιίλη και του Α. Γκίκα, έστειλαν γράμμα στον Α. Ορλώφ στην Τοσκάνη καταγγέλλοντας τους Μπιτσιίλη και Γκίκα ότι ενεργούσαν από προσωπική ματαιοδοξία και ότι οι ενέργειές τους θα προκαλούσαν γενική σφαγή των Χιμαριωτών από τους Τούρκους³⁴⁹.

Περίπου τρεις μήνες αργότερα, στις 15/26 Ιανουαρίου 1770, ο Π. Μπιτσιίλης αναχώρησε από τη Χιμάρα για την Πρέβεζα, όπου θα επιβιβαζόταν σε πλοίο για να πάει να συναντήσει τον Α. Ορλώφ. Μαζί του έφερε γράμματα που υπογράφονταν από προκρίτους της επαρχίας Χιμάρας, για να τα παραδώσει στον Α. Ορλώφ. Σύμφωνα όμως με τις καταγγελίες του Δ. Γκίνη και του Ν. Πολύμερου, μόνο οι υπογραφές των προκρίτων των Δρυμάδων και του Βούνου ήταν γνήσιες, γιατί ο Π. Μπιτσιίλης είχε πλαστογραφηθεί τις άλλες υπογραφές, ώστε να αντιπροσωπεύουν δήθεν αυτά τα έγγραφα και τους υπόλοιπους Χιμαριώτες³⁵⁰. Στη συνέχεια επιβιβάστηκε στο ρωσικό πλοίο Orka, που με πλοίαρχο

347. Για τις πληροφορίες και οδηγίες που έδωσε η Σύγκλητος στο Donà βλ. ASV, Senato Rettori Deliberazioni, reg. 146, φ. 111^r-113^r, 31 Αυγούστου 1769.

348. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1017, αντίγραφο της διαταγής του Donà με ημερομηνία 2 Οκτωβρίου 1769, συνημμένο ως αρ. 4 στην αναφορά του αρ. 108 προς τη Σύγκλητο στις 14 Οκτωβρίου 1769.

349. Ο.π., αντίγραφο γράμματος των προκρίτων της επαρχίας Χιμάρας προς τον Α. Ορλώφ με ημερομηνία 26 Οκτωβρίου 1769 (π.η.), συνημμένο ως αρ. 3 στην αναφορά 120 (23 Δεκεμβρίου 1769) του Α. Donà προς τη Σύγκλητο. Για τις κατηγορίες τους προς τον Π. Μπιτσιίλη και τον Α. Γκίκα βλ. σ. 147, 148 της διατριβής.

350. Για την αναχώρηση του Π. Μπιτσιίλη από τη Χιμάρα βλ. ό.π., filza 1018, αντίγραφο γράμματος των Δ. Γκίνη, Ν. Πολύμερου στις 21 Φεβρουαρίου 1770 (π.η.), συνημμένο ως αρ. 4 στην αναφορά 136 (22 Μαρτίου 1770) του Donà. Για τις καταγγελίες του Δ. Γκίνη και του Ν. Πολύμερου, ότι ο Π.

τον Ροροφκίν βρισκόταν εκείνο το διάστημα στα Επτάνησα. Συγκεκριμένα, αναφέρεται από τις αρχειακές πηγές ότι ο Μπιτσιίλης ήταν στη συνοδεία του Ροροφκίν, όταν ο τελευταίος συναντήθηκε στις 8/19 Φεβρουαρίου 1770 στη Ζάκυνθο με τον κόμη Δημήτριο Μοτσενίγο. Μάλιστα, σύμφωνα με τα λεγόμενα του Θ. Ορλώφ, ο Μπιτσιίλης είχε παίξει σημαντικό ρόλο στο να ξεσηκωθούν πολλοί Επτανήσιοι και να περάσουν στο Μοριά, για να συμμετάσχουν στις επιχειρήσεις εναντίον των Τούρκων³⁵¹.

Ο Ροροφκίν είχε φτάσει στις αλυκές της Ζακύνθου στις 8 Φεβρουαρίου 1770 (ν.η.) και την ίδια μέρα ο Βενετός διοικητής

Μπιτσιίλης πλαστογράφησε τις υπογραφές των υπόλοιπων Χιμαριωτών, βλ.ό.π., αντίγραφο γράμματος αυτών των δύο στις 2 Ιουνίου 1770 (π.η.), συνημμένο ως αρ. 5 στην αναφορά 159 (24 Ιουνίου 1770 ν.η.) του Dona.

351. Για τη συνάντηση Μοτσενίγου-Ροροφκίν στη Ζάκυνθο βλ. ανάκριση-κατάθεση του Μοτσενίγου στον Προβλεπτή της Ζακύνθου Claudio Gherardini στις 19 Φεβρουαρίου 1769 (ν.η.) π.ν. [=1770]. (Βλ. ό.π., αντίγραφο της κατάθεσης του Μοτσενίγου συνημμένο ως αρ. 2 στην αναφορά αρ. 133 (11 Μαρτίου 1770) του Dona προς τη Σύγκλητο).

Ο Δημήτριος Μοτσενίγος καταγόταν από επιφανή οικογένεια Βενετών ευγενών. Το παρακλάδι όμως αυτής της οικογένειας στο οποίο ανήκε ο Μοτσενίγος ζούσε στη Ζάκυνθο και είχε ασπαστεί την ορθοδοξία. Για τη δράση του Μοτσενίγου στο πλευρό των Ρώσων κατά τη διάρκεια των Ορλωφικών βλ. και κεφ.ΣΨ', υποκεφ. V της διατριβής. Επίσης πληροφορίες για τη δράση του όχι μόνο στα Ορλωφικά αλλά και μετά τη λήξη τους, ως τις 2 Μαΐου 1793 ν.η. που πέθανε στη Βενετία, βλ. Κ. Α. Παλαιολόγου, Περί του κόμητος Μοτσενίγου, "Παρνασσός", τόμ. 6 (1882), σ. 711-720. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 51 -53. Για την ημερομηνία του θανάτου του βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 578, fasc. Μάρτιος-Μάιος 1793, αναφορά του πληροφοριοδότη G. Cattaneo στις 2 Μαΐου 1793. Ο Παλαιολόγος, Περί του κόμητος, ό.π., σ. 711 σημ., λανθασμένα αναφέρει ότι πέθανε στα 1801. Επίσης πρέπει να διορθωθεί η πληροφορία του Παλαιολόγου, ό.π., ότι στα 1777 ο Μοτσενίγος ήταν ο αντιπρόσωπος της Ρωσίας στη Βενετία, αφού ως το 1783 αντιπρόσωπός της εκεί ήταν ο Μαρούτσης. Το σωστό είναι ότι ο Μοτσενίγος είχε διοριστεί στα 1776 από την Αικατερίνη ως γενικός επίτροπος του ναυτικού της Ρωσίας στα ιταλικά λιμάνια. Βλ. σ. 305, 306, 330 της διατριβής. Ο Μοτσενίγος έχει ταφεί στην ορθόδοξη εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στη Βενετία.

Όσο για το ρόλο του Μπιτσιίλη στον ξεσηκωμό των Επτανησίων βλ. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1018, αναφορά του Dadich, Βενετού απεσταλμένου στους Ορλώφ, στις 31 Μαΐου 1770 (ν.η.), συνημμένη ως αρ. 3 στην αναφορά 157 (18 Ιουνίου 1770) του Dona προς τη Σύγκλητο. Πρβλ. και σ. 228 και 228 σημ. 104 της διατριβής.

της Claudio Gherardini ενημέρωσε τον προϊστάμενό του Γενικό Προβλεπτή στην Κέρκυρα Andrea Donà για την άφιξη του ρωσικού πλοίου. Ο Donà έδωσε εντολή στον Gherardini να επικαλεστεί το 23^ο άρθρο της συνθήκης του Πασσάροβιτς και την απάντηση που έδωσαν στο Μαρούτση στις 16 Δεκεμβρίου 1769, και να προσπαθήσει να πείσει τον Porofkin να αναχωρήσει από τη Ζάκυνθο όσο το δυνατόν γρηγορότερα. Στο μεταξύ να εμποδίσει τυχόν επαφές Ζακυνθινών με το πλήρωμα του πλοίου. Πρόσθεσε επίσης ότι την ίδια συμπεριφορά έπρεπε να επιδείξει ο Gherardini και στην περίπτωση που πήγαιναν και άλλα ρωσικά πλοία στη Ζάκυνθο³⁵². Ο Porofkin όμως δε βιαζόταν να αναχωρήσει από την Ζάκυνθο, γιατί ήθελε να επιδιορθώσει και να επισκευάσει τις ζημιές του πλοίου του. Στην προσπάθειά του αυτή βρήκε πρόθυμο συμπαραστάτη το Ζακυνθινό κόμη Δ. Μοτσενίγο. Για τον τελευταίο ο Gherardini ανέφερε στον Donà ότι: στις 19 Φεβρουαρίου 1770 (ν.η.) πήγε στο σπίτι του Μοτσενίγου ο Porofkin συνοδευόμενος από μερικούς Έλληνες που είχε μαζί του στο πλοίο. Ανάμεσά τους ήταν και ο Πάνος Μπιτσιίλης. Ο Μοτσενίγος εφοδίασε τον Porofkin με ένα γεωγραφικό χάρτη της Μεσογείου και ο Porofkin του έδωσε ορισμένες γενικές πληροφορίες για το στόλο³⁵³. Ο Gherardini κάλεσε το Μοτσενίγο να δώσει εξηγήσεις γι' αυτή την επίσκεψη του Porofkin στο σπίτι του και ο Μοτσενίγος υποβάθμισε την αξία αυτής της επίσκεψης χαρακτηρίζοντάς την ως μια απλή πράξη ευγένειας του Porofkin. Είπε δηλ. στον Gherardini ότι ο Porofkin τον είχε συναντήσει τυχαία κοντά στις αλυκές της Ζακύνθου, όταν το ρωσικό πλοίο είχε πάει εκεί, και γι' αυτό ο Porofkin το θεώρησε σκόπιμο να τον επισκεφτεί. Όσο για το χάρτη, του είπε ότι ο ίδιος ο Porofkin του τον ζήτησε, γιατί τον είδε στη βιβλιοθήκη του σπιτιού του³⁵⁴. Γνωρίζουμε όμως

352. Για την άφιξη του Porofkin στη Ζάκυνθο και τις οδηγίες του Donà προς τον Gherardini βλ. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1018, αντίγραφο γράμματος του Donà προς τον Gherardini στις 11 Φεβρουαρίου 1769 m.v. [=1770], συνημμένο ως αρ. 4 στην αναφορά 129 (14 Φεβρουαρίου 1769 m.v. [=1770]) του Donà προς τη Σύγκλητο. Πληροφορίες επίσης για την κατασκευή και το φορτίο (πολεμοφόδια, γούμενες, ιστία) που μετέφερε το πλοίο έδωσε στο Γενικό Προβλεπτή της Δαλματίας και Αλβανίας και ο Mattio Jurovich, ο καπετάνιος του βενετικού πλοίου που συνάντησε το ρωσικό στη Ζάκυνθο στις 12 Φεβρουαρίου 1770. (Βλ. την εξέταση του Jurovich που αναφέραμε στη σημ. 294 αυτού του κεφαλαίου της διατριβής).

353. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1018, αντίγραφο εξέτασης του Μοτσενίγου από τον Gherardini στις 19 Φεβρουαρίου 1769 m.v. [=1770], συνημμένο στην αναφορά 133 (11 Μαρτίου 1770) του Donà προς τη Σύγκλητο.

354. Ό.π..

από αναφορά του Ρώσου διπλωμάτη Semen Romanovič Voronzov³⁵⁵ ότι η βοήθεια του Μοτσενίγου ήταν πιο ουσιαστική απ' ό,τι ανέφερε ο Gherardini στον Donà. Σύμφωνα με τον Voronzov, ο Μοτσενίγος βοήθησε να σωθεί το πλοίο του Ροροφκίν - που κινδύνευε να βυθιστεί από την προσάραξη του σε βράχο της Ζακύνθου - στέλνοντας εκεί 300 άνδρες, οι οποίοι δούλεψαν δυο μερόνυχτα και κατόρθωσαν να οδηγήσουν το πλοίο με ασφάλεια στο λιμάνι. Ο Μοτσενίγος επίσης έδωσε στον Ροροφκίν και ό,τι άλλο είχε ανάγκη (χάρτες, οδηγούς, εφόδια) και μάλιστα έπεισε τον Gherardini, δωροδοκώντας τον, να επιτρέψει την επισκευή του πλοίου στη Ζάκυνθο³⁵⁶. Το πλοίο αυτό, αφού επιδιορθώθηκαν οι ζημιές του, αναχώρησε από τη Ζάκυνθο ύστερα από λίγο.

Η παραμονή του Ροροφκίν στα Επτάνησα, περισσότερο μάλιστα από ένα μήνα, αποδεικνύει έμμεσα και τη σημαντική θέση που κατείχαν αυτά τα νησιά στα ρωσικά σχέδια. Η εγγύτητα των νησιών αυτών (από την Κέρκυρα ως τα Κύθηρα) με τις παράλιες περιοχές της Δ. Βαλκανικής (Μαυροβούνιο-Χιμάρα-υπόλοιπη Ήπειρος-Αιτωλοακαρνανία-Μοριάς και κυρίως Μάνη), καθώς επίσης και το γεγονός ότι τα Επτάνησα κατοικούνταν από Έλληνες, ομόδοξους δηλ. των Ρώσων, αποδεικνύει ότι η γεωγραφική θέση των νησιών και η εθνότητα του πληθυσμού τους θα μπορούσαν να βοηθήσουν τους Ρώσους στην πραγμάτωση των σχεδίων τους. Επιβεβαιώνονται έτσι οι πληροφορίες του Adrea Donà ότι οι Ρώσοι σκόπευαν να χρησιμοποιήσουν τα Επτάνησα ως διαμετακομιστικό σταθμό και ορμητήριο, αξιοποιώντας τους Επτανήσιους και τα πλοία τους³⁵⁷.

Έτσι εξηγείται και η πρόταση του Π. Μαρούτση προς τον Κερκυραίο Νικόλαο Νίκα να αναλάβει πρόξενος της Ρωσίας στην Κέρκυρα. Συγκεκριμένα, ο Μαρούτσης πρότεινε στο Γεώργιο Νίκα - που ήταν γιος του Νικόλαου Νίκα και βρισκόταν στη Βενετία για σπουδές - να γράψει στον πατέρα του αν δέχεται να γίνει πρόξενος της Ρωσίας στην Κέρκυρα. Ως κύριο έργο του θα είχε να φροντίζει για την ικανοποίηση των αναγκών του ρωσικού στόλου που θα ερχόταν στη Μεσόγειο.

Ο Μαρούτσης γνώριζε καλά το Νικόλαο Νίκα, γιατί οι οικογένειές τους είχαν αναπτύξει, ήδη από το παρελθόν, στενές εμπορικές σχέσεις μεταξύ τους. Η οικογένεια Νίκα προερχόταν από την οθωμανική επικράτεια και είχε εγκατασταθεί στην

355. Ο S. R. Voronzov υπηρέτησε μερικούς μήνες ως πληρεξούσιος πρεσβευτής της Ρωσίας στη Βενετία, λίγο μετά την αναχώρηση από εκεί του Μαρούτση για την Πετρούπολη (1783). Βλ. Winter, ό.π., σ. 369. Πρβλ. και σ. 346, 346 σημ. 84 της διατριβής.

356. Οι παραπάνω πληροφορίες βρίσκονται σε αναφορά του S. R. Voronzov στα 1777. Βλ. Παλαιολόγου, Περί του κόμητος, ό.π., σ. 714. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 51, 51 σημ. 22, σ. 52.

357. Βλ. σ. 193, 194 της διατριβής. Πρβλ. και Βλάσση, Η συμμετοχή των Επτανησίων, ό.π., σ. 65.

Κέρκυρα. Ήταν πολύ γνωστή στους Βενετούς διοικητές της Κέρκυρας, γιατί οι εμπορικές της δραστηριότητες της απέφεραν πολλά πλούτη. Κατά συνέπεια, οι Βενετοί την υπολόγιζαν πολύ.

Ο Γεώργιος Νίκας όμως, πριν κοινοποιήσει την πρόταση του Μαρούτση στον πατέρα του, ειδοποίησε το Σπυρίδωνα Καπετανάκη³⁵⁸, τον οποίο είχε ορίσει ο πατέρας του ως κηδεμόνα του κατά το διάστημα που ο Γεώργιος θα παρέμενε στη Βενετία για σπουδές. Ο Καπετανάκης συμβούλεψε το Γεώργιο Νίκα να ειδοποιήσει τις βενετικές αρχές για την πρόταση του Μαρούτση και να μη γράψει τίποτε στον πατέρα του ή, έστω, να του γράψει αυτά που θα του υποδείξουν οι αρχές της Βενετίας. Πραγματικά, ο Γεώργιος Νίκας άκουσε τη συμβουλή του Καπετανάκη και γνωστοποίησε στους Inquisitori την πρόταση του Μαρούτση³⁵⁹.

Οι αρχαιακές πηγές δεν προσδιορίζουν χρονικά την πρόταση του Μαρούτση. Άλλωστε, γι' αυτό και η αναφορά αυτή τοποθετήθηκε στο φάκελο 750 της σειράς των Inquisitori, που τιτλοφορείται "senza data". Με βάση όμως το σημείο της αναφοράς "...della nota armata navale, che si vocifera aspettarci nei mari del Levante...", η πρόταση τοποθετείται το φθινόπωρο του 1769³⁶⁰.

Δε γνωρίζουμε αν η πρόταση του Μαρούτση κοινοποιήθηκε τελικά στο Νικόλαο Νίκα. Σίγουρα όμως οι Βενετοί δεν επέτρεψαν τη δημιουργία ρωσικού προξενείου στην Κέρκυρα, τη στιγμή μάλιστα που βρισκόταν σε εξέλιξη ο ρωσοτουρκικός πόλεμος και η Βενετία, από την πλευρά της, θα είχε να αντιμετωπίσει και την εύλογη τουρκική αντίδραση. Εξάλλου και αργότερα (1776-77) η Βενετία θα αρνηθεί το διορισμό του Κερκυραίου Σπ. Βαρούχα ως προξένου της Ρωσίας στην Κέρκυρα, γιατί φοβόταν ότι η επιρροή που θα ασκούσε στους συμπατριώτες του θα απέβαινε σε βάρος των βενετικών συμφερόντων³⁶¹.

Η διερευνητική πρόταση του Μαρούτση μας επιτρέπει να αντιληφθούμε καλύτερα και τις προθέσεις της Ρωσίας. Ενώ οι Ρώσοι θα χρησιμοποιήσουν ως κύρια ναυτική τους βάση το

358. Γι' αυτόν βλ. σ. 186 και 186 σημ. 324 της διατριβής.

359. Πληροφορίες γι' αυτή την πρόταση του Μαρούτση βλ. στο ASV, Inquisitori di Stato, busta 750, fasc. "Mar.-Maz.", τρισέλιδη αναφορά προς τους Inquisitori χωρίς έτος και αποστολέα. [Η πρώτη σελίδα αρχίζει: "Il cavalier Maruzzi ha proposto..."].

360. Το Σεπτέμβριο 1769 έγινε γνωστή στη Βενετία η αναχώρηση του στόλου από την Πετρούπολη (βλ. σ. 150 της διατριβής) και το Δεκέμβριο 1769 η άφιξή του στο Μαοη της Μινόρκας (βλ. σ. 176 της διατριβής).

361. Για την υπόθεση Βαρούχα βλ. σ. 328, 329 της διατριβής. Βλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 255-257. Ο Βαρούχας διορίστηκε τελικά στα 1782 πρόξενος της Ρωσίας στην Τεργέστη, (βλ. σ. 209, 330 σημ.19 της διατριβής).

Λιβόρνο, θα επιδιώξουν παράλληλα και τη σύσφιξη των σχέσεών τους με τη Βενετία. Και αυτό γιατί το Λιβόρνο απείχε πολύ από το μελλοντικό θέατρο των επιχειρήσεων στα Βαλκάνια, ενώ οι βενετικές κτήσεις στο Ιόνιο θα ήταν μια άριστη βάση από κάθε άποψη.

Παράλληλα με τα Επτάνησα, και η γεωγραφική θέση της Μάλτας θα μπορούσε να βοηθήσει τους Ρώσους στα σχέδιά τους. Βρίσκεται στο κέντρο της Μεσογείου και στην πορεία (Γιβραλτάρ - Βαλκανική χερσόνησος) που θα ακολουθούσαν τα ρωσικά πλοία προερχόμενα από τη Βαλτική. Γι' αυτό και ο ρωσικός στόλος, που είχε φθάσει στο μεταξύ στο Μαον, σκόπευε να αγκυροβολήσει πρώτα στη Μάλτα και στη συνέχεια να κατευθυνθεί προς τη Μάνη³⁶². Ήδη η Μ. Αικατερίνη στις 18 Ιουλίου 1769 π.η. (ημέρα αναχώρησης του στόλου από Πετρούπολη) είχε γράψει γράμμα στο Μάγιστρο των ιπποτών της Μάλτας, καλώντας τον να συμμετάσχει στον αγώνα εναντίον των Τούρκων. Του ζήτησε επίσης να δώσει την άδεια στους Ρώσους να χρησιμοποιούν το λιμάνι της Μάλτας και να αγοράζουν από εκεί τα εφόδια που είχαν ανάγκη. Παρόμοιο γράμμα προς το Μάγιστρο έγραψε και ο ναύαρχος Spiridon από το Μαον το Δεκέμβριο του 1769. Τα γράμματα της Αικατερίνης και του Spiridon τα μετέφερε στο Μάγιστρο ο Ιταλός μαρκήσιος Giorgio Cavalcabò, ο οποίος είχε διοριστεί από την Αικατερίνη ως επιτετραμμένος της στη Μάλτα³⁶³. Ο Μάγιστρος όμως στις 31 Ιανουαρίου 1770 (ν.η.) απάντησε αρνητικά στις αιτήσεις των Ρώσων προφασιζόμενος ότι δεσμευόταν από τις ευρωπαϊκές καθολικές χώρες που ήταν οι προστάτιδες του τάγματός του. Σύμφωνα με τις δεσμεύσεις αυτές, επιτρεπόταν στο τάγμα των ιπποτών να δέχεται στη Μάλτα μόνο μέχρι τέσσερα πλοία κάθε φορά. Όσο για τα τρόφιμα που ζητούσαν οι Ρώσοι, απάντησε ότι η παραγωγή της Μάλτας μόλις και μετά βίας κάλυπτε τις καθημερινές ανάγκες των κατοίκων της. Στην πραγματικότητα βέβαια η Μάλτα βρισκόταν κάτω από ισχυρή γαλλική και ναπολιτανική επιρροή, και έτσι οι ελπίδες των Ρώσων για συμμετοχή της Μάλτας στον αντιτουρκικό αγώνα

362. Για την πρόθεση των Ρώσων να συγκεντρώσουν το στόλο τους στη Μάλτα βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, δυο δισέλιδες αναφορές του Draganich κ.έ.. Η πρώτη [μέσα Φεβρουαρίου 1770] αρχίζει: "Ancorchè sia stato...". Η δεύτερη [τρίτο δεκαήμερο Φεβρουαρίου 1770] αρχίζει: "Entro questa giornata...". Την πληροφορία αυτή ο Draganich την είχε μάθει από το Μαρούτση. Για αναχώρηση τμήματος του ρωσικού στόλου από το Μαον για τη Μάλτα βλ. και ό.π., busta 544, fasc. "Albertini...", γράμματα του G. Bettoja στις 5 και 9 Φεβρουαρίου 1770.

363. Ο Cavalcabò ήταν επιτετραμμένος της Ρωσίας στη Μάλτα από τις 27 Ιανουαρίου 1770 ως τις 29 Απριλίου 1776, βλ. Winter, ό.π., σ. 357.

έμειναν απραγματοποίητες³⁶⁴. Οι Ρώσοι ειδοποίησαν το Μαρούτση για τις προσπάθειές τους αυτές, καθώς και για την απάντηση του Μάγιστρου³⁶⁵. Έτσι, μόνο τέσσερα πλοία του στόλου με τον Θ. Ορλώφ έφθασαν στη Μάλτα και, καθοδηγούμενα από τον έμπειρο Αντώνιο Ψαρό, κατέπλευσαν τελικά στο Οίτυλο της Μάνης στις 17/28 Φεβρουαρίου 1770³⁶⁶.

Το ίδιο διάστημα ο Μαρούτσης ετοιμαζόταν να αναχωρήσει από τη Βενετία για να συναντηθεί με τον Α. Ορλώφ στην Τοσκάνη, πριν ο τελευταίος επιβιβαστεί σε πλοίο του στόλου που θα τον μετέφερε στο Μοριά. Είχε λάβει μάλιστα και σχετικό γράμμα του Α. Ορλώφ που τον καλούσε να πάει στην Πίζα³⁶⁷. Όμως, τα νέα εμπόδια που έθεσαν ξανά οι Βενετοί στην αποστολή ενός ταχυδρόμου των Ρώσων προς το Μαυροβούνιο, τον ανάγκασαν να αναβάλει για λίγο το ταξίδι του για την Τοσκάνη³⁶⁸. Στις

364. Για την επιρροή των Γάλλων στη Μάλτα βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 15. - Του ίδιου, La rivolta, ό.π., σ. 19. Πρβλ. και Γεωργίου, ό.π., σ. 8, 83 και 84. Πληροφορίες για τις προσπάθειες των Ρώσων να προσεταιριστούν τη Μάλτα, καθώς και για την αλληλογραφία ανάμεσα σε Αικατερίνη και Spiridon με το Μέγα Μάγιστρο των ιπποτών της Μάλτας βλ.: Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 158, οδηγίες του Υπουργείου των Εξωτερικών του βασιλείου της Σαρδηνίας (Σαβοΐας) προς τον αντιπρόσωπό του στη Βενετία Incisa di Camerana στις 10 Μαρτίου 1770, καθώς και ό.π., bob. 159, αναφορά του Incisa di Camerana την ίδια ημερομηνία, (αντίγραφο του γράμματος της Αικατερίνης υπάρχει συνημμένο στην αναφορά του Incisa di Camerana στις 17 Μαρτίου 1770). - Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 49], bob. 227, συνημμένα στην αναφορά του Durazzo προς τον Kaunitz (31 Μαρτίου 1770) τα παρακάτω αντίγραφα: α) του γράμματος του Spiridon προς το Μάγιστρο, β) της απάντησης του Μάγιστρου προς την Αικατερίνη και γ) της απάντησης του ίδιου προς τον Spiridon. Αντίγραφο επίσης του γράμματος της Αικατερίνης δημοσίευσε και ο Giacomo Casanova (βλ. Casanova, Istoria, ό.π., σ. 570, 571). Οι ελληνικές μεταφράσεις του γράμματος του Spiridon και των απαντήσεων του Μάγιστρου προς την Αικατερίνη και τον Spiridon δημοσιεύθηκαν στην: Ιστορία του παρόντος πολέμου, ό.π., τόμ. 3, σ. 234-241. Γενικότερες πληροφορίες για τις προσπάθειες αυτές των Ρώσων βλ: Venturi, Settecento, ό.π., σ. 14-16. Πρβλ. και: Storia de' fatti memorabili, ό.π., libro II, σ. 66, 67.

365. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 19 Μαρτίου 1770.

366. Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 118, 119.

367. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, μονοσέλιδη αναφορά του Draganic χ.έ. [β' δεκαπενθήμερο Φεβρουαρίου 1770], που αρχίζει: "Al sig. Maruzzi...".

368. Για την αιτία της προσωρινής αναβολής του ταξιδιού

11 Φεβρουαρίου 1770 (ν.η.) είχε φτάσει στο Κάτταρο ένας ταχυδρόμος των Ρώσων με σκοπό να προωθηθεί στο Μαυροβούνιο. Έφερε μάλιστα μαζί του δυο διαβατήρια, ένα της Αικατερίνης και ένα του Μαρούτση. Όμως ο Γενικός Προβλεπτής της Δαλματίας και Αλβανίας Domenico Condulmer αρνήθηκε να του επιτρέψει να πάει στο Μαυροβούνιο και τον ξανάστειλε πίσω στη Βενετία³⁶⁹. Το γεγονός αυτό προκάλεσε την αντίδραση του Μαρούτση. Την 1 Μαρτίου 1770 κατέθεσε σχετικό διάβημα στο Collegio της Βενετίας διαμαρτυρούμενος για τη συμπεριφορά του Προβλεπτή, που ήταν αντίθετη με τις επίσημες διαβεβαιώσεις που του είχε δώσει η Βενετία για ελεύθερη διάβαση των απεσταλμένων της Ρωσίας³⁷⁰. Η Σύγκλητος του απάντησε δυο μέρες αργότερα ότι (δήθεν) είχαν αργήσει να φτάσουν στον Προβλεπτή οι σχετικές οδηγίες της για ελεύθερη διάβαση των ταχυδρόμων της Ρωσίας και ότι για την απαγόρευση αυτή έφταιγε παράλληλα και ο ίδιος ο ταχυδρόμος με τη συμπεριφορά που επέδειξε. Είχε κάνει δηλ. τόσο έντονα αισθητή την παρουσία του σ' εκείνα τα μέρη, ώστε τυχόν άδεια διέλευσής του μπορούσε να προκαλέσει προβλήματα στις σχέσεις της Βενετίας με την Τουρκία. Έκλεινε τέλος την απάντησή της με τη διαβεβαίωση ότι δε θα ξαναδημιουργούνταν τέτοια προβλήματα στο μέλλον, αρκεί οι αποφάσεις της να μην έρχονταν σε αντίθεση με τη συνθήκη του Πασσάροβιτς. Την ίδια μέρα ειδοποίησε μυστικά τους διοικητές της στις βαλκανικές κτήσεις να επιτρέπουν στο εξής τη διέλευση σε άοπλους απεσταλμένους των Ρώσων, να τους απαγορεύουν όμως να έρχονται σε επαφές με τους Βενετούς υπηκόους³⁷¹.

του Μαρούτση βλ. ό.π., μονοσέλιδη αναφορά του Draganich χ.έ. [περί τις 5 Μαρτίου 1770], που αρχίζει: "Fin' ora...". Βλ. και Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 159, αναφορά του Incisa di Camerana στις 3 Μαρτίου 1770. - Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 49], bob. 226, αναφορά του Durazzo στις 7 Μαρτίου 1770.

369. Ο απεσταλμένος ονομαζόταν Στέφανος Sdredacovich και υπηρετούσε στο ρωσικό στρατό με το βαθμό του λοχαγού. Λεπτομέρειες για την άφιξή του στο Κάτταρο και τη στάση του Condulmer βλ. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 623, αναφορά αρ. 61 του Condulmer στις 13 Φεβρουαρίου 1769 μ.ν. [=1770]. Το συνημμένο αρ. 3 στην προηγούμενη αναφορά είναι η ιταλική μετάφραση του διαβατηρίου που είχε χορηγήσει στον Sdredacovich η Αικατερίνη και το συνημμένο αρ. 4 είναι αντίγραφο του ιταλικού διαβατηρίου που του είχε δώσει ο Μαρούτσης.

370. Το διάβημα του Μαρούτση βρίσκεται στο: ASV, Collegio Esrosizioni Principi, reg. 114, φ. 104^r-105^r.

371. Η απάντηση της Βενετίας προς το Μαρούτση βρίσκεται στο: ASV, Senato Corti, reg. 147, φ. 99^v, 100^r. Αντίγραφο της υπάρχει στο ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Memoriali dell' incaricato...", φ. 13^r, 3 Μαρτίου

Η πρώτη δικαιολογία που επικαλέστηκε η Σύγκλητος δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, γιατί είχε ειδοποιήσει τους διοικητές των κτήσεών της για τη στάση που έπρεπε να κρατήσουν σε ανάλογες περιπτώσεις ήδη από τις 7 Σεπτεμβρίου και 16 Δεκεμβρίου 1769³⁷². Η δεύτερη όμως είναι αληθινή, γιατί πραγματικά ο απεσταλμένος συμπεριφέρθηκε άκομψα, και τυχόν ελεύθερη διάβασή του στο Μαυροβούνιο μπορούσε να προκαλέσει τις υποψίες των Τούρκων και συζητήσεις για φιλωρωσική πολιτική της Βενετίας³⁷³. Ο Μαρούτσης δέχτηκε τις εξηγήσεις που του έδωσε η Βενετία, αλλά δεν ικανοποιήθηκε απόλυτα, γιατί, παρόλες τις διαβεβαιώσεις που του είχε δώσει και στο παρελθόν, τέτοια συμβάντα επαναλαμβάνονταν³⁷⁴. Έδωσε λοιπόν εντολή στο γραμματέα του να ξαναστείλει τον ταχυδρόμο στο Κάτταρο³⁷⁵, ενώ ο ίδιος αναχώρησε από τη Βενετία στις 7

1770. Για τη μυστική εντολή προς τους διοικητές της βλ. ASV, Senato Corti, reg. 147, φ. 98^v, 99^r. Για την παραπάνω υπόθεση πρβλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 231, 232.

372. Το ότι είχαν φτάσει αυτές οι οδηγίες στον Condulmer το αναφέρει και ο ίδιος. Βλ. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 623, αναφορά αρ. 61, 13 Φεβρουαρίου 1769 m.v. [=1770].

373. Την επιδεικτική συμπεριφορά του απεσταλμένου επικαλέστηκε και ο Condulmer ως δικαιολογία για την άρνησή του, βλ. ό.π..

374. Λεπτομέρειες για τις απόψεις του Μαρούτση ως προς αυτή τη στάση της Βενετίας βλ.: ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορές του Draganich x.έ.: α) δισέλιδη [τρίτο δεκαήμερο Φεβρουαρίου 1770], που αρχίζει: "Entro questa giornata...", β) δισέλιδη [1-3 Μαρτίου 1770], που αρχίζει: "Per esserli...", γ) μονοσέλιδη [περί τις 5 Μαρτίου 1770], που αρχίζει: "Fin' ora ...". Πληροφορίες επίσης γι' αυτή την υπόθεση βλ. και: Cini, Londra, ό.π., bob. 75, φ. 11^v, αναφορά του Richie στις 9 Μαρτίου 1770. - Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 159, αναφορές του Incisa di Camerana στις 3 και 17 Μαρτίου 1770. - Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 49], bob. 226, αναφορές του Durazzo στις 7 και 10 Μαρτίου 1770. [Ο Incisa di Camerana έστειλε στο Τορίνο, συνημμένο στην αναφορά του στις 17 Μαρτίου 1770, το μνημόνιο του Μαρούτση και την απάντηση της Βενετίας. Το ίδιο έκανε και ο Durazzo. Η αναφορά του τελευταίου (10 Μαρτίου 1770) βρίσκεται στο τέλος της bob. 226, ενώ τα συνημμένα της (μνημόνιο-απάντηση) βρίσκονται στην αρχή της bob. 227. Ο νούντσιος του πάπα στη Βενετία Onorati διαβίβασε και αυτός στο Βατικανό το μνημόνιο του Μαρούτση και την απάντηση της Βενετίας. Βλ. Cini, Vaticano, ό.π., bob. 230, 10 Μαρτίου 1770].

375. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 8 Μαρτίου 1770. Ο ταχυδρόμος αναχώρησε από τη Βενετία για το Κάτταρο στις 21 Μαρτίου 1770. (Βλ. ό.π.,

Μαρτίου 1770 για το εξοχικό σπίτι του στη Mira, απ' όπου θα αναχωρούσε την επόμενη ή τη μεθεπόμενη μέρα για την Τοσκάνη³⁷⁶. Στη Mira είχε επαφές με τον Dall' Oglío, που υπηρετούσε ως διπλωματικός πράκτορας του βασιλιά της Πολωνίας Poniatofski στη Βενετία³⁷⁷. Σύμφωνα με τον Draganich και τους ξένους πρεσβευτές που υπηρετούσαν στη Βενετία, ο Μαρούτσης, εκτός από τις συζητήσεις που θα είχε στην Τοσκάνη με τον Α. Ορλώφ, θα μετέφερε εκεί και αρκετές χιλιάδες τζεκίνια για να καλυφθούν οι ανάγκες του στόλου για ανεφοδιασμό³⁷⁸. Οι Ρώσοι είχαν ξοδέψει μέχρι τότε περίπου 100.000 τζεκίνια στο δουκάτο της Τοσκάνης, απ' όπου βέβαια προμηθεύονταν το μεγαλύτερο μέρος των εφοδίων τους³⁷⁹. Φυσικά, οι έμποροι και η κυβέρνηση

αναφορά του Draganich στις 23 Μαρτίου).

376. Για την ημερομηνία αναχώρησης του Μαρούτση βλ. ό.π., αναφορά του Draganich στις 8 Μαρτίου 1770. Πρβλ. και Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 49], bob. 226, αναφορά του Durazzo στις 10 Μαρτίου 1770. Η Mira, όπου είχε το εξοχικό του ο Μαρούτσης, είναι μια περιοχή λίγα χιλιόμετρα δυτικά της Βενετίας στο δρόμο προς την Πάδοβα. Στη Mira διασώζονται ακόμη και σήμερα οι βίλες των ευγενών Βενετών, καθώς και των πλούσιων κατοίκων της Βενετίας. Πήγαιναν εκεί για παραθερισμό. Για τις βίλες αυτές βλ. C.B.Tiozzo-C.Semenzato, *The Banks of the river Brenta, Treviso* 1978, σ. 63-81.

377. Για τον [Giuseppe] Dall' Oglío βλ. σημ. 25 του Γ' κεφαλαίου της διατριβής.

378. Ο Draganich αναφέρει ότι είδε προσωπικά το Μαρούτση να βάζει σε κασετίνα 7-8.000 τζεκίνια, (βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 8 Μαρτίου 1770. Η πληροφορία αυτή βρίσκεται στο Υ.Γ. της παραπάνω αναφοράς, το οποίο ο Draganich έγραψε στις 9 Μαρτίου 1770). Ο Durazzo ανέφερε ότι, σύμφωνα με τις πληροφορίες του, ο Μαρούτσης μετέφερε μαζί του 26.000 τζεκίνια. (βλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 49], bob. 226, αναφορά του Durazzo στις 10 Μαρτίου 1770). Πληροφορίες επίσης για τους λόγους του ταξιδιού του Μαρούτση και για τα χρήματα που θα μετέφερε βλ.: ό.π., αναφορά του Durazzo στις 24 Φεβρουαρίου 1770. - Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 159, αναφορά του Incisa di Camerana στις 3 Μαρτίου 1770. - Cini, Vaticano, ό.π., bob. 230, αναφορά του Onorati στις 17 Φεβρουαρίου 1770. Πρβλ. ακόμη και δυο άλλες αναφορές του Draganich προς τους Inquisitori: ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, δισέλιδη αναφορά χ.έ. [τρίτο δεκαήμερο Φεβρουαρίου 1770], που αρχίζει: "Entro questa giornata..." και μονοσέλιδη χ.έ. [τέλη Φεβρουαρίου-αρχές Μαρτίου 1770], που αρχίζει: "Il sig. Maruzzi ...").

379. Την πληροφορία αυτή την είχε δώσει ο ίδιος ο Μαρούτσης στο Draganich. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, δισέλιδη αναφορά του Draganich χ.έ. [1-3 Μαρτίου 1770],

της Τοσκάνης ήταν πολύ ευχαριστημένοι από την εισροή αυτών των χρημάτων. Γι' αυτό και οι σχέσεις τους με τους Ρώσους γίνονταν ολοένα και καλύτερες³⁸⁰.

Στο μεταξύ, η επανάσταση στη Μάνη είχε ήδη ξεσπάσει. Μια βδομάδα πριν την αναχώρηση του Μαρούτση για την Τοσκάνη, τμήμα του ρωσικού στόλου έφθανε στη Μάνη (17/28 Φεβρουαρίου 1770).

που αρχίζει: "Per esserli sopraggiunto...".
380. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 35.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

Ο αντίκτυπος των Ορλωφικών στη Βενετία και η δράση του Μαρούτση ως τη ναυμαχία του Τσεσμέ¹.

1) Ο Μαρούτσης στην Τοσκάνη - Το επαναστατικό δίκτυο της Τεργέστης.

Ο Μαρούτσης έφθασε στην Τοσκάνη στις αρχές του β' δεκαήμερου του Μαρτίου και έγινε δεκτός με μεγάλες τιμές από τους Ρώσους και τους Έλληνες που βρίσκονταν εκεί². Ήδη είχαν καταπλεύσει στο λιμάνι του Λιβόρνο 3 ρωσικά πλοία, στα οποία σκόπευαν να επιβιβαστούν ο Α. Ορλώφ, ο Dolgorukij και άλλοι Ρώσοι και Έλληνες της Τοσκάνης. Στο Λιβόρνο ο Μαρούτσης είχε στενή συνεργασία με τον Α. Ορλώφ, τον Dolgorukij, καθώς επίσης και με τον εκεί πρόξενο της Αγγλίας για την καλύτερη προετοιμασία της εξέγερσης³. Κατά το διάστημα της παραμονής του Μαρούτση στο Λιβόρνο τον επισκέπτονταν πολλοί Έλληνες για να τον χαιρετίσουν και να συζητήσουν μαζί του για την απελευθέρωση της πατρίδας τους⁴. Εκεί συναντήθηκε και με το γνωστό Βενετό τυχοδιώκτη Giacomo Casanova. Ο Casanova είχε πάει στο Λιβόρνο, ελπίζοντας ότι θα έβρισκε κάποια θέση στο ρωσικό στόλο, χωρίς όμως τελικά να το επιτύχει⁵. Στο μεταξύ, με τα χρήματα που μετέφερε μαζί του ο Μαρούτσης, αγοράστηκαν στην Τοσκάνη πολλά τρόφιμα και πολεμοφόδια και φορτώθηκαν στα ρωσικά πλοία που βρίσκονταν εκεί, για να προωθηθούν στο Μοριά⁶.

1. Δε θα επιμείνουμε στην περιγραφή των γεγονότων της εξέγερσης στην Ελλάδα, γιατί είναι ήδη γνωστά. Θα προσπαθήσουμε όμως να φωτίσουμε καλύτερα κάποιες πτυχές αυτής της εξέγερσης, και συγκεκριμένα εκείνες που είχαν άμεση ή έμμεση σχέση με το Μαρούτση.

2. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορές του Draganich στις 8 και 27 Μαρτίου 1770. Βλ. επίσης ό.π., busta 544, fasc. "Albertini...", γράμμα του Giuseppe Bettoja από το Λιβόρνο στις 30 Μαρτίου 1770.

3. Ό.π., busta 544, το γράμμα του Bettoja στις 30 Μαρτίου 1770. Βλ. και ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 706, αναφορά του Βενετού προξένου στο Λιβόρνο Francesco Bichi στις 30 Μαρτίου 1770.

4. ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini...", γράμμα του G. Bettoja στις 30 Μαρτίου 1770.

5. Για την προσπάθεια του Casanova να προσληφθεί από τους Ρώσους και τη συνάντησή του με το Μαρούτση στο Λιβόρνο βλ. Casanova, Istoria, ό.π., σ. 574 σημ. 9, σ. 633 σημ. 3. [Από παραδρομή ο Πάνος Μαρούτσης αναφέρεται ως Λάμπρος].

6. ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, fasc. "Albertini ...", γράμμα του G. Bettoja στις 30 Μαρτίου 1770. Βλ. και ό.π., busta 594, αναφορά του Draganich στις 7 Απριλίου 1770.

Ο γραμματέας του Μαρούτση Πέτρος Τζαφούνης, που παρέμεινε στη Βενετία, του διαβίβαζε στο Λιβόρνο όλα τα γράμματα που έφθαναν στη Βενετία γι' αυτόν. Έτσι διαβίβασαν στο Μαρούτση και τα γράμματα που του είχε γράψει από τα Επτάνησα ο Ροροφκίν, διαμαρτυρόμενος για τη συμπεριφορά του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας. Ο Προβλεπτής του είχε απαγορεύσει να έχει οποιαδήποτε επαφή με τους κατοίκους των νησιών, γεγονός που κατά τον Ροροφκίν ερχόταν σε αντίθεση με τις διακηρύξεις της Βενετίας για πλήρη ουδετερότητα. Ο Α. Ορλώφ μάλιστα εξοργίστηκε τόσο πολύ από τη συμπεριφορά των Βενετών, που δήλωσε ότι η στάση τους αυτή ήταν πιο επικίνδυνη και από μια διακηρυγμένη εχθρότητα. Ο Μαρούτσης, γνωρίζοντας καλά τη βενετική πολιτική, δεν προέβηκε σε καμιά επίσημη διαμαρτυρία, γιατί έλπιζε ότι η πολιτική αυτή θα άλλαζε, όταν θα γίνονταν γνωστές οι επιτυχίες των Ρώσων και Ελλήνων εναντίον των Τούρκων. Ειδοποίησε όμως την Αικατερίνη για τη στάση αυτή των Βενετών⁷.

Στην Τοσκάνη παρέμεινε ο Μαρούτσης περίπου τρεις εβδομάδες. Αναχώρησε από το Λιβόρνο στις 3 Απριλίου και έφθασε στη Βενετία το βράδυ της 8ης Απριλίου 1770⁸. Ήδη στις 2 Απριλίου είχαν επιβιβαστεί στα ρωσικά πλοία που βρίσκονταν στο Λιβόρνο ο Α. Ορλώφ, ο Dolgorukij και άλλοι Ρώσοι και Έλληνες, για να πάνε στο Μοριά. Όμως, αντίθετοι άνεμοι εμπόδιζαν τον απόπλου των πλοίων και τελικά αναχώρησαν από το Λιβόρνο στις 12 Απριλίου. Θα έκαναν μια στάση στη Μάλτα και έπειτα θα κατευθύνονταν προς το Μοριά⁹. Τρεις μέρες αργότερα αναχώρησε από το Λιβόρνο για την Ανατολική Μεσόγειο και μια μικρή γαλλική φρεγάτα που από τις 8 Μαρτίου βρισκόταν στο λιμάνι του Λιβόρνο και κατασκοπέυε τις κινήσεις των 3 ρωσικών

7. Για τα γράμματα του Ροροφκίν προς το Μαρούτση, την αντίδραση του Α. Ορλώφ και τη στάση του Μαρούτση βλ. ό.π. αναφορές του Draganich στις 1, 9 και 12 Απριλίου 1770.

8. Η ημερομηνία αναχώρησης του Μαρούτση από το Λιβόρνο δε δηλώνεται ρητά στις αρχειακές πηγές. Εξάγεται όμως από την αναφορά του Draganich στις 9 Απριλίου 1770 (βλ. ό.π.) σε συνδυασμό με τις αναφορές του Francesco Bichi στις 6 Απριλίου προς τους Inquisitori και τους Cinque Savi αντίστοιχα. (βλ. ό.π., busta 513, fasc. ετών 1760...1781, 6 Απριλίου 1770, καθώς επίσης και ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 706, 6 Απριλίου 1770). Για την ημερομηνία άφιξής του στη Βενετία βλ. την προηγούμενη αναφορά του Draganich στις 9 Απριλίου 1770.

9. ASV, Inquisitori di Stato, busta 513, fasc. ετών 1760...1781, αναφορές του F. Bichi στις 6 και 13 Απριλίου 1770. Βλ. και: ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 706, αναφορές του ίδιου προς τους Cinque Savi στις ίδιες ημερομηνίες. Για την αναχώρηση του Α. Ορλώφ από το Λιβόρνο στις 12 Απριλίου 1770 βλ. και Anderson, Naval Wars, ό.π., σ. 282 σημ. 4.

πλοίων¹⁰.

Όταν ο Μαρούτσης επέστρεψε στη Βενετία, έστειλε αμέσως ταχυδρόμο στην Πετρούπολη να ειδοποιήσει την Αικατερίνη για την επιστροφή του από την Τοσκάνη, για την επιβίβαση του Α. Ορλώφ και του Dolgorukij στα πλοία, καθώς επίσης για την άφιξη στο Μοριά της πρώτης ρωσικής μοίρας και για τη βοήθεια που έδωσαν στους Ρώσους οι Έλληνες¹¹. Ταυτόχρονα έστειλε και έκτακτο απεσταλμένο στο Λιβόρνο με πληροφορίες που είχαν φτάσει στη Βενετία για την εξέγερση στο Μοριά, ελπίζοντας ότι θα προλάβαινε τον Α. Ορλώφ πριν να αποπλεύσει. Ο απεσταλμένος του Μαρούτση έφθασε όμως στο Λιβόρνο λίγες ώρες μετά την αναχώρηση του Ορλώφ και αναγκάσθηκε να επιβιβαστεί σε μια φελούκα για να τον προλάβει¹².

Στο μεταξύ μετά την επιστροφή του Μαρούτση στη Βενετία, πλήθος Ελλήνων περνούσαν από το σπίτι του (ατομικά ή ομαδικά) και κατευθύνονταν προς την Τοσκάνη, την Τεργέστη ή και σε άλλους τόπους¹³. Η Τοσκάνη βέβαια παρέμενε πάντα το βασικό ορμητήριο των Ρώσων, απ' όπου προμηθεύονταν τις μεγαλύτερες ποσότητες τροφίμων και πολεμοφοδίων για το στόλο. Όσο για την Τεργέστη, οι Ρώσοι ήθελαν να τη χρησιμοποιήσουν ως βοηθητικό σταθμό ανεφοδιασμού και ταυτόχρονα ως βάση, απ' όπου θα μπορούσαν να στρατολογήσουν πολλούς Σκλαβούνους υπηκόους των Βενετών αλλά και των Τούρκων. Ήδη από τις 8 Αυγούστου 1769 (π.η.) η Αικατερίνη είχε διορίσει ως πρόξενό της στην Τεργέστη τον Έλληνα μεγαλέμπορο Αντώνιο Παπά¹⁴. Σύμφωνα με το

10. ASV, Inquisitori di Stato, busta 513, fasc. ετών 1760...1781, αναφορά του F. Bichi στις 9 Μαρτίου 1770. - ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 706, αναφορά του ίδιου στις 20 Απριλίου 1770.

11. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορές του Draganich στις 9 και 12 Απριλίου 1770.

12. Σύμφωνα με τον Draganich, ο απεσταλμένος του Μαρούτση πρόλαβε τον Α. Ορλώφ (βλ. ό.π., αναφορά του στις 12 Απριλίου 1770). Σύμφωνα όμως με τον F. Bichi, δεν τον πρόλαβε. (βλ. ό.π., busta 513, fasc. ετών 1760...1781, αναφορά του F. Bichi στις 13 Απριλίου 1770, καθώς και ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 706, αναφορά του ίδιου προς τους Cinque Savi την ίδια ημερομηνία).

13. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 12 Απριλίου 1770.

14. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 755, αντίγραφο του προξενικού διπλώματος του Παπά στα ιταλικά, λατινικά και γερμανικά, συνημμένα στην αναφορά του προξένου της Βενετίας στην Τεργέστη Marco de Monti στις 23 Απριλίου 1774. Ως τόπος και χρόνος έκδοσης του διπλώματος αναφέρεται η Πετρούπολη στις 8 Αυγούστου 1769. Τα αντίγραφα φέρουν ημερομηνία 20 Δεκεμβρίου 1773. Για την καταγωγή του Παπά υπάρχουν αντικρουόμενες πληροφορίες. Άλλοι αναφέρουν τις Σέρρες ή τα Γιάννινα (βλ. Κατσιαρδής-Hering, Η ελληνική παροικία, ό.π.,

προξενικό δίπλωμα, ο Παπάς θα παρείχε την απαραίτητη βοήθεια και προστασία στους Ρώσους εμπόρους που θα έφθαναν στην Τεργέστη. Όμως τέτοιοι έμποροι δεν υπήρχαν εκεί. Προφανώς ο διορισμός του Παπά απέβλεπε στην εξυπηρέτηση των ρωσικών σχεδίων ως προς το ρωσοτουρκικό πόλεμο. Ο Παπάς δηλ., θα φρόντιζε για την αγορά και εξοπλισμό πλοίων που θα ενίσχυαν το ρωσικό στόλο της Μεσογείου, για την αγορά τροφίμων και πολεμοφοδίων γι' αυτό το στόλο, καθώς επίσης και για τη στρατολογία οπλιτών (κυρίως Σκλαβούνων από τις κοντινές στην Τεργέστη περιοχές της Ιστρίας, της Δαλματίας και του Μαυροβούνιου), που θα επάνδρωναν τις δυνάμεις των Ρώσων στη Μεσόγειο¹⁵. Η κυβέρνηση της Αυστρίας αντιλήφθηκε ότι οι εμπορικοί λόγοι ήταν πρόσχημα και, επειδή ήθελε να φαίνεται ότι τηρεί ουδέτερη στάση ανάμεσα στους εμπολέμους, πιθανότατα γι' αυτό το λόγο αρνήθηκε να εγκρίνει το διορισμό του Έλληνα (Οθωμανού υπηκόου) Παπά ως προξένου¹⁶. Άλλωστε την ίδια άρνηση συνάντησαν οι Ρώσοι, όταν ταυτόχρονα επεδίωξαν να διορίσουν ως πρόξενό τους στη Νάπολη τον Ιταλό Giraldi¹⁷. Οι Ρώσοι ήθελαν τον Giraldi ως πρόξενο, για να φροντίζει να βρίσκουν ασφαλές καταφύγιο στα λιμάνια του βασιλείου της Νάπολης τα ρωσικά πολεμικά πλοία που τυχόν θα τα επισκέπτονταν¹⁸.

Η έγκριση του διορισμού του Παπά καθυστέρησε λοιπόν για αρκετό διάστημα. Στις 20 Δεκεμβρίου 1773 οι Ρώσοι υπέβαλαν ξανά τα διαπιστευτήρια του Παπά, και στις 15 Ιανουαρίου 1774

σ. 310 σημ. 18), ενώ ο Marco de Monti αναφέρει ως τόπο καταγωγής του την Κρήτη (βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 754, 15 Ιανουαρίου 1773 m.v. [=1774]). Για το διορισμό του Παπά βλ. και Κατσιαρδής-Hering. Η ελληνική παροικία, ό.π., σ. 310 και 310 σημ. 19. Ο Παπάς διετέλεσε και πρόεδρος της ελληνο-"ιλλυρικής" κοινότητας της Τεργέστης στα 1775-76, βλ. ό.π., σ. 93. Άλλες πληροφορίες για τον Παπά βλ. ό.π., σ. 98, 99.

15. Για το ρόλο του Παπά πρβλ. και: ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 23 Μαρτίου 1770. Βλ. και Κατσιαρδής-Hering. Η ελληνική παροικία, ό.π., σ. 310 σημ. 18.

16. Πρβλ. και Κατσιαρδής-Hering. Η ελληνική παροικία, ό.π., σ. 310.

17. Για τις αρνήσεις της Αυστρίας και του βασιλείου της Νάπολης βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich την 1 Απριλίου 1770.

18. ASV, Senato Dispacci Napoli, filza 150, αναφορά αρ. 160 του πρεσβευτή της Βενετίας στη Νάπολη Giannantonio Gabriel, στις 20 Μαρτίου 1770. Ο Βενετός πρεσβευτής τονίζει μάλιστα ιδιαίτερα την έλλειψη εμπορικών σχέσεων Ρωσίας-Νάπολης, για να δείξει καθαρά ότι δεν έπρεπε η Νάπολη να εγκρίνει αυτό το διορισμό, αφού η δικαιολογία ήταν ολοφάνερα ψεύτικη.

ο Βενετός πρόξενος στην Τεργέστη Marco de Monti ανέφερε στους Cinque Savi ότι ο διορισμός του είχε γίνει αποδεκτός από τον Kaunitz¹⁹. Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι πρωταγωνιστικό ρόλο, τόσο για το διορισμό του Παπά από την Αικατερίνη όσο και για την τελική έγκρισή του από τους Αυστριακούς, έπαιξε ο Πάνος Μαρούτσης. Στο ρόλο αυτό του Μαρούτση κάνει σαφή μνεία ο Marco de Monti στις αναφορές τους προς τους Cinque Savi. Συγκεκριμένα, στις 29 Ιανουαρίου 1774 ανέφερε ότι ο Μαρούτσης ήταν ο κύριος υποκινητής αυτής της υπόθεσης και ότι ασχολούνταν μ' αυτή από πολύ καιρό²⁰. Στις 10 Δεκεμβρίου 1774 επανήλθε με νέα του αναφορά προς τους Cinque Savi προσθέτοντας ότι ο Παπάς με τη βοήθεια του Μαρούτση πέτυχε αυτό το αξίωμα κινούμενος μόνο από ματαιοδοξία και επιδειξιμανία. Για να τεκμηριώσει αυτή την άποψή του επικαλούνταν την ανυπαρξία εμπορικών σχέσεων ανάμεσα στη Ρωσία και στην Αυστρία (ως προς την περιοχή της Τεργέστης)²¹. Όμως, κάθε άλλο παρά ευκαιριακή και προσωπική ήταν η τοποθέτηση του Παπά ως προξένου της Ρωσίας στην Τεργέστη. Η πολιτική αναγκαιότητα της τοποθέτησής του φαίνεται από τη μετέπειτα δραστηριότητα του Παπά και από το γεγονός ότι η Ρωσία τον διατήρησε ως πρόξενό της μέχρι το 1782 που πέθανε²². Τόσο σημαντική θεωρούσε τη θέση του προξένου στην Τεργέστη, ώστε αμέσως τον αντικατέστησε με τον Κερκυραίο Σπυρίδωνα Βαρούχα και στη συνέχεια διατήρησε αυτό το προξενείο για αρκετά χρόνια, διορίζοντας μάλιστα ως πρόξενους, κυρίως, Έλληνες στη θέση αυτή²³. Άλλωστε η σημασία της Τεργέστης στη ρωσική πολιτική θα αναδειχθεί ακόμη περισσότερο κατά τη διάρκεια του ρωσοτουρκικού πολέμου του 1787-1792, όταν, τόσο ο πρόξενος Σπυρίδων Βαρούχας όσο και άλλοι Έλληνες και Ρώσοι πράκτορες, θα χρησιμοποιήσουν την Τεργέστη ως βάση των επιχειρήσεών τους²⁴.

Ο Αντώνιος Παπάς δραστηριοποιήθηκε στην Τεργέστη από τα τέλη του 1769²⁵, έστω και αν δεν έγινε επίσημα αποδεκτός ο

19. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 754, αναφορά του Marco de Monti στις 15 Ιανουαρίου 1773 m.v. [=1774]. Βλ. και ό.π., busta 755, αναφορά του ίδιου στις 23 Απριλίου 1774 (μαζί με τα συνημμένα της έγγραφα). Πρβλ. και Κατσιαρδής-Hering. Η ελληνική παροικία, ό.π., σ. 310 και 310 σημ. 19.

20. ASV., V Savi alla Mercanzia, busta 754, 29 Ιανουαρίου 1773 m.v. [=1774].

21. Ό.π., busta 382, 10 Δεκεμβρίου 1774.

22. Για το χρόνο του θανάτου του βλ. Κατσιαρδής-Hering. Η ελληνική παροικία, ό.π., σ. 311.

23. Ό.π., σ. 310-312.

24. Για τη συμμετοχή Ελλήνων της Τεργέστης στο ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1787-1792 βλ. ό.π., σ. 311-316.

25. Πρβλ. αναφορές του Draganich στις 23 Μαρτίου και 1 Απριλίου 1770. (ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορές του στις παραπάνω ημερομηνίες).

διορισμός του από τις αυστριακές αρχές. Στις 20 Μαρτίου του 1770 πέρασε από τη Βενετία ένας απεσταλμένος του Μαρούτση - ο Μαρούτσης βρισκόταν ακόμη στην Τοσκάνη - μεταφέροντας οδηγίες για τον Αντώνιο Παπά στην Τεργέστη. Ανάμεσα στις οδηγίες ήταν και η εντολή να φροντίσει ο Παπάς για την αγορά πλοίων για το ρωσικό στόλο²⁶. Ήδη ο Μαρούτσης είχε προσπαθήσει, μέσω πληρεξουσίου του, να αγοράσει το Φεβρουάριο του 1770 ένα αυστριακό πλοίο και να το εντάξει στο ρωσικό στόλο. Όμως η προσπάθεια αυτή δεν είχε επιτυχία, λόγω του υψηλού αντίτιμου που ζήτησαν οι Αυστριακοί ιδιοκτήτες²⁷. Αντίθετα, είχε επιτυχία μια άλλη προσπάθεια για την αγορά μιας μικρής αγγλικής φρεγάτας, που τελικά πουλήθηκε στην Τεργέστη στους Ρώσους²⁸.

Παράλληλα, εκτός από τον Παπά, και άλλοι Έλληνες της Τεργέστης, καθώς επίσης και Σκλαβούνοι από την Τεργέστη και τις κοντινές της σλαβικές περιοχές, φρόντιζαν για την προμήθεια τροφίμων και πολεμοφοδίων για το ρωσικό στόλο. Φρόντιζαν επίσης και για την αγορά πλοίων και για τη στρατολογία άλλων Σκλαβούνων. Οι συνδυασμένες αυτές ενέργειες αποδεικνύουν την ύπαρξη δικτύου των Ρώσων και στην περιοχή της Τεργέστης. Ανάμεσα στα μέλη που διακρίθηκαν, εκτός από τους ήδη γνωστούς Δαμασκηνό Όμηρο, Αντώνιο Παπά και Νικόλαο Πλασταρά²⁹, υπήρξαν και οι: Jovo Curtovich, Zuanne Voinovich (επονομαζόμενος και Knesevich), Pietro Andrich, Alessandro Gadalovich και Zuanne Bielich. Από αυτούς τους Σκλαβούνους που συμμετείχαν στο δίκτυο οι πιο σημαντικές προσωπικότητες ήταν ο J. Curtovich και ο Zuanne (Giovanni) Voinovich³⁰.

26. Βλ. αναφορά του Draganich στις 23 Μαρτίου 1770, (ό.π.).

27. Για την προσπάθεια αυτή του Μαρούτση βλ. αναφορές του Βενετού υποπρόξενου στην Τεργέστη Giacomo de Monti - ήταν γιος του προξένου Marco de Monti - στις 17 και 26 Φεβρουαρίου 1769 m.v. [=1770], καθώς και στις 10 Μαρτίου 1770, (ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 753 οι δυο πρώτες, και busta 754 η τρίτη). Ο Giacomo de Monti δεν κατονομάζει τον πληρεξούσιο του Μαρούτση. Αναφέρει απλά ότι ήταν ένας έμπορος από την Τεργέστη. Μπορεί όμως να ήταν ο μεγαλέμπορος Αντώνιος Παπάς, αφού μέσα στις υποχρεώσεις του - έστω και ανεπίσημα - ήταν και η αγορά πλοίων για τους Ρώσους. Πρβλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 23 Μαρτίου 1770.

28. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 753, αναφορά του Giacomo de Monti στις 26 Φεβρουαρίου 1769 m.v. [=1770]. Βλ. και ό.π., busta 754, αναφορά του ίδιου στις 17 Μαρτίου 1770. Η αγορά έγινε με τη βοήθεια του πλούσιου μεγαλέμπορου της Τεργέστης Jovo Curtovich. (Βλ. ό.π.).

29. Πρβλ. Κατσιαρδής-Hering, Η ελληνική παροικία, ό.π., σ. 308-310.

30. Ο Curtovich ήταν από το Risano, ο Voinovich και ο Gadalovich από το Castel Nuovo, ο Andrich από το Σκούταρι,

Επίσης σημαντική θέση στο δίκτυο κατείχε και ο Πάνος Μαρούτσης, γιατί φαίνεται ότι αυτός συντόνιζε τις προσπάθειες που γίνονταν στην Τεργέστη για τη στρατολόγηση ορθοδόξων από τις περιοχές της Ιστρίας και Δαλματίας με σκοπό την ενίσχυση του ρωσικού στόλου³¹. Μια τέτοια προσπάθεια έγινε και στις βενετοκρατούμενες περιοχές του Κάτταρο από τις 12 ως τις 23 Ιουνίου του 1770 (ν.η.). Δυο κουρσάρικα με αγγλική σημαία, που είχαν αγοραστεί όμως στην Τεργέστη για λογαριασμό των Ρώσων, εμφανίστηκαν σ' αυτές τις περιοχές και προσπάθησαν να στρατολογήσουν Σλάβους ορθοδόξους. Η επιχείρηση όμως αυτή δεν είχε επιτυχία, γιατί τα πλοία παρεμποδίστηκαν από τους Βενετούς³².

(βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 754, αναφορά του Giacomo de Monti στις 28 Απριλίου 1770), ενώ ο Bielich ήταν από το Κάτταρο, (βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 595, fasc. Favretti Felice ετών 1770-1771, αναφορά του πληροφοριοδότη Felice Favretti στις 21 Ιουνίου 1770). Σύμφωνα όμως με τον Giuseppe Stefani, I Greci a Trieste nel Settecento, Trieste 1960, σ. 213, ο Giovanni (χαϊδευτικά Jovo) Curtovich γεννήθηκε στην Trebinje της Ερζεγοβίνης στα 1718. Ο J. Curtovich υπήρξε μάλιστα και για πολλά έτη πρόεδρος της ελληνο-"ιλλυρικής" κοινότητας Τεργέστης, βλ. Κατσιαρδή-Hering, Η ελληνική παροικία, ό.π., σ. 93. Περισσότερες πληροφορίες για τους Curtovich και Voionovich βλ. Stefani, I Greci, ό.π., σ. 213-220, 247 σημ. 2 και 7. - Κατσιαρδή-Hering, Η ελληνική παροικία, ό.π., σ. 84...196 passim.

31. Μνεία αυτού του ρόλου του Μαρούτση βλ.: ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 29 Απριλίου 1770. Εξάλλου, και ο πληροφοριοδότης Felice Favretti ανέφερε στους Inquisitori στις 23 Μαρτίου 1770 ότι στο δίκτυο αυτό συμμετείχαν και έμποροι από τη Βενετία - χωρίς όμως να τους κατονομάζει - οι οποίοι θα έστελναν στην Τεργέστη πολεμοφόδια και άλλα αντικείμενα αναγκαία για την εξάρτηση των πλοίων που θα αγοράζονταν για λογαριασμό των Ρώσων. (βλ. ό.π., busta 595, fasc. Favretti Felice ετών 1770-1771, αναφορά του στις 23 Μαρτίου 1770).

32. Σ' αυτή την επιχείρηση αναφέρονται οι εκθέσεις του Γενικού Προβλεπτή της Δαλματίας και Αλβανίας Domenico Condulmer προς τη Σύγκλητο στις 16 και 28 Ιουνίου αντίστοιχα. Αντίγραφέ τους διαβιβάστηκαν στον πρεσβευτή της Βενετίας στη Βιέννη με το δουκικό γράμμα στις 14 Ιουλίου 1770. [βλ. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 113, συνημμένα αντίγραφα των αναφορών αρ. 79 (16 Ιουνίου) και 80 (28 Ιουνίου 1770) στο παραπάνω δουκικό γράμμα. Το δουκικό γράμμα (χωρίς τα συνημμένα αντίγραφα) βρίσκεται στο ASV, Senato Corti, reg. 147, φ. 205^{r-v}, 14 Ιουλίου 1770 (με ημερομηνία καταχώρησης 21 Ιουλίου 1770)]. Μνεία της επιχείρησης βλ. και στον Petrovich, ό.π., σ. 192. (Ο Petrovich όμως αναφέρει ότι η επιχείρηση

Στο μεταξύ και άλλα πλοία αγοράστηκαν στην Τεργέστη για λογαριασμό των Ρώσων. Και, ενώ οι Βενετοί είχαν απαγορεύσει οποιαδήποτε συμμετοχή των υπηκόων τους στις αγοραπωλησίες πλοίων και πολεμοφοδίων για το ρωσικό στόλο, αντίθετα, οι Αυστριακοί είχαν επιτρέψει τέτοιου είδους αγοραπωλησίες στο λιμάνι της Τεργέστης με τον όρο όμως της άμεσης πληρωμής³³. Η στάση αυτή της Αυστρίας ικανοποίησε τους Ρώσους και ιδιαίτερα το Μαρούτση³⁴. Η Αυστρία δεν ήταν ναυτική δύναμη και ούτε είχε τέτοια ενδιαφέροντα, τουλάχιστον για εκείνη την περίοδο. Έτσι οι ναυτικές προόδους των Ρώσων δεν αποτελούσαν γι' αυτή κάποιο κίνδυνο. Γι' αυτό άλλωστε και ο δούκας της Τοσκάνης Λεοπόλδος Β' - αδελφός του αυτοκράτορα της Αυστρίας - παρείχε πολύπλευρη βοήθεια στο ρωσικό στόλο, με το αζημίωτο βέβαια. Αντίθετα με τις ναυτικές προόδους, η Αυστρία δεν έβλεπε με καλό μάτι τις χερσαίες επιτυχίες των Ρώσων στο μέτωπο της Μολδοβλαχίας. Ενδιαφερόταν άμεσα για τα εδάφη της βόρειας βαλκανικής χερσονήσου και δεν ήθελε την κατά ξηράν βαθμιαία εισχώρηση των Ρώσων στα Βαλκάνια. Στην αυλή της Βιέννης μάλιστα υπήρχε έντονη διαμάχη ανάμεσα σε δυο "κόμματα". Το πρώτο - που λίγο αργότερα (1771) υποστήριξε την, ακόμη και με τη βία, αντιπαράθεση της Αυστρίας στις χερσαίες προόδους των Ρώσων - αντιπροσωπευόταν από την αυτοκράτειρα Μαρία Θηρεσία και τον καγκελάριο Kaunitz. Το δεύτερο ήταν ειρηνόφιλο και το εκπροσωπούσε ο συναυτοκράτορας Ιωσήφ Β'³⁵.

Τον Απρίλιο του 1770 συγκεντρώθηκαν στην Τεργέστη περίπου 600 Σκλαβούνοι που είχαν στρατολογηθεί από τις γύρω περιοχές. Οι περισσότεροι από αυτούς ήταν υπήκοοι της Βενετίας. Για να μη γίνονται αντιληπτοί κατά τη διάρκεια της μέρας, κρύβονταν στα πλοία ή ακόμη και στον περίβολο της ελληνικής εκκλησίας. Παράλληλα, στα πλοία που είχαν αγοραστεί

αυτή έγινε στις 23 Μαΐου 1770, ενώ οι αναφορές του Condulmer γράφουν σαφώς για Ιούνιο 1770. Επίσης πρέπει να διορθωθεί η ημερομηνία 6 Ιουνίου 1770 - που αναφέρεται από τον Petrovich, ό.π., σ. 192 σημ. 102, ως ημερομηνία γραφής της πρώτης έκθεσης του Condulmer - στη σωστή 16 Ιουνίου 1770).

33. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 754, αναφορά του Βενετού υποπρόξενου Giacomo de Monti στις 24 Μαρτίου 1770.

34. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 17 Μαΐου 1770.

35. Για τις θέσεις της Αυστρίας βλ. Cessi, I, ό.π., σ. 1579-1581, 1592, 1598, 1599, 1602, 1603. - Anderson, Europe, ό.π., σ. 274. Πρβλ. και Κατσιαρδής-Hering, Η ελληνική παροικία, ό.π., σ. 308, 377, 378. Ο Ιωσήφ Β', μετά το θάνατο της μητέρας του (1780), έδειξε έμπρακτα την πρόθεσή του να ασκήσει φιλορωσική πολιτική, γιατί στήριζε την εξωτερική του πολιτική στην αυστρорωσική συμμαχία. (Πρβλ. Anderson, Europe, ό.π., σ. 264, 325, 326).

στην Τεργέστη από τους Ρώσους, φορτώνονταν με γοργό ρυθμό τρόφιμα και πολεμοφόδια για το στόλο³⁶. Τα πλοία αυτά αποτέλεσαν ένα μικρό στολίσκο και αναχώρησαν περί τα τέλη Μαΐου από την Τεργέστη³⁷. Αρχικά αναχώρησαν πέντε, αλλά αργότερα προστέθηκε και άλλο ένα που έφυγε από την Τεργέστη 4 μέρες μετά³⁸. Ο στολίσκος αυτός κατευθύνθηκε προς την Αγκόνα, όπου, ύστερα από εντολή του Μαρούτση, πράκτορές του είχαν συγκεντρώσει και άλλα τρόφιμα και πολεμοφόδια, για να συμπληρώσουν το φορτίο τους³⁹. Όμως, πριν ξεκινήσουν οι καπετάνιοι αυτών των πλοίων, συναντήθηκαν με το Μαρούτση στη Βενετία. Ο τελευταίος, για να μην οξύνει τις ήδη τεταμένες ρωσοβενετικές σχέσεις, τους έδωσε εντολή να αποφύγουν τυχόν συγκρούσεις με δουλτσινιώτικα πειρατικά στα ύδατα της Βενετίας, παρόλο που μερικοί καπετάνιοι επέμεναν ότι έπρεπε να επιτεθούν σ' αυτούς τους συμμάχους των Τούρκων αν τους συναντούσαν, ακόμη και μέσα στον κόλπο της Βενετίας⁴⁰.

Από τη συγκριτική μελέτη των αναφορών των πληροφοριοδοτών μαθαίνουμε επίσης έμμεσα και για το δίκτυο το οποίο διακινούσε τα όπλα από την Μπρέσια στην Αγκόνα. Συγκεκριμένα, στις 10 Ιουνίου 1770 ο Draganich ανέφερε στους Inquisitori ότι ο Μαρούτσης ήταν πολύ δυσαρεστημένος από μια απόφαση των Cinque Savi, σύμφωνα με την οποία απαγορευόταν στους Ρώσους και τους Έλληνες να εξαγάγουν όπλα και πολεμοφόδια από τη βενετική επικράτεια. Προκύπτει επίσης από την αναφορά του Draganich ότι ο Μαρούτσης σκόπευε να ξεπεράσει αυτό το εμπόδιο, χρησιμοποιώντας άλλα "κανάλια", όπως είχε κάνει και στο παρελθόν⁴¹. Τους υπαινιγμούς αυτούς του Μαρούτση ο Draganich τους συνδύασε και με τις επισκέψεις στο σπίτι του

36. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 754, αναφορά του Βενετού υποπρόξενου Giacomo de Monti στις 28 Απριλίου 1770. Βλ. και Κατσιαρδής-Hering, Η ελληνική παροικία, ό.π., σ. 308, 309.

37. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 31 Μαΐου 1770.

38. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 754, αναφορά του προξένου της Βενετίας Marco de Monti στις 30 Ιουνίου 1770.

39. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 20 Ιουνίου 1770. Για την κατεύθυνση των πλοίων προς τα ύδατα του παπικού κράτους βλ. και ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 754, αναφορά του Marco de Monti στις 30 Ιουνίου 1770.

40. Για τις εντολές του Μαρούτση προς τους καπετάνιους βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 25 Ιουλίου 1770.

41. Ό.π., busta 25, fasc. ετών 1769-1770, ανώνυμη αναφορά [του Draganich] στις 10 Ιουνίου 1770, συνημμένη σε έγγραφο των Inquisitori προς το διοικητή της Μπρέσια με ημερομηνία 12 Ιουνίου 1770.

Μαρούτση ενός εμπόρου πυρίτιδας και όπλων της Μπρέσια, που ονομαζόταν Giovanni Torre. Ο Torre την άνοιξη και στις αρχές Ιουνίου του 1770 είχε επισκεφθεί αρκετές φορές το σπίτι του Μαρούτση και είχε μακρές συνομιλίες μαζί του⁴². Οι επαφές αυτές του Μαρούτση με τον Torre ανησύχησαν τους Inquisitori και στις 12 Ιουνίου ειδοποίησαν το Βενετό διοικητή της Μπρέσια να επαγρυπνεί για να διαπιστώσει, αν μέσω του Torre καταστρατηγούνταν οι απαγορευτικές εντολές των Cinque Savi. Συνημμένη στο έγγραφό τους διαβίβασαν και την καταγγελία του Draganich της 10 Ιουνίου 1770⁴³. Παρόλες όμως τις έρευνες, ο διοικητής της Μπρέσια δεν ανακάλυψε κάποια παραβίαση του σχετικού απαγορευτικού διατάγματος των Cinque Savi από τον Torre⁴⁴. Όμως ο Torre είχε βρει τον τρόπο να διακινεί όπλα και πολεμοφόδια προς την περιοχή της Αγκόνας. Μολονότι ο ίδιος είχε εγκατασταθεί το τελευταίο διάστημα στη Βενετία, είχε καταφέρει να μεταφέρει όπλα από την Μπρέσια στην εμποροπανήγυρη της Senigallia. Τη διακίνηση την είχε αναλάβει για λογαριασμό του Torre ένας πράκτοράς του επονομαζόμενος Giacomo Magnani, ο οποίος και τα μετέφερε μέσω της Μάντοβας⁴⁵. Έτσι, από την εμποροπανήγυρη της Senigallia - η Senigallia βρίσκεται μόνο λίγα χιλιόμετρα βόρεια της Αγκόνας - τα όπλα εύκολα έφταναν στο λιμάνι της τελευταίας⁴⁶. Στις 7 Ιουλίου 1770 επανήλθε ο Draganich με άλλη του αναφορά για τις σχέσεις Μαρούτση - Torre. Ανέφερε στους Inquisitori ότι είδε στο σπίτι του Μαρούτση ένα γράμμα που απευθυνόταν προς τον Torre, χωρίς να ξέρει όμως από πού είχε σταλεί. Εκείνο όμως που προξένησε την περιέργεια του Draganich ήταν το εξής: μολονότι το γράμμα απευθυνόταν προς τον Torre, είχε σταλεί στη διεύθυνση του σπιτιού του Μαρούτση! Το γεγονός αυτό το ανέφερε ο Draganich ως ενδεικτικό των στενών σχέσεων του Μαρούτση με τον Torre⁴⁷.

42. Ο.π..

43. Ο.π..

44. Ο.π., busta 241, fasc. έτους 1770, απαντήσεις του διοικητή της Μπρέσια προς τους Inquisitori στις 24 Ιουνίου και 12 Ιουλίου 1770.

45. Ο.π., busta 595, fasc. Favretti Felice ετών 1770-1771, αναφορά του Favretti στις 21 Ιουνίου 1770.

46. Για την εμποροπανήγυρη της Senigaglia βλ. Όλγα Κατσιαρδή-Hering, Ασημονημένοι ορίζοντες Ελλήνων εμπόρων: Το πανηγύρι στη Senigaglia (18^{ος}-αρχές 19^{ου} αιώνα), Αθήνα 1989. Η εμποροπανήγυρη της Senigaglia ήταν η πιο ονομαστή στην Ιταλία κατά το 18^ο αιώνα. (Βλ. ό.π., σ. 45). Κεντρική μέρα του πανηγυριού ήταν η 22 Ιουλίου, γιορτή της Αγίας Μαγδαληνής (ό.π.). Πληροφορίες για την πώληση όπλων της Μπρέσια στη Senigaglia - που μάλιστα τα αγόραζαν Έλληνες έμποροι - βλ. ό.π., σ. 113.

47. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 7 Ιουλίου 1770.

II) Οι επιπτώσεις της έναρξης των Ορλωφικών στην πολιτική της Βενετίας.

Στο μεταξύ, τα νέα που έφθαναν στη Βενετία για την έναρξη των Ορλωφικών στην Ελλάδα δημιουργούσαν ένα βαρύ κλίμα σε βάρος του Μαρούτση. Ήδη από το Μάρτιο του 1770 μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης της Βενετίας θεωρούσε το Μαρούτση υπεύθυνο όχι μόνο για την "αποστασία" του Palisucchia, αλλά - ως ένα βαθμό - και για τις αναταραχές που προκλήθηκαν στην Κεφαλονιά μετά την εμφάνιση του ρωσικού πλοίου Ογκα στα Επτάνησα⁴⁸. Αλλά και άλλες ειδήσεις που έφθαναν καθημερινά στη Βενετία για την εξέλιξη των Ορλωφικών στην Ελλάδα συνέτειναν στη δημιουργία αυτού του κλίματος, αφού πολλοί απέδιδαν αυτή την εξέλιξη στις δραστηριότητες του Μαρούτση και στις επαφές του με τους συμπατριώτες του⁴⁹. Εκείνο που δε συγχωρούσαν στο Μαρούτση ήταν το γεγονός ότι, όντας πρώην υπήκοος της Βενετίας, ασκούσε επιζήμια - κατά την άποψή τους - πολιτική για τα συμφέροντα της Βενετίας.

Όμως ο Μαρούτσης πάντα έλπιζε ότι οι επιτυχίες των Ελλήνων και των Ρώσων απέναντι στους Τούρκους θα έκαναν τελικά τη Βενετία να αναθεωρήσει την πολιτική της και να τηρήσει ευνοϊκή στάση ως προς τα Ορλωφικά⁵⁰. Ήδη υπήρχε στη Σύγκλητο της Βενετίας μια μειοψηφία η οποία ήταν ευνοϊκή σε μια φιλωρωσική πολιτική της Βενετίας⁵¹. Η πλειοψηφία όμως ήταν σταθερά αντίθετη σε μια τέτοια πολιτική. Στα μέσα του Απριλίου του 1770 έγινε μια έκτακτη μυστική σύσκεψη (consulta nera) στη Σύγκλητο της Βενετίας, για να εξετασθεί η στάση της ύστερα από τις πρώτες πληροφορίες που είχαν φτάσει από το Μοριά για επιτυχίες των Ρώσων και των Ελλήνων⁵².

Παράλληλα οι Βενετοί φοβούνταν και για τους Επτανήσιους υπηκόους τους που περνούσαν στο Μοριά, για να συμμετάσχουν στην εξέγερση παρά τις αντίθετες αυστηρές διαταγές της Βενετίας. Το γεγονός αυτό μπορούσε να προκαλέσει σοβαρές

48. Βλ. ό.π., αναφορά του Draganich στις 27 Μαρτίου 1770. Για τις αναταραχές στην Κεφαλονιά και για τη συμμετοχή των Επτανησίων στα Ορλωφικά βλ. Χιώτου, ό.π., σ. 461-471. - Manfroni, I, ό.π., σ. 1157, 1160. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 36-40. Κυρίως όμως βλ. Βλάσση, Η συμμετοχή των Επτανησίων, ό.π., σ. 64-84.

49. Πρβλ. την αναφορά του Draganich στις 27 Μαρτίου 1770. (Βλ την προηγούμενη σημ. 48). 14

50. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορές του Draganich στις 19 Μαρτίου, 18, 29 Απριλίου και 7 Μαΐου 1770. Βλ. και Cessi, I, ό.π., σ. 1585-1589.

51. Cessi, I, ό.π., σ. 1586. Πρβλ. και M. Berengo, La società veneta alla fine del Settecento, Firenze 1956, σ. 3.

52. Πρβλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 18 Απριλίου 1770. Βλ. και Cessi, I, ό.π., σ. 1586.

αντιδράσεις στην πάντα καχύποπτη Υψηλή Πύλη. Άλλωστε ο βάιλος της Βενετίας στην Κων/πολη Giustinian σε πολλές αναφορές του έγγραφε για τη δύσκολη κατάσταση στην οποία βρισκόταν αντιμετωπίζοντας πιεστικές ερωτήσεις και διαβήματα διαμαρτυρίας από την Υψηλή Πύλη⁵³. Οι Τούρκοι διαμαρτύρονταν, γιατί έφθαναν στην Κων/πολη πληροφορίες ότι υπήκοοι της Βενετίας επάνδρωναν το ρωσικό στόλο και ότι οι Βενετοί επέτρεπαν στα ρωσικά πλοία να προσορμίζονται στις βενετικές κτήσεις και να προβαίνουν σε στρατολογίες. Είχαν μάθει επίσης ότι υπήκοοι της Βενετίας διέδιδαν πως η "Γαληνότατη Δημοκρατία" θα ανακτούσε το Μοριά από τους Τούρκους και πως σύντομα θα εμφανιζόταν εκεί ο βενετικός στόλος⁵⁴.

Ο βάιλος προσπαθούσε να αντικρούσει όλες αυτές τις κατηγορίες επικαλούμενος σχετικά επίσημα διατάγματα της Βενετίας που απαγόρευαν στους υπηκόους της να έχουν οποιαδήποτε συμμετοχή στο ρωσοτουρκικό πόλεμο. Όσο για την προσόρμιση ρωσικών πλοίων σε βενετικά λιμάνια διαβεβαίωνε τους Τούρκους ότι μόνο ένα ρωσικό πλοίο έφθασε στα Επτάνησα, και αυτό έγινε κατά τύχη λόγω της θαλασσοταραχής που συνάντησε⁵⁵. Επίσης προσπαθούσε να πείσει την Τουρκία για τις καλές διαθέσεις της Βενετίας απέναντί της και να διασκεδάσει τις υποψίες της Υψηλής Πύλης, ότι δηλ. η μετάβαση των Επτανησίων στο Μοριά και η συμμετοχή τους στην εξέγερση έγινε με τη συγκατάθεση της Βενετίας⁵⁶. Η έκρυθμη κατάσταση στην Κων/πολη έκανε το βάιλο να φοβάται ότι θα είχε την τύχη του Obreskon (σύλληψη και εγκλεισμός στο Επταπύργιο)⁵⁷.

Οι καχυποψίες αυτές έκαναν συχνά τους Τούρκους να αλλάζουν στάση απέναντι στη Βενετία. Έτσι, ενώ τον Απρίλιο 1770 ζήτησαν από το βάιλο να περιπολεί ο βενετικός στόλος στις δυτικές ακτές του Μοριά για να εμποδίζει τις μετακινήσεις των Επτανησίων⁵⁸, λίγο αργότερα του ζήτησαν να αποφεύγει να ει-

53. Για τις υποψίες των Τούρκων εναντίον των Βενετών αμέσως μετά την έναρξη των Ορλωφικών βλ. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 214, φ. 396^r-503^v, συνεχείς αναφορές του από τις 3 Μαρτίου ως τις 16 Ιουλίου 1770. Βλ. και Manfroni, I, ό.π., σ. 1157, 1166.

54. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 214, φ. 420^r-425^r, αναφορά του βάιλου στις 3 Απριλίου 1770. Βλ. και Manfroni, I, ό.π., σ. 1157. - Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 240.

55. Ό.π..

56. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 214, φ. 432^r-438^r, αναφορά του Giustinian στις 18 Απριλίου 1770.

57. Ό.π., φ. 423^r, αναφορά του βάιλου στις 3 Απριλίου 1770. Βλ. και Manfroni, I, ό.π., σ. 1157. - Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 241.

58. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 214, φ. 432^r-438^v, 18 Απριλίου 1770. Βλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 230.

σέρχεται ο βενετικός στόλος στα ύδατα του Μοριά - από το φόβο τους μήπως ενωθεί με το ρωσικό και στραφεί εναντίον τους⁵⁹.

Ο βάσιλος για να είναι ενήμερος των μυστικών συσκέψεων των Τούρκων, συχνά δωροδοκούσε ανώτατους Τούρκους αξιωματούχους, επιδιώκοντας παράλληλα και την εύνοιά τους ως προς τις υποθέσεις της Βενετίας⁶⁰. Στις 2 Μαΐου 1770 ανέφερε στη Βενετία ότι σε σύσκεψη που έγινε στην Κων/πολη μεταξύ των Τούρκων ειπώθηκε από μερικούς ότι, αν γινόταν ειρήνη, οι Ρώσοι μην μπορώντας να κρατήσουν το Μοριά, θα τον παραχωρούσαν στη Βενετία ή στο βασίλειο της Νάπολης. Οι Τούρκοι μάλιστα θεωρούσαν πιο πιθανό το πρώτο, αφού οι Βενετοί "επέτρεπαν" σε Επτανήσιους υπηκόους τους να μετακινούνται προς το Μοριά⁶¹. Δεν λήφθηκε όμως καμιά απόφαση εναντίον των Βενετών, γιατί άλλοι Τούρκοι αντέτειναν ότι έπρεπε πρώτα να περιμένουν τις εξελίξεις για να καθορίσουν την τελική στάση τους⁶².

Ο Μαρούτσης έλπιζε ότι η Βενετία θα άλλαζε στάση και για λόγους αναθέρμανσης του εμπορίου της. Ήδη από το Φεβρουάριο του 1770 είχε δηλώσει καθαρά στον Draganic ότι σε οποιαδήποτε περίπτωση η Βενετία επεδίωκε να συνάψει εμπορικές σχέσεις με τη Ρωσία μέσω της Μαύρης Θάλασσας, οι Ρώσοι θα αντιπρότειναν και πολιτικοστρατιωτική συμμαχία εναντίον της Τουρκίας⁶³. Τα λόγια αυτά του Μαρούτση είναι σύμφωνα με τις πάγιες θέσεις της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας: να συνδυάσει τις εμπορικές επιδιώξεις της Βενετίας με τις δικές της αντίστοιχες πολιτικές εναντίον των Τούρκων. Μια πολιτική που ουσιαστικά είχε αρχίσει να εφαρμόζεται από τους Ρώσους στις αρχές του 18^{ου} αιώνα με το Μ. Πέτρο⁶⁴, συνεχίστηκε κατά διαστήματα από τους διαδόχους του⁶⁵ και βρήκε τον κυριότερο εκφραστή της στο πρόσωπο της Μ. Αικατερίνης. Άλλωστε ο Μαρούτσης γνώριζε και τις προηγούμενες προτάσεις που είχαν γίνει στα 1763 και 1764, για εμπορική και πολιτική προσέγγιση

59. ASV, Senato Dispaacci Costantinopoli, filza 214, φ. 460^r-465^r, 2 Ιουνίου 1770. Βλ. και Manfroni, I, ό.π., σ. 1166.

60. Συχνά οι αναφορές του βάσιλου έχουν ως συνημμένα καταλόγους "δώρων" προς τους Τούρκους αξιωματούχους. Για Τούρκους πληροφοριοδότες του βάσιλου βλ. και Manfroni, I, ό.π., σ. 1157.

61. ASV, Senato Dispaacci Costantinopoli, filza 214, φ. 443^r, 2 Μαΐου 1770. Βλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 230.

62. Βλ. την αναφορά του βάσιλου της προηγούμενης σημείωσης (φ. 443^v).

63. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, μονοσέλιδη αναφορά του Draganicη χ.έ. [β' δεκαπενθήμερο Φεβρουαρίου 1770], που αρχίζει: "Al sig. Maruzzi li è pervenuta...".

64. Πρβλ. σ. 10, 11 της διατριβής.

65. Πρβλ. σ. 12, 13 της διατριβής.

της Ρωσίας με τη Βενετία. Η πρώτη - φαινομενικά μόνο εμπορική - είχε γίνει από τον καγκελάριο Μιχαήλ L. Voronzov, αλλά απορρίφθηκε από τον Andrea Tron⁶⁶. Η δεύτερη - εμπορική και πολιτική - είχε γίνει από το Βενετό συγκλητικό Francesco Morosini, αλλά και αυτή απορρίφθηκε από την πλειοψηφία της Συγκλήτου της Βενετίας⁶⁷.

Στο μεταξύ, στις 29 Απριλίου 1770, ο Μαρούτσης δήλωσε στον Draganich πως, αν αντιλαμβανόταν ότι η Βενετία έδειχνε διάθεση να αλλάξει την πολιτική της και να φερθεί ευνοϊκότερα προς τη Ρωσία, τότε θα έγραφε στην Πετρούπολη, για να επιταχύνει η Ρωσία μια τέτοια διαδικασία⁶⁸. Για να ανιχνεύσει λοιπόν καλύτερα τις προθέσεις της Βενετίας, αποφάσισε να παρουσιάσει ένα μνημόνιο στο Collegio. Από την απάντηση που θα του έδινε η Βενετία ο Μαρούτσης θα αντιλαμβανόταν αν το έδαφος ήταν πρόσφορο, για να προχωρήσει η Ρωσία σε κάποιες κινήσεις προσέγγισης με τη Βενετία⁶⁹. Το μνημόνιο το παρουσίασε στις 9 Μαΐου 1770. Σ' αυτό αναφερόταν στην ευαρέσκεια της Αικατερίνης από την απάντηση που είχαν δώσει οι Βενετοί (στις 16 Δεκεμβρίου 1769) σε προηγούμενο μνημόνιό του. Στη συνέχεια εξέφραζε τις ελπίδες της Αικατερίνης ότι η ήδη υπάρχουσα φιλία ανάμεσα στη Ρωσία και τη Βενετία θα ενισχυόταν ακόμη περισσότερο. Τέλος, πρόσθετε ο Μαρούτσης ότι έλπιζε πως θα βοηθήσει και ο ίδιος στην περαιτέρω σύσφιξη των ρωσοβενετικών σχέσεων⁷⁰. Το μνημόνιο ήταν διατυπωμένο με τέτοιο τρόπο, ώστε άφηνε περιθώρια στη Βενετία να δείξει αν επιθυμούσε πραγματικά μια πιο στενή συνεργασία με τη Ρωσία. Επίσης την ικανοποιούσε το σημείο όπου αναφερόταν στην ευαρέσκεια της Αικατερίνης από την απάντηση της 16 Δεκεμβρίου 1769. Και αυτό, γιατί στην απάντηση των Βενετών γινόταν ρητή αναφορά στις δεσμεύσεις τους από τη συνθήκη του Πασσάροβιτς. Η αποδοχή της απάντησης από την Αικατερίνη έδειχνε - κατά

66. Πρβλ. σ. 26 της διατριβής.

67. Πρβλ. σ. 29 της διατριβής. Για το ότι ο Μαρούτσης γνώριζε το περιεχόμενο αυτών των προτάσεων βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich χ.έ. [1-3 Μαρτίου 1770], που αρχίζει: "Per esserli sopragiunto ...". Η σχετική συζήτηση είχε γίνει ανάμεσα στον Draganich και το γραμματέα του Μαρούτση [Πέτρο Τζαφούνη]. Βλ. και Cessi, I, ό.π., σ. 1576, 1577.

68. Cessi, I, ό.π., σ. 1588. Βλ. και ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 29 Απριλίου 1770.

69. Cessi, I, ό.π., σ. 1588, 1589. Βλ. και ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 7 Μαΐου 1770.

70. ASV, Collegio Esposizioni Principi, filza 185, φ. 5^α, 9 Μαΐου 1770. Αντίγραφο του μνημονίου υπάρχει στο ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Memoriali dell' incaricato...", φ. 15^α, 9 Μαΐου 1770.

τους Βενετούς - ότι η αυτοκράτειρα της Ρωσίας κατανοούσε αυτές τις δεσμεύσεις⁷¹. Από τα λεγόμενα όμως του Μαρούτση αντιλαμβανόμαστε καθαρά πού απέβλεπε αυτή η "επίθεση φιλίας" της Αικατερίνης.

Παράλληλα ο Μαρούτσης θεωρούσε ότι η συμμετοχή των Επτανησίων στην εξέγερση του Μοριά έδειχνε κάποια διάθεση της Βενετίας για αλλαγή της πολιτικής της. Πίστευε ακόμη ότι και οι Βενετοί θα είχαν πολλά κέρδη, αν συμμαχούσαν με τους Ρώσους εναντίον των Τούρκων. Σύμφωνα μάλιστα με τα λεγόμενα του Draganich, ο Μαρούτσης του είπε ότι οι Βενετοί θα μπορούσαν να αναδιοργανώσουν την οικονομία τους, γιατί, συνεργαζόμενοι με τους Ρώσους, θα ήταν δυνατό να ανακτήσουν τις παλιές τους κτήσεις στην Ανατολή⁷². Αξιοσημείωτο είναι πως τις ίδιες προσδοκίες, ότι δηλ. οι Βενετοί θα βοηθούσαν τους Ρώσους, τις συμμεριζόταν αυτό το διάστημα και ο

71. Ιδιαίτερη αναφορά στο μνημόνιο του Μαρούτση και στην κατανόηση που (φαινόταν ότι) έδειχνε η Αικατερίνη στις δεσμεύσεις της Βενετίας βλ. και: Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 159, αναφορά του Incisa di Camerana στις 26 Μαΐου 1770. - Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 49], bob. 230, αναφορά του Engel προς τον Kaunitz στις 23 Μαΐου 1770. (Ο Engel αναπλήρωνε τον πρεσβευτή Durazzo από τα μέσα Απριλίου ως τις αρχές Ιουνίου 1770, που ο Αυστριακός πρεσβευτής έλειπε στη Γένοβα).

72. Για τις απόψεις του Μαρούτση βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορές του Draganich στις 7 και 12 Μαΐου 1770. Βλ. και Cessi, I, ό.π., σ. 1589. Από τη μελέτη των βενετικών αρχείων δε διαπιστώσαμε άμεση και επίσημη πρόταση του Μαρούτση προς την κυβέρνηση της Βενετίας για να βοηθήσει τη Ρωσία με αντάλλαγμα την ανάκτηση παλιών της κτήσεων. Άλλωστε ο Μαρούτσης γνώριζε την ψυχρή και αρνητική στάση της Βενετίας απέναντι σε παρόμοιες ρωσικές προσπάθειες για αντιτουρκική συνεργασία. Προσδοκούσε όμως ότι οι ρωσικές νίκες θα έπειθαν τη Βενετία να αλλάξει την πολιτική της, οπότε και αυτός θα προέβαινε σε επίσημες προτάσεις. Πιθανότατα ο Μαρούτσης περιοριζόταν σε ανεπίσημες διερευνητικές προτάσεις στα πλαίσια των ιδιωτικών και οικονομικών επαφών του με τους Βενετούς ευγενείς που συμμετείχαν στη Σύγκλητο της Βενετίας. Ωστόσο ο Μαρούτσης άφηνε υπόνοιες ότι, σε περίπτωση προσχώρησης της Βενετίας στον αντιτουρκικό αγώνα, αυτή θα μπορούσε να ανταμειφθεί με περιοχές, όπως ο Μοριάς, η Κρήτη και η Αλβανία. (Για τις υπόνοιες αυτές βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich την 1 Σεπτεμβρίου 1770. Βλ. και Cessi, I, ό.π., σ. 1589. Για τις προσπάθειες του Μαρούτση και τα πιθανά ανταλλάγματα της Βενετίας πρβλ. και Χιώτου, ό.π., σ. 464. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 85. - Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 233).

Βολταίρος. Σε ποίημά του - που ήταν ήδη δημοσιευμένο τον Ιούνιο του 1770 - καλούσε τις χριστιανικές δυνάμεις της Ευρώπης να συνεργαστούν με τους Ρώσους για την εκδίωξη των Τούρκων. Ανάμεσα σ' αυτές τις δυνάμεις συμπεριελάμβανε και τη Βενετία. Διαπιστώνουμε επίσης ότι οι ρωσικές προσδοκίες για συμπαράταξη της Βενετίας εναντίον των Τούρκων συνέπιπταν και με τουρκικές υποψίες, για τις οποίες ήδη είχε κάνει λόγο ο βάιλος στις αναφορές του το ίδιο χρονικό διάστημα⁷³.

Οι ελπίδες όμως του Μαρούτση και των Ρώσων αποδείχτηκαν φρούδες. Η Βενετία επέμενε στην απόφασή της για ουδετερότητα και για τη μη συμμετοχή υπηκόων της στο ρωσοτουρκικό πόλεμο. Γι' αυτό και έδωσε ευρεία δημοσιότητα στα σκληρά μέτρα που πήρε εναντίον του Paliscchia, που είχε προσχωρήσει στους Ρώσους, (καταδίκη του ερήμην σε θάνατο, δήμευση της περιουσίας του, γκρέμισμα του σπιτιού του)⁷⁴. Η στάση της απέναντι στον Paliscchia δεν άλλαξε, ούτε όταν ο τελευταίος με γράμμα του προς τους Cinque Savi προσπάθησε να δικαιολογήσει την ενέργειά του, ούτε όταν - με άλλο γράμμα του προς τον ιδιοκτήτη του πλοίου Σπυρίδωνα Καπετανάκη - τον ειδοποίησε ότι μπορούσε να παραλάβει από το Μαρούτση τα 5.000 τζεκίνια που του "έδωσαν" οι Ρώσοι για την αγορά του πλοίου⁷⁵. Λίγο αργότερα οι Βενετοί επιβράβευσαν 12 Σκλαβού-

73. Για την έκκληση του Βολταίρου βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 90, 91. Κατά τη διάρκεια του ρωσοτουρκικού πολέμου πολλές φορές ο Βολταίρος πρότεινε τη σύμπραξη Ρώσων και Βενετών εναντίον των Τούρκων, χωρίς όμως αποτέλεσμα, γεγονός που προκάλεσε την απορία και την πικρία του για τη στάση των Βενετών. Περισσότερες πληροφορίες για τις προτάσεις του Βολταίρου για ρωσοβενετική σύμπραξη στα πλαίσια ενός ευρύτερου αντιτουρκικού συνασπισμού, καθώς και για την πικρία του από τη μη ανταπόκριση των Βενετών, βλ. Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 448, 451. - Δημ. Παντελοδήμου, Ενέργειαι του Βολταίρου προς απελευθέρωσιν της Ελλάδος κατά την διάρκειαν του ρωσοτουρκικού πολέμου 1768-1774, "Ηπειρωτική Εστία", τόμ. 18 (1969), σ. 506, 508. Όσο για τις τουρκικές υποψίες, που μνημόνευε ο βάιλος στις αναφορές του, πρβλ. σ. 216, 217 της διατριβής.

74. Πρβλ. σ. 190 της διατριβής.

75. Για τα γράμματα του Paliscchia βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 375, αντίγραφα της αναφοράς αρ. 118 του προξένου της Βενετίας στην Καλαμάτα Νικόλαου Καλέργη στις 25 Μαρτίου 1770 (π.η.), όπου έχει ως συνημμένα: α) το γράμμα του Paliscchia προς το Σπ. Καπετανάκη (Οίτυλο, 18 Φεβρουαρίου 1770 π.η.) β) το πωλητήριο του πλοίου στους Ρώσους για 5.000 τζεκίνια (Οίτυλο, 18 Φεβρουαρίου 1770 π.η.) και γ) την κατάθεση του Paliscchia στον Καλέργη - για να τη διαβιβάσει στους Cinque Savi - όπου προσπαθεί να δικαιολογηθεί για την προσχώρησή του στους Ρώσους (Οίτυλο, 14 Φεβρουαρίου 1770

νους ναύτες που, αν και ανήκαν στο πλήρωμα του Palicuschia, αρνήθηκαν να τον ακολουθήσουν στις ενέργειές του και επέστρεψαν στη Βενετία. Έδωσαν στον καθένα τους από 2 δουκάτα το μήνα για όλη τους τη ζωή⁷⁶. Αυτή η στάση της Βενετίας προς τον Palicuschia είναι ενδεικτική των γενικότερων διαθέσεών της προς τη Ρωσία.

Ο Μαρούτσης είπε στον Draganich ότι θα έδινε και τα 5.000 τζεκίνια στον Καπετανάκη, αν και δε θα έπρεπε να του δώσει ολόκληρο το ποσό, γιατί είχε και ο Palicuschia ένα μικρό ποσοστό του πλοίου ως ιδιοκτησία⁷⁷. Από τα λεγόμενα του Draganich φαίνεται επίσης ότι ο Μαρούτσης είχε σε μεγάλη εκτίμηση τον Palicuschia⁷⁸.

Στο μεταξύ οι Βενετοί αποφάσισαν να ζητήσουν από την Αικατερίνη να τους παραδώσει τον Palicuschia και να τους επιστρέψει το πλοίο. Σταθεροί όμως στην πολιτική τους της συνειδητής υποβάθμισης του Μαρούτση, διαβίβασαν το αίτημά τους στον πρεσβευτή τους στη Βιέννη Gradenigo, για να το προωθήσει μέσω του εκεί πρεσβευτή της Ρωσίας D. Golitsyn. Έστειλαν μάλιστα στον Gradenigo και ένα σχέδιο του μνημονίου, το οποίο θα υπέβαλε γραπτώς ο τελευταίος στον Golitsyn. Σύμφωνα μ' αυτό, οι Βενετοί διαμαρτύρονταν, γιατί - παρόλο που ο Μαρούτσης και οι Ρώσοι πρεσβευτές στη Βιέννη, το Λονδίνο και τη Μαδρίτη τους είχαν διαβεβαιώσει για τις αγαθές και φιλικές προθέσεις της Αικατερίνης απέναντί τους - οι αρχηγοί του ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο αποδέχτηκαν την προσχώρηση του Palicuschia στο στόλο τους, καθώς επίσης και την πώληση του πλοίου του. Η πώληση ήταν άκυρη, γιατί ο Palicuschia ήταν ιδιοκτήτης μόνο ενός μικρού ποσοστού. Αλλά και η προσχώρηση του Palicuschia ήταν παράνομη, γιατί παραβίαζε τη βενετική νομοθεσία, γεγονός που το γνώριζαν ήδη οι Ρώσοι αρχηγοί του στόλου. Στο όνομα λοιπόν της φιλίας που - όπως τους διαβεβαίωνε η Αικατερίνη - έτρεφε η Ρωσία προς τη Βενετία, ζητούσαν την επιστροφή του Palicuschia και του πλοίου του⁷⁹.

π.η.). Πληροφορίες επίσης για τα γράμματα βλ.: Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 505, αναφορά του Antonio Novelli Triffoni στις 19 Μαΐου 1770. - Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 159, αναφορά του Incisa di Camerana στις 26 Μαΐου 1770.

76. Βλ. ASV, Senato Mar, reg. 234, φ. 247^{r-v}, 23 Αυγούστου 1770.

77. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 24 Μαΐου 1770.

78. Ό.π.. Βλ. και αναφορά του ίδιου στις 12 Μαΐου 1770.

79. Το σχέδιο του μνημονίου βρίσκεται συνημμένο στο δουκικό γράμμα που έστειλε η Σύγκλητος στον Gradenigo στις 19 Μαΐου 1770. (Βλ. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 113, 19 Μαΐου 1770). Συνημμένα επίσης στο παραπάνω δουκικό γράμμα του έστειλαν και αντίγραφα της αναφοράς του Νικόλαου Καλέργη

Οι Βενετοί βέβαια γνώριζαν ότι κάτι τέτοιο ήταν πολύ δύσκολο, αν όχι αδύνατο. Και τούτο, γιατί οι Ρώσοι αντιλαμβάνονταν ότι η επιστροφή του Palicucchia και του πλοίου του στους Βενετούς θα είχε άσχημο αντίκτυπο στους Έλληνες, αφού θα τους δημιουργούσε αμφιβολίες για τη μελλοντική συμπεριφορά της Ρωσίας απέναντι και σ' αυτούς⁸⁰. Το αίτημα των Βενετών απέβλεπε κυρίως στο να πεισθούν οι Τούρκοι για τις καλές διαθέσεις της Βενετίας απέναντί τους και να διαλύσει τις τυχόν υποψίες τους εναντίον της Βενετίας. Άλλωστε η πρόθεσή τους φαίνεται καθαρά από το δουκικό γράμμα που έστειλαν στον Gradenigo στις 19 Μαΐου 1770. Αναφέρουν ως πρώτο κίνητρο για το αίτημά τους αυτό τις πολιτικές τους σχέσεις με την Τουρκία⁸¹. Κοινοποίησαν λοιπόν την απόφασή τους και στο βάιλο Giustinian, για να τη χρησιμοποιήσει κατάλληλα στις συζητήσεις του με τους Τούρκους αξιωματούχους⁸².

Ο Μαρούτσης έμαθε για το αίτημα των Βενετών, να τους επιστραφεί δηλ. ο Palicucchia και το πλοίο του, και είπε στον Draganich ότι ο Golicyn αρχικά δεν ήθελε να το παραλάβει, γιατί κανονικά έπρεπε να παραδοθεί στον αντιπρόσωπο της Ρωσίας στη Βενετία⁸³. Τελικά όμως το αίτημα διαβιβάστηκε στην Πετρούπολη. Είπε επίσης ο Μαρούτσης στον Draganich ότι, αν ήθελε, μπορούσε να αναβαθμίσει τη θέση του στο διπλωματικό πρωτόκολλο, γιατί η Αικατερίνη του είχε στείλει διαπιστευτήρια πληρεξουσίου πρεσβευτή (ministro plenipotenziario). Όμως δεν το έκανε, γιατί τυχόν αναβάθμισή του θα συνεπαγόταν την αυτόματη διακοπή των επαφών και των σχέσεων του με τους Βενετούς ευγενείς, σύμφωνα με τους νόμους της Βενετίας⁸⁴.

προς τους Cinque Savi (25 Μαρτίου 1770), καθώς και των συνημμένων της για την υπόθεση Palicucchia.

80. Η παραπάνω ρεαλιστική άποψη ανήκει στον Incisa di Camerana. (Βλ. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 159, αναφορά του στις 26 Μαΐου 1770).

81. Βλ. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 113, 19 Μαΐου 1770. Το ίδιο κίνητρο διαβλέπει και ο Incisa di Camerana στην αναφορά του στις 26 Μαΐου 1770. (Βλ. την προηγούμενη σημείωση).

82. Βλ. ASV, Senato Deliberazioni Costantinopoli, reg. 52, φ. 40^r-41^r, 19 Μαΐου 1770, καθώς και ASV, Bailo a Costantinopoli, busta 37 αντίγραφα του δουκικού γράμματος προς τον Gradenigo (στις 19 Μαΐου 1770) και του σχεδίου του μνημονίου που θα διαβίβαζε ο τελευταίος στον Golicyn. (Τα αντίγραφα διαβιβάστηκαν στο βάιλο ως συνημμένα αρ. 6 στο δουκικό γράμμα που του έστειλαν στις 19 Μαΐου 1770).

83. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 20 Ιουνίου 1770. Βλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 236.

84. Ό.π.. Βλ. και σ. 119, 120 της διατριβής για τους λόγους που ήθελε ο Μαρούτσης να διατηρεί σχέσεις με τους Βενετούς ευγενείς.

III) Η αποστολή του Dadich.

Στο μεταξύ, τα προβλήματα της Βενετίας από τις δραστηριότητες των Ρώων και των Ελλήνων αυξάνονταν. Οι φόβοι της από την άφιξη του ρωσικού πολεμικού πλοίου *Ozka* στα Επτάνησα επιβεβαιώνονταν⁸⁵. Ήδη τα Επτάνησα βρίσκονταν σε επαναστατική αναταραχή και πολλοί Επτανήσιοι μετανάστευαν στο Μοριά συμμετέχοντας στην αντιτουρκική εξέγερση. Ο βάιλος της Βενετίας στην Κων/πολη *Giustinian* δεχόταν συνεχή διαβήματα από την Υψηλή Πύλη και κατέβαλλε μεγάλες προσπάθειες, για να διαλύσει τις τουρκικές υποψίες⁸⁶.

Αποφάσισαν λοιπόν οι Βενετοί να απευθυνθούν στον αρχηγό του ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο και να του ζητήσουν - σύμφωνα και με τις διαβεβαιώσεις που τους είχε δώσει η Αικατερίνη - να σεβαστεί τη βενετική ουδετερότητα και να κρατήσει μακριά από τα λιμάνια τους τα ρωσικά πλοία. Στις 21 Απριλίου 1770 (ν.η.) έστειλαν στο Γενικό Προβλεπτή της Θάλασσας *Andrea Dona* οδηγίες για τον καλύτερο δυνατό χειρισμό της υπόθεσης⁸⁷. Του έγραφαν ότι οι δεσμεύσεις της Βενετίας προς την Τουρκία από τη συνθήκη του Πασσάροβιτς, καθώς επίσης και τα πολιτικά συμφέροντα της Βενετίας προς τη Ρωσία, ανάγκαζαν τη Βενετία να κρατήσει αυστηρά ουδέτερη στάση στο ρωσοτουρκικό πόλεμο. Γι' αυτό έπρεπε ο *Dona* να διαλέξει έναν ικανό και επιδέξιο αξιωματικό του και να τον στείλει στον αρχηγό του ρωσικού στόλου. Ο αξιωματικός θα του διαβίβαζε ένα επίσημο έγγραφο αίτημα της Βενετίας, σύμφωνα με το οποίο οι Ρώσοι έπρεπε να σεβαστούν τις δεσμεύσεις της Βενετίας προς την Τουρκία που απέρρεαν από τα - γνωστά και στους Ρώσους - άρθρα της συνθήκης του Πασσάροβιτς. Θα του κοινοποιούσε επίσης και το αίτημα των Βενετών να μην πλησιάζουν τα ρωσικά πλοία στα βενετικά λιμάνια, όπως είχε συμβεί στο παρελθόν με το ρωσικό πλοίο [*Ozka*], που επισκέφθηκε την Κέρκυρα και τη Ζάκυνθο⁸⁸. Με την ενέργειά τους αυτή οι Βενετοί επεδίωκαν - κι αν ακόμη αποτύγχανε - να αποδείξουν στους Τούρκους ότι η Βενετία σκόπευε να σεβαστεί τις δεσμεύσεις απέναντί τους και να διαλύσει

85. Για τους φόβους της πρβλ. σ. 191 της διατριβής.

86. Για την επαναστατική αναταραχή στα Επτάνησα και τις κατευναστικές προσπάθειες του βάιλου πρβλ. σ. 215-217 της διατριβής.

87. Βλ. ASV, Senato Deliberazioni Costantinopoli, reg. 52, φ. 28^v-30^r, 21 Απριλίου 1770.

88. Ό.π.. Στα φ. 29^v, 30^r υπάρχει το υπόδειγμα του επίσημου γράμματος που έπρεπε να στείλουν από κοινού οι δυο Γενικοί Προβλεπτές της Βενετίας [α) της Θάλασσας και β) της Δαλματίας και Αλβανίας] στον αρχηγό του ρωσικού στόλου. Το περιεχόμενο του υποδείγματος το δημοσίευσε και το σχολίασε ο Manfroni, I, ό.π., σ. 1159, 1160. Βλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 226, 227.

έτσι τις τουρκικές υποψίες εναντίον τους⁸⁹. Στην περίπτωση βέβαια που οι Ρώσοι απαντούσαν καταφατικά στα αιτήματα της Βενετίας, το όφελος για την τελευταία θα ήταν πολλαπλό, αφού παράλληλα θα εξέλιπαν - ή έστω θα μειώνονταν - και οι αναταραχές των Επτανησίων. Μ' αυτές τις ελπίδες λοιπόν ο Donà έστειλε στο Ναβαρίνο, όπου βρισκόταν ο ρωσικός στόλος, τον αν/χη του βενετικού στρατού Ιωάννη Αμπελικόπουλο Dadich.

Ο Dadich αναχώρησε από τη Ζάκυνθο στις 21 Μαΐου 1770 (ν.η.) και έφθασε στο Ναβαρίνο τη νύχτα της 24 του ίδιου μήνα⁹⁰. Στην είσοδο του λιμανιού τον υποδέχτηκε ο Κεφαλονίτης

89. Manfroni, I, ό.π., σ. 1159.

90. Πληροφορίες για την αποστολή του μας δίνει ο ίδιος ο Dadich σε μια μακροσκελέστατη αναφορά του 26 σελίδων προς τον Andrea Donà. Βρίσκεται στο ASV, Pronveditori da Terra e da Mar, filza 1018, αναφορά του Dadich στις 31 Μαΐου 1770 (ν.η.), συνημμένη ως αρ. 3 στην αναφορά αρ. 157 του Andrea Dona προς τη Σύγκλητο στις 18 Ιουνίου 1770. Αντίγραφο της αναφοράς του Dadich, καθώς και της αναφοράς 157 του Donà μαζί με δυο συνημμένα της (απάντηση του Spiridon, διακήρυξη του Α. Ορλώφ από το Ναβαρίνο) στάλθηκαν στον πρεσβευτή της Βενετίας στη Βιέννη. (Βλ. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 113, συνημμένες οι παραπάνω αναφορές στο δουκικό γράμμα της 21 Ιουλίου 1770). Για άλλο αντίγραφο της αναφοράς του Dadich βλ. Manfroni, I, ό.π., σ. 1162 σημ.2. Στην ίδια σελίδα όμως (ό.π., σ. 1162) ο Manfroni αναφέρει κατά λάθος ότι ο Dadich έφθασε στο Ναβαρίνο στις 14 Μαΐου αντί του σωστού 24 Μαΐου. (Ο Dadich χρησιμοποιεί στην αναφορά του πάντα το Γρηγοριανό ημερολόγιο). Η αναφορά του Dadich είναι πολύ σημαντική, γιατί περιέχει πολλές πληροφορίες για το ρωσικό στόλο στο Ναβαρίνο (ποσότητα, ποιότητα των πλοίων), για τους Έλληνες που συνεργάζονταν με τους Ρώσους, καθώς επίσης και για τις απόψεις των Ρώσων για τους Έλληνες λίγο μετά την αποτυχία της κατάληψης της Μεθώνης από τους Ρώσους και τους Έλληνες. Ο πρώτος που αντιλήφθηκε την αξία αυτής της αναφοράς ήταν ο Manfroni, I, ό.π., σ. 1162-1165, ο οποίος παρουσίασε και σχολίασε αρκετά σημεία της. Για την αποστολή του Dadich βλ. σύντομα και στον Venturi, Settecento, ό.π., σ. 50. Εμείς θα περιοριστούμε στην παρουσίαση των πιο σημαντικών, κατά τη γνώμη μας, σημείων, δίνοντας έμφαση και σε ορισμένα αποσπάσματά της που ο Manfroni δε σχολίασε.

Η οικογένεια Αμπελικόπουλου καταγόταν από την Κρήτη και μετανάστευσε στην Κέρκυρα. Βλ.: Γ. Σ. Πλουμίδη, Αι πράξεις εγγραφής των Ελλήνων σπουδαστών της Παδούης (Μέρος Α. Artisti 1634-1782), "ΕΕΒΣ", τόμ. 37 (1969-1970), σ. 322 (ευρετήριο). - Του ίδιου, Αι πράξεις εγγραφής των Ελλήνων σπουδαστών της Παδούης (Μέρος Α. Artisti). Συμπλήρωμα έτη (1674-1701), "Θησαυρίσματα", τόμ. Θ' (1971), σ. 196-198. - Του ίδιου, Αι πράξεις εγγραφής των Ελλήνων σπουδαστών της Παδούης (Μέρος Β'. Legisti 1591-1809), "ΕΕΒΣ", τόμ. 38 (1971), σ. 166.

Γιάννης Βαλσαμάκης, ο οποίος είχε επιφορτισθεί με την επίβλεψη της φρούρησής του. Ο Βαλσαμάκης είχε προσχωρήσει στο ρωσικό στόλο και οι Ρώσοι τον είχαν ανταμείψει με το βαθμό του υποπλοιάρχου⁹¹. Αφού έλεγξε το διαβατήριο του Dadich, ειδοποίησε αμέσως τον Α. Ορλώφ για την άφιξη του Βενετού απεσταλμένου. Ο Ορλώφ, παρόλο που η ώρα ήταν προχωρημένη, έστειλε το γραμματέα του Αθανάσιο Βαϊνάκη από τη Μοσχόπολη⁹², για να συνοδεύσει τον Dadich στο πλοίο του. Εκεί, ο Α. Ορλώφ και ο Dadich συνομίλησαν αρχικά για τις εξελίξεις στο ρωσο-τουρκικό πόλεμο και για τη δύσκολη θέση του βάλιου, εξαιτίας των τουρκικών υποψιών εναντίον της Βενετίας. Χαρακτηριστικά μάλιστα είναι τα λόγια του Ορλώφ, όταν ο Dadich του μίλησε για τις δεσμεύσεις της Βενετίας προς τους Τούρκους από τη συνθήκη του Πασσάροβιτς. Του απάντησε ότι, αν δεν υπήρχαν αυτές οι δεσμεύσεις, η Ρωσία θα είχε καταλάβει ήδη την Κρήτη⁹³. Ο Ορλώφ άφησε να εννοηθεί ότι αυτό θα γινόταν κατορθωτό με τη βοήθεια της Βενετίας. Ήταν δηλ. μια έμμεση επίκριση για

91. Αξιοσημείωτα είναι αυτά που γράφει για το Γιάννη Βαλσαμάκη, ο πρόξενος της Βενετίας στο Λιβόρνο Francesco Bichi στις 6, 13 και 20 Απριλίου 1770 (ν.η.). Συγκεκριμένα, καταγγέλλθηκε στον Bichi ότι ο Βαλσαμάκης είχε εξοπλίσει υπερβολικά το πλοίο του La Madonna di Megaspileo [= Η Παναγιά του Μεγάλου Σπηλαίου] και ότι σκόπευε να προσχωρήσει στους Ρώσους και να μεταφέρει για λογαριασμό τους πολεμοφόδια. Η καταγγελία είχε γίνει από τους Γάλλους, οι οποίοι βρίσκονταν στο Λιβόρνο με ένα πολεμικό τους πλοίο και κατασκόπευαν τις κινήσεις των τριών ρωσικών που βρίσκονταν εκεί (πρβλ. σ. ~~244~~ ~~245~~ της διατριβής). Ο Bichi όμως ξεγελάστηκε από το Βαλσαμάκη, γιατί ο τελευταίος του δικαιολογήθηκε ότι ο εξοπλισμός απέβλεπε στο να προστατευθεί καλύτερα από τους πειρατές και ούτε ήταν τόσο βαρύς όσο κατήγγειλαν οι Γάλλοι. Έτσι ο Βαλσαμάκης αναχώρησε από το Λιβόρνο στις 15 Απριλίου 1770, δηλ. 3 μέρες μετά την αναχώρηση από εκεί των τριών ρωσικών πλοίων με τον Α. Ορλώφ. (βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 706, αναφορές του Francesco Bichi στις 6, 13 και 20 Απριλίου 1770). Αργότερα βέβαια (25 Αυγούστου 1770) οι Βενετοί δίκασαν ερήμην το Βαλσαμάκη και τον καταδίκασαν σε εξορία, γιατί θεωρήθηκε συνυπεύθυνος - μαζί με άλλους Κεφαλονίτες - για την επαναστατική αναταραχή στα Επτάνησα. Ταυτόχρονα δήμευσαν την περιουσία του και κατεδάφισαν το σπίτι του, απαγορεύοντας μάλιστα την ανοικοδόμησή του. (Για την καταδίκη του Βαλσαμάκη βλ. Βλάσση, Η συμμετοχή των Επτανησίων, ό.π., σ. 72, 73).

92. Ο Βαϊνάκης συνόδευε πάντα τον Dadich κατά τις μετακινήσεις του από το πλοίο του πρώτου στα πλοία του Α. Ορλώφ ή του Spiridon και τις τρεις μέρες που παρέμεινε ο Dadich στο Ναβαρίνο. Μνεία του Βαϊνάκη ως γραμματέα του Α. Ορλώφ βλ. και στον Μέρτζιου, Μνημεία, ό.π., σ. 190.

93. Πρβλ. και Manfroni, I, ό.π., σ. 1162, 1163.

→ 206207

την πολιτική που ακολουθούσε η Βενετία μέχρι τότε απέναντι στη Ρωσία. Στη συνέχεια ο Dadich επέστρεψε για να κοιμηθεί στο πλοίο του. Την επόμενη μέρα (25 Μαΐου) ο Dadich συγκέντρωσε πληροφορίες για τα πλοία που βρίσκονταν στο λιμάνι του Ναβαρίνου, σύμφωνα και με τις οδηγίες που του είχε δώσει ο Andrea Donà⁹⁴. Στην αναφορά του δίνει στοιχεία για τα ρωσικά πλοία που βρίσκονταν στο Ναβαρίνο, αλλά και για τα ελληνικά που είχαν σπεύσει να ενωθούν με τους Ρώσους⁹⁵. Αναφέρεται επίσης και στην άφιξη του Elphinston στις 23 (ή 24) Μαΐου 1770 ν.η. στο λιμάνι Έλεος της Μάνης⁹⁶. Το πρωί της 25 Μαΐου, παρόλο που ο Dadich είχε ειδοποιηθεί από το προηγούμενο βράδυ ότι θα συνέχιζε τη συζήτηση με τον Α. Ορλώφ, δεν κλήθηκε ο Dadich στη ρωσική ναυαρχίδα παρά μόνο αργότερα, το απόγευμα. Ο Βενετός απεσταλμένος απέδωσε αυτή την αργοπορία στη σύσκεψη των διοικητών του στόλου, που είχε συγκαλέσει ο Α. Ορλώφ για εκείνο το πρωί. Η σύσκεψη έγινε στο πλοίο του πρίγκηπα Dolgorukij, γιατί είχε πληγωθεί κατά τη διάρκεια της επίθεσης που είχαν κάνει οι Έλληνες και οι Ρώσοι για να καταλάβουν τη Μεθώνη⁹⁷. Το απόγευμα της 25 Μαΐου ο Dadich επισκέφθηκε ξανά

94. Βλ. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1017, αναφορά του Donà αρ. 157 στις 18 Ιουνίου 1770.

95. Ο Dadich ανέφερε ανάμεσά τους και τρία κεφαλονίτικα πλοία, δίνοντας ταυτόχρονα και τα ονόματα των καπετάνιων τους, (Βαλσαμάκης, Λαδικός και Κούπας). Επίσης στο Ναβαρίνο βρισκόταν και ο Palicuschia με το πλοίο του.

96. Σήμερα το χωριό λέγεται Έλος. Ευχαριστώ τον κ. Κόμη, Λέκτορα του τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Παγεπιστημίου Ιωαννίνων για την ταύτιση. Για την άφιξη του Elphinston βλ. και Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π. σ. 183, 183 σημ. 4. Για την ημερομηνία άφιξης του πρβλ. και σ. 184 σημ. 317 της διατριβής.

97. Η επίθεση κατέληξε σε καταστροφή των επιτιθέμενων Ελλήνων και Ρώσων. Και σ' αυτό το σημείο είναι σημαντική η αναφορά του Dadich, γιατί μας ορίζει ένα ante quem για τη μάχη της Μεθώνης. Η μάχη αυτή υπήρξε η πιο άτυχη καθόλη τη διάρκεια των Ορλωφικών, σύμφωνα με τον Σκοτζέζο Samuel Greig, που υπηρετούσε ως πλοίαρχος στο ρωσικό στόλο. (Βλ. Παλαιολόγου, Ημερολόγιον αυτόγραφον του Ρώσου ναυάρχου Γρέυγ, ό.π., σ. 48). Κατά το Γριτσόπουλο μάλιστα, στη Μεθώνη τάφηκε το όνειρο της απελευθέρωσης της Ελλάδας. (Βλ. Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 111). Ο Σακελλαρίου, ό.π., σ. 190, 190 σημ. 1 και ο Γριτσόπουλος, ό.π., σ. 110, 111 - βασιζόμενοι και οι δύο στον Hammer - χρονολογούν την καταστροφή στη Μεθώνη στις 17/28 Μαΐου 1770. Σύμφωνα όμως με την παραπάνω αναφορά του Dadich, η καταστροφή είχε ήδη επέλθει στις 14/25 Μαΐου 1770, αφού ο αρχηγός της επιχείρησης Dolgorukij είχε ήδη επιστρέψει στο Ναβαρίνο στις 14/25 Μαΐου με όσους είχαν επιζήσει. Ο Ander-son, Naval Wars, ό.π., σ. 282, τοποθετεί τα γεγονότα στη Μεθώνη κατά το δεκαήμερο 7-17 Μαΐου 1770 [ν.η.]. Λεπτομέρειες

τον Α. Ορλώφ στο πλοίο του. Στη νέα συζήτηση που έγινε, ο Α. Ορλώφ επέρριψε αποκλειστικά την ευθύνη για την άσχημη τροπή των επιχειρήσεων στους Έλληνες και είπε στον Dadich ότι και αυτή η κατάληψη του Ναβαρίνου επιτεύχθηκε μόνο χάρη στους Ρώσους⁹⁸. Είναι γνωστές βέβαια οι αρνητικές απόψεις του Ορλώφ για τους Έλληνες, όταν άρχισαν οι αποτυχίες στο Μοριά, και παράλληλα η προσπάθεια για την απόσχιση των ευθυνών από τους Ρώσους⁹⁹. Η ήττα μάλιστα στη Μεθώνη, που απέβη καθοριστική για την έκβαση των επιχειρήσεων στο Μοριά, έκανε τους Ρώσους να επιρρίψουν ακόμη περισσότερο την ευθύνη για τις αποτυχίες στους Έλληνες. Γι' αυτό και ο Θ. Ορλώφ στη συνάντηση που είχε με τον Dadich, κατηγορήσε και αυτός τους Έλληνες ως υπαίτιους για τις αποτυχίες¹⁰⁰. Τις κατηγορίες όμως αυτές ο Dadich τις θεώρησε ως υπερβολές (*esagerazioni*) των Ρώσων¹⁰¹.

Στη συνέχεια ο Dadich έδωσε στοιχεία και για τους Επτανήσιους που πήγαν στο Μοριά, για να συμμετάσχουν στην εξέγερση, αναφέροντας μάλιστα επώνυμα και ορισμένους από τους αρχηγούς τους, καθώς επίσης και από τους υπόλοιπους Έλληνες αρχηγούς που συμμετείχαν στα Ορλωφικά. Πρόσθετε όμως ότι όλοι τους βρίσκονταν στη δυσμένεια του Α. Ορλώφ, εξαιτίας της κακής έκβασης των επιχειρήσεων και της ευθύνης που τους επέρριπτε ο Α. Ορλώφ. Μόνο ο Ζαΐμης από τα Καλάβρυτα απολάμβανε ακόμη της εμπιστοσύνης του Α. Ορλώφ, και αυτό γιατί συντηρούσε με δικά του έξοδα 3.000 άνδρες ήδη από τη αρχή της εξέγερσης, έγραφε ο Dadich¹⁰².

για την επιχείρηση εναντίον της Μεθώνης βλ. Παλαιολόγου, Ημερολόγιον αυτόγραφον του Ρώσου ναυάρχου Γρέυγ, ό.π., σ. 45-48. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 174-176, 185-187. - Σακελλαρίου, ό.π., σ. 187-190. - Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 103-111, όπου και βιβλιογραφία.

98. Βλ. και Manfroni, I, ό.π., σ. 1162.

99. Βλ. De Madariaga, ό.π., σ. 210. Πρβλ. και Παλαιολόγου, I, ό.π., τόμ. 5 (1881), σ. 149, (αλλά και σ. 151-153, όπου ο Παλαιολόγος παραθέτει τις εκτιμήσεις του Ρώσου ιστορικού Salon'yev, ο οποίος επιρρίπτει την ευθύνη κυρίως στους Ρώσους).

100. Η συνάντηση Θ. Ορλώφ-Dadich έγινε στο πλοίο του ναυάρχου Spiridon (Άγιος Ευστάθιος), πάνω στο οποίο επέβαινε και ο Θ. Ορλώφ, ενώ ο Αλέξιος επέβαινε στο "Τρεις Ιεράρχες".

101. Βλ. την αναφορά του Dadich.

102. Για τους Επτανήσιους και τους υπόλοιπους Έλληνες μιλάει ο Dadich σε αρκετά σημεία της αναφοράς του. Τα ονόματά τους τα πρωτοδημοσίευσε ο Manfroni, I, ό.π., σ. 1163, 1164. Πρβλ. και Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 394 σημ. 2, ο οποίος όμως αμφιβάλλει αν ανταποκρίνονται στην αλήθεια αυτά που αναφέρονται για τη δυσμένεια του Ορλώφ προς τους συγκεκριμένους Έλληνες. Συμπληρώνουμε μόνο μερικά ονόματα που ανέφερε ο Dadich, αλλά τα παρέλειψε ο Manfroni: τους Badoero και Ηρακλειώτη (Παδουβέρη ονομάζει τον πρώτο ο Χιώτης προσθέτοντας

Επίσης ο Dadich ανέφερε ότι, σύμφωνα με τα λεγόμενα του Θ. Ορλώφ, ο Ροροφκίη είχε οδηγήσει το ρωσικό πλοίο στην Κέρκυρα και στη Ζάκυνθο χωρίς να έχει κάποια σχετική διαταγή, και ότι για την ενέργειά του αυτή θα τιμωρούνταν πολύ αυστηρά από τους Ρώσους¹⁰³. Ο Θ. Ορλώφ του είπε ακόμη ότι ο Ροροφκίη ήταν προσωπικά υπεύθυνος, γιατί είχε αποδεχθεί τις εισηγήσεις του Κουμουνδούρου από τη Μάνη και του Μπιτσιίλη από τη Χειμάρρα που βρίσκονταν πάνω στο πλοίο του, να ξεσηκώσουν δηλ. τους Ζακυνθινούς και τους Κεφαλονίτες για να περάσουν στο Μοριά¹⁰⁴.

Ο Dadich πρόσθετε ακόμη στην αναφορά του ότι, απ' ότι κατάλαβε από κάποια μισόλογα του Θ. Ορλώφ, ο Elphinston θα κατευθυνόταν προς την Κων/πολη. Αυτός ήταν ο απώτερος σκοπός των Ρώσων, σύμφωνα με το Θ. Ορλώφ, αφού οι Ρώσοι δε θα αποδέχονταν καμιά τουρκική πρόταση για ειρήνη, έως ότου εκδίωκαν από την Κων/πολη τους Τούρκους¹⁰⁵. Ολοκληρώνοντας τέλος τα λόγια του ο Θ. Ορλώφ, είπε στον Dadich ότι ο Elphinston είχε αποβιβάσει στο Έλεος της Μάνης 1.500 άνδρες, στους οποίους θα χορηγούνταν τα αναγκαία άλογα για να σχηματίσουν ένα σώμα ιππικού. Το παραπάνω σώμα σκόπευαν να το πλαισιώσουν με 12.000 Μανιάτες του Γιωργάκη [Μαυρομικάλη], με 8.000 Ξερομερίτες που είχε συγκεντρώσει ο Μπουκουβάλας, με 3.000 Καλαβρυτινούς του Ζαΐμη, καθώς επίσης και με άλλους

ότι και οι δυο τους ήταν Ζακυνθινοί, βλ. Χιώτου ό.π., σ. 463), τον Αδαμόπουλο από την Άρτα και το Νοταρά από την Κόρινθο. Όσο για τον Α. Ζαΐμη, ο Τούρκος χρονικογράφος Σουλεϋμάν Πενάχ εφέντης - ο οποίος ήταν αυτόπτης μάρτυρας της εξέγερσης - γράφει ότι προσποιήθηκε πως συμμετείχε στην εξέγερση, γι' αυτό και αμνηστεύθηκε από τους Τούρκους και αποκαταστάθηκε στα προνόμιά του μετά το 1774, που έληξε ο πόλεμος. Βλ. Σαρρή, ό.π., σ. 113, 121, 122.

103. Για το ότι η διαβεβαίωση αυτή του Θ. Ορλώφ ήταν ψεύτικη βλ. σ. 190, 191 της διατριβής. Άλλωστε δεν μπορέσαμε να ανεύρουμε πληροφορία ότι τιμωρήθηκε ο Ροροφκίη, γεγονός βέβαια που, αν συνέβαινε, θα γινόταν γνωστό στους Βενετούς.

104. Βλ. την αναφορά του Dadich. Για το ότι ο Μπιτσιίλης ξεσήκωσε Επτανήσιους για να περάσουν στο Μοριά, βλ. και ASV, Senato Deliberazioni Costantinopoli, reg. 52, φ. 29^r, οδηγίες της Συγκλήτου προς το Γενικό Προβλεπτή της Θάλασσας Andrea Donà στις 21 Απριλίου 1770.

105. Περίπου το ίδιο χρονικό διάστημα και ο Μαρούτσης μιλώντας με τον Draganich του είχε πει έμμεσα για το σκοπό των Ρώσων να φθάσουν μέχρι την Κων/πολη. (Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 17 Μαΐου 1770). Για το ότι στόχος του Elphinston ήταν η παραβίαση των Δαρδανελλίων και κατ' επέκταση η ίδια η Κων/πολη, βλ. επίσης σχετικές συζητήσεις του Μαρούτση με τον Draganich στις 29 Ιουλίου και 7 Σεπτεμβρίου 1770, (ό.π., αναφορές του Draganich στις αντίστοιχες ημερομηνίες).

Μοραΐτες¹⁰⁶. Ταυτόχρονα ο Θ. Ορλώφ κάθε τόσο μετέφραζε και στα ρωσικά το περιεχόμενο της συζήτησης για να τον καταλαβαίνει και ο ναύαρχος Spiridon που παραβρισκόταν εκεί και ο οποίος έδειχνε να επιδοκιμάζει τις απόψεις του Θ. Ορλώφ¹⁰⁷. Η συζήτηση ανάμεσα στο Θ. Ορλώφ και τον Dadich έληξε με την άφιξη του Α. Ορλώφ πάνω στο πλοίο του Spiridon και με την υπόσχεση του Α. Ορλώφ προς τον Dadich ότι θα τον ξανάβλεπε την επόμενη μέρα [δηλ. στις 26 Μαΐου]. Για τον Palicuschia δεν του είπε τίποτα ούτε ο Θεόδωρος ούτε ο Αλέξιος Ορλώφ. Μόνο ο Αθανάσιος Βαϊνάκης, ο γραμματέας του Αλέξιου, του είπε ότι ο Palicuschia είχε προσχωρήσει στους Ρώσους, για να μπορέσει έτσι να εκδικηθεί τους Τούρκους που είχαν σκοτώσει μέλη της οικογένειάς του¹⁰⁸.

Στις 26 Μαΐου ο Dadich επισκέφθηκε ξανά το πλοίο του Spiridon, όπου βρίσκονταν επίσης ο Αλέξιος και ο Θεόδωρος Ορλώφ. Εκεί ο Θ. Ορλώφ του παρέδωσε την έγγραφη απάντηση των Ρώσων σχετικά με τα αιτήματα των Βενετών, για να τη διαβιβάσει στο Δόγη της Βενετίας. Η απάντηση έφερε την υπογραφή του ναυάρχου Spiridon, ο οποίος με πολύ ευγενικές εκφράσεις υποσχόταν ότι ο ρωσικός στόλος, υπακούοντας και στις εντολές της Αικατερίνης, θα πρόσφερε κάθε δυνατή βοήθεια και υπηρεσία στους Βενετούς¹⁰⁹. Όμως, η απάντηση αυτή ήταν διατυπωμένη γενικά και αόριστα και δεν ήταν αυτή καθαυτή ικανοποιητική για τους Βενετούς, γιατί οι Ρώσοι δε δεσμεύονταν στα συγκεκριμένα αιτήματά τους¹¹⁰.

Τέλος, ολοκληρώνοντας την αναφορά του ο Dadich, είχε και άλλες δυο σημαντικές λεπτομέρειες. Η πρώτη ήταν τα τελευταία λόγια του Α. Ορλώφ λίγο πριν αναχωρήσει ο Dadich από το πλοίο του Spiridon: ότι δηλ. οι Ρώσοι ετοίμαζαν και επιδιόρθωναν το κάστρο του Ναβαρίνου, για να το παραχωρήσουν στους Βενε-

106. Ο Κοντογιάννης, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 183 και 183 σημ. 4, γράφει ότι ο Elphinston είχε αποβιβάσει 400 άνδρες στο βάθος του Λακωνικού κόλπου βόρεια από το Γύθειο. Πραγματικά, 20 περίπου χιλιόμετρα βορειοανατολικά από το Γύθειο βρίσκεται το σημερινό χωριό Έλος στο मुखό του Λακωνικού κόλπου. Για την τύχη των ανδρών που αποβίβασε ο Elphinston βλ. ό.π.. Για το Έλος βλ. σ. 226 σημ. 96 της διατριβής.

107. Η συζήτηση γινόταν στα γαλλικά, (βλ. την αναφορά του Draganich).

108. Βλ. και Manfroni, I ό.π., σ. 1164.

109. Η απάντηση του Spiridon βρίσκεται στο ASV, Pronveditori da Terra e da Mar, filza 1018, συνημμένο έγγραφο αρ. 2 στην αναφορά αρ. 157 (18 Ιουνίου 1770) του Andrea Donà. Το γράμμα του Spiridon το δημοσίευσε ο Manfroni, I, ό.π., σ. 1165 σημ. 1. Η απάντηση φέρει την ημερομηνία 15 Μαΐου 1770 (π.η.). Με το Γρηγοριανό δηλ., που χρησιμοποιούσαν οι Βενετοί, η ημερομηνία είναι 26 Μαΐου 1770.

110. Manfroni, I, ό.π., σ. 1165.

τούς¹¹¹! Η δεύτερη ήταν η αναχώρηση το βράδυ της 26 Μαΐου 1770 τμήματος του ρωσικού στόλου, για να συναντήσει τον Elphinston και να στραφούν από κοινού εναντίον του τουρκικού στόλου που βρισκόταν στο Ναύπλιο. Αναχώρησαν η ναυαρχίδα του Spiridon (πάνω στην οποία βρισκόταν και ο Θ. Ορλώφ), 2 φρεγάτες και το πλοίο του Palicuschia¹¹².

Ο Dadich επίσης μετέφερε στον Andrea Donà στην Κέρκυρα, και ο τελευταίος το διαβίβασε στη Βενετία, ένα αντίγραφο της προκήρυξης που είχε απευθύνει ο Α. Ορλώφ προς τους Έλληνες, με την οποία τους έδινε οδηγίες και υποσχέσεις για την εξέγερση¹¹³.

Στο μεταξύ, η είδηση ότι ο Γενικός Προβλεπτής της Θάλασσας απέστειλε ένα αγγελιαφόρο του στο Ρώσο ναύαρχο μαθεύτηκε στη Βενετία, πριν ακόμη ο Dadich γράψει την αναφορά του και πολύ πριν η αναφορά αυτή διαβιβαστεί στη Σύγκλητο. Ήδη ο Μαρούτσης συζητώντας με τον Draganich στις 31 Μαΐου (αυτή την ημερομηνία φέρει και η αναφορά του Dadich) του είχε μιλήσει γι' αυτή την αποστολή. Ο Μαρούτσης βέβαια δε γνώριζε ακόμη λεπτομέρειες για τα αιτήματα των Βενετών. Είπε μόνο στον Draganich ότι, απ' ό,τι είχε ακούσει, ο Βενετός απεσταλμένος θα ζητούσε από τους Ρώσους να επιστρέψουν όλοι

111. Ο υπαινιγμός ήταν σαφής: βοηθήστε μας και θα επωφεληθείτε και σεις. Βλ. και Manfroni, I, ό.π., σ. 1165. - Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 230, 231.

112. Δεν αναχώρησε ολόκληρος ο ρωσικός στόλος από το Ναβαρίνο στις 26 Μαΐου (ν.η.), όπως εσφαλμένα αφήνει να εννοηθεί ο Manfroni, I, ό.π., σ. 1164, 1165. Για το ότι αναχώρησε μόνο ο Spiridon με τμήμα του ρωσικού στόλου και ότι ο Αλέξιος αναχώρησε αργότερα, επιβεβαιώνεται και από άλλες πηγές. Βλ. π.χ. Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 188. - Anderson, Naval Wars, ό.π., σ. 282, 283. - Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 114. Σύμφωνα με τον Anderson, Naval Wars, ό.π., σ. 285, 286, η εκκένωση του κάστρου του Ναβαρίνου άρχισε στις 3 Ιουνίου (ν.η.) και τα τελευταία ρωσικά πλοία έφυγαν από το λιμάνι του στις 7 Ιουνίου (ν.η.). Σύμφωνα με την De Madariaga, ό.π., σ. 210, ο στόλος αναχώρησε στις 6 Ιουνίου (ν.η.). Την ημερομηνία 6 Ιουνίου αποδέχεται και ο Γριτσόπουλος, ό.π., σ. 118 και 118 σημ. 3 και 4, ο οποίος αναφέρεται και στις διαφορές των ημερομηνιών.

113. Βλ. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1018, συνημμένο αρ. 4 στην αναφορά αρ. 157 (18 Ιουνίου 1770) του Andrea Donà. Το αντίγραφο της προκήρυξης που μετέφερε ο Dadich φέρει ως ημερομηνία γραφής της την 1 Απριλίου 1770 (π.η.). Όμως γνωρίζουμε ότι η προκήρυξη γράφηκε στις 23 Απριλίου (π.η.) και αναγνώσθηκε για πρώτη φορά δημόσια στις 28 Απριλίου (π.η.). Βλ. Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 98-100, καθώς και σ. 100 σημ. 1, όπου αναφέρει τους προηγούμενους μελετητές που την είχαν εκδώσει ή μνημονεύσει.

οι αρχηγοί των υπηκόων της Βενετίας που είχαν πάει στο Μοριά. Σχολιάζοντας μάλιστα αυτό το αίτημα ο Μαρούτσης, συμπλήρωσε ότι οι Βενετοί δε θα πετύχαιναν τίποτα, γιατί οι Ρώσοι γνώριζαν ότι, αν τους παρέδιδαν στους Βενετούς, θα ισοδυναμούσε με το να τους έστελναν στην αγχόνη¹¹⁴. Το αξιοπερίεργο όμως στην υπόθεση Dadich είναι το γεγονός ότι ο Μαρούτσης είχε στενές σχέσεις με τον αδελφό του Dadich. Συγκεκριμένα, σε δυο αναφορές του (1 και 27 Αυγούστου 1770) ο Draganich ανέφερε στους Inquisitori ότι είχε δει τον αδελφό του Dadich στο σπίτι του Μαρούτση να έχει μακρές συνομιλίες με το Μαρούτση. Στη δεύτερη αναφορά του πρόσθετε επίσης ότι τον έβλεπαν συχνά [το τελευταίο διάστημα] στο σπίτι του Μαρούτση¹¹⁵. Δε γνωρίζουμε από πότε είχαν αρχίσει οι σχέσεις του Μαρούτση με τον αδελφό του Dadich, γιατί για πρώτη φορά ο Draganich κάνει μνεία για το πρόσωπο αυτό την 1 Αυγούστου¹¹⁶. Κατά συνέπεια, δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε με βεβαιότητα ότι τη συγκεκριμένη πληροφορία για την αποστολή του Dadich, ο Μαρούτσης την έμαθε από τον αδελφό του, παρόλο που ο Draganich συγκαταλέγει ανάμεσα στους πληροφοριοδότες του Μαρούτση τον αδελφό του Dadich¹¹⁷. Ούτε γνωρίζουμε ποιες ήταν οι σχέσεις των δυο αδελφών, για να υποθέσουμε ότι ίσως ο Μαρούτσης να είχε (;) σχέσεις και με τον ίδιο τον απεσταλμένο των Βενετών στον Α. Ορλώφ. Πάντως φαίνεται περίεργο, αν όχι ύποπτο, τη στιγμή που ήταν γνωστή η ένταση στις σχέσεις της Βενετίας με το Μαρούτση, ο ένας αδελφός Dadich να βρίσκεται στην υπηρεσία της Βενετίας και μάλιστα να θεωρείται από τα πιο έμπιστα και ικανά της στελέχη - αφού ανέλαβε αυτή την τόσο σημαντική αποστολή - και ο άλλος να συνεργάζεται στενά με τον "εχθρό της" Μαρούτση. Η έλλειψη όμως αρχειακών στοιχείων δε μας επιτρέπει να προχωρήσουμε περισσότερο σ'

114. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 31 Μαΐου 1770.

115. Βλ. ό.π., αναφορές του Draganich την 1 και στις 27 Αυγούστου 1770.

116. Μάλιστα στην πρώτη του αναφορά (1 Αυγούστου) ο Draganich γράφει ότι - του είπαν πως - το πρόσωπο αυτό ήταν θείος του Dadich. Όμως φαίνεται ότι πρόκειται για λανθασμένη πληροφορία, γιατί στην επόμενη αναφορά του γι' αυτόν (27 Αυγούστου) τον αναφέρει ως αδελφό. Επίσης στις 20 Δεκεμβρίου 1770, που οι Inquisitori ανέκριναν τον Draganich, αναφέρει μόνο τον αδελφό του Dadich ανάμεσα στα πρόσωπα με τα οποία συναναστρεφόταν ο Μαρούτσης, χωρίς να κάνει κάποια μνεία για θείο του Dadich. (Βλ. ό.π., busta 1224, fasc. 140, φ. 30^ρ, 20 Δεκεμβρίου 1770).

117. Βλ. ό.π., ανάκριση του Draganich στις 20 Δεκεμβρίου 1770. Στην αναφορά του στις 27 Αυγούστου 1770 ο Draganich είχε συμπληρώσει ότι ο αδελφός του Dadich εργαζόταν ως ταμίας στον ευγενή (συγκλητικό) της Βενετίας Dolfín.

αυτό το συσχετισμό.

Η αποστολή του Dadich μπορεί να μην είχε θεαματικά αποτελέσματα για τη Βενετία, - γιατί οι Ρώσοι δε δεσμεύτηκαν σε κάτι ουσιαστικό και συγκεκριμένο - όμως επέτρεψε στη Βενετία να δείξει στην Τουρκία και την Ευρώπη ότι έκανε κάθε δυνατή προσπάθεια να διατηρήσει την ουδετερότητά της, με κίνδυνο μάλιστα να παρεξηγηθεί αυτή η στάση της από τους Ρώσους. Γι' αυτό άλλωστε κοινοποίησε τα αποτελέσματά της αποστολής του Dadich στο βάιλο, και στους πρεσβευτές της στη Βιέννη, στο Παρίσι, στη Μαδρίτη, στο Λονδίνο και τη Νάπολη¹¹⁸. Για τις απόψεις και τις κρίσεις της Αυστρίας απέναντι στην πολιτική που ακολουθούσε η Βενετία, η τελευταία ενδιαφερόταν άμεσα. Ο πρεσβευτής της Βενετίας στη Βιέννη Gradenigo επηρεαζόταν εξάλλου πολύ από τις απόψεις του Αυστριακού καγκελάριου Kaunitz. Την ίδια φιλοαυστριακή πολιτική ακολουθούσαν και πολλά ανώτατα στελέχη της βενετικής κυβέρνησης¹¹⁹. Ο Gradenigo βέβαια, σύμφωνα με τις οδηγίες που του είχε δώσει η Βενετία, είχε ενημερώσει τον Kaunitz αμέσως μόλις η Βενετία πήρε την απόφαση να στείλει απεσταλμένο της στο ναύαρχο του ρωσικού στόλου. Του έδειξε μάλιστα και το υπόδειγμα της επιστολής που έπρεπε να στείλει ο Γενικός Προβλεπτής της Θάλασσας Andrea Donà στο Ρώσο ναύαρχο¹²⁰. Χαρακτηριστική ήταν η απάντηση του Kaunitz. Είπε στον Gradenigo ότι η επιστολή έπρεπε να ήταν πιο σκληρά διατυπωμένη, για να τη δείξουν έτσι και στην Υψηλή Πύλη¹²¹! Ο Kaunitz ήταν σαφώς αντίθετος στις προσπάθειες των Ρώσων να

118. Βλ. ASV, Senato Deliberazioni Costantinopoli, reg. 52, 21 Ιουλίου 1770. - ASV, Senato Corti, reg. 147, φ. 210^v, 211^r, 21 Ιουλίου 1770.

119. Για την καταλυτική επιρροή που ασκούσε ο Kaunitz στον Gradenigo, καθώς και για τις φιλοαυστριακές απόψεις πολλών Βενετών βλ. Cessi, I, ό.π., *passim*. Κριτική του προηγούμενου άρθρου του Cessi βλ. στον Venturi, Settecento, ό.π., σ. 37 σημ. 6. Αντίθετα, ο Tabacco πιστεύει ότι η πολιτική της Βενετίας δεν εξαρτώνταν τόσο από την Αυστρία, αλλά ότι απλώς τότε συνέπιπτε η βενετική με την αυστριακή πολιτική, λόγω των κοινών φόβων τους για τη διατάραξη της ευρωπαϊκής ισορροπίας από τη δυναμικότητα των Ρώσων (Tabacco, ό.π., σ. 109-111).

120. Για τις οδηγίες της Συγκλήτου και την ενημέρωση του Kaunitz από τον Gradenigo βλ. ASV, Senato Deliberazioni Costantinopoli, reg. 52, φ. 33^v (21 Απριλίου 1770). - ASV, Senato Dispacci Germania, busta 273, φ. 88^r-89^r, αναφορά του Gradenigo στις 5 Μαΐου 1770.

121. Βλ. την προηγούμενη αναφορά του Gradenigo στις 5 Μαΐου 1770. Βλ. και Cessi, I, ό.π., σ. 1594.

προσεταιριστούν τη Βενετία και επιδίωκε, με την επιρροή που ασκούσε πάνω στον Gradenigo, να μειώσει ή ακόμη και να εξαφανίσει τους φόβους της Βενετίας απέναντι στη Ρωσία¹²². Αλλά και από την πλευρά της η Βενετία έδειχνε έμπρακτα τη στενή προσήλωσή της προς την πολιτική της Αυστρίας με το να ενημερώνει τακτικότερα τον Kaunitz για τις ρωσικές κινήσεις και την αντίστοιχη δική της στάση. Άλλωστε, στα πλαίσια αυτής της πολιτικής ο Gradenigo ενημέρωσε τον Kaunitz για την αποβίβαση των Ρώσων στο Μοριά και την εξέλιξη των επιχειρήσεων¹²³, για την υπόθεση Palicucchia¹²⁴ και για την αποστολή του Dadich¹²⁵. Αυτές οι ιδιαίτερες σχέσεις της Βενετίας με την Αυστρία είχαν γίνει αντιληπτές και από τον πρεσβευτή του βασιλείου της Σαρδηνίας στη Βενετία, Incisa di Camerana, ο οποίος στις αναφορές του στις 26 Μαΐου και 7 Ιουλίου 1770 αναφέρεται σ' αυτές¹²⁶.

Η Βενετία επίσης στις 21 Απριλίου 1770 είχε δώσει εντολή στον Gradenigo να γνωστοποιήσει και στον D. Golicyn το περιεχόμενο της επιστολής που θα μετέφερε ο Dadich στον αρχηγό του ρωσικού στόλου, και να τον διαβεβαιώσει παράλληλα για τις φιλικές διαθέσεις της Βενετίας προς τη χώρα του¹²⁷. Ο Gradenigo εκτέλεσε τις διαταγές της Συγκλήτου και έδωσε ταυτόχρονα στον Golicyn ένα αντίγραφο της επιστολής, γιατί πίστευε ότι θα έφθανε πιο γρήγορα στην Αικατερίνη απ' ότι μέσω του Α. Ορλώφ¹²⁸.

122. Βλ. ASV, Senato Dispacci Germania, busta 273 : φ. 59^r-60^r (17 Μαρτίου 1770), φ. 84^r-87^v (28 Απριλίου 1770), φ. 88^r-89^v (5 Μαΐου 1770) τις αντίστοιχες αναφορές του Gradenigo. Βλ. επίσης Cessi, I, ό.π., σ. 1584, 1587, 1589-1594, 1602. - Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 245. - Berengo, ό.π., σ. 3. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 36, 37. Πρβλ. και Tabacco, ό.π., σ. 111 και 111 σημ. 138.

123. ASV, Senato Dispacci Germania, busta 273, φ. 84^r (28 Απριλίου 1770).

124. ASV, Senato Deliberazioni Costantinopoli, reg. 52, φ. 40^r, 19 Μαΐου 1770. - ASV, Archivio Proprio Germania, filza 113, 19 Μαΐου 1770.

125. ASV, Senato Deliberazioni Costantinopoli, reg. 52, φ. 33^v, 21 Απριλίου 1770. - ASV, Archivio Proprio Germania, filza 113, 21 Απριλίου 1770. - ASV, Senato Dispacci Germania, busta 273, φ. 88^r-89^r, 5 Μαΐου 1770. - ASV, Senato Corti, reg. 147, φ. 210^v, 211^r, 21 Ιουλίου 1770.

126. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 159 (26 Μαΐου 1770), bob. 160 (7 Ιουλίου 1770).

127. ASV, Senato Deliberazioni Costantinopoli, reg. 52, φ. 33^v, 21 Απριλίου 1770.

128. ASV, Senato Dispacci Germania, busta 273, φ. 89^{r-v}, αναφορά του Gradenigo στις 5 Μαΐου 1770.

IV) Σκλήρυνση της βενετικής πολιτικής απέναντι στο Μαρούτση.

Από τη στάση της Βενετίας στην υπόθεση Palicuschia και από την αποστολή του Dadich αντιλαμβανόμαστε πως ήταν καταδικασμένες σε αποτυχία οι προσπάθειες και οι ελπίδες του Μαρούτση για αλλαγή της βενετικής πολιτικής. Μιας πολιτικής που βρισκόταν κάτω από την άμεση επιρροή του Kaunitz, ο οποίος κάθε άλλο παρά επιθυμούσε να δει τη Βενετία να αλλάζει την πολιτική της σε φιλορωσική¹²⁹. Μάταια λοιπόν ο Μαρούτσης θα περιμένει απάντηση στο μνημόνιο που είχε υποβάλει στις 9 Μαΐου στο Collegio της Βενετίας. Όπως και μάταια έλπιζε ότι τυχόν ευνοϊκή απάντηση της Βενετίας θα του άνοιγε το δρόμο να αναλάβει πρωτοβουλίες για περαιτέρω σύσφιξη των ρωσοβενετικών σχέσεων και προσέλευση της Βενετίας στον αντιτουρκικό αγώνα. Είναι χαρακτηριστικές οι αναφορές του Draganich το Μάιο του 1770, όπου ο Μαρούτσης εκφράζει τις ελπίδες του για ευνοϊκή απάντηση των Βενετών και, κατά συνέπεια, για αλλαγή της βενετικής πολιτικής¹³⁰. Όσο όμως περνούσε ο καιρός και καθυστερούσε η απάντηση της Βενετίας, τόσο μεγάλωνε η αδημονία του Μαρούτση¹³¹. Στο μεταξύ οι Βενετοί καθυστερούσαν να του απαντήσουν και σε ένα άλλο μνημόνιό του, που το είχε υποβάλει στο Collegio στις 5 Μαΐου 1770 και αφορούσε προσωπική του υπόθεση¹³². Γι' αυτό, με νέο του μνημόνιο στις 6 Ιουνίου αναγκάσθηκε να τους υπενθυμίσει τα δυο προηγούμενα μνημόνια του (5 και 9 Μαΐου) και να τους ζητήσει να του απαντήσουν¹³³. Πάλι όμως απάντηση δεν ερχόταν. Η αργοπορία αυτή τον έκανε να υποθέσει ότι - τουλάχιστον για το μνημόνιο της 9 Μαΐου - η απάντηση ίσως δινόταν στον πρεσβευτή της Ρωσίας στη Βιέννη D. Golicyu¹³⁴. Ο Μαρούτσης γνώριζε βέβαια ότι με τη δραστηριότητά του είχε προκαλέσει την αντιπάθεια

129. Βλ. και: Cessi, I, ό.π., σ. 1583, 1584, 1587, 1589-1596. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 36.

130. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορές του Draganich στις 7, 12 και 17 Μαΐου 1770. Βλ. και Cessi, I, ό.π., σ. 1588, 1589.

131. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορές του Draganich στις 24 και 31 Μαΐου, καθώς και 6 Ιουνίου 1770.

132. Αφορούσε κάποια υφάσματα του Μαρούτση που του είχαν σταλεί από τη Vicenza. Γι' αυτό το μνημόνιο βλ. ASV, Collegio Esposizioni Principi, reg. 114, φ. 121^v, 5 Μαΐου 1770.

133. Το νέο του μνημόνιο βρίσκεται στο ASV, ό.π., φ. 121^v, 122^r, 6 Ιουνίου 1770.

134. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 24 Μαΐου 1770.

πολλών μελών της κυβέρνησης της Βενετίας¹³⁵. Ταυτόχρονα γνώριζε τη συνήθεια της Βενετίας να αναθέτει στους δικούς της πρεσβευτές στις ξένες αυλές να διαπραγματεύονται τα διάφορα θέματα παρά να τα διαπραγματεύεται η ίδια η βενετική κυβέρνηση με τους ξένους πρεσβευτές τους διαπιστευμένους στη Βενετία¹³⁶.

Από τις αναφορές όμως του Draganich διαπιστώνουμε ότι ο Μαρούτσης δεν είχε και τόσο καλή ιδέα για τις ικανότητες του Golicyn¹³⁷. Γι' αυτό, παρόλο που φαινομενικά ήθελε να παρουσιάζεται αδιάφορος για το αν η Βενετία θα επέλεγε τους Gradenigo-Golicyn ως διαπραγματευτές για τις ρωσοβενετικές υποθέσεις¹³⁸, η δυσαρέσκειά του για το δικό του παραγκωνισμό ήταν μεγάλη¹³⁹.

Τελικά η Βενετία δεν απάντησε στο μνημόνιό του της 9 Μαΐου. Ούτε όμως έστειλε απάντηση και στον Golicyn μέσω του Gradenigo, όπως φοβόταν ο Μαρούτσης και πίστευε ο Incisa di Camerana και ο αναπληρωτής του Αυστριακού πρεσβευτή Durazzo στη Βενετία, ο Engel¹⁴⁰. Δεν απάντησε στο Μαρούτση, γιατί ήταν δυσαρεστημένη από τη συμπεριφορά και τη δραστηριότητά του και γι' αυτό προσπαθούσε πάντα συνειδητά να τον υποβαθμίσει¹⁴¹. Δε γνωρίζουμε όμως για ποιο λόγο δε θέλησε να διαβιβάσει την απάντησή της ούτε στον Golicyn. Πιθανότατα ίσως, γιατί από τις αναφορές του Draganich γνώριζε ότι το μνημόνιο αυτό είχε διερευνητικό χαρακτήρα και ότι οι Ρώσοι περίμεναν την απάντηση, για να προχωρήσουν σε νέες κινήσεις προσέγγισης με τη Βενετία¹⁴². Η Βενετία λοιπόν, μη θέλοντας να παρερμηνευθεί η απάντησή της από τους Ρώσους, απέφυγε να δώσει οποιαδήποτε απάντηση, γεγονός που, έλπιζε πως, θα έκανε

135. Ό.π., αναφορά του Draganich στις 29 Απριλίου 1770. Βλ. και Cessi, I, ό.π., σ. 1588.

136. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 22 Απριλίου 1770. Βλ. και Cessi, I, ό.π., σ. 1587.

137. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορές του Draganich στις 22 Απριλίου και 24 Μαΐου 1770. Βλ. και Cessi, I, ό.π., σ. 1577, 1587.

138. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 22 Απριλίου 1770. Βλ. και Cessi, I, ό.π., σ. 1587.

139. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 24 Μαΐου 1770.

140. Για τις απόψεις του Camerana και του Engel βλ. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 159, 26 Μαΐου 1770 και Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 49], bob. 230, 23 Μαΐου 1770, αντίστοιχα.

141. Πρβλ. ό.π..

142. Για τους στόχους του μνημονίου πρβλ. σ. 218 της διατριβής.

τους Ρώσους πιο συγκρατημένους και λιγότερο πιεστικούς απέναντί της.

Όσο για το άλλο μνημόνιο του Μαρούτση, της 5 Μαΐου - που αφορούσε προσωπική του υπόθεση¹⁴³ - χρησιμοποιήθηκε από τους Βενετούς ως αφορμή, για να του απαγορεύσουν να συναναστρέφεται τους Βενετούς ευγενείς. Γνωρίζουμε ήδη ότι ο Μαρούτσης, εκμεταλλευόμενος το πρόνομιο που του παραχωρούσε ο τίτλος του επιτετραμμένου, είχε το δικαίωμα να έχει όσες και όποιες επαφές ήθελε με τους ευγενείς της Βενετίας, πράγμα που απαγορευόταν από τους βενετικούς νόμους για τους πρεσβευτές α' και β' βαθμού¹⁴⁴. Χρησιμοποιούσε λοιπόν τις γνωριμίες του - που βασιζόνταν στις θεμελιωμένες πολύχρονες επαφές προηγούμενων μελών της οικογένειας Μαρούτση με τους Βενετούς, καθώς επίσης και στις επαφές τις δικές του και των αδελφών του με Βενετούς συγκλητικούς - και μπορούσε έτσι να έχει πρόσβαση ακόμη και σε μυστικές αποφάσεις της Συγκλήτου¹⁴⁵. Άλλωστε γι' αυτό το λόγο δεν είχε προωθήσει και τα διαπιστευτήρια του πληρεξουσίου πρεσβευτή - που είχε στην κατοχή του, σύμφωνα με τα λεγόμενά του στον Draganich - γιατί οποιαδήποτε διπλωματική αναβάθμιση θα του απέκλειε τις προσβάσεις προς τους Βενετούς ευγενείς¹⁴⁶. Την εκμυστέρευση αυτή του Μαρούτση ο Draganich την ανέφερε στους Inquisitori στις 20 Ιουνίου 1770¹⁴⁷. Τρεις μέρες αργότερα ο πληροποριοδότης Felice Favretti ανέφερε στους Inquisitori ότι ο Μαρούτσης είχε προσπαθήσει, με τη βοήθεια ενός διερμηνέα, να δείξει τις εγκαταστάσεις του ναύσταθμου της Βενετίας (Arsenale) σε ένα Ρώσο αξιωματικό. Ο αξιωματικός αυτός είχε μεταφέρει στη Βενετία κάποια έγγραφα για το Μαρούτση, και στη συνέχεια θα κατευθυνόταν προς το Otranto με τελικό προορισμό το Μοριά. Υπήρχε όμως γενική διαταγή που απαγόρευε την είσοδο στο Arsenale και έτσι ο Ρώσος αξιωματικός αναχώρησε άπρακτος¹⁴⁸. Φυσικά οι Βενετοί δεν είδαν με καλό μάτι την

143. Πρβλ. σημ. 132 αυτού του κεφαλαίου.

144. Για τους λόγους που ο Μαρούτσης επεδίωξε τον απλό τίτλο του επιτετραμμένου και όχι τον τίτλο του πρεσβευτή της Ρωσίας στη Βενετία βλ. σ. 81, 82 της διατριβής.

145. Πρβλ. Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 233. Βλ. και ό.π., σ. 235 για τις ιδιαίτερα φιλικές σχέσεις του Λάμπρου Μαρούτση, αδελφού του Πάνου, με διάφορους Βενετούς ευγενείς.

146. Πρβλ. σ. 222 της διατριβής.

147. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 20 Ιουνίου 1770.

148. Ό.π., busta 595, fasc. ετών 1770-1771, αναφορά του Felice Favretti στις 23 Ιουνίου 1770. Για την αναχώρησή του με κατεύθυνση το Otranto βλ. και Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 49], bob. 228, αναφορά του Durazzo στις 30 Ιουνίου 1770.

προσπάθεια αυτή του Μαρούτση¹⁴⁹. Αποφάσισαν λοιπόν να απαγορεύσουν τις επαφές του με τους Βενετούς ευγενείς. Στις 30 Ιουνίου 1770 η βενετική κυβέρνηση - ύστερα και από εισήγηση των Inquisitori¹⁵⁰ - "αναβάθμισε" το Μαρούτση εξισώνοντάς τον ουσιαστικά με τους πρεσβευτές β' βαθμού¹⁵¹. Η πράξη της αυτή είχε ως άμεση συνέπεια την απαγόρευση των σχέσεων του Μαρούτση με τους ευγενείς της Βενετίας¹⁵². Ως αφορμή γι' αυτή την αιφνίδια και ακούσια "αναβάθμιση" του Μαρούτση επικαλέστηκε τα μνημόνιά του στις 5 Μαΐου και 6 Ιουνίου 1770, που το τυπικό τους ανταποκρίνονταν σε μνημόνια ανώτατων διπλωματικών εκπροσώπων. Στην πράξη βέβαια χρησιμοποίησε αυτή την αφορμή ως δικαιολογία, για να εξισώσει το Μαρούτση με τους άλλους ξένους ανώτατους διπλωμάτες και να πλήξει έτσι καίρια αυτή την πηγή πληροφοριών (και επιρροών) του Μαρούτση.

Η απόφαση αυτή προκάλεσε έκπληξη και έντονη δυσαρέσκεια στο Μαρούτση. Θεώρησε την ενέργεια των Βενετών παράνομη και έξω από κάθε διπλωματική πρακτική. Επειδή όμως δεν του είχε κοινοποιηθεί ακόμη επίσημα η απόφαση, υπέβαλε στις 3 Ιουλίου ένα μνημόνιο διαμαρτυρίας στη βενετική κυβέρνηση γραμμένο σε ήπιους τόνους. Μ' αυτό εξέφραζε την αντίθεσή του σ' αυτή την περίεργη και "ακούσια" αναβάθμισή του. Τόνιζε στο μνημόνιό του ότι, όταν είχε φθάσει από την Πετρούπολη στη Βενετία [Νοέμβριος 1768] και λίγο πριν παρουσιάσει τα διαπιστευτήριά του στο Collegio, ανώτατα στελέχη της βενετικής κυβέρνησης

149. Βλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 234. [Πρέπει να διορθωθεί όμως η busta 545 που παραπέμπει η Alberti (ό.π., σημ. 1) στη σωστή 595].

150. Βλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 49], bob. 228, αναφορά του Durazzo στις 7 Ιουλίου 1770.

151. Τυπικά η κυβέρνηση της Βενετίας δε χρησιμοποίησε τέτοια ορολογία (πρεσβευτής α', β', γ' βαθμού). Η ορολογία αυτή χρησιμοποιήθηκε από τον Antonio Novelli Triffoni, πρεσβευτή της Modena στη Βενετία, στην αναφορά του προς την κυβέρνησή του στις 4 Αυγούστου 1770, όπου δίνει πλήθος πληροφορίες γι' αυτή την υπόθεση. Υιοθετήθηκε και από μας για να γίνει πιο κατανοητό το είδος της "αναβάθμισης" του Μαρούτση.

152. Βλ. ASV, Collegio Cerimoniali, reg. V, φ. 13^v, 30 Ιουνίου 1770. (Από παραδρομή ο Cessi, I, ό.π., σ. 1596 σημ. 1 και η Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 233 σημ. 4, αναφέρουν ως ημερομηνία των Cerimoniali την 20 Ιουνίου 1770). Βλ. και αντίγραφο της απαγορευτικής απόφασης, που κοινοποιήθηκε στο Μαρούτση, στο: ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Memoriali dell' incaricato...", φ. 17^r, 30 Ιουνίου 1770. Για τον αποκλεισμό του Μαρούτση βλ. και Cessi, I, ό.π., σ. 1596, 1597. - Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 233.

τον είχαν διαβεβαιώσει για τις δικαιοδοσίες και ελευθερίες που θα του παρείχε ο τίτλος του επιτετραμμένου ως προς τις συναλλαγές και επαφές με τους Βενετούς ευγενείς. Υπογράμμιζε επίσης ότι σε κανένα άλλο ξένο επιτετραμμένο διαπιστευμένο στη Βενετία δεν είχαν απαγορευθεί ποτέ οι συναλλαγές με τους Βενετούς ευγενείς. Εκλείνει τέλος το μνημόνιό του με την επισήμανση ότι η απαγόρευση αυτή θα προκαλούσε μεγάλα προβλήματα στις σχέσεις της οικογένειας Μαρούτση με τις οικογένειες των ευγενών της Βενετίας, μια σχέση που από το παρελθόν ήδη είχε αναπτυχθεί και εδραιωθεί προς όφελος και των δύο πλευρών. Παράλληλα ο Μαρούτσης ειδοποίησε και τον αββά G. Cattaneo - που ήταν ο επίσημος μεσολαβητής ανάμεσα στους Inquisitori και τους ξένους πρεσβευτές - να παρακαλέσει τους Inquisitori να μην προβούν στην εκτέλεση της απόφασης, μέχρις ότου η βενετική κυβέρνηση του απαντήσει στο τελευταίο μνημόνιό του¹⁵³. Ταυτόχρονα προειδοποίησε και τον Draganich να σταματήσει να τον επισκέπτεται στο σπίτι του, γιατί η συνέχιση αυτών των επισκέψεων θα προκαλούσε πιθανώς τις αντιδράσεις της βενετικής κυβέρνησης. Ο πληροφοριοδότης όμως των Βενετών του απάντησε ότι η απόφαση αυτή δε θα είχε καμιά επίπτωση στις σχέσεις τους, γιατί δεν ήταν ευγενής Βενετός. Δεν του ήταν λοιπόν απαγορευμένο να διατηρήσει τις επαφές μαζί του¹⁵⁴.

Οι Βενετοί παράλληλα ειδοποίησαν και τα αδέρφια του Πάνου Μαρούτση, το Λάμπρο και τον Κων/νο, να διακόψουν τις επαφές τους μαζί του - τους παραγγέλθηκε ούτε καν να τον βλέπουν - γιατί διαφορετικά θα απαγορεύονταν και σ' αυτούς οι συναναστροφές με τους ευγενείς. Τα τρία αδέρφια είχαν κοινές οικονομικές και τραπεζιτικές επιχειρήσεις και κατά συνέπεια ο αποκλεισμός του Πάνου θα επέφερε αυτόματα και τον αποκλεισμό και των αδελφών του από τις οικονομικές συναλλαγές με τους Βενετούς ευγενείς. Αυτό βέβαια θα ήταν μεγάλο πλήγμα για τα οικονομικά της οικογένειας Μαρούτση, γιατί σ' αυτές τις συναλλαγές στήριζε την ευμάρειά της. Παρόλο όμως που αρχικά τα αδέρφια του έδειξαν να υπακούουν στις εντολές της Βενετίας, και έφυγαν από το σπίτι, όπου κατοικούσαν μαζί με

153. Το μνημόνιο του Μαρούτση βρίσκεται στο ASV, Collegio Esposizioni Principi, filza 148, 3 Ιουλίου 1770. (Είναι συνημμένο σε παρόμοιο μνημόνιο διαμαρτυρίας του Μαρούτση στις 9 Οκτωβρίου 1770). Βλ. και ό.π., reg. 114, φ. 146^v-147^v, 3 Ιουλίου 1770. Λεπτομέρειες για τις αντιδράσεις και τις ενέργειες του Μαρούτση, όταν έμαθε αυτή την απόφαση, βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 6 Ιουλίου 1770. Για την αποστολή του Cattaneo πρβλ. και ό.π., busta 571, fasc. έτους 1770, αναφορά του Cattaneo στις 4 Ιουλίου 1770.

154. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich την 1 Ιουλίου 1770.

τον Πάνο¹⁵⁵, συνέχισαν όμως να τον επισκέπτονται κρυφά κατά τη διάρκεια της νύχτας, χωρίς να διακόψουν παράλληλα τις σχέσεις τους με τους ευγενείς της Βενετίας¹⁵⁶. Όσο για την είσπραξη των χρημάτων που του χρωστούσαν οι Βενετοί ευγενείς, ο Μαρούτσης είπε στον Draganich ότι θα τα εισέπραττε με τη βοήθεια κάποιου δικού του ανθρώπου, αφού δεν μπορούσε να τα εισπράξει προσωπικά ο ίδιος¹⁵⁷. Άλλωστε, μόλις μαθεύτηκε αυτή η είδηση και πριν ακόμη κοινοποιηθεί επίσημα στο Μαρούτση, οι Βενετοί ευγενείς άρχισαν να τον αποφεύγουν¹⁵⁸.

Όταν ο Μαρούτσης διαπίστωσε ότι οι Βενετοί ήταν αμετάπειστοι στην απόφασή τους, ειδοποίησε τη Μ. Αικατερίνη ελπίζοντας ότι η πίεση που θα ασκούσε η "αυλή" της Πετρούπολης θα έκανε τη Βενετία να αλλάξει γνώμη¹⁵⁹. Ως κύριο υπεύθυνο για την απόφαση των Βενετών ο Μαρούτσης θεωρούσε το συγκλητικό Morosini, γιατί αυτός του είχε υποδείξει να υποβάλει το μνημόνιο της 6 Ιουνίου 1770, με το οποίο ζητούσε να του αποδοθούν ορισμένα προσωπικά του είδη¹⁶⁰.

Ο αποκλεισμός του Μαρούτση έκανε μεγάλη εντύπωση στους συναδέλφους του ξένους διπλωμάτες στη Βενετία, γιατί έγινε αιφνιδιαστικά και ο λόγος που επικαλέστηκαν οι Βενετοί ήταν φανερό ότι ήταν μια εύσχημη δικαιολογία. Ο πρεσβευτής της Modena Antonio Novelli Triffoni σε μια εκτεταμένη του αναφορά δίνει πολλές πληροφορίες για τον αποκλεισμό του Μαρούτση και τον αποδίδει στην προσπάθεια των Βενετών να αποκόψουν το Μαρούτση από τους συγκλητικούς, που τους χρησιμοποιούσε ως πηγή πληροφοριών. Πρόσθετε επίσης ότι και τα πολιτικά συμφέροντα της Βενετίας απέναντι στην Υψηλή Πύλη ίσως να της επέβαλαν αυτή την απόφαση, γιατί ουσιαστικά επρόκειτο για

155. Βλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 49], bob. 228, αναφορά του Durazzo στις 28 Ιουλίου 1770.

156. Για την επέκταση της απαγόρευσης και στα αδέρφια του, καθώς και για τις σχετικές αντιδράσεις του Μαρούτση και των αδελφών του, βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορές του Draganich στις 6, 7 και 25 Ιουλίου 1770. Για τις μετέπειτα σχέσεις των αδελφών του Μαρούτση με τους Βενετούς ευγενείς βλ. σ. 283, 284 της διατριβής, όπου και η επιβεβαίωση ότι ο Μαρούτσης συνέχισε να έχει πρόσβαση σε μυστικά της Βενετίας με τη βοήθεια των αδελφών του.

157. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 21 Ιουλίου 1770.

158. Ό.π., αναφορά του Draganich στις 6 Ιουλίου 1770, επίσκεψη του Μαρούτση στο σπίτι του Andrea Tron.

159. Ό.π., αναφορά του Draganich στις 21 Ιουλίου 1770.

160. Ό.π., αναφορές του Draganich στις 25, 29 Ιουλίου και 27 Σεπτεμβρίου 1770. Ο Morosini από ένθερμος υποστηρικτής της ρωσοβενετικής προσέγγισης στα 1763-1764 (πρβλ. σ. 25-29 της διατριβής), είχε μεταβληθεί σε οπαδό της πολιτικής της ουδετερότητας.

μείωση της υπόστασης και της δραστηριότητας του Μαρούτση¹⁶¹. Η άποψη ότι ο αποκλεισμός του Μαρούτση έγινε για να δείξουν στην Τουρκία την απομάκρυνση της Βενετίας από τη Ρωσία, είχε ευρεία διάδοση στη Βενετία. Αποδεικνύει έτσι την πεποίθηση της κοινής γνώμης της Βενετίας ότι η δραστηριότητα του Μαρούτση ήταν πολύ επικίνδυνη για τα συμφέροντά τους σε σχέση με την Τουρκία¹⁶².

Στο μεταξύ η Βενετία μείωσε και τις πολεμικές της προετοιμασίες - τις οποίες είχε εντείνει το Μάρτιο του 1770 αμέσως μετά την εμφάνιση του ρωσικού στόλου στο Ιόνιο¹⁶³. Σταμάτησε μάλιστα τελείως και τις έκτακτες προετοιμασίες που γίνονταν στα ναυπηγεία της (Arsenale). Αυτή η διακοπή των έκτακτων πολεμικών προετοιμασιών έγινε, για να δείξει η Βενετία στους εμπόλεμους (Ρωσία-Τουρκία) ότι είχε σκοπό να διατηρήσει την ουδετερότητά της και να μην εμπλακεί καθ' οιονδήποτε τρόπο στο ρωσοτουρκικό πόλεμο. Ήδη είχαν εκφραστεί ρωσικές και τουρκικές υποψίες για τις έκτακτες βενετικές στρατιωτικές προετοιμασίες¹⁶⁴. Παράλληλα όμως οι Βενετοί αποφάσισαν να στείλουν μια μοίρα του στόλου τους με επικεφαλής το ναύαρχο Angelo Emo να περιπολεί στην Ανατολική Μεσόγειο, για να παρακολουθεί τις κινήσεις του ρωσικού στόλου και να προστατεύει τους Βενετούς υπηκόους από τυχόν πειρατικές επιθέσεις Δουλτσινιωτών, που ήταν σύμμαχοι με τους Τούρκους. Έδωσαν όμως σαφή εντολή στον Emo σε καμιά περίπτωση να μη συγκρουστεί με το ρωσικό στόλο, για να μη θέσει έτσι σε κίνδυνο τη Βενετία. Ο Emo αναχώρησε από τη Βενετία στις αρχές Μαΐου του 1770 με κατεύθυνση προς την Κέρκυρα¹⁶⁵. Οι αναφορές

161. Cini, Modena, ό.π., [busta 147], bob. 505, 4 Αυγούστου 1770.

162. Γι' αυτή την άποψη βλ. και Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 160, αναφορά του Incisa di Camerana στις 7 Ιουλίου 1770. Για τον αποκλεισμό του Μαρούτση βλ. επίσης: Cini, Londra, ό.π., bob. 75, φ. 36^r, αναφορά του Rob. Richie στις 6 Ιουλίου 1770. - Cini, Vaticano, ό.π., bob. 230, αναφορά του Gioacchino Paglioni στις 7 Ιουλίου 1770. (Ο Paglioni αντικαθιστούσε προσωρινά τον Onorati).

163. Για την ένταση των προετοιμασιών το Μάρτιο του 1770 βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 48.

164. Για τη διακοπή των πολεμικών προετοιμασιών της Βενετίας λόγω των υποψιών που αυτές είχαν προκαλέσει βλ. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 159, αναφορά του Incisa di Camerana στις 5 Μαΐου 1770. Βλ. και ό.π., bob. 158, οδηγίες του Υπουργείου Εξωτερικών του βασιλείου της Σαρδηνίας στον Incisa di Camerana στις 12 Μαΐου 1770. Πρβλ. και Παλαιολόγου, I, ό.π., τόμ. 7 (1883), σ. 227. Για τις απόψεις του Μαρούτση ως προς τις ναυτικές προετοιμασίες των Βενετών βλ. σ. 185 της διατριβής.

165. Για την αποστολή του ναυάρχου Emo βλ. Manfroni, I,

του προς το Γενικό Προβλεπτή της Θάλασσας μας δίνουν πολύτιμες πληροφορίες για τις κινήσεις του ρωσικού και του τουρκικού στόλου, καθώς επίσης και για τις συγκρούσεις αμέμεσα στους δυο στόλους¹⁶⁶.

Ταυτόχρονα και ο Draganich, συνεχίζοντας τη στενή παρακολούθηση του Μαρούτση, ενημέρωνε τους Inquisitori όχι μόνο για τη δραστηριότητά του, αλλά και για τις ειδήσεις που έφθαναν στον επιτετραμμένο της Ρωσίας για τα Ορλωφικά. Οι αναφορές του λοιπόν αποτελούν αξιόλογη αρχειακή πηγή και για την πληρέστερη γνώση της εξέλιξης των Ορλωφικών στην Ελλάδα. Έτσι μαθαίνουμε για την οργή του Α. Ορλώφ, όταν τον πληροφόρησαν ότι η εξέγερση είχε ήδη αρχίσει στο Μοριά. Η οργή αυτή στρεφόταν κυρίως εναντίον του αδελφού του, του Θ. Ορλώφ, γιατί είχε σαφείς εντολές να μην ξεκινήσει τις εκθροπραξίες πριν να ενωθεί ο στόλος του Spiridon με εκείνον του Elphinston¹⁶⁷. Άλλωστε και το σχέδιο της Αικατερίνης προέβλεπε συντονισμένη και ταυτόχρονη εξέγερση σε όσο το δυνατό περισσότερες περιοχές των Βαλκανίων, γεγονός όμως που δεν είχε ακόμη επιτευχθεί. Ο Θ. Ορλώφ όμως επέρριψε την ευθύνη για τη βεβιασμένη έναρξη των επιχειρήσεων στους Έλληνες, και συγκεκριμένα στους Μοραΐτες και τους Επτανήσιους που είχαν έρθει στο Μοριά. Έγραψε δηλ. στο Μαρούτση ότι εκείνοι ξεκίνησαν τις εκθροπραξίες εναντίον των Τούρκων και έτσι αναγκάσθηκε ο ίδιος (ο Θ. Ορλώφ) να τους βοηθήσει και να τους υποστηρίξει στις κινητοποιήσεις τους¹⁶⁸. Πιστεύουμε όμως ότι δεν πρέπει να θεωρηθεί η έναρξη των εκθροπραξιών ως μια βεβιασμένη ενέργεια των Ελλήνων, γιατί η άφιξη του ρωσικού στόλου στο Οίτυλο της Μάνης είχε γίνει γνωστή και στους Τούρκους. Άρα, το στοιχείο του αιφνιδιασμού εξέλιπε και ταυτόχρονα τίποτα δε εμπόδιζε τους Τούρκους να προβούν σε

ό.π., σ. 1166, 1167. - Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 227. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 48. Βλ. και Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 159, αναφορά του Incisa di Camerana στις 12 Μαΐου 1770. Ειδικότερα για τη σαφή εντολή της Βενετίας προς τον Emo, να αποφύγει δηλ. τη σύγκρουση με τους Ρώσους, βλ. ό.π., αναφορά του ίδιου στις 28 Απριλίου 1770. Βιογραφικά και βιβλιογραφία για τον Emo βλ. Di Salvo, Leonardos Karpetanakis, ό.π., σ. 20 σημ. 2.

166. Τμήματα ορισμένων αναφορών του Emo δημοσίευσε ο Manfroni. Βλ. C. Manfroni, La campagna navale russo-turca (1770-1771). Relazioni inedite di Angelo Emo, "Rivista Marittima", Δεκέμβριος 1913, σ. 3-15 (ανάτ.). Πρβλ. και του ίδιου, I, ό.π., σ. 1166.

167. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 24 Μαΐου 1770.

168. Ό.π.. Για πιέσεις των Μανιατών προς το Θ. Ορλώφ να αρχίσει την πολιορκία της Κορώνης βλ. και Σακελλαρίου, ό.π., σ. 166 και 166 σημ. 1.

πράξεις αντεκδίκησης εναντίον των Ελλήνων, αφού γνώριζαν τις επαφές των τελευταίων με τους Ρώσους. Επομένως, η αξίωση των Ρώσων να μην αρχίσουν ακόμη οι επιχειρήσεις θα φάνηκε στους Έλληνες, τουλάχιστον, παράλογη τη στιγμή μάλιστα που - τόσο καιρό - ακριβώς αυτή την άφιξη του στόλου ανέμεναν για να εξεγερθούν.

Από τις αναφορές λοιπόν του Draganich μαθαίνουμε για τα γράμματα των αδελφών Ορλώφ, του Spiridon και του Elphinston, που έφθαναν στο Μαρούτση και τον ενημέρωναν για την εξέλιξη των επιχειρήσεων στην Ελλάδα¹⁶⁹. Ο Μαρούτσης στη συνέχεια έστειλε ταχυδρόμους στην Πετρούπολη και διαβίβαζε τις ειδήσεις που συγκέντρωνε από την Ελλάδα¹⁷⁰. Τόσο πολλές ήταν οι ειδήσεις που έφθαναν (μέσω του Otranto) στο Μαρούτση για την εξέλιξη των Ορλωφικών στην Ελλάδα, ώστε η "αυλή" της Πετρούπολης σκεφτόταν να καθιερώσει ένα σύστημα ταχυδρόμων, για να καλύπτουν γρηγορότερα την απόσταση Βενετία-Πετρούπολη και το αντίστροφο. Δηλ. τις μέρες που ένας ταχυδρόμος θα κάλυπτε την απόσταση Βενετία-Πετρούπολη, τις ίδιες μέρες ένας άλλος θα έφερνε τις οδηγίες της Πετρούπολης στο Μαρούτση¹⁷¹. Όταν μάλιστα οι υποθέσεις ήταν τόσο σοβαρές, όπως η εξέλιξη της εξέγερσης στην Ελλάδα, οι ταχυδρόμοι έκαναν το δρομολόγιο Βενετία-Πετρούπολη σε δυο εβδομάδες¹⁷²! Διερχόμενοι από τη Βιέννη οι ταχυδρόμοι του Μαρούτση ενημέρωναν και τον εκεί πρεσβευτή της Ρωσίας D. Golicyn¹⁷³. Φαίνεται ότι παράλληλα

169. Για παράδειγμα βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορές του Draganich: α) στις 24 Μαΐου 1770 (για την καταστροφή της Πάτρας) β) στις 31 Μαΐου (για την άφιξη του Α. Ορλώφ στο Μοριά) γ) στις 20 Ιουνίου (για την κατάληψη του Ναβαρίνου από τους Ρώσους) δ) στις 6 Ιουλίου (για τη ναυμαχία του Ναυπλίου ανάμεσα στο ρωσικό και τον τουρκικό στόλο όπου διακρίθηκε και ο Palicuschia)...

170. Ό.π., αναφορές του Draganich στις 24 και 31 Μαΐου, στις 20 Ιουνίου και την 1 Ιουλίου.

171. Ό.π., αναφορά του Draganich στις 31 Μαΐου 1770. Συμμετοχή σ' αυτό το ταχυδρομικό δίκτυο είχε και ο Αναστάσιος Γλυκής, που διέμενε στο Otranto. Για τη γενικότερη δραστηριότητά του βλ. σ. 277 της διατριβής.

172. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich την 1 Ιουλίου 1770.

173. Πρβλ. Παλαιολόγου, I, ό.π., τόμ. 7 (1883), σ. 227, 228. Συγκεκριμένα στη σ. 227 αναφέρεται ότι ο D. Golicyn ενημέρωσε την Πετρούπολη στις 16/27 Ιουνίου 1770 ότι έφθασε στη Βενετία ένα γράμμα του Α. Ορλώφ με ημερομηνία 5/16 Μαΐου 1770, το οποίο αναφερόταν στην κατάληψη του Ναβαρίνου από τους Ρώσους. Αυτό το γράμμα του Ορλώφ το μνημονεύει ο Draganich στις 20 Ιουνίου (ν.η.), προσθέτοντας μάλιστα ότι ο Μαρούτσης έστειλε σχετική αναφορά στην Πετρούπολη για την κατάληψη του Ναβαρίνου, (βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta

λειτουργούσε και ένα άλλο τακτικό δίκτυο ταχυδρόμων της Ρωσίας ανάμεσα στη Βιέννη και την Πετρούπολη. Έτσι ο D. Golitsyn ενημέρωνε και αυτός την Πετρούπολη για την εξέλιξη των Ορλωφικών, συγκεντρώνοντας πληροφορίες όχι μόνο από το Μαρούτση αλλά και από τη Μάλτα, από την Τεργέστη και από τους Έλληνες που κατοικούσαν στη Βιέννη¹⁷⁴.

Οι Βενετοί, παράλληλα με το ενδιαφέρον τους για τα διαδραματιζόμενα στην υπόλοιπη Ελλάδα, συνέχιζαν να ενδιαφέρονται άμεσα και για τα συμβαίνοντα στη Χιμάρα. Ο Πάνος Μπιτσιίλης μετά την αναχώρησή του από το Βούνιο της Χιμάρας στις 15 Ιανουαρίου του 1770¹⁷⁵, επιβιβάστηκε στο ρωσικό πλοίο Orka του Ροροφκίη και πήγε στη Μάνη, όπου συμμετείχε στην εξέγερση. Από εκεί έγραψε γράμματα προς όλες τις κοινότητες της επαρχίας Χιμάρας και προς τους προκρίτους αυτής της επαρχίας ειδοποιώντας τους για την άφιξη του ρωσικού στόλου, για την επιτυχημένη έναρξη των επιχειρήσεων στο Μοριά και για τη συμμετοχή των συμπατριωτών τους Ελλήνων σ' αυτή την εξέγερση¹⁷⁶. Ταυτόχρονα συνέχιζε τη φιλορωσική δραστηριότητά του και ο Αντώνιος Γκίικας (που είχε παραμείνει στην επαρχία της Χιμάρας) και ενημέρωνε συνέχεια τους συμπατριώτες του για τις εξελίξεις των επιχειρήσεων, προσπαθώντας και αυτός να τους πείσει να συμμετάσχουν στην εξέγερση. Τα γράμματα του Π. Μπιτσιίλη και οι προσπάθειες του Α. Γκίικα είχαν αρχίσει να αλλάζουν τις διαθέσεις και εκείνων των Χιμαριωτών που ήταν επιφυλακτικοί στη συμμετοχή της επαρχίας τους στην εξέγερση. Υστερα όμως από την άμεση παρέμβαση των ηγετών της φιλοβενετικής παράταξης της Χιμάρας Δ. Γκίνη και Ν. Πολύμερου, έγινε στα τέλη Μαρτίου του 1770 ιδιωτική και μυστική σύσκεψη (*privata e secreta radunazione*) των περισσότερων προκρίτων της επαρχίας, και τελικά οι Δ. Γκίνης και Ν. Πολύμερος κατάφεραν να ματαιώσουν μια τέτοια απόφαση. Σύμφωνα μάλιστα με τα λεγόμενά τους,

594, αναφορά του Draganich στις 20 Ιουνίου 1770). Κατά συνέπεια, τις λεπτομέρειες του γράμματος που ο Ορλώφ έστειλε στο Μαρούτση, ο D. Golitsyn τις έμαθε από τους απεσταλμένους του Μαρούτση.

174. Πρβλ. Παλατιολόγου, I, ό.π., τόμ. 7 (1883), σ. 227, 228.

175. Για την ημερομηνία αναχώρησης βλ. ASV, *Proveditori da Terra e da Mar*, filza 1018, αντίγραφο γράμματος των Δήμου Γκίνη και Νικόλαου Πολύμερου στις 21 Φεβρουαρίου 1770 (π.η.), συνημμένο σε αναφορά του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας στις 22 Μαρτίου 1770 (ν.η.). Πρβλ. και σ. 194, 195 της διατριβής.

176. Για τα γράμματα του Π. Μπιτσιίλη βλ. ASV, *Proveditori da Terra e da Mar*, filza 1018, αντίγραφο γράμματος των Δ. Γκίνη και Ν. Πολύμερου στις 28 Μαρτίου 1770 (ν.η.), συνημμένο σε αναφορά του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας στις 12 Απριλίου 1770 (ν.η.).

διέθεσαν και κάποια ποσότητα βενετικών χρημάτων, για να κάνουν πιο "πειστικά" τα επιχειρήματά τους. Γι' αυτό και ζήτησαν από τις βενετικές αρχές της Κέρκυρας αντίστοιχη οικονομική βοήθεια¹⁷⁷.

Οι Βενετοί ανταποκρίθηκαν στο αίτημά τους και τους έδωσαν ως έκτακτο δώρο 36 τζεκίνια, καθώς επίσης και μια ποσότητα διάφορων μικροαντικειμένων ως δώρα (λαμπάδες, ζάχαρη, μικρές νταμιζάνες, αντικείμενα από γυαλί κλπ)¹⁷⁸. Άλλωστε από τον Ιούλιο του 1769, που είχαν ενταθεί οι προσπάθειες του Μπιτσιίλη και του Γκίκα να ξεσηκώσουν τους Χιμαριώτες, οι Βενετοί είχαν καθιερώσει τακτική μισθοδοσία 2 τζεκινιών το μήνα στους πληροφοριοδότες τους και αρχηγούς της φιλοβενετικής παράταξης της Χιμάρας Δ. Γκίνη και Ν. Πολύμερο, για να εμποδίζουν τη μεταστροφή των συμπατριωτών τους υπέρ των Ρώσων¹⁷⁹. Επίσης ο Γενικός Προβλεπτής της Θάλασσας, για να τιμωρήσει τις κοινότητες των Δρυμάδων και του Βούνου που πρωτοστατούσαν στις προσπάθειες για εξέγερση της επαρχίας Χιμάρας, σταμάτησε να τους δίνει χρήματα και διέταξε να μοιραστεί αυτό το ποσό ανάμεσα στους προκρίτους των άλλων κοινοτήτων που ανήκαν στη φιλοβενετική παράταξη¹⁸⁰. Φαίνεται δηλ. ότι οι Βενετοί διέθεταν κάποιο χρηματικό ποσό στις κοινότητες της Χιμάρας, για να μπορούν να στρατολογούν από αυτή μισθοφόρους για το στρατό τους¹⁸¹.

Στο μεταξύ, ύστερα από απουσία περίπου 4 μηνών, επέστρεψε ο Π. Μπιτσιίλης στη Χιμάρα στα τέλη Μαΐου του 1770 (π.η.), μεταφέροντας γράμματα και προκηρύξεις του Α. Ορλώφ προς τους Χιμαριώτες¹⁸². Η πρώτη ενέργειά του ήταν να

177. Οι παραπάνω πληροφορίες για τη δραστηριότητα του Μπιτσιίλη και του Γκίκα, καθώς και για τις αντιδράσεις των Γκίνη και Πολύμερου, περιέχονται στο γράμμα των τελευταίων προς τις βενετικές αρχές της Κέρκυρας στις 28 Μαρτίου 1770. (Βλ. την προηγούμενη σημείωση).

178. Βλ. ASV, Senato Rettori Deliberazioni, reg. 147, φ. 88^v, (12 Μαΐου 1770). Για τα διάφορα μικροαντικείμενα βλ. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1018, κατάλογος αυτών με ημερομηνία 2 Απριλίου 1770 (ν.η.), συνημμένος στην αναφορά του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας προς τη Σύγκλητο στις 12 Απριλίου 1770.

179. Βλ. ASV, Senato Rettori Deliberazioni, reg. 147, φ. 88^v, (12 Μαΐου 1770).

180. Ό.π..

181. Για το ότι οι Βενετοί μοίραζαν χρήματα σε Χιμαριώτες προκρίτους βλ. και Arš, Η Αλβανία και η Ήπειρος, ό.π., σ. 15. Δε γνωρίζουμε αν αντίστοιχη πρακτική είχε καθιερώσει και το βασίλειο της Νάπολης, το οποίο επίσης στρατολογούσε Χιμαριώτες ως μισθοφόρους.

182. Λεπτομέρειες για τη δράση του Μπιτσιίλη στη Χιμάρα μετά την επιστροφή του από το Μοριά, βλ. ASV, Provveditori da

καλέσει τους προκρίτους της Χιμάρας να συγκεντρωθούν στο Βούνο την 1 Ιουνίου (π.η.), για να τους ενημερώσει για την εξέλιξη των Ορλωφικών και να τους διαβάσει τα έγγραφα του Ορλώφ. Στη συνέλευση συμμετείχαν και οι πρόκριτοι της φιλοβενετικής παράταξης, ύστερα από προτροπή των Δ. Γκίνη και Ν. Πολύμερου, για να ενημερωθούν για το περιεχόμενο των εγγράφων. Ο Μπιτσιίλης, αφού τους διάβασε τα γράμματα και τις προκηρύξεις του Ορλώφ¹⁸³, τους παρουσίασε και 2.000 τζεκίνια, 500 τουφέκια, 4 κάσες ειδικό χαρτί για μπαρουτόβολα και 4 μικρά κανόνια, που τους τα έστειλε ο Ορλώφ¹⁸⁴.

Τα 2.000 βενετικά τζεκίνια προφανώς είναι από εκείνα τα τζεκίνια που έστειλε συνέχεια ο Μαρούτσης στον Α. Ορλώφ¹⁸⁵. Στη συνέχεια ο Μπιτσιίλης ρώτησε τους προκρίτους αν ήθελαν να χωρίσουν και να μοιράσουν τα χρήματα, τα όπλα και τα πολεμοφόδια στις διάφορες κοινότητες της επαρχίας τους ή να τα έχουν όλοι μαζί ενωμένοι. Οι Δ. Γκίνης και Ν. Πολύμερος αντιλήφθηκαν ότι ο Μπιτσιίλης προσπαθούσε μ' αυτό το τέχνασμα να ενώσει επιτέλους τους Χιμαριώτες, πράγμα που επιδίωκε από πολύ καιρό. Γι' αυτό, ύστερα από μηχανογραφίες, έπεισαν τους δικούς τους προκρίτους, δηλ. της κωμόπολης Χιμάρας, να ζητήσουν προθεσμία 15-20 ημερών, για να δώσουν την οριστική τους απάντηση. Στο γράμμα που έστειλαν οι Δ. Γκίνης και Ν.

Terra e da Mar, filza 1018, αντίγραφο γράμματος των Δ. Γκίνη και Ν. Πολύμερου στις 2 Ιουνίου 1770 (π.η.), συνημμένο ως αρ. 5 στην αναφορά 159 (24 Ιουνίου 1770) του Andrea Donà.

183. Οι Δ. Γκίνης και Ν. Πολύμερος δε δίνουν πληροφορίες για το περιεχόμενό τους, αλλά πιθανότατα μία από αυτές τις προκηρύξεις είναι αυτή που δημοσίευσε ο Ι. Φιλήμων (βλ. Ιωάν. Φιλήμωνος, Δοκίμιον ιστορικόν περί της ελληνικής επαναστάσεως, τόμ. 1, Αθήναι 1859, σ. 331, 332. Την αναδημοσίευσε ο Σάθας, Τουρκοκρατουμένη, ό.π., σ. 491 σημ.). Ο Ορλώφ τους καλούσε να τεθούν στην υπηρεσία της Μ. Αικατερίνης, να είναι ενωμένοι και να περιμένουν διαταγές του, για να στραφούν εναντίον των Τούρκων. Στο μεταξύ τους έστειλε χρήματα, για να αγοράσουν τρόφιμα και πολεμοφόδια και τους ζητούσε να του αποστείλουν όσους περισσότερους πολεμιστές μπορούσαν.

184. Βλ. το γράμμα των Δ. Γκίνη και Ν. Πολύμερου που μνημονεύσαμε στην προηγούμενη σημ. 182. Για τα 4 μικρά κανόνια κάνει λόγο και η προκήρυξη του Ορλώφ που δημοσίευσε ο Φιλήμων, (βλ. προηγούμενη σημ. 183). Μόνο που αναφέρει ότι ο Ορλώφ τους έστειλε χρήματα, για να αγοράσουν 4 μικρά κανόνια, ενώ οι Δ. Γκίνης και Ν. Πολύμερος αναφέρουν ότι ο Μπιτσιίλης τα είχε ήδη φέρει μαζί του.

185. Μνεία της βοήθειας που πρόσφερε ο Μαρούτσης στην αποστολή όπλων και χρημάτων στη Χιμάρα, το Σούλι και το Μοριά, κάνει και ο Pouqueville, ό.π., τόμ. Α', σ.30. (Τη Χιμάρα την αποκαλεί Ακροκεραυνία [sic] από τα ομώνυμα βουνά της [Ακροκεραύνια]).

Πολύμερος στις 2 Ιουνίου 1770 (π.η.) προς τις βενετικές αρχές της Κέρκυρας δήλωναν καθαρά ότι η προθεσμία αυτή ήταν πρόσχημα, για να αναβάλουν τη λήψη μιας επιζήμιας για τη φιλοβενετική παράταξη απόφασης. Δήλωναν επίσης ότι δε σκόπευαν να συζητήσουν καθόλου για την ένωση της επαρχίας τους, αλλά ήθελαν να εκμεταλλευτούν αυτό το χρονικό διάστημα, για να πείσουν τους Χιμαριώτες ότι οι προτάσεις του Μπιτσιίλη θα ήταν επικίνδυνες γι' αυτούς. Όταν επέστρεψαν λοιπόν οι πρόκριτοι της (κωμόπολης) Χιμάρας, οι Δ. Γκίνης και Ν. Πολύμερος συγκάλεσαν αμέσως συνέλευση της κοινότητάς τους, όπου τους παρουσίασαν τους κινδύνους αν θα αποδέχονταν τις προτάσεις του Μπιτσιίλη. Το ίδιο σκόπευαν να κάνουν και με τις άλλες κοινότητες της Χιμάρας, για να εμποδίσουν έτσι την ένωση της επαρχίας τους. Πρόσθεταν όμως στο γράμμα τους προς τους Βενετούς ότι χρειάζονταν χρήματα, γιατί, ενώ ο Μπιτσιίλης ξόδευε χιλιάδες, αυτοί χρειάζονταν μόνο μία ως δύο εκατοντάδες για να μπορέσουν να τον αντιμετωπίσουν. Όλη αυτή η διαδικασία διαβεβαίωναν ότι θα γινόταν χωρίς να εμπλέξουν το όνομα της Βενετίας στις δωροδοκίες¹⁸⁶.

Όμως ο Γενικός Προβλεπτής της Θάλασσας Andrea Donà θεώρησε ότι οι Γκίνης και Πολύμερος εκμεταλλεύονταν την κατάσταση, για να του αποσπάσουν περισσότερα χρήματα. Ανέβαλε λοιπόν την έκτακτη οικονομική ενίσχυση που ζητούσαν, για άλλες πιο επείγουσες περιπτώσεις. Παράλληλα πίστευε ότι οι προσπάθειες του Μπιτσιίλη δε θα είχαν αποτέλεσμα, γιατί γνώριζε την αντίδραση που συναντούσαν από τη φιλοβενετική παράταξη της Χιμάρας¹⁸⁷. Έτσι η κατάσταση στη Χιμάρα παρέμεινε ακόμη ρευστή και οι διχογνωμίες των κατοίκων της είχαν γίνει πια μόνιμες, γεγονός που ανακούφιζε τη Βενετία.

Τελικά η Χιμάρα δεν εξεγέρθηκε. Οι αντιδράσεις της φιλοβενετικής παράταξης και η μη άφιξη ρωσικού στόλου στα νερά της απέτρεψαν μια τέτοια εξέλιξη. Ο Α. Ορλώφ αντιλήφθηκε τις δυσκολίες που υπήρχαν. Γι' αυτό άλλωστε και στο γράμμα του προς τους Χιμαριώτες που μετέφερε εκεί ο Π. Μπιτσιίλης στα τέλη Μαΐου του 1770, τους προέτρεπε μεν να είναι έτοιμοι να στραφούν εναντίον των Τούρκων όταν τους καλέσει, κυρίως όμως τους ζητούσε να του στείλουν πολεμιστές για να επανδρώσει τα στρατιωτικά σώματα που είχε σχηματίσει στο Μοριά¹⁸⁸. Εξάλλου, μετά την αποτυχία της εξέγερσης στο Μοριά, ο Α. Ορλώφ θα στραφεί αποκλειστικά στη θάλασσα¹⁸⁹. Στο εξής θα χρησιμοποιή-

186. Για τις παραπάνω πληροφορίες βλ. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1018, γράμμα των Δ. Γκίνη και Ν. Πολύμερου στις 2 Ιουνίου 1770 (π.η.), συνημμένο ως αρ. 5 στην αναφορά 159 (24 Ιουνίου 1770) του Donà προς τη Σύγκλητο.

187. Για τις απόψεις του Donà βλ. ό.π., την αναφορά 159 (24 Ιουνίου 1770) του ίδιου.

188. Βλ. σ. 245, 245 σημ. 183 της διατριβής.

189. Πρβλ. Casanova, *Istoria*, ό.π., σ. 624.

σει τους Χιμαριώτες, αλλά και γενικότερα εκείνους τους Ηπειρώτες που πράκτορές του είχαν στρατολογήσει σ' αυτές τις περιοχές, για να επανδρώσει το στόλο του, καθώς επίσης και τα πεζικά τμήματα που είχε σχηματίσει στην Πάρο¹⁹⁰. Κακώς, λοιπόν, αναφέρεται από ορισμένους μελετητές ότι υπήρξε επανάσταση στη Χιμάρα¹⁹¹. Έγιναν βέβαια προσπάθειες για εξέγερση, προκλήθηκε μεγάλη αναταραχή και αναστάτωση λόγω και των αντιδράσεων που συνάντησε από τη φιλοβενετική μερίδα, αλλά η προσπάθεια αυτή δεν εξελίχθηκε σε εξέγερση. Κατέληξε, όπως είδαμε, σε στρατολογίες Χιμαριωτών στην υπηρεσία των Ρώσων¹⁹².

Στο μεταξύ, από τις 21 Ιουλίου 1770 (ν.η.) άρχισαν να καταφθάνουν στη Βενετία οι πρώτες ειδήσεις για τη σημαντική νίκη των Ρώσων στη ναυμαχία του Τσεσμέ (5-7 Ιουλίου 1770 ν.η.), μια νίκη που αναπτέρωσε τις ελπίδες του Μαρούτση ότι οι Βενετοί θα άλλαζαν στάση απέναντι στα Ορλωφικά¹⁹³.

190. Κ. Α. Μέριτζιου, Το επαναστατικόν κίνημα του 1770 και ο Γιαννιώτης Λουδοβίκος Σωτήρης, "ΗΕ", τόμ. 4 (1955), σ. 1075-1077. - Πρωτωγάλη, ό.π., σ. 60. - Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 400, 413, 420. Για στρατολογίες Χιμαριωτών με την παρότρυνση του Α. Γκίκα, βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 118.

191. Βλ. π.χ. Αραβαντινού, ό.π., τόμ. Α', σ. 262. - Χιώτου, ό.π., σ. 461. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 99. - Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 382.

192. Πρβλ. και Ατš, Η Αλβανία και η Ήπειρος, ό.π., σ. 31, ο οποίος, παρόλο που ερεύνησε τα ρωσικά αρχεία, δεν αναφέρθηκε σε επανάσταση των Χιμαριωτών αλλά σε προσχώρησή τους στις ρωσικές δυνάμεις της Μεσογείου. Οι Χιμαριώτες που στρατολογήθηκαν στην υπηρεσία των Ρώσων συμμετείχαν σε συγκρούσεις με τους Τούρκους σε περιοχές μακριά από τη Χιμάρα.

193. Σύμφωνα με το Μαρούτση, τις πρώτες σχετικές πληροφορίες τις έφεραν δυο Ρώσοι αξιωματούχοι που είχαν φτάσει στη Ζάκυνθο, απ' όπου στη συνέχεια η είδηση διαδόθηκε παντού. (Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 21 Ιουλίου 1770).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

Η λοιπή δραστηριότητα του Μαρούτση ως τη λήξη του ρωσοτουρκικού πολέμου.

Ι) Μετά τον Τσεσμέ.

Μετά τη ναυμαχία του Τσεσμέ, και αφού έγινε γνωστό το μέγεθος της συντριπτικής νίκης των Ρώσων επί των Τούρκων, βελτιώθηκε και η δανειοληπτική ικανότητα της Ρωσίας από τις διάφορες ευρωπαϊκές τράπεζες. Τα περισσότερα από αυτά τα χρήματα ξοδεύονταν για τις ανάγκες του ρωσικού στόλου της Μεσογείου. Μεγάλα χρηματικά ποσά έφθαναν στη Βενετία και από εκεί ο Μαρούτσης φρόντιζε να τα προωθεί κυρίως προς το Λιβόρνο ή και σε άλλες περιοχές ανάλογα με τις υπάρχουσες ανάγκες¹. Η δανειοληπτική ικανότητα της Ρωσίας επηρεαζόταν άμεσα και από τις πληροφορίες που έφθαναν στις διάφορες ευρωπαϊκές "αυλές" για την εξέλιξη των επιχειρήσεων του ρωσοτουρκικού πολέμου. Λίγο διάστημα μετά την ευνοϊκή έναρξη της εξέγερσης στο Μοριά οι Ρώσοι δε συνάντησαν δυσκολίες να δανειστούν μεγάλα χρηματικά ποσά από την Ολλανδία, καθώς επίσης και να ναυλώσουν αγγλικά πλοία για τη μεταφορά στρατιωτών και πολεμοφοδίων τους στο στόλο της Μεσογείου². Η δανειοληπτική ικανότητά τους μειώθηκε όμως μετά την αρνητική εξέλιξη των επιχειρήσεων και τη φυγή τους από το Μοριά. Έτσι τον Ιούλιο του 1770 οι Ρώσοι μάταια προσπάθησαν να συνάψουν δάνειο από την Αγγλία. Σύμφωνα με τις πληροφορίες του εκεί Βενετού πρεσβευτή Giuseppe Imberti, θα επιδίωκαν σε αντιστάθμισμα να δανειστούν ξανά από την Ολλανδία³. Όμως και

1. Για τη διαχείριση από το Μαρούτση μεγάλων χρηματικών ποσών που προορίζονταν για το στόλο βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορές του Draganich στις 1 και 7 Απριλίου 1770

2. Για δάνεια της Ρωσίας αυτή την περίοδο από την Ολλανδία, καθώς και για ναύλωση αγγλικών πλοίων από τους Ρώσους, βλ. ASV, Senato Dispacci Inghilterra, filza 123, φ. 420^v, 421^r (20 Απριλίου 1770) και φ. 425^v, 426^r (27 Απριλίου 1770) αναφορές του Βενετού πρεσβευτή Giuseppe Imberti από το Λονδίνο. Για τα αγγλικά πλοία βλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 242 σημ. 1. Πρβλ. και ASV, Senato Dispacci Spagna, filza 176, αναφορά αρ. 105 (29 Μαΐου 1770) του Βενετού πρεσβευτή στην Ισπανία Giovanni Querini για τη ναύλωση ολλανδικών πλοίων από τους Ρώσους.

3. Για τις προσπάθειες των Ρώσων να δανειστούν από τους Άγγλους και τους Ολλανδούς βλ. ASV, Senato Dispacci Inghilterra, filza 123, φ. 500^v, 501^r, αναφορά του Imberti στις 20 Ιουλίου 1770. Πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι δεν είχε φθάσει ακόμη στην Αγγλία και την Ολλανδία η είδηση για τη ναυμαχία του Τσεσμέ.

εκεί απέτυχαν⁴. Την ίδια τύχη είχαν και οι αντίστοιχες προσπάθειες του Μαρούτση να δανειστεί χρήματα για λογαριασμό της Ρωσίας από εμπόρους της Βενετίας τον Ιούνιο του 1770⁵. Αλλά και τον Ιούλιο - πριν φθάσει ακόμη η είδηση της ναυμαχίας του Τσεσμέ στη Βενετία - δεν ευωδόθηκε ανάλογη προσπάθεια του Μαρούτση να δανειστεί ένα εκατομμύριο δουκάτα από εμπόρους της Βενετίας, παρόλο που ζήτησε και τη μεσολάβηση της βενετικής Συγκλήτου. Η Σύγκλητος παρέμενε αδιάφορη στις εκκλήσεις του⁶. Εύλογα λοιπόν το υπουργείο εξωτερικών του βασιλείου της Σαρδηνίας απέδωσε αυτή τη στάση της βενετικής Συγκλήτου στους φόβους της τελευταίας απέναντι στην Υ. Πύλη, προσθέτοντας ακόμη ότι εξίσου μεγάλες δυσκολίες αντιμετώπιζε [ο Μαρούτσης] και στο αίτημά του προς τη Γένοβα να αγοράσει πλοία (γαλέρες) για το ρωσικό στόλο⁷.

Το ίδιο διάστημα κυκλοφόρησε μια φήμη στη Βενετία ότι διαμαρτυρήθηκαν δυο συναλλαγματικές του Μαρούτση στο Λιβόρνο, γεγονός που ερμηνεύτηκε ότι είχε μειωθεί η δανειοληπτική αξιοπιστία και του ίδιου του Μαρούτση. Όμως ο Μαρούτσης αμφισβήτησε την αλήθεια αυτής της πληροφορίας και πρόσθεσε εμπιστευτικά στον Draganich ότι, και αν ακόμη η φήμη αυτή αποδεικνυόταν αληθινή, τότε δε θα μειωνόταν η "εμπορική πίστη" της οικογένειας Μαρούτση αλλά της Ρωσίας. Δικαιολόγησε την άποψή του λέγοντας ότι, σύμφωνα με την πληροφορία που κυκλοφόρησε, οι συναλλαγματικές ήταν στο όνομα "Maguzzi ministro della Russia" και όχι "ditta Maguzzi". Αυτό έδειχνε, κατά το Μαρούτση, ότι η αξιοπιστία της οικογένειάς του στους οικονομικούς και τραπεζιτικούς κύκλους ήταν μεγαλύτερη από αυτή της Ρωσίας⁸.

Η ναυμαχία όμως του Τσεσμέ και οι σχεδόν τριτόχρονες νίκες των Ρώσων επί των Τούρκων στο μέτωπο του Δούναβη⁹,

4. Πρβλ. Γεωργίου, ό.π., σ. 10, 120.

5. Βλ. Cini, Vaticano, ό.π., bob. 230, αναφορά του Onorati στις 30 Ιουνίου 1770. - Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 49], bob. 228, αναφορά του Durazzo την ίδια ημερομηνία.

6. Πληροφορίες γι' αυτή την ανεπιτυχή προσπάθεια του Μαρούτση δίνει ο Incisa di Camerana στις 21 Ιουλίου 1770. Βλ. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 160, 21 Ιουλίου 1770. - Βλ. και Venturi, Settecento, ό.π., σ. 47. Για την ίδρυση των Βενετών να δανείσουν τους Ρώσους πρβλ. και Γεωργίου, ό.π., σ. 10, 120.

7. Βλ. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 159, οδηγίες του υπουργείου εξωτερικών του βασιλείου της Σαρδηνίας προς τον Incisa di Camerana στις 28 Ιουλίου 1770.

8. Για το σχολιασμό της φήμης από το Μαρούτση βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 25 Ιουλίου 1770.

9. Για τις σημαντικές νίκες των Ρώσων στο μέτωπο του Δούναβη βλ. De Madariaga, ό.π., σ. 208.

επέτρεψαν στη Ρωσία να κινηθεί πιο άνετα στους διεθνείς ευρωπαϊκούς οικονομικοτραπεζιτικούς οίκους. Στις 4 Αυγούστου 1770 ο νούντσιος Onorati σε αναφορά του προς το Βατικανό έγραφε για το σημαντικό δάνειο που συνήψε η Ρωσία από την Ολλανδία¹⁰. Λίγο αργότερα, στις 13 Αυγούστου, ο πρεσβευτής της Βενετίας στη Νάπολη Simon Cavalli ειδοποιούσε την κυβέρνησή του για την αποστολή στο Λιβόρνο ενός μεγάλου ποσού γερμανικών τάλιρων, που προέρχονταν από τις τράπεζες του Τιρόλο¹¹. Αλλά και ο Μαρούτσης στις αρχές Σεπτεμβρίου εκμυστηρεύτηκε στον Draganich για ένα αξιόλογο χρηματικό έμβασμα που έφθασε σ' αυτόν, για να το προωθήσει προς το ρωσικό στόλο. Άλλωστε και ο γραμματέας του Μαρούτση Πέτρος Τζαφούνης είπε στον Draganich στα τέλη του ίδιου μήνα ότι τυχόν ανάγκες του στόλου σε χρήματα θα τις κάλυπτε αμέσως ο Μαρούτσης, στέλνοντάς τα με έμπιστα πρόσωπα¹². Σχεδόν ταυτόχρονα και ο Incisa di Camerana πληροφόρησε το Τοσίνο ότι οι ρωσικές νίκες και η άσχημη κατάσταση των Τούρκων βελτίωσαν την πίστωση της Ρωσίας στη Βενετία και ότι πολλοί Γερμανοί έμποροι δανειοδότησαν το Μαρούτση με ένα εκατομμύριο φιορίνια¹³.

Σημαντικό ρόλο βέβαια στη βελτίωση της δανειοληπτικής ικανότητας της Ρωσίας έπαιζε και η οικονομική επιφάνεια του Μαρούτση. Αυτό το εκμεταλλευόταν ο Μαρούτσης, για να αντλεί μεγάλα ποσά για λογαριασμό της Ρωσίας. Τα μεγάλα χρηματικά ποσά που εξαγόταν όμως από τη Βενετία προκαλούσαν παράλληλα και κάποια ανησυχία ως προς τη δυνατότητα επιστροφής τους, στην περίπτωση που ο πόλεμος εξελισσόταν άσχημα για τους Ρώσους¹⁴.

Στο μεταξύ, ο Μαρούτσης αποφάσισε να εκμεταλλευτεί όσο μπορούσε την ευνοϊκή συγκυρία που συνιστούσαν οι ταυτόχρονες ρωσικές νίκες στην Ξηρά (μέτωπο Δούναβη) και στη θάλασσα (Αιγαίο). Γνωρίζουμε ήδη ότι προσδοκούσε πως οι ρωσικές επιτυχίες θα ήταν το κίνητρο για μια πιθανή αλλαγή της μάλλον "ψυχρής" βενετικής στάσης απέναντι σ' αυτόν και τη Ρωσία¹⁵.

10. Cini, Vaticano, ό.π., bob. 230, 4 Αυγούστου 1770.

11. ASV, Senato Dispacci Napoli, filza 151, αναφορά αρ. 8 (13 Αυγούστου 1770).

12. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορές του Draganich στις 2 και 27 Σεπτεμβρίου 1770.

13. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 160, 8 Σεπτεμβρίου 1770. Βλ. και Venturi, Settecento, ό.π., σ. 47.

14. Για το γεγονός ότι το όνομα του Μαρούτση αποτελούσε εγγύηση στους διάφορους πιστωτές της Ρωσίας, αλλά παράλληλα και για τους φόβους ως προς την επιστροφή των χρημάτων, βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 517, δίφυλλο έγγραφο χ.έ., συνημμένο στην αναφορά του Βενετού προξένου στην Τεργέστη Marco de Monti στις 2 Νοεμβρίου 1770.

15. Πρβλ. σ. 215 της διατριβής.

Γι' αυτό και αποφάσισε να κοινοποιεί όλες αυτές τις νίκες με κάθε δυνατή λεπτομέρεια στη βενετική κυβέρνηση, ώστε να την πείσει να αλλάξει στάση και, αν ήταν δυνατό, να φθάσει μέχρι και σε συμμαχία με τη Ρωσία¹⁶. Όμως δεν μπορούσε να τις κοινοποιήσει, γιατί οι πληροφορίες που του έρχονταν για τις ρωσικές νίκες ήταν ακόμη ανεπίσημες και ιδιωτικές. Υποψιαζόταν λοιπόν ότι οι Βενετοί επίτηδες παρεμπόδιζαν τα επίσημα γράμματα που προορίζονταν γι' αυτόν, ιδίως μάλιστα αυτά που προέρχονταν από το Αιγαίο¹⁷. Και ενώ έφθασαν τελικά τα επίσημα έγγραφα με τα οποία του κοινοποιούνταν οι ρωσικές νίκες στο Δούναβη, το πρόβλημα από τη θάλασσα παρέμενε. Το γεγονός αυτό ανάγκασε το Μαρούτση να στείλει δυο απεσταλμένους του στην Κέρκυρα, για να συγκεντρώσουν περισσότερες πληροφορίες για τη νίκη των Ρώσων στον Τσεσμέ αλλά και για την προηγούμενη σύγκρουση του ρωσικού με τον τουρκικό στόλο στα νερά του Ναυπλίου¹⁸.

Στις 18 Αυγούστου 1770 ο Μαρούτσης κοινοποίησε με μνημόνιό του στο Collegio της Βενετίας τη σημαντική νίκη που πέτυχε ο Ρώσος στρατηγός Rumyantsev στις όχθες του Προύθου. Με λιγότερο στρατό (37.000) διέλυσε στις 7/18 Ιουλίου 1770 σώμα 80.000 Τούρκων και Τατάρων¹⁹. Αυτή την είδηση την είχε φέρει στο Μαρούτση ο Ρώσος στρατηγός Buturlin, που είχε φθάσει στη Βενετία στις 10 Αυγούστου 1770. Ερχόταν από τη Βιέννη και κατευθυνόταν προς το ρωσικό στόλο στο Αιγαίο²⁰. Η

16. Για τους λόγους που ώθησαν το Μαρούτση να κοινοποιεί με λεπτομέρειες στη Βενετία τις διάφορες ρωσικές νίκες, βλ. εκμυστηρεύσεις του ίδιου προς τον Draganich στις 25 Αυγούστου, 6 και 15 Σεπτεμβρίου 1770. (Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορές του Draganich τις παραπάνω ημερομηνίες). Για τις σκέψεις του Μαρούτση για πιθανή συμμαχία Ρωσίας-Βενετίας, βλ. ό.π., αναφορά του Draganich στις 25 Αυγούστου 1770.

17. Για τις υποψίες του Μαρούτση και τα παράπονά του από τη συμπεριφορά των Βενετών, βλ. ό.π., αναφορές του Draganich στις 25 Ιουλίου, 1 και 12 Αυγούστου 1770.

18. Ό.π., αναφορά του Draganich στις 12 Αυγούστου 1770.

19. Ο Μαρούτσης μαζί με το μνημόνιό του κοινοποίησε ως συνημμένο και αντίγραφο γράμματος του Rumyantsev (ημερ. 8/19 Ιουλίου 1770) με λεπτομέρειες για τη νίκη του. Το μνημόνιο του Μαρούτση και το γράμμα του Rumyantsev βρίσκονται στο ASV, Collegio Esposizioni Principi, filza 148, 18 Αυγούστου 1770. Βλ. και ό.π., reg. 114, φ. 131^r, 18 Αυγούστου 1770, το μνημόνιο του Μαρούτση (χωρίς το συνημμένο γράμμα του Rumyantsev).

20. Για την άφιξη του Buturlin στη Βενετία και την είδηση που μετέφερε βλ. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 160, αναφορά του Incisa di Camerana στις 18 Αυγούστου 1770. Βλ. και ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του

είδηση της ρωσικής νίκης στον Προύθο διαδόθηκε σύντομα στη Βενετία από το Μαρούτση και τους άλλους Έλληνες²¹. Συνέπεσε μάλιστα με την άφιξη αναφοράς του ναυάρχου Angelo Emo στη Σύγκλητο της Βενετίας με την οποία έδινε πληροφορίες για νίκες των Ρώσων στο Αιγαίο σε συγκρούσεις τότε με τους Τούρκους λίγο πριν τη ναυμαχία του Τσεσμέ²². Οι διπλές νίκες των Ρώσων (στην Ξηρά και τη θάλασσα) προκάλεσαν τόσο μεγάλη εντύπωση στους διπλωματικούς κύκλους της Βενετίας, ώστε ο Incisa di Camerana έγραφε ότι δεν ασχολούνταν με τίποτε άλλο στις συζητήσεις τους παρά με αυτές τις νίκες²³.

Για τις ρωσοτουρκικές συγκρούσεις στο Αιγαίο και την καταδίωξη του τουρκικού στόλου από το ρωσικό πολλές πληροφορίες έδινε και ο Α. Ορλώφ με γράμμα του προς το Μαρούτση στις 20 Ιουνίου 1770 (ν.η.). Στο ίδιο γράμμα τού έγραφε και για τις γνωστές κατηγορίες του εναντίον των Ελλήνων του Μοριά, στους οποίους επέρριπτε αποκλειστικά την ευθύνη για την αποτυχία της εκεί εξέγερσης, κατηγορώντας τους για ανυπακοή, φυγοπονία και αμείλικτη σκληρότητα απέναντι στους Τούρκους, ακόμη και σ' αυτούς που υποκωρούσαν υπόσπονδοι. Παρόμοιο γράμμα εναντίον των Ελλήνων του Μοριά έστειλε και ο Spiridon στο Μαρούτση, σύμφωνα με τις πληροφορίες του πρεσβευτή της Modena στη Βενετία²⁴.

Draganich στις 12 Αυγούστου 1770. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που έδωσε ο Μαρούτσης στον Draganich, ο Buturlin ήταν σημαντική προσωπικότητα και είχε υπηρετήσει στο παρελθόν ως πρεσβευτής. Πραγματικά ο Petr Aleksandrovič Buturlin είχε υπηρετήσει ως πρεσβευτής στην Ισπανία από τις 3 Δεκεμβρίου 1763 ως τις 3 Ιουλίου 1765, βλ. Winter, ό.π., σ. 367. Επίσης και η άλλη πληροφορία που διαβίβασε ο Μαρούτσης στον Draganich, ότι δηλ. ο Rumyantsev διέλυσε στριτό 80.000 Τούρκων και Τατάρων αποδείχτηκε αληθινή. Για το μέγεθος της νίκης του Rumyantsev βλ. De Madariaga, ό.π., σ. 203.

21. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 150, αναφορά του Incisa di Camerana στις 18 Αυγούστου 1770.

22. Ό.π.. Η αναφορά αυτή του Emo που μνημονεύει ο Incisa di Camerana είχε γραφεί στις 9 Ιουλίου 1770 και δημοσιεύθηκε από τον Manfroni. Βλ. Manfroni, La campagna navale, ό.π., σ. 5, 6. Ο Manfroni επίσης δημοσίευσε και την αναφορά του Emo για τη ναυμαχία του Τσεσμέ (ημερ. αναφοράς: 23 Αυγούστου 1770). Βλ. ό.π., σ. 7-9.

23. Βλ. την αναφορά του Incisa di Camerana της προηγούμενης σημ. 21.

24. Για το γράμμα του Ορλώφ βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 17 Αυγούστου 1770. (Το γράμμα του Ορλώφ είναι γραμμένο από ένα νησί κοντά στη Σάμο, το οποίο όμως δεν κατονομάζει ο Draganich). Για τις κατηγορίες του Ορλώφ προς τους Έλληνες βλ. σ. 266, 267, 267 σημ. 99 της διατριβής. Για το γράμμα του Spiridon βλ. Cini,

Η Σύγκλητος της Βενετίας απάντησε στις 25 Αυγούστου 1770 στο μνημόνιο του Μαρούτση με το οποίο της είχε κοινοποιήσει τη νίκη του Rumyantsev. Του εξέφρασε τα συγχαρητήριά της για αυτή τη νίκη, γεγονός που προκάλεσε την ικανοποίηση του Μαρούτση²⁵.

Στο μεταξύ, δεν είχε φθάσει ακόμη στο Μαρούτση η επίσημη κοινοποίηση της ναυμαχίας του Τσεσμέ, παρόλο που οι λεπτομέρειες που έφθαναν συνέχεια στη Βενετία από διάφορες πηγές μιλούσαν για πρωτοφανή και περίλαμπρη νίκη των Ρώσων. Ο Μαρούτσης περίμενε σχετικό έγγραφο των διοικητών του ρωσικού στόλου με λεπτομέρειες της ναυμαχίας, για να το κοινοποιήσει επίσημα στο Collegio της Βενετίας. Γι' αυτό και στις 22 Αυγούστου 1770 περιορίστηκε στο να κοινοποιήσει ανεπίσημα σ' όλη τη Βενετία ένα γράμμα του επιτετραμμένου της Ρωσίας στη Μάλτα Cavalcabò, το οποίο περιείχε λεπτομέρειες για τη νίκη των Ρώσων στον Τσεσμέ²⁶.

Στις 30 Αυγούστου 1770 ο Μαρούτσης διαμαρτυρήθηκε στο Collegio της Βενετίας για εμπόδια που πρόβαλε ο φύλακας μιας διάβασης (ponte di Cismòn) στην περιοχή του Bassano βορειο-δυτικά της Βενετίας σε δυο Ρώσους ταχυδρόμους²⁷. Ένα δεκαπενθήμερο αργότερα η Σύγκλητος ειδοποίησε το Μαρούτση ότι φυλάκισε το δράστη για παραδειγματισμό, ώστε να μην ξανασυμβούν τέτοια περιστατικά²⁸. Τελικά ο φύλακας αποφυλακίστηκε στις 6 Οκτωβρίου 1770, ύστερα από αίτημα του Μαρούτση, που θεώρησε ότι το γεγονός της φυλάκισης θα παραδειγματίζε όσους σκόπευαν να ενοχλήσουν ξανά τους ταχυδρόμους του²⁹.

Modena, ό.π., [busta 147], bob. 505, αναφορά του Antonio Novelli Triffoni στις 4 Αυγούστου 1770.

25. Αντίγραφο της απάντησης της Συγκλήτου βλ. στο ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Memoriali dell' incaricato...", φ. 20^ρ, 25 Αυγούστου 1770. Για την ικανοποίηση του Μαρούτση βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορές του Draganich στις 27 Αυγούστου και 1 Σεπτεμβρίου 1770.

26. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 160, αναφορά του Incisa di Camerana στις 25 Αυγούστου 1770. Για το γράμμα του Cavalcabò βλ. και ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 25 Αυγούστου 1770.

27. Για το μνημόνιο διαμαρτυρίας του Μαρούτση βλ. ASV, Collegio Esposizioni Principi, reg. 114, φ. 133^{ρ-ν}, 30 Αυγούστου 1770.

28. Η απάντηση της Συγκλήτου βρίσκεται στο ASV, Senato Corti, reg. 147, φ. 254^ν, 255^ρ, 15 Σεπτεμβρίου 1770. Βλ. και ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Memoriali dell' incaricato...", φ. 24^ρ, 15 Σεπτεμβρίου 1770.

29. Το αίτημα του Μαρούτση για αποφυλάκιση του φύλακα βρίσκεται στο ASV, Collegio Esposizioni Principi, reg. 114, φ. 137^ν, 138^ρ, 2 Οκτωβρίου 1770. Αντίγραφο της Ξετικής απάντησης της Συγκλήτου στο αίτημα του Μαρούτση βλ. στο ASV,

Νέα σημαντική νίκη του Rummyantsev στο Δούναβη επί του Τούρκου Μεγάλου Βεζύρη κοινοποίησε ο Μαρούτσης με μνημόνιό του προς τη Βενετία στις 5 Σεπτεμβρίου 1770³⁰. Η νίκη του αυτή (21 Ιουλίου/1 Αυγούστου 1770) άνοιξε το δρόμο στους Ρώσους για να καταλάβουν σύντομα όλη την περιοχή ανάμεσα στο Δνειότερο και το Δούναβη³¹. Αυτή την είδηση την είχε μεταβιβάσει πρώτος στο Μαρούτση ο πρόξενος της Ρωσίας στην Τεργέστη Αντώνιος Παπάς το πρωί της 1 Σεπτεμβρίου 1770. Το βράδυ της 3 Σεπτεμβρίου έφθασαν στο Μαρούτση επίσημα έγγραφα από την Πετρούπολη μέσω της Βιέννης που επιβεβαίωσαν την πληροφορία³². Η Σύγκλητος της Βενετίας με την απάντησή της προς το Μαρούτση στις 7 Σεπτεμβρίου 1770 εξέφρασε ξανά τα τυπικά συγχαρητήριά της για τη νέα ρωσική νίκη, χωρίς όμως να αφήσει να διαφανεί κάποια μεταστροφή της, όπως προσδοκούσε ο Μαρούτσης³³.

Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Memoriali dell' incaricato...", φ. 28^r, 6 Οκτωβρίου 1770. Πληροφορίες γι' αυτή την υπόθεση βλ. και ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορές του Draganich στις 1 και 18 Σεπτεμβρίου 1770.

30. Στο μνημόνιο του Μαρούτση βρισκόταν συνημμένο και έγγραφο από την Πετρούπολη με ημερ. 2/13 Αυγούστου 1770, που περιείχε λεπτομέρειες για τη νίκη. Βλ. ASV, Collegio Esposizioni Principi, filza 148, 5 Σεπτεμβρίου 1770. Βλ. και ό.π., reg. 114, φ. 132^v, 133^r 5 Σεπτεμβρίου 1770 το κείμενο του μνημονίου του Μαρούτση χωρίς όμως το συνημμένο έγγραφο από την Πετρούπολη. Πληροφορίες για το μνημόνιο του Μαρούτση βλ. και Cini, Vaticano, ό.π., bob. 230, αναφορά του Onorati στις 8 Σεπτεμβρίου 1770. (Ο Onorati διαβίβασε στο Βατικανό αντίγραφο του μνημονίου μαζί με το συνημμένο έγγραφο από την Πετρούπολη).

31. Για το πόσο σημαντική ήταν αυτή η νίκη βλ. De Madariaga, ό.π., σ. 208.

32. Λεπτομέρειες για τον τρόπο που έφθασε αυτή η είδηση στο Μαρούτση, καθώς και για το μέγεθος της ρωσικής νίκης, βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορές του Draganich στις 2, 4, 7 και 12 Σεπτεμβρίου 1770. - Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 160, αναφορές του Incisa di Camerana στις 1, 8 και 15 Σεπτεμβρίου 1770. Ο Μαρούτσης είχε γνωστοποιήσει αυτή την είδηση, ανεπίσημα όμως, στους θαμώνες ενός caffè της Βενετίας ήδη από τη στιγμή που του τη μεταβίβασε ο Αντώνιος Παπάς, βλ. Cini, ό.π., αναφορά του Incisa di Camerana την 1 Σεπτεμβρίου 1770.

33. Για την απάντηση της Συγκλήτου βλ. ASV, Senato Corti, reg. 147, φ. 247^v, 248^r, 7 Σεπτεμβρίου 1770. Για τις προσδοκίες του Μαρούτση από την κοινοποίηση του συγκεκριμένου μνημονίου βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορές του Draganich στις 6 και 7 Σεπτεμβρίου 1770.

Στις 15 Σεπτεμβρίου 1770 ο Μαρούτσης κοινοποίησε επίσημα στο Collegio της Βενετίας τη νίκη των Ρώσων στη ναυμαχία του Τσεσμέ. Πληροφορίες και λεπτομέρειες για τη ναυμαχία του είχε γράψει ο Elphinston από την Τένεδο. Ο Μαρούτσης κοινοποίησε τις πληροφορίες του Elphinston συνημμένες στο μνημόνιό του, καθώς και ένα γράμμα από την Πετρούπολη με ημερ. 10/21 Αυγούστου 1770, που περιείχε πληροφορίες για την κατάληψη του Izmail και την πολιορκία του Bender από τους Ρώσους. Το γράμμα από την Πετρούπολη αναφερόταν επίσης και στις συζητήσεις ανάμεσα στον Rumyantsev και τους Τατάρους για την απόσχισή τους από τους Τούρκους και τη συνεργασία τους με τους Ρώσους³⁴. Η Σύγκλητος απάντησε την ίδια μέρα (15 Σεπτεμβρίου 1770) στο μνημόνιο του Μαρούτση συγκαίρωντάς τον για τις νίκες των Ρώσων στη θάλασσα και την Ξηρά. Η απάντησή της ήταν όμως σύντομη και διατυπωμένη με τυπικές διπλωματικές εκφράσεις, γεγονός που άφηνε να εννοηθεί ότι οι διαθέσεις της προς το Μαρούτση και τη Ρωσία παρέμεναν αμετάβλητες³⁵. Η βασικότερη, ίσως, αιτία που δεν επέτρεψε στη Βενετία να διαφοροποιήσει τη στάση της απέναντι στη Ρωσία και το Μαρούτση, την περίοδο που ο τελευταίος κοινοποιούσε διαδοχικά και με λεπτομέρειες τις ρωσικές νίκες στην Ξηρά και τη θάλασσα (Αύγουστος-Σεπτέμβριος 1770), ήταν η στενή προσκόλληση της Βενετίας στην πολιτική της Αυστρίας και ιδιαίτερα του καγκελάριου Kaunitz, ο οποίος αντιδρούσε σφοδρά στην προοπτική μιας ρωσοβενετικής συμμαχίας³⁶. Μάλιστα τον Αύγουστο του 1770 η επιρροή της Αυστρίας πάνω στη Βενετία είχε αυξηθεί τόσο πολύ, ώστε γίνονταν συζητήσεις στη Σύγκλητο

34. Το μνημόνιο του Μαρούτση με τα δυο συνημμένα έγγραφα βρίσκεται στο ASV, Collegio Esposizioni Principi, filza 148, 15 Σεπτεμβρίου 1770. Βλ. και ό.π., reg. 114, φ. 134^{r-v}, 15 Σεπτεμβρίου 1770, το μνημόνιο του Μαρούτση (χωρίς τα δυο συνημμένα έγγραφα). Πληροφορίες για το μνημόνιο του Μαρούτση, το γράμμα του Elphinston και το γράμμα από την Πετρούπολη βλ.: ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορές του Draganich στις 7 και 15 Σεπτεμβρίου 1770. - Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 160, αναφορές του Incisa di Camerana στις 8, 15 και 22 Σεπτεμβρίου 1770. - Cini, Vaticano, ό.π., bob. 230, αναφορά του Onorati στις 15 Σεπτεμβρίου 1770. Πληροφορίες για τις ρωσικές επιτυχίες το καλοκαίρι και το φθινόπωρο του 1770 στο μέτωπο του Δούναβη, βλ. De Madariaga, ό.π., σ. 208.

35. Αντίγραφο της απάντησης της Συγκλήτου βρίσκεται στο ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Memoriali dell' incaricato...", φ. 26^r, 15 Σεπτεμβρίου 1770.

36. Για την εξάρτηση της Βενετίας από την πολιτική του Kaunitz, καθώς και για τις απόψεις του τελευταίου ως προς την προοπτική της ρωσοβενετικής προσέγγισης βλ. σ. 232-234 της διατριβής.

για τη σύναψη βενετοαυστριακής συμμαχίας. Η πρόταση είχε γίνει από τον Paolo Renier, αλλά τελικά απορρίφθηκε ύστερα από μαραθώνιες συζητήσεις. Στην απόρριψή της είχε πρωτοστατήσει ο Fr. Morosini³⁷. Ο Μαρούτσης είχε μάθει γι' αυτές τις συζητήσεις στη Σύγκλητο, και σε συνομιλία του με τον Draganich εξέφρασε την αντίθεσή του σε μια τέτοια συμμαχία. Είπε στον Draganich ότι η Βενετία θα ζημιωνόταν πολύ από τη συζητούμενη συμμαχία με τη γειτονική της Αυστρία, γιατί η τελευταία ήταν πολύ ισχυρή, ενώ η Βενετία αδύναμη. Αντίθετα, θα συνέφερε πολύ περισσότερο τη Βενετία να συμμαχήσει με τη Ρωσία, που δε γειτόνευε βέβαια μαζί της και, κατά συνέπεια, δεν μπορούσε να αποβεί επικίνδυνη γι' αυτή³⁸. Η προσδοκία όμως του Μαρούτση για ρωσοβενετική συμμαχία κάθε άλλο παρά πρόσφορο έδαφος εύρισκε, τη στιγμή που αυξανόταν η αυστριακή επιρροή πάνω στη Βενετία. Έτσι, ενώ μέχρι τον Αύγουστο του 1770 ακούγονταν δημόσια στη Βενετία κάποιες - έστω αδύναμες - φωνές για τη σύναψη μιας ρωσοβενετικής συμμαχίας, αντίθετα το μήνα αυτό ενισχύθηκε πολύ η άποψη ότι η Βενετία θα συμμαχούσε με την Αυστρία³⁹.

Αρνητική επίδραση επίσης στην προσπάθεια βελτίωσης των ρωσοβενετικών σχέσεων αυτή την περίοδο προκάλεσε και η απόρριψη από τη Ρωσία του βενετικού αιτήματος για την επιστροφή του Palisucchia και του πλοίου του⁴⁰. Την απάντηση της Ρωσίας τη γνωστοποίησε στη Βενετία ο Μαρούτσης με μνημόνιό του στις 10 Σεπτεμβρίου 1770⁴¹. Η Ρωσία απέρριψε το αίτημα της Βενετίας για τους παρακάτω λόγους:

α) Το πλοίο ήταν εμπορικό και ο καπετάνιος του δεν

37. Αντίγραφο της εισήγησης του Renier και της αντιεισήγησης του Morosini διαβίβασε ο επιτετραχμένος της Αγγλίας στη Βενετία Rob. Richie, συνημμένο στην εναφορά του στις 31 Οκτωβρίου 1770. Βλ. Cini, Londra, ό.π., bob. 75, φ. 64^r-67^v. Για τις συζητήσεις στη Σύγκλητο αυτή την περίοδο και τις διαφορετικές απόψεις του Renier και του Morosini βλ. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 160, αναφορά του Incisa di Camerana στις 25 Αυγούστου 1770. Βλ. και Tabacco, ό.π., σ. 108, 109. - Franco Venturi, Venezia nel secontto Settecento, Torino 1980, σ. 129, 130.

38. Για τις απόψεις του Μαρούτση βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 25 Αυγούστου 1770.

39. Βλ. Cessi, I, ό.π., σ. 1597.

40. Για το αίτημα της Βενετίας βλ. σ. 221, 222 της διατριβής.

41. Βλ. αντίγραφο του μνημονίου στο ASV. Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Memoriale dell' incaricato...", φ. 22^r, 23^{r-v}, 10 Σεπτεμβρίου 1770. Για το μνημόνιο του Μαρούτση και το περιεχόμενό του βλ. και Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 49], bob. 229, αναφορά του Durazzo στις 15 Σεπτεμβρίου 1770.

υπαγόταν σε καμιά δημόσια υπηρεσία της Βενετίας.

β) Αγορές πλοίων και στρατολογίες ναυτικών είχαν κάνει οι Ρώσοι και σε άλλες χώρες, χωρίς όμως καμιά από αυτές να διαμαρτυρηθεί. Όσο για τις δεσμεύσεις προς την Τουρκία από τη συνθήκη του Πασσάροβιτς - που επικαλούνταν η Βενετία - η Ρωσία θεωρούσε ότι τέτοιου είδους ενέργειες σαν του Palicuschia δεν ενέπιπταν στις απαγορευτικές διατάξεις.

γ) Το πλοίο πουλήθηκε από τον Palicuschia ίστερα από συμφωνία των ιδιοκτητών του, από τους οποίους είχε και τη σχετική " εν λευκώ" εξουσιοδότηση. Αν ένας από αυτούς άλλαξε γνώμη [ο Σπ. Καπετανάκης], αυτό δεν εμπόδιζε τον Palicuschia να το πουλήσει, αν βέβαια εύρισκε συμφέρουσα τιμή, όπως και έγινε⁴².

δ) Το γεγονός ότι ο Palicuschia δεν ιδιοκτητήθηκε το κέρδος από την πώληση του πλοίου, τον απάλλαξε από την κατηγορία της κατάχρησης χρημάτων, που ασφαλώς και δεν του ανήκαν όλα.

ε) Ο Palicuschia δεν μπορούσε να κατηγορηθεί για παράβαση νόμου της Βενετίας, γιατί δεν είχε δημοσιευθεί ούτε είχε γίνει γνωστή κάποια σχετική απαγόρευση⁴³.

Γι' αυτούς τους λόγους - ολοκλήρωνε ο Μαρούτσης - η Ρωσία δεν μπορούσε να κατανοήσει τη σκληρότητα που επέδειξε η Βενετία προς τον Palicuschia παρά μόνο αν την απέδιδε σε πολιτικούς λόγους⁴⁴.

Οι Ρώσοι φυσικά είχαν πολύ πιο ουσιαστικότερους λόγους για να αρνηθούν την επιστροφή του Palicuschia στους Βενετούς. Εκτός από το γεγονός ότι θα δημιουργούσε άσχημο αντίκτυπο στην ψυχολογία των Ελλήνων και Σκλαβούνων που υπηρετούσαν στο ρωσικό στόλο⁴⁵, ο Palicuschia είχε εξελιχθεί και σε άριστο καπετάνιο με ενεργητική συμμετοχή σε πολλές συγκρούσεις ανάμεσα στο ρωσικό και τον τουρκικό στόλο. Η δραστηριότητά του αυτή όχι μόνο δεν προδίκιζε την επιστροφή του στους Βενετούς, αλλά αντίθετα, σύμφωνα και με το Μαρούτση, την

42. Υπονοείται δηλ. ότι, εκτός από το Σπ. Καπετανάκη και τον Palicuschia, υπήρχαν και άλλοι συνιδιοκτήτες του πλοίου.

43. Ως προς αυτό το σημείο σφάλει η απάντηση της Ρωσίας, γιατί ήδη από τις 13 Μαΐου 1769 οι Βενετοί είχαν απαγορεύσει οποιαδήποτε συμμετοχή υπηκόων τους στο ρωσοτουρκικό πόλεμο. Βλ. σ. 121 και 121 σημ. 107 της διατριβής.

44. Για τα μέτρα εναντίον του Palicuschia βλ. σ. 190 και 190 σημ. 336 της διατριβής. Για το ότι πολιτικοί λόγοι υπαγόρευαν τις ενέργειες της Βενετίας στην απόθεση του Palicuschia βλ. σ. 188, 189 και 222 της διατριβής. Φόβοι για τουρκικές αντιδράσεις και προσπάθεια κατευνασμού της Τουρκίας, ανησυχία μήπως το παράδειγμα του Palicuschia έβρισκε και άλλους μιμητές).

45. Πρβλ. σ. 222 της διατριβής.

ανταμοιβή του με ανώτερα στρατιωτικά αξιώματα και τσάρο⁴⁶.

Ο Μαρούτσης δεν έκρυψε τη χαρά του στον Draganich για το γεγονός ότι η Αικατερίνη επέλεξε αυτόν για να διαβιβάσει την απάντησή της και όχι τον πρεσβευτή Golitsyn στη Βιέννη, παρόλο που οι Βενετοί είχαν διαβιβάσει το αίτημά τους μέσω του Golitsyn. Ήταν γνωστή βέβαια στο Μαρούτση η αντιπάθεια που έτρεφε η βενετική κυβέρνηση στο πρόσωπό του και η προσπάθειά της να τον υποβαθμίσει συνειδητά⁴⁷. Παράλληλα όπως γνώριζε ότι η Αικατερίνη τον εμπιστευόταν και ότι ήθελε να χειρίζεται αυτός τις ρωσοβενετικές σχέσεις και όχι ο Golitsyn. Θεώρησε λοιπόν την επιλογή του ως άλλη μια απόδειξη της εκτίμησης της Αικατερίνης προς το πρόσωπό του και ως μια προσπάθεια στήριξής του απέναντι στις μειωτικές κινήσεις των Βενετών⁴⁸. Άλλωστε και ο Golitsyn γνώριζε ότι, σύμφωνα και με τις οδηγίες της Αικατερίνης, οι Βενετοί έπρεπε κανονικά να απευθυνθούν στο Μαρούτση και όχι σ' αυτόν. Γι' αυτό και αρχικά είχε αρνηθεί να παραλάβει το αίτημά τους⁴⁹.

Η απάντηση της Αικατερίνης δυσαρέστησε τους Βενετούς. Ειδοποίησαν βέβαια τον πρεσβευτή τους στη Βιέννη Gradenigo για την απόρριψη του αιτήματός τους⁵⁰, αλλά παράλληλα αποφάσισαν να μην απαντήσουν στο μνημόνιο του Μαρούτση. Έτσι θα έδειχναν και τη δυσαρέσκειά τους. Μάταια λοιπόν ο Μαρούτσης περίμενε απάντηση στο μνημόνιό του⁵¹.

46. Για τη ναυτική δραστηριότητα του Palicuccia και την ικανοποίηση των Ρώσων βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορές του Draganich στις 6 Ιουλίου, 1 Αυγούστου και 27 Σεπτεμβρίου 1770. Πρβλ. και Cini, Vaticano, ό.π., bob. 230, αναφορά του Onorati στις 8 Σεπτεμβρίου 1770. - Γεωργίου, ό.π., σ. 13, 18.

47. Πρβλ. σ. 215, 221 της διατριβής.

48. Για τη χαρά του Μαρούτση βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 15 Σεπτεμβρίου 1770.

49. Πρβλ. σ. 222 και 222 σημ. 83 της διατριβής.

50. Βλ. ASV, Senato Corti, reg. 147, φ. 290^r. (Η απόφαση λήφθηκε στις 13 Οκτωβρίου 1770, αλλά η καταχώρησή της στο registro έγινε στις 15 Νοεμβρίου 1770). Βλ. και ASV, Archivio Proprio Germania, filza 113, οδηγίες της Συγκλήτου προς τον Gradenigo στις 13 Οκτωβρίου 1770. Πρβλ. και Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 49], bob. 230, αναφορά του Durazzo στις 20 Οκτωβρίου 1770 για τη συζήτηση Gradenigo-Golitsyn ως προς το μνημόνιο του Μαρούτση.

51. Ο Μαρούτσης είχε εκφράσει την απορία του στον Draganich για τη βραδύτητα των Βενετών να του απαντήσουν, βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 18 Σεπτεμβρίου 1770. Για το ενδιαφέρον του Μαρούτση να μάθει πώς δέχτηκαν οι Βενετοί το μνημόνιό του βλ. ό.π., busta

Μαζί με την απάντηση που του είχε στείλει η Αικατερίνη για το θέμα Palicucchia ο Μαρούτσης έλαβε και σχετικές οδηγίες για το χειρισμό της υπόθεσης της απαγόρευσης των σχέσεών του με τους Βενετούς ευγενείς⁵². Η Αικατερίνη άφηνε ελεύθερο το Μαρούτση να χειριστεί την υπόθεση, όπως πίστευε ο ίδιος καλύτερα⁵³. Ταυτόχρονα όμως ειδοποίησε και τον πρεσβευτή της στη Βιέννη Golicyn να διαμαρτυρηθεί στον Gradenigo για τον αποκλεισμό του Μαρούτση, γιατί θεωρούσε ότι από τη Βιέννη ξεκίνησε αυτή η υπόθεση⁵⁴.

Υπακούοντας στις εντολές της Αικατερίνης ο Μαρούτσης παρουσίασε στις 9 Οκτωβρίου 1770 ένα νέο μνημόνιο διαμαρτυρίας στο Collegio για τον αποκλεισμό του, τις έντονο αυτή τη φορά από εκείνο που είχε υποβάλει στις 3 Ιουλίου 1770⁵⁵. Με το νέο μνημόνιό του ενημέρωνε τους Βενετούς ότι είχε ειδοποιήσει την Πετρούπολη για την απόφαση της βενετικής Συγκλήτου και ότι είχε λάβει εντολές να διαμαρτυρηθεί έντονα για την ενέργειά της αυτή. Υπενθύμιζε στους Βενετούς ότι έφερε τον απλό τίτλο του επιτετραμμένου και ότι η ακούσια "αναβάθμισή" του σε πρεσβευτή δεν μπορούσε να γίνει αποδεκτή ούτε από τη Ρωσία ούτε από τον ίδιο. Κατά συνέπεια, ζητούσε από τη Βενετία να επανορθώσει και να τον κατιτάξει στη βαθμίδα του επιτετραμμένου, αποδίδοντάς του έτσι το δικαίωμα να συναναστρέφεται και να συνάπτει οικονομικές σχέσεις με τους ευγενείς της.

Παράλληλα και ο Golicyn στις συζητήσεις του με τον Gradenigo εξέφρασε τη δυσaráεσκεια της Αικατερίνης γι' αυτή

571, fasc. έτους 1770, ανυπόγραφη αναφορά στις 30 Σεπτεμβρίου 1770. [Παρόλο που αυτή η αναφορά βρίσκεται σε φάκελο αναφορών του πληροφοριοδότη Giovanni Cattaneo, είναι του Draganich, όπως εύκολα συμπεραίνεται από το γραφικό της χαρακτήρα].

52. Ο.π..

53. Ο.π., αναφορά του Draganich στις 27 Σεπτεμβρίου 1770.

54. Ο.π..

55. Το νέο μνημόνιο διαμαρτυρίας του Μαρούτση βρίσκεται στο ASV, Collegio Esposizioni Principi, filza 148, 9 Οκτωβρίου 1770. Βλ. και ό.π., reg. 114, φ. 147^v-148^v, 9 Οκτωβρίου 1770. Για τον τόνο του μνημονίου βλ. και ASV, Inquisitori di Stato, busta 594, αναφορά του Draganich στις 27 Σεπτεμβρίου 1770. Πρβλ. και ό.π., busta 571, fasc. έτους 1770, αναφορά του Γιων. Cattaneo στις 11 Οκτωβρίου 1770 για τις κρίσεις του πρεσβευτή της Αυστρίας Durazzo ως προς το περιεχόμενο του μνημονίου. Σύμφωνα με τις πληροφορίες του ήταν προσβλητικό, πράγμα βέβαια που δεν ανταποκρινόταν στην πραγματικότητα. Γενικά ο Durazzo δε φαίνεται να συμπαθούσε και πολύ το Μαρούτση. Για το μνημόνιο του Μαρούτση στις 3 Ιουλίου 1770 βλ. σ. 237, 238 της διατριβής.

την αυθαίρετη ενέργεια της Βενετίας που απαγόρευε τις σχέσεις του Μαρούτση με τους ευγενείς της. Ο Gradenigo όμως, ακολουθώντας τις οδηγίες της Συγκλήτου, απάντησε ότι η απόφαση ήταν σύμφωνη με τους νόμους της Βενετίας και τόνισε ότι η ενέργεια αυτή είχε ως αποτέλεσμα την ... αναζάθπιση του Μαρούτση. Εξάλλου, επειδή πίστευε ότι η διαμαρτυρία του Golicyn για το Μαρούτση ήταν προσωπική και δεν προερχόταν από την Αικατερίνη, καθυσούχασε τη Σύγκλητο γράφοντάς της ότι η υπόθεση αυτή δε θα της δημιουργούσε σοβαρά προβλήματα. Στις 7 Δεκεμβρίου 1770 η Σύγκλητος απάντησε αρνητικά στο μνημόνιο του Μαρούτση. Βέβαια υπενθύμιζε με ευγενικές διπλωματικές εκφράσεις την εκτίμηση που έτρεφε προς την Αικατερίνη και το Μαρούτση, αλλά έκλεινε την απάντησή της με τη διαβεβαίωση ότι η απόφασή της ήταν σύμφωνη με τους βενετικούς νόμους και δεν μπορούσε να την αλλάξει⁵⁶.

II) Η ανεπίσημη δραστηριότητα του Μαρούτση.

Η επίσημη λοιπόν δραστηριότητα του Μαρούτση μετά τη ναυμαχία του Τσεσμέ - λόγω της βενετικής αδιαλλαξίας προς το

56. Για τις συζητήσεις Golicyn-Gradenigo και τις απόψεις του τελευταίου βλ. ASV, Senato Dispacci Germania, filza 273, αναφορές του Gradenigo στις 29 Σεπτεμβρίου (φ. 118^r-120^r), 27 Οκτωβρίου (φ. 143^r) και 22 Δεκεμβρίου 1770 (φ. 377^r). [Δυστυχώς πολλές από τις αναφορές που έγραψε ο Gradenigo κατά την περίοδο του καλοκαιριού και του φθινοπώρου του 1770 είτε δεν υπάρχουν στη filza 273 είτε είναι σε μεγάλο βαθμό καταστρεμμένες]. Γι' αυτές τις συζητήσεις βλ. και Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 49], bob. 230, αναφορές του Durazzo στις 20 Οκτωβρίου και 8 Δεκεμβρίου 1770. - Cini, Vaticano, ό.π., bob. 230, αναφορά του Onorati στις 20 Οκτωβρίου 1770. Για τις οδηγίες της Συγκλήτου προς τον Gradenigo βλ.: ASV, Senato Corti, reg. 147, φ. 290^r (13 Οκτωβρίου 1770 η απόφαση, 15 Νοεμβρίου 1770 η καταχώρισή της στο reg.), φ. 280^r (10 Νοεμβρίου 1770 η απόφαση, 17 Νοεμβρίου 1770 η καταχώρησή της), φ. 300^v (7 Δεκεμβρίου 1770). Βλ. και ASV, Archivio Proprio Germania, filza 113, 13 Οκτωβρίου, 10 Νοεμβρίου και 7 Δεκεμβρίου 1770 τα δουκικά διατάγματα (ducali) προς τον Gradenigo. Αντίγραφο της απάντησης της Συγκλήτου στο μνημόνιο του Μαρούτση βρίσκεται στο ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Memoriali dell' incaricato...", φ. 30^r, 7 Δεκεμβρίου 1770. Πληροφορίες γι' αυτή την υπόθεση βλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 236, 237.

πρόσωπό του και της εμμονής της στην πολιτική της ουδετερότητας απέναντι στη Ρωσία - περιοριζόταν στην κοινοποίηση των διάφορων μνημονίων. Η ανεπίσημη όμως δραστηριότητά του ήταν πολύ πιο πλούσια. Η βενετική κυβέρνηση ενημερωνόταν γι' αυτή από τις αναφορές διοικητικών της υπαλλήλων, κυρίως όμως από τις αναφορές των πληροφοριοδοτών των *Inquisitori*⁵⁷. Αλλά και οι ξένοι διπλωμάτες οι διαπιστευμένοι στη Βενετία παρέχουν πολλές πληροφορίες για την ανεπίσημη δραστηριότητά του μετά τη ναυμαχία του Τσεσμέ.

Σύμφωνα λοιπόν με τον John Udney, ανώτατο διπλωματικό υπάλληλο της Αγγλίας στη Βενετία⁵⁸, ο Μαρούτσης στις 9 Αυγούστου 1770 (ν.η.) υπέγραψε μια συμφωνία για τη στρατολόγηση Ελβετών μισθοφόρων για λογαριασμό της Ρωσίας. Οι Ελβετοί μισθοφόροι θα ενσωματώνονταν στο ρωσικό εκστρατευτικό σώμα της Μεσογείου, για να χρησιμοποιηθούν από τον Α. Ορλώφ, όπου παρουσιαζόταν ανάγκη. Από την πλευρά των Ελβετών τη συμφωνία την υπέγραψε ο ταγματάρχης Merle, πρώην αξιωματικός στον πρωσικό στρατό. Συνεχίζοντας ο Udney ανέφερε ότι - όπως του είπε ο ίδιος ο Merle - ο τελευταίος είχε ήδη στρατολογήσει 1500 Ελβετούς και ήθελε να αυξήσει τον αριθμό τους στις 3-4.000. Σκόπευε μάλιστα να αναχωρήσει από τη Βενετία με αγγλικό πλοίο και να πάει στη Ζάκυνθο. Από εκεί θα επιδίωκε να συναντήσει τον Α. Ορλώφ, για να συζητήσουν λεπτομέρειες για τον τόπο επιβίβασης σε πλοία και αποβίβασης αυτών των μισθοφόρων. Ο Μαρούτσης στο μεταξύ έστειλε αυτή τη συμφωνία στην Πετρούπολη για επικύρωση⁵⁹. Στις 14 Σεπτεμβρίου 1770 έφθασε στο Μαρούτση η επικύρωση της συμφωνίας από την Πετρούπολη⁶⁰. Μια μέρα αργότερα ο *Incisa di Camerana*

57. Βλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 234, 235.

58. Ο John Udney αντικατέστησε λίγο αργότερα τον Rob. Richie στη θέση του επιτετραμμένου της Αγγλίας στη Βενετία. Με τον τίτλο του επιτετραμμένου υπηρέτησε εκεί από τις 2 Ιουνίου 1773 ως την 1 Σεπτεμβρίου 1774. Βλ. Winter, ό.π., σ. 180.

59. Ο John Udney είχε αυτές τις πληροφορίες από "πρώτο χέρι". Ο Merle είχε επισκεφθεί τον Udney στη Βενετία κομίζοντας συστατικές επιστολές ενός κοινού τους γνωστού από το Μόναχο και του είχε μιλήσει γι' αυτή την υπόθεση. Έτσι εξηγείται και το γεγονός ότι πρώτος αυτός από τους ξένους διπλωμάτες στη Βενετία μνημονεύει αυτή τη συμφωνία ήδη από τον Αύγουστο, τη στιγμή που οι πρεσβευτές της Αυστρίας και του βασιλείου της Σαρδηνίας αναφέρονται σ' αυτή τη συμφωνία στις 15 Σεπτεμβρίου 1770. Για τις πληροφορίες του Udney βλ. Cini, Londra, ό.π., bob. 75, αναφορές του στις 9 και 15 Αυγούστου 1770, (φ. 43^r-44^r και 45^r-46^v αντίστοιχα).

60. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 49], bob. 229, αναφορά του Durazzo στις 15 Σεπτεμβρίου 1770.

ειδοποίησε το Τορίνο γι' αυτή τη συμφωνία προσθέτοντας ότι το σώμα των Ελβετών μισθοφόρων πιθανόν θα επιβιβαζόταν στη ρωσική μοίρα του στόλου που ήδη βρισκόταν στα λιμάνια της Αγγλίας⁶¹. Η μοίρα αυτή διοικούμενη από το Δανό ιντιναύαρχο Arf είχε ξεκινήσει από το Revel⁶² στις 11 Ιουλίου 1770, έφθασε στο Μαση της Μινόρκας στις 30 Οκτωβρίου 1770 και στη Νάουσα της Πάρου, όπου ήταν η βάση του ρωσικού στόλου στο Αιγαίο, στις 5 Ιανουαρίου 1771 (ν.η.). Εκτός από τα πολεμικά πλοία, αποτελούνταν και από 16 μεταγωγικά που μετέφεραν στρατεύματα και πολεμοφόδια⁶³. Δε γνωρίζουμε αν τελικά ευοδόθηκαν οι προσπάθειες του Μαρούτση για τη στρατολόγηση των Ελβετών μισθοφόρων. Όμως σε κατάθεση του Βενετού πλοίαρχου Antonio Biscuchia στις 26 Απριλίου 1771 (π.η.) αναφέρεται ότι αγγλικά μεταγωγικά πλοία αναχώρησαν από την Πάρο για να φορτώσουν Ελβετούς μισθοφόρους για λογαριασμό των Ρώσων⁶⁴.

Ταυτόχρονα ο Μαρούτσης συνέχιζε τις προσπάθειές του για ενίσχυση του ρωσικού στόλου της Μεσογείου με βενετικά εμπορικά πλοία, όπως είχε συμβεί και με την περίπτωση Palicuschia. Επειδή όμως δεν ήθελε να εμφανίζεται το όνομά του, είχε αναθέσει σε έμπιστους ανθρώπους του αυτές τις υποθέσεις. Ένας από αυτούς ήταν και ο Γιαννιώτης συμπατριώτης

61. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 160, 15 Σεπτεμβρίου 1770. Για την υπόθεση αυτή βλ. και ό.π., αναφορά του Incisa di Camerana στις 22 Σεπτεμβρίου 1770. Πρβλ και Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 49], bob. 230, ανώνυμο γράμμα στα γαλλικά γραμμένο από τη Ζάκυνθο με ημερομηνία 13 Σεπτεμβρίου 1770 συνημμένο στην αναφορά του Durazzo στις 13 Οκτωβρίου 1770. Αντίγραφο του βλ. και στο ASV, Inquisitori di Stato, busta 571, fasc. έτους 1770, Zante 13 Σεπτεμβρίου '770.

62. Λιμάνι κοντά στην Πετρούπολη.

63. Anderson, Naval Wars, ό.π., σ. 294. Για το στόλο του Arf αλλά και για τους ξένους αξιωματικούς και ναύτες που συμμετείχαν στη μοίρα του βλ. και Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 226, 227, 265. Για το πλήθος των μεταγωγικών πλοίων του Arf βλ. και "Ιστορία του παρόντος πολέμου...", ό.π., τόμ. 4, σ. 121, 320.

64. Βλ. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1020, συνημμένο αρ. 1 (26 Απριλίου 1771 π.η.) στην αναφορά αρ. 49 του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας Pier Antonio Querini (23 Μαΐου 1771 ν.η.). [Αξίζει να σημειωθεί για τον Querini ότι συνελήφθηκε το Μάρτιο του 1773 με την κατηγορία της υπεξαίρεσης και της εμπορίας όπλων και πολεμοφοδίων με το ρωσικό στόλο. Καταδικάστηκε σε 10 χρόνια φυλάκιση. Βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 53, 54]. Για το ότι ο Ρώσος χρησιμοποιούσαν ως μεταφορικά-μεταγωγικά κυρίως αγγλικά πλοία, βλ. Γεωργίου, ό.π., σ. 36, 135.

του Δήμος Νικολάου. Αυτός το Μάρτιο του 1771 βρισκόταν στη Βενετία και πρότεινε στο Zorzi Caenazzo, πλοίαρχο ενός βενετικού εμπορικού πλοίου, να το μισθώσει για λογαριασμό των Ρώσων. Ο Caenazzo θα παρέμενε κυβερνήτης του πλοίου. Προέκυψαν όμως κάποια προβλήματα ως προς τον εριθμό του πληρώματος, τα οποία δεν μπορούσε να επιλύσει από μόνος του ο Δήμος Νικολάου. Γι' αυτό πρότεινε στον Caenazzo να χειριστεί την υπόθεση ο Μαρούτσης. Επειδή όμως ο Μαρούτσης έλειπε στο Λιβόρνο για συνομιλίες με τον Α. Ορλώφ, του είπε ότι, μετά την - αναμενόμενη σύντομα - επιστροφή του, ή θα συζητούσε ο Νικολάου με το Μαρούτση γι' αυτό το θέμα ή θα έφερνε σε επαφή τον Caenazzo με τον ίδιο το Μαρούτση για να συζητήσουν προσωπικά μεταξύ τους και να τακτοποιήσουν οριστικά την υπόθεση, όπως ακριβώς είχε κάνει και ο Palicuschia. Η συζήτηση Νικολάου-Caenazzo έκλεισε με την προτροπή του Νικολάου προς το δεύτερο να κρατήσει μυστική τη συνομιλία τους μέχρι να επιστρέψει ο Μαρούτσης στη Βενετία. Ο Caenazzo όμως, προφανώς φοβούμενος την αυστηρότητα των βενετικών νόμων γι' αυτά τα θέματα και αναλογιζόμενος την αυστηρή τιμωρία και καταδίκη του Palicuschia, κατέδωσε το Νικολάου στους Inquisitori⁶⁵.

Στις αρχές Απριλίου του 1771 οι Inquisitori συνέλαβαν και φυλάκισαν το Νικολάου. Στη συνέχεια τον επιβίβασαν στο πλοίο του νέου βάλιου Paolo Renier, ο οποίος θα αναχωρούσε από τη Βενετία για την Κέρκυρα και από εκεί για την Κων/πολη. Ο Renier θα τον παρέδιδε στο Γενικό Προβλεπτή της Θάλασσας στην Κέρκυρα και ο τελευταίος θα έπρεπε να τον στείλει πίσω στην πατρίδα του στα Γιάννινα με τη ρητή εντολή να μην ξαναπατήσει το πόδι του σε βενετικό έδαφος για όλη του τη ζωή. Τυχόν παράβαση αυτής της απαγόρευσης από το Νικολάου θα ισοδυναμούσε με τη θανατική ποινή του⁶⁶.

Έτσι και έγινε. Ο Νικολάου παραδόθηκε από τον P. Renier

65. Λεπτομέρειες για την πρόταση του Νικολάου δίνει ο ίδιος ο Caenazzo σε καταγγελία του προς τους Inquisitori που βρίσκεται στο ASV, Inquisitori di Stato, busta 521, fasc. έτους 1771. Η καταγγελία του δε φέρει ημερομηνία αλλά είναι συνημμένη στην καταδικαστική απόφαση των Inquisitori για το Νικολάου με ημερομηνία 4 Απριλίου 1771. Από τα συμφραζόμενα όμως και από το περιεχόμενο των άλλων σχετικών εγγράφων εξάγεται ότι η πρόταση του Νικολάου έγινε το Μάρτιο του 1771 που ο Μαρούτσης έλειπε από τη Βενετία. Για το ταξίδι του στην Τοσκάνη και τη Γένοβα βλ. σ. 264-266 της διατριβής. Για την υπόθεση Νικολάου-Caenazzo πρβλ. και σ. 189 σημ. 334 της διατριβής.

66. Για την καταδίκη του Νικολάου βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 521, fasc. έτους 1771, απόφαση των Inquisitori στις 4 Απριλίου 1771 (με 10 συνημμένα έγγραφα). - Ο.π., busta 538, φ. 50^α, 4 Απριλίου 1771. - Ο.π., busta 138,

στον P. A. Querini και ο τελευταίος με την αναφορά του στις 26 Μαΐου 1771 ειδοποίησε τους Inquisitori για την εκτέλεση της εντολής τους⁶⁷.

Στο μεταξύ ο Μαρούτσης επέστρεψε από το ταξίδι του στην Τοσκάνη και τη Γένοβα. Είχε αναχωρήσει από τη Βενετία στις αρχές Φεβρουαρίου του 1771 με κατεύθυνση προς το Λιβόρνο, για να συναντηθεί και να συζητήσει με τον Α. Ορλώφ, που είχε επιστρέψει από το Αιγαίο⁶⁸. Οι Inquisitori ήδη από τις 7 Ιανουαρίου 1771 γνώριζαν την πρόθεση του Μιρούτση να επισκεφθεί το Λιβόρνο για να συναντηθεί με τον Α. Ορλώφ. Τους είχε ενημερώσει σχετικά ο πληροφοριοδότης τους Angelo Tamiazzo⁶⁹. Ο Μαρούτσης πέρασε πρώτα από το Μιλάνο επιδιώκοντας να συνάψει χρηματικά δάνεια για ενίσχυση της Ρωσίας⁷⁰. Στη συνέχεια επισκέφθηκε το Λιβόρνο και τη Γένοβα. Στο Λιβόρνο είχε επαφές με τον εκεί Άγγλο πρόξενο [John Dick], ο οποίος του διαβίβασε και τα έγγραφα μιας συμφωνίας που είχε διαπραγματευθεί ο Ρώσος πρεσβευτής στο Λονδίνο με ορισμένους εμπόρους και τραπεζίτες της Γένοβας για τη σύναψη δανείου από τους τελευταίους. Οι επαφές αυτές είχαν πραγματοποιηθεί με τη βοήθεια Άγγλων τραπεζιτών⁷¹. Ο Μαρούτσης έφθασε στη Γένοβα περίπου στις 20 Φεβρουαρίου 1771 (ν.η.) και αμέσως άρχισε τις συζητήσεις για την πραγματοποίηση της συμφωνίας⁷². Παρόλες τις δυσκολίες που συνάντησε - γιατί η δανειοληπτική αξιοπιστία της Ρωσίας είχε

fasc. έτους 1771, αρ. 358, οδηγίες των Inquisitori προς το Γενικό Προβλεπτή στις 11 Απριλίου 1771. - Ό.π., busta 151, fasc. ετών 1752...1774, αρ. 374, οδηγίες των Inquisitori προς τον P. Renier στις 18 Απριλίου 1771.

67. Ό.π., busta 404, fasc. ετών 1771-1773. 26 Μαΐου 1771.

68. Για την αναχώρηση του Μαρούτση και το σκοπό του ταξιδιού του βλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 50]. bob. 231, αναφορά του Durazzo στις 9 Φεβρουαρίου 1771. Ο Α. Ορλώφ είχε αναχωρήσει το Νοέμβριο του 1770 από το Αιγαίο για να ξεχειμωνιάσει στο Λιβόρνο, βλ. De Madariaga, ό.π., σ. 211.

69. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 633, fasc. ετών 1769-1771, 7 Ιανουαρίου 1770 m.v. [=1771].

70. ASV, Senato Dispacci Milano, filza 213, αναφορά του διπλωματικού αντιπροσώπου της Βενετίας Cesare Vignola στις 13 Φεβρουαρίου 1770 m.v. [=1771]. Αντίγραφο της βλ. και ASV, Archivio Proprio Ambasciata Roma, filza 139, φ. 606^r, Milano 13 Φεβρουαρίου [1770 m.v. =1771].

71. Για τις επαφές του Μαρούτση με τον Άγγλο πρόξενο στο Λιβόρνο, καθώς και για την παραπάνω συμφωνία βλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 50], bob. 231, αναφορά του Durazzo προς τον Kaunitz στις 4 Μαΐου 1771. Για το όνομα του προξένου βλ. σ. 200 της διατριβής.

72. Βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 634, αναφορά

μειωθεί λόγω των υπέρογκων εξόδων του πολέμου⁷³ - ο Μαρούτσης κατόρθωσε να δανειστεί 300.000 φιορίνια με ετήσιο τόκο 5% από τους εμπορικοτραπεζικούς οίκους Spinola και Cambiasio, βάζοντας ως υποθήκη τα έσοδα από το "φόρο ρακής" (càzio dell'acquavite) της Πετρούπολης⁷⁴. Οι δυσκολίες αυτές τροφοδοτούσαν και τις αντιφατικές πληροφορίες που έφθαναν στη Βενετία για το αν πέτυχε ή όχι ο Μαρούτσης στην αποστολή του⁷⁵. Η

του Βενετού προξένου στη Γένοβα Gaetano Gervasone στις 23 Φεβρουαρίου 1771. Ίσως ο Μαρούτσης να υπέβαλε τότε τα διαπιστευτήριά του στην κυβέρνηση της Γένοβας ως επιτετραμμένος της Ρωσίας στα ιταλικά κράτη, γιατί ο Winter, ό.π., σ. 355, στα 1771 τον μνημονεύει για πρώτη φορά ως επιτετραμμένο στη Γένοβα.

73. Πρβλ. σχετικούς ενδοιασμούς του Cesare Vignola (ASV, Senato Dispacci Milano, filza 213, αναφορά του στις 13 Φεβρουαρίου 1770 m.v. [=1771]). Βλ. και Cini, Torino, ό.π., [mazzo 41], bob. 161, αναφορά του Incisa di Camerana στις 9 Μαρτίου 1771. - Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 50], bob. 231, 232, αναφορά του Durazzo στις 4 Μαΐου 1771.

74. ASV, Senato Dispacci Milano, filza 213, αναφορά του Vignola στις 27 Μαρτίου 1771. Αντίγραφο της βλ. στο ASV, Archivio Proprio Ambasciata Roma, filza 139, φ. 640^v, Milano 27 Μαρτίου [1771]. Βλ. και Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 50], bob. 231, 232, αναφορά του Durazzo στις 4 Μαΐου 1771. Επίσης ο Incisa di Camerana ανέφερε ότι ο Μαρούτσης δανείστηκε από τις οικογένειες Durazzo [=συγγενείς του αυστριακού πρεσβευτή] και Campiasio της Γένοβας 200.000 τζεκίνια. (βλ. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 41], bob. 161, 23 Μαρτίου 1771). Το ίδιο χρονικό διάστημα ο πρεσβευτής της Βενετίας στη Νάπλη μιλούσε και αυτός για τις ρωσικές προσπάθειες στη Γένοβα και στο Λιβόρνο για εξεύρεση δανείων με υποθήκη το "φόρο αλιτιού" της Ρωσίας. (ASV, Senato Dispacci Napoli, filza 151, αναφορά του Cavalì στις 2 Απριλίου 1771).

75. Λεπτομέρειες για το ταξίδι του Μαρούτση στη Γένοβα βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 684, αναφορές του Gervasone, Βενετού προξένου στη Γένοβα, στις 23 Φεβρουαρίου, 23 και 30 Μαρτίου και 13 Απριλίου 1771. - ASV, Senato Dispacci Milano, filza 213, αναφορά του Vignola στις 27 Μαρτίου 1771. - Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 50], bob. 231, αναφορές του Durazzo στις 2, 9 και 23 Μαρτίου, 20 Απριλίου και 4 Μαΐου 1771. [Η τελευταία αναφορά του Durazzo ολοκληρώνεται στη bob. 232]. - Cini, Torino, ό.π., [mazzo 41], bob. 161, αναφορές του Incisa di Camerana στις 9 και 23 Μαρτίου και 6 Απριλίου 1771. Πρβλ. και ό.π., [mazzo 42], bob. 163, οδηγίες του υπουργείου εξωτερικών του βασιλείου της Σαρδηνίας προς τον Incisa di Camerana στις 30 Μαρτίου 1771. Για το ταξίδι του Μαρούτση βλ. και: Κοινοτική βιβλιοθήκη Ζαγοράς Πηλίου, Κώδικες Ιω. Πρίγκου, τεύχ. Α' έτους 1771, φ. 53^v, Γένοβα 2 Μαρτίου [1771].

επιτυχία του όμως επιβεβαιώνεται και από άλλες πηγές⁷⁶. Άλλωστε λίγο αργότερα (Ιούνιος 1771) ο Μαρούτσης έστειλε - ύστερα από εντολή της ρωσικής κυβέρνησης - 40.000 τζεκίνια στον Α. Ορλώφ στο Λιβόρνο για τις ανάγκες του στόλου⁷⁷. Ο Μαρούτσης αναχώρησε από τη Γένοβα στα τέλη Μαρτίου και έφθασε στη Βενετία στις αρχές Απριλίου του 1771⁷⁸.

Τον επόμενο μήνα υποδέχτηκε στη Βενετία το Ρώσο πρίγκηπα Beloselschi, που υπηρετούσε ως διπλωματικός αντιπρόσωπος της Ρωσίας στο Δουκάτο της Σαξωνίας και είχε πάει στην Ιταλία για εσωτερική υπόθεση της Ρωσίας. Στις συζητήσεις που είχε μαζί του, αφού τον προειδοποίησε για τους κατασκόπους των Inquisitori που παρακολουθούσαν τις κινήσεις των σημαντικών ξένων που πήγαιναν στη Βενετία, του περιέγραψε με μελανά χρώματα τις αδυναμίες της "Γαληνότατης Δημοκρατίας" (ανεπάρκεια και ανικανότητα της πλειονότητας των συγκλητικών και των πρεσβευτών της, κακή οικονομική και στρατιωτική κατάσταση της Βενετίας, τυραννική συμπεριφορά της κυβέρνησης και των ευγενών απέναντι στους υπηκόους - ιδιαίτερα μάλιστα απέναντι σ' αυτούς που κατοικούσαν στις υπερπόντιες κτήσεις της - με αποτέλεσμα τη δυσαρέσκεια ή ακόμη και το μίσος των τελευταίων απέναντί τους). Οι Inquisitori της Βενετίας ενημερώθηκαν για τις απόψεις του Μαρούτση από τις αναφορές ενός ικανού πληροφοριοδότη τους, του Giovanni Battista Manuzzi, ο γιος του οποίου, ο Nicoletto Manuzzi, είχε στενή φιλία με τον Beloselschi⁷⁹. Ο Nicoletto Manuzzi σε συζήτηση που είχε με τον Beloselschi προσπάθησε να αντικρούσει τις κατηγορίες του Μαρούτση εναντίον των Βενετών χαρακτηρίζοντάς τον κακολόγο, αδαή και επιπόλαιο. Ο Beloselschi όμως απέρριψε αυτές τις κατηγορίες ανταπαντώντας του ότι ο Μαρούτσης είχε βοηθήσει πολύ τη Ρωσία, ιδιαίτερα με τις πολλές γνώριμες που

76. Βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 6.

77. Cini, Vaticano, ό.π., bob. 231, αναφορά του Onorati στις 15 Ιουνίου 1771. (Οι Έλληνες της Βενετίας έλεγαν ότι έστειλε 80.000 τζεκίνια, αλλά ο Onorati επέμενε στο ποσό που ανέφερε).

78. Για την αναχώρηση του Μαρούτση από τη Γένοβα βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 684, αναφορά του Gervasone στις 30 Μαρτίου 1771. Για την επιστροφή του στη Βενετία βλ. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 41], bob. 161, αναφορά του Incisa di Camerana στις 6 Απριλίου 1771.

79. Για την επίσκεψη του Beloselschi στη Βενετία και τις συζητήσεις του με το Μαρούτση βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 614, fasc. ετών 1768, 1771-1774, αναφορές του Manuzzi στις 4 και 16 Μαΐου 1771. Πρβλ. και σ. 88-93 της διατριβής άλλες σημαντικές πληροφορίες του Manuzzi, καθώς επίσης και κριτική της αξιοπιστίας ως πληροφοριοδότη. Για τη συμπεριφορά των Βενετών στα Επτάνησα, που μερικές φορές ήταν τόσο σκληρή ώστε να προκαλεί ακόμη και στάσεις των Επτανησίων εναντίον τους, βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 50, 51, 122.

είχε στην Ανατολή (Levante) και με τους έμπιστους ταχυδρόμους του που ενημέρωναν έγκαιρα την Αικατερίνη για τα συμβαίνοντα στη Μεσόγειο⁸⁰. Τα λόγια αυτά του Beloselschi είναι ενδεικτικά και των απόψεων της Αικατερίνης για τις ικανότητες του Μαρούτση. Η εκτίμηση που έτρεφε η αυτοκράτειρα της Ρωσίας προς αυτόν του επέτρεψε να παραμείνει επιτετραμμένος της στη Βενετία για πολύ ακόμη διάστημα.

Άλλωστε τα αρνητικά λόγια του Μαρούτση για την τυραννική συμπεριφορά των Βενετών απέναντι στους υπηκόους τους - κυρίως αυτούς της Ανατολής (Levante) - αλλά και για τη βυσαρέσκεια των τελευταίων απέναντί της, τα ενστερνίζονταν εκείνο το χρονικό διάστημα και άλλα σημαίνοντα πρόσωπα που ήταν ευνοϊκά προς τους Ρώσους ή βρίσκονταν στην υπηρεσία τους. Ανάμεσα σ' αυτά ήταν και ο διάσημος τότε συγγραφέας Ange Goudar, ο οποίος στο βιβλίο του "Spia Chinese" [Espion chinois] σατιρίζει τα απολυταρχικά και τυραννικά πολιτεύματα της Ευρώπης, συμπεριλαμβάνοντας σ' αυτά και το βενετικό. Ο Goudar είχε φθάσει στη Βενετία στις αρχές Δεκεμβρίου του 1771 και είχε προκαλέσει την προσοχή των πληροφοριοδοτών των Inquisitori⁸¹. Ενδιαφέρουσες πληροφορίες για ένα σχέδιο που ο Goudar είχε σκοπό να υποβάλει στην Αικατερίνη, βρίσκονται σε μια αναφορά του πληροφοριοδότη των Inquisitori G. B. Manuzzi με ημερομηνία 20 Ιουλίου 1771⁸². Σύμφωνα λοιπόν μ' αυτόν, ο γιος του (Nicoletto Manuzzi) ήταν φίλος με τον Goudar, γιατί είχαν γνωριστεί στο παρελθόν στην Αγγλία. Πριν λίγο διάστημα σιναντήθηκαν στην Πίζα και ο Nicoletto Manuzzi κατόρθωσε να πληροφορηθεί ότι ο Goudar ήταν φίλος με τον Α. Ορλώφ και ότι σκόπευε να επισκεφθεί την Πετρούπολη. Με τη βοήθεια συστατικών επιστολών του Α. Ορλώφ θα παρουσιαζόταν στην ίδια την Αικατερίνη και θα της υπέβαλε το παρακάτω σχέδιο δράσης: Η Ρωσία να ελέγξει ει-

80. Για τις συζητήσεις N. Manuzzi-Beloselschi βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 614, fasc. ετών 1768, 1771-1774, αναφορά του G. B. Manuzzi στις 31 Μαΐου 1771.

81. Για την άφιξη του Goudar στη Βενετία και το σατιρικό βιβλίο του "Spia Chinese" βλ. ό.π., busta 633, fasc. ετών 1769-1771, αναφορά του Angelo Tamiazzo στις 4 Ιανουαρίου 1771 (m.v.) [=1772]. Περισσότερα για τον Goudar και τα βιβλία του βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 15, 16, 63, 63 σημ. 35 (όπου και βιβλιογραφία), σ. 64-68. Αξίζει να σημειωθεί ότι τμήμα ενός από τα βιβλία του που εγκωμιάζε τη Μ. Αικατερίνη μεταφράστηκε στα ιταλικά και κυκλοφόρησε στη Βενετία στα 1773 ("Elogio di Catterina II imperatrice delle Russie..."). Η έκδοση αυτή ήταν αφιερωμένη στον Πάνο Μαρούτση. Βλ. ό.π., σ. 65, 65 σημ. 45, και σ. 66. Για το βιβλίο του Goudar "Elogio..." και τις εχθρικές σχέσεις του συγγραφέα του με τον G. Casanova βλ. Straub, ό.π., σ. 17-21.

82. ASV, Inquisitori di Stato, busta 614, fasc. ετών 1768, 1771-1774, αναφορά του G. B. Manuzzi στις 20 Ιουλίου 1771.

ρήνη με την Τουρκία, αφού όμως πρώτα συνάψει μια εμπορική συμφωνία μαζί της. Στόχος της συμφωνίας δε θα ήταν τόσο η ωφέλεια της Ρωσίας ως προς το εμπόριό της, αλλά θα είχε πολιτικό σκοπό. Να έχει δηλ. μια δικαιολογία για να διορίσει στα λιμάνια της Ανατολής (Scale del Levante) προξένους και άλλους πράκτορες της Ρωσίας, οι οποίοι - έχοντας ως πρόσχημα το εμπόριο - θα φρόντιζαν να στρέψουν τους Έλληνες υπηκόους της Τουρκίας αλλά και της Βενετίας προς τους Ρώσους. Κατ' αυτόν τον τρόπο με το πέρασμα του χρόνου θα μπορούσε η Ρωσία να πετύχει το στόχο που λαχταρά, δηλ. να γίνει κύρια της Ανατολής και να επανιδρύσει την ελληνική αυτοκρατορία, πράγμα που κυριαρχεί στις ψυχές των Ελλήνων ήδη από πολύ καιρό⁸³. Συμπλήρωνε την αναφορά του ο Manuzzi με την πληροφορία ότι ο Goudar είχε ήδη τυπώσει στη Νάπολη μια επιστολή σχετική με το παραπάνω σχέδιο, όπου επίσης υποστήριζε ότι οι βενετικές κτήσεις στην Ανατολή έπρεπε να ανήκαν αποκλειστικά και μόνο στους κατοίκους τους και ότι η βενετική Σύγκλητος δεν ήταν παρά μόνο ένας απλός διαχειριστής αυτών των κτήσεων. Η Ρωσία θα μπορούσε να επωφεληθεί από αυτή την κατάσταση και να κατακτήσει τις ψυχές των Ελλήνων, που ήδη βέβαια αντιπαθούσαν τους Βενετούς. Το σχέδιο του Goudar που γνωστοποίησε ο Manuzzi στους Inquisitori περιείχε και άλλες λεπτομέρειες για το πώς οι Ρώσοι θα εύρισκαν ναύτες από τα ιταλικά κράτη, καθώς επίσης και προτάσεις για εξεύρεση χρημάτων για το ρωσικό στόλο⁸⁴.

Αν ρίξουμε μια ματιά στην κατάσταση που δημιουργήθηκε μετά τη συνθήκη ειρήνης του Κιουτσούκ Καϊναρτζή, θα διαπιστώσουμε ότι η πρόταση του Goudar για τους προξένους εφαρμόστηκε από τους Ρώσους. Σύμφωνα με το 11^ο άρθρο της συνθήκης, η Ρωσία απέκτησε το δικαίωμα να διορίζει προξένους στην Τουρκία⁸⁵. Τα πλεονεκτήματα που πέτυχε η Ρωσία με τη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή επικυρώθηκαν και διευρύνθηκαν με τη σύμβαση του Αϊναλή Καβάκ (1779) και με τη ρωσοτουρκική εμπορική συνθήκη του 1783. Στις θέσεις των προξένων οι Ρώσοι διορίζαν σχεδόν πάντα Έλληνες. "Και δεν υπήρχε βόσκος εν τω Αιγαίω, όπου δεν ευρίσκετο Έλλην ενδεδυμένος την ρωσικήν

83. Ό.π.. Αξίζει να μεταγράψουμε το τελευταίο της τμήμα: "... la qual cosa col andar del tempo non potrà a meno di apportare alla Russia l' intento bramato d' impadronirsi del Levante, e di stabilire l' impero Greco; fanatismo questo che da molto tempo domina allo spirito de' Greci..." Ο Γάλλος πρεσβευτής στην Κων/πολη St. Priest ήδη από τον Απρίλιο του 1773 είχε αντιληφθεί το ρόλο που θα μπορούσαν να παίξουν οι πρόξενοι της Ρωσίας στη σύσφιξη των ελληνορωσικών σχέσεων και στη διάλυση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Βλ. Γεωργίου, ό.π., σ. 40, 162.

84. Ό.π..

85. Κοντογιάννη, Οι Προστατευόμενοι, ό.π., σ. 52 σημ. 1.

στολήν του προξένου⁸⁶. Αλλά και στα Επτάνησα οι Ρώσοι διόρισαν Έλληνες ως προξένους τους, γεγονός που προκάλεσε - αρχικά τουλάχιστον - την αντίδραση των Βενετών⁸⁷. Στη συνέχεια όμως (1784) οι Βενετοί αποδέχτηκαν το διορισμό Ελλήνων ως προξένων των Ρώσων στα Επτάνησα, αρκεί μόνο να μην ήταν υπήκοοί τους⁸⁸.

Παρόμοιες απόψεις με αυτές του Μαρούτση και του Goudar (για την τυραννική συμπεριφορά των Βενετών απέναντι στους υπηκόους τους στην Ανατολή και για την αντιπάθεια των τελευταίων απέναντί τους) διατύπωσε και ο Αναστάσιος Μπάλλας, γραμματέας του Α. Ορλώφ, σε συνομιλία του με τον πληροφοριοδότη των Βενετών F. Favretti. Συγκεκριμένα, ο Favretti έτυχε να συνταξιδεύει με τους αδελφούς Αναστάσιο και Γεώργιο Μπάλλα από τη Λουμπλιάνα έως τη Βιέννη. Εκεί παρέμειναν και οι τρεις τους αρκετές μέρες. Στις μεταξύ τους συνομιλίες ο Favretti έμαθε ότι οι αδελφοί Μπάλλα ήταν οθωμανοί υπήκοοι που είχαν μεταναστεύσει οικογενειακά στην Πέστη της Ουγγαρίας. Είχαν εισέλθει στην υπηρεσία της Ρωσίας και μάλιστα ο Αναστάσιος ήταν γραμματέας του Α. Ορλώφ. Ο Favretti δεν τους αποκάλυψε ότι ήταν Βενετός, αλλά τους είπε αόριστα ότι ήταν Ιταλός. Έτσι έμαθε ότι είχαν αναχωρήσει από τη Βενετία για την Πέστη και θα επέστρεφαν ξανά στη Βενετία, όπου θα παρέμενε ο Γεώργιος, ενώ ο Αναστάσιος θα συνέχιζε το ταξίδι του για το Λιβόρνο για να συναντήσει τον Α. Ορλώφ. Ο Αναστάσιος Μπάλλας λοιπόν, μιλώντας του ελεύθερα, επέκρινε με δριμύ τρόπο τη Βενετία για την τυραννική διακυβέρνησή της και για τη βάρβαρη - όπως τη χαρακτήρισε - συνήθεια να απαγορεύει τις συναναστροφές των ξένων πρεσβευτών με τους Βενετούς

86. Ό.π., σ. 53. Γενικότερα για τους στόχους της Ρωσίας και τη δραστηριότητα των Ελλήνων προξένων των Ρώσων στην Τουρκία μετά τη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή βλ. ό.π., σ. 52-59. Πολλά ονόματα Ελλήνων προξένων της Ρωσίας στον ευρύτερο χώρο της Μεσογείου δημοσίευσε και ο **Batalden**, ό.π., σ. 95. Για το ρόλο που έπαιξαν οι πρόξενοι της Ρωσίας στην Οθωμανική αυτοκρατορία βλ και **Γ. Α. Αρς**, Το ρωσικό σύστημα της "προστασίας" και οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνέπειες που προέκυψαν από το σύστημα αυτό για τους βαλκανικούς λαούς κατά τα τέλη του 18^{ου} και τις αρχές του 19^{ου} αι., "Βαλκανική βιβλιογραφία", τόμ. V (1976), παράρτημα Θεσ/νίκη 1979), σ. 331-342. [Η πρώτη δημοσίευση στα ρωσικά: **Г. Л. Арс**, О русској системе "покровител'ства" и о некотрых ее social'но-ekonomičeskix političeskix posledstvijah dlja naselenija balkan - koneč XVIII - načalo XIX vv., "Études Balkaniques", τόμ. 2 (1975), σ. 108-113].

87. Πρβλ. σ. 198, 328, 329 της διατριβής για την άρνηση των Βενετών να αποδεχτούν τον Κερκυραίο Σπυρίδωνα Βαρούχα ως πρόξενο της Ρωσίας στην Κέρκυρα.

88. Για διορισμούς Ελλήνων ως προξένων της Ρωσίας στα Επτάνησα βλ. **Alberti**, ό.π., τόμ. 11-12 (1932), σ. 334, 336.

ευγενείς⁸⁹. Φτάνοντας στη Βιέννη, ο Α. Μπάλλας είχε συχνές και πολύωρες επαφές με τον εκεί Ρώσο πρεσβευτή Golitsyn. Παράλληλα ο αδελφός του Γεώργιος δεχόταν στο πανδοχείο τους στη Βιέννη πολλούς Έλληνες και τους μιλούσε για τις πανελλήνιες προσδοκίες να αποτινάξουν τον τουρκικό αλλά και το βενετικό ζυγό με τη βοήθεια των Ρώσων. Εκείνο όμως που έκανε μεγάλη εντύπωση στον Favretti ήταν οι στρατιωτικοί και γεωγραφικοί χάρτες που είχαν στην κατοχή τους οι αδελφοί Μπάλλα. Αναπαριστούσαν φρούρια και άλλες οχυρές θέσεις της Ιταλίας, του Μοριά, των νησιών του Αιγαίου αλλά - το σημαντικότερο για τους Βενετούς - και του Ιονίου, καθώς επίσης και άλλων περιοχών της Βενετίας. Τους χάρτες αυτούς, μαζί και με σχέδια μαχών και νικών των Ρώσων απέναντι στους Τούρκους, τους επιδείκνυε ο Γεώργιος στους Έλληνες που τον επισκέπτονταν⁹⁰.

Η κατοχή αυτών των χαρτών ανησούχησε τους Βενετούς. Με έκπληξη ανακάλυψαν ότι πολλά σχέδια οχυρών τοποθεσιών των βενετικών κτήσεων αλλά και του Μοριά⁹¹ είχαν παραδοθεί στο Μαρούτση από τον πληροφοριοδότη των Inquisitori Draganich, ο οποίος με τη σειρά του τα είχε παραλάβει από το Βενετό ευγενή Pietro Venier, που κατείχε ανώτατο αξίωμα στο κρατικό ναυπηγείο (Arsenale) της Βενετίας⁹².

89. Πρβλ. και τον αντίστοιχο αποκλεισμό του Μαρούτση.

90. Πληροφορίες για τους αδελφούς Μπάλλα, τις επαφές τους στη Βιέννη και τις συνομιλίες τους με τον Favretti μας δίνει ο ίδιος ο Favretti σε εξασέλιδη αναφορά του προς τους Inquisitori στις 4 Σεπτεμβρίου 1771. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 595, fasc. ετών 1770-1771, 4 Σεπτεμβρίου 1771. Ο Favretti επίσης σε γράμμα του προς τον πληροφοριοδότη Angelo Tamiazzo (με ημερομηνία 12 Αυγούστου 1771 από τη Βιέννη) τον ενημέρωσε γι' αυτή την υπόθεση. Βλ. ό.π., busta 493, fasc. ετών 1770-1773, 1775, 1776, γράμμα του Favretti στις 12 Αυγούστου 1771 συνημμένο σε αναφορά του Βενετού πρεσβευτή στη Βιέννη Gradenigo προς τους Inquisitori στις 17 Αυγούστου 1771. [Το επίθετο των αδελφών (=Μπάλλα) το αναφέρει ο Favretti μόνο στο γράμμα του προς τον Tamiazzo].

91. Οι Βενετοί είχαν πολλά σχεδιαγράμματα οχυρών τοποθεσιών του Μοριά ήδη από την περίοδο που τον κατέλαβαν από τους Τούρκους (1685-1715). Πολλά από αυτά βρίσκονται σήμερα συγκεντρωμένα στο ASV, Sezione di fotoregistrazione. Αντίγραφα αυτών και πολλών άλλων χαρτών και σχεδ αγραμμάτων που αναφέρονται στην Ελλάδα και που προέρχονται από την ίδια πηγή βρίσκονται στην κατοχή μου.

92. Για την παράδοση των σχεδιαγραμμάτων στο Μαρούτση βλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 50], bob. 233, αναφορά του Durazzo στις 14 Οκτωβρίου 1771. Επίσης και ο Ζακυνθινός κόμης Δημήτριος Μοσενίγος είχε εφοδιάσει τους Ρώσους με γεωγραφικούς χάρτες και τοπογραφικά σχεδιαγράμματα. Βλ. Παλαιολόγου, Περί του κόμητος Μοσενίγου, ό.π., σ. 714, 715.

III) Η υπόθεση Venier - Draganich.

Ο Draganich κατά το διάστημα που υπηρετούσε ως πληροφοριοδότης των Inquisitori και τους ενημέρωε για τις κινήσεις του Μαρούτση (Νοέμβριος 1769-Σεπτέμβριος '770) είχε παράλληλα επαφές και με τον ευγενή Βενετό Pietro Venier, έναν από τους τρεις διευθυντές του κρατικού ναυπηγείου (Padron all' Arsenal) της Βενετίας. Από τον Venier μάθαινε διάφορα κρατικά μυστικά της Βενετίας (συζητήσεις σε μυστικές συσκέψεις της Συγκλήτου, το περιεχόμενο πολλών απόρρητων αναφορών των Βενετών πρεσβευτών στο εξωτερικό) και τα "πουλούσε" στο Μαρούτση, στον πρεσβευτή της Αυστρίας Durazzo και στον επιτετραμμένο της Γαλλίας Morett⁹³. Μερικές φορές μάλιστα τα πουλούσε και σε άλλους ξένους πρεσβευτές, όπως της Ισπανίας και του βασιλείου της Νάπολης⁹⁴. Τα χρήματα που αποκόμιζε από τους παραπάνω διπλωμάτες τα μοιραζόταν με τον Venier. Πολλές φορές όμως ο Draganich έδινε λιγότερα χρήματα στον Venier και κρατούσε το μεγαλύτερο ποσοστό για τον εαυτό του⁹⁵. Ο Μαρούτσης έδινε στον Draganich 30 τζεκίνια το μήνα, ενώ οι Durazzo και Morett από 14. Αργότερα όμως ο Morett σταμάτησε για κάποιο διάστημα να τον πληρώνει, ενώ και ο Durazzo μείωσε το μηνιαίο ποσό σε 8 τζεκίνια. Μόνο ο Μαρούτσης του έδινε και επιπλέον ποσά για τις σημαντικές πληροφορίες που του μετέδιδε ο Draganich. (Π.χ. για τους τεχνίτες, την ποσότητα των πλοίων και άλλες λεπτομέρειες που αφορούσαν το Arsenale της Βενετίας ο Μαρούτσης έδωσε επιπλέον στον Draganich 12 τζεκίνια⁹⁶). Οι Βενετοί κατάφεραν να αναλακαλύψουν τη διπλή δραστηριότητα του Draganich και τη συνεργασία του με τον Venier και τους ξένους πρεσβευτές, εξαιτίας μιας γυναίκας. Συγκεκριμένα, έγινε γνωστό στους Inquisitori ότι η σύζυγος του Durazzo είχε πει πως ο σύζυγός της μπορούσε με λίγα τζεκίνια να γνωρίζει αλλά και να έχει αντίγραφα πολλών εγγράφων της Βενετίας με τη βοήθεια ενός ιερέα. Ταυτόχρονα οι Inquisitori είχαν μάθει ότι και άλλοι ξένοι πρεσβευτές στη Βενετία γνώριζαν αλλά και κατείχαν αντίγραφα διάφορων μυστικών συζητήσεων και αποσάσεων της

93. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 1224, fasc. 140, έγγραφο δεκασέλιδη απολογία του Draganich στις 11 Δεκεμβρίου 1770. (Βρίσκεται ανάμεσα στα φ. 28^v-29^r). Πρβλ. και σ. 156 σημ. 217 της διατριβής.

94. ASV, Inquisitori di Stato, busta 538, φ. 67^{r-v}, 28 Σεπτεμβρίου 1771. (Ο Finochietti που αναφέρεται στο φ. 67^r ήταν πρεσβευτής της Νάπολης).

95. Ο.π., busta 1224, fasc. 140, φ. 36^v (2 Ιανουαρίου 1770 m.v. [=1771], φ. 41^r (22 Δεκεμβρίου 1770).

96. Για τη μισθοδοσία του Draganich βλ. ό.π., φ. 36^v, 37^r (2 Ιανουαρίου 1770 m.v. [=1771]), φ. 41^r (22 Δεκεμβρίου 1770).

βενετικής κυβέρνησης. Δε γνώριζαν όμως ούτε το όνομα του ιερέα ούτε το πώς κατόρθωνε αυτός ο ιερέας να αποκτά αντίγραφα των απόρρητων μυστικών της Βενετίας. Υιοψιάζονταν βέβαια ότι κάποιο ανώτατο στέλεχος της κυβέρνησης πιθανότατα θα παραβίαζε τον όρκο του για τη μυστικότητα αυτών των υποθέσεων και θα πληροφορούσε τον "άγνωστο" ιερέα⁹⁷. Έδωσαν λοιπόν εντολή σε ικανούς και έμπιστους πληροφοριοδότες τους (Camillo Pasini, G. B. Manuzzi, Felice Favretti, Angelo Tamiazzo) να παρακολουθούν στενά τους ξένους πρεσβευτές, για να ανακαλύψουν το πρόσωπο του ιερέα. Η στενή παρακολούθηση κατά τους μήνες Σεπτέμβριο-Νοέμβριο του 1770 απέδωσε τελικά τους καρπούς της.

Υστερα από αναφορές του Favretti στις 25 Σεπτεμβρίου, 15 Οκτωβρίου και 4 Νοεμβρίου 1770, του Camillo Pasini στις 12 Οκτωβρίου, 1 και 3 Νοεμβρίου 1770, καθώς και με τη συνεργασία των G. B. Manuzzi και A. Tamiazzo, ανακαλύφθηκε ότι ο άγνωστος έως τότε ιερέας ήταν ο Πέτρος Draganich, ο οποίος επισκεπτόταν κρυφά τα βράδια - συνήθως μεταμφιεσμένος - τον Durazzo και τον Morett. Για τις επισκέψεις του στο Μαρούτση δεν υπήρχε ανάγκη να μεταμφιεστεί ή να τον επισκεφθεί τη νύκτα, γιατί ήταν γνωστές στους Inquisitori αυτές οι επισκέψεις του μια και αποστολή του ήταν να αναφέρει σ' αυτούς για τις κινήσεις του Μαρούτση⁹⁸.

Στις 13 Νοεμβρίου 1770 οι Inquisitori συνέλαβαν τον Draganich και στις ανακρίσεις που επακολούθησαν αυτός τους μίλησε για τη γνωριμία του με τον Pietro Venier και για τη μεταβίβαση των μυστικών της Βενετίας στους ξένους διπλωμάτες⁹⁹. Εκείνο που ενδιέφερε πολύ τους ξένους διπλωμάτες στη Βενετία - και ιδιαίτερα βέβαια το Μαρούτση - ήταν οι πληροφορίες που έφθαναν στη βενετική κυβέρνηση από τους πρεσβευτές, τους προξένους της, καθώς επίσης και από τους διοικητές των κτήσεών της, σχετικά με τις εξελίξεις στον

97. Για τις απερίσκεπτες ακριτομυθίες της συζύγου του Durazzo και τις υποψίες των Inquisitori, βλ. ό.π., busta 538, φ. 67^r-68^r. Η Ernestina Durazzo, σύζυγος του πρεσβευτή της Αυστρίας, ήταν γνωστή στους Inquisitori λόγω του "ελεύθερου" βίου της και των ερωμένων της. Πληροφορίες γι' αυτήν βλ. στον Comisso, ό.π., σ. 121, 122, 420 σημ. 49.

98. Για τις αναφορές του Favretti και του Pasini βλ. και ASV, Inquisitori di Stato, busta 1224, fasc. 140, φ. 1^r-5^v. (Η αναφορά του Pasini στις 12 Οκτωβρίου 1770 ολοκληρώνεται στο τελευταίο φύλλο του υποφάκελου 140). Στις αναφορές αυτές γίνεται μνεία και της συνεργασίας με τους άλλους δυο πληροφοριοδότες Manuzzi και Tamiazzo.

99. Για την ημερομηνία σύλληψης του Draganich βλ. ό.π., φ. 28^r, ανάκριση του Draganich στις 4 Δεκεμβρίου 1770, όπου προσθέτει ότι ήταν 36 ετών και καταγόταν από τη Zara της Δαλματίας.

ρωσοτουρκικό πόλεμο και για τη διατάραξη της ισορροπίας στην Ευρώπη¹⁰⁰. Το Μαρούτσι βέβαια τον ενδιέφεραν επίσης και οι πληροφορίες για την κατάσταση του ναυτικού της Βενετίας, καθώς και εκείνες που αφορούσαν το Arsenale¹⁰¹. Ανάμεσα στα έγγραφα του Draganich που κατάσχεσαν οι Inquisitori βρήκαν και ένα πεντασέλιδο χειρόγραφο σημείωμα του Venier που περιείχε πληροφορίες για το περιεχόμενο αναφορών του βάλιου στην Κων/πολη και των άλλων Βενετών πρεσβευτών στη Νάπολη, το Λονδίνο, τη Μαδρίτη και τη Βιέννη¹⁰². Με βάση τα σημειώματα του Venier ο Draganich έκανε αντίγραφα και τα πουλούσε στους Ξένους πρεσβευτές.

Οι ανακρίσεις κράτησαν πολύ καιρό, γιατί προφανώς οι Βενετοί ήθελαν να διαπιστώσουν αν ήταν αναμεμειγμένα και άλλα άτομα σ' αυτή την υπόθεση. Δημιουργήθηκαν υποψίες και σε βάρος κάποιων άλλων Βενετών, αλλά τελικά δε συνελήφθηκαν, γιατί τα ενοχοποιητικά στοιχεία θεωρήθηκαν ανεπαρκή¹⁰³. Συνέλαβαν ωστόσο κάποιο νεαρό Bortolo Morelato, τον οποίο χρησιμοποιούσε ο Draganich για την εξυπηρέτηση των σχεδίων του, αλλά τελικά τον απελευθέρωσαν μετά από δεκάμηνη κράτηση, γιατί έκριναν ότι λόγω της νεαρής του ηλικίας και της απειρίας του είχε παρασυρθεί από τον Draganich¹⁰⁴. Τον Draganich όμως τον καταδίκασαν σε εικοσαετή φυλάκιση, ενώ τον Venier - που τον συνέλαβαν πολύ αργότερα από τον Draganich, στις 27 Σεπτεμβρίου 1771 - σε δεκαετή¹⁰⁵. Οι Βενετοί ευγενείς θεώρησαν την ποινή που επιβλήθηκε στον Venier μικρή για το παράπτωμά του (προδοσία) και στις συζητήσεις τους διατύπωναν την άποψη ότι, αν ο Venier καταγόταν από οικογένεια λιγότερο επιφανή, τότε μπορούσε να καταδικαστεί ακόμη και σε

100. Λεπτομέρειες για το περιεχόμενο των εγγράφων που μεταβίβαζε ο Draganich στους Ξένους πρεσβευτές βλ. ό.π., φ. 29^r (19 Δεκεμβρίου 1770), φ. 29^v (20 Δεκεμβρίου 1770). φ. 36^v (2 Ιανουαρίου 1770 m.v. [=1771]).

101. Ό.π., φ. 37^r (2 Ιανουαρίου 1770 m.v. [=1771]), φ. 40^r (22 Δεκεμβρίου 1770).

102. Ό.π., φ. 45^r-47^r.

103. Βλ. ό.π., busta 538, φ. 69^v, 70^r, 28 Σεπτεμβρίου 1771.

104. Για την απελευθέρωση του Morelato βλ. ό.π., φ. 69^v, 28 Σεπτεμβρίου 1771. Λεπτομέρειες για το ρόλο του Morelato βλ. ό.π., busta 1224, fasc. 140, passim.

105. Ό.π., busta 538, φ. 69^{r-v}, 28 Σεπτεμβρίου 1771. Για τη σύλληψη του Venier βλ. Cini, Modena, ό.π., [busta 149], bob. 510, αναφορά του Giovanni Novelli στις 28 Σεπτεμβρίου 1771. (Ο Giovanni Novelli διαδέχτηκε τον πατέρα του Antonio στη θέση του διπλωματικού εκπροσώπου της Modena στη Βενετία. Η πρώτη του αναφορά φέρει ημερομηνία 20 Απριλίου 1771. Βλ. ό.π., bob. 509, την αντίστοιχη ημερομηνία. Παρέμεινε σ' αυτή τη θέση μέχρι το 1796. Βλ. Winter, ό.π., σ. 250).

θάνατο¹⁰⁶.

Η κυβέρνηση της Βενετίας έδωσε ευρεία δημοσιότητα στην καταδίκη του Venier, ενώ συνήθως σε άλλες περιπτώσεις τιμωρίας ευγενών Βενετών τηρούσε απόλυτη μυστικότητα¹⁰⁷. Ο Durazzo απέδωσε αυτή τη δημοσιότητα στην προσπάθεια της βενετικής κυβέρνησης να δείξει έμπρακτα και σε άλλους ευγενείς της που συναναστρέφονταν με ξένους πρεσβευτές ότι κινδύνευαν να έχουν την ίδια τύχη με τον Venier¹⁰⁸. Η τιμωρία του Venier περιόρισε κατά πολύ τις πηγές πληροφόρησης των ξένων πρεσβευτών στη Βενετία, γιατί φόβισε εκείνους τους ευγενείς που - παρόλες τις βενετικές απαγορεύσεις - "φλυαρούσαν" με τους ξένους πρεσβευτές¹⁰⁹.

Η τιμωρία του Venier έγινε γνωστή ακόμη και στο Παρίσι. Ο Γάλλος πρωθυπουργός Λούκας di Guillion επέκρινε την ευθύνη αποκλειστικά στο Μαρούτση, μολονότι και ο επιτετραμμένος της Γαλλίας Morett είχε επωφεληθεί από αυτή την υπόθεση. Μάλιστα στη γαλλική "αυλή" πολλοί ανώτεροι αξιωματούχοι εκδήλωναν την έκπληξή τους για το ότι η κυβέρνηση της Βενετίας έδειχνε τέτοια ανοχή στις "ίντριγκες" του Μαρούτση και τον άφηνε ατιμώρητο, παρόλο που η δραστηριότητά του έβλαπτε τα βενετικά συμφέροντα, όπως έλεγαν¹¹⁰.

IV) Συνεργασία του Μαρούτση με Έλληνες πράκτορες και Ρώσους αξιωματούχους στον ιταλικό χώρο.

Στο μεταξύ ο Μαρούτσης είχε επεκτείνει το δίκτυο των Ελλήνων (κυρίως Ηπειρωτών) που συνεργάζονταν με τους Ρώσους

106. Βλ. Cini, Modena, ό.π., [busta 149], bob. 510, αναφορά του Giovanni Novelli στις 12 Οκτωβρίου 1771.

107. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 50], bob. 233, αναφορά του Durazzo στις 14 Οκτωβρίου 1771.

108. Ό.π..

109. Ό.π.. - Cini, Modena, ό.π., [busta 149], bob. 510, αναφορά του Giovanni Novelli στις 12 Οκτωβρίου 1771.

110. Για τις συζητήσεις στο Παρίσι βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 614, fasc. ετών 1768, 1771-1774, αναφορά του G. B. Manuzzi στις 28 Δεκεμβρίου 1771. Μνεία της αναφοράς του Manuzzi κάνει και η Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 235. Για τις σχέσεις του Μαρούτση με τους Βενετούς ευγενείς, από τους οποίους μάθαινε και απόρρητα μυστικά της Συγκλήτου, πρβλ. και Sturdza, ό.π., σ. 185. Επίσης σύντομη μνεία της υπόθεσης Venier-Draganich, χωρίς να γίνεται αναφορά στο ρόλο του Μαρούτση, βλ.: Χιώτου, ό.π., σ. 465. - Marcellia Rigobon, La questione delle "liste" e le relazioni tra Venezia e l' Austria negli anni 1770-71, "Archivio Veneto", τόμ. 11-12 (1932), σ. 197.

και στη Ν. Ιταλία και Σικελία. Οι πράκτορες και συνεργάτες του φρόντιζαν για την προμήθεια των απαραίτητων εφοδίων για τα πλοία του ρωσικού στόλου που περνούσαν από τα λιμάνια της Ν. Ιταλίας και Σικελίας και κατευθύνονταν είτε προς το Αιγαίο είτε προς το Λιβόρνο. Επίσης λειτουργούσαν και ως ενδιαμέσοι σταθμοί για την εξυπηρέτηση των ταχυδρόμων της Ρωσίας που έκαναν το δρομολόγιο Πετρούπολη-Βιέννη-Βενετία-Στραντο (ή Λιβόρνο-Μεσσήνη)-ρωσικός στόλος στο Αιγαίο ή και το αντίστροφο.

Ανάμεσά τους ξεχώριζε η προσωπικότητα του Γιαννιώτη εμπόρου της Μεσσήνης Σουλβέστρου Κωσταρέλλη. Αυτός ήταν στενός φίλος του Μαρούτση¹¹¹ και βοήθησε πολύ τους Ρώσους κατά το διάστημα 1771-1774. Πολλές πληροφορίες για τη δραστηριότητα του Κωσταρέλλη στη Μεσσήνη της Σικελίας κατά το παραπάνω χρονικό διάστημα μας παρέχει ο πρόξενος της Βενετίας σ' αυτή την πόλη Anselmo Perrelli. Συγκεκριμένα, με διαδοχικές αναφορές του προς τους Cinque Savi alla Mercanzia της Βενετίας στις 6 και 20 Αυγούστου 1771, καθώς και στις 8 Οκτωβρίου 1771, τους ενημέρωσε για τις επαφές του Κωσταρέλλη με τους πλοιάρχους των ρωσικών και αγγλικών πλοίων που (συνεργάζονταν με τους Ρώσους και) περνούσαν από τη Μεσσήνη με κατεύθυνση προς το Αιγαίο ή προς το Λιβόρνο, για τις προμήθειες αλεύρων που είχε κάνει ο Κωσταρέλλης στην Κατάνια για το ρωσικό στόλο, καθώς και για την αλληλογραφία που είχε ο Κωσταρέλλης με τους αδελφούς Ορλώφ και άλλους ανώτατους αξιωματούχους της Ρωσίας¹¹². Τη δραστηριότητά του αυτή ο Κωσταρέλλης τη συνέχισε μέχρι το 1774. Πάλι ο Anselmo Perrelli με μια νέα αναφορά του, αυτή τη φορά προς τους Inquisitori di Stato στις 12 Απριλίου 1774, τους έστειλε πολλές συμπληρωματικές πληροφορίες για την προσωπικότητα και τις δραστηριότητες του Κωσταρέλλη ως τότε. Τις πληροφορίες αυτές τις έστειλε για να προειδοποιήσει τους Inquisitori για την προσεχή άφιξη στη Βενετία αυτού του επικίνδυνου ανθρώπου

111. Για τη στενή φιλία του Κωσταρέλλη με το Μαρούτση βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 633, fasc. ετών 1772-1774, αναφορά του πληροφοριοδότη Angelo Tamiazzo στις 9 Μαΐου 1774. Ο Tamiazzo συμπληρώνει στην αναφορά του ότι το Μάιο του 1774, που είχε πάει ο Κωσταρέλλης στη Βενετία, επισκεπτόταν καθημερινά το Μαρούτση στο σπίτι του. Το Σεπτέμβριο του 1774 ο Κωσταρέλλης ξαναπήγε στη Βενετία και είχε πάλι μακρές και μυστικές συνομιλίες με το Μαρούτση. Βλ. ό.π., busta 544, fasc. πληροφοριοδότη Andrioli Antonio 1771...1795, αναφορές του Andrioli στις 15 Σεπτεμβρίου 1774 και του Tamiazzo στις 17 Σεπτεμβρίου 1774. Η αναφορά του Tamiazzo (με ημερ. 17 Σεπτεμβρίου 1774) έχει δημοσιευθεί από τον Comisso. Βλ. **Comisso**, ό.π., σ. 168.

112. Για τις πληροφορίες του Perrelli βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 720, αναφορές του στις παραπάνω ημερομηνίες.

για τα βενετικά συμφέροντα, όπως τον θεωρούσε¹¹³. Ανέφερε λοιπόν σ' αυτή ότι ο Σουλβέστρος Κωσταρέλλης ήταν γιος του Γιαννιώτη Εμμανουήλ Κωσταρέλλη, ο οποίος είχε εγκατασταθεί στη Μεσσήνη και είχε πλουτίσει ασχολούμενος με το εμπόριο. Ο Σουλβέστρος ήταν περίπου 45 ετών και δεινότατος ρήτορας σε τέτοιο βαθμό, ώστε ήταν ικανός να παρουσιάσει "το άσπρο ως μαύρο". Είχε επίσης πολλές γνώσεις ιστορίας και φιλοσοφίας και θεωρούνταν έμπειρος στις πολιτικές υποθέσεις. Οι ικανότητές του αυτές του είχαν προσδώσει μεγάλη αυτοπεποίθηση αλλά και κύρος ανάμεσα στους Έλληνες της Μεσσήνης που τον θεωρούσαν ως ηγέτη τους. Παράλληλα έχαιρε μεγάλης εκτίμησης και από τους υπόλοιπους Έλληνες του Μοριά, του Αρχιπελάγους (Αιγαίου) και των Επτανήσων. Με τους τελευταίους μάλιστα είχε και πολλές σχέσεις. Είχε ακόμη πολλές γνωριμίες και με τους σημαντικότερους Έλληνες της Βενετίας, κατεξοχήν όμως είχε επαφές με το Μαρούτση, καθώς επίσης και με τον Αντώνιο Παπά, πρόξενο της Ρωσίας στην Τεργέστη. Επειδή η Μεσσήνη βρισκόταν στο πέρασμα των ρωσικών πλοίων που έκαναν το δρομολόγιο Λιβόρνο-Αιγαίο, ο Κωσταρέλλης φρόντιζε για τον ανεφοδιασμό του στόλου με τις επιτρεπόμενες από το βασίλειο της Νάπολης προμήθειες. Πολλές φορές όμως επέκτεινε τη δραστηριότητά του και σε κρυφές προμήθειες. Είχε αλληλογραφία με τον Α. Ορλώφ και με άλλους αξιωματούχους της Ρωσίας και τους κοινοποιούσε όσες ειδήσεις έφθαναν στη Μεσσήνη από τα άλλα μέρη που τυχόν τους ενδιέφεραν. Εκδήλωνε έντονα και φανερά το φιλωρωσισμό του. Πίστευε ότι οι Ρώσοι - οι "ήρωες του αιώνα", όπως τους αποκαλούσε - θα απελευθέρωναν τους χριστιανούς από τον οθωμανικό ζυγό και θα αποκαθιστούσαν τη βυζαντινή αυτοκρατορία. Το γεγονός αυτό πίστευε ότι θα απέβαινε προς όφελος και των υπολοίπων ευρωπαϊκών εθνών. Ολοκλήρωνε τέλος την αναφορά του ο Anselmo Perrelli με την προσθήκη ότι, όσο ο Κωσταρέλλης αγαπούσε τους Ρώσους άλλο τόσο περιουρούσε τα άλλα έθνη, ανάμεσα στα οποία συγκατέλεγε και τους Βενετούς, τους οποίους μάλιστα θεωρούσε εχθρούς¹¹⁴.

Στις 7 Μαΐου 1774 οι Inquisitori ευχαρίστησαν τον Perrelli για τις πληροφορίες του¹¹⁵. Τον ίδιο μήνα έφθασε και ο Κωσταρέλλης στη Βενετία, όπου είχε καθημερινές συνομιλίες

113. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 514. fasc. του Βενετού προξένου στη Μεσσήνη (1774-1785), αναφορά του Perrelli την παραπάνω ημερομηνία.

114. Ο.π.. Αξίζει εδώ να προσέξουμε ότι και ο Κωσταρέλλης είχε σχηματίσει αρνητική άποψη για τους Βενετούς, όπως προηγουμένως είδαμε το Μαρούτση, τον Goudar και τους αδελφούς Μπάλλα, (πρβλ. σ. 266-269 της διατριβής). Πιθανότατα η επιμονή των Βενετών στην ουδετερότητα και η μη συμπαράταξή τους με τους Ρώσους εναντίον των Τούρκων ήταν η πρωταρχική αιτία γι' αυτή την κοινή αντιπάθειά τους.

115. ASV, Inquisitori di Stato, busta 4, 7 Μαΐου 1774.

και στενή συνεργασία με το Μαρούτση¹¹⁶.

Από τους υπόλοιπους πράκτορες και συνεργάτες του Μαρούτση που συμμετείχαν στο δίκτυο της Ν. Ιταλίας μπορούμε να αναφέρουμε το συμπατριώτη του και συγγενή του Αναστάσιο Γλυκή, που διέμενε στο Otranto¹¹⁷. Από αναφορά λοιπόν του Simon Cavalli, πρεσβευτή της Βενετίας στη Νάπολη, μαθαίνουμε ότι ο Αν. Γλυκής βρισκόταν στην υπηρεσία των Ρώσων. Ανέφερε συγκεκριμένα ο Cavalli ότι το Σεπτέμβριο του 1770 είχαν φτάσει στο Otranto 12 αξιωματούχοι και ναυτικοί προερχόμενοι από την Αλβανία - ο Cavalli τους θεωρούσε όμως ότι ήταν Μαυροβούνιοι στην καταγωγή τους - με σκοπό να προεθθούν, με τη βοήθεια του Αν. Γλυκή, στο ρωσικό στόλο στο Μοριά. Μαθαίνοντας όμως ότι ο ρωσικός στόλος είχε ανακηρύξει από εκεί, ανέμεναν νέες οδηγίες από τη Βενετία¹¹⁸. Αλλά και πιο πριν, στις 23 Ιουνίου 1770 ν.η., ο Μαρούτσης έγραφε στο Γιαννιώτη Κων/νο Μίλλια που διέμενε στην Κέρκυρα ότι, αν τυχόν έφθαναν γράμματα σ' αυτόν προερχόμενα από το ρωσικό στόλο, να τα διαβίβαζε στον Αν. Γλυκή στο Otranto για να τα μεταβιβάσει στη Βενετία ή να του τα απέστειλε κατευθείαν στη Βενετία¹¹⁹. Η Αικατερίνη, για να ανταμείψει τον Αν. Γλυκή για τις υπηρεσίες του του απένειμε τον τίτλο του προξένου της Ρωσίας στο Otranto¹²⁰.

116. Πρβλ. σημ. 111 αυτού του κεφαλαίου της διατριβής.

117. Πρόκειται για τον Αναστάσιο Γλυκή του Νικόλαου (του νεότερου). Ο πατέρας του και ο Πάνος Μαρούτσης ήταν πρώτα εξαδέλφια. Όταν ο Αναστάσιος Γλυκής παντρεύτηκε στα 1783, έφερε τον τίτλο του προξένου της Ρωσίας και κοιτάχρος του ήταν ο Λάμπρος Μαρούτσης, αδελφός του Πάνου. Για τον Αν. Γλυκή βλ. Μέρτζιου, Η οικογένεια των Γλυκών, ό.π., σ. 3, 3 σημ. 9, σ. 4, 5, 5 σημ. 1. Βιβλιογραφία για την οικογένεια των Γλυκίδων βλ. σ. 43 σημ. 11 της διατριβής. Ο Βελουδής, ό.π., σ. 17-19, ταυτίζει κατά λάθος τον Αν. Γλυκή του Νικόλαου με το θείο του, τον Αν. Γλυκή του Μιχαήλ (του πρεσβύτερου).

118. Βλ. ASV, Senato Dispacci Napoli, filza 151, αναφορά του Simon Cavalli στις 25 Σεπτεμβρίου 1770. Οι οδηγίες που ανέμεναν από τη Βενετία προφανώς θα προέρχονταν από το Μαρούτση.

119. Βλ. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1019, αντίγραφο γράμματος του Μαρούτση προς το Μίλλια με ημερομηνία 23 Ιουνίου 1770, συνημμένο σε αναφορά του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας Pietr Antonio Querini στις 31 Ιουλίου 1770 προς τη Σύγκλητο της Βενετίας.

120. Πρέπει να διορθωθεί αυτό που γράφει ο Μέρτζιος (βλ. Μέρτζιου, Η οικογένεια των Γλυκών, ό.π., σ. 5) ότι ο Α. Γλυκής ήταν πρόξενος της Ρωσίας στη Βενετία. Στο βιβλίο γάμων του ΕΙΒ, όπου παραπέμπει ο Μέρτζιος, ο Α. Γλυκής αναφέρεται απλά ως πρόξενος της Ρωσίας, χωρίς να δηλώνεται ο τόπος (βλ.

Ακόμη και στην ίδια την Κέρκυρα, ο Μαρούτσος χρησιμοποιούσε ως συνεργάτη του το Γιαννιώτη Κων/νο Μίλλια. Σε γράμμα του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας Querini στις 31 Ιουλίου 1770 (ν.η.) προς τη βενετική Σύγκλητο αναφέρεται ότι στις 17 Ιουλίου (ν.η.) του ίδιου έτους είχε φτάσει στην Κέρκυρα προερχόμενος από το Otranto ο Ρώσος πρίγκηπας Sergio Volkonskij¹²¹. Είχε αναχωρήσει από την Πετρούπολη τον Ιούνιο του 1770 και κατευθυνόταν προς το ρωσικό στόλο στο Αιγαίο μεταφέροντας γράμματα προς τον Α. Ορλώφ και τον Spiridon. Επειδή όμως ασθένησε φτάνοντας στην Κέρκυρα, παρουσιάστηκε στο Γενικό Προβλεπτή ο Κων/νος Μίλλιας και του ζήτησε γιατρό και χειρουργό για το Ρώσο πρίγκηπα. Του έδειξε τάλισμα και σχετικό γράμμα του Μαρούτση με το οποίο ο τελευταίος παρακαλούσε το Μίλλια να προσφέρει όποια βοήθεια χρειαζόταν στον Volkonskij και του έδινε οδηγίες για τον τρόπο αποστολής της αλληλογραφίας στη Βενετία¹²². Παράλληλα ο Volkonskij είχε ζητήσει την άδεια από το Γενικό Προβλεπτή να παραμείνει για κάποιο διάστημα στην πόλη της Κέρκυρας ή στην εξοχή της για ανάρρωση. Όμως ο Γενικός Προβλεπτής, παρόλο που του πρόσφερε την ιατρική βοήθεια που ζήτησε, του απαγόρευσε την έξοδό του από το λοιμοκαθακτήριο της Κέρκυρας κατά τη διάρκεια της παραμονής του στο νησί. Του απαγόρευσε επίσης να έχει και οποιαδήποτε επαφή με τους κατοίκους της Κέρκυρας, επικαλούμενος ως δικαιολογία την ύπαρξη Δουλιτσινιωτών στο λιμάνι της και την πρόκληση τυχόν ταραχών. Έτσι, μετά από οκταήμερη παραμονή στο λοιμοκαθακτήριο της Κέρκυρας, ο Volkonskij αναχώρησε για το ρωσικό στόλο¹²³. Ειδοποίησε όμως το Μαρούτση - πιθανόν

ό.π., σ. 5 σημ. 1. Πρβλ. και Μ. Ι. Μανούσακα - Ι. Γ. Σκουλά, Τα ληξιαρχικά βιβλία της Ελληνικής Αδελφότητας Βενετίας. Α' : Πράξεις γάμων (1598-1815), Βενετία 1993, σ. 198, 199). Είναι αναμφισβήτητο όμως ότι ήταν πρόξενος στο Otranto. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 591, fasc. ετών 1794-95, αναφορά του πληροφοριοδότη Κολόννα στις 20 Αυγούστου 1795. Άλλωστε, αναφορές του Α. Γλυκή ως προξένου της Ρωσίας στο Otranto μνημονεύει και ο Arš, Η Αλβανία και η Ήπειρος, ό.π., σ. 1, 160 σημ. 87 και 95, σ. 161 σημ. 105, 162 σημ. 113. (Ο Α. Γλυκής αναφέρεται ως Α. Γκλούνης, Γκλιούκας ή Γκλιούκης. Το λάθος στην απόδοση του ονόματος πιθανόν να οφείλεται στο μεταφραστή της μελέτης ή ακόμη και στο δακτυλογράφο της μετάφρασης, γιατί το ελληνικό κείμενο, δυστυχώς, είναι γεμάτο από λάθη, και όχι μόνο ως προς τα ονόματα). Το λάθος του Μέρτζιου παρέσυρε και το Βελουδή να αναφέρει τον Α. Γλυκή ως πρόξeno της Ρωσίας στη Βενετία. Βλ. Βελουδή, ό.π., σ. 18. Για το ότι ο Α. Γλυκής ήταν πρόξενος στο Otranto βλ. και Batalden, ό.π., σ. 95.

121. Βλ. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1019, αναφορά του Querini στις 31 Ιουλίου 1770.

122. Πρβλ. σ. 277 της διατριβής.

123. Πληροφορίες για την υπόθεση Volkonskij και τη συμ-

μέσω του Μίλλια - για την άρνηση του Γενικού Προβλεπτή να του επιτρέψει την έξοδό του στην Κέρκυρα, γεγονός που προκάλεσε τη δυσaréσκεια του Μαρούτση. Τον ενημέρωσε επίσης και για την αναχώρησή του για τα Κύθηρα¹²⁴. Στα νερά των Κυθήρων ο Volkonskij άλλαξε πλοίο και επιβιβάστηκε σε αγγλικό που από το Λιβόρνο πήγαινε προς το ρωσικό στόλο στο Αιγαίο¹²⁵. Για τη δραστηριότητα του Μίλλια δεν έχουμε πολλά στοιχεία, ίσως γιατί ήταν δύσκολο να κινηθεί στην Κέρκυρα κάτω από τη μύτη των Βενετών και μάλιστα χωρίς διπλωματική κάλυψη.

Οι Inquisitori ανακάλυψαν επίσης ότι και από την ίδια τη Βενετία κατάφερνε ο Μαρούτσης να προμηθεύει το ρωσικό στόλο με εφόδια με τη βοήθεια συνεργατών του, χωρίς να εμφανίζεται ο ίδιος. Στα 1773 ο Κεφαλονίτης Δημήτριος Γκλέσης, που κατοικούσε στη Βενετία, αγόρασε ξυλεία, άρμενα και όπλα και τα έστειλε μυστικά με το πλοίο (σάικα) του συμπατριώτη του καπετάνιου Γρηγόρη Βαλσαμάκη στην Πάρο, στο ρωσικό στόλο. Τον Ιούνιο και Ιούλιο του 1774 ο Γκλέσης ξαναγόρασε όπλα και σκόπευε να τα προωθήσει ξανά στους Ρώσους. Ο ίδιος είχε αναχωρήσει μάλιστα για την εμποροπανήγυρη της Senigallia. Από αναφορές του πληροφοριοδότη τους Angelo Tamiazzo οι Inquisitori ενημερώθηκαν για τη δραστηριότητά του, για τη συνεργασία του με τους Κεφαλονίτες αδελφούς Βαλσαμάκη που υπηρετούσαν στους Ρώσους ως κουρσάροι, καθώς και για τις σχέσεις του Γκλέση με το Μαρούτση¹²⁶. Δε γνωρίζουμε όμως αν

μετοχή του Μίλλια σ' αυτή βλ. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1019, αναφορά του Querini στις 31 Ιουλίου 1770 με δυο συνημμένα έγγραφα: α) αντίγραφο γράμματος του Volkonskij προς τον Querini στις 6 Ιουλίου 1770 ν.η.. [Προφανώς πρόκειται για λάθος. Έπρεπε να γράψει π.η., αφού ο Volkonskij έφθασε στην Κέρκυρα στις 6/17 Ιουλίου 1770], β) αντίγραφο γράμματος του Μαρούτση προς το Μίλλια (Βενετία, 23 Ιουνίου 1770). Ο Ρώσος πρίγκηπας Volkonskij ήταν ανεψιός του Michail Nicitic Fürst Volkonskij, πρεσβευτή της Ρωσίας στην Πολωνία. (βλ. την προηγούμενη αναφορά του Querini στις 31 Ιουλίου 1770). Ο Michail Volkonskij υπηρέτησε στην Πολωνία με τον τίτλο του έκτακτου πληρεξούσιου απεσταλμένου από τις 8 Ιουνίου 1769 ως τις 28 Απριλίου 1771. (βλ. Winter, ό.π., σ. 361).

124. Για το γράμμα του Volkonskij προς το Μαρούτση και τη δυσaréσκεια του τελευταίου βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 595, αναφορά του Draganich στις 25 Αυγούστου 1770.

125. βλ. ASV, Bailo a Costantinopoli, busta 217, κατάθεση του Βενετού πλοιάρχου Antonio Carenci χ.έ., συνημμένη σε αναφορά του προξένου της Βενετίας στη Θεσ/νίκη Pietro Koch προς το βάιλο στις 19 Σεπτεμβρίου 1770.

126. Πληροφορίες για τις δραστηριότητες του Γκλέση βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 633, fasc. ετών 1772-1774, αναφορές του Angelo Tamiazzo στις 18 Ιουνίου και 11 Ιουλίου 1774. Πρβλ. και ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 706, αναφορά του Βενετού προξένου στο Λιβόρνο Francesco Bichi προς

αυτό το δεύτερο φορτίο όπλων έφθασε τελικά στους Ρώσους. Άλλωστε στις 10/21 Ιουλίου 1774 έληξε ο ρωσοτουρκικός πόλεμος με τη συνθήκη ειρήνης του Κιουτσούκ Καϊναρτζή.

Ένας άλλος Επτανήσιος που κατοικούσε στη Βενετία, ο Κερκυραίος Αναστάσιος Κοσκινάς, προκάλεσε και αυτός τις υποψίες των Inquisitori, γιατί συνεργαζόταν με το Μαρούτση και το γραμματέα του Πέτρο Τζαφούνη, αλλά τελικά δεν ανακαλύφθηκε κάτι επιβαρυντικό για το πρόσωπό του¹²⁷.

Ο Μαρούτσης στο μεταξύ συνέχιζε να είναι στο επίκεντρο της προσοχής όχι μόνο των πληροφοριοδοτών των Inquisitori αλλά και των ξένων πρεσβευτών στη Βενετία. Παρακολουθούσαν σχεδόν κάθε κίνησή του και τη σχολίαζαν ανάλογα. Ο Durazzo όμως αμφέβαλε για την αξιοπιστία των ειδήσεων που μέσω του Μαρούτση διαδίδονταν στη Βενετία, γιατί τις θεωρούσε υπερβολικά ευνοϊκές για τους Ρώσους. Από την άλλη πλευρά, έρχονταν σε αντίθεση με τις ειδήσεις που κυκλοφορούσε ο Γάλλος πρεσβευτής στη Βενετία Zuckmantel, οι οποίες μεγαλοποιούσαν τυχόν τουρκικές νίκες¹²⁸. Ωστόσο ο Incisa di Camerana θεωρούσε αξιόπιστες τις ειδήσεις του Μαρούτση, έστω και αν έφθαναν σ' αυτόν πιο αργοπορημένες σε σχέση με τα ιδιωτικά γράμματα που λάβαιναν διάφοροι έμποροι της Βενετίας (Έλληνες και Βενετοί). Ο Incisa di Camerana πίστευε ότι αυτά τα γράμματα έβριθαν από υπερβολές¹²⁹. Συχνά ο Μαρούτσης ενημέρωνε δημόσια τους συμπατριώτες του Έλληνες που κατοικούσαν στη Βενετία για τις εξελίξεις του ρωσοτουρκικού πολέμου και τις επιχειρήσεις στο Αιγαίο. Από αναφορά λοιπόν του Durazzo προς τον Kaunitz στις 29 Φεβρουαρίου 1772 μαθαίνουμε ότι δυο μέρες νωρίτερα ο Μαρούτσης προκάλεσε την οργή των Βενετών, γιατί διάβαζε δημόσια στους Έλληνες που είχαν συγκεντρωθεί στην πλατεία του Αγ. Μάρκου της Βενετίας ένα γράμμα που είχε λάβει από την Πετρούπολη με ειδήσεις για

τους Cinque Savi alla Mercanzia στις 10 Ιανουαρίου 1772. Από τους αδελφούς Βαλσαμάκη διακρίθηκε ιδιαίτερα ο Γιάννης Βαλσαμάκης. Γι' αυτόν βλ. σ. 225, 225 σημ. 91 της διατριβής.

127. Για τον Αναστάσιο Κοσκινά βλ.: ASV, Inquisitori di Stato, busta 633, fasc. ετών 1772-1774, αναφορά του Angelo Tamiazzo στις 14 Απριλίου 1774. - Ο.π., busta 544, fasc. "Andrioli Antonio, Venezia, senza data", αναφορά του πληροφοριοδότη Andrioli κ.έ..

128. Για τις αντικρουόμενες πληροφορίες που διοχέτευαν οι Μαρούτσης και Zuckmantel βλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 51], bob. 237, αναφορά του Durazzo στις 7 Αυγούστου 1773. Ο François Antoine de Zuckmantel υπηρέτησε ως πρεσβευτής της Γαλλίας στη Βενετία από τις 3 Δεκεμβρίου 177' ως τις 7 Νοεμβρίου 1777. (βλ. Winter, ό.π., σ. 143). Βιογραφικά του βλ. στο Duparc, ό.π., σ. 261, 262.

129. Βλ. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 41], bob. 162, αναφορά του Incisa di Camerana στις 26 Οκτωβρίου 1771.

ρωσικές νίκες¹³⁰. Οι Βενετοί φοβούνται ότι αυτές οι δημόσιες φιλορωσικές εκδηλώσεις μπορούσαν να τους δηριωργήσουν προβλήματα λόγω της ταυτόχρονης ύπαρξης στην ίδια τη Βενετία μουσουλμάνων εμπόρων από διάφορες περιοχές της Βαλκανικής¹³¹.

Ο Μαρούτσης επίσης συνεργαζόταν στενά και με τους διάφορους Ρώσους αξιωματούχους που έφθαναν στη Βενετία. Οι Βενετοί υποσιάζονταν ότι η μακρόχρονη παραμονή εκεί ορισμένων Ρώσων αξιωματούχων οφειλόταν στις στρατολογίες που έκαναν με τη βοήθεια του Μαρούτση. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά του πληροφοριοδότη Favretti στις 11 Μαΐου 1772, όπου μνημονεύει σχετικές επαφές του Μαρούτση με το Ρώσο στρατηγό Buturlin, ο οποίος είχε επισκεφθεί και άλλες φορές στο παρελθόν τη Βενετία¹³². Αυτή τη φορά ο Buturlin παρέμεινε στη Βενετία περίπου 4 μήνες και η παραμονή του προκάλεσε την εύλογη προσοχή των πληροφοριοδοτών των Inquisitori¹³³.

Ένας άλλος σημαντικός Ρώσος έφθασε στη Βενετία στις 6 Ιανουαρίου 1774 ν.η.. Ήταν ο Nicolaj Vasil'jevič Rernin και προερχόταν από την Κων/πολη. Είχε συλληφθεί από τους Τούρκους στις μάχες του Δούναβη, αλλά ύστερα από κάποιο διάστημα αιχμαλωσίας απελευθερώθηκε¹³⁴. Η άφιξή του στη Βενετία

130. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 50], bob. 234, αναφορά του Durazzo στις 29 Φεβρουαρίου 1772.

131. Πρβλ. σ. 101 της διατριβής.

132. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 596, fasc. ετών 1772-1774, 11 Μαΐου 1772. Η αναφορά του Favretti συνοδεύεται και από εξασέλιδη συνημμένη έρευνα των Inquisitori για τις δραστηριότητες του Buturlin στη Βενετία και τις επαφές του με το Μαρούτση. Για άλλη επίσκεψη του Buturlin στη Βενετία τον Αύγουστο του 1770, καθώς επίσης και πληροφορίες γι' αυτόν, βλ. σ. 251, 251 σημ. 20 της διατριβής. Επίσης πληροφορίες για τον Buturlin στα 1770 και 1771 είχε στείλει στους Cinque Savi και ο πρόξενος της Βενετίας στη Μεσσήνη Anselmo Perrelli. (Βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 720, αναφορές του Perrelli στις 26 Δεκεμβρίου 1770, 1 Ιανουαρίου και 20 Αυγούστου 1771).

133. Ο Buturlin βρισκόταν στη Βενετία από τις 24 Ιανουαρίου 1772. Βλ. σχετική κατάθεση του ιδιοκτήτη του πανδοχείου της Βενετίας "Άγ. Ιωάννης Χρυσόστομος", όπου διέμενε ο Buturlin. Για την παραμονή του στη Βενετία βλ. τα συνοδευτικά έγγραφα της αναφοράς του Favretti στις 11 Μαΐου 1772, (βλ. την προηγούμενη σημείωση). Στις 16 Μαΐου 1772 ο πληροφοριοδότης Angelo Tamiazzo μνημονεύει επαφές του Buturlin στη Βενετία με άλλους δυο Ρώσους αξιωματούχους που είχαν φτάσει εκεί την προηγούμενη μέρα. (Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 633, fasc. ετών 1772-1774, 16 Μαΐου 1772). Μνεία του Buturlin στη Βενετία κάνει και ο Incisa di Camerana. (Βλ. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 42], bob. #65, 23 Μαΐου 1772).

134. Για την απελευθέρωση του Rernin βλ. Γεωργίου, ό.π.,

προκάλεσε το έντονο ενδιαφέρον όχι μόνο της βενετικής κυβέρνησης αλλά και των ξένων πρεσβευτών, γιατί ήταν πολύ σημαντική προσωπικότητα. Ήταν ανεψιός του καγκελίου Ραπίν και είχε υπηρετήσει ως πρεσβευτής στην Πολωνία από το 1764 ως το 1769. Διαδραμάτισε μάλιστα πρωτεύοντα ρόλο στα γεγονότα που συνέβηκαν αυτή την περίοδο στην Πολωνία και οδήγησαν στην έκρηξη του ρωσοτουρκικού πολέμου¹³⁵. Μετά την ανάκλησή του από την Πολωνία (1769) υπηρέτησε ως στρατηγός στο μέτωπο του Δούναβη¹³⁶. Για την άφιξή του στη Βενετία είχε ήδη ειδοποιήσει τους Inquisitori di Stato ο βάιλος Ρενιέρ με αναφορά του στις 18 Οκτωβρίου 1773¹³⁷. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του εκεί φιλοξενήθηκε από το Μαρούτση και είχε στενή συνεργασία μαζί του¹³⁸.

Παράλληλα ο Μαρούτσης προσπαθούσε να αποτρέψει και στρατολογίες που διενεργούνταν στο χώρο της Βενετίας για λογαριασμό των Τούρκων. Την άνοιξη του 1774 βρισκόταν στη Βενετία ο Πολωνός πρίγκηπας Karl Radziwiłł¹³⁹. Είχε επιφορτισθεί από την Υψηλή Πύλη να στρατολογήσει αξιωματικούς

σ. 40, 163. Για την ημερομηνία άφιξης του στη Βενετία βλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 51], bob. 240, αναφορά του Francesco Corradini γραμματέα της αυστριακής πρεσβείας στη Βενετία στις 8 Ιανουαρίου 1774.

135. Ο Ρενιέρ υπηρέτησε στην Πολωνία από τις 2 Ιανουαρίου 1774 ως τις 8 Ιουνίου 1769, βλ. Winter, ό.π., σ. 361. Για τη δραστηριότητά του στην Πολωνία βλ. De Madariaga, ό.π., σ. 189, 197-203.

136. De Madariaga, ό.π., σ. 219 και passim. Μετά τη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή υπηρέτησε για λίγους μήνες και ως πρεσβευτής της Ρωσίας στην Κων/πολη (2 Δεκεμβρίου 1775 ως 21 Απριλίου 1776). Βλ. Winter, ό.π., σ. 368. Πρβλ. και Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 422.

137. ASV, Inquisitori di Stato, busta 432, fasc. ετών 1773...1786, 18 Οκτωβρίου 1773. Βλ. και ό.π., busta 151, fasc. ετών 1752...1774, 23 Νοεμβρίου 1773, ευχαριστίες των Inquisitori προς το βάιλο για τις πληροφορίες του.

138. Βλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 51], bob. 240, (29 Ιανουαρίου 1774) και bob. 241 (13 Απριλίου 1774), αντίστοιχες αναφορές του Corradini. Πληροφορίες επίσης για το ταξίδι του Ρενιέρ στη Βενετία βλ.: Ό.π., bob. 239 (αναφορές του Corradini στις 20 και 24 Νοεμβρίου, 29 Δεκεμβρίου '773), bob. 240 (αναφορές στις 8 και 19 Ιανουαρίου 1774) - Cini, Modena, ό.π., [busta 149], bob. 513, αναφορά του Giovanni Novelli στις 15 Ιανουαρίου 1774. - ASV, Bailo a Costantinopoli, busta 165, γράμμα του βάιλου προς τη Δ/νση Υγιεινής της Βενετίας (Magistrato di Sanità) στις 19 Οκτωβρίου 1773 και απάντηση της Δ/νσης στις 12 Ιανουαρίου 1773 m.v. [=1774].

139. Γι' αυτόν βλ. Giampiero Bozzolato, Polonia e Russia alla fine del XVIII secolo, Padova 1964, σ. 213, 386 σημ. 676. - De Madariaga, ό.π., σ. 191, 619 σημ. 36.

- κυρίως Γάλλους - για τον τουρκικό στρατό. Η κοσμοπολίτικη πόλη της Βενετίας προσείλκυε εκείνη την περίοδο πολλούς τυχοδιώκτες και λιποτάκτες από τους ευρωπαϊκούς στατούς που αναζητούσαν καλύτερη τύχη. Πραγματικά, ο Radziwiłł είχε στρατολογήσει μέχρι τις αρχές Απριλίου του 1774 περίπου 75 Γάλλους αξιωματικούς και σκόπευε, σε συνεργασία με το Γάλλο πρόξενο στη Βενετία, να τους επιβιβάσει σε πλοία για την Ανατολή (Levante)¹⁴⁰. Ο Μαρούτσης όμως διέθεσε χρήματα και προσπάθησε να εμποδίσει αυτές τις στρατολογίες. Επιδίωξή του ήταν ή να αποτρέψει όσους μπορούσε από τη στρατολόγηση ή να μεταπείσει αυτούς που είχαν ήδη στρατολογηθεί¹⁴¹. Φαίνεται ότι ως ένα βαθμό τα κατάφερε, γιατί οι πληροφοριοδότες των Inquisitori ανέφεραν τέτοιες περιπτώσεις¹⁴².

Επίσης ο Μαρούτσης συνέχισε να έχει πρόσβαση στα μυστικά της βενετικής Συγκλήτου παρά την απαγόρευση που του είχε επιβληθεί να συναλλάσσεται με τους Βενετούς ευγενείς. Οι αδελφοί του Κων/νος και Λάμπρος - και ιδιαίτερα ο δεύτερος - είχαν πολλές φιλίες και οικονομικές σχέσεις με τους ευγενείς Βενετούς. Απ' αυτούς λοιπόν ενημερωνόταν για πολλά θέματα που τον ενδιέφεραν. Ουσιαστικά δηλ. η απαγόρευση των επαφών με τους ευγενείς που είχε επιβληθεί στο Μαρούτση σποδείχτηκε στην πράξη γράμμα νεκρό, αφού τα μυστικά έφθαναν πάλι στο Μαρούτση μέσω άλλου "καναλιού"¹⁴³. Αυτή την πηγή ενημέρωσης

140. Βλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 51], bob. 241, αναφορά του Corradini στις 6 Απριλίου 1774. Σύμφωνα με τον πληροφοριοδότη των Inquisitori Antonio Andrioli, ο Radziwiłł είχε λάβει επιστολή από την οθωμανική κυβέρνηση να στρατολογήσει μέχρι και 6.000 μισθοφόρους. Βλ. Comisso, ό.π., σ. 159.

141. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 633, fasc. ετών 1772-1774, αναφορά του A. Tamiazzo στις 2 Απριλίου 1774.

142. Βλ. ό.π., busta 544, fasc. "Andrioli Antonio-Venezia, senza data", δυο μονόφυλλες αναφορές του Andrioli κ.έ. για το Γάλλο υπολοχαγό Esser. (Η πρώτη αρχίζει: "Monsieur Esser, tenente nelle truppe del principe Radzwill [sic] ..." και η δεύτερη: "In esecuzione della permissione datami..."). Βλ. και ό.π., fasc. "Andrioli Antonio-Venezia 1771...1795", αναφορά του ίδιου στις 14 Απριλίου 1774 για τον ιππότη Gatteschi από την Pistoja, που απέτυχε να εισέλθει στην υπηρεσία του Radziwiłł. Αντίθετα μάλιστα ο Μαρούτσης τον εφοδίασε με τα σχετικά διπλώματα και τον απέστειλε στο ρωσικό στόλο, στον Α. Ορλώφ. Η αναφορά του για τον Gatteschi έχει δημοσιευθεί από τον Comisso. Βλ. Comisso, ό.π., σ. 160, 161.

143. Για τις στενές σχέσεις του Λάμπρου με τους Βενετούς ευγενείς και τη διαρροή των μυστικών της Βενετίας στον Πάνο Μαρούτση βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 614, fasc. ετών 1768, 1771-1774, αναφορά του G. B. Manuzzi στις 4 Ιουνίου 1774. Βλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 235. (Η Alberti ονομάζει τον αδελφό του Πάνου Μαρούτση Αμπρό [sic], γιατί έτσι τον γράφει στην αναφορά του ο Manuzzi).

του Μαρούτση την επισήμανε και ο Αυστριακός πρεσβευτής στη Βενετία σε αναφορά του προς τον Kaunitz στις 3 Οκτωβρίου 1772, όπου τόνιζε το ανεφάρμοστο της απαγόρευσης που επιβλήθηκε στον Πάνο Μαρούτση, μια και "τα ιδέλφια του γίνονταν δεκτά από τα καλύτερα σπίτια της Βενετίας"¹⁴⁴.

Ακόμη, παρά την εξάρθρωση του κατασκοπευτικού δικτύου Venier-Draganich, οι Ρώσοι είχαν κατορθώσει να συγκεντρώνουν πληροφορίες για το Arsenale της Βενετίας με τη βοήθεια άλλων πηγών. Συγκεκριμένα, από το Μάιο περίπου του 1772 ζούλευε στο τμήμα του χυτηρίου των κανονιών του ναυπηγείου ο Κερκυραίος Σπυρίδωνας Δριμής ως γραφέας¹⁴⁵. Η συμπεριφορά του όμως προκάλεσε τις υποψίες των Βενετών. Μερικές φορές τήγαινε στη δουλειά του συνοδευόμενος και από άλλους Έλληνες και συζητούσαν μεταξύ τους στα ελληνικά - για να μη τους καταλαβαίνουν οι Βενετοί - για τα κανόνια και τους τρόπους κατασκευής τους. Μια φορά μάλιστα ένας από αυτούς τους Έλληνες προσπάθησε να αντιγράψει και κάποια σχέδια κανονιών. Οι Inquisitori έμαθαν επίσης ότι ο Δριμής στις συζητήσεις του εξυμνούσε την Αικατερίνη και εκδήλωνε απροκάλυπτα τη χαρά του, όταν γίνονταν γνωστές στη Βενετία οι ρωσικές νίκες¹⁴⁶. Ταυτόχρονα παραπονούνταν για την εξευτελιστική - όπως τη χαρακτήριζε - συμπεριφορά που επιδείκνυαν οι Βενετοί διοικητές στην Ανατολή (Levante) στους Έλληνες υπηκόους τους. Γι' αυτούς τους λόγους οι Inquisitori, λαμβάνοντας υπόψη και τις έντονες φιλορωσικές διαθέσεις των Ελλήνων, καθώς και την πληθώρα των Ελλήνων που κατοικούσαν στη Βενετία - αρκετοί από τους οποίους δρούσαν υπέρ των Ρώσων και ενάντια στα βενετικά συμφέροντα¹⁴⁷ - αποφάσισαν στις 26 Νοεμβρίου 1773 να

144. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 50], bob. 235. αναφορά του Durazzo στις 3 Οκτωβρίου 1772.

145. Ο χρόνος εξάγεται κατά προσέγγιση από σχετική κατάθεση προς τους Inquisitori του Antonio Zozon, που υπηρετούσε ως μαραγκός στο Arsenale. (Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 1094, fasc. 523, κατάθεσή του στις 23 Νοεμβρίου 1773).

146. Πρβλ. ανάλογη φιλορωσική δραστηριότητα του Δριμή στη Βενετία και κατά τη διάρκεια του ρωσοτουρκικού πολέμου του 1787-1792. (Είχε σχεδιάσει να στρατολογήσει Έλληνες και Αλβανούς από τα παράλια της Δ. Βαλκανικής και να τους θέσει στη ρωσική υπηρεσία. Συνελήφθηκε από τους Βενετούς και εκδιώχτηκε στην Κέρκυρα, όπου παρέμεινε για αρκετό διάστημα με περιορισμένες ελευθερίες. Λεπτομέρειες για αυτή τη δραστηριότητα του Δριμή στα 1787-1792 βλ. Κολιού, Μια προσπάθεια στρατολογίας, ό.π., σ. 231-236).

147. Ο υπαινιγμός ήταν σαφής. Η διατίπωση αυτή φωτογράφιζε και τις πεποιθήσεις της βενετικής κυβέρνησης για τις δραστηριότητες του Μαρούτση. Αξίζει να παρεθέσουμε το σχετικό απόσπασμα από την καταδικαστική απόφαση των Inquisitori για το Δριμή: "...li Greci sono sino al furore

εκδιώξουν το Δριμή από τη Βενετία. Τον υποχρέωσαν να επιστρέψει στην πατρίδα του την Κέρκυρα και να παραμείνει εκεί μέχρι να λάβει νεότερη διαταγή. Παράβαση της διαταγής τους θα του επέσυρε τη θανατική ποινή. Ταυτόχρονα οι Inquisitori διέταξαν τους διευθυντές του Arsenale να λάβουν πιο αυστηρά μέτρα, ώστε να ενισχυθεί η φύλαξή του¹⁴⁸. Όταν αργότερα (1788) ο Δριμής επιδίωξε να προσφέρει ξανά τις υπηρεσίες του στους Ρώσους, μνημόνευσε τις πληροφορίες που τους είχε διαβιβάσει στα 1772-1773, γνώστης των οποίων υπήρξε και ο ίδιος ο Α. Ορλώφ¹⁴⁹. Ο Δριμής βέβαια δεν ανέφερε κάποιο σύνδεσμο ή επαφή του με το Μαρούτση. Είναι όμως ιπίθανο να μην ήταν ενήμερος της φιλορωσικής κατασκοπευτικής δραστηριότητας του Δριμή στη Βενετία ο εκεί αντιπρόσωπος της Ρωσίας Πάνος Μαρούτσης, ο οποίος συντόνιζε αυτό το δίκτυο των πρακτόρων που δρούσαν στην Ιταλία.

Υπακούοντας στην εντολή των Inquisitori ο Δριμής αναγκάστηκε να αναχωρήσει από τη Βενετία. Πριν όμως επιστρέψει στην Κέρκυρα, πέρασε από την Τεργέστη και προσπάθησε, μέσω του εκεί Βενετού προξένου, να πετύχει την επανεξέταση της υπόθεσής του και τη συνέχιση της παραμονής του στη Βενετία. Μάταια όμως, γιατί οι Inquisitori ήταν ανένδοτοι. Έτσι αναγκάστηκε τελικά να επιστρέψει στην Κέρκυρα¹⁵⁰.

Στο μεταξύ ο Μαρούτσης συνέχισε και στο διάστημα 1771-1774 να κοινοποιεί με μνημόνιά του προς το Collegio της Βενετίας τα γράμματα που λάβαινε από την Πετρούπολη και αναφέρονταν σε σημαντικές ρωσικές νίκες επί των Τούρκων. Το

trasportati per li Russi, e che nella Dominante si ritrovano essi Greci in molto numero, e non pochi anche sospetti di essersi per oggetti non utili alli riguardi dello stato nostro...". (Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 538, φ. 110^r, 26 Νοεμβρίου 1773).

148. Λεπτομέρειες για την υπόθεση του Δριμή στα 1773 βλ. ό.π., busta 1094, fasc. 523. (Ολόκληρος ο υποφίκελος 523 αναφέρεται σ' αυτή την υπόθεση). Βλ. και ό.π., busta 538, φ. 110^{r-v}, 26 Νοεμβρίου 1773 την καταδικαστική απόφαση των Inquisitori για το Δριμή μαζί με την αιτιολόγηση της καταδίκης του. Βλ. και Κολιού, Μια προσπάθεια στρατιολογίας, ό.π., σ. 234.

149. Βλ. Κολιού, Μια προσπάθεια στρατιολογίας. ό.π., σ. 235, 244, 246.

150. Γι' αυτή την τελευταία ανεπιτυχή προσπάθεια του Δριμή βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 517, fasc. ετών 1771-1773, αναφορές του Βενετού προξένου Marco de Monti προς τους Inquisitori στις 24 Δεκεμβρίου 1773 και 15 Ιανουαρίου 1773 m.v. [=1774]. - Ό.π., busta 181, fasc. ετών 1772-1775, οδηγίες των Inquisitori προς τον Marco de Monti στις 8 Ιανουαρίου 1773 m.v. [=1774].

περιεχόμενο αυτών των γραμμάτων, καθώς επίσης και εκείνων που περιείχαν πληροφορίες για τις επιχειρήσεις του ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο, γινόταν ευρύτερα γνωστό στη Βενετία, γιατί ο Μαρούτσης φρόντιζε να το γνωστοποιεί και στους συναδέλφους του ξένους πρεσβευτές που ήταν διαπιστευμένοι εκεί. Από τις αναφορές λοιπόν των τελευταίων διαπιστώνουμε τη μεγάλη απήχηση που είχαν στους κατοίκους της Βενετίας - και ιδιαίτερα βέβαια στους Έλληνες - αυτές οι ρωσικές νίκες. Επί πολλές μέρες μετά τη γνωστοποίηση του περιεχομένου των μνημονίων του Μαρούτση, το κύριο θέμα των συζητήσεων στη Βενετία ήταν αυτές οι νίκες. Συχνά μάλιστα οι ξένοι πρεσβευτές έκαναν μνεία στις αναφορές τους και για τις πιθανές επιπτώσεις αυτών των νικών στην ευρωπαϊκή ισορροπία. Άλλοτε πάλι τα μνημόνια του Μαρούτση αναφέρονταν και σε άλλα θέματα (προσωπικές ιδιωτικές του υποθέσεις, διαμαρτυρίες του Μαρούτση προς τους Βενετούς για συλλήψεις αξιωματούχων που υπηρετούσαν στους Ρώσους, απαντήσεις σε διαμαρτυρίες των Βενετών, κοινοποίηση γάμου Ρώσου διαδόχου, κ.ά.)¹⁵¹. Δε θεωρούμε σκόπιμο να αναφερθούμε με λεπτομέρειες σ' αυτό το πλήθος των μνημονίων του Μαρούτση. Αξίζει όμως να γίνει ιδιαίτερη μνεία σε κάποια απ' αυτά που αφορούσαν σημαντικές υποθέσεις, όπως θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια.

151. Τα μνημόνια του Μαρούτση για τα έτη 1771-1774 βρίσκονται στο ASV, Collegio Esposizioni Principi, filze: 149 (έτος 1771), 150 (1772), 151 (1773), 152 (1774) passim. Αντίγραφα τους βρίσκονται στα registri 115 (έτη 1771-72), 116 (1773-74) passim της ίδιας σειράς, χωρίς όμως τα συνημμένα έγγραφα που έχουν οι filze. Ορισμένα επίσης μνημόνια βρίσκονται στη filza 185 της ίδιας σειράς (memoriali non letti, 1770-1784). Για τις απαντήσεις της Συγκλήτου στα μνημόνια του Μαρούτση βλ. ASV, Senato Corti, registri 148 (έτος 1771), 149 (1772), 150 (1773), 151 (1774) passim. Αντίγραφα ορισμένων μνημονίων του Μαρούτση, καθώς και απαντήσεων της Συγκλήτου, υπάρχουν και στο ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Memoriali dell' incaricato ...". Για τις αναφορές των ξένων πρεσβευτών στη Βενετία τις σχετικές με τα μνημόνια του Μαρούτση αυτό το χρονικό διάστημα, την απήχηση των νικών από το μέτωπο του Δούναβη και της Μεσογείου (κυρίως Αιγαίο και Ιόνιο), καθώς και για τις επιπτώσεις αυτών των νικών μέχρι τη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή βλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 50] (=bob. 231-235), [fasc. 51] (=bob. 235-242). - Cini, Modena, ό.π., [busta 147] (=bob. 506), [busta 149] (= bob. 509-513). - Cini, Londra, ό.π., bob. 75-77. - Cini, Vaticano, ό.π., bob. 231, 232. - Cini, Torino, ό.π., [mazzo 41] (=bob. 161, 162), [mazzo 42] (=bob. 164, 165), [mazzo 43] (=bob. 166, 167, 169-171).

V) Οι υποθέσεις Κούπα και Μοτσενίγου.

Στις 14 Μαΐου 1772 η βενετική κυβέρνηση ζήτησε τη μεσολάβηση του Μαρούτση προς τον Α. Ορλώφ για την υτόθεση του Κεφαλονίτη καπετάνιου Γιάννη Κούπα¹⁵².

Το Μάρτιο του 1770 πέντε Τούρκοι έμποροι και ένας χριστιανός οθωμανός υπήκοος είχαν έρθει σε συμφωνία με τον Κούπα, για να τους μεταφέρει με το πλοίο του από τη Βενετία στη Ραγούζα, το Δυρράχιο και την Αυλώνα. Ο Κούπης με τους επιβάτες του και τα εμπορεύματά τους αναχώρησε από τη Βενετία τον Απρίλιο του 1770. Κατά τη διάρκεια όμως του ταξιδιού σκότωσε τους έξι εμπόρους και οικειοποιήθηκε τα χρήσιά τους, καθώς και τα εμπορεύματά τους. Στη συνέχεια προσχώρησε στο ρωσικό στόλο μαζί με το πλοίο και το πλήρωμά του¹⁵³. Όταν έγινε γνωστή η πράξη τους, οι συγγενείς των θυμάτων ζήτησαν από τους Βενετούς να τιμωρήσουν παραδειγματικά τον Κούπα και τους συνεργάτες του και να φροντίσουν για την επιστροφή σ' αυτούς των χρημάτων και των εμπορευμάτων που είχε οικειοποιηθεί ο δράστης. Οι Βενετοί ειδοποίησαν τους Γενικούς Προβλεπτές της Θάλασσας και της Δαλματίας για την υτόθεση και τους διέταξαν να συλλάβουν τον Κούπα, αν τυχόν εμφανιζόταν σε λιμάνια των βενετικών κτήσεων στην Ανατολή, και να προσπαθήσουν μήπως βρουν κάποια από τα κλοπιμαία. Επίσης καταδίκασαν ερήμην τον Κούπα και διέταξαν τη δήμευση της

152. Για το κείμενο του αιτήματος των Βενετών βλ. ASV, Senato Deliberazioni Costantinopoli, reg. 52, φ. 174^v, 175^r, 14 Μαΐου 1772. - ASV, Bailo a Costantinopoli, busta 38, αντίγραφο του αιτήματος των Βενετών προς το Μαρούτση στις 14 Μαΐου 1772, συνημμένο στις οδηγίες της Συγκλήτου προς το βάιλο με ημερομηνία 16 Μαΐου 1772.

153. Για την προσχώρηση του Κούπα στο ρωσικό στόλο οι Βενετοί είχαν ήδη ενημερωθεί από τον Dadich. (βλ. σ. 226 σημ. 95 της διατριβής. Ο Dadich είχε γράψει την αναφορά του στις 31 Μαΐου 1770). Επίσης πληροφορίες για τον Κούπα έδωσε στους Cinque Savi και ο Βενετός πρόξενος στο Λιβόρνο Francesco Bichi. Στις 6 Σεπτεμβρίου 1771 ανέφερε ότι πριν 3 μέρες είχε καταπλεύσει στο λιμάνι του Λιβόρνου η κουρσάρικη ποιάκα "Αγία Αικατερίνη" του Γιάννη Κούπα. Έφερε ρωσική σημαία, ήταν εξοπλισμένη με 16 κανόνια και είχε ως πλήρωμα 44 άντρες, όλους Έλληνες. Είχε αναχωρήσει από την Πάρο πριν από 37 μέρες και είχε πάει στο Λιβόρνο για επισκευές. (βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 706, αναφορά του Bichi στις 6 Σεπτεμβρίου 1771). Ο Κούπας αναχώρησε από το Λιβόρνο στις 28 Σεπτεμβρίου 1771, (βλ. ό.π., αναφορά του Bichi στις 4 Οκτωβρίου 1771) και επανήλθε στις 13 Δεκεμβρίου 1771 για προμήθειες τροφίμων, (βλ. ό.π., αναφορά του Bichi στις 13 Δεκεμβρίου 1771).

περιουσίας του. Ταυτόχρονα ειδοποίησαν και το βάιλο στην Κων/πολη για τις ενέργειές τους, ώστε να είναι ενήμερος για την υπόθεση και να μπορέσει να αντικρούσει τυχόν τουρκικές διαμαρτυρίες¹⁵⁴.

Στο μεταξύ, οι ενέργειες των Βενετών για την ανεύρεση, σύλληψη και παραδειγματική τιμωρία του Κούπα απέβαιναν άκαρπες. Οι συγγενείς όμως των θυμάτων συνέχιζαν να πιέζουν τους Βενετούς ζητώντας, τουλάχιστον, την ανεύρεση και απόδοση των κλοπιμαίων. Γι' αυτούς τους λόγους η βενετική κυβέρνηση - παρόλο που απέφευγε τις επίσημες επαφές με το Μαρούτση στα πλαίσια της συνειδητής προσπάθειάς της για την υποβάθμισή του - αναγκάστηκε να ζητήσει τη μεσολάβησή του. Συγκεκριμένα, στις 14 Μαΐου 1772 του παρέδωσαν ένα υπόμνημα με το οποίο του εξέθεταν σύντομα την υπόθεση Κούπα και του ζητούσαν να γράψει στον Α. Ορλώφ και να μεσολαβήσει για την επιστροφή του ενόχου και των κλοπιμαίων. Παράλληλα ειδοποίησαν και τον πρεσβευτή τους στη Βιέννη Gradenigo να ενημερώσει για την ίδια υπόθεση και τον αντίστοιχο Ρώσο πρεσβευτή Golicyn¹⁵⁵. Στις 30 Μαΐου 1772 ο Gradenigo ανέφερε στη Σύγκλητο ότι ο Golicyn του υποσχέθηκε να γράψει στον Α. Ορλώφ, για να επιστρέψει τον Κούπα¹⁵⁶. Λίγες μέρες αργότερα (11 Μαΐου 1772) ο Μαρούτσης απάντησε επίσημα στο αίτημα των Βενετών. Τους πληροφόρησε ότι ειδοποίησε τον Α. Ορλώφ για το αίτημά τους και ότι αυτός του είχε πει να μεταβιβάσει στους Βενετούς ότι μέχρι τότε δε γνώριζε τίποτε γι' αυτή την υπόθεση. Πριν αναχωρήσει ο Ορλώφ από το Αιγαίο, είχε διατάξει την απόλυση ορισμένων Ελλήνων που υπηρετούσαν στο ρωσικό στόλο, γιατί έκρινε ότι δεν τους είχε πια ανάγκη. Ανάμεσά τους ήταν και ο Γιάννης Κούπας. Όταν ο

154. Σε πολλές αρχειακές σειρές του ASV υπάρχουν πληροφορίες για την υπόθεση Κούπα. Κυρίως βλ. ASV, Bailo a Costantinopoli, busta 38, αντίγραφα δυο εγγράφων των Cinque Savi στις 31 Μαΐου 1771, συνημμένα σε οδηγίες της Σύγκλητου προς το βάιλο με ημερομηνία 10 Οκτωβρίου 1771. Βλ. επίσης: ASV, Senato Rettori Deliberazioni, reg.147, φ.164^v, 9 Φεβρουαρίου 1770 m.v. [=1771]. - Ό.π., reg. 148, φ. 92^v, 25 Μαΐου 1771. - ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1020, γράμμα Τούρκων αξιωματούχων από την Αυλώνα, τα Κάνινα, το Βελιγράδι και άλλες γειτονικές περιοχές προς το Γενικό Προβλεπτή της θάλασσας Querini, συνημμένο (ως αρ. 5) σε αναφορά του Querini προς τη Σύγκλητο στις 15 Απριλίου 1771. - ASV, Senato Deliberazioni Costantinopoli, reg. 52, φ. 174^r-176^r, 14 Μαΐου 1772.

155. Βλ. ASV, Senato Deliberazioni Costantinopoli, reg. 52, φ. 175^{r-v}, 14 Μαΐου 1772.

156. ASV, Senato Dispacci Germania, filza 274, φ. 361^r, αναφορά του Gradenigo στις 30 Μαΐου 1772. Πρβλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 237.

Μαρούτσης μεταβίβασε το βενετικό αίτημα στον Α. Ορλώφ, ο τελευταίος διέταξε τον Spiridon να ερευνήσει αν ο Κούπας βρισκόταν ακόμη στη ρωσική υπηρεσία και να τον ενακρίνει, αναφέροντας σχετικά στον Ορλώφ. Ο Μαρούτσης έκλεινε τέλος την απάντηση με τη διαβεβαίωση του Ορλώφ ότι, αν ο Κούπας αποδεικνυόταν ένοχος, θα τιμωρούνταν¹⁵⁷.

Όπως όμως είχε συμβεί και με την περίπτωση του Palicucchia¹⁵⁸, ο Κούπας όχι μόνο δεν επιστράφηκε από τους Ρώσους στους Βενετούς, αλλά τουναντίον συνέχισε να συμπετέχει ενεργά στις επιχειρήσεις του ρωσικού στόλου στο Αιγαίο ως καπετάνιος του πλοίου "Αγία Αικατερίνη"¹⁵⁹.

Ωστόσο οι Βενετοί επανήλθαν και με νέο υπόμνημά τους προς το Μαρούτση στις 6 Αυγούστου 1774, αφού του υπενθύμισαν την απάντηση που τους είχε δώσει στις 11 Ιουνίου 1772 για λογαριασμό του Α. Ορλώφ, ζήτησαν ξανά τη μεσολάβησή του για την επίλυση της υπόθεσης¹⁶⁰. Μάταια όμως. Ο Κούπας δεν επέστρεψε στους Βενετούς. Σε νέα συμπληρωματική δίκη που έγινε το Μάρτιο του 1777 στην Κέρκυρα, ο Κούπας και οι ναύτες που θεωρήθηκαν πρωταίτιοι για τη σφαγή των Οθωμανών καταδικάστηκαν ερήμην σε βαρύτερες ποινές¹⁶¹.

157. Οι παραπάνω πληροφορίες περιέχονται στην απάντηση του Μαρούτση στο αίτημα των Βενετών. Βλ. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Memoriali dell'incaricato ...", φ. 39^{r-v}, 11 Ιουνίου 1772. Η απάντηση του Μαρούτση στο αίτημα των Βενετών δόθηκε σχετικά γρήγορα, γιατί ο Α. Ορλώφ βρισκόταν εκείνη την περίοδο στην Τοσκάνη. (Πρβλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 706, σχετικές αιτήσεις του Βενετού προξένου στο Λιβόρνο Fr. Bichi στις 15 Μαΐου και 10 Ιουλίου 1772). Στην αρχηγία του στόλου στο Αιγαίο τον αντικαθιστούσε ο Spiridon.

158. Πρβλ. σ. 257 της διατριβής για τους πραγματικούς λόγους άρνησης των Ρώσων.

159. Κ. Α. Παλαιολόγου, Ημερολόγιον αυτόγραφον Στεφάνου Πέτροβιτς Χμετιόβσκιη, πλοιάρχου κατά την εις Πελοπόννησον εκστρατείαν των Ρώσων, "Παρνασσός", τόμ. 8 (1884), σ. 245, 248. Πρβλ. και Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 254, 290, 506.

160. Αντίγραφο του νέου αιτήματος των Βενετών βρίσκεται στο ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Memoriali dell'incaricato...", φ. 52^r, 6 Αυγούστου 1774. Η Σύγκλητος κοινοποίησε το υπόμνημά της και στο Βάιλο. Βλ. ASV, Bailo a Costantinopoli, filza 39, αντίγραφο τμήματος του υπομνήματος (δηλ. μόνο αυτό που αναφερόταν στην υπόθεση Κούπα) στις 6 Αυγούστου 1774, συνημμένο σε οδηγίες της Σύγκλητου προς το Βάιλο με την ίδια ημερομηνία.

161. Βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 565, αντίγραφο της καταδικαστικής απόφασης με ημερομηνία 21 Μαρτίου 1777 συνημμένο σε αναφορά του Γενικού Προβλεπτή της

Μια άλλη σημαντική υπόθεση που απασχόλησε το Μαρούτση ήταν του Ζακυνθινού Δημήτριου Μοτσενίγου. Στις 2 Απριλίου 1774 ο Μαρούτσης υπέβαλε μνημόνιο διαμαρτυρίας στο Collegio της Βενετίας για τη σύλληψη του Μοτσενίγου. Με το μνημόνιο αυτό εξέφραζε τη δυσαρέσκεια της Αικατερίνης για τη σύλληψή του. Διαμαρτυρόταν επίσης, γιατί οι Βενετοί συνέλαβαν το Μοτσενίγο στη Ζάκυνθο, παρόλο που τους ήταν γνωστό ότι βρισκόταν στη ρωσική υπηρεσία με τον τίτλο του αντισυνταγματάρχη. Απέδιδε αυτή τη σύλληψη σε παρεξήγηση και ζητούσε την απελευθέρωσή του, καθώς και τη μεταφορά του στο Αρχιπέλαγος (Αιγαίο), για να παραδοθεί στον αρχηγό του ρωσικού στόλου¹⁶².

Η δράση του Μοτσενίγου στη Ζάκυνθο και η σύλληψή του είχαν προκαλέσει τότε μεγάλο αντίκτυπο στη Βενετία. Για να γίνουν λοιπόν κατανοητές οι μεγάλες διαστάσεις που είχε λάβει αυτή η υπόθεση, πρέπει να παρακολουθήσουμε την εξέλιξή της από την αρχή.

Μετά την άσχημη τροπή που πήρε η εξέγερση στο Μοριά και την αναχώρηση των Ρώσων από εκεί (αρχές Ιουνίου 1770 ν.η.) πολλοί Έλληνες, φοβούμενοι την εκδίκηση των Τούρκων, πέρασαν στα Επτάνησα. Οι περισσότεροι από αυτούς κατέφυγαν στη Ζάκυνθο, που άλλωστε ήταν κοντά. Επίσης στη Επτάνησα κατέφυγαν και άλλοι Έλληνες από την Ήπειρο και την Αιτωλοακαρνανία προσπαθώντας να γλυτώσουν από τις σφαγές των Αλβανών. Οι Επτανήσιοι τους δέχτηκαν με συμπόνοια και προσπάθησαν να τους βοηθήσουν. Οι Τούρκοι βέβαια ζήτησαν την επιστροφή των προσφύγων στις εστίες τους, υποσχόμενοι παράλληλα ότι δε θα τους πειράξουν. Οι Έλληνες όμως δεν ήθελαν να επιστρέψουν, γιατί φοβούνταν ότι οι Τούρκοι δε θα κρατούσαν το λόγο τους. Οι Βενετοί όταν διαπίστωσαν ότι, αν επιχειρούσαν να επαναπατρίσουν τόσους πολλούς πρόσφυγες με τη βία θα ξεσπούσαν ταραχές ακόμη και από τους Επτανήσιους υπηκόους τους, αποφάσισαν να αναστείλουν τον επαναπατρισμό των προσφύγων. Παράλληλα πίστευαν ότι και οι Τούρκοι θα

Θάλασσας Giacomo Nani προς τους Cinque Savi στις 14 Απριλίου 1777. Τα ονόματα των καταδικασθέντων ήταν: Γιάννης Κούπας καπετάνιος της πολάκας, τα αδέρφια του Παύλος και Νικολέττος, οι ναύτες Αναστάσης Μακρυμάλλης του Σπύρου, Παναγής Κουντούρης του Παύλου και Θεωρής Ιγκλέσσης, καθώς και ο γραφέας Βαγγέλης Κουντούρης. Όλοι τους ήταν από το χωριό Πεσάδα (στο κείμενο Pessades) που βρίσκεται στο νότιο τμήμα της Κεφαλονιάς.

162. Το μνημόνιο του Μαρούτση βρίσκεται στο ASV, Collegio Esposizioni Principi, filza 152, 2 Απριλίου 1774. Αντίγραφο του βλ. ό.π., reg. 116, φ. 159^v-160^v. Σε ορισμένα αρχειακά έγγραφα ο Μοτσενίγος φέρεται ως συνταγματάρχης. Το σωστό όμως είναι αντισυνταγματάρχης.

ικανοποιούνταν προσωρινά από τις υποσχέσεις τους, ότι δηλ. θα επιστρέψουν τους πρόσφυγες, και δε θα προέβαιναν σε ενέργειες εναντίον των Βενετών. Εξάλλου θα ήταν πολύ δύσκολο και για τους Τούρκους να ανοίξουν νέο μέτωπο, τη στιγμή που ήδη πολεμούσαν με τους Ρώσους στο Δούναβη και στο Αιγαίο¹⁶³.

Στη Ζάκυνθο ζούσε τότε ο κόμης Δημήτριος Μοτσενίγος¹⁶⁴, ο οποίος περιέθαλπε πολλούς Έλληνες πρόσφυγες. Η βοήθεια που πρόσφερε ο Μοτσενίγος στους πρόσφυγες, αλλά και οι ποικίλες υπηρεσίες του προς τους Ρώσους, είναι γνωστά σε γενικές γραμμές από μια επιστολή του Ρώσου διπλωμάτη Semen Romanovič Voronzon, ο οποίος ήταν φίλος του Μοτσενίγου¹⁶⁵. Από τα βενετικά αρχεία όμως μπορούμε να συμπληρώσουμε τι κενά που έχουμε γι' αυτή τη δραστηριότητά του, που οδήγησε στη σύλληψή του από τους Βενετούς και στην παρέμβαση του Μαρούττη.

Στις 6 Ιουνίου 1773 π.η. ο Μοτσενίγος ειδοποίησε το Βενετό διοικητή της Ζακύνθου Francesco Pasqualigo ότι από τον Ιανουάριο του 1773 η Αικατερίνη του είχε απονεμίσει το βαθμό του συνταγματάρχη και τον είχε διορίσει ως γενικό της επίτροπο με υποχρέωση να φροντίζει και να προστατεύει τους Έλληνες φυγάδες του Μοριά που είχαν βρει καταφύγιο στις βενετικές κτήσεις. Του έδειξε μάλιστα και σχετικό έγγραφο¹⁶⁶.

163. Για τους Έλληνες πρόσφυγες στα Επτάνησα και τον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπισε η Βενετία την υπόθεση βλ. Venturi, *Settecento*, ό.π., σ. 42, 46, 49, 50. Πρβλ. και Χιώτου, ό.π., σ. 466. - Κοντογιάννη, *Οι Έλληνες*, ό.π., σ. 391-393. - Σακελλαρίου, ό.π., σ. 197. - Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 143. - Βλάσση, *Η συμμετοχή των Επτανησίων*, ό.π., σ. 70, 71.

164. Βιογραφικά του βλ. στη σ. 195 σημ. 351 της διατριβής. Για τη βοήθεια που είχε προσφέρει στο Ρώσο πλοίαρχο Porofkin βλ. σ. 195-197 της διατριβής.

165. Μετάφραση της επιστολής από τα ρωσικά δημοσίευσε ο Παλαιολόγος, *Περί του κόμητος Μοτσενίγου*, ό.π., σ. 711-720. Αποσπάσματά της βλ. και στον Venturi, *Settecento*, ό.π., σ. 51, 52. Για τη γνωριμία (και τη φιλία) του Μοτσενίγου με τον Voronzon βλ. Παλαιολόγου, *Περί του κόμητος Μοτσενίγου*, ό.π., σ. 711 σημ.. - Venturi, *Settecento*, ό.π., σ. 51.

166. Βλ. ASV, *Inquisitori di Stato*, busta 404, fasc. ετών 1771-1773, αντίγραφο της αναφοράς αρ. 14 (18 Ιουλίου 1773 ν.η.) του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας Antonio Renier προς τη Σύγκλητο, μαζί με τα συνημμένα της αρ. 1 (αντίγραφο γράμματος του διοικητή της Ζακύνθου Francesco Pasqualigo στις 28 Ιουνίου 1773 ν.η.) και αρ. 2 (αντίγραφο γράμματος του Μοτσενίγου προς τον Pasqualigo στις 6 Ιουνίου 1773 π.η.). Βλ. και ASV, *Archivio Proprio Germania*, filza 33/II, fasc. "Co. Mocenigo", φ. 6^r-v, 20 Νοεμβρίου 1776. Στα φ. 6^r-10^r του υποφάκελου "Co. Mocenigo" υπάρχει αντίγραφο μιας έθεσης του Βενετού αξιωματούχου Antonio Capello με ημερομηνία 20

Ο Μοτσενίγος βέβαια πρόσφερε τη βοήθειά του στους Έλληνες πρόσφυγες και πιο πριν από τον Ιανουάριο του 1773 που διορίστηκε από τους Ρώσους. Σύμφωνα μάλιστα με τη μαρτυρία του Francesco Pasqualigo, μέχρι τον Ιούνιο του 1773 είχε ξοδέψει γι' αυτό το σκοπό 10.000 τζεκίνια¹⁶⁷!

Η Σύγκλητος της Βενετίας ανησύχθηκε όταν έμαθε αυτή την είδηση, γιατί - παρόλο που αρχικά είχε αναστείλει την επιστροφή των προσφύγων στις εστίες τους - συνέχιζε να πιέζει για την επιστροφή τους. Ο αριθμός των προσφύγων που παρέμενε στα Επτάνησα τον Ιούλιο του 1773 είχε μειωθεί σημαντικά σε σύγκριση με το καλοκαίρι του 1770, γιατί πολλοί είχαν φύγει από εκεί είτε για τις εστίες τους είτε για άλλες περιοχές πιο ασφαλείς¹⁶⁸. Η δραστηριότητα όμως του Μοτσενίγου και ο επίσημος τίτλος που επικαλούνταν μπορούσε να της δημιουργήσει προβλήματα στην επιστροφή και των υπόλοιπων προσφύγων. Οι Βενετοί δε θα μπορούσαν εύκολα να του εναντιωθούν, γιατί προστατευόταν από τη Ρωσία. Παράλληλα η δραστηριότητά του θα προκαλούσε και τις εύλογες τουρκικές αντιδράσεις, γιατί ο Μοτσενίγος ήταν Βενετός υπήκοος. Υπήκοος δηλ. ενός κράτους που είχε διακηρύξει ότι θα τηρούσε ουδέτερη στάση στο ρωσοτουρκικό πόλεμο και είχε απαγορεύσει στους υπηκόους του να έχουν οποιαδήποτε ανάμειξη. Γι' αυτό η Σύγκλητος αποφάσισε να μην αναγνωρίσει καμιά επίσημη ιδιότητα στο Μοτσενίγο. Στις

Νοεμβρίου 1776. Η έκθεση αυτή βασίζεται σε επίσημα ντοκουμέντα που φυλάγονταν στη Βενετία (Cancelleria Segreta) και είναι μια εκτενής περιγραφή της υπόθεσης Μοτσενίγου. Όσο για το έγγραφο με το οποίο διορίστηκε ο Μοτσενίγος στη ρωσική υπηρεσία, στην πραγματικότητα του το είχε απονείμει ο Α. Ορλώφ και όχι η Αικατερίνη. Βλ. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1024, αναφορά αρ. 33 του Renier (14 Σεπτεμβρίου 1773), καθώς και το συνημμένο της αρ. 3 (2 Ιουλίου 1773 π.η.) γράμμα του Spiridon προς το Μοτσενίγο. Άλλο αντίγραφο του γράμματος του Spiridon (με κάποιες διαφορές από το προηγούμενο στη μετάφραση από τα ρωσικά στα ιταλικά) βλ. ό.π., συνημμένο αρ. 2 (2 Ιουλίου 1773 π.η.) στην αναφορά αρ. 41 (7 Δεκεμβρίου 1773) του Renier.

167. Βλ. την αναφορά αρ. 14 (18 Ιουλίου 1773) του Antonio Renier, καθώς και το συνημμένο της αρ. 1 (28 Ιουνίου 1773) της προηγούμενης σημείωσης. Βλ. και ο. 6^ο του υποφάκελου "Co. Mocenigo" της προηγούμενης σημείωσης.

168. Για την ανησυχία της Συγκλήτου από τη δραστηριότητα του Μοτσενίγου βλ. ο. 6^ο του υποφάκελου "Co. Mocenigo" της σημείωσης 166 αυτού του κεφαλαίου. Για τις προσπάθειες της Βενετίας να φύγουν οι πρόσφυγες από τα Επτάνησα, καθώς και για τη μείωση του αριθμού τους βλ. την αναφορά αρ. 14 (18 Ιουλίου 1773) του Antonio Renier και το συνημμένο της αρ. 1 (28 Ιουνίου 1773) της ίδιας σημείωσης.

14 Αυγούστου 1773 διέταξε το Γενικό Προβλεπτή της Θάλασσας να ειδοποιήσει το διοικητή της Ζακύνθου ότι έπρεπε να προβεί στις παρακάτω ενέργειες: α) Να γνωστοποιήσει στο Μοτσενίγο ότι η Σύγκλητος της Βενετίας δεν αποδεχόταν ως επίσημο το διορισμό του και ότι εξακολουθούσε να τον θεωρεί ως ένα απλό υπήκοό της. β) Να παρακολουθούν - μαζί με το διοικητή του στόλου (Pronveditore d' armata) που βρισκόταν τότε στη Ζάκυνθο - τις κινήσεις του Μοτσενίγου και, αν δεν τις έβρισκαν σύμφωνες με τις υποχρεώσεις του ως υπηκόου της Βενετίας, να τον απομακρύνουν από το νησί. Την ίδια μέρα η Σύγκλητος ειδοποίησε και τον πρεσβευτή της στη Βιέννη Gradenigo να συζητήσει με τον Goliscyn για το Μοτσενίγο και να του εκθέσει τις αποφάσεις της Βενετίας, πάντα όμως προφορικά και σε προσωπικό επίπεδο, χωρίς να του επιδώσει κανένα έγγραφο¹⁶⁹. Και είναι χαρακτηριστική η έκπληξη που έδειξε ο Goliscyn, όταν έμαθε για την ύπαρξη τέτοιου είδους διπλώματος στο Μοτσενίγο. Στη συζήτηση που επακολούθησε ανάμεσα σ' αυτόν και τον Gradenigo ο Ρώσος πρεσβευτής συμφώνησε με τον αντίστοιχο της Βενετίας ότι το δίπλωμα δεν μπορούσε να έχει καμιά ισχύ. Πρόσθεσε όμως πως θα επιθυμούσε να δείξει η Βενετία προς τους πρόσφυγες την καλύτερη ανθρωπιστική συμπεριφορά και συμπόνοια¹⁷⁰.

Στο μεταξύ ο Μοτσενίγος συνέχιζε τη δραστηριότητά του στη Ζάκυνθο εμποδίζοντας την εκτέλεση της εντολής της Συγκλήτου για την απομάκρυνση των προσφύγων¹⁷¹. Ειδοποιήθηκε λοιπόν ο Μοτσενίγος στις 25 Σεπτεμβρίου 1773 ν.η. να βρίσκεται το επόμενο πρωί στο διοικητήριο της Ζακύνθου. Αντ' αυτού όμως και πολύ αργότερα από την καθορισμένη ώρα παρουσιάστηκε ο Φλωρεντινός Giovanni Del Turco¹⁷². Ο Del

169. Για τις οδηγίες της Συγκλήτου προς το Γενικό Προβλεπτή της Θάλασσας και προς τον Gradenigo στις 14 Αυγούστου 1773 βλ. φ. 6^ν του υποφάκελου "Co. Moceniigo". Το γεγονός ότι η Σύγκλητος δεν ειδοποίησε γι' αυτή την υπόθεση το Μαρούτση, τον πλέον αρμόδιο μια και αντιπροσώπευε τη Ρωσία στην ίδια τη Βενετία, δείχνει εύλογα ότι οι διαθέσεις της Συγκλήτου απέναντί του δεν είχαν αλλάξει.

170. Για τη συζήτηση Gradenigo-Goliscyn βλ. ό.π., φ. 7^ς. Αντίγραφο αποσπάσματος της αναφοράς 227 (4 Σεπτεμβρίου 1773) του Gradenigo προς τη Σύγκλητο που περιέγραφε τη συζήτησή του με τον Goliscyn βλ. ό.π., φ. 2^ς.

171. Βλ. ό.π., φ. 7^ς. Αξίζει να προσεχθεί ότι οι ίδιοι οι Βενετοί ομολογούν πως η Σύγκλητος είχε διατάξει την απομάκρυνση των προσφύγων.

172. Για την επίσκεψη του Del Turco στο διοικητήριο της Ζακύνθου και τη συζήτησή του με τους Βενετούς βλ. ό.π., φ. 7^ς-ν. Ο Giovanni Del Turco υπήρξε από τις σημαντικότερες πνευματικές προσωπικότητες της Τοσκάνης κατά το β' μισό του

Turco τους προηγούμενους μήνες του 1773 βρισκόταν με το ρωσικό στόλο στο Αιγαίο¹⁷³, αλλά το τελευταίο διήρημα είχε επισκεφθεί το Μοσενίγο στη Ζάκυνθο. Στη συζήτηση που διεξήχθηκε ανάμεσα στον Del Turco και το Βενετό διοικητή, ο Del Turco προσπάθησε να δικαιολογήσει τη μη προσέλευση του Μοσενίγου. Επικαλέστηκε διαφωνία ως προς το τυπικό της κλήσης του Μοσενίγου, μια και βρισκόταν σε ρωσική υπηρεσία. Ο διοικητής όμως δε δέχτηκε τη δικαιολογία και τον έδιωξε, λέγοντάς του ότι περίμενε το Μοσενίγο. Λίγο αργότερα και εντελώς ξαφνικά προσαρμίστηκε στο λιμάνι της Ζακύνθου ένας ρωσικός στολίσκος υπό την ηγεσία του συνταγματάρχη Στέφανου Vassilowitz, για να βοηθήσει το Μοσενίγο στην περίπτωση που οι Βενετοί επιχειρούσαν να εκδιώξουν τους πρόσφυγες¹⁷⁴. Ο Μοσενίγος, χωρίς να ενδιαφερθεί για τις βενετικές αντιδράσεις, είχε μυστικές συνομιλίες με τους καπετάνιους των πλοίων, ιδιαίτερα μάλιστα με τον Αλέξανδρο Αλεξιανό, πλοίαρχο μιας από τις φρεγάτες¹⁷⁵. Οι Βενετοί προσπάθησαν να πείσουν τους Ρώσους να αποχωρήσουν από τη Ζάκυνθο, επικαλούμενοι τις

18ου αιώνα. Συγγραφέας, μεταφραστής και βιβλιοθηκάριος, άνθρωπος των γραμμάτων γενικότερα, αλλά και φύση ανήσυχη και τυχοδιωκτική που της άρεσε να ταξιδεύει και να ζει ελεύθερα. Ο βίος του θυμίζει κάτι από τη ζωή του δικού μας Ν. Καζαντζάκη. Σύμφωνα με τον Venturi, Settecento, ό.π., σ. 90, ο Del Turco υπήρξε ο αντιπροσωπευτικότερος σύλδεσμος "της τοσκανικής κουλτούρας με το ρωσικό κόσμο". Ήταν φίλος του Α. Ορλώφ και του Παναγιώτη Αλεξιανού, καθώς επίσης και γνώριμος με το Χιμαριώτη Α. Γκίκα. Για τον Del Turco βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 17, 74-90, 102 σημ. 2, 103, 103 σημ. 3.

173. Βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 84, 85.

174. Για την είσοδο μοίρας του ρωσικού στόλου στο λιμάνι της Ζακύνθου βλ. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Co. Mocenigo", φ. 7ν. Για το λόγο της άφιξης της βλ. ό.π., φ. 7ν, 8ρ. Βλ. και ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1024, αναφορά αρ. 33 (14 Οκτωβρίου 1773) του Renier μαζί με τα συνημμένα της έγγραφα. (Τα ίδια υποστηρίζει ο Renier και στην επόμενη αναφορά του προς τη Σύγκλητο αρ. 34).

175. Βλ. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Co. Mocenigo", φ. 7ν. Ο Αλέξανδρος Αλεξιανός ήταν αδελφός του Παναγιώτη Αλεξιανού, στενού συνεργάτη του Α. Ορλώφ. (Βλ. σ. 129, 130 και 130 σημ. 142 της διατριβής). Ο Α. Αλεξιανός υπήρξε από τους πρώτους Έλληνες πλοίαρχους που προσήλθαν στο Οίτυλο της Μάνης προσχωρώντας στο ρωσικό στόλο που είχε φθάσει εκεί το Φεβρουάριο του 1770. (Βλ. Παλαιολόγου, Ημερολόγιον αυτόγραφον του Ρώσου ναυάρχου Γρέυγ, ό.π., σ. 36). Για τη δράση του κατά τα "Ορλωφικά" ο Α. Ορλώφ τον τίμησε με το στρατιωτικό παράσημο του Αγίου Γεωργίου και με το βαθμό του λοχαγού του πεζικού. (Βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 110 σημ. 30). Για τον Α. Αλεξιανό βλ. και Παλαιολόγου, Ημερολόγιον αυτόγραφον Στεφάνου Πέτροβιτς

δεσμεύσεις τους απέναντι στους Τούρκους από τη συνθήκη του Πασάροβιτς. Οι Ρώσοι όχι μόνο δεν αναχώρησαν, αλλά στις 4 Οκτωβρίου 1773 ν.η. έφθασαν και άλλα 2 πλοία στη Ζάκυνθο καθοδηγούμενα από τον Αντώνιο Ψαρό¹⁷⁶. Στις 14 Οκτωβρίου 1773 ν.η. ο Renier ειδοποίησε τη Σύγκλητο της Βενετίας: για την παράταση της παραμονής του ρωσικού στόλου στη Ζάκυνθο και για τις συνεχιζόμενες επαφές του Μοτσενίγου με τους Εώσους και Έλληνες αξιωματικούς του στόλου. Την πληροφόρησε επίσης και για το ότι η αναβολή της αναχώρησης του στόλου από τη Ζάκυνθο σχετιζόταν άμεσα και με ένα γράμμα που είχε στείλει κατεπειγόντως ο Μοτσενίγος στον Spiridon στο Αιγαίο. Την απάντηση αυτού του γράμματος ανέμενε ο στόλος και γι' αυτό δεν αναχωρούσε¹⁷⁷. Ο Μοτσενίγος με το γράμμα του ειδοποιούσε τον Spiridon για την πρόθεση των Βενετών να επιστρέψουν τους Μοραΐτες φυγάδες στις εστίες τους και του ζητούσε πλοία για να μεταφέρουν τους φυγάδες στο Αιγαίο ή τουλάχιστον οδηγίες για το πώς έπρεπε να ενεργήσει απέναντι στις βενετικές ενέργειες. Μάλιστα, επειδή είχε απαγορευθεί στο Μοτσενίγο κάθε επαφή με το Βενετό διοικητή της Ζακύνθου Pasqualigo και του στόλου Boldù, χρησιμοποίησε τον Giovanni Del Turco ως μεσολαβητή, για να μπορέσει να πετύχει την αναστολή της απομάκρυνσης των φυγάδων. Πέρασαν έτσι 40 μέρες, έως ότου έφθασε η απάντηση του Spiridon στο Μοτσενίγο. Αυτός όμως δε θεώρησε σαφή και ικανοποιητική την απάντηση, γιατί ο Spiridon λόγω του συνεχιζόμενου ρωσοτουρκικού πολέμου επικαλέστηκε αδυναμία να αποσπάσει πλοία του ρωσικού στόλου από το Αιγαίο και να τα στείλει στη Ζάκυνθο για να επιβιβάσει τους πρόσφυγες. Ο Μοτσενίγος έστειλε λοιπόν νέους απεσταλμένους στον Spiridon ζητώντας περισσότερες διευκρινήσεις. Στο πλοίο που θα του έφερνε τις διευκρινήσεις θα επιβιβαζόταν κατόπιν ο Μοτσενίγος για να πάει στο Λιβόρνο¹⁷⁸. Στο μεταξύ ο Μοτσενί-

Χμετιόβοκιη, ό.π., σ. 248. - Legrand, ό.π., σ. 192. Πρβλ. και Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 290.

176. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1024, αντίγραφο γράμματος του Renier προς τον Pasqualigo στις 11 Οκτωβρίου 1773 συνημμένο ως αρ. 4 στην αναφορά αρ. 13 (14 Οκτωβρίου 1773) του Renier προς τη Σύγκλητο.

177. Βλ. ό.π., αναφορά αρ. 33 (14 Οκτωβρίου 1773) του Renier μαζί με τα συνημμένα της. Βλ. και ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Co. Mocenigo". φ. 7^v, 8^r.

178. Για το περιεχόμενο του γράμματος του Μοτσενίγου στον Spiridon, το μεσολαβητικό ρόλο του Del Turco, καθώς και για το νέο γράμμα του Μοτσενίγου στον Spiridon, βλ. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1024, αντίγραφο γράμματος του Giovanni Del Turco προς τον Ivan Milovskij, γραμματέα της ρωσικής αποστολής στο Λιβόρνο, με ημερομηνία 19 Δεκεμβρίου 1773 ν.η., συνημμένο ως αρ. 1 στην αναφορά αρ. 44 (26 Δεκεμβρίου 1773) του Renier προς τη Σύγκλητο. Αντίγραφο

γος είχε καταφέρει να στείλει κρυφά στο Λιβόρνο περίπου 80 Ελληνόπουλα, παιδιά προσφύγων ή ακόμη και ορφανά, για το σχολείο που είχε ιδρύσει γι' αυτά στην Πίζα ο Α. Ορλώφ¹⁷⁹.

Η ανυπακοή λοιπόν του Μοτσενίγιο στους βενετικούς νόμους και τα εμπόδια που έθετε στην απομάκρυνση των Ελλήνων φυγάδων από τη Ζάκυνθο, οδήγησαν στη σύλληψή του. Λίγο μετά την αναχώρηση του ρωσικού στόλου από τη Ζάκυνθο, το βράδυ της 9 Νοεμβρίου 1773 ν.η. ο Μοτσενίγος συνελήφθηκε στο σπίτι του στη Ζάκυνθο μαζί με την οικογένειά του και μεταφέρθηκε στην Κέρκυρα¹⁸⁰. Λίγες μέρες νωρίτερα είχε συλληφθεί από τους

της απάντησης του Spiridon προς το Μοτσενίγιο με ημερομηνία 21 Σεπτεμβρίου 1773 [π.η.] βλ. ό.π., συνημμένο ως αρ. 4 (21 Σεπτεμβρίου 1773) στην αναφορά του Renier αρ. 41 (7 Δεκεμβρίου 1773 ν.η.) προς τη Σύγκλητο.

179. Για την αποστολή των Ελληνόπουλων στην Πίζα βλ. ό.π., αναφορές αρ. 33 (14 Οκτωβρίου 1773) και 41 (7 Δεκεμβρίου 1773) του Renier μαζί με τα συνημμένα τους έγγραφα. Βλ. και ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Co. Mocenigo", φ. 8^r. Για την άφιξη των πλοίων στο Λιβόρνο βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 104, 104 σημ. 6. Βλ. και κατάθεση του Βενετού καπετάνιου Antonio Carenzi στις 10 Δεκεμβρίου 1773 συνημμένη σε αναφορά του Antonio Renier προς τους Cinque Savi στις 13 Νοεμβρίου 1773, (ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 380, fasc. 59). Ο Ορλώφ είχε ιδρύσει πρώτα σχολεία στη Νάξο. Από γράμμα του Spiridon προς το Μοτσενίγιο μαθαίνουμε ότι στις 21 Σεπτεμβρίου 1773 π.η. τα σχολεία αυτά είχαν ήδη σταματήσει να λειτουργούν. [Βλ. ASV, Pronveditori da Terra e da Mar, filza 1024, συνημμένο αρ. 4 (21 Σεπτεμβρίου 1773 π.η.) στην αναφορά αρ. 41 (7 Δεκεμβρίου 1773 ν.η.) του Renier προς τη Σύγκλητο]. Στη συνέχεια ο Ορλώφ ίδρυσε άλλο σχολείο στην Πίζα και στα 1775 το σχολείο αυτό μεταφέρθηκε στην Πετρούπολη. Για τα σχολεία αυτά βλ.: Παλαιολόγου, I, ό.π., τόμ. 2 (1878), σ. 463, 464. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 257. - Legrand, ό.π., σ. 193. - Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 415. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 103, 104, 104 σημ. 6. - Batalden, ό.π., σ. 30, 3', 121 σημ. 80. Για το σχολείο στην Πίζα βλ. και N. Ανδριώτη. Το χρονικό του Άμστερδαμ, "Νέα Εστία", τόμ. 10 (1931), σ. 915-916. - Βαγγέλη Σκουβαρά, Ιωάννης Πρίγκος (1725;-1789). Η ελληνική παροικία του Άμστερνταμ. Η σχολή και η βιβλιοθήκη Ζαγοράς, "Θεσσαλικά Χρονικά", τόμ. 9 (1964), σ. 206, 206 σημ. 3, σ. 207. [Ο Ανδριώτης και ο Σκουβαράς σταχυολογούν τις πληροφορίες από τους κώδικες Πρίγκου της Κοινοτικής βιβλιοθήκης Ζαγοράς]. Αξίζει να προσθέσουμε εδώ ότι, σύμφωνα με τα λεγόμενα του S. R. Voronzov, η ιδέα της αποστολής Ελληνόπουλων στη Ρωσία για εκπαίδευση ανήκει στο Μοτσενίγιο. Βλ. Παλαιολόγου, Περί του κόμητος Μοτσενίγιο, ό.π., σ. 716.

180. Για την ημερομηνία βλ. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Co. Mocenigo", φ. 8^v. Λεπτομέ-

Βενετούς και ο φίλος του, ο Giovanni Del Turco. Ο Del Turco μεταφέρθηκε και αυτός στην Κέρκυρα, όπου και ανακρίθηκε, αλλά τελικά αφέθηκε ελεύθερος, γιατί αποδείχτηκε ότι δεν είχε παραβιάσει κανένα βενετικό νόμο. Οι Βενετοί του πρότειναν να τον πάνε όπου θέλει ως επανόρθωση για την ταλαιπωρία στην οποία τον υπέβαλαν. Ο Del Turco εξέφρασε την επιθυμία να πάει στο ρωσικό στόλο στο Αιγαίο. Πραγματικά, ο Renier τον έστειλε στη Ζάκυνθο και έδωσε εντολή στον αρχηγό του στόλου Boldù να του βρει σίγουρο πλοίο για να πάει από εκεί στο Αιγαίο. Το πλοίο βρέθηκε, αλλά οι ενάντιοι άνεμοι εμπόδιζαν την αναχώρησή του. Το γεγονός όμως της αναγκαστικής παραμονής του πάνω σε πλοίο επί 15 μέρες έκαναν τον Del Turco να θεωρήσει αυτή την αργοπορία ως νέα κράτηση, γιατί ο διοικητής του στόλου του είχε απαγορεύσει τόσο την κάθοδό του στη στεριά όσο και οποιαδήποτε επαφή του με τους Ζακυνθινούς. Αυτές τις λεπτομέρειες για τη σύλληψή του και την ανγκαστική παραμονή του πάνω στο πλοίο του βενετικού στόλου "Trittone" στο λιμάνι της Ζακύνθου, ο Del Turco τις έγραψε σε γράμμα του προς το γραμματέα της ρωσικής αποστολής στο Λιβόρνο Ivan Vasil'evič Milovskij¹⁸¹. Ολοκληρώνοντας τέλος το γράμμα του ο del Turco, ανέφερε ορισμένες πληροφορίες και προσωπικές απόψεις για τη σύλληψη και του Μοτσενίγου. Ανέφερε δηλ. ότι μετά τη δική του σύλληψη δε συναντήθηκε καθόλου με το Μοτσενίγο, γιατί, όταν μετέφεραν το Μοτσενίγο στην Κέρκυρα, αυτός είχε ήδη αναχωρήσει από εκεί για τη Ζάκυνθο. Πρόσθετε επίσης ότι στη Βενετία υπήρχαν δυο κόμματα. Το πρώτο αποφάσιζε για τις δημόσιες υποθέσεις με ευθύτητα και τιμιότητα, ενώ το δεύτερο αποτελούνταν από ανθρώπους "που δεν είχαν βγει ποτέ από τα σπίτια τους και καθοδηγούνταν από τους Inquisitori di Stato". Στην περίπτωση που υπερίσχυε το δεύτερο κόμμα, τότε όλα ήταν πιθανά για τη ζωή του Μοτσενίγου. Γι' αυτό, κλείνοντας το γράμμα του ο Del Turco, έγραφε στον Milovskij να εισηγηθεί στον Α. Ουλώφ πως η Ρωσία έπρεπε να ζητήσει να επιστρέψει ο Μοτσενίγος υγιής¹⁸².

Η σύλληψη του Μοτσενίγου στις 9 Οκτωβρίου 1773 έγινε με

ρειες για τη σύλληψή του βλ. Παλαιολόγου. Περί του κόμητος Μοτσενίγου, ό.π., σ. 717, 718. Πρβλ. κα. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 52.

181. Βλ. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1024, αντίγραφο γράμματος του Del Turco στις 19 Δεκεμβρίου 1773 ν.η., συνημμένο ως αρ. 1 στην αναφορά του Renier αρ. 44 (26 Δεκεμβρίου 1773). (Στο αντίγραφο του γράμματος του Del Turco αναφέρεται ως Milovki. Για το πλήρες όνομά του βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 124).

182. Ό.π.. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του φίλου του Μοτσενίγου S. R. Voronzov, δεν ήταν σπάνιο φαινόμενο για τους Βενετούς να χρησιμοποιούν το δηλητήριο σε παρόμοιες περιπτώσεις. Βλ. Παλαιολόγου, Περί του κόμητος Μοτσενίγου, ό.π., σ. 719. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 52, 53. Πρβλ. και Χιώτου, ό.π., σ. 468, 469.

βάση τις γενικές οδηγίες που είχε στείλει η Σύγκλητος στο Γενικό Προβλεπτή της Θάλασσας στις 14 Αυγούστου 1773, στην περίπτωση που ο Μοτσενίγος παρέβαινε τους βενετικούς νόμους¹⁸³. Στο μεταξύ, δεν είχε φτάσει ακόμη στη Βενετία η είδηση της σύλληψης του Μοτσενίγου, όταν στις 20 Νοεμβρίου 1773 η Σύγκλητος αποφάσισε... τη σύλληψή του¹⁸⁴. Ειδοποίησε τον Renier να διατάξει τους Pasqualigo και Boldù να συλλάβουν το Μοτσενίγο και να τον μεταφέρουν στην Κέρκυρα, εφόσον βέβαια ο Μοτσενίγος παρέμενε στη Ζάκυνθο και μετά την αποχώρηση του ρωσικού στόλου από εκεί¹⁸⁵. Ταυτόχρονα έστειλαν και ένα υπόδειγμα επιστολής που έπρεπε να στείλει ο Renier στον Spiridon. Με αυτό θα του περιέγραφε τους λόγους για τους οποίους συνέλαβαν το Μοτσενίγο (συγκεκριμένες παραβάσεις της βενετικής νομοθεσίας) αλλά παράλληλα θα του πρόσφερε και την απελευθέρωσή του ως ένδειξη εκτίμησης της Βενετίας προς το πρόσωπο της αυτοκράτειρας Αικατερίνης. Κλείνοντας την επιστολή ο Renier έπρεπε να διαμαρτυρηθεί ευγενικά στον Spiridon για την παραμονή του ρωσικού στόλου στη Ζάκυνθο και να του ζητήσει διαβεβαιώσεις ότι δε θα πλησίαζαν ξανά τα ρωσικά πλοία στις κτήσεις της Βενετίας, σύμφωνα βέβαια και με τις υποσχέσεις που είχε δώσει η Αικατερίνη¹⁸⁶.

Υπακούοντας στην εντολή της Συγκλήτου, ο Renier έστειλε στον Spiridon τον αντισυνταγματάρχη Giovanni Ambeliscopulo Dadich¹⁸⁷, ο οποίος αναχώρησε από τη Ζάκυνθο στις 29 Δεκεμβρίου 1773 με το πλοίο "Trittone"¹⁸⁸. Φτάνοντας στην

183. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Co. Mocenigo", φ. 8^v. Πρβλ. σ. 293 της διατριβής.

184. Επίσημα η είδηση της σύλληψης του Μοτσενίγου έφθασε στη Βενετία στις 22 Νοεμβρίου 1773 ν.η.. Βλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 51], bob. 239, αναφορά του Corradini στις 24 Νοεμβρίου 1773.

185. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Co. Mocenigo", φ. 8^{r-v}.

186. Αντίγραφο της επιστολής βλ. ό.π., σ. 3^{r-v}, 20 Νοεμβρίου 1773. Βλ. και ό.π., fasc. "Memoriali dell' incaricato ...", φ. 50^r, 9 Απριλίου 1774, σπάντηση της Συγκλήτου στο μνημόνιο του Μαρούτση για το Μοτσενίγο, όπου μνημονεύει την επιστολή προς τον Spiridon. Πρβλ. και Παλαιολόγου, Περί του κόμητος Μοτσενίγου, ό.π., σ. 718. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 53.

187. Πρβλ. σ. 223-233 της διατριβής για ανάλογη αποστολή του Dadich στον Α. Ορλώφ στο Ναβαρίνο (Μάιος 1770).

188. Πάνω στο ίδιο πλοίο είχε επιβιβαστεί ο Del Turco για να πάει στο Αιγαίο. (Βλ. σ. 297, 297 σημ. 181 της διατριβής γράμμα του Del Turco με ημερομηνία 19 Δεκεμβρίου 1773). Δε γνωρίζουμε αν δέκα μέρες αργότερα (που αναχώρησε ο Dadich για το Αιγαίο) ο Del Turco ήταν ακόμη πάνω στο "Trittone". Πάντως ο Dadich δεν αναφέρει τίποτε για τον Del Turco στην αναφορά που έκανε όταν επέστρεψε από την αποστολή

Πάρο, όπου ήταν η βάση του ρωσικού στόλου, είχε συζητήσεις με τους Ρώσους για το θέμα του Μοτσενίγου, των Ελλήνων προσφύγων, καθώς επίσης και της μακρόχρονης παραμονής μοίρας του ρωσικού στόλου στη Ζάκυνθο. Ο Dadich υποστήριξε ότι ποτέ κανένας δεν είδε το Μοτσενίγο στη Ζάκυνθο να φορά ποδή Ρώσου αξιωματικού, αφού - όπως ισχυριζόταν ο ίδιος ο Μοτσενίγος - βρισκόταν στην υπηρεσία της Ρωσίας για πολύ καιρό. Όσο για τους Μοραίτες πρόσφυγες, διαβεβαίωσε τους Ρώσους ότι οι Βενετοί δεν παρέδωσαν κανένα στους Τούρκους. Στα περάσματά του όμως για τη μακρόχρονη παραμονή του ρωσικού στόλου στη Ζάκυνθο, γεγονός που ερχόταν σε αντίθεση με τη διαβεβαίωση που είχε δώσει η Αικατερίνη ότι θα σεβόταν τη βενετική ουδετερότητα και τις δεσμεύσεις της Βενετίας απέναντι στην Τουρκία από τη συνθήκη του Πασάροβιτς, οι Ρώσοι απάντησαν ότι η παράταση οφειλόταν στον αιφνίδιο θάνατο του διοικητή της μοίρας Στέφανου Vassilowitz και στην αναγκαστική ταφή του στη Ζάκυνθο¹⁸⁹. Ο Spiridon μάλιστα έδωσε και έγγραφη απάντηση στην επιστολή του Renier που του επέδωσε ο Dadich¹⁹⁰. Στην επιστολή του έδωσε απάντηση σε όλα τα θέματα που του είχε θέσει ο Renier με τη δική του επιστολή στις 14 Δεκεμβρίου 1773 ν.η.. Αρχικά αναφέρθηκε στην υπόθεση του Μοτσενίγου και εξέφρασε την έκπληξή του για τη σύλληψή του. Υποστήριξε ότι μπορούσε να αποδειχτεί πως ο Μοτσενίγος βρισκόταν στη ρωσική

του. Αξίζει να προσθέσουμε εδώ ότι η Σύγκλητος με νέες οδηγίες που έστειλε στις 8 Ιανουαρίου 1774 ν.η. στον Renier τον διέταξε να αναβάλει την αποστολή απεσταλμένου του στον Spiridon. Ο Dadich όμως είχε ήδη αναχωρήσει για το Αιγαίο. Βλ. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Co. Mocenigo", φ. 8^v.

189. Πολλές λεπτομέρειες για την παραμονή του στα νερά της Πάρου και τις συζητήσεις του με τους Ρώσους έδωσε ο Dadich στην αναφορά που υπέβαλε, όταν επέστρεψε, στο διοικητή του στόλου Paolo Boldù. Ο Dadich αναχώρησε από την Πάρο το πρωί της 1 Φεβρουαρίου 1774 ν.η. και επέστρεψε στη Ζάκυνθο το βράδυ της 5 Φεβρουαρίου 1774 ν.η.. Η αναφορά του φέρει ημερομηνία 6 Φεβρουαρίου 1773 m.v. [=1774]. Βλ. ASV, Pronveditori da Terra e da Mar, filza 1024, αντίγραφο της αναφοράς του Dadich συνημμένο ως αρ. 1 στην αναφορά αρ. 51 (23 Φεβρουαρίου 1773 m.v. [=1774]) του Renier προς τη Σύγκλητο. Η αναφορά του Dadich είναι ενδιαφέρουσα, γιατί περιέχει πολλές πληροφορίες και για τις ναυτικές δυνάμεις των Ρώσων στο Αιγαίο κατά τον Ιανουάριο του 1774 (ονόματα και αριθμό πλοίων, πληροφορίες για τα πυροβόλα τους, καταγραφή της ρωσικής ιεραρχίας κ.ά.).

190. Βλ. ό.π., επιστολή του Spiridon προς τον Renier στα ρωσικά με ημερομηνία 20 Ιανουαρίου 1774 π.η., συνημμένη ως αρ. 4 στην αναφορά αρ. 51 (23 Φεβρουαρίου 1773 m.v. [=1774]) του Renier. Το συνημμένο αρ. 5 είναι η μετάφρασή της στα ιταλικά.

υπηρεσία από το δίπλωμα που κατείχε. Αναφέρθηκε επίσης και στα γράμματά του προς το Μοτσενίγο - που βρέθηκαν στο σπίτι του τελευταίου κατά τη σύλλησή του - από τα οποία αποδεικνυόταν ότι πραγματικά ο Μοτσενίγος είχε επιφορτισθεί επίσημα από τους Ρώσους να προσφέρει βοήθεια και προστασία στους Έλληνες πρόσφυγες. Εξέφρασε την πικρία του γ.α το ότι η Σύγκλητος της Βενετίας συμπεριφερόταν σαν να ήταν περισσότερο φίλη των Τούρκων παρά των χριστιανών. Θα ενημέρωνε για τη σύλληψη του Μοτσενίγου τον Α. Ορλώφ, ενώ παράλληλα έγραφε στους Βενετούς ότι θα έπρεπε να έρθουν σε συνεννόηση γι' αυτή την υπόθεση με τον εκεί αντιπρόσωπο της Ρωσίας, το Μαρούτση. Στο μεταξύ μέχρι τη λήξη της υπόθεσης - θα έπρεπε να γνωρίζουν οι Βενετοί ότι - ο Μοτσενίγος θα βρισκόταν κάτω από τη ρωσική προστασία και έπρεπε να του αποδώσουν ό,τι του είχαν πάρει κατά τη σύλλησή του.

Στη συνέχεια της επιστολής του ο Spiridon απάντησε και στις βενετικές διαμαρτυρίες για την παραμονή μοίρας του ρωσικού στόλου στη Ζάκυνθο το φθινόπωρο του 1773. Υποστήριξε ότι τα Επτάνησα, μια και ήταν τόσο κοντά στην Οθωμανική αυτοκρατορία, ήταν και πολύ κοντά στο θέατρο των επιχειρήσεων του ρωσικού στόλου εναντίον των Τούρκων. Ήταν φυσικό λοιπόν εξαιτίας αντίθετων ανέμων μερικά πλοία του ρωσικού στόλου να πλησιάσουν στις ακτές των νησιών. Παρόλα αυτά, οι Ρώσοι προσπαθούσαν να τηρήσουν τις υποσχέσεις-δεσμεύσεις της Αικατερίνης προς τους Βενετούς ότι ο στόλος της θα σεβαστεί την βενετική επικράτεια. Ορισμένες ουδέτερες δυνάμεις είχαν επιτρέψει σε πλοία του ρωσικού στόλου να χρησιμοποιήσουν τα λιμάνια τους σε περίπτωση θαλασσοταραχής ή για προμήθειες τροφίμων και νερού. Ακριβώς για τον τελευταίο λόγο πήγε στη Ζάκυνθο αυτή η μικρή μοίρα του στόλου. Ο θάνατος όμως του διοικητή της μοίρας¹⁹¹ ανέβαλε τον απόπλου των πλοίων, γιατί έπρεπε να κηδευτεί με τις απαιτούμενες από το αξίωμά του στρατιωτικές τιμές, πράγμα που έγινε με την έγκριση του διοικητή της Ζακύνθου. Αφού επέστρεψε το ρωσικό άγημα στα πλοία και αφού έγιναν οι απαιτούμενες προμήθειες, ινακώρησε η μοίρα χωρίς να προκαλέσει κανένα άλλο πρόβλημα¹⁹².

Ο Spiridon δε δέχτηκε την πρόταση των Βενετών για την παράδοση του Μοτσενίγου, γιατί - θεωρώντας τη σύλλησή του ως προσβολή στη ρωσική αξιοπρέπεια - φαίνεται ότι επιθυμούσε κάποια ικανοποίηση ως επανόρθωση από την πλευρά των Βενετών. Παρέπεμψε λοιπόν τους Βενετούς στο Μαρούτση για την επίλυση

191. Από λάθος του μεταφραστή ο διοικητής της μοίρας αναφέρεται στο κείμενο ως Novoscenon. Το σωστό όμως είναι Vassilowitz. Βλ. σ. 294 της διατριβής. Για το όνομα Novoscenon δε βρήκαμε κάποια αρχειακή ή βιβλιογραφική ένδειξη.

192. Ο Spiridon έγραψε την επιστολή ευρισκόμενος στο ρωσικό πλοίο "Ευρώπη", που ήταν ελλιμενισμένο στη Νάουσα της Πάρου.

της υπόθεσης. Όσο για το θάνατο του Vassilowitz, που επικαλέστηκε ο Spiridon (προφορικά και γραπτά) ως δικαιολογία για την παραμονή της μοίρας στη Ζάκυνθο, συνέβηκε μεν στην πραγματικότητα, ήταν όμως μια εύσχημη πρόφαση, αφού και πάλι δεν μπορεί να δικαιολογήσει παραμονή στόλου για +0 σχεδόν μέρες¹⁹³. Το ότι η παραμονή του στόλου σχετιζόταν με τους Έλληνες πρόσφυγες αποδεικνύεται και από το εξής γεγονός: Μετά την αναχώρηση του ρωσικού στόλου από τη Ζάκυνθο και τη σύλληψη του Μοτσενίγου, αρκετοί από τους Μοραίτες αγέτες των προσφύγων έφυγαν από τη Ζάκυνθο, ενώ οι Βενετοί συνέχιζαν τις πιέσεις τους για την αναχώρηση και των υπόλοιπων προσφύγων¹⁹⁴.

Ο Dadich μετέφερε στον Renier και ένα άλλο γράμμα του Spiridon με το οποίο του εξέφραζε έμμεσα τα παράπονά του για τον τρόπο που συνελήφθηκε ο Μοτσενίγος. Αξίζει να αναφερθεί ότι ο αντισυνταγματάρχης που είχε συλλάβει το Μοτσενίγο ήταν ο ... Dadich¹⁹⁵.

Στο μεταξύ, η υπόθεση του Μοτσενίγου προκάλεσε πολλές συζητήσεις και στους διπλωματικούς κύκλους των ξένων πρεσβευτών στη Βενετία¹⁹⁶. Στις 13 Νοεμβρίου 1773 ο Incisa di Camerana πληροφορούσε την κυβέρνησή του ότι - όπως έμαθε από ένα μεγαλέμπορο Έλληνα της Βενετίας τον οποίο θεωρούσε

193. Για τους λόγους που ο Spiridon απέρριψε τη βενετική πρόταση βλ. Παλαιολόγου, Περί του κόμητος Μοτσενίγου, σ. 718. Για το θάνατο του Vassilowitz βλ. και Χιώτου, ό.π., σ. 471. Σύμφωνα με τον περιηγητή Sauveur, υπήρξε διάσταση απόψεων για τον τόπο ταφής του Vassilowitz. Ο διοικητής της Ζακύνθου υποστήριζε ότι έπρεπε να ταφεί στο ναό που βρισκόταν στο λοιμοκαθατήριο, γιατί ο Vassilowitz ήταν σε καριντίνα. Οι Ρώσοι όμως ζητούσαν να τον θάψουν σε ορθόδοξο ναό. Αγνόησαν λοιπόν το Βενετό διοικητή και με πολυπληθή ακολουθία ναυτών και αξιωματικών πέρασαν μέσα από την πόλη της Ζακύνθου και τον ενταφίασαν στο ναό του Αγ. Κων/νου στη νότια παραλία της πόλης. Βλ. ό.π..

194. Βλ. ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1024, αναφορά αρ. 41 (7 Δεκεμβρίου 1773 του Renier προς τη Σύγκλητο.

195. Το γράμμα του Spiridon στα ρωσικά είναι το συνημμένο αρ. 10 στην αναφορά αρ. 51 (23 Φεβρουαρίου 1773 m.v. [=1774]) του Renier. Η ιταλική του μετάφραση είναι το συνημμένο αρ. 11 στην ίδια αναφορά. (Βλ. ό.π., αναφορά αρ. 51). Δε σχολιάζουμε το δεύτερο γράμμα του Spiridon, γιατί το περιεχόμενό του σχεδόν συμπίπτει με αυτά που αναφέρει ο S. R. Voronzov για τη σύλληψη του Μοτσενίγου. (Βλ. Παλαιολόγου, Περί του κόμητος Μοτσενίγου, ό.π., σ. 717, 718).

196. Βλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 51], b. b. 239, αναφορά του Corradini στις 27 Οκτωβρίου 1773. Βλ. και ό.π., αναφορά του ίδιου στις 3 Νοεμβρίου 1773.

αξιόπιστη πηγή - η εμφάνιση του ρωσικού στόλου στη Ζάκυνθο έγινε για τον εξής σκοπό: να δείξει η Ρωσία στη Βενετία ότι ενδιαφερόταν για την τύχη των Ελλήνων προσούγων που βρίσκονταν εκεί και να πετύχει έτσι καλύτερη συμπεριφορά απέναντί τους από τη βενετική κυβέρνηση¹⁹⁷. Μια βδομάδα αργότερα ξανά ο Incisa di Camerana έγραφε για τις τηλεγραφίες που έφθαναν στη Βενετία ότι η συμπεριφορά του Μοτσενίγου μπορούσε να προκαλέσει τη δυσaréσκεια του σουλτάνου. Συμπλήρωνε ο Incisa di Camerana ότι οι διαδόσεις αυτές έφεραν το Μοτσενίγο να έχει συλληφθεί και να έχει μεταφερθεί στην Κέρκυρα¹⁹⁸. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι διαδόσεις αυτές, που αποδείχτηκε ότι ανταποκρίνονταν στην αλήθεια, είχαν ήδη κυκλοφορήσει στη Βενετία στις 20 Νοεμβρίου 1773, ημερομηνία που έγραψε την αναφορά του ο Incisa di Camerana. Γνωρίζουμε όμως ότι δεν είχε ενημερωθεί ακόμη επίσημα η Σύγκλητος της Βενετίας από το Γενικό Προβλεπτή της Θάλασσας Renier, αφού την ίδια μέρα του έστειλαν εντολή ... να συλλάβει το Μοτσενίγο¹⁹⁹.

Η επίσημη πληροφορία για τη σύλληψη του Μοτσενίγου έφθασε στη Βενετία το βράδυ της 22 Νοεμβρίου 1773²⁰⁰. Σύμφωνα με τον Corradini, γραμματέα της αυστριακής πρεσβείας στη Βενετία, η σύλληψή του προκάλεσε έντονη ανησυχία στους Έλληνες όχι μόνο της Ανατολής (Levante) αλλά και της Βενετίας. Θεώρησαν τη σύλληψη του Μοτσενίγου ως προδοσία από την πλευρά της Ρωσίας. Έβλεπαν δηλ. τους εαυτούς τους να έχουν χάσει τις δουλειές τους, τις περιουσίες τους και τις οικογένειές τους υπακούοντας στα κελεύσματα και τις υποσχέσεις των Ρώσων, ενώ αυτοί τους πρόδωσαν, με αποτέλεσμα να χάσουν και αυτούς τους ηγέτες τους, όπως το Μοτσενίγο και άλλους. Η διάχυτη ελληνική πικρία προς τους Ρώσους, όταν έγινε γνωστή η σύλληψη του Μοτσενίγου, έκανε τον Corradini να συμπεραίνει ότι, και αν ακόμη έφθαναν και νέες ενισχύσεις στο ρωσικό στόλο της Μεσογείου, αυτές δε θα έφθαναν για να ξανακερδίσουν οι Ρώσοι την εμπιστοσύνη των Ελλήνων²⁰¹.

197. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 43], bob. 171, 13 Νοεμβρίου 1773.

198. Ό.π., 20 Νοεμβρίου 1773.

199. Πρβλ. σ. 298, 298 σημ. 184 της διατριβής.

200. Πρβλ. σ. 298 σημ. 184 της διατριβής.

201. Για την ανησυχία και τα αισθήματα πικρίας των Ελλήνων, όταν έγινε γνωστή η σύλληψη του Μοτσενίγου, καθώς και για τις σκέψεις του Corradini, βλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 51], bob. 239, αναφορά του ίδιου στις 2- Νοεμβρίου 1773. Έγραφε χαρακτηριστικά ο Corradini: "La sera 22 stante e qui giunta nave, procedente dal Zante coll' avviso che al Provveditore di quell' isola sia riuscito di far arrestare il noto partitante Russo, conte Demetrio Mocenigo, la di cui caduta mette in apprensione estrema li Greci tutti del

Με νέα του αναφορά στις 27 Νοεμβρίου 1773 ο Incisa di Camerana ενημέρωσε την κυβέρνησή του για το ότι η παράταση της παραμονής του ρωσικού στόλου στη Ζάκυνθο οφειλόταν ενμέρει και στο θάνατο ενός από τους αρχηγούς αυτού του στόλου [του Vassilowitz]. Τους έγραψε επίσης για τους Ρώσους που αρνήθηκαν να υποβληθούν πρώτα σε κάθαρση (καραντίνα), πριν αποβιβαστούν στο νησί και συνοδεύσουν τον Vassilowitz κατά την κηδεία του - μια πράξη που παραβίαζε τους βενετικούς νόμους περί υγείας - καθώς και για το ότι η σύλληψη του Μοτσενίγου έγινε μετά την αναχώρηση του στόλου²⁰².

Στο μεταξύ, το Φεβρουάριο του 1774, πριν δηλ. φτάσει η αναφορά του Dadich στη βενετική Σύγκλητο, στη Βενετία γίνονταν πολλές συσκέψεις για να αποδείξουν τόσο προς τους Ρώσους όσο και προς τους Τούρκους ότι η συμπεριφορά τους στη Ζάκυνθο ήταν μέσα στα πλαίσια της ουδετερότητας που είχαν διακηρύξει²⁰³. Αλλά και μετά την άφιξη της αναφοράς του Dadich οι συσκέψεις συνεχίζονταν, γιατί αυξήθηκε η ρωσική πίεση προς τους Βενετούς. Οι Ρώσοι θεωρούσαν τη σύλληψη του Μοτσενίγου ως προσβολή προς το αξίωμα που κατείχε και την υπηρεσία στην οποία βρισκόταν, και γι' αυτό το λόγο ζητούσαν από τους Βενετούς όχι μόνο να τον απελευθερώσουν αλλά και να επανορθώσουν για την προσβολή. Σύμφωνα μάλιστα με την απάντηση του Spiridon στην επιστολή του Renier²⁰⁴, ο Μαρούτσης διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο σ' αυτές τις πιέσεις²⁰⁵. Επίσημο όμως μνημόνιο για την απελευθέρωση του Μοτσενίγου υπέβαλε ο Μαρούτσης στις 2 Απριλίου 1774²⁰⁶. Του είχε έρθει σχετική ειδοποίηση από την Πετρούπολη για την υποβολή αυτού του μνημονίου, ύστερα από τις συνεχείς αναφορές

Levante, e quelli ancora che si trovano in questa città, li quali dopo di avere sacrificate alli promesse, sparse a nome della Zara in tutte le isole dell' Arcipelago dalli comandanti Russi le loro sostanze, il loro commercio, e sino le loro famiglie, ormai si dicono apertamenti traditi, e ciò tanto piu, che al presente vedono perduti Il Mozenigo ... cosichè, se il fanatismo non facesse stravedere, su quanto accade, si potrebbe congeturare che qualunque sieno li rinforzi che si attendono dalla flotta, questi non basterano ormai piu per conciliargli la credenza di quei popoli...".

202. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 43], bob. 171, 27 Νοεμβρίου 1773.

203. Ό.π., αναφορά του Incisa di Camerana στις 19 Φεβρουαρίου 1774.

204. Βλ. σ. 300 της διατριβής.

205. Για το ότι οι Ρώσοι θεώρησαν ως προσβολή τη σύλληψη του Μοτσενίγου, καθώς και για τις πιέσεις του Μαρούτση βλ. Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 51], bob. 240, αναφορά του Corradini στις 12 Μαρτίου 1774.

206. Πρβλ. σ. 290 της διατριβής.

που τους είχε στείλει ο Μαρούτσης για την υπόθεση Μοτσενίγου²⁰⁷. Η Συγκλήτος απάντησε στο μνημόνιο του Μαρούτση στις 9 Απριλίου 1774, χρησιμοποιώντας παρόμοιες εκφράσεις με την επιστολή του Renier που είχε διαβιβάσει ο Dačich στον Spiridon. Αρχικά οι Βενετοί του απαρίθμησαν τα παραπτώματα του Μοτσενίγου (ανυπακοή του στους νόμους τους, δηλ. παραβίαση νόμων υγείας²⁰⁸, καθώς και παράνομη ενασχόλησή του με το θέμα των Ελλήνων προσφύγων που είχαν καταφύγει στη Ζάκυνθο), τα οποία δικαιολογούσαν τη σύλληψή του. Απαντώντας λοιπόν στο μνημόνιο του Μαρούτση, υπόσχονταν ότι θα απελευθερώσουν το Μοτσενίγο εξορίζοντάς τον ταυτόχρονα για όλη του τη ζωή από τη βενετική επικράτεια. Πρόσθεταν όμως ότι θα ειδοποιούσαν το Γενικό Προβλεπτή της Θάλασσας να αποστείλει το Μοτσενίγο στον Spiridon με την απαραίτητη συνοδεία, όπως τους είχε ζητήσει ο Μαρούτσης. Όλα αυτά τα έκαναν ως ένδειξη καλής θέλησης και σεβασμού προς την αυτοκράτειρα της Ρωσίας. Ζητούσαν λοιπόν από το Μαρούτση ως αντάλλαγμα να ανανεώσει η Αικατερίνη τις οδηγίες που είχε δώσει στους διοικητές του στόλου της, ότι δηλ. δεν έπρεπε να προκαλούν βλάβες στις κτήσεις, τα λιμάνια και τη σημαία²⁰⁹ της Βενετίας, αλλά ότι, αντίθετα, έπρεπε να σέβονται τις συμφωνίες που είχε συνάψει η Βενετία με άλλα κράτη¹⁰.

Την ίδια μέρα (9 Απριλίου 1774) ειδοποίησαν και το Γενικό Προβλεπτή της Θάλασσας για την απόφασή τους. Ενημέρωσαν επίσης και τους πρεσβευτές τους στη Βιέννη και την Κων/πολη, ώστε να είναι ενήμεροι της υπόθεσης στην περίπτωση που ανακινούνταν κάποιο θέμα είτε από τον Golitsyn είτε από τους Τούρκους αντίστοιχα²¹¹. Έτσι, ύστερα από φυλάκιση αρκετών μηνών, ο Μοτσενίγος απελευθερώθηκε από τους Βενετούς και παραδόθηκε στους Ρώσους στην Πάρο²¹². Από εκεί αναχώρησε

207. Βλ. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 43], b-об. 167, αναφορά του Incisa di Camerana στις 16 Απριλίου 1774.

208. Οι Βενετοί θεώρησαν υποκινητή και υπεύθυνο το Μοτσενίγο για την έξοδο στη Ζάκυνθο αγήματος του ρωσικού στόλου για την κηδεία του Vassilowitz, χωρίς να έχουν υποβληθεί οι άντρες του πρώτα σε κάθαρση.

209. Με τη λέξη σημαία εννοούσαν τα πλοία που έφεραν τη βενετική σημαία.

210. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II. fasc. "Memoriali dell' incaricato...", φ. 50^{r-v}, 9 Απριλίου 1774, αντίγραφο της απάντησης της Συγκλήτου στο μνημόνιο του Μαρούτση. Πρβλ. και ό.π., fasc. "Co. Mocenigo", φ. 9^r.

211. Ό.π., fasc. "Co. Mocenigo", φ. 9^r. Βλ. και ASV, Provveditori da Terra e da Mar, filza 1025, αναφορά αρ. 61 (14 Μαΐου 1774) του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας για το ότι έλαβε τις οδηγίες της Συγκλήτου για την τύχη του Μοτσενίγου.

212. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II. fasc.

για το Λιβόρνο μαζί με την οικογένειά του στις 14 Οκτωβρίου 1774 ν.η., αφού είχε πια λήξει ο ρωσοτουρκικός πόλεμος²¹³. Όμως η ποιινή της διαρκούς εξορίας του από τη Βενετία και τις κτήσεις της παρέμεινε σε ισχύ και θα δημιουργήσει τροβλήματα στις ρωσοβενετικές σχέσεις κατά το 1776, όταν ο Μοτσενίγος θα θελήσει να επιστρέψει στην Ιταλία (και να διαπιστευθεί και στη Βενετία) ως γενικός επίτροπος του ναυτικού της Ρωσίας με δικαιοδοσία σε όλα τα λιμάνια της Ιταλίας²¹⁴.

Κλείνοντας τέλος την υπόθεση Μοτσενίγου στα 1773-74 πιστεύουμε ότι αξίζει να προστεθεί ένα ακόμη στοιχείο. Αφορά τις σχέσεις ανάμεσα στο Μαρούτση και το Μοτσενίγο. Φαίνεται ότι ο Μοτσενίγος ζήτησε το Μαρούτση και εποφθαλιούσε τη θέση του αντιπροσώπου της Ρωσίας στη Βενετία, που κατείχε ο Μαρούτσης²¹⁵. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του στενού φίλου του Μοτσενίγου S. R. Voronzov, ο Μοτσενίγος ήθελε να υπηρετήσει τη Ρωσία από πολιτική θέση και όχι από στρατιωτική, έχοντας βέβαια υπόψη του την περίπτωση του Μαρούτση²¹⁶. Ο Μοτσενίγος βρισκόταν στη Βενετία, όταν ο Μαρούτσης είχε επιστρέψει από τη Ρωσία με τον τίτλο του επιτετραμμένου και με ρωσικό παράσημο²¹⁷. Οι ρωσικές τιμές προς το Μαρούτση έκαναν το Μοτσενίγο να σκεφτεί ότι "... εάν μεταβάς εις Πετρώπολιν επιστρέψει μεθ' ήττονος βαθμού του Μαρούτζη, όστις ήτο πολύ κατώτερος αυτού την τε καταγωγήν και τα λοιπά, τούτο θέλει προσβάλλη τους οικείους και ομωύμους αυτώ και επισέρει αυτώ εν τε τη Ζακύνθω και τη λοιπή Ελλάδα αίσχος και κλεύην. Ανέβαλλε λοιπόν τον σκοπόν αυτού ..."²¹⁸. Τις παραπάνω πληροφορίες ο Voronzov τις είχε λάβει από τον ίδιο το Μοτσενίγο. Είναι αποκαλυπτική η σκέψη του Μοτσενίγου ότι τυχόν αξίωμα κατώτερο από του Μαρούτση θα πρόσβαλλε όχι μόνο τον ίδιο σε πανελλήνιο επίπεδο αλλά και τους συγγενείς του, αφού αυτός ήταν ευγενής, ενώ η καταγωγή του Μαρούτση ήταν

"Co. Mocenigo", φ. 9^ο. Βλ. και Venturi, Settecento. ό.π., σ. 53.

213. Για την αναχώρηση του Μοτσενίγου από την Πέδρο βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 720, αναφορά του Βενετού προξένου στη Μεσσήνη την 1 Νοεμβρίου 1774. (Ο Μοτσενίγος έφθασε στη Μεσσήνη στις 26 Οκτωβρίου 1774 ν.η. με τη ρωσική φρεγάτα "Πάρος" και αναχώρησε από εκεί για το Λιβόρνο στις 29 του ίδιου μήνα, βλ. ό.π.).

214. Βλ. Alberti, ό.π., τόμ.9-10(1931), σ.257. Για το πρόβλημα που δημιουργήθηκε στα 1776 βλ. σ.330,331 της διατριβής.

215. Βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 52.

216. Βλ. Παλαιολόγου, Περί του κόμητος Μοτσενίγου. ό.π., σ. 714.

217. Ό.π., σ. 713. Ο Μαρούτσης είχε επιστρέψει το Νοέμβριο του 1768. Πρβλ. σ. 80 της διατριβής.

218. Παλαιολόγου, Περί του κόμητος Μοτσενίγου, ό.π., σ. 713.

πολύ ασήμαντη! Επίσης, ξανά μέσω του Voronzov, ο Μοτσενίγος αφήνει έμμεσα να διαφανεί ότι θεωρούσε μηδενικές τις υπηρεσίες που πρόσφερε ο Μαρούτσης στη Ρωσία²¹⁹.

Πιθανόν ο Μαρούτσης να γνώριζε τις διαθέσεις του Μοτσενίγου προς το πρόσωπό του και το αξίωμά του. Είναι χαρακτηριστική λοιπόν μια συζήτηση ανάμεσα στο Μαρούτση και τον Incisa di Camerana στις 15 Απριλίου 1774, δηλ. λίγες μέρες μετά την καταφατική απάντηση της βενετικής Σύγκλητου για την απελευθέρωση του Μοτσενίγου. Κατά την εκτίμηση και των δύο, σύμφωνα με τους νόμους της Βενετίας, ο Μοτσενίγος ήταν ένοχος και κανονικά έπρεπε να τιμωρηθεί. Όπως απέφυγε την ποινή - πλην βέβαια της εξορίας - χάρη στην αυτοκράτειρα της Ρωσίας. Ίσως μάλιστα αυτό καθεαυτό το γεγονός της εξορίας, καθώς και η απώλεια της περιουσίας του, θα μπορούσε να του έβγαιναν σε καλό. Και αυτό γιατί η Αικατερίνη πιθανότατα θα αντάμειβε την προσφορά του²²⁰. Πραγματικά, δυο χρόνια αργότερα (1776) ο Μοτσενίγος θα επιστρέψει στην Ιταλία ως γενικός επίτροπος του ναυτικού της Ρωσίας στα ιταλικά λιμάνια και το 1783 θα διοριστεί από την Αικατερίνη ως επιτετραμμένος της στην Τοσκάνη²²¹.

VI) Ζημιές στο βενετικό εμπόριο από κουρσάρους της Ρωσίας.

Σύμφωνα με το Ρώσο διπλωμάτη S. R. Voronzov, οι Ρώσοι φοβήθηκαν μετά τη σύλληψη του Μοτσενίγου από τους Βενετούς μήπως τον δηλητηριάσουν. Γι' αυτό το λόγο ο ναύαρχος Spiridon διέταξε την αντίστοιχη σύλληψη βενετικών εμπορικών πλοίων και τη μεταφορά τους στην Πάρο. Θα προφασίζονταν για την ενέργειά τους αυτή ότι τα βενετικά πλοία μετέφεραν πολεμικά όπλα στους Τούρκους. Επίσης οι Ρώσοι άφησαν να διαδοθεί πως ό,τι θα συνέβαινε στο φυλακισμένο Μοτσενίγο, θα συνέβαινε και στα πληρώματα των βενετικών πλοίων που κρατούνταν στην Πάρο. Και αυτό έγινε για να φοβηθούν οι Βενετοί και να μη δηλητηριάσουν το Μοτσενίγο. Τα αντίποινα αυτά των Ρώσων, σύνθωρα με τον Voronzov, ανάγκασαν τη Σύγκλητο της Βενετίας να αφήσει ελεύθερο το Μοτσενίγο²²².

219. Βλ. ό.π., σ. 719.

220. Για τη συζήτηση Μαρούτση-Camerana στις 15 Απριλίου 1774 βλ. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 43], bob. 167, αναφορά του Incisa di Camerana στις 16 Απριλίου 1774. Για την απώλεια της περιουσίας του Μοτσενίγου βλ. Παλατιολόγου, Περί του κόμητος Μοτσενίγου, ό.π., σ. 718, 719.

221. Πρβλ. σ. 305, 330 της διατριβής. Βλ. και Venturi, Settecento, ό.π., σ. 53.

222. Για τους ισχυρισμούς του Voronzov βλ. Παλατιολόγου,

Είναι γνωστό όμως ότι η Σύγκλητος, ταυτόχρονα με τη διαταγή για τη σύλληψη του Μοτσενίγου, είχε διαβιβάσει στο Γενικό Προβλεπτή της θάλασσας Renier και την εντολή να προσφέρει την απελευθέρωση του Μοτσενίγου στον Spiridon ως ένδειξη καλής θέλησης προς την Αικατερίνη, διώχνοντάς τον μ' αυτό τον τρόπο από τη βενετική επικράτεια²²³. Έτσι καταρρίπτεται αυτή η καταγγελία του Voronzov. Άλλωστε ήταν συνηθισμένη πρακτική των εμπολέμων η σύλληψη πλοίων ουδέτερων κρατών και η κατάσχεση του φορτίου τους, όταν αυτά μετέφεραν τρόφιμα και πολεμοφόδια για τον αντίπαλο. Κατά τη διάρκεια λοιπόν του 1770-1774, που οι Ρώσοι κυριαρχούσαν στο Αιγαίο, πλοία του ρωσικού στόλου και ελληνικά κουρσάρικα έκαναν τακτικές νησιές σε ουδέτερα πλοία και τους έπαιρναν το φορτίο τους - θεωρώντας το ως πολεμική λεία - αν διαπίστωναν ότι προοριζόταν για οθωμανούς υπηκόους. Συχνά όμως πολλά ελληνικά πειρατικά πλοία ύψωναν, χωρίς την έγκριση των Ρώσων τη ρωσική σημαία και επιτίθονταν αδιάκριτα ενάντια στα ουδέτερα πλοία, ακόμη και σε ελληνικά, με αποκλειστικό στόχο τη λεηλασία τους²²⁴. Σ' αυτές τις περιπτώσεις οι Ρώσοι προσπαθούσαν να συλλάβουν τους πειρατές και να επιβάλλουν κάποια τάξη στο Αιγαίο, όπου συνήθως γίνονταν και οι περισσότερες πειρατικές επιθέσεις²²⁵. Εκείνοι όμως οι οποίοι, κατεξοχήν,

Περί του κόμητος Μοτσενίγου, ό.π., σ. 719. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 52. Πρβλ. και σ. 297 της διατριβής, γράμμα του Del Turco προς τον Miloniskij για τους φόβους ως προς την υγεία του Μοτσενίγου.

223. Πρβλ. σ. 298 της διατριβής. Βλ. και Venturi, Settecento, ό.π., σ. 53.

224. Πρέπει εδώ να διευκρινήσουμε ότι κουρσάρικα θεωρούνται τα πλοία που μπαίνουν στην υπηρεσία μιας εμπολέμης δύναμης για να πλήξουν το εμπόριο του αντιπάλου. Αντίθετα, τα πειρατικά επιτίθονταν αδιάκριτα σ' όλα τα εμπορικά. Βλ. D. A. Zakythinos, Corsaires et pirates dans les mers grecques au temps de la domination turque, "L' Hellenisme Contemporain", τόμ. 3 (1939), σ. 698, 699. Πρβλ. και Σιορόκα, ό.π., σ. 381 σημ. 2. Γενικότερα για τους πειρατές και κουρσάρους κατά το 18^ο αιώνα, που λυμαίνονταν κυρίως τις ακτές του βορριά, βλ. Κρεμμυδά, ό.π., σ. 97-107. Επιλεκτική βιβλιογραφία για πειρατές και κουρσάρους βλ. Κατσιαρδής-Hering, Η αυστριακή πολιτική, ό.π., σ. 446 σημ. 4.

225. Πρβλ. τη σύλληψη του Βενετού υπήκου Γαλάνη Ραφτόπουλου - είχε επιτεθεί σε γαλλικό εμπορικό πλοίο - και την παράδοσή του στους Βενετούς, οι οποίοι και τον θανάτωσαν. Βλ.: Casanova, Istoria, ό.π., σ. 625. - Manfroni, ό.π., σ. 1172. Βλ. και ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 214, φ. 610^r-623^v, αναφορά αρ. 121 του βάλιου Giustiniani (3 Δεκεμβρίου 1770) μαζί με τα συνημμένα της έγγραφα. - AS7, Pronveditori da Terra e da Mar, filza 1020, συνημμένα αρ. 1 (20 Δεκεμβρίου 1770 ν.η.) και αρ. 2 (6 Ιανουαρίου 1771 π.η.) στην

είχαν δεινοπαθήσει από τις επιθέσεις των κουρζάρικων και πειρατικών πλοίων - που "νόμιμα" ή παράνομα λυμνίζονταν το Αιγαίο - ήταν οι Γάλοι και οι Ραγουζαίοι έμποροι. Επιθέσεις επίσης δέχονταν και άλλα ξένα πλοία που έφεραν τις παραπάνω σημαίες, χωρίς να είναι δηλ. γαλλικά ή ραγουζαϊκά²²⁶. Άλλωστε, τα γαλλικά και τα ραγουζαϊκά πλοία κατείχαν ένα πολύ μεγάλο μέρος των μεταφορών στα λιμάνια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Συχνά μάλιστα σε περιόδους πολεμικών συγκρούσεων κατά το 18^ο αιώνα τα ραγουζαϊκά αντικαθιστούσαν τα γαλλικά σ' αυτές τις μεταφορές²²⁷. Οι Ρώσοι γνώριζαν τις στενές οικονομικές και πολιτικές σχέσεις της Γαλλίας και της Ραγούζας με την Οθωμανική αυτοκρατορία και γι' αυτό ήταν εχθροί απέναντί τους. Ενώ όμως απέναντι στους Γάλλους κρατούσαν μια πιο επιφυλακτική στάση, όταν συναντούσαν πλοίο της Ραγούζας, εκτός από το φορτίο, προέβαιναν στην κατάσχεση και του ίδιου του πλοίου²²⁸.

Μετά τη ναυμαχία του Τσεσμέ οι Ρώσοι φρόντισαν ιδιαίτερα να εμποδίσουν τον επισιτισμό της Κων/πολης από τη θάλασσα (Αιγαίο). Το Σεπτέμβριο του 1770 ο Μαρούτσος έλιβε σχετικό γράμμα του Elphinston από την Τένεδο, από το οποίο πληροφορήθηκε για τη σύλληψη γαλλικών και ραγουζαϊκών πλοίων που μετέφεραν τρόφιμα στην Κων/πολη²²⁹.

αναφορά αρ. 34 (9 Μαρτίου 1771 ν.η.) του Γενικού Προβλεπτή της θάλασσας Querini. Το συνημμένο αρ.1 είναι αντίγραφο γράμματος του βάλιου προς τον Querini και το αρ. 2 αντίγραφο γράμματος του Spiridon προς τον Querini. - ASV, Senato Rettori Deliberazioni, reg. 148, φ. 142^v, 29 Σεπτεμβρίου 1771.

226. Όσοι μελετητές αναφέρονται στα Οθωμανικά και την παραμονή των Ρώσων στο Αιγαίο κατά το 1770-1774 μας παρέχουν πολλές πληροφορίες για επιθέσεις εναντίον εμπορικών πλοίων με γαλλική ή ραγουζαϊκή σημαία. Βλ. π.χ. Ιστορία του παρόντος πολέμου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 20, 321-359 και passim. - Σάθα, Τουρκοκρατουμένη, ό.π., σ. 520-522. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 249, 250, 291-295. - Γεωργίου, ό.π., passim. - Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 415-418. Για βιβλιογραφία βλ. Γεώργιου Λεονταρίτη, Ελληνική εμπορική ναυτιλία (1453-1850), Αθήνα 1981, σ. 79 σημ. 83. [Η πρώτη δημοσίευση της μελέτης στο: "Ελληνική Εμπορική Ναυτιλία (1453-1850)", Αθήνα 1972, (έκδ. Εθνικής Τράπεζας Ελλάδας), σ. 13-48, 472-487].

227. Βλ. Κρεμμυδά, ό.π., σ. 246 σημ. 3.

228. Ιστορία του παρόντος πολέμου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 353, 354.

229. Βλ. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 40], bob. 160, αναφορές του Incisa di Camerana στις 25 Αυγούστου και 8 Σεπτεμβρίου 1770. Για τις συλλήψεις ραγουζαϊκών πλοίων από τους Ρώσους, τις απαιτήσεις τους από τη Ραγούζα και τη σίση της τελευταίας απέναντί τους βλ. Francis W. Carter, Dubrovnik (Ragusa). A classic City-state, London and New York 1972, σ. 421, 422.

Οι Έλληνες πειρατές που επιτίθονταν αδιάκριτα στα ξένα εμπορικά έβρισκαν καταφύγιο στα Κύθηρα και τα Αντικύθηρα²³⁰. Το γεγονός αυτό ανάγκασε το Βενετό ναύαρχο Emo να στραφεί εναντίον τους και το 1771 κατάφερε να τους διώξει από εκεί²³¹.

Ακόμη και πλοία με αγγλική σημαία δέχτηκαν επιθέσεις ελληνικών κουρσάρικων, παρόλο που η Αγγλία τηρούσε ευνοϊκή στάση υπέρ των Ρώσων στον πόλεμό τους με την Οθωμανική αυτοκρατορία. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση, όπου ο ίδιος ο Μαρούτσης έκανε παρέμβαση στον Α. Ορλώφ για την επίθεση κουρσάρικο σε αγγλικό εμπορικό. Συγκεκριμένα, ο Άγγλος επιτετραμμένος στη Βενετία Rob. Richie στις 3 Οκτωβρίου του 1770 ν.η. διαμαρτυρήθηκε στο Μαρούτση για την επίθεση που δέχτηκε ένα αγγλικό εμπορικό από ένα ελληνικό κουρσάρικο με ρωσική σημαία τον Ιούλιο του 1770 ν.η.. Σύμφωνα με ένα γράμμα του Άγγλου προξένου στο Αλγέρι Fraser προς τον Richie, το ελληνικό κουρσάρικο άρπαξε ορισμένα εμπορεύματα που ανήκαν σε Αλγερινούς επιβάτες του αγγλικού πλοίου, χωρίς να σεβαστεί το γεγονός ότι το πλοίο έφερε σημαία χώρας φιλικής προς τη Ρωσία. Ζητούσε λοιπόν ο Richie από το Μαρούτση να μεσολαβήσει στον Α. Ορλώφ, ώστε να τιμωρηθεί ο κουρσάρος, να επιστραφούν τα εμπορεύματα ή ποσό ίσο με την αξία τους και να δοθούν διαταγές για να μην ξανασυμβούν τέτοια περιστατικά. Ο Μαρούτσης ειδοποίησε τον Α. Ορλώφ γι' αυτή την υπόθεση. Το ίδιο έκανε και ο Άγγλος πρόξενος στο Λιβόρνο John Dick, ο οποίος είχε ενημερωθεί σχετικά από τον Richie. Στις 18 Ιανουαρίου 1771 ο Richie ανέφερε στο Υπουργείο των Εξωτερικών της Αγγλίας ότι ο Α. Ορλώφ συνέλαβε τον καπετάνιο του κουρσάρικο και ότι φρόντισε για την καταβολή ατοζημίσωσης ίσης αξίας με τα εμπορεύματα που είχαν αρπαχθεί²³².

Στο μεταξύ, μετά τη ναυμαχία του Τσεσμέ και οι βενετικές εξαγωγές έπαθαν ζημιές. Οι σφαγές Ελλήνων εμπόρων της Σμύρνης από τους εξαγριωμένους Τούρκους μετά την ήττα τους στον Τσεσμέ²³³, καθώς επίσης και ο θαλάσσιος αποκλεισμός της

230. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 214, φ. 709^v-713^v, αναφορά του βάλιου Giustinian στις 17 Απριλίου 1771, καθώς και συνημμένο γράμμα του Βενετού προξένου στη Θεσ/νίκη με ημερ. 10 Απριλίου 1771. - ASV, Senato Rettori Deliberazioni, reg. 148, φ. 93^r, 25 Μαΐου 1771. Για πολλούς αιώνες κατά την Τουρκοκρατία τα Κύθηρα ήταν ορλιά των πειρατών. Βλ. Κρεμμυδά, ό.π., σ. 90, 99, 100, 102.

231. Βλ. ASV, Senato Rettori Deliberazioni, reg. 148, φ. 142^{r-v}, 29 Σεπτεμβρίου 1771.

232. Λεπτομέρειες γι' αυτή την υπόθεση βλ. Cini, Londra, ό.π., bob. 75, φ. 58^{r-v}, (αναφορά του Richie στις 3 Οκτωβρίου 1770), φ. 60^r (αντίγραφο του γράμματος που διαβίβασε ο Richie στο Μαρούτση με ημερ. 3 Οκτωβρίου 1770 συνημμένο στην προηγούμενη αναφορά) και φ. 100^r (αναφορά του Richie στις 18 Ιανουαρίου 1771).

233. Για τις σφαγές της Σμύρνης αμέσως μετά τη ναυμαχία

Κων/πολης από το Αιγαίο, προκάλεσαν σημαντική μείωση των βενετικών εξαγωγών προς την Ανατολή - ιδιαίτερα πάλιστα των μεταξωτών υφασμάτων και ρούχων, όπως ανέφερε ο νοΐντσιος του Βατικανού στη Βενετία - γεγονός που επέφερε τη διακοπή της αντίστοιχης παραγωγής, στη Βενετία και την απόλυση πολλών εργατών²³⁴. Στις 18 Μαΐου 1771 ο Incisa di Camerana ενημέρωσε την κυβέρνησή του ότι οι Ρώσοι σταμάτησαν στο Αιγαίο ένα εμπορικό πλοίο της Βενετίας που κατευθυνόταν προς την Κων/πολη με διάφορα εμπορεύματα και το ανάγκασαν να επιστρέψει πίσω. Προειδοποίησαν μάλιστα τον πλοίαρχό του ότι, αν τον ξανασυναντούσαν να μεταφέρει εμπορεύματα για την Κων/πολη, θα προέβαιναν στην κατάσχεσή τους²³⁵. Παρόλα αυτά όμως, σύμφωνα με το Βενετό πρόξενο στη Θεσ/νίκη Pietro Koch, οι Βενετοί συνέχιζαν να μεταφέρουν εμπορεύματα στα λιμάνια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας από τη Βενετία, το Λιβόρνο ή την Αλεξάνδρεια, γιατί οι Ρώσοι σέβονταν τη βενετική σημαία²³⁶.

Από τα μέσα περίπου του 1771 μνημονεύονται οι πρώτες κατασχέσεις εμπορευμάτων που μετέφεραν πλοία με βενετική σημαία. Στις 17 Ιουνίου 1771 ο βάιλος Giustinian ειδοποίησε τη Σύγκλητο ότι ρωσική φρεγάτα κατέσχεσε από το πλοίο του Βενετού καπετάνιου Marinovich εκείνα τα εμπορεύματα που ανήκαν σε Τούρκους υπηκόους. Ο Marinovich είχε αναχωρήσει από τα Χανιά με προορισμό τη Θεσ/νίκη²³⁷. Λίγο αργότερα, στις 7/15 Αυγούστου 1771 ο Ρώσος πλοίαρχος Barison αφαίρεσε 40 σακιά

του Τσεσμέ βλ. Παπαδία-Λάλα, ό.π., σ. 133-185, όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

234. Για τα αίτια και τα αποτελέσματα της μείωσης των βενετικών εξαγωγών προς την Ανατολή αμέσως μετά τη ναυμαχία του Τσεσμέ βλ. Cini, Vaticano, ό.π., bob. 230, αναφορά του Onorati στις 8 Σεπτεμβρίου 1770. Από την αναφορά αυτή διαπιστώνουμε τη σχεδόν αποκλειστική απορρόφηση αυτών των εμπορευμάτων από τις αγορές της Ανατολής (Levante), αφού η απώλεια των αγορών προκάλεσε τη διακοπή της παραγωγής τους στη Βενετία.

235. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 41], bob. 161, αναφορά του Incisa di Camerana στις 18 Μαΐου 1771.

236. Πρβλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 743, γράμμα του Pietro Koch στις 6 Νοεμβρίου 1771 ν.η. προς τους Cinque Savi. Για το βενετικό προξενείο στη Θεσ/νίκη βλ. Σπυρ. Π. Λάμπρου, Το εν Θεσσαλονίκη βενετικόν προξενείον και το μετά της Μακεδονίας εμπόριον των Βενετών, "Νέος Ελληνομνήμων", τόμ. 8 (1911), σ. 206-228. - Roberto Cessi, Il consolato veneto ed il porto di Salonico alla metà del sec. XVIII, "Giornale degli economisti e rivista di statistica", τόμ. 50 (1915), σ. 57-68. - N. G. Svoronos, Le commerce de Salonique au XVIII siècle, Paris 1956, passim.

237. Βλ. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 214, φ. 762^{r-v}, αναφορά του Giustinian στις 17 Ιουνίου 1771.

ρύζι από το πλοίο του καπετάνιου Francesco Pozzeto, που βρισκόταν στα νερά της Σάμου. Τα εμπορεύματα ανήκαν στον ίδιο τον Pozzeto και το πλήρωμά του. Ο Barison είπε στον Pozzeto ότι θα μπορούσε να αποζημιωθεί από τους Ρώσους διοικητές του στόλου, αν πήγαινε στην Πάρο. Του έδωσε μάλιστα και σχετική απόδειξη για να διεκδικήσει τα χρήματά του. Οι Ρώσοι όμως δεν αποζημίωσαν τον Pozzeto. Μάταιες ήταν οι προσπάθειες της επίσημης Βενετίας προς τους Ρώσους διοικητές του στόλου, ακόμη και μετά τη λήξη του ρωσοτουρκικού πολέμου²³⁸. Επίσης, το ίδιο χρονικό διάστημα περίπου που δέχτηκε την επίθεση ο Pozzeto, οι Ρώσοι κατέσχεσαν από το βενετικό πλοίο του Giuseppe Chielich όλα τα εμπορεύματα (τρόφιμα και υφάσματα) που ανήκαν σε εμπόρους από την Τρίπολη της Λιβύης. Ο Chielich είχε φορτώσει στην Αλεξάνδρεια και κατευθυνόταν προς την Τρίπολη²³⁹.

Οι Ρώσοι ήταν δυσαρεστημένοι από τους Βενετούς και για ένα άλλο λόγο. Ανακάλυψαν ότι Ραγουζαίοι έμποροι χρησιμοποιούσαν βενετικά διπλώματα (patente), τα οποία είχαν αγοράσει παράνομα από Βενετούς υπηκόους. Οι Ραγουζαίοι επιδίωκαν την αγορά αυτών των διπλωμάτων, γιατί είχαν διαπιστώσει ότι, ενώ οι Ρώσοι επιτίθονταν εναντίον τους, αντίθετα δεν πολυενοχλούσαν τους Βενετούς. Η Σύγκλητος βέβαια πήρε μέτρα για να αποτρέψει τέτοιες παράνομες αγοραπωλησίες²⁴⁰.

Στις 17 Απριλίου 1772 ν.η. ο Κεφαλονίτης κουρσάρος Γρηγόριος Πανάς²⁴¹ συνέλαβε έξω από τα Χανιά το βενετικό εμπορικό πλοίο του καπετάνιου Fr. Marinovich, γιατί μετέφερε σιτηρά από την Τυνησία προς τα Χανιά για λογαριασμό των Τούρκων. Επίσης πάνω στο βενετικό πλοίο υπήρχαν και 10

238. Για την υπόθεση Pozzeto βλ. ASV, Senato Rettori Deliberazioni, reg. 148, φ. 165^v, 166^r, 28 Δεκεμβρίου 1771. - ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 377, αίτηση-κατάθεση του Pozzeto προς τους Cinque Savi στις 12 Δεκεμβρίου 1771. - Ό.π., busta 565, αναφορές του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας Querini στις 17 Μαρτίου 1773 και 21 Νοεμβρίου 1774. (Η δεύτερη έχει ως συνημμένο αντίγραφο τμήματος της απάντησης του Ρώσου στρατηγού Gannibal προς το Γενικό Προβλεπτή της Θάλασσας Ant. Renier στις 19 Ιουλίου 1774 π.η.. Για τον Ivan Abramovič Gannibal βλ. Venturi, Settecento, ό.π., σ. 44, 44 σημ. 10 και σ. 118).

239. Βλ. ASV, Senato Rettori Deliberazioni, reg. 148, φ. 165^v-166^v, 28 Δεκεμβρίου 1771.

240. Βλ. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 42], βοδ. 164, αναφορά του Incisa di Camerana στις 8 Φεβρουαρίου 1772.

241. Ο Γρηγόριος Πανάς από την Κεφαλονιά ήταν από τους πρώτους καπετάνιους που προσχώρησαν στο ρωσικό στόλο. Οι Βενετοί, για να τον τιμωρήσουν, τον καταδίκασαν στις 25 Αυγούστου 1770 σε εξορία, δήμευσαν την περιουσία του και γκρέμισαν το σπίτι του στην Κεφαλονιά. Γι' αυτόν βλ. Βλάση, Η συμμετοχή των Επτανησίων, ό.π., σ. 73, 77, 79 σημ. 11.

Τούρκοι επιβάτες. Ο Πανάς επιβίβασε πάνω στο πλοίο του Marinovich 10 δικούς του ναυτικούς, οι οποίοι το οδήγησαν στην Πάρο, ενώ ο Πανάς συνέχισε το ταξίδι του για το Λιβόρνο, όπου έφτασε στις 11 Μαΐου 1772²⁴². Στο μεταξύ, λίγες μέρες πριν την άφιξη του Πανά στο Λιβόρνο, ο Α. Ορλώφ είχε δημοσιεύσει την 1 Μαΐου 1772 μια διακήρυξη, σύμφωνα με την οποία θα τιμωρούσε αλύπητα τους πειρατές που ύψωναν παράνομα ρωσική σημαία και, παριστάνοντας τους κουρσάρους, επιτίθονταν εναντίον των εμπορικών πλοίων των ουδέτερων κρατών. Ταυτόχρονα όμως στην ίδια διακήρυξη απαγόρευε τη μεταφορά τροφίμων και πολεμοφοδίων σε λιμάνια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας από πλοία ουδέτερων κρατών. Συμπλήρωνε μάλιστα ότι, αν πλοία του ρωσικού στόλου συναντούσαν τέτοια πλοία, θα προέβαιναν στην κατάσχεση όχι μόνο του φορτίου τους αλλά και των ίδιων των πλοίων²⁴³. Κατά συνέπεια, η ενέργεια του Πανά, ο οποίος δεν ήταν πειρατής αλλά κουρσάρος, ήταν σύμφωνη με το πνεύμα της διακήρυξης του Ορλώφ.

Τον Αύγουστο του 1772 ο πρόξενος της Βενετίας στη Σμύρνη Λουκάς Χορτάτσης²⁴⁴ ειδοποίησε τους Cinque Savi ότι οι Ρώσοι είχαν οδηγήσει στη Νάουσα της Πάρου ορισμένα εμπορικά πλοία ουδέτερων δυνάμεων για έλεγχο των εμπορευμάτων τους. Τα πλοία αυτά είχαν αναχωρήσει από την Αλεξάνδρεια και ανάμεσά τους ήταν και ένα βενετικό με καπετάνιο τον Martin Clerich²⁴⁵. Και ενώ ο Ορλώφ άφησε όλα τα πλοία να αναχωρήσουν από την Πάρο μαζί με τα εμπορεύματά τους, από το βενετικό πλοίο κατέσχεσε

242. Βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 706. αναφορά του Βενετού προξένου στο Λιβόρνο Francesco Bichi στις 15 Μαΐου 1772. Στον παραπάνω φάκελλο ο Bichi έχει πολλές πληροφορίες για ταξίδια του Γρ. Πανά στο Λιβόρνο.

243. Η διακήρυξη του Ορλώφ είναι δημοσιευμένη στην εφημερίδα "Il nuovo postiglione", αρ. XXIV, 13 Ιουνίου 1772, σ. 192, 193, Livorno 29 Μαΐου 1772. Φύλλο της εφημερίδας βρίσκεται στο ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 380, fasc. 59. Βλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 238. - Giuseppe Stefani, L'assicurazione a Venezia dalle origini alla fine della Serenissima, τόμ. I, Trieste 1956, σ. 129. Τη διακήρυξη τη μετέφρασε στα ελληνικά και ο Γω. Πρίγκος. Βλ. Κοινοτική βιβλιοθήκη Ζαγοράς Πηλίου, Κώδικες Γω. Πρίγκου, τεύχ. Δ' ετών 1771-1772, φ. 53^v-54^v, Λιβόρνο 29 Μαΐου [1774]. [Η διακήρυξη φέρει ημερομηνία 12 Μαΐου 1772, γιατί η εφημερίδα απ' όπου την αντέγραψε ο Πρίγκος χρησιμοποιούσε το ν.η.].

244. Καταγόταν από την κρητική οικογένεια των Χορτάτσηδων. Ήταν πρόξενος της Βενετίας στη Σμύρνη από το 1753 ως το 1793. Βιογραφικό του βλ. M. I. Μανούσακα, Τα έγγραφα των Χορτάτσηδων της Σμύρνης (Συλλογή Whittall), "Μικρασιατικά Χρονικά", τόμ. 10 (1962), σ. 78, 79.

245. Βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 749. αναφορά του στις 8 Αυγούστου 1772.

ορισμένα εμπορεύματα που ανήκαν σε Τούρκους²⁴⁶.

Αυτές οι περιπτώσεις κατάσχεσης εμπορευμάτων των πλοίων που ταξίδευαν με τη βενετική σημαία ήταν μεμονωμένες και περιορίζονταν κυρίως σε εμπορεύματα που ανήκαν σε υπηκόους του σουλτάνου. Γενικότερα θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι μέχρι τα μέσα του 1773 ο ρωσικός στόλος έδειχνε ότι σεβόταν τη βενετική σημαία²⁴⁷. Από τότε και στο εξής όμως οι επιθέσεις των κουρσάρων ενάντια στα πλοία που έφεραν ουδέτερη σημαία αυξήθηκαν²⁴⁸. Έτσι, κατά το δεύτερο εξάμηνο του 1773 οι Ρώσοι σκλήρυναν τη στάση τους απέναντι και στους Βενετούς. Σε διαδοχικές νηοψίες βενετικών εμπορικών πλοίων δεν περιορίζονταν μόνο στην κατάσχεση των, τυχόν, τροφίμων και πολεμοφοδίων που προορίζονταν για τους Οθωμανούς υπηκόους, αλλά έπαιρναν και άλλα εμπορεύματα που δεν ήταν απαγορευμένα, καθώς επίσης και χρήματα, ακόμη και αν ανήκαν σε Βενετούς υπηκόους!

Συγκεκριμένα, τον Ιούλιο του 1773 ο Κεφαλονίτης κουρσάρος Λουκάς Βαλσαμάκης²⁴⁹ ανάγκασε το Βενετό υιήκοο Sava Jancovich να οδηγήσει το εμπορικό του στην Πάρο, όπου και του κατάσχεσαν όλα τα εμπορεύματα. Ο Jancovich είχε φορτώσει στη Σμύρνη σανίδες και υφάσματα για λογαριασμό Ελλήνων εμπόρων στα Χανιά. Οι Ρώσοι στη συνέχεια τον άφησαν να αναχωρήσει, αφού τον αποζημίωσαν μόνο με τα μισά ναύλα απ' αυτά που δικαιούνταν²⁵⁰. Οι κατασχέσεις εμπορευμάτων που μετέφεραν βενετικά πλοία εντάθηκαν ακόμη περισσότερο κατά τα τέλη Σεπτεμβρίου και τον Οκτώβριο του 1773. Έλληνες κουρσάροι, που ανάμεσά τους ξεχώριζαν οι Ψαρός, Ρίζος²⁵¹ και Γρ. Πανάς,

246. Ό.π., αναφορά του ίδιου στις 18 Σεπτεμβρίου 1772. (Για τις μέρες παραμονής των εμπορικών πλοίων των ουδέτερων δυνάμεων στην Πάρο οι Ρώσοι συνήθως τους αποζημίωσαν, βλ. ό.π.).

247. Πρβλ. Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 237, 238.

248. Βλ. και Κρεμμυδά, ό.π., σ. 101.

249. Λόγω της προσχώρησής του στους Ρώσους τιμωρήθηκε από τους Βενετούς στις 25 Αυγούστου 1770 με τις ίδιες ποινές που επέβαλαν και στο Γρηγόριο Πανά (πρβλ. σ. 311 σημ. 241 της διατριβής), καθώς και σε άλλους Κεφαλονίτες.

250. Για την υπόθεση Jancovich βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 380, fasc. 59, αντίγραφο της κατάθεσης του Jancovich στις 10 Δεκεμβρίου 1773. [Η κατάθεση του Jancovich ήταν συνημμένη ως αρ. 3 στην αναφορά αρ. 42 του Γενικού Προβλεπτή της θάλασσας προς τους Cinque Savi. Η ανιχνεύσιμη αντίγραφο της βρίσκεται στο φάκ. 380]. Βλ. και ό.π., fasc. 62, αναφορά των Carri di Piazza προς τους Cinque Savi με ημερ. 4 Μαρτίου 1774, καθώς και φορτωτική των εμπορευμάτων του Jancovich.

251. Γεώργιος Ρίζος από τη Μακεδονία, πλοίαρχος και υπασπιστής του Α. Ορλώφ. Διακρίθηκε στη ναυμαχία του Τσεσμέ. Μαζί με τον Ψαρό ηγήθηκε της επίθεσης των Ρώσων και Ελλήνων

συνέλαβαν τους μήνες αυτούς τρία βενετικά εμπορικά πλοία, τα οδήγησαν στην Πάρο και τους πήραν το μεγαλύτερο μέρος από τα εμπορεύματα και τα χρήματα που μετέφεραν. Εκείνο που ανησύχησε περισσότερο τους Βενετούς ήταν το γεγονός ότι τα εμπορεύματα δεν ανήκαν στην κατηγορία αυτών που είχαν απαγορεύσει οι Ρώσοι, δηλ. τρόφιμα και πολεμοφόδια. Επιπλέον κατασχέθηκαν και εμπορεύματα πολλών Βενετών υπηκόων, καθώς επίσης και άλλα που ανήκαν σε υπηκόους διάφορων ευρωπαϊκών κρατών. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα περισσότερα από τα εμπορεύματα που κατασχέθηκαν ανήκαν σε Έλληνες υπηκόους είτε της Υ. Πύλης είτε της Βενετίας είτε άλλων κρατών. Επίσης ο χρόνος της σύλληψης αυτών των πλοίων (Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1773) διαψεύδει τα γραφόμενα από τον S. R. Voronzov, ότι δηλ. οι συλλήψεις έγιναν ως αντίποινα των Ρώσων για να εμποδίσουν τη δηλητηρίαση του Μοτσενίγου στη φυλακή. Όπως είναι ήδη γνωστό, ο Μοτσενίγος συνελήφθη στις 9 Νοεμβρίου 1773²⁵². Δεν μπορεί, επομένως, οι συλλήψεις των πλοίων και οι κατασχέσεις των εμπορευμάτων τους να έγιναν ως αντίποινα των Ρώσων για τη σύλληψη του Μοτσενίγου, γιατί αυτή είναι μεταγενέστερη.

Το πρώτο από αυτά τα πλοία είχε αναχωρήσει από την Αγκόνα στις 19 Αυγούστου 1773 για Μύκονο, Χίο και Σμύρνη. Καπετάνιος του ήταν ο Vincenzo Mazzarovich. Το δεύτερο είχε αναχωρήσει από τη Βενετία στις 8 Σεπτεμβρίου 1773 με καπετάνιο τον Domenico Bonivento και προορισμό τη Μύκονο και τη Σμύρνη. Τέλος, στο τρίτο πλοίο καπετάνιος ήταν ο Pietro Buratovich και είχε αναχωρήσει από το Ναύπλιο στις 7 Οκτωβρίου 1773 με προορισμό και αυτό τη Σμύρνη. Μετά την κατάσχεση των εμπορευμάτων τους τα πλοία κατευθύνθηκαν στη Σμύρνη, όπου οι πλοίαρχοί τους ενημέρωσαν τον εκεί πρόξενο της Βενετίας Λουκά Χοργιάτση. Αυτός, με τη σειρά του, ειδοποίησε το βάιλο στην Κων/πολη Paolo Renier, καθώς και τους Cinque Savi alla Mercanzia στη Βενετία²⁵³.

εναντίον της Βηρυτού στα 1772. Πληροφορίες γι' αυτόν βλ. Legrand, ό.π., σ. 191, 192. - Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 284-286. - Anderson, Naval Wars, ό.π., σ. 298. - Venturi, Settecento, ό.π., σ. 106-109.

252. Για τα γραφόμενα του Voronzov βλ. Παλατιολόγου, Περί του κόμητος Μοτσενίγου, ό.π., σ. 19. Πρβλ. και σ. 306 της διατριβής. Για την ημερομηνία σύλληψης του Μοτσενίγου βλ. σ. 296 της διατριβής.

253. Πολλές λεπτομέρειες για τις κατασχέσεις των εμπορευμάτων των τριών βενετικών πλοίων (διήγηση των συμβάντων, είδη εμπορευμάτων, αποστολείς και παραλήπτες αυτών, ενέργειες των Βενετών) υπάρχουν στο ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 380, fasc. 59 (με τίτλο: "Inserite della scritturra sulle prede de' veneti bastimenti fatte da Russi, 11-2-1773 m.v.") και fasc. 62 (με τίτλο "Inserite alla seconda scritturra sulle pre-

Ο Ρ. Renier ανέφερε τα παραπάνω συμβάντα στη Σύγκλητο της Βενετίας στις 3 Δεκεμβρίου 1773 και εισηγήθηκε να διαμαρτυρηθούν στο Μαρούτσι, θέτοντάς του θέμα αξιοπρέπειας της Βενετίας και επιστροφής των κατασχεθέντων²⁵⁴. Έδωσε εντολή επίσης στο Λουκά Χορτάτσι να γράψει στον Spiridon και να ζητήσει την επιστροφή των βενετικής ιδιοκτησίας κατασχεθέντων εμπορευμάτων²⁵⁵. Ο Renier πίστευε ότι όσο η Βενετία παρέμενε ένα ανίσχυρο κράτος τόσο τέτοια συμβάντα θα επαναλαμβάνονταν. Γι' αυτό στις αναφορές του από την Κων/πολη συχνά ζητούσε την ενδυνάμωση του ναυτικού της. Πολύ περισσότερο τώρα, που τα προβλήματα που δημιουργούσε η ρωσική παρουσία στη Μεσόγειο, αυξάνονταν²⁵⁶.

Πριν όμως η Σύγκλητος της Βενετίας προβεί σε οποιαδήποτε ενέργεια προς τους Ρώσους, έδωσε εντολή στους Cinque Savi να συγκεντρώσουν στοιχεία για τις κατασχέσεις των εμπορευμάτων και για τις συνέπειες που θα είχαν αυτές στην εμπορική ναυτιλία της Βενετίας. Ήδη οι Έλληνες έμποροι της Σμύρνης, μην έχοντας πια εμπιστοσύνη στη βενετική σημαία, άρχισαν να ναυλώνουν πλοία που έφεραν άλλες ευρωπαϊκές σημαίες (αγγλική ή ολλανδική)²⁵⁷. Είχε διαδοθεί στη Σμύρνη - και το έγγραψε και ο Χορτάτσι στις αναφορές του προς το βάιλο και τους Cinque Savi - ότι οι Ρώσοι δεν πείραζαν εμπορικά πλοία που έφεραν αυτές τις σημαίες, ακόμη και αν ανακάλυπταν ότι μετέφεραν απαγορευμένα εμπορεύματα, που ανήκαν σε Έλληνες και Αρμένιους υπηκόους της Υ. Πύλης²⁵⁸. Άλλωστε ήταν γνωστό

de de' veneti bastimenti fatte da Russi, adi 3 Marzo 1774"). Βλ. και ό.π., busta 749, αναφορές του Λουκά Χορτάτσι προς τους Cinque Savi με ημερ. 11 Νοεμβρίου και 2 Δεκεμβρίου 1773. Πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι τα συνημμένα έγγραφα, που δηλώνει ο Χορτάτσι ότι έστειλε με τις προηγούμενες αναφορές του, δε βρίσκονται στο φάκ. 749 αλλά στον φάκ. 380, υποφάκ. 59, που αναφέραμε πιο πριν. Για τις παραπάνω κατασχέσεις βλ. επίσης ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 215, φ. 550^{r-v}, 552^{r-v}, αναφορά του βάιλου Renier στις 3 Δεκεμβρίου 1773.

254. ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 215, φ. 550^{r-v}, 552^{r-v}, 3 Δεκεμβρίου 1773.

255. Ό.π.. Για το διάβημα του Χορτάτσι προς τον Spiridon βλ. και Υψηλάντου, ό.π., σ. 519. Πρβλ. και Μ. Ι. Μανούσκα, Συμβολή εις την ιστορίαν της κρητικής οικογενείας Χορτάτσι, "ΕΕΒΣ", τόμ. 26 (1956), σ. 288.

256. Βλ. Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 247-249.

257. Για τη στροφή των Ελλήνων εμπόρων της Σμύρνης σε άλλες σημαίες βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 749, αναφορά του Λουκά Χορτάτσι στις 2 Δεκεμβρίου 1773. Πρβλ. και Ανδριώτη, Το χρονικό, ό.π., σ. 917, (αναφέρει την πληροφορία του Πρίγκου για τις κατασχέσεις των εμπορευμάτων των 3 βενετικών πλοίων και για τη στροφή των Ελλήνων εμπόρων σε άλλες σημαίες).

258. Βλ. την αναφορά του Χορτάτσι της σημ. 257. Βλ. και

ότι οι μεν Άγγλοι είχαν βοηθήσει το ρωσικό στόλο κατά το ταξίδι του από τη Βαλτική στη Μεσόγειο, οι δε Ολλανδοί είχαν συχνά δανειοδοτήσει την Αικατερίνη για τις ανάγκες του πολέμου. Όμως ο βάιλος Renier αμφέβαλλε για την αξιοπιστία αυτής της πληροφορίας που του είχε διαβιβάσει ο Χορτάτσας. Τη θεωρούσε απίθανη, γιατί ερχόταν σε φαγερή αντίθεση με την προηγούμενη διακήρυξη του Ορλώφ (1 Μαΐου 1772) ότι τέτοια εμπορεύματα θα κατάσχονταν, οποιασδήποτε εθνικότητας και αν ήταν το πλοίο που τα μετέφερε²⁵⁹. Στο μεταξύ, οι Cinque Savi σε συνεργασία με τους εκπροσώπους των εμπόρων (Cappi di Piazza) διαπίστωσαν ότι οι ζημιές για το βενετικό εμπόριο από αυτές τις κατασχέσεις ήταν μεγάλες. Όχι μόνο γιατί η αξία των κατασχεθέντων εμπορευμάτων ανάγονταν σε δεκάδες χιλιάδες δουκάτων, αλλά και γιατί πολύ μικρό ποσοστό αυτών των εμπορευμάτων ήταν ασφαλισμένο. Επιπλέον, θα μειωνόταν στο εξής και η ανταγωνιστικότητα της βενετικής ναυτιλίας, καθώς επίσης και των βενετικών προϊόντων που εξάγονταν, αφού θα αυξάνονταν οι ναύλοι λόγω της μεγάλης αύξησης των ασφαλίσεων. Και όλα αυτά χωρίς να υπολογιστούν στις ζημιές η μείωση στις μεταφορές εμπορευμάτων ξένων υπηκόων, όπως των Ελλήνων υπηκόων της Υ. Πύλης που ανέφερε ο Χορτάτσας στις 2 Δεκεμβρίου 1773²⁶⁰.

Ένα άλλο γεγονός που ανησύχησε τους Βενετούς ήταν η αντίθεση ανάμεσα στη διακήρυξη του Ορλώφ, ότι δηλ. θα κατάσχονται μόνο τα τρόφιμα και τα πολεμοφόδια που προορίζονταν

ASV, Senato Dispacci Costantinopoli, filza 215. φ. 550^v, αναφορά του βάιλου Renier στις 3 Δεκεμβρίου 1773. Βλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 238.

259. Βλ. την αναφορά του βάιλου της προηγούμενης σημ..

260. Για τις πληροφορίες που συγκέντρωσαν οι Cinque Savi και οι Cappi di Piazza βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 380, fasc. 59 και 62. Βλ. και ό.π., busta 381, έγγραφο των Cinque Savi στις 17 Μαρτίου 1774 και απάντηση των Cappi di Piazza e Cappi di parcenevoli στις 9 Απριλίου 1774. Για την αξία των εμπορευμάτων που κατασχέθηκαν το φθινόπωρο του 1773 βλ. και Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 51], bob. 240, αναφορά του Fr. Corradini, γραμματέα της αυστριακής πρεσβείας στη Βενετία, στις 8 Ιανουαρίου 1774. Ο Corradini ανέφερε ότι ένα πολύ μικρό ποσοστό των εμπορευμάτων ήταν ασφαλισμένο και ότι η αξία εκείνων που ήταν ανασφάλιστα ξεπερνούσε τις 150.000 δουκάτα. Πληροφορίες για το σύστημα των ναυτικών ασφαλίσεων στη Βενετία κατά το 17^ο και το 18^ο αιώνα βλ. Claudio Schwarzenberg, Ricerche sull' assicurazione marittima a Venezia dal dogado di Pasquale Cicogna al dogado di Paolo Renier, Roma 1969. Γενικότερες πληροφορίες για τους κινδύνους των θαλάσσιων εμπορικών δρόμων και τις ασφαλίσεις πλοίων και εμπορευμάτων κατά τους ίδιους αιώνες βλ. Georges Stephanides, Aspects du risque maritime aux XVIIe et XVIIIe siècles. Problèmes juridiques poses par la sécurité des mers à la fin de l' ancien régime, Αθήνα 1986.

για οθωμανούς υπηκόους, και στη συμπεριφορά που επέδειξαν οι Ρώσοι και οι Έλληνες κουρσάροι. Είχαν προβεί στην κατάσχεση σχεδόν όλων των εμπορευμάτων που ανήκαν σε οθωμανούς υπηκόους. Ο Ψαρός βέβαια είχε δηλώσει στον καπετάνιο Domenico Bonivento ότι η Αικατερίνη είχε διατάξει την κατάσχεση όλων των εμπορευμάτων που ανήκαν ή προορίζονταν σε οθωμανούς υπηκόους²⁶¹, όμως οι εκπρόσωποι των εμπόρων της Βενετίας δε γνώριζαν κάποια σχετική επίσημη διακήρυξη των Ρώσων που να συμπληρώνει τη διακήρυξη του Ορλώφ της 1 Μαΐου 1772²⁶².

Στις 5 Μαρτίου 1773 ν.η. η Σύγκλητος έστειλε ένα μνημόνιο διαμαρτυρίας στον πρεσβευτή της στη Βιέννη Gradenigo, για να το επιδώσει στον Golitsyn και αυτός να το προωθήσει στην Πετρούπολη²⁶³. Αφορούσε τις κατασχέσεις των εμπορευμάτων που μετέφεραν τα 4 βενετικά πλοία με καπετάνιους τους Jancovich, Bonivento, Buratovich και Mazzarovich. Είναι χαρακτηριστικό ότι, παρόλο που η Ρωσία εκπροσωπούνταν στη Βενετία από το Μαρούτση και ο βάιλος είχε εισηγηθεί να ζητήσουν τη μεσολάβηση του Μαρούτση για την επίλυση της υπόθεσης, η βενετική Σύγκλητος εξακολουθούσε να κρατά αρνητική στάση απέναντί του. Περιορίστηκε μόνο να του κοινοποιήσει το μνημόνιο²⁶⁴. Ο Golitsyn αρχικά έδειξε δυσφορία που οι Βενετοί εξακολουθούσαν να χρησιμοποιούν αυτόν για την προώθηση των αιτημάτων τους, τη στιγμή που βρισκόταν στη Βενετία ο Μαρούτσης. Έδωσε μάλιστα στον Gradenigo ένα σημείωμα για να το μεταβιβάσει στη Βενετία, όπου υποδείκνυε ότι αυτού του είδους οι υποθέσεις θα μπορούσαν να επιλυθούν ευκολότερα μέσω του Μαρούτση παρά μέσω του ίδιου. Επικαλούνταν γι' αυτό και το εξής επιχειρήμα: εκτός από την άμεση επικοινωνία που είχε και ο Μαρούτσης με την Πετρούπολη, είχε επιπλέον και πιο άμεση επαφή με τους αρχηγούς του ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο, ώστε να μεσολαβήσει αν τυχόν προαστεί κάποια ανάγκη²⁶⁵. Τελικά όμως ο Golitsyn μεταβίβασε το μνημό-

261. Βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 330. fasc. 59, αντίγραφο της κατάθεσης που έδωσε ο D. Bonivento στο Λουκά Χορτάση στις 6 Νοεμβρίου 1773. (Το αντίγραφο φέρει ημερ. 11 Νοεμβρίου 1773).

262. Βλ. ό.π., απάντηση των Carpi di Piazza προς τους Cinque Savi στις 3 Φεβρουαρίου 1773 m.v. [=1774]. Για την απάντησή τους και τους φόβους που είχαν εκφράσει για το μέλλον της βενετικής ναυτιλίας με την Ανατολή (Levante) βλ. και Stefani, L'assicurazione, ό.π., σ. 129, 130.

263. Βλ. Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 239. Το μνημόνιο διαμαρτυρίας των Βενετών προς τον Golitsyn το αναφέρει και ο Ιω. Πρίγκος. Βλ. Κοινοτική βιβλιοθήκη Ζαγοράς Πηλίου, Κώδικες Ιω. Πρίγκου, τεύχ. Β' έτους 1774. φ. 10^α, Λιβόρνο 28 Μαρτίου [1774].

264. Ό.π..

265. Το σημείωμα του Golitsyn φέρει ημερ. 6/17 Μαρτίου

νιο των Βενετών στην Πετρούπολη²⁶⁶. Ο Gradenigo απέδωσε τη δυσφορία του Golicyn στη ραθυμία του χαρακτήρα του²⁶⁷. Είναι γνωστό όμως ότι υπήρχαν ανώτερες εντολές από την Αικατερίνη να χειρίζεται αυτά τα θέματα απευθείας ο Μαρούτσης²⁶⁸.

Την ίδια μέρα που η Σύγκλητος της Βενετίας έστειλε το μνημόνιο στον Gradenigo και το κοινοποίησε στο Μαρούτση, ο Incisa di Camerana ειδοποίησε το Τορίνο για τις κατασχέσεις των εμπορευμάτων των βενετικών πλοίων, για την ανησυχία που προκάλεσαν αυτές στους Βενετούς και για την απόφισή τους να διαμαρτυρηθούν έντονα στην Πετρούπολη²⁶⁹.

Όταν οι Βενετοί διαμαρτυρήθηκαν στους Ρώσους, δεν είχε φθάσει ακόμη στη Βενετία η είδηση για την κατάσχεση εμπορευμάτων και ενός άλλου πλοίου τους που μετέφερε διάφορα εμπορεύματα από την Αλεξάνδρεια στη Ραγούζα και την Τεργέστη. Στα τέλη Φεβρουαρίου 1774 ν.η. ο Παναγιώτης Αλεξανός συνάντησε στο Αιγαίο το πλοίο του Βενετού καπετάνιου Domenico Comello και το ανάγκασε να κατευθυνθεί προς τη Νάουσα της Πάρου, όπου οι Ρώσοι κατάσχεσαν διάφορα εμπορεύματα που ανήκαν σε οθωμανούς υπηκόους, χωρίς όμως να τον αποζημιώσουν ικανοποιητικά για τα ναύλα και τις ζημιές του. Ο Comello δε συμφώνησε στο ύψος της αποζημίωσης, γιατί το θεώρησε ευτελές και τελικά ύστερα από λίγες μέρες οι Ρώσοι τον εκδίωξαν χωρίς να τον αποζημιώσουν καθόλου. Ο Comello κατάγγειλε το γεγονός στο Γενικό Προβλεπτή της Θάλασσας και αυτός ειδοποίησε την κυβέρνηση²⁷⁰. Ο χρόνος περνούσε και απάντηση από την Πετρούπολη

1774 και βρίσκεται στο ASV, Senato Dispacci Germania, filza 275, φ. 348^{r-v}. Είναι γραμμένο στα γαλλικά, ενώ στο φ. 346^r υπάρχει και η ιταλική του μετάφραση. Το πρωτότυπο και η μετάφρασή του είναι συνημμένα στην αναφορά που έστειλε ο Gradenigo στη Σύγκλητο στις 19 Μαρτίου 1774.

266. Ό.π.. - ASV, Senato Corti, reg. 147, φ. 108^v, 11 Απριλίου 1774. Βλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 239.

267. ASV, Senato Dispacci Germania, filza 275, φ. 344^r, αναφορά του Gradenigo στις 19 Μαρτίου 1774.

268. Πρβλ. σ. 222, 222 σημ. 83, και σ. 258 της διατριβής.

269. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 43], bob. 167, αναφορά του Incisa di Camerana στις 5 Μαρτίου 1774.

270. Για την υπόθεση Comello βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 382, έγγραφο αρ. 51 (21 Απριλίου 1774) μαζί με τα συνημμένα του. - ASV, Bailo a Costantinopoli, filza 39, δουκικό γράμμα της Συγκλήτου προς το βάλιο με ημερ. 1 Οκτωβρίου 1774. (Συνημμένα στο δουκικό γράμμα υπάρχουν αντίγραφα της κατάθεσης του D. Comello, καθώς και της συμπληρωματικής έκθεσης του ίδιου, προς το Γενικό Προβλεπτή της Θάλασσας με πολλές λεπτομέρειες. Ένα άλλο αντίγραφο της έκθεσης του Comello υπάρχει και στο ASV, V Savi alla

για τις ζημιές των Ρώσων στο βενετικό εμπόριο δεν ερχόταν.

Στο μεταξύ, στις 10/21 Ιουλίου 1774 ο ρωσοτουρκικός πόλεμος έληξε με τη συνθήκη ειρήνης του Κιουτσούκ Καϊναρτζή. Η επίσημη κοινοποίηση γι' αυτή τη συνθήκη έφθασε στο Μαρούτση το Σεπτέμβριο του 1774 και στις 23 του ίδιου μήνα με μνημόνιο του ενημέρωσε τη βενετική κυβέρνηση²⁷¹. Με το ίδιο μνημόνιο ο Μαρούτσης πληροφόρησε τη Βενετία και για ορισμένα από τα κυριότερα άρθρα της συνθήκης. Ανέφερε συγκεκριμένα ότι ο στρατάρχης Rumyantsev εξουσιοδότησε τον υποστράτηγο πρίγκηπα Repnin να διεξάγει τις συνομιλίες με τους Τούρκους απεσταλμένους²⁷² και ότι μετά από συνομιλίες πέντε ημερών ο Rumyantsev υπέγραψε τη συνθήκη με τους Τούρκους αντιπροσώπους στις 10 Ιουλίου 1774 [π.η.]. Από τα άρθρα της συνθήκης μνημόνευσε την ανεξαρτησία των Τατάρων, την ελευθεροπλοΐα των ρωσικών εμπορικών στις θάλασσες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας (και στη Μαύρη Θάλασσα), την παραχώρηση στους Ρώσους του Αζόφ και άλλων οχυρών θέσεων στην Κριμαία και την Ουκρανία, την αναγνώριση από το σουλτάνο του τίτλου "Patisak" για τους τσάρους της Ρωσίας²⁷³, και την εξασφάλιση προνομίων για τους

Mercanzia, busta 755, συνημμένο σε αναφορά του Βενετού προξένου στην Τεργέστη Marco de Monti στις 7 Μαΐου 1774).

271. Το μνημόνιο του Μαρούτση βρίσκεται στο ASV, Collegio Esposizioni Principi, filza 152, 23 Σεπτεμβρίου 1774. Καταγράφηκε επίσης και στο reg. 116 της ίδιας σειράς. φ. 206^r-207^r.

272. Τον Repnin τον είχε φιλοξενήσει ο Μαρούτσης στη Βενετία στις αρχές του 1774, βλ. σ. 282 της διατριβής. Ίσως ο Μαρούτσης να εκμεταλλεύτηκε την πολυήμερη παραμονή του Repnin στη Βενετία και, στις συζητήσεις που έγιναν μεταξύ τους, να του επηρέασε το φρόνημά του υπέρ των Ελλήνων. Έτσι, όταν λίγους μήνες αργότερα ο Repnin έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στη διαμόρφωση των άρθρων της συνθήκης, οι προηγούμενες συζητήσεις Μαρούτση-Repnin να συντέλεσαν στην ύπαρξη ευνοϊκών διατάξεων για τους Έλληνες. Αυτό ίσως φαίνεται καλύτερα από εκείνα τα άρθρα της συνθήκης που αναφέρονται στην αυνησία των Ελλήνων που έλαβαν μέρος στα Ορλωφικά, στην εξασφάλιση προνομίων για τους Έλληνες και γενικότερα τους ορθόδοξους (π.χ. προστασία χριστιανικής θρησκείας και εκκλησιών στο χώρο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας), καθώς και στη δημιουργία ρωσικών προξενείων στον ευρύτερο ελλαδικό χώρο. Συχνές ήταν στο εξής οι παρεμβάσεις των προξένων - συνήθως Ελλήνων - υπέρ των συμπατριωτών τους, ακόμη και σε θέματα που, φαινομενικά, δεν είχαν το δικαίωμα να επεμβαίνουν οι πρόξενοι της Ρωσίας. Άλλωστε είναι γνωστή και η γενικότερη επιθυμία του Μαρούτση για την τοποθέτηση Ελλήνων ως προξένων της Ρωσίας σε περιοχές όπου ζούσαν Έλληνες. (Πρβλ. περιπτώσεις Α. Παπά στην Τεργέστη, Ν. Νίκα και Σπ. Βαρούχα στην Κέρκυρα).

273. Παντισάχ = λέξη περσική, που σημαίνει αυτοκράτορας.

κατοίκους των περιοχών που θα επέστρεφαν οι Ρώσοι στους Τούρκους, ώστε να μην καταπιέζονται στο μέλλον. Έκλεισε τέλος το μνημόνιό του τονίζοντας την αξία αυτής της συνθήκης με τη διαβεβαίωση ότι δε θα μπορούσε να είναι πιο ένδξη για τη Ρωσία²⁷⁴.

Η Σύγκλητος απάντησε στο μνημόνιο του Μαρούτσα μια μέρα μετά την υποβολή του. Με την απάντησή της εξέφρασε τη μεγάλη της ευχαρίστηση για τη σύναψη της συμφωνίας που έβαζε τέλος στο ρωσοτουρκικό πόλεμο και εξασφάλιζε την πολυπόθητη ησυχία στην Ευρώπη²⁷⁵.

Το Αιγαίο όμως δεν ησύχασε. Κάθε άλλο μάλιστα. Η δράση των κουρσάρων - που μετά τη λήξη του πολέμου μεταβλήθηκαν σε πειρατές - όχι μόνο συνεχίστηκε²⁷⁶, αλλά αυξήθηκε κιόλας²⁷⁷. Η είδηση της ειρήνης έφθασε στο ρωσικό στόλο στο Αιγαίο στα τέλη Ιουλίου με αρχές Αυγούστου του 1774²⁷⁸. Το άκουσμά της όμως έγινε δεκτό με αντίθετα αισθήματα από τους Ρώσους, τους Έλληνες και Αλβανούς²⁷⁹ κουρσάρους που βρίσκονταν στην

Βλ. Σαροή, ό.π., σ. 373. Για την υποχρέωση του σουλτάνου να αποκαλεί τον τσάρο "παντισάχ των Ρώσων", να του αναγνωρίζει δηλ. ισοτιμία, βλ. ό.π., σ. 140.

274. Ο βάιλος της Βενετίας στην Κων/πολη Paolo Renier διαβίβασε αντίγραφο της συνθήκης του Κιουτσούκ Καϊναρτζή στη Σύγκλητο της Βενετίας στις 3 Νοεμβρίου 1774. Βλ. ASV, Senato Disparacci Costantinopoli, filza 216, φ. 109^r-118^v, αντίγραφο της συνθήκης μεταφρασμένο στα ιταλικά και συνημμένο ως αρ. 1 στην αναφορά του βάιλου στις 3 Νοεμβρίου 1774. Από τους πολλούς μελετητές που αναφέρονται στη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή βλ. E. I. Druzhinina, Kyuchuk-Kaynardziskij mir 1774 goda, Μόσχα 1955. Πρβλ. και De Madariaga, ό.π., σ. 234, 235, 617 σημ. 40. Για πιο πρόσφατη βιβλιογραφία βλ. και Prousis, ό.π., σ. 262 σημ. 7.

275. Βλ. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Memoriali dell' incaricato...", φ. 54^r, 24 Σεπτεμβρίου 1774, αντίγραφο της απάντησης των Βενετών.

276. Κρεμμυδάς, ό.π., σ. 101.

277. Βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 749, αναφορά του Βενετού προξένου στη Σύμρνη Λουκά Χορτάτση στις 17 Νοεμβρίου 1774.

278. Βλ. Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 287. Ο Elmanov, που αντικαθιστούσε τον Spiridon στη διοίκηση του στόλου μετά την αναχώρηση του τελευταίου για το Λιβόρνο, βρισκόταν στη θάσο, όταν στις 5 Αυγούστου 1774 ν.η. έμαθε την είδηση για τη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή. Βλ. Anderson, Naval Wars, ό.π., σ. 303.

279. Αλβανούς ονόμαζαν συνήθως τους Ίμαριώτες, Σουλιώτες και Υδραίους. Βλ. Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 420. Πρβλ. και Παλαιολόγου, Ημερολόγιον αυτόγραφον Στεφάνου Πέτροβιτς Χμιετόβσκιη, ό.π., σ. 243 σημ 2.

υπηρεσία των πρώτων. Οι Ρώσοι δέχτηκαν με χαρά και ανακούφιση αυτή την είδηση. Αντίθετα, οι κουρσάροι την υποδέχτηκαν με ταραχή και αγανάκτηση²⁸⁰. Τα πλοία του στόλου ανακλήθηκαν στην Πάρο²⁸¹. Οι κουρσάροι ειδοποιήθηκαν και αυτοί να γυρίσουν και να επιστρέψουν τα διπλώματα και τις σημαίες που τους είχαν εφοδιάσει οι Ρώσοι²⁸². Έγινε γνωστό επίσης ότι θα απολύονταν από τις τάξεις του ρωσικού στόλου εκείνοι οι οποίοι δε θα τον ακολουθούσαν στο ταξίδι της επιστροφής στη Ρωσία. Μόλις όμως μαθεύτηκαν οι διαθέσεις των Ρώσων, αρκετά ελληνικά κουρσάρικα έφυγαν από τα αγκυροβόλιά τους στη Νάξο, Μύκονο και τα Ψαρά, για να συνεχίσουν τις επιθέσεις τους. Ένα απ' αυτά μάλιστα αμέσως ύψωσε μαύρη πειρατική σημαία. Για να τους σταματήσουν οι Ρώσοι, έστειλαν ξοπίσω τους άλλα πλοία αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Στις 17 Σεπτεμβρίου 1774 ν.η.²⁸³ έφθασε στην Πάρο και ο Greig από το Λιβόρνο με μοίρα του ρωσικού στόλου και χρήματα, για να εξοφλήσει τους υπόλοιπους κουρσάρους και να προβεί στην αποστρατεία τους. Οι Ρώσοι μάλιστα είχαν δώσει εντολή να καούν όσα κουρσάρικα κατασκευάζονταν τότε στα νησιά του Αιγαίου, για να μη χρησιμοποιηθούν αργότερα ως πειρατικά. Όμως, η μη ικανοποιητική αποζημίωση και η γενικότερη έκρυθμη κατάσταση είχε δυσαρεστήσει αφάνταστα τους κουρσάρους, γεγονός που τους έκανε ευεπίφορους προς την πειρατεία²⁸⁴. Ήδη τον Οκτώβριο του 1774 είχαν γίνει γνωστές επιθέσεις πρώην κουρσάρων και νυν πειρατών εναντίον γαλλικών εμπορικών πλοίων, όπου οι επιτιθέμενοι ισχυρίζονταν ότι εκτελούσαν διαταγές των Ρώσων και προφασίζονταν άγνοια για την ειρήνη²⁸⁵.

280. Για τα αντίθετα αισθήματα που προκάλεσε αυτή η είδηση βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 382, αναφορά του Βενετού προξένου στην Αλεξάνδρεια στις 16 Νοεμβρίου 1774. Ακόμη και οι φήμες - πριν υπογραφεί η συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή - ότι επρόκειτο να γίνει ειρήνη, προκαλούσαν δυσαρέσκεια στους Έλληνες που υπηρετούσαν στο ρωσικό στόλο στο Αιγαίο, γιατί θεωρούσαν τους εαυτούς τους προδομένους. Βλ. Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 413.

281. Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 287.

282. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 382, αναφορά του Βενετού προξένου στην Αλεξάνδρεια στις 16 Νοεμβρίου 1774.

283. Για την ημερομηνία άφιξης του Greig βλ. Anderson, Naval Wars, ό.π., σ. 304.

284. Λεπτομέρειες για την κατάσταση που δημιουργήθηκε στο Αιγαίο αμέσως μετά τη λήξη του πολέμου βλ. ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 382, αναφορά του Βενετού προξένου στην Αλεξάνδρεια στις 16 Νοεμβρίου 1774. Για τη μη ικανοποιητική αποζημίωση των κουρσάρων από τους Ρώσους βλ. και ό.π., busta 749, αναφορά του Χορτάτση στις 17 Νοεμβρίου 1774.

285. Ό.π., busta 382, αναφορά του Βενετού προξένου στην Αλεξάνδρεια στις 16 Νοεμβρίου 1774.

Οι συνεχιζόμενες λοιπόν επιθέσεις εναντίον εμπορικών πλοίων και η καθυστέρηση της Πετρούπολης να απαντήσει στο μνημόνιο που της είχε απευθύνει η βενετική κυβέρνηση στις 5 Μαρτίου 1774, ανάγκασαν την τελευταία να επανέλθει με δυο νέα μνημόνια την 1 Οκτωβρίου και στις 26 Νοεμβρίου 1774. Αυτή τη φορά όμως τα μνημόνια τα επέδωσε στο Μαρούτση. Ίσως τα αρνητικά λόγια του Gradenigo για τον Golicyn²⁸⁶, ίσως και η συνεχιζόμενη καθυστέρηση στην απάντηση των Ρώσων, την ανάγκασαν να απευθυνθεί στο Μαρούτση. Στο πρώτο μνημόνιο, που του επέδωσαν την 1 Οκτωβρίου 1774, του υπενθύμιζαν αρχικά το περιεχόμενο του μνημονίου στις 5 Μαρτίου 1774, που είχε διαβιβάσει ο Golicyn στην Πετρούπολη και το οποίο γνώριζε ο Μαρούτσης από αντίγραφο, πρόσθεταν όμως και την περίπτωση των ζημιών που έπαθε από τους Ρώσους ο Domenico Comello. Στη συνέχεια επικαλούνταν την πληροφορία ότι υπήρχε στη Σμύρνη εκπρόσωπος της Ρωσίας για να χειριστεί τις υποθέσεις κατάσχεσης εμπορευμάτων των ουδέτερων πλοίων. Πρότειναν λοιπόν να στείλουν και αυτοί ένα δικό τους εκπρόσωπο, για να διαπραγματευθεί με το Ρώσο τις νόμιμες αποζημιώσεις που έπρεπε να δοθούν στους Βενετούς εμπόρους, καπετάνιους και ασφαλιστές, σύμφωνα με τις καθιερωμένες αρχές του διεθνούς δικαίου. Τέλος, επικαλούνταν την καλή θέληση του Μαρούτση, ώστε να μεσολαβήσει στην Πετρούπολη για την οριστική επίλυση αυτής της υπόθεσης²⁸⁷.

Στις 18 Οκτωβρίου 1774 ο Μαρούτσης απάντησε στο μνημόνιο των Βενετών. Στην απάντησή του ανέφερε ότι κοινοποίησε αμέσως το περιεχόμενο του βενετικού μνημονίου τόσο στον Α. Ορλώφ όσο και στη ρωσική κυβέρνηση στην Πετρούπολη. Ο Ορλώφ του απάντησε ότι ποτέ δεν είχε υπάρξει εκπρόσωπος της Ρωσίας στη Σμύρνη που να του είχαν ανατεθεί οι υποθέσεις κατάσχεσης των εμπορευμάτων των ουδέτερων πλοίων. Επιφόρτιζε όμως το Μαρούτση να ειδοποιήσει τους Βενετούς ότι είχε διατάξει τους Ρώσους διοικητές του στόλου στην Πάρο να του στείλουν λεπτομερείς εξηγήσεις γι' αυτές τις υποθέσεις, ώστε να μπορέσει να απαντήσει στο μνημόνιό τους σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο²⁸⁸.

Στις 26 Νοεμβρίου 1774 οι Βενετοί υπέβαλαν νέο μνημόνιο στο Μαρούτση. Αφού υπενθύμιζαν τα προηγούμενα μνημόνια τους στις 5 Μαρτίου και 1 Οκτωβρίου 1774, εξέφραζαν την ικανοποίησή τους για την απάντηση του Μαρούτση στις 18

286. Πρβλ. σ. 318 της διατριβής.

287. Το κείμενο του μνημονίου βρίσκεται στο ASV, Senato Corti, reg. 151, φ. 242^v, 243^r, 1 Οκτωβρίου 1774. Αντίγραφο του βλ. και ASV, Bailo a Costantinopoli, filza 39, συνημμένο σε δουκικό γράμμα προς το βάιλο με την ίδια ημερομηνία.

288. Το κείμενο του μνημονίου του Μαρούτση βρίσκεται στο ASV, Collegio Esposizioni Principi, reg. 116, φ. 220^v-221^v, 18 Οκτωβρίου 1774.

Οκτωβρίου 1774 και ιδιαίτερα για το σημείο, όπου ο Α. Ορλώφ τους δήλωνε ότι ανέμενε σχετικές διευκρινήσεις γι' αυτές τις υποθέσεις από τους διοικητές του ρωσικού στόλου στην Πάρο. Στη συνέχεια του μνημονίου τους παρότρυναν το Μαρούτση να χρησιμοποιήσει την επιρροή του προς την Πετρούπολη και προς τον Α. Ορλώφ, ώστε να βρεθεί επιτέλους μια λύση που να ικανοποιεί τα δίκαια αιτήματά τους και να αποδεικνύει έμπρακτα τη φιλία που πάντα επικαλούνταν η αυτοκράτειρα ότι έτρεφε προς τη Βενετία²⁸⁹.

Επειδή όμως καθυστερούσε η απάντηση από την πλευρά των Ρώσων στα αιτήματα των Βενετών, οι τελευταίοι αποφάσισαν να απευθυνθούν προσωπικά στον ίδιο τον Α. Ορλώφ, ο οποίος βρισκόταν στην Τοσκάνη. Στις 6 Δεκεμβρίου 1774 ν.η. οι έμποροι και οι ασφαλιστές που είχαν ζημιωθεί από τις κατασχέσεις των εμπορευμάτων των πλοίων του Boniventto και του Mazzaronich εξέλεξαν δυο εκπροσώπους τους, για να διεκδικήσουν από τον Α. Ορλώφ αποζημίωση για τις ζημιές τους. Από τα υπόλοιπα τρία πλοία (του Buratonich, του Janconich και του Comello) δεν υπήρχαν στη Βενετία ενδιαφερόμενοι, γιατί περιείχαν κυρίως εμπορεύματα Ελλήνων, οθωμανών όμως υπηκόων που δε βρίσκονταν τότε στη Βενετία. Αλλά ούτε και από το πλοίο του Mazzaronich υπήρχαν όλοι οι ενδιαφερόμενοι στη Βενετία, γιατί μερικοί από τους εμπόρους ναυλωτές του ήταν Έλληνες και είχαν επιστρέψει στη Μύκονο, τη Χίο και τη Σμύρνη²⁹⁰.

Δε γνωρίζουμε αν ο Μαρούτσης ασχολήθηκε ξανά με αυτές τις υποθέσεις κατάσχεσης εμπορευμάτων των βενετικών πλοίων, γιατί δεν υπάρχει κάποια σχετική πληροφορία στα μνημόνια που αντάλλαξε με τη βενετική κυβέρνηση μετά το 1774. Γνωρίζουμε όμως ότι, προς το τέλος του πολέμου, ο Α. Ορλώφ είχε διορίσει το Ρώσο στρατηγό Ivan Abramovič Gannibal και το Χ. μαριώτη Αντώνιο Γκίκα ως υπεύθυνους για την εξέταση των καταγγελιών που αφορούσαν συλλήψεις πλοίων ουδέτερων κρατών στη

289. Βλ. ASV, Senato Corti, reg. 151, σ. 270^{r-v}, μνημόνιο των Βενετών προς το Μαρούτση με ημερ. 26 Νοεμβρίου 1774. Αντίγραφο του υπάρχει στο ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Memoriali dell' incaricato...", φ. 55^r, 26 Νοεμβρίου 1774.

290. Για την εκλογή των εκπροσώπων βλ. ASV, τ. Savi alla Mercanzia, busta 382, αναφορά αρ. 81 των Carpi di Piazza προς τους Cinque Savi. Συνημμένο στην παραπάνω αναφορά υπάρχει αντίγραφο του πρακτικού εκλογής των δύο εκπροσώπων στις 6 Δεκεμβρίου 1774. Αξίζει επίσης να μνημονευθεί μια πληροφορία που υπάρχει στην παραπάνω αναφορά, ότι δηλ. οι Έλληνες είχαν φορτώσει στο πλοίο του Mazzaronich στην Αγκόνα εμπορεύματα και μετρητά που προέρχονταν από τις αγοραπωλησίες τους στην εμποροπανήγυρη της Senigallia. Για την εμποροπανήγυρη της βλ. Κατσιαρδή, Λησμονημένοι ορίζοντες, ό.π., passim.

Μεσόγειο²⁹¹. Κατά συνέπεια, δεν ήταν παντελώς ανακριβής η πληροφορία των Βενετών ότι οι Ρώσοι είχαν ορίσει κάποιον εκπρόσωπό τους για να χειριστεί αυτές τις υποθέσεις. Μόνο που τέτοιο πρόσωπο δεν είχε υπάρξει στη Σμύρνη²⁹².

Είναι απίθανο όμως οι Βενετοί να πέτυχαν κάποια - έστω μερική - αποζημίωση από τους Ρώσους. Από την εξέταση των αρχειακών πηγών που προαναφέραμε και αφορούν αυτές τις υποθέσεις, διαπιστώνουμε ότι τις περισσότερες φορές η ίδια η διοίκηση του ρωσικού στόλου στην Πάρο ήταν εκείνη που είχε δώσει εντολή γι' αυτές τις κατασχέσεις. Δεν ήταν δηλ. μεμονωμένα περιστατικά ούτε μπορούν να αποδοθούν σε "υπερβάλλοντα ζήλο" κάποιων υφισταμένων τους. Διαπιστώνουμε επίσης ότι ήταν κοινή πεποίθηση των Ρώσων και των Ελλήνων που υπηρετούσαν στο στόλο τους πως οι κατασχέσεις αυτές δικαιολογούνταν από μια ευρύτερη ερμηνεία του όρου "λεία πολέμου"²⁹³.

291. Βλ. Venturi, *Settecento*, ό.π., σ. 118. Πρβλ. και ASV, V Savi alla Mercanzia, busta 565, αναφορά του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας Antonio Renier στις 21 Νοεμβρίου 1774, όπου μνημονεύει ότι έστειλε γράμμα στο στρατηγό Gannibal στην Πάρο για την υπόθεση του Βενετού καπετάνιου Fr. Pozzeto. Συνημμένο στην παραπάνω αναφορά υπάρχει αντίγραφο τμήματος της απάντησης που έστειλε ο Gannibal στον A. Renier στις 19 Ιουλίου 1774 π.η..

292. Πρβλ. σ. 322 της διατριβής.

293. Το συμπέρασμα αυτό εξάγεται από τη συνολική μελέτη των αρχειακών πηγών που μνημονεύσαμε σ' αυτό το υποκεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'

Ο Μαρούτσης και οι ρωσοβενετικές σχέσεις μετά τη λήξη του ρωσοτουρκικού πολέμου (1774-1783)¹.

Μετά τη λήξη του ρωσοτουρκικού πολέμου η Σύγκλητος της Βενετίας πίστεψε ότι εξέλιπαν πια εκείνα τα εμπόδια που δεν επέτρεπαν την πραγμάτωση της ρωσοβενετικής εμπορικής συμφωνίας που από το παρελθόν ήδη επιθυμούσε να υπογράψει η Βενετία με τη Ρωσία². Μιας συμφωνίας που θα προέβλεπε τη χρήση του ναυτικού δρόμου της Μαύρης θάλασσας για την αμοιβαία μεταφορά των εμπορευμάτων ανάμεσα στη Ρωσία και τη Βενετία. Τώρα πια η συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή επέτρεπε την ελεύθερη ναυσιπλοΐα των ρωσικών πλοίων στη Μαύρη Θάλασσα και τις άλλες θάλασσες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η Βενετία, όπως βέβαια και άλλες ναυτικές ευρωπαϊκές δυνάμεις, έλπιζαν πως η ελεύθερη ναυσιπλοΐα στη - μέχρι το 1774 χαρακτηριζόμενη ως "τουρκική λίμνη" - Μαύρη θάλασσα δε θα αργούσε να επιτραπεί και σ' αυτές. Ήδη είχαν υποβάλει σχετικό αίτημα στην Υ. Πύλη ζητώντας την ελευθεροπλοΐα στη Μαύρη θάλασσα. Οι Τούρκοι όμως ήταν επιφυλακτικοί σ' αυτό το αίτημα. Άλλωστε και η Ρωσία αντιδρούσε στην παραχώρηση αυτού του δικαιώματος και σε άλλες ευρωπαϊκές δυνάμεις³. Ο Tamara, που τώρα (τέλη 1774) υπηρετούσε ως ανώτερος υπάλληλος στη ρωσική πρεσβεία στην Κων/πολη⁴, είπε στο βάιλο Renier ότι η Ρωσία δε θα επέτρεπε στην Τουρκία να αφήσει ελεύθερη τη ναυσιπλοΐα στη Μαύρη θάλασσα, γιατί οι Ρώσοι δεν ήθελαν να παραχωρηθεί το δικαίωμα αυτό στους Γάλλους. Σε περίπτωση μυστικών προετοιμασιών της Ρωσίας στις βόρειες εκτές της

1. Δε θα εξετάσουμε τη γενικότερη ανάπτυξη των ρωσοβενετικών σχέσεων μετά το 1774, γιατί είναι έξω από το αντικείμενο της διατριβής μας. Άλλωστε το θέμα αυτό το έχει διαπραγματευθεί ικανοποιητικά η Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 250-283 και τόμ. 11-12 (1932), σ. 287-345. Ειδικότερα μάλιστα για τις ρωσοβενετικές εμπορικές σχέσεις αυτή την περίοδο βλ. και Šarkova, ό.π., σ. 302-304, 312-314. Θα προσπαθήσουμε μόνο να φωτίσουμε καλύτερα κάποιες πτυχές αυτών των σχέσεων στις οποίες είχε ανάμειξη και ο Μαρούτσης.

2. Πρβλ. σ. 12 και ολόκληρο το υποκεφάλαιο II του Α' κεφαλαίου της διατριβής.

3. Για το αίτημα αυτό και τη στάση της Τουρκίας και της Ρωσίας βλ. Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 251 σελ. 3.

4. Πρόκειται για τον Βασίλη Stepanovič Tamara που έλαβε ενεργό μέρος στην προετοιμασία των Ορλωφικών και είχε υπηρετήσει ως γραμματέας του Μαρούτση για κάποιο διάστημα κατά το 1769. Πρβλ. σ. 115-117 της διατριβής.

Μαύρης Θάλασσας για μελλοντικό πόλεμο με την Τουρκία οι Γάλλοι θα το κατήγγειλαν αμέσως στους Τούρκους. Αν η Ρωσία συγκατένευε να παραχωρήσει η Τουρκία την ελεύθερη είσοδο στη Μαύρη θάλασσα έστω και σε μια άλλη ευρωπαϊκή δύναμη, τότε δε θα μπορούσε να το αρνηθεί και για τη Γαλλία. Όσο για τα βενετικά εμπορικά πλοία, είπε ο Tamara, θα μπορούσαν να πλεύσουν στη Μαύρη θάλασσα ύστερα από συμφωνία με τη Ρωσία, αν βέβαια χρησιμοποιούσαν τη ρωσική σημαία. Κλείνοντας τη συζήτησή του με τον Renier ο Tamara πρόσθεσε ότι δεν είχε κάποια σχετική εξουσιοδότηση από την Αικατερίνη να διαπραγματευθεί μια τέτοια υπόθεση⁵.

Ωστόσο οι Βενετοί είχαν αποφασίσει να προχωρήσουν στη διερεύνηση των προθέσεων της Αικατερίνης για τη σύναψη της ρωσοβενετικής εμπορικής συνθήκης. Σύμφωνα μάλιστα με το διπλωματικό αντιπρόσωπο (agente) της Modena στη Βενετία Giovanni Novelli, η Βενετία θέλησε να διαβιβάσει τις προτάσεις της προς την Αικατερίνη μέσω του Μαρούτση και όχι μέσω του Ρώσου πρεσβευτή στη Βιέννη, γιατί η πείρα τής είχε δείξει ότι οι διαπραγματεύσεις μέσω της Βιέννης καθυστερούσαν υπερβολικά⁶. Γι' αυτό, λίγο πριν τα μέσα Δεκεμβρίου 1774 ήρθε σε συνεννοήσεις με το Μαρούτση⁷. Στις 15 του ίδιου μήνα επέδωσε στο Μαρούτση μια "Nota" για να τη διαβιβάσει στην Πετρούπολη. Στο συνοδευτικό κείμενο της "Nota" που επέδωσε στο Μαρούτση μνημόνευε τη γνωστή ήδη από το παρελθόν επιθυμία της Αικατερίνης για σύναψη ρωσοβενετικής εμπορικής συμφωνίας και τόνιζε την ευνοϊκή συγκυρία που διαμορφώθηκε μετά τη λήξη του ρωσοτουρκικού πολέμου, ζητώντας παράλληλα και τη θετική δική του εισήγηση στην Πετρούπολη⁸. Στη "Nota" όμως που θα

5. Για το περιεχόμενο της συζήτησης Tamara-Renier βλ. ASV, Bailo a Costantinopoli, busta 327, αναφορά του Renier προς τους Inquisitori di Stato στις 30 Δεκεμβρίου 1774 (αρ. εγγράφου 143). Ο Tamara δεν είχε άδικο στις υποψίες του για τους Γάλλους. Περίπου μια δεκαετία αργότερα δυο Γάλλοι μηχανικοί επισκέφθηκαν τις βόρειες ακτές της Μαύρης Θάλασσας δήθεν ως ταξιδευτές, αλλά όταν επέστρεψαν, ενημέρωσαν με λεπτομέρειες την Υ. Πύλη για τους κινδύνους που ήταν εκτεθειμένη η Κων/πολη από το βορρά σε περίπτωση ρωσικής επίθεσης. Βλ. ASV, Miscelanea di atti diversi manoscritti, busta 37, fasc. c, αναφορά των Cinque Savi προς τη Σύγκλητο της Βενετίας στις 30 Αυγούστου 1786. (Οι πληροφορίες προέρχονταν από το βάιλο).

6. Βλ. Cini, Modena, ό.π., [busta 149], bob. 513, 24 Δεκεμβρίου 1774.

7. Βλ. και Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 51], bob. 244, αναφορά του Durazzo στις 14 Δεκεμβρίου 1774.

8. Για το συνοδευτικό κείμενο βλ. ASV, Senato Corti, reg. 151, φ. 293^v, 294^r, 15 Δεκεμβρίου 1774. Αντίγραφο του βλ. και στο ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Trattato ... No II", φ. 15^r, 15 Δεκεμβρίου 1774.

διαβιβαζόταν στην Πετρούπολη έθετε και δυο όρους ως προϋποθέσεις για τη σύναψη της συμφωνίας. Με τον πρώτο όρο ζητούσε την αμοιβαία ελεύθερη διακίνηση εμπορευμάτων κατευθείαν από τους τόπους παραγωγής τους. Ζητούσε δηλ. έμμεσα την παρέμβαση της Ρωσίας προς την Τουρκία, ώστε να επιτραπεί στα βενετικά πλοία η είσοδος στη Μαύρη θάλασσα για την αγορά των ρωσικών προϊόντων και εμπορευμάτων από τις βόρειες ακτές της Μαύρης θάλασσας. Με το δεύτερο όρο ζητούσε να επιτραπεί αμοιβαία και η διακίνηση εμπορευμάτων "transit". Εμπορευμάτων δηλ. που προέρχονταν και από άλλες περιοχές εκτός της Ρωσίας και της Βενετίας. Με αυτόν τον όρο οι Βενετοί επιδίωκαν να αποκτήσουν πρόσβαση (εισαγωγές-εξαγωγές) και στις αγορές της Γεωργίας, Αρμενίας και Περσίας⁹. Επίσης στη "Nota" αναφέρονται ότι, αμέσως μετά την αποδοχή των δυο όρων από τη Ρωσία, η Βενετία θα έστελνε στην Πετρούπολη ένα διπλωμάτη της με τον τίτλο του "nobile". Σύμφωνα με το διπλωματικό πρωτόκολλο της Βενετίας, ο nobile κατατασσόταν αμέσως μετά τον πρεσβευτή α' βαθμού (ambasciatore). Αφού θα έστελνε και η Ρωσία στη Βενετία πρεσβευτή αντίστοιχου βαθμού, μέσω των δυο διαπιστευμένων πρεσβευτών θα μπορούσαν να συζητηθούν οι λεπτομέρειες και να προωθηθεί η υπογραφή της συμφωνίας¹⁰.

Η υποβολή όμως όρων από την πλευρά της Βενετίας δυσκόλευε το κλείσιμο της συμφωνίας. Αντίθετος με την υποβολή όρων ήταν και ο βάιλος της Βενετίας στην Κων/πολη Renier, ο οποίος ζητούσε την άμεση αποστολή πρεσβευτή στην Πετρούπολη χωρίς όρους¹¹. Τις δυσκολίες που υπήρχαν τις επισήμανε και ο διπλωματικός αντιπρόσωπος της Modena στη Βενετία Giovanni Novelli με αναφορά προς την κυβέρνησή του στις 24 Δεκεμβρίου 1774. Τόνιζε μάλιστα ιδιαίτερα ότι η Αικατερίνη είχε

9. Για τη σκοπιμότητα αυτή βλ. και ASV, Senato Corti, reg. 151, φ. 294^v, 295^r, 15 Δεκεμβρίου 1774. Το ίδιο κείμενο βρίσκεται ως αντίγραφο και στο ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Trattato ... No II", φ. 14^{r-v}, 15 Δεκεμβρίου 1774.

10. Για το περιεχόμενο της "Nota" βλ. ASV, Senato Corti, reg. 151, φ. 293^{r-v}, 15 Δεκεμβρίου 1774. Αντίγραφο της βλ. στο ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Trattato ... No II", φ. 16^{r-v}, 15 Δεκεμβρίου 1774. Για τη βενετική πρόταση βλ. και Romanin, ό.π., τόμ. VIII, σ. 147, 148. - Malagola, ό.π., σ. 10. - Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 251, 252. Βλ. και Cini, Londra, ό.π., bob. 77, αναφορά του Βρετανού πρεσβευτή στη Βενετία John Strange στις 16 Δεκεμβρίου 1774.

11. Βλ. Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 252, 253. Βλ. και Cini, Vienna, ό.π., [fasc. 51], bob. 243, αναφορά του Durazzo στις 8 Οκτωβρίου 1774 για την άμεση αποστολή Βενετού πρεσβευτή στην Πετρούπολη.

"ψυχρανθεί" απέναντι στη Βενετία εξαιτίας: α) της σκληρής στάσης της τελευταίας στην υπόθεση Palisucchia, β) της σύλληψης του Μοτσενίγου, και γ) της άσχημης συμπεριφοράς του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας προς το Ρώσο πρίγκηπα Rerpin όταν αυτός, πηγαίνοντας από την Κων/πολη στη Βενετία, πέρασε από την Κέρκυρα¹².

Οι Ρώσοι τελικά δεν έδωσαν καμιά απάντηση στο αίτημα αυτό των Βενετών. Πιθανότατα, εκτός από τους λόγους που ανέφερε ο Giovanni Novelli, ήταν αντίθετοι και με την υποβολή όρων από την πλευρά των Βενετών, τη στιγμή που το γόητρό τους είχε ανέβει τόσο πολύ στην Ευρώπη μετά τη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή. Άλλωστε, ήταν επίσης γνωστό ότι οι Ρώσοι επιθυμούσαν πριν από την υποβολή οποιουδήποτε όρου την αμοιβαία ανταλλαγή πρεσβευτών¹³.

Αλλά και σ' όσες προσπάθειες θα κάνουν στο μέλλον οι Βενετοί για την επίτευξη της ρωσοβενετικής εμπορικής συμφωνίας, η ύπαρξη ορισμένων προβλημάτων στις ρωσοβενετικές σχέσεις θα εμποδίσει την υπογραφή της¹⁴. Τέτοια προβλήματα ανέκυψαν στα 1776 με τις υποθέσεις Βαρούχα και Μοτσενίγου και στα 1777 με την υπόθεση Μπενάκη.

Ο Κερκυραίος Σπυρίδων Βαρούχας είχε διοριστεί στις 23 Αυγούστου 1776 π.η. από την Αικατερίνη ως πρόξενος της Ρωσίας στην Κέρκυρα¹⁵. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που συγκέντρωσαν οι Inquisitori di Stato, ο Μαρούτσης ήταν πίσω από αυτό το διορισμό του Βαρούχα. Τον είχε στείλει στην Πετρούπολη με σχετικές οδηγίες και ύστερα από λίγο διάστημα, όταν ο Βαρούχας επέστρεψε στη Βενετία, έφερε μαζί του το προξενικό δίπλωμα με το οποίο τον είχε εφοδιάσει η Αικατερίνη. Από τους πληροφοριοδότες των Inquisitori μαθαίνουμε επίσης ότι ο Βαρούχας χαρακτηριζόταν ως κατάσκοπος του Μαρούτση και ότι ο διορισμός του ως προξένου στην Κέρκυρα απέβλεπε στην κατασκοπεία υπέρ της Ρωσίας¹⁶.

12. Βλ. Cini, Modena, ό.π., [busta 149], βοδ. 513, 24 Δεκεμβρίου 1774. Για το ταξίδι του Rerpin πρβλ. σ. 281, 282 της διατριβής.

13. Βλ. σ. 23 της διατριβής. Πρβλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 255.

14. Στο ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Trattato ... No II", υπάρχει συγκεντρωμένο σε αντίγραφα πλούσιο αρχειακό υλικό γι' αυτές τις προσπάθειες από το 1774 ως και το 1777.

15. Το προξενικό δίπλωμα του Βαρούχα στα ρωσικά (μαζί με τη μετάφρασή του στα λατινικά) βρίσκεται στο ASV, Savi alla Mercanzia, busta 722. Φέρει ημερομηνία 23 Αυγούστου 1776 και υπογράφεται από την Αικατερίνη.

16. Πληροφορίες για το Βαρούχα και τις σχέσεις του με το Μαρούτση βλ.: ASV, Inquisitori di Stato, busta 521, fasc. Pasini Camillo ετών 1774-76, αναφορά του πληροφοριοδότη

Σ' αυτές τις πληροφορίες στηρίχτηκαν οι Inquisitori και δεν έκαναν αποδεκτό το διορισμό του Βαρούχα ως προξένου της Ρωσίας στην Κέρκυρα, όταν ο Μαρούτσης τους κοινοποίησε το διορισμό του στις 18 Νοεμβρίου 1776 ν.η.. Συγκεκριμένα, ο Μαρούτσης με μνημόνιό του προς το Collegio είχε κάνει γνωστό στους Βενετούς ότι ο Βαρούχας είχε διοριστεί από την Αικατερίνη για να προσφέρει βοήθεια στους Ρώσους εμπόρους που θα έφθαναν στην Κέρκυρα. Ζήτησε λοιπόν από τη βενετική κυβέρνηση να αναγνωρίσει τον προξενικό τίτλο του Βαρούχα και υποσχέθηκε, για λογαριασμό της Αικατερίνης, αντίστοιχη φιλική συμπεριφορά προς τους Βενετούς προξένους που τυχόν θα έφθαναν στα ρωσικά λιμάνια¹⁷. Η Βενετία άργησε να δώσει απάντηση στο αίτημα του Μαρούτση, γιατί βρέθηκε σε δίλημμα. Από τη μια πλευρά ήθελε να αναπτυχθούν οι ρωσοβενετικές σχέσεις για να προχωρήσει η υπόθεση της εμπορικής συμφωνίας μέσω της Μαύρης Θάλασσας. Από την άλλη όμως πλευρά φοβόταν μήπως ο πρώην υπήκοός της Βαρούχας, καλυπτόμενος από τον τίτλο του προξένου της Ρωσίας, έδειχνε απείθεια στις βενετικές διαταγές. Κυρίως όμως φοβόταν την επιρροή που θα ασκούσε ο Βαρούχας στους ομοεθνείς του, αφού ήταν γνωστές οι διαθέσεις της Αικατερίνης προς τους Έλληνες και οι προθέσεις της να τους χρησιμοποιήσει εναντίον των Τούρκων¹⁸. Η Βενετία δηλ. δεν ήθελε να είναι Έλληνας ο πρόξενος της Ρωσίας στην Κέρκυρα. Ο Μαρούτσης με νέο μνημόνιο στις 21 Απριλίου 1777 διαμαρτυρήθηκε για την καθυστέρηση της αναγνώρισης του Βαρούχα. Τελικά στις 10 Μαΐου 1777 η βενετική κυβέρνηση ύστερα από διαδοχικές συσκέψεις αρνήθηκε να αναγνωρίσει το Βαρούχα ως πρόξενο της Ρωσίας στην Κέρκυρα. Επικαλέστηκε λόγους που αφορούσαν την προσωπικότητα και την οικογένεια του Βαρούχα στην Κέρκυρα, καθώς επίσης και τη διατάραξη ευαίσθητων ισορροπιών στο νησί. Προσπίθωσε μόνο να "γλυκάνει" την άρνησή της, προσθέτοντας ότι θα δεχόταν το διορισμό άλλου προσώπου ως προξένου της Ρωσίας στην Κέρκυρα και ότι θα έδειχνε έμπρακτα την ευαρέσκειά της, αν ο πρόξενος ήταν Ρώσος υπήκοος της Αικατερίνης¹⁹.

Pasini στις 17 Νοεμβρίου 1776. - Ο.π., busta 633, fasc. ετών 1775-76, αναφορά του πληροφοριοδότη Angelo Tamiazzi στις 18 Νοεμβρίου 1776. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Μαρούτσης είχε προσπαθήσει και κατά τη διάρκεια των Ορλωφικών να διορίσει Έλληνα ως πρόξενο της Ρωσίας στην Κέρκυρα (το Νικόλαο Νίκα). Πρβλ. σ. 197, 198 της διατριβής.

17. Το μνημόνιο του Μαρούτση βρίσκεται στο ASV, Collegio Esposizioni Principi, reg. 117, 18 Νοεμβρίου 1776. Αντίγραφο του βλ. και στο ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Memoriali dell' incaricato ...", φ. 71^r, 1^a Νοεμβρίου 1776.

18. Για το δίλημμα της Βενετίας βλ. Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 256.

19. Αντίγραφα των εγγράφων που αντάλλαξε η βενετική

Περίπου το ίδιο χρονικό διάστημα που η κυβέρνηση της Βενετίας αρνήθηκε να αναγνωρίσει το Βαρούχα οι Inquisitori di Stato εκδίωξαν από τη Βενετία έναν Ιρλανδό αξιωματούχο της Ρωσίας, επονομαζόμενο Fitzgerald [sic], γιατί τον υποπτεύονταν ότι διενεργούσε κατασκοπεία υπέρ της Ρωσίας. Ο Fitzgerald βρισκόταν στη Βενετία από το 1774 και ήταν στενός φίλος του Μαρούτση. Αφορμή για να τον υποπτευθούν υπήρξε το γεγονός ότι προσπαθούσε να δημιουργήσει σχέσεις με σημαντικούς ξένους επισκέπτες που έφθαναν στη Βενετία, καθώς και με Βενετούς ευγενείς²⁰.

Στο μεταξύ, λίγο μετά το διορισμό του Βαρούχα από την Αικατερίνη έφθασε νέο ρωσικό αίτημα στη Βενετία που "ψύχρανε" ακόμη περισσότερο τις μεταξύ τους σχέσεις. Ο Βενετός πρεσβευτής στη Βιέννη Alvise Contarini II στις 28 Σεπτεμβρίου 1776 διαβίβασε στη Σύγκλητο της Βενετίας αίτημα των Ρώσων για την αναγνώριση του Δ. Μοτσενίγου ως γενικού επιτρόπου του ρωσικού ναυτικού στα ιταλικά λιμάνια. Οι Ρώσοι ζητούσαν επίσης την άρση της ποινής της μόνιμης εξορίας που είχε επιβληθεί στο Μοτσενίγο από τη Βενετία στα 1774. Στο σημείωμα που επέδωσε ο Ρώσος πρεσβευτής στη Βιέννη D. Golitsyn στο Βενετό συνάδελφό του να το διαβιβάσει στη Βενετία άφηνε να εννοηθεί ότι ο διορισμός του Μοτσενίγου έγινε για να διευκολυνθεί περισσότερο η εμπορική προσέγγιση ανάμεσα στη Ρωσία και στα ιταλικά κράτη²¹. Κατά συνέπεια, οι Ρώσοι έλπιζαν ότι εύκολα θα γινόταν κατανοητό από τη Βενετία πως, αν ήθελε να προωθηθεί η εμπορική συμφωνία με τη Ρωσία, θα

κυβέρνηση με το Μαρούτση για την υπόθεση Βαρούχα βλ. στο ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Memoriali dell' incaricato...", φ. 71^r (18 Νοεμβρίου 1776), φ. 76^r (19 Μαρτίου 1777), φ. 77^r (21 Απριλίου 1777), φ. 78^r (26 Νοεμβρίου 1777), φ. 79^{r-v} (10 Μαΐου 1777). Για την υπόθεση Βαρούχα βλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 255-257. Ο Βαρούχας στα 1782 διαδέχτηκε τον Αντώνιο Παπά στη θέση του προξένου της Ρωσίας στην Τεργέστη. Βλ. σ. 209 της διατριβής. Παρέμεινε σ' αυτή τη θέση, απολαμβάνοντας το σεβασμό και την εκτίμηση των ομοεθνών του, ως τα 1799 που πέθανε. Βλ. Κατσιαρδής-Hering, Η ελληνική παροικία, ό.π., σ. 312.

20. Για τις υποψίες των Βενετών, τις σχέσεις του Fitzgerald με το Μαρούτση και την εκδίωξή του από τη Βενετία βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 544, Fasc. Andrioli Antonio 1771...1795, αναφορές του πληροφοριοδότη Andrioli στις 4 και 17 Μαΐου 1777. Οι δυο αναφορές του έχουν δημοσιευθεί από τον Comisso. Βλ. Comisso, ό.π., σ. 225-228.

21. Βλ. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Co. Mocenigo", φ. 4^r, 23 Σεπτεμβρίου 1776. α.τίγραφο της μετάφρασης του σημειώματος που επέδωσε ο Golitsyn στον Contarini και διαβίβασε ο τελευταίος στη Βενετία με την αρ. 120 αναφορά του στις 28 Σεπτεμβρίου 1776. Αντίγραφο της αναφοράς του βρίσκεται στο φ. 5^{r-v} του ίδιου υποφάκελου.

έπρεπε να άρει την ποινή του Μοτσενίγου και να του αναγνωρίσει τον τίτλο του. Παρόλο όμως που η Βενετία επιθυμούσε την προώθηση της συμφωνίας, δεν μπορούσε να χαρίσει την ποινή του Μοτσενίγου, γιατί εξακολούθησε να θεωρεί ότι τα παραπτώματά του ήταν πολύ σημαντικά και ότι μόνο χάρη στο σεβασμό που έτρεφε η ίδια προς την Αικατερίνη γλύτωσε ο Μοτσενίγος από βαρύτερες ποινές. Γι' αυτό στην απάντησή της που έστειλε στον Contarini για να τη διαβιβάσει στον Golicyn, αφού μνημόνευε τη βαρύτητα των παραπτωμάτων του Μοτσενίγου, επικαλούνταν αδυναμία της να αποδεχθεί το ρωσικό αίτημα. Για να μειώσει όμως την άσχημη εντύπωση που θα έκανε στη Ρωσία αυτή η άρνησή της, διαβεβαίωσε τον Golicyn για τη φιλία και την εκτίμηση που έτρεφε προς την Αικατερίνη. Ως απόδειξη μάλιστα για τη φιλική της διάθεση ανέφερε τη "Nota" που είχε διαβιβάσει στις 15 Δεκεμβρίου 1774 στο Μαρούτση για την ανάπτυξη των ρωσοβενετικών εμπορικών επαφών²².

Η υπόθεση της άρσης της ποινής του Μοτσενίγου θα δηλητηριάσει για πολύ καιρό ακόμη τις ρωσοβενετικές σχέσεις. Μόνο ύστερα από συνεχείς πιέσεις και διαβήματα από τη ρωσική πλευρά η Βενετία θα συγκατατεθεί το 1784 στην άρση της ποινής του. Το Φεβρουάριο του 1786, και ύστερα από το ξέπρασμα κάποιων προβλημάτων, επιτράπηκε στο Μοτσενίγο η επίνοδός του στη βενετική επικράτεια. Ωστόσο, παρά την άρση της ποινής, μερικά διαδικαστικά προβλήματα (ιδιωτικές δίκες του Μοτσενίγου) που ήταν σε εκκρεμότητα παρέμειναν για κάποιο διάστημα ακόμη²³.

Μια άλλη υπόθεση που επηρέασε αρνητικά την εξέλιξη των ρωσοβενετικών σχέσεων ήταν και η υπόθεση Μπενάκη. Στις 26 Νοεμβρίου 1777 ο Μαρούτσης υπέβαλε ένα μνημόνιο στο Collegio της Βενετίας ζητώντας την επιστροφή των κατασχεθέντων από τους Βενετούς περιουσιακών στοιχείων της οικογένειας Μπενάκη, που η αξία τους υπολογιζόταν στις 26.823 πιάστρες²⁴. Μετά την

22. Αντίγραφο της βενετικής απάντησης και των οδηγιών που έστειλε στον Contarini βλ. στο ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Co. Mocenigo", φ. 12^r-13^v, 14 Δεκεμβρίου 1776. Αντίγραφα πολλών εγγράφων που αφορούν την υπόθεση Μοτσενίγου στα 1773-74 και στα 1776 βρίσκονται συγκεντρωμένα στον προαναφερθέντα υποφάκελο "Co. Mocenigo". Για την υπόθεση Μοτσενίγου στα 1776 βλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 257.

23. Για την άρση της ποινής βλ. Alberti, ό.π., τόμ. 11-12 (1932), σ. 334, 335. (Η Alberti γράφει: Φεβρουάριο του 1785, αλλά είναι m.v. [=1786]. Βλ. ASV, Collegio Esposizioni Principi, reg. 121, φ. 141^v, 142^r (25 Φεβρουαρίου 1785 m.v. [=1786])). Για τα διαδικαστικά προβλήματα πρβλ. ό.π., φ. 141^v, 142^r (25 Φεβρουαρίου 1785 m.v. [=1786]), φ. 145^r (30 Αυγούστου 1786), φ. 145^r-146^r (6 Απριλίου 1786).

24. Βλ. ASV, Collegio Esposizioni Principi, filza 155,

αναχώρηση των Ρώσων από το Μοριά, ο Παναγιώτης Μπενάκης άφησε την οικογένειά του στα Κύθηρα μαζί με τα πολύτιμα περιουσιακά τους στοιχεία για ασφάλεια, και αυτός ακολούθησε το ρωσικό στόλο. Λίγο αργότερα πήγε στο Λιβόρνο, όπου και πέθανε στις 4 Ιανουαρίου 1771²⁵. Έτσι η περιουσία περιήλθε στο γιο του Λιμπεράκη Μπενάκη. Στις 4 Απριλίου 1771 όμως ο Βενετός διοικητής των Κυθήρων Lorenzo Soranzo προέβηκε στη κατάσχεση αυτής της περιουσίας, ύστερα από διαταγή του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας Pietro Querini. Την περιουσία τη διεκδικούσε ο Abdi μπέης της Κορίνθου συνεπικουρούμενος από το Βενετό υπήκοο Lucovich, ο οποίος ήταν πιστωτής του μπέη. Ο Lucovich ήταν αυτός που ξεκίνησε τη διαδικασία για την κατάσχεση, γιατί έλπιζε ότι έτσι θα έπαιρνε πίσω τα χρήματά του. Συγκεκριμένα ο Lucovich ισχυριζόταν ότι η περιουσία ανήκε στον Abdi μπέη και ότι ο Παναγιώτης Μπενάκης την οικειοποιήθηκε παράνομα, επωφελούμενος από την έκρυθμη κατάσταση που επικρατούσε στο Μοριά λόγω της εξέγερσης. Ο Λιμπεράκης Μπενάκης προσπάθησε να αποδείξει ότι η περιουσία ανήκε νόμιμα στην οικογένειά του και κατέφυγε αρχικά στον Spiridon, για να πετύχει μέσω αυτού την επιστροφή της. Μάταια όμως. Γι' αυτό, μετά τη λήξη του πολέμου προσπάθησε ξανά με τη βοήθεια του επιτετραμμένου της Ρωσίας στην Κων/πολη Peterson, καθώς και του εκεί Ρώσου πρεσβευτή Repnin, να μεσολαβήσουν στο Βενετό βάιλο για την επιστροφή της. Και αυτή όμως η προσπάθειά του δεν απέδωσε καρπούς. Έτσι ο Λιμπεράκης Μπενάκης, μετά από ένα ταξίδι του στην Ιερούπολη, επισκέφθηκε το 1777 την ίδια τη Βενετία μήπως μπορέσει να πάρει πίσω την περιουσία του ή αντίστοιχη αποζημίωση. Ήδη ήταν υπολοχαγός του ρωσικού στρατού και έλπιζε ότι με τη βοήθεια του Μαρούτση θα πίεζε τη Βενετία για τη επιστροφή της περιουσίας του²⁶.

μνημόνιο του Μαρούτση στις 26 Νοεμβρίου 1777. Συνημμένο στο μνημόνιό του υπέβαλε και κατάλογο των κατασχεθέντων αντικειμένων. Το κείμενο του μνημονίου (χωρίς το συνημμένο κατάλογο) βρίσκεται και ό.π. reg. 118, 26 Νοεμβρίου 1777. Αντίγραφο του βλ και ASV, Archivio Proprio Germania, filza 35/II, fasc. "Memoriali dell' incaricato ...", φ. 82^r, 26 Νοεμβρίου 1777.

25. Για την ημερομηνία θανάτου του Παναγιώτη Μπενάκη βλ. ΕΙΒ, "Βιβλίον Ληξιαρχικών πράξεων αποβιώσεων της εν Λιβόρνω Ανατολικής Εκκλησίας της Αγίας Τριάδος. Έτος [έναρξης] 1761", αρ. 24, 4 Ιανουαρίου 1771.

26. Λεπτομέρειες για την υπόθεση Μπενάκη υπάρχουν σε πολλές αρχειακές σειρές του ASV. Βλ. κυρίως το μνημόνιο του Μαρούτση που μνημονεύσαμε στην προηγούμενη σημ. 2-, καθώς και την αναφορά αρ. 74 του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας Giacomo Nani στις 16 Απριλίου 1778. (Αντίγραφο της αναφοράς του Nani βρίσκεται στο ASV, Archivio Proprio Legazione Pietroburgo, busta 7). Βλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 258,

Η κυβέρνηση της Βενετίας απάντησε στο μνημόνιο του Μαρούτση στις 29 Νοεμβρίου 1777. Δήλωνε ότι, επειδή είχε περάσει πολύς καιρός από τότε που άρχισε αυτή η υπόθεση, θα περίμενε να συγκεντρώσει ασφαλέστερες πληροφορίες και μετά θα έδινε την απάντησή της²⁷. Ο χρόνος όμως περνούσε και απάντηση δεν ερχόταν. Στις 10 Μαρτίου 1778 ο Μαρούτσης επανήλθε με νέο μνημόνιό του και ζήτησε επίσπευση των διαδικασιών ανεύρεσης των στοιχείων από την πλευρά της Βενετίας²⁸. Η απάντηση όμως της Συγκλήτου στις 6 Ιουνίου 1778 κάθε άλλο παρά ικανοποιητική θα μπορούσε να χαρακτηριστεί για το Λιμπεράκη Μπενάκη²⁹. Η Σύγκλητος απάντησε βασιζόμενη στην αναφορά αρ. 74 του Γενικού Προβλεπτή της Θάλασσας Giacomo Nani στις 16 Απριλίου 1778, όπου παρουσιαζόταν ότι ο Παναγιώτης Μπενάκης είχε σφετεριστεί την περιουσία του Abdi μπέη³⁰. Ο Μαρούτσης αντέκρουσε τα επιχειρήματα της Συγκλήτου με νέο μνημόνιο που κατέθεσε στις 25 Ιουλίου 1778, όπου υποστήριξε ότι τα πολύτιμα περιουσιακά στοιχεία της οικογένειας Μπενάκη αποκτήθηκαν με χρήματα του Π. Μπενάκη. Πιθανότατα, ως ένα βαθμό, είχε δίκιο στο επιχειρήμά του αυτό, γιατί είναι γνωστό ότι ο Π. Μπενάκης ήταν ένας από τους πλουσιότερους Μοραίτες εκείνη την περίοδο³¹. Υποστήριξε επίσης ότι, και αν ακόμη τμήμα της περιουσίας ανήκε πρώτα στον Abdi μπέη, το δικαίωτο του πολέμου επέτρεπε στον Π. Μπενάκη την κατάσχεση της περιουσίας του εχθρού³².

Ωστόσο η Βενετία δεν πείστηκε από τα επιχειρήματα του Μαρούτση και η υπόθεση παρέμεινε σε εκκρεμότητα. Νέο μνημόνιό

259. Ο Λιμπεράκης Μπενάκης υπηρέτησε αργότερα (1784 κ.εξ.) ως πρόξενος της Ρωσίας στην Κέρκυρα. Πολλές αναφορές του μνημονεύονται από τον Arš, Η Αλβανία και η Ήπειρος, ό.π., passim. Γι' αυτόν βλ. και: Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 418, 419, 419 σημ. 1, σ. 431, 431 σημ. 3. - Σ. Β. Κουγέα, Ο μητροπολίτης Μονεμβασίας και Καλαμάτας Ιγνάτιος ο Τζαμπλάκος (Εξαμπλάκων 1776-1802) και τινα περί αυτόν έγγραφα, "Πελοποννησιακά", τόμ. 2 (1957), σ. 151, 152. - Μέριτζιου, Νέαι ειδήσεις, ό.π., σ. 20, 21, 21 σημ. 1, σ. 35, 40, 110, 116-118. - Βακαλόπουλου, ό.π., τόμ. Δ', σ. 421 σημ. 2.

27. Αντίγραφο της απάντησης βλ. ASV, Archivio Proprio Germania, filza 33/II, fasc. "Memoriali dell' incaricato ...", φ. 83^r, 29 Νοεμβρίου 1777.

28. Βλ. ASV, Collegio Esposizioni Principi, reg. 118, φ. 129^v, 130^r, μνημόνιο του Μαρούτση στις 10 Μαρτίου 1778.

29. Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 258.

30. Για την αναφορά του Nani προβλ. την προηγούμενη σημ. 26 αυτού του κεφαλαίου.

31. Προβλ. Κοντογιάννη, Οι Έλληνες, ό.π., σ. 55-59. - Γριτσόπουλου, ό.π., σ. 47.

32. Βλ. ASV, Collegio Esposizioni Principi, reg. 118, φ. 178^v-180^r, μνημόνιο του Μαρούτση στις 25 Ιουλίου 1778. Βλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 258, 259.

του την 1 Φεβρουαρίου 1779, με το οποίο επιπλέον πληροφορούσε τη Βενετία ότι ο Λιμπεράκης Μπενάκης δεν μπορούσε να περιμένει άλλο την απάντησή της και ότι θα αναχωρούσε από εκεί³³, ούτε αυτό επέσπευσε κάποια θετική απόφαση της Βενετίας³⁴.

Όπως στην περίπτωση της άρσης της ποινής του Μοτσενίγου, έτσι και η μη επίλυση της υπόθεσης Μπενάκη θα υπεράνει τις ρωσοβενετικές σχέσεις για αρκετό διάστημα ακόμη. Η ίδια η Αικατερίνη είχε ενδιαφερθεί προσωπικά για την υπόθεση Μπενάκη και ήταν θυμωμένη από τη βενετική στάση³⁵. Τελικά, ύστερα από πολλές ρωσικές πιέσεις η Σύγκλητος της Βενετίας αναγκάστηκε στα 1786 να επιστρέψει τα περιουσιακά στοιχεία της οικογένειας Μπενάκη στο Λιμπεράκη Μπενάκη³⁶.

Η υποχώρηση της Βενετίας στις υποθέσεις Μοτσενίγου και Μπενάκη σχετίζεται άμεσα με ένα διάταγμα που εξέδωσε η Αικατερίνη στις 22 Φεβρουαρίου 1784. Με το διάταγμά της αυτό επέτρεπε ελεύθερα στις φιλικές της χώρες το εμπόριο με τις

33. Βλ. ASV, Collegio Esposizioni Principi, reg. 118, φ. 180^{r-v}, μημόνιο του Μαρούτση την 1 Φεβρουαρίου 1778 m.v. [=1779].

34. Βλ. απάντηση της Συγκλήτου στις 6 Φεβρουαρίου 1778 m.v. [=1789] στις Alberti, ό.π., τόμ. 9-10 (1931), σ. 259, 259 σημ. 3.

35. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 595, fasc. Faraclo Spiridione έτους 1786, αναφορές του Έλληνα πληροφοριοδότη των Inquisitori Σπυρίδωνα Φαρακλό στις 28 Μαΐου και 13 Ιουνίου 1786. Ο Σπ. Φαρακλός (± 1744-1836) καταγόταν από την Κέρκυρα και φέρεται εγγεγραμμένος στα μητρώα της Ελληνικής Κοινότητας Βενετίας από το 1778, (βλ. Ξανθοπούλου-Κυριακού, ό.π., σ. 238). Είχε κερδίσει την εμπιστοσύνη του προξένου της Ρωσίας στη Βενετία Πάβλου Φίλη, ο οποίος και τον χρησιμοποιούσε ως γραφέα του. Παράλληλα όμως υπήρξε και πληροφοριοδότης των Inquisitori, εντυπωτώντάς τους για σκέψεις και ενέργειες του Φίλη. Τις πληροφορίες για το προσωπικό ενδιαφέρον της Αικατερίνης για τον Μπενάκη τις έμαθε από το Φίλη. Στο ASV και στη σειρά Inquisitori di Stato busta 595, υπάρχει ένας υποφάκελος με τίτλο: "Faraclo Spiridione 1786 Venezia", ο οποίος περιέχει τις αναφορές του Φαρακλό προς τους Inquisitori στα 1786, (από τις 23 Απριλίου ως τις 19 Ιουλίου 1786).

36. Βλ. ASV, Archivio Proprio Legazione Pietroburgo, busta 7, 2 Δεκεμβρίου 1786 αντίγραφο: α) των ευχαριστιών της Συγκλήτου προς τον Francesco Morosini για τη συμβολή του στην επίλυση της υπόθεσης, και β) της διαταγής προς τον Έκτακτο Προβλεπτή των Επτανήσων για την απόδοση της περιουσίας στο Λιμπεράκη Μπενάκη. Βλ. και τις δυο αναφορές του Φαρακλό (28 Μαΐου και 13 Ιουνίου 1786) που μνημονεύσαμε στην προηγούμενη σημείωση, από τις οποίες εξάγεται ότι ως τότε η υπόθεση δεν είχε επιλυθεί ακόμη. Για την τελική επίλυσή της πρβλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 11-12 (1932), σ. 335.

ρωσικές περιοχές της Μ. Θάλασσας. Ενόψει των νέων προοπτικών που διανοίγονταν για τη σύναψη επιτέλους της ρωσοβενετικής εμπορικής συνθήκης και την αναζωογόνηση του βενετικού εμπορίου, η Βενετία αναγκάστηκε να υποχωρήσει στις ρωσικές πιέσεις. Έλπιζε ότι η εξάλειψη των εμποδίων, που επί τόσο καιρό δυσκόλευαν την υπογραφή της συμφωνίας, θα οδηγούσε και στην υπογραφή της³⁷.

Στο μεταξύ, στις 29 Ιουλίου 1780 ο Μαρούτσης κοινοποίησε στη Βενετία τη διακήρυξη που είχε απευθύνει στις 10 Μαρτίου 1780 ν.η. η Αικατερίνη προς τις τρεις εμπόλεμες τότε δυνάμεις (Αγγλία εναντίον Γαλλίας και Ισπανίας με κύρια αιτία τις αποικίες στην Αμερική) για την ελευθερία του εμπορίου των ουδέτερων δυνάμεων³⁸. Η διακήρυξη αυτή ήταν η αρχή του συστήματος της "ένοπλης ουδετερότητας", ενός νέου ναυτικού κώδικα που καθόριζε τις αρχές, σύμφωνα με τις οποίες έπρεπε να διεξάγεται το εμπόριο των ουδέτερων δυνάμεων σε περίπτωση πολεμικής σύρραξης³⁹. Στο συνοδευτικό υπόμνημα της διακήρυξης, που υπέβαλε ο Μαρούτσης στη Βενετία, αναφερόταν επιπλέον ότι η Αικατερίνη θα έστελνε στη Μεσόγειο μοίρα του ρωσικού στόλου για την προστασία του εμπορίου. Διαβεβαίωνε τη Βενετία ότι αυτή δε θα εισερχόταν στα χωρικά της ύδατα, παρά μόνο αν εξαναγκαζόταν από έλλειψη προμηθειών. Σ' αυτή την περίπτωση ζητούσε όχι μόνο την κατανόηση αλλά και τη βοήθεια της Βενετίας. Υποσχόταν επίσης ότι ο στόλος δε θα δημιουργούσε προβλήματα στο διάστημα της ανιγκαστικής παραμονής του στα βενετικά λιμάνια⁴⁰.

Στο σύστημα αυτό της "ένοπλης ουδετερότητας", ύστερα από διακρατικές συμφωνίες με τη Ρωσία, προσχώρησαν σταδιακά πολλές ναυτικές δυνάμεις της Ευρώπης⁴¹. Η Βενετία όμως δεν

37. Βλ. Alberti, ό.π., τόμ. 11-12 (1932), σ. 334, 335.

38. Βλ. ASV, Collegio Esposizioni Principi, filza 158, μνημόνιο του Μαρούτση στις 29 Ιουλίου 1780 με στυλιζμένη γαλλική μετάφραση της διακήρυξης της Αικατερίνης. Το κείμενο του μνημονίου του Μαρούτση βρίσκεται και ό.π., reg. 119, φ. 159^v, 160^r, 29 Ιουλίου 1780.

39. Για τη διακήρυξη της Αικατερίνης και την "ένοπλη ουδετερότητα" βλ. Anderson, *Le relazioni*, ό.π., σ. 339, 340. - Young, ό.π., σ. 419. - Anderson, *Europe*, ό.π., σ. 277. Κυρίως όμως βλ. De Madariaga, ό.π., σ. 383 και 632 σημ. 16, 21, 22, όπου και βιβλιογραφικές παραπομπές γι' αυτό το σύστημα.

40. Βλ. το μνημόνιο του Μαρούτση που αναφέραμε στην προηγούμενη σημ. 38.

41. Ο Μαρούτσης κοινοποίησε αυτές τις συμφωνίες στη Βενετία με μνημόνιά του. Βλ. ASV, Collegio Esposizioni Principi, filza 158 (9 Δεκεμβρίου 1780), filza 159 (6 Ιουνίου, 25 Αυγούστου και 29 Δεκεμβρίου 1781). Βλ. και ό.π., reg. 119, φ. 179^{r-v} (9 Δεκεμβρίου 1780), φ. 227^v, 228^r (6

προσχώρησε, παρόλο που προσκλήθηκε από τη Ρωσία, γιατί φοβόταν ότι σε μελλοντικό ρωσοτουρκικό πόλεμο η Ρωσία θα την παρέσυρε και αυτή⁴². Η μη προσχώρηση της Βενετίας εμπόδιζε και τη σύναψη της ρωσοβενετικής εμπορικής συνθήκης, γιατί η Αικατερίνη έθετε ως προϋπόθεση για τη συνθήκη την προσχώρηση της Βενετίας στο σύστημα της "ένοπλης ουδετερότητας". Και ενώ άλλες ευρωπαϊκές δυνάμεις προσχώρησαν στο σύστημα και υπέγραψαν εμπορικές συνθήκες με τη Ρωσία, κάτι τέτοιο δε συνέβηκε με τη Βενετία⁴³. Με τις προσχωρήσεις στο σύστημα της "ένοπλης ουδετερότητας" η Αικατερίνη επιδίωκε - εκτός από την προστασία του εμπορίου της - και τη βοήθεια ή τουλάχιστον την ευμενή ουδετερότητα αυτών των δυνάμεων στα σχέδιά της εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ένα από τα ανταλλάγματα (που) που της πρόσφερε ήταν και η εμπορική συνθήκη⁴⁴.

Άλλωστε η αρχή της δεκαετίας 1780-1790 συνέπεσε με την προσπάθεια εφαρμογής από την Αικατερίνη του "ελληνικού σχεδίου" που προέβλεπε τη ριζική αλλαγή του status quo της Βαλκανικής χερσονήσου και την ίδρυση μιας ελληνικής αυτοκρατορίας με έδρα την Κων/πολη και ηγεμόνα τον εγγονό της Κων/νο⁴⁵. Κύριος υποστηρικτής του "ελληνικού σχεδίου" ήταν ο ευνοούμενος της Αικατερίνης και νέος ισχυρός άνδρας της Ρωσίας Potemkin. Σύμφωνα με το σχέδιο, προβλεπόταν συνεργασία Ρωσίας-Αυστρίας για την εφαρμογή του και την εκδίωξη των Οθωμανών από την Ευρώπη. Στην πρόταση όμως του αυτοκράτορα της Αυστρίας Ιωσήφ Β' να παραχωρηθούν στην Αυστρία οι

Ιουνίου 1781), φ. 237^r (25 Αυγούστου 1781), φ. 256^r, 257^r (29 Δεκεμβρίου 1781). Για τις συμφωνίες αυτές βλ. και τις βιβλιογραφικές παραπομπές της De Madariaga που μνημονεύσαμε στην προηγούμενη σημ. 39.

42. Για τους φόβους της Βενετίας και τη μη προσχώρησή της στην "ένοπλη ουδετερότητα" βλ. Alberti, ό.π., τόμ. 11-12 (1932), σ. 343.

43. Για τις επιπτώσεις που είχε για τη Βενετία η μη προσχώρησή της στο σύστημα της "ένοπλης ουδετερότητας" βλ. ό.π.. Για την προϋπόθεση που έθετε η Αικατερίνη για να συνάψει εμπορικές συμφωνίες με κράτη της Δυτ. Ευρώπης βλ. και ASV, Miscellanea di atti diversi manoscritti, busta 37, fasc. c, πολυσέλιδη αναφορά των Cinque Savi προς τη Σύγκλητο της Βενετίας στις 30 Αυγούστου 1786.

44. Alberti, ό.π., τόμ. 11-12 (1932), σ. 343.

45. Για το πολυσυζητημένο "ελληνικό σχέδιο" της Αικατερίνης βλ. Hugh Ragsdale, Montmorin and Catherine's Greek Project, "Cahiers du Monde Russe et Soviétique", τόμ. XXVII (1986), σ. 27-44. Βιβλιογραφία γι' αυτό το σχέδιο βλ. ό.π., σ. 42 σημ. 10. Περισσότερες λεπτομέρειες για την εξωτερική πολιτική της Αικατερίνης αυτή την περίοδο βλ. De Madariaga, ό.π., σ. 377-392.

βενετικές κτήσεις της Ιστρίας και ^{της} Δαλματίας και να δοθούν ως αντάλλαγμα στους Βενετούς η Κύπρος, η Κρήτη, ο Μοριάς και τα νησιά του Αιγαίου, η Αικατερίνη δε συμφώνησε. Θεώρησε ότι η Βενετία δε θα δεχόταν ευνοϊκά την απώλεια των κοντινών κτήσεών της με αντάλλαγμα την κατοχή κάποιων μακρινών. Άλλωστε, σύμφωνα με τα σχέδια της Αικατερίνης, η Βενετία θα μπορούσε να αποβεί χρήσιμη σε μελλοντικό πόλεμο εναντίον της Τουρκίας και γι' αυτό το λόγο έπρεπε να την "περποποιηθούν" ιδιαίτερα. Η Αικατερίνη αντιδρούσε επίσης και για ένα άλλο λόγο: με την παραχώρηση του Μοριά και των νησιών του Αιγαίου στους Βενετούς θα συρικνωνόταν πολύ και η ελληνική αυτοκρατορία της Κων/πολης⁴⁶. Η Alberti μάλιστα πιστεύει ότι αυτές ακριβώς οι επιφυλάξεις της Αικατερίνης, δηλ. η θέση που κατείχε η Βενετία στα σχέδιά της εναντίον των Τούρκων, έσωσαν τη Βενετία από την Αυστρία και δεν είχε έτσι την τύχη της Πολωνίας⁴⁷.

Οι στιγμές έντασης βέβαια στις βενετορωσικές σχέσεις δεν έλειψαν. Εκείνο κυρίως που προκαλούσε ένταση ήταν η επιμονή της Βενετίας να μη δίνει συγχώρεση στους υπηκόους της που τους είχε τιμωρήσει για την προσχώρησή τους στους Ρώσους κατά τα Ορλωφικά. Όπως και στην περίπτωση του Μοτσενίγου, η Βενετία αρνήθηκε να συγχωρήσει τον Κεφαλονίτη Λουκά Βαλασαμάκη που τον είχε τιμωρήσει στις 25 Αυγούστου 1770 σε μόνιμη εξορία⁴⁸. Ο Μαρούτσης είχε υποβάλει στις 17 Μαρτίου 1781 σχετικό μνημόνιο στη Βενετία για την ελεύθερη επιστροφή του Βαλασαμάκη⁴⁹, όπως το ίδιο έκανε και ο Ρώσος πρεσβευτής στη Βιέννη D. Golícyn στον αντίστοιχο Βενετό Nicolò Foscarini⁵⁰. Η Σύγκλητος της Βενετίας όμως στις 28 Απριλίου 1781 απέρριψε το ρωσικό αίτημα, γεγονός που προκάλεσε την οργή της Αικατερίνης⁵¹.

Στη βελτίωση των ρωσοβενετικών σχέσεων συντέλεσε πολύ η επίσκεψη που έκανε στη Βενετία ο γιος της Αικατερίνης - και μετέπειτα τσάρος (1796-1801) - Παύλος Πέτροβιτς τον Ιανουάριο του 1782. Ο Μέγας Δούκας Παύλος, συνοδευόμενος από τη σύζυγό

46. Για τις προτάσεις του Ιωσήφ Β' και τις επιφυλάξεις της Αικατερίνης βλ. Alberti, ό.π., τόμ. 11-12 (1932), σ. 296, 297. Βλ. και De Madariaga, ό.π., σ. 388. Πρβλ. και Σάθα, Τουρκοκρατούμενη, ό.π., σ. 533-538.

47. Μ' αυτές τις σκέψεις κλείνει τη μελέτη της για τις ρωσοβενετικές σχέσεις στα τέλη του 18^{ου} αιώνα. Βλ. Alberti, ό.π., τόμ. 11-12 (1932), σ. 345.

48. Γι' αυτόν βλ. σ. 313 σημ. 249 της διατριβής.

49. Βλ. ASV, Collegio Esposizioni Principi, reg. 119, φ. 220^{r-v}. Βλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 11-12 (1932), σ. 280 σημ. 1.

50. Βλ. Alberti, ό.π., τόμ. 11-12 (1932), σ. 230.

51. Για την υπόθεση Λουκά Βαλασαμάκη βλ. ό.π., σ. 279-282.

του, στα τέλη του 1781 επισκέφθηκε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες και στις 18 Ιανουαρίου 1782 ν.η. έφθασε στη Βενετία. Το ταξίδι του πριγκηπικού ζεύγους ήταν ανεπίσημο και γι' αυτό τα ονόματά τους καλύφθηκαν κάτω από τον τίτλο "κόμητες του Βορρά" (conti del Nord). Όμως η θερμή υποδοχή που τους επιφύλαξε η βενετική κυβέρνηση και οι πολλές ψυχαγωγικές εκδηλώσεις που έγιναν προς τιμήν τους ευνόησαν τη ρωσοβενετική προσέγγιση⁵².

Για τη διαμονή του ζεύγους στη Βενετία είχε φροντίσει ο Μαρούτσης. Ήδη ένα μήνα πριν την άφιξή τους εκεί ο Παύλος του είχε γράψει επιστολή, με την οποία του ανέθετε τη φροντίδα για τη διαμονή τους στη Βενετία. Στην επιστολή του μάλιστα έκανε μνεία και για τη φιλία που τον ένωνε με το Μαρούτση, η οποία είχε αναπτυχθεί κατά το ταξίδι του Μαρούτση στην Πετρούπολη⁵³. Στις 23 Δεκεμβρίου 1781 ο Μαρούτσης υπέβαλε επίσημο μνημόνιο στο Collegio της Βενετίας και ζήτησε διευκολύνσεις για τους Δούκες. Η Σύγκλητος ανταποκρίθηκε στα αιτήματα του μνημονίου με την απάντηση που έδωσε στο Μαρούτση στις 29 Δεκεμβρίου 1781⁵⁴.

52. Λεπτομέρειες για το ταξίδι και τη διαμονή των Δουκών στη Βενετία, καθώς και για το ρόλο που έπαιξε αυτή η επίσκεψη στη ρωσοβενετική προσέγγιση, βλ. Alberti, ό.π., τόμ. 11-12 (1932), σ. 298-303. Επίσης λεπτομερής περιγραφή της επίσκεψης υπάρχει και στο ASV, Collegio Cerimoniali, reg. V, φ. 93^r-97^v, 18 Ιανουαρίου 1781 [m.v. = 1782]. Η ημερομηνία αυτή δεν είναι η ημερομηνία καταγραφής του κειμένου αλλά η ημερομηνία άφιξης των Δουκών στη Βενετία. Το ίδιο κείμενο υπάρχει και στο reg. VI, φ. 4^r-9^r, με την ίδια ημερομηνία. Για την επίσκεψη των Δουκών στη Βενετία βλ. και Comisso, ό.π., σ. 260-262. (Δημοσιεύει δυο αναφορές του πληροφοριοδότη των Inquisitori Alessandro Ricci με ημερομηνίες 21 και 23 Ιανουαρίου 1782). Για τη θερμή υποδοχή που τους επιφύλαξε η Ελληνική Κοινότητα Βενετίας βλ. Μοσχόπουλου, ό.π., σ. 138, 139, 206-208.

53. Ο πληροφοριοδότης και σύνδεσμος των Inquisitori με τους ξένους πρεσβευτές στη Βενετία Giovanni Cattaneo ανέφερε ότι ο Μαρούτσης του διάβασε τμήματα της επιστολής και του ζήτησε τη μεσολάβησή του προς τους Inquisitori, για να έχουν οι Δούκες τις αναγκαίες διευκολύνσεις και εξυπηρέτησεις από την πλευρά των Βενετών. Βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 922, fasc. "Venuta in Venezia dei Granduchi di Russia sotto il nome di Conti del Nord, 1781", αναφορά του Cattaneo στις 24 Δεκεμβρίου 1781. Το ταξίδι του Μαρούτση στην Πετρούπολη είχε γίνει στα 1766-1768, βλ. σ. 88, 91 και 92 της διατριβής.

54. Βλ. ASV, Collegio Esposizioni Principi, reg. 119, φ. 255^v, 256^r, μνημόνιο του Μαρούτση στις 23 Δεκεμβρίου 1781. Αντίγραφο της απάντησης της Συγκλήτου βλ. ASV, Inquisitori di Stato, busta 922, fasc. "Venuta ... 1781", 29 Δεκεμβρίου 1781. Για το μνημόνιο του Μαρούτση και την απάντηση της Συγκλήτου βλ. και ASV, Collegio Cerimoniali, reg. VI, φ. 5^v, 18 Ιανουαρίου 1781 [m.v. = 1782].

Η παραμονή των Δουκών στη Βενετία δεν άλλαξε την αρνητική στάση των συγκλητικών προς το Μαρούτση. Σπολιάστηκε μάλιστα με χαιρεκακία και το εξής περιστατικό: όταν συναντήθηκαν οι Δούκες στη Marghera με το Μαρούτση λίγο πριν ξεκινήσουν για τη Βενετία, δε συνομίλησαν μαζί του και επιβιβάστηκαν στη βάρκα του Francesco Pesaro για να μεταβούν στη Βενετία "αδιαφορώντας" για το Μαρούτση. Στην πραγματικότητα όμως ο Fr. Pesaro με τον Pietro Grimani ήταν οι απεσταλμένοι της Συγκλήτου για να υποδεχτούν τους Δούκες και η Σύγκλητος είχε κοινοποιήσει στους Δούκες τη επιθυμία της να μη συνυπάρχουν την ίδια χρονική στιγμή στην παρέα των Δουκών Βενετοί ευγενείς και ξένοι πρεσβευτές διαπιστευμένοι στη Βενετία. Οι Δούκες είχαν αποδεχτεί αυτό το είτημα της Βενετίας, το οποίο βασιζόταν στο έθιμό της να μην έχουν επαφές οι ξένοι πρεσβευτές οι διαπιστευμένοι στη Βενετία με τους ευγενείς της. Η ταυτόχρονη συνύπαρξη Δουκών-ευγενών Βενετών-ξένων πρεσβευτών επιτρεπόταν μόνο στην παρακολούθηση των διάφορων δημοσίων θεαμάτων. Κατά συνέπεια, αν οι Δούκες αποδέχονταν τη συνύπαρξη Μαρούτση-Pesaro, θα παραβίαζαν τη δέσμευσή τους. Καθόλη τη διάρκεια της παραμονής τους στη Βενετία οι Δούκες τήρησαν αυτή τους την υπόσχεση, γεγονός που ευχαρίστησε τους Βενετούς. Οι σχέσεις όμως του Ρώσου Μεγάλου Δούκα με το Μαρούτση κάθε άλλο παρά ψυχρές ήταν, αφού ήταν φίλοι από παλιά και ο Δούκας ήταν εκείνος που κίλεσε λίγο αργότερα το Μαρούτση στην Πετρούπολη ως ανταπόδοση των εξυπηρετήσεων που του είχε προσφέρει ο Μαρούτσης στη Βενετία⁵⁵.

Υστερα από μια εβδομάδα ευχάριστης παραμονής στη Βενετία, οι Δούκες αναχώρησαν στις 25 Ιανουαρίου 1782 για την Πάδοβα και την επόμενη μέρα για τη Φερράρα⁵⁶. Επιφύρτισαν όμως το Μαρούτση να διαβιβάσει και επίσημα τις ευχαριστίες τους προς τη βενετική κυβέρνηση για την ευγενική συμπεριφορά της και την υποδοχή που τους επιφύλαξε. Στις 15 Απριλίου 1782 με νέο μνημόνιό του ο Μαρούτσης διαβίβασε τις αντίστοιχες ευχαριστίες και της Αικατερίνης⁵⁷.

55. Για το περιστατικό στη Marghera βλ. Di Salvo, Leonardos Kapetanakis, ό.π., σ. 13 σημ. 4. Βλ. και ASV, Collegio Cerimoniali, reg. VI, φ. 6^v. Πρβλ. και ASV, Inquisitori di Stato, busta 539, φ. 110^v, 111^r, 1 Φεβρουαρίου 1781 m.v. [=1782]. Λεπτομέρειες για την εκλογή του Pesaro και του Grimani, τις δεσμεύσεις των Δουκών και τη στάση τους κατά την παραμονή τους στη Βενετία βλ. ASV, Collegio Cerimoniali, reg. VI, φ. 4^r-9^r. Για την πρόσκληση του Μαρούτση στην Πετρούπολη βλ. σ. 342 της διατριβής.

56. Για την αναχώρηση των Δουκών βλ. ASV, Collegio Cerimoniali, reg. VI, φ. 8^r-^v. Πρβλ. και Μοσχόπουλου, ό.π., σ.206, 208.

57. Βλ. ASV, Collegio Esposizioni Principi, reg. 119, φ.

Δυο μήνες περίπου μετά την επίσκεψη των Λουκών στη Βενετία (δηλ. περί τα μέσα Μαρτίου 1782) σε συνάντηση του Ρώσου πρεσβευτή στη Βιέννη Golicyn με τον αντίστοιχο Βενετό Sebastian Foscarini συζητήθηκε το θέμα της ανταλλαγής πρεσβευτών ανάμεσα στη Ρωσία και τη Βενετία⁵⁸. Η βενετική Σύγκλητος παρέμεινε σταθερή στη συνηθισμένη της τακτική να παρακάμπτει το Μαρούτση και να προωθεί τις υποθέσεις της μέσω του Βενετού και του Ρώσου πρεσβευτή στη Βιέννη.

Τελικά στις 25 Μαΐου 1782 η Σύγκλητος της Βενετίας εξέλεξε ως πρεσβευτή της στην Πετρούπολη τον Gerolamo Ascanio Giustinian με τον τίτλο του "nobile"⁵⁹. Λόγοι όμως προσωπικοί και οικογενειακοί του Giustinian ανάγκασαν τη Σύγκλητο να εκλέξει άλλον στη θέση του. Υστερα από δυο-τρεις ανεπιτυχείς εκλογές - γιατί εκείνοι που εκλέγονταν επικαλούνταν λόγους οικογενειακούς, ηλικίας ή υγείας - στις 21 Σεπτεμβρίου 1782 η Σύγκλητος ειδοποίησε τον πρεσβευτή της στη Βιέννη να κοινοποιήσει στον Golicyn την εκλογή του Ferigo Foscari ως πρεσβευτή στην Πετρούπολη⁶⁰. Την 1 Φεβρουαρίου 1783 δόθηκαν στον Foscari οι επίσημες οδηγίες για την αποστολή του στη Ρωσία. Αξίζει να προσεχθεί ιδιαίτερα το γεγονός ότι επισημάνθηκε στον Foscari να προωθήσει τις εμπορικές σχέσεις ανάμεσα στη Βενετία και τη Ρωσία. Σε περίπτωση όμως που του ζητούσαν οι Ρώσοι και πολιτικές διαπραγματεύσεις τότε έπρεπε να επικαλεστεί έλλειψη ιδιαίτερων οδηγιών για τέτοια θέματα και να το αναφέρει αμέσως στη Σύγκλητο της Βενετίας⁶¹.

Αλλωστε, λίγους μήνες πιο πριν, ο πρεσβευτής του

258^v, 259^r, (το πρώτο) μνημόνιο του Μαρούτση στις 28 Ιανουαρίου 1781 m.v. [=1782]. Πρβλ. και ASV, Collegio Cerimoniali, reg. VI, φ. 8^v. Για το δεύτερο μνημόνιο του Μαρούτση βλ. ASV, Collegio Esposizioni Principi, reg. 120, φ. 36^v, μνημόνιό του στις 15 Απριλίου 1782. Για τα μνημόνια του Μαρούτση βλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 11-12 (1932), σ. 302 σημ. 5. [Από παραδρομή όμως αναφέρεται ως ημερομηνία του δεύτερου μνημονίου η 5^η Απριλίου αντί της σωστής 15^{ης}].

58. Για τη συνάντηση Golicyn-Foscarini βλ. Alberti, ό.π., τόμ. 11-12 (1932), σ. 303-305.

59. Για την εκλογή του βλ. Malagola, ό.π., σ. 11. - Alberti, ό.π., τόμ. 11-12 (1932), σ. 306. Βλ. και ASV, Collegio Cerimoniali, reg. VI, φ. 38^{r-v}, 25 Μαΐου 1782.

60. Για τις διαδοχικές εκλογές βλ. Malagola, ό.π., σ. 11. - Alberti, ό.π., τόμ. 11-12 (1932), σ. 330, 331 σημ.3, σ. 331. Για την εκλογή του Foscari βλ. και ASV, Collegio Cerimoniali, reg. VI, φ. 41^v, 42^r, 21 Σεπτεμβρίου 1782. Πριν από τον Ferigo Foscari είχαν εκλεγεί κατά σειρά οι: G. A. Giustinian, Angelo Emo και Francesco Foscari (= πατέρας του Ferigo).

61. Για τις οδηγίες βλ. Malagola, ό.π., σ. 12. Πρβλ. και Alberti, ό.π., τόμ. 11-12 (1932), σ. 332.

Βασιλείου της Σαρδηνίας στη Βενετία Malingri di Bagnolo είχε ενημερώσει έγκαιρα την κυβέρνησή του στο Τορίνο ότι πρωταρχικός σκοπός της βενετικής πρεσβείας στην Πετρούπολη θα ήταν το εμπόριο, αν και η Βενετία φοβόταν ότι θα πιεζόταν από τη Ρωσία και την Αυστρία να προσχωρήσει στον αντιτουρκικό συνασπισμό. Ολοκληρώνοντας ο Malingri di Bagnolo πρόσθετε ότι η Βενετία θα απέρριπτε τέτοιες πιέσεις είτε επειδή δεν ήθελε να δυσαρεστήσει τη Γαλλία είτε εξαιτίας της κακής κατάστασης των στρατιωτικών της δυνάμεων⁶².

Ο Foscarì - αφού συγκέντρωσε πρώτα πληροφορίες για τα βενετικά εμπορεύματα που θα μπορούσαν να πουληθούν στη Ρωσία - αναχώρησε από τη Βενετία περί τα μέσα Ιουνίου 1783 ν.η. και έφθασε στην Πετρούπολη στις 16 Οκτωβρίου 1783 ν.η.. Η Αικατερίνη τον δέχτηκε σε ακρόαση στις 29 του ίδιου μήνα⁶³.

Ο Μαρούτση στο μεταξύ είχε ειδοποιήσει την κυβέρνηση της Βενετίας ότι θα πήγαινε στην Πετρούπολη για κάποιο χρονικό διάστημα. Στις 15 Απριλίου 1783 υπέβαλε μνημόνιο στο Collegio, σύμφωνα με το οποίο ενημέρωνε τους Βενετούς ότι είχε την άδεια της Αικατερίνης να λείψει προσωρινά από τη Βενετία. Κατά το διάστημα της απουσίας του θα τον αναπλήρωνε - ασκώντας καθήκοντα επιτετραμμένου - ο Luigi Wist, ο οποίος ήταν επίτιμος σύμβουλος και γραμματέας της ρωσικής διπλωματικής αποστολής στη Βενετία. Διαβεβαίωνε τέλος τη Βενετία ότι θα μιλούσε στην Αικατερίνη για τις φιλικές διαθέσεις της Συγκλήτου προς τη Ρωσία⁶⁴.

Η απάντηση της Βενετίας στο παραπάνω μνημόνιο του Μαρούτση δόθηκε στις 19 Απριλίου 1783. Με την ακίντησή της εξέφραζε την πεποίθησή της ότι, κατά την παριμονή του Μαρούτση στην Πετρούπολη, αυτός θα βοηθούσε στην ανάπτυξη των ήδη φιλικών σχέσεων ανάμεσα στη Ρωσία και τη Βενετία⁶⁵.

62. Cini, Torino, ό.π., [mazzo 43], bob. 168. αναφορά του Malingri di Bagnolo στις 6 Ιουλίου 1782. Ο Malingri di Bagnolo υπηρέτησε στη Βενετία με τον τίτλο του residente από τις 29 Ιουνίου 1782 ως την πτώση της Βενετίας στους Γάλλους, βλ. Winter, ό.π., σ. 399.

63. Για το ταξίδι του Foscarì στην Πετρούπολη βλ. Alberti, ό.π., τόμ. 11-12 (1932), σ. 332, 333. Πρβλ. και Malagola, ό.π., σ. 13. [Ο Winter, ό.π., σ. 465, αναφέρει ως ημερομηνία πρώτης ακρόασης την 25 Οκτωβρίου 1783 και την 29 του ίδιου μήνα ως ημερομηνία παρουσίας των διαπιστευτηρίων].

64. Βλ. ASV, Collegio Esposizioni Principi, reg. 120, φ. 120^v, 121^r, μνημόνιο του Μαρούτση στις 15 Απριλίου 1783. Για την άδεια απουσίας του Μαρούτση πρβλ. και Malagola, ό.π., σ. 9 σημ. 2.

65. Βλ. ASV, Senato Corti, reg. 160, φ. 156^v, 157^r, απάντηση της Συγκλήτου στις 19 Απριλίου 1783. Για το μνημόνιο του Μαρούτση και την απάντηση της Συγκλήτου βλ. επίσης ASV, Collegio Cerimoniali, reg. VI, φ. 47^r.

Οι *Inquisitori di Stato* γνώριζαν ήδη από τις 21 Φεβρουαρίου 1783 την πρόθεση του Μαρούτση να ταξιδέψει στην Πετρούπολη. Τους είχε ενημερώσει ο Γιον. Cattaneo με αναφορά του την ίδια μέρα. Πρόσθετε επίσης ο Cattaneo ότι ο Μαρούτσης θα έκανε αυτό το "ταξίδι αναψυχής" ύστερα από σχετική πρόσκληση του Μεγάλου Δούκα [Παύλου], ως ανταπόδοση της επίσκεψης του Δούκα στη Βενετία⁶⁶. Φαίνεται δηλ. ότι ο Παύλος ήταν ευχαριστημένος από τις εξυπηρετήσεις που είχε προσφέρει ο Μαρούτσης σ' αυτόν και τη σύζυγό του κατά το ταξίδι τους στη Βενετία (18-25 Ιανουαρίου 1783). Με άλλη του αναφορά στις 15 Μαρτίου 1783 ο Cattaneo είχε επίσης ενημερώσει τους *Inquisitori* ότι πριν λίγες μέρες είχε λάβει ο Μαρούτσης από την Πετρούπολη την επίσημη έγκριση της ρωσικής κυβέρνησης να απουσιάσει από τη Βενετία για ένα εξάμηνο⁶⁷. Με νέες του αναφορές ο Cattaneo συνέχισε να ενημερώνει τους *Inquisitori* για τις προετοιμασίες του Μαρούτση για το ταξίδι του στην Πετρούπολη⁶⁸. Στις 26 Απριλίου 1783 τους ανέφερε ότι ο Μαρούτσης θα αναχωρούσε από τη Βενετία την [προσεχή] Δευτέρα και ότι θα επέστρεφε από την Πετρούπολη πριν από το χειμώνα⁶⁹. Δε βρήκαμε συγκεκριμένη πληροφορία που να αναφέρει την ακριβή μέρα αναχώρησης του Μαρούτση από τη Βενετία. Αν πραγματικά αναχώρησε την "προσεχή Δευτέρα", όπως ανέφεραν ο Cattaneo και ο *Malingri di Bagnolo*, τότε η ημερομηνία αυτή

66. Βλ. ASV, *Inquisitori di Stato*, busta 573, fasc. Αυγούστου 1783-Φεβρουαρίου 1783 m.v. [=1784], αναφορά του Cattaneo στις 21 Φεβρουαρίου 1783. [Η αναφορά του Cattaneo κανονικά έπρεπε να βρισκόταν στον υποφάκελο του έτους 1782 (Μάρτιος 1782-Φεβρουάριος 1783), γιατί, ενώ ο Cattaneo δε χρησιμοποίησε το *more veneto*, η κατάταξη των αναφορών έχει γίνει σύμφωνα μ' αυτό το σύστημα].

67. Ό.π., fasc. Μαρτίου-Ιουλίου 1783, 15 Μαρτίου 1783.

68. Ό.π., αναφορές του Cattaneo στις 11 και 26 Απριλίου 1783.

69. Ό.π., 26 Απριλίου 1783. Για το ότι ο Μαρούτσης σκόπευε να αναχωρήσει την "προσεχή Δευτέρα" βλ. και Cini, Torino, ό.π., [mazzo 44], bob. 172, αναφορά του *Malingri di Bagnolo* στις 26 Απριλίου 1783. Φαίνεται ότι ο Μαρούτσης είχε καλές σχέσεις με τον *Malingri di Bagnolo*. Βλ. ό.π., αναφορά του *Malingri di Bagnolo* στις 19 Απριλίου 1783 - δηλ. λίγες μέρες πριν την αναχώρηση του Μαρούτση από τη Βενετία - για μια συζήτηση μεταξύ τους. Φημολογούνταν τότε στη Βενετία ως αναπόφευκτος ο πόλεμος ανάμεσα στους Ρωσοαυστριακούς και τους Τούρκους. Ο Μαρούτσης του εκμυστηρεύτηκε ότι, σύμφωνα με τις πληροφορίες του, τουλάχιστον το 1783 δε θα γινόταν πόλεμος. Βάσιζε τις απόψεις του στις πληροφορίες ότι η Γαλλία θα αντιδρούσε σε μια τέτοια προοπτική, καθώς και στο ότι η Ρωσία και η Αυστρία θα προσπαθούσαν να εντάξουν στην αντιτουρκική συνεργασία τους και άλλες ευρωπαϊκές δυνάμεις.

είναι η 28 Απριλίου 1783⁷⁰. Ωστόσο ο Winter αναφέρει ως ημερομηνία της τελευταίας αναφοράς του Μαρούτση προς την Πετρούπολη την 1 Μαΐου 1783⁷¹. Αν η τελευταία αναφορά γράφηκε στη Βενετία, τότε πρέπει να μετατεθεί κατά λίγες μέρες η ημερομηνία αναχώρησής του. Αν γράφηκε καθ' οδόν προς την Πετρούπολη, τότε ίσως να αναχώρησε πραγματικά στις 28 Απριλίου 1783. Πάντως, σε οποιαδήποτε περίπτωση, η αναχώρησή του πρέπει να έγινε το διάστημα ανάμεσα στα τέλη Απριλίου με αρχές Μαΐου 1783.

Παρόλο που η απουσία του Μαρούτση από τη Βενετία αρχικά θεωρήθηκε προσωρινή, στην πράξη όμως αποδείχτηκε μόνιμη. Ο Μαρούτσης δεν επέστρεψε ξανά στη Βενετία⁷². Ωστόσο στις 13 Σεπτεμβρίου 1783 ο Cattaneo ειδοποίησε τους Inquisitori ότι, όπως είχε μάθει από γράμματα που είχαν φτάσει από την Πετρούπολη, ο Μαρούτσης σκόπευε να αναχωρήσει από την Πετρούπολη σε λίγες βδομάδες, για να επιστρέψει στην υπηρεσία του στη Βενετία με τη λήξη του έτους (1783)⁷³. Σε λίγες βδομάδες όμως παντρεύτηκε με την πριγκίπισσα Ζωή Γκίκα, κόρη του πρώην ηγεμόνα της Μολδαβίας και Βλαχίας Σκαρλάτου Γκίκα και "κυρία επί των τιμών" στην αυτοκρατορική αυλή της Πετρούπολης⁷⁴. Η Αικατερίνη, στο μεταξύ, του είχε απνεύμει το βαθμό του αντιστράτηγου και ο γάμος έγινε στις 15 Οκτωβρίου 1783 π.η. στη ρωσική πόλη Kremenchug⁷⁵. Ένα χρόνο

70. Βλ. A. Cappelli, *Cronologia, Cronografia e Calendario Perpetuo*, Milano 41978, σ. 94, όπου έχει το ημερολόγιο του έτους 1783. Η 26 Απριλίου 1783 (ημερομηνία αναφοράς του Cattaneo και του Malingri di Bagnolo) ήταν Σάββατο και η προσεχής Δευτέρα είναι η 28 Απριλίου 1783.

71. Winter, ό.π., σ. 369.

72. Σφάλλει η Alberti, ό.π., τόμ. 11-12 (1932), σ. 333, γράφοντας ότι ο Μαρούτσης επέστρεψε ξανά στη Βενετία ύστερα από μια μικρή απουσία. Ίσως παρασύρθηκε από το γεγονός ότι στο ASV, Collegio Esposizioni Principi, reg. 120, σ. 169^v, 30 Δεκεμβρίου 1783, υπάρχει ένα μνημόνιο του επιτετραμμένου της Ρωσίας στη Βενετία χωρίς να αναφέρεται το όνομά του. Γνωρίζουμε όμως ότι χρέη επιτετραμμένου μετά την αναχώρηση του Μαρούτση και ως την άφιξη του S. R. Voronzov ασκούσε ο Luigi Wist.

73. ASV, Inquisitori di Stato, busta 573, fasc. Αυγούστου 1783-Φεβρουαρίου 1783 m.v. [=1784], 13 Σεπτεμβρίου 1783.

74. Ο Σκαρλάτος Γκίκας υπήρξε ηγεμόνας της Μολδαβίας στα 1757-1758 και της Βλαχίας στα 1758-1761. Μνεία του γάμου του Μαρούτση με τη Ζωή Γκίκα βλ. και: Υψηλάντου, βιβλ. 12^ο, σ. 192. - Μέριτζιου, Το εν Βενετία Ηπειρωτικών αρχείων, ό.π., σ. 173 σημ., σ. 176-178. - Sturdza, ό.π., σ. 185 και 186, όπου και πορτρέτο της Ζωής Γκίκα-Μαρούτση στη σ. 186.

75. ASV, Imperial Regia Commissione Araldica, busta 132,

αργότερα γεννήθηκε ο γιος του Μαρούτση, ο Κων/νος. Νονά του υπήρξε η ίδια η Αικατερίνη στις 16 Σεπτεμβρίου 1784 π.η.⁷⁶. Για τη γέννηση αυτή πληροφόρησε τους Inquisitori ο Giou. Cattaneo με αναφορά του στις 23 Οκτωβρίου 1784⁷⁷.

Στη συνέχεια οι πληροφορίες που έχουμε για τον Πάνο Μαρούτση είναι περιορισμένες. Γνωρίζουμε - από τα λεγόμενα του Semen Romanovic Voronzon που υπηρέτησε ως πλιεξούσιος πρεσβευτής της Ρωσίας στη Βενετία λίγο μετά την αναχώρηση του Μαρούτση για την Πετρούπολη - ότι οι Έλληνες που κατέφευγαν στην Πετρούπολη με διάφορα αιτήματα για την Αικατερίνη έβρισκαν στο πρόσωπο του Μαρούτση τον υποστηρικτή τους⁷⁸. Επίσης, από αναφορά του Έλληνα πληροφοριοδότη των Inquisitori Γεώργιου Κολόννα ενημερωνόμαστε ότι ο Πάνος Μαρούτσης στα 1792 έγραψε ένα γράμμα από το Βερολίνο στον αδελφό του Λάμπρο στη Βενετία για την εισβολή των Ρώσων στην Πολωνία⁷⁹. Τρία χρόνια αργότερα (20 Αυγούστου 1795) ξανά ο Κολόννας πληροφόρησε τους Inquisitori ότι, όπως έμαθε από τον [Πάνο] Μπιτσιλή - τον οποίο γνώριζε ήδη από τον πρώτο ρωσοτουρκικό πόλεμο (1768-1774) - ο Πάνος Μαρούτσης βρισκόταν από πολύ καιρό στη Βιέννη μαζί με την οικογένειά του και ότι σύντομα θα ερχόταν στη Βενετία ως πρεσβευτής της Ρωσίας για να αντικαταστήσει

υποφάκελος με δικαιολογητικά που υπέβαλε στις 18 Ιουνίου 1824 ο Κων/νος Μαρούτσης, γιος του Πάνου, για την αναγνώριση των δικαιωμάτων που απέρρεαν από τους τίτλους ευγένειας αυτού και της μητέρας του. Ανάμεσα στα δικαιολογητικά υπάρχει και μια βεβαίωση με ημερομηνία 28 Οκτωβρίου 1783 [π.η.], όπου αναφέρεται ότι ο αντιστράτηγος Πάνος Μαρούτσης παντρεύτηκε την πριγκίπισσα Ζωή Γκίκα στις 15 Οκτωβρίου 1783 στον καθεδρικό ναό της πόλης Kremenchug. [Η πόλη αυτή βρίσκεται κοντά στο Κίεβο της Ουκρανίας. Είναι χτισμένη στις όχθες του Δνείπερου. Στην ιταλική μετάφραση της βεβαίωσης αποδόθηκε ως Krementschue].

76. Βλ. ό.π., βεβαίωση με ημερομηνία 1 Αυγούστου 1782, όπου αναφέρεται ότι στις 16 Σεπτεμβρίου 1784 [π.η.] βαπτίστηκε ο Κων/νος Μαρούτσης, γιος του Πάνου Μαρούτση, και ότι νονά του ήταν η Αικατερίνη. Προφανώς λοιπόν σφάλει ο Fr. Schroder, όταν γράφει ότι ο Κων/νος Μαρούτσης γεννήθηκε στις 16 Σεπτεμβρίου 1784. (Η παραπομπή προέρχεται από το Μέρτζιο, Το εν Βενετία Ηπειρωτικόν αρχείον, ό.π., σ. 176. Πρβλ. και Του ίδιου, Ηπειρωτικά σταχυολογήματα, "Ηπειρωτική Εστία", τόμ. 11 (1962), σ. 384. Η πληροφορία αυτή παρέσιρε και τον Sturdza, ό.π., σ. 185, στο ίδιο λάθος).

77. ASV, Inquisitori di Stato, busta 573, fasc. έτους 1784, 23 Οκτωβρίου 1784.

78. Ό.π., fasc. Αυγούστου 1783-Φεβρουαρίου 1783 m.v. [=1784], αναφορά του Cattaneo στις 28 Νοεμβρίου 1783.

79. Ό.π., busta 590, fasc. ετών 1792-1793, αναφορά του Κολόννα στις 18 Ιουνίου 1792.

τον Mordvinov⁸⁰. Αυτή είναι και η τελευταία χρονολογική ένδειξη για τη ζωή του Πάνου Μαρούτση. Στις 27 Δεκεμβρίου 1799, ημερομηνία που έκανε τη διαθήκη του ο αδελφός του Λάμπρος, ο Πάνος αναφέρεται ως νεκρός⁸¹. Κατά συνέπεια, ο Πάνος Μαρούτσης πέθανε το διάστημα ανάμεσα στα 1795 με 1799, άγνωστο όμως πού και πότε ακριβώς⁸².

Στο μεταξύ, μετά την αναχώρηση του Μαρούτση από τη Βενετία (1783) και ως την κατάληψή της από τους Γάλλους (1797), στη θέση του διπλωματικού αντιπροσώπου της Ρωσίας στη Βενετία υπηρέτησαν διαδοχικά:

80. Ό.π., busta 591, fasc. ετών 1794-1795, αναφορά του Κολόννα στις 20 Αυγούστου 1795. Για τις σχέσεις του Κολόννα με τον Π. Μπιτσιόλη βλ. Κολιού, Μια προσπάθεια στρατολογίας, ό.π., σ. 237, 238.

81. Βλ. ASV, Archivio Notarile, Testamenti: Notaio Pietro Occioni, busta 94 (testamenti publicati, protocollo), φ. 120^v-123^v, αρ. πράξης 69, ημερ. διαθήκης 27 Δεκεμβρίου 1799 και ημερ. καταχώρησης 28 Δεκεμβρίου 1799. Πρβλ. και Κολιού, Πληρεξούσια έγγραφα, ό.π., σημ. 45.

82. Συμπληρωματικά βιογραφικά στοιχεία για τους συγγενείς και απογόνους του Πάνου Μαρούτση προσθέτουμε σύντομα τα εξής: Τα αδέλφια του Λάμπρος και Κων/νος πέθαναν στη Βενετία στις 21 Ιανουαρίου 1800 και 6 Φεβρουαρίου 1803 αντίστοιχα. [Βλ. ASV, Provveditori alla Sanità, reg. 987 (νεκρολόγιο έτους 1800), 21 Ιανουαρίου 1800. - Ό.π., reg. 991 (νεκρολόγιο έτους 1803), 6 Φεβρουαρίου 1803]. Κληρονόμος της τεράστιας περιουσίας της οικογένειας Μαρούτση έγινε ο γιος του Πάνου, ο Κων/νος (πέμπτη γενιά), σύμφωνα και με τις διαθήκες των θείων του Λάμπρου και Κων/νου (του Χριστόδουλου). [Για τη διαθήκη του Λάμπρου βλ. την προηγούμενη σημ. 81. Η διαθήκη του Κων/νου βρίσκεται στην ίδια αρχειακή πηγή με του Λάμπρου, στο φ. 135^v-138^r, αρ. πράξης 77, ημερ. 13 Φεβρουαρίου 1800. Ο κωδικοέλλος του Κων/νου βρίσκεται ό.π., φ. 138^r-139^r, αρ. πράξης 78, ημερ. 31 Ιανουαρίου 1803]. Στις 7 Ιουνίου 1834 πέθανε η Ζωή-Γκίκα, σύζυγος του Πάνου, [βλ. Μέριτζιου, Το εν Βενετία Επειρωτικόν αρχείον, ό.π., σ. 177, 178] και στις 20 Φεβρουαρίου 1846 πέθανε και ο Κων/νος [βλ. ό.π., σ. 178. - Παπαϊωάννου, ό.π., σ. 255]. Μετά το θάνατο του Κων/νου, που είχε πεθάνει άγαμος, η αδελφή του Αλεξάνδρα - η οποία στο μεταξύ είχε παντρευτεί το Ρώσο αξιωματικό Sergei Pavlovič Sumarokov - πούλησε όλη την ακίνητη περιουσία της οικογένειας Μαρούτση και έφυγε από τη Βενετία, πιθανότατα για τη Ρωσία. Η κόρη της Αλεξάνδρας και του Sumarokov, επονομαζόμενη Ζωή, παντρεύτηκε το Ρώσο πρίγκηπα Alexis Obolenski, [βλ. Sturdza, ό.π., σ. 185. Ο Sturdza δίνει ορισμένα βιογραφικά στοιχεία για την οικογένεια Μαρούτση (ό.π., σ. 185, 186) με πολλές όμως ανακρίβειες].

1) Ο επίτιμος σύμβουλος και γραμματέας της ρωσικής διπλωματικής αποστολής στη Βενετία Luigi Wist ασκώντας καθήκοντα επιτετραμμένου⁸³.

2) Ο S. R. Voronzov ως πληρεξούσιος πρεσβευτής⁸⁴.

3) Ο σύμβουλος της πρεσβείας Grigorij Leont'jevič Braico (ή Brajko) με τον τίτλο του επιτετραμμένου⁸⁵.

4) Ο Aleksej Ivanovič Krüdener ως πληρεξούσιος πρεσβευτής⁸⁶.

5) Ο Aleksandr Semenovič Mordvinov ως πληρεξούσιος πρεσβευτής⁸⁷. Ο Mordvinov υπήρξε και ο τελευταίος διπλωματικός αντιπρόσωπος της Ρωσίας στη "Γαληνότητα Δημοκρατία".

83. Πρβλ. σ. 341 της διατριβής. Η πρώτη αναφορά του Wist προς την Πετρούπολη φέρει ημερομηνία 1 Μαΐου 1783, ενώ η τελευταία 3 Οκτωβρίου 1783. Βλ. Winter, ό.π., σ. 369. (Από τον Winter αναφέρεται ως Login Vist).

84. Έφθασε στη Βενετία την 1 Οκτωβρίου 1783. (Βλ. Winter, ό.π., σ. 369. Πρβλ. και Cini, Torino, ό.π., [mazzo 44], bob. 173, αναφορά του Malingri di Bagnolo στις 4 Οκτωβρίου 1783. [Η ημέρα Τετάρτη, που αναφέρει ο Bagnolo, συμπίπτει με την 1 Οκτωβρίου 1783, βλ. Cappelli, ό.π., σ.95]). Υπέβαλε τα διαπιστευτήριά του στις 24 Ιανουαρίου 1784. (Βλ. Alberti, ό.π., τόμ. 11-12 (1932), σ. 333. - ASV, Collegio Esposizioni Principi, filza 161, 24 Ιανουαρίου 1783 m.v. [=1784]. - Ό.π., reg. 120, φ. 172^{r-v}, 24 Ιανουαρίου 1783 m.v. [=1784]. Ο Winter, ό.π., σ. 369, αναφέρει ως ημερομηνία πρώτης ακρόασης την 21 Ιανουαρίου 1784). Αναχώρησε από τη Βενετία στις 30 Ιουλίου 1784. (Βλ. Winter, ό.π., σ. 369).

85. Η πρώτη αναφορά του προς τη ρωσική κυβέρνηση φέρει ημερομηνία 7 Αυγούστου 1784, ενώ η τελευταία 12 Ιανουαρίου 1785. (Βλ. Winter, ό.π., σ. 369). Για τους τίτλους και τα καθήκοντά του βλ. ASV, Collegio Esposizioni Principi, reg. 120, φ. 269^{r-v}, 30 Ιουλίου 1784.

86. Παρουσίασε τα διαπιστευτήριά του στις 7 Ιανουαρίου 1785 και αναχώρησε από τη Βενετία στις 28 Ιουλίου 1786, ημέρα που έγραψε και την τελευταία του αναφορά. (Βλ. Winter, ό.π., σ. 369. - ASV, Collegio Esposizioni Principi, reg. 120, φ. 300^v, 301^r, 7 Ιανουαρίου 1784 m.v. [=1785]. - Ό.π., reg. 121, φ. 151^v, 152^r, 28 Ιουλίου 1786).

87. Υπέβαλε τα διαπιστευτήριά του στις 28 Ιουλίου 1786, δηλ. τη μέρα που αναχώρησε ο προκάτοχός του, και υπηρέτησε εκεί μέχρι τις 16 Μαΐου 1797. (Βλ. ASV, Collegio Esposizioni Principi, reg. 121, φ. 151^{r-v}, 28 Ιουλίου 1786. - Winter, ό.π., σ. 369. Ο Winter από παραδρομή αναφέρει ως έτος υποβολής των διαπιστευτηρίων το 1785 αντί του 1786. Πρβλ. και Κολιού, Μια προσπάθεια στρατολογίας, ό.π., σ. 233 σημ. 5).

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.

Στόχος της παρούσας διατριβής είναι η μελέτη της πολιτικής και διπλωματικής δραστηριότητας του Πάνου Μαρούτση κατά τον πρώτο επί Αικατερίνης Β' ρωσοτουρκικό πόλεμο (1768-1774). Για την Ελλάδα ο πόλεμος αυτός είναι συνδεδεμένος με την ταυτόχρονη αντιτουρκική εξέγερση που έγινε γνωστή με το όνομα Ορλωφικά. Στα Ορλωφικά συμμετείχαν πολλοί Έλληνες, γιατί είχαν πιστέψει ότι οι ομόδοξοί τους Ρώσοι θα τους βοηθούσαν να ελευθερωθούν από τους Τούρκους. Πρωταγωνιστικό ρόλο στη σύλληψη της ιδέας της εξέγερσης, καθώς επίσης στην προετοιμασία και την οργάνωσή της, έπαιξε και ο Ηπειρώτης Πάνος Μαρούτσης, ο οποίος από το 1768 υπηρετούσε ως επιτετραμμένος της Ρωσίας στη Βενετία, έχοντας παράλληλα το δικαίωμα να εκπροσωπεί διπλωματικά τη Ρωσία και στα άλλα ιταλικά κράτη.

Διερευνώντας λοιπόν τα πλαίσια των προηγούμενων σχέσεων των Ρώσων με τους Έλληνες και τους Βενετούς - για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε καλύτερα τη δραστηριότητα που ανέπτυξε ο Μαρούτσης - παρατηρούμε ότι:

α) Όσον αφορά τις επαφές Ελλήνων και Ρώσων μέχρι την άνοδο της Αικατερίνης Β' στο θρόνο, υπήρχε μια διαρκώς αυξανόμενη συμπάθεια των Ελλήνων προς τους Ρώσους. Λόγω της ομοδοξίας και των προσδοκιών που έτρεφαν οι Έλληνες ότι οι Ρώσοι θα τους βοηθούσαν να απελευθερωθούν από τον τουρκικό ζυγό. Από την άλλη πλευρά, και οι Ρώσοι σταδιακά έρχισαν να εκμεταλλεύονται το ομόδοξο, όχι μόνο των Ελλήνων αλλά γενικότερα των ορθοδόξων των Βαλκανίων, για να προκαλέσουν αντιπερισπασμό στους Τούρκους και να προωθήσουν έτσι καλύτερα τα σχέδιά τους για έξοδο στη Μαύρη θάλασσα (βραχυπρόθεσμα) και στη Μεσόγειο (μακροπρόθεσμα). Μπορεί δηλ. να μην υπήρχε απόλυτη ταύτιση σκοπών Ελλήνων και Ρώσων, αλλά υπήρχε ταύτιση ως προς τις αντιτουρκικές τους διαθέσεις.

β) Όσον αφορά τις ρωσοβενετικές σχέσεις, η βασική διαπίστωση είναι ότι μέχρι την άνοδο του Μ. Πέτρου στο θρόνο δεν είχαν γίνει αξιόλογες προσπάθειες για μόνιμη και αποβλαύτη ρωσοβενετική προσέγγιση παρά μόνο περιστασιακά και οπωσδήποτε όχι καλά οργανωμένες. Σοβαρή προσπάθεια έγινε στα 1711 επί Μ. Πέτρου, όταν αυτός διόρισε τον Έλληνα Δημήτριο Μπίτση ως πρόξενο και τον Ιταλό Matteo Caretta ως διπλωματικό αντιπρόσωπο της Ρωσίας στη Βενετία. Μετά το θάνατο του Μ. Πέτρου οι ρωσοβενετικές σχέσεις ατόνησαν για αρκετό διάστημα. Στα μέσα του 18^{ου} αιώνα έγιναν ξανά νέες προσπάθειες για προσέγγιση, και αυτές όμως χωρίς επιτυχία, γιατί στις προτάσεις των Βενετών για σύναψη εμπορικής συμφωνίας οι Ρώσοι αντιπρότειναν πολιτική συμφωνία, η οποία ερχόταν σε αντίθεση με την ουδετερότητα της Βενετίας. Έτσι η διαφορετική οπτική γωνία κάτω από την οποία έβλεπαν την ανάπτυξη των σχέσεών τους η Ρωσία και η Βενετία, και η αδυναμία σύγκλισης αυτών των απόψεων, μας βοηθάει να κατανοήσουμε καλύτερα τις δυσκολίες που αντιμετώπισε ο Μαρούτσης στην εκτέλεση των καθηκόντων του.

Η άνοδος της Μ. Αικατερίνης στο ρωσικό θρόνο σηματοδότησε την αρχή νέων εξελίξεων για τη Ρωσία αλλά και γενικότερα για το ευρωπαϊκό πολιτικό σύστημα ισορροπίας. Ο ευνοούμενος της Αικατερίνης Γρηγόριος Ορλώφ ήρχισε να προετοιμάζει αντιτουρκική εξέγερση στα Βαλκάνια με τη βοήθεια πρακτόρων του ήδη από το 1763. Ταυτόχρονα οι Ρώσοι ανανέωσαν τις προτάσεις τους για πολιτική προσέγγιση με τη Βενετία, εκμεταλλευόμενοι το έντονο ενδιαφέρον της για τη διάνοιξη του εμπορικού δρόμου Μεσογείου-Μαύρης Θάλασσας. Η Βενετία όμως παρέμενε σταθερή στην πολιτική που είχε χαράξει: ναί στην υπό όρους σύναψη εμπορικής συμφωνίας με τη Ρωσία, όχι σε οποιαδήποτε πρόταση για πολιτική συμφωνία.

Ωστόσο, η έκρυθμη κατάσταση που επικρατούσε στην Πολωνία και οι πιέσεις της Γαλλίας προς την Υψηλή Πύλη για να στραφεί εναντίον της Ρωσίας έκαναν πιθανή την έκρηξη ρωσοτουρκικού πολέμου. Δημιουργήθηκε λοιπόν η ανάγκη για την αποστολή διπλωμάτη της Ρωσίας στη Βενετία με σκοπό τον προσεταιρισμό της τελευταίας στον αντιτουρκικό αγώνα. Οι Ρώσοι γνώριζαν το αγωνιστικό παρελθόν της "Γαληνότατης Δημοκρατίας" εναντίον των Τούρκων και πίστευαν ότι οι Βενετοί θα τους βοηθούσαν στον πόλεμό τους εναντίον των Τούρκων. Παράλληλα τα Ιόνια νησιά και οι άλλες βενετικές κτήσεις στα βορειοδυτικά παράλια της Βαλκανικής θα μπορούσαν να είναι χρήσιμες βάσεις για ανεφοδιασμό και εξορμήσεις. Αλλά και στους ορθόδοξους υπηκόους της Βενετίας (Έλληνες και Σλάβους) υπολόγιζε η Ρωσία, αφού γνώριζε τη συμπάθειά τους προς τους ομοδόξους τους Ρώσους. Από την άλλη πλευρά, αν η Ρωσία ήθελε να έχει πρόσβαση στο Μαυροβούνιο - το οποίο ήθελε να στρέψει εναντίον των Τούρκων - γνώριζε ότι αυτό θα γινόταν μόνο με τη συγκατάθεση της Βενετίας, αφού η τελευταία κατείχε τις ακτές του.

Υπήρχε βέβαια ένα μεγάλο πρόβλημα στη αποστολή διπλωματικού της αντιπροσώπου στη Βενετία. Η Βενετία είχε αποκρούσει κατηγορηματικά κάθε προηγούμενη ρωσική κρούση για πολιτικές δεσμεύσεις. Η αποστολή ρωσικής διπλωματικής αντιπροσωπείας με φανερές πολιτικές κατευθύνσεις και προτάσεις δε θα γινόταν αποδεκτή από τη Βενετία. Επιλέχθηκε λοιπόν ο Πάνος Μαρούτση στις 10 Μαρτίου 1758 π.η. με φαινομενικό σκοπό να βοηθήσει προσωρινά στο ξετέραςμα των εμποδίων που υπήρχαν για τη σύναψη εμπορικής ρωσοβενετικής συμφωνίας. Μ' αυτή τη φόρμουλα η Βενετία δεν μπορούσε να προβάλλει αντιρρήσεις στο διορισμό του.

Η επιλογή του Μαρούτση δεν ήταν τυχαία. Η οικογένειά του ήταν γνωστή και ασκούσε σημαντική επιρροή σ' έναν ευρύτατο γεωγραφικό χώρο (Βαλκάνια, ιταλική χερσόνησο αλλά και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες) λόγω των εμπορικών και οικονομικών σχέσεων που είχε δημιουργήσει. Παράλληλα η τεράστια οικονομική της επιφάνεια και οι διασυνδέσεις της με ευρωπαϊκούς πιστωτικούς οίκους θα μπορούσαν να βοηθήσουν αποτελεσματικά το ταμείο της Ρωσίας σε περίπτωση πολέμου με την Τουρκία.

Το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε ανάμεσα στο διορισμό του Μαρούτση και την άφιξή του στη Βενετία (Μάρτιος-Νοέμβριος 1768) η Βενετία σκλήρυνε τη στάση της απέναντι στη Ρωσία, γιατί φοβόταν την Υψηλή Πύλη και ταυτόχρονα ήθελε να διαλύσει τις υποψίες που είχαν δημιουργηθεί σ' αυτή για μυστική ρωσοβενετική συνεργασία. Έτσι, πρόβαλε εμπόδια στην αποστολή επίσημου Ρώσου απεσταλμένου που ήθελε να εισχωρήσει στο Μαυροβούνιο και απαγόρευσε την εξαγωγή από τη Βενετία και τις κτήσεις της όπλων και πολεμοφοδίων για το Μαυροβούνιο. Η απαγόρευση μάλιστα αυτή συνοδεύτηκε και με στενή παρακολούθηση Ελλήνων που ήταν ύποπτοι - σύμφωνα με τις μυστικές υπηρεσίες της Βενετίας - για παράνομη εξαγωγή όπλων στο Μαυροβούνιο. Και μπορεί μεν η παρακολούθηση να μην επιβεβαίωσε τις βενετικές υποψίες για εξαγωγή όπλων στο Μαυροβούνιο, μας αποκάλυψε όμως σκοτεινές, ως τώρα, πτυχές της προετοιμασίας της εξέγερσης στην Ελλάδα και κυρίως στο αρματολίκι των Αγράφων, όπου ήταν η έδρα του γνωστού κλεφταρματολού Γιάννη Μπουκουβάλα. Παράλληλα η μυστική παρακολούθηση Σλάβων στη Βενετία και την Ιστρία αποκάλυψε τις διασυνδέσεις τους με τον πράκτορα της Ρωσίας Γεώργιο Παπάζωλη κατά το διάστημα της παραμονής του τελευταίου στη Βενετία.

Στο μεταξύ, ο διορισμός του Μαρούτση έγινε γνωστός στην Υψηλή Πύλη λίγο πριν την έκρηξη του ρωσοτουρκικού πολέμου και αύξησε τις υποψίες της για μυστική ρωσοβενετική συνεργασία. Ο Μαρούτσης έφθασε από την Πετρούπολη στη Βενετία στα μέσα Νοεμβρίου του 1768 και υπέβαλε τα διαπιστευτήριά του την 1 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους. Ο τίτλος του επιτετραμμένου του παρείχε πλήρη ελευθερία κινήσεων, σχέσεων και επαφών με τους Βενετούς ευγενείς. Με αρκετούς από αυτούς είχε οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις και - όπως τουλάχιστον έλπιζαν οι Ρώσοι και ο Μαρούτσης - θα μπορούσε να επιτύχει πολιτικές διευκολύνσεις, αφού οι περισσότεροί τους συμμετείχαν στη Σύγκλητο της Βενετίας. Αντίθετα, αν έφερε τον τίτλο του πρεσβευτή α' (=ambasciatore) ή β' βαθμού (=residente), θα δυσχεραίνονταν οι κινήσεις του, γιατί υπήρχε νόμος της Βενετίας που απαγόρευε κάθε είδους σχέση ξένου πρεσβευτή α' ή β' βαθμού με τους ευγενείς της.

Τον ίδιο μήνα που έφθασε ο Μαρούτσης στη Βενετία αποφασίστηκε επίσημα από το αυτοκρατορικό συμβούλιο της Ρωσίας και η αποστολή στόλου στη Μεσόγειο. Για πρώτη φορά γίνεται γνωστό τώρα από τα βενετικά αρχεία ότι ένας από τους εισηγητές αυτής της πρότασης ήταν και ο Πάνος Μαρούτσης. Μάλιστα κατά το διάστημα της παραμονής του στην Πετρούπολη (1766-1768) την είχε υποστηρίξει με λογικά και διπλωματικά επιχειρήματα, γεγονός που είχε στρέψει την προσοχή της Αικατερίνης στο πρόσωπό του και συντέλεσε στην επιλογή του για τη θέση του επιτετραμμένου.

Στη Βενετία ο Μαρούτσης συνεργάστηκε με τους αδελφούς Αλέξιο και Θεόδωρο Ορλώφ, που έφτασαν εκεί στις αρχές Δεκεμβρίου του 1768 λίγο μετά τη δική του άφιξη. Κοινός σκοπός και των τριών ήταν η προετοιμασία και ο οργάνωση

συνδυασμένης εξέγερσης ορθοδόξων της Βαλκανικής (κυρίως Ελλήνων και Μαυροβούνιων). Παράλληλα ο Μαρούτσης έπρεπε να προσπαθήσει να πείσει τη Βενετία να εγκαταλείψει την πολιτική της ουδετερότητας και να συνεργαστεί με τη Ρωσία. Οι Ρώσοι και ο Μαρούτσης προσδοκούσαν ότι οι στρατιωτικές τους επιτυχίες εναντίον της Οθωμανικής αυτοκρατορίας θα ωθούσαν ίσως τη Βενετία να επανεξετάσει τη στάση τις και να αποφασίσει τη συμπαράταξή της μαζί τους. Η έντονη δραστηριότητα όμως του Μαρούτση και των Ορλώφ ανάγκασε τη βενετική κυβέρνηση να εκδιώξει τους αδελφούς Ορλώφ από τη Βενετία στις 9 Απριλίου 1769 ν.η.. Δεν μπορούσε όμως να συμπεριφερθεί ανάλογα και στο Μαρούτση. Ενώ οι Ορλώφ βρίσκονταν εκεί ιδιωτικά και ανεπίσημα, αυτός καλυπτόταν από τον επίσημο τίτλο του επιτετραμμένου της Ρωσίας. Εκείνο όμως που έκαναν οι Βενετοί ήταν να εντείνουν τη μυστική παρακολούθηση του Μαρούτση. Ανακάλυψαν λοιπόν ότι ο Μαρούτσης ήταν ο βασικός χρηματοδότης της προετοιμασίας για την εξέγερση στα Βαλκάνια, βασιζόμενος όχι μόνο στη δική του περιουσία, αλλά και στις συναλλαγματικές και τα δάνεια που - με την επιρροή του και τις διασυνδέσεις του - επιτύχχανε για λογαριασμό της Ρωσίας από τράπεζες της Βιέννης και του Άμστερνταμ. Επιπλέον είχαν βάσιμες υπόνοιες ότι ο Μαρούτσης διενεργούσε μυστικές στρατολογίες Βενετών υπηκόων για την επάνδρωση κουρσάρικων πλοίων στην υπηρεσία της Ρωσίας, γεγονός που τους ανάγκασε να απαγορεύσουν στις 13 Μαΐου 1769 οποιαδήποτε συμμετοχή υπηκόων τους στο ρωσοτουρκικό πόλεμο. Η απαγόρευση αυτή εμπόδισε και την οποιαδήποτε επίσημη εκδήλωση της Ελληνικής Κοινότητας Βενετίας υπέρ των Ρώσων καθόλη τη διάρκεια του πολέμου.

Στο μεταξύ η Αικατερίνη, στην προσπάθειά της να βρει συμμάχους και βάσεις για το στόλο της που θα ερχόταν στη Μεσόγειο, στράφηκε και προς την Κορσική. Ανέθεσε λοιπόν στο Μαρούτση να έρθει σε επαφή με τον Pasquale Paoli, τον ηγέτη των Κορσικανών που αγωνίζονταν για την ανεξαρτησία της χώρας τους από τη Γαλλία. Πραγματικά, ο Μαρούτσης ήρθε σε επαφή με τον Paoli, αλλά η προσπάθεια αυτή της Αικατερίνης δεν ευοδώθηκε, γιατί ο Paoli ηττήθηκε από τους Γάλλους και αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την Κορσική, πριν ακόμη αναχωρήσει ο ρωσικός στόλος από την Πετρούπολη.

Παράλληλα με τη δραστηριότητα του Μαρούτση στη Βενετία, οι Ρώσοι ανέπτυξαν έντονη κινητικότητα και στην Τοσκάνη, όπου είχαν καταφύγει οι Ορλώφ μετά την εκδίωξή τους από τη Βενετία. Η Βενετία ενημερωνόταν για τις δραστηριότητές τους από τις αναφορές του προξένου της στο Λιβόρνο αλλά και έμπειρων κατασκόπων των μυστικών της υπηρεσιών. Έδειχνε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις δραστηριότητές τους αυτές, γιατί, ανάμεσα στους άντρες που στρατολογούσαν οι Ρώσοι για την επάνδρωση του στόλου τους που θα ερχόταν στη Μεσόγειο και των κουρσάρικων που θα τον συνόδευαν, ανακάλυψε και πολλούς υπηκόους της.

Ταυτόχρονα, κατάσκοποι της Βενετίας στο Μοριτί και την Χιμάρα την ενημέρωναν για την εξέλιξη των προετοιμασιών της εξέγερσης και για τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι πρωτεργάτες της. Οι προετοιμασίες αυτές ανησυχούσαν γενικότερα τη Βενετία, γιατί θεωρούσε ότι οι επαναστατικές κινήσεις και η έκρυθμη κατάσταση που θα επικρατούσε θα έβλαπταν πολύπλευρα τα συμφέροντά της. Οι Βενετοί ενδιαφέρονταν μάλιστα ιδιαίτερα για τη Χιμάρι, γιατί βρισκόταν κοντά στις κτήσεις τους στα Ιόνια νησιά και γιατί πολλοί Χιμαριώτες υπηρετούσαν ως μισθοφόροι στο στρατό της Βενετίας. Γι' αυτό πίεζαν τους αρχηγούς - και ταυτόχρονα πληροφοριοδότες τους - της φιλοβενετικής παράταξης στη Χιμάρα να αποτρέψουν με κάθε τρόπο, ακόμη και με δωροδοκίες, την προσχώρηση της Χιμάρας στη φιλωρωσική παράταξη. Εγέτες και και καθοδηγητές της φιλωρωσικής παράταξης ήταν ο Πάνος Μπιτσιλής και ο Αντώνιος Γκίκας. Με βάση αυτές τις πληροφορίες των βενετικών αρχείων μπορούμε να σχηματίσουμε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα του επαναστατικού δικτύου που είχαν οργανώσει οι Ορλώφ και ο Μαρούτσης στην Ιταλία και τα Βαλκάνια.

Η πρώτη μοίρα του ρωσικού στόλου αναχώρησε από την Πετρούπολη για τη Μεσόγειο στις 18 Ιουλίου 1769. Η αναχώρησή της έγινε γνωστή στους Βενετούς το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους προκαλώντας τους βαθύτατη ανησυχία. Οι Βενετοί επικαλέστηκαν το 23^ο άρθρο της συνθήκης του Πασάροβιτς - σύμφωνα με το οποίο δεσμεύονταν να μην επιτρέψουν την είσοδο και τον εξοπλισμό στα λιμάνια τους πλοίων ξένης δύναμης εχθρικής προς την Τουρκία - και κοινοποίησαν την απόφασή τους στους Ρώσους, προσθέτοντας ότι θα έμεναν ουδέτεροι στις ρωσοτουρκικές συγκρούσεις στη Μεσόγειο. Παράλληλα ενέτειναν τη στενή παρακολούθηση του Μαρούτση. Ανακάλυψαν λοιπόν ότι ο Μαρούτσης είχε διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην επιτυχία της αποστολής του Ρώσου πρίγκηπα Dolgorukij στο Μαυροβούνιο, καθώς και ότι γινόταν μυστική μεταφορά όπλων και πυρομαχικών από τα εργοστάσια της Μπρέσια στη Βενετία και από εκεί στο λιμάνι του Λιβόρνου. Η μεταφορά αυτή γινόταν με τη συνεργασία του Μαρούτση και του Έλληνα πράκτορα των Ρώσων Αδαμόπουλου. Για να ελέγχουν καλύτερα το Μαρούτση, οι μυστικές υπηρεσίες της Βενετίας κατόρθωσαν να τοποθετήσουν δίπλα του έναν πληροφοριοδότη τους, ο οποίος κατάφερε να κερδίσει την εμπιστοσύνη του. Ο πληροφοριοδότης ήταν Δαλματός ερέας και ονομαζόταν Draganich. Ταυτόχρονα, η δραστηριότητα του Μαρούτση προκαλούσε το έντονο ενδιαφέρον και των ξένων πρεσβευτών των διαπιστευμένων στη Βενετία, οι οποίοι μεταβίβαζαν στις κυβερνήσεις τους ό,τι πληροφορίες συγκέντρωναν για τις κινήσεις του.

Τον Οκτώβριο του 1769 ο Μαρούτσης πήγε στην Τροσκάνη, όπου συνεργάστηκε με τον Αλέξιο Ορλώφ και τον Άγγλο πρόξενο στο Λιβόρνο John Dick για την καλύτερη προετοιμασία της εξέγερσης και την υποδοχή του στόλου που ήδη είχε ξεκινήσει από την Πετρούπολη για τη Μεσόγειο. Πολύτιμες είναι επίσης οι

πληροφορίες των βενετικών αρχείων για την ύπαρξη δικτύου μυστικών επαφών μεταξύ εξέχοντων μελών των ελληνικών παροικιών της Ιταλίας (κυρίως Βενετίας και Λιβόρνου) για την προετοιμασία της εξέγερσης στην Ελλάδα. Στο δίκτυο αυτό πρωταγωνιστικό ρόλο έπαιζαν οι Ηπειρώτες - ανάμεσα στους οποίους αναφέρεται στο Λιβόρνο και ο Γεώργιος Λάμπρος, προπάππος του ιστορικού Σπυρίδωνα Λάμπρου - και βέβαια και ο Μαρούτσης. Είναι χαρακτηριστικές μάλιστα οι απόψεις του Μαρούτση ότι οι ρωσικές επιτυχίες και η ελληνική εξέγερση θα οδηγούσαν στην καταστροφή των Τούρκων και την επανίδρυση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, απόψεις που ενστερνίζονταν και πολλοί άλλοι Έλληνες. Στα πλαίσια των δραστηριοτήτων του ο Μαρούτσης φρόντιζε με διαβήματα προς τη βενετική κυβέρνηση να εξαλείψει τα εμπόδια που έθεταν Βενετοί διοικητές επαρχιών σε ταχυδρόμους της Ρωσίας που μετέβαιναν στο Μαυροβούνιο. Εφοδίαζε επίσης με ρωσικά διαβατήρια διάφορους Έλληνες στη Βενετία και τους προωθούσε προς την Τοσκίνη, όπου συγκεντρώνονταν όσοι είχαν στρατολογηθεί για να επανδρώσουν το ρωσικό στόλο. Οι Ρώσοι ενδιαφέρονταν ιδιαίτερα για ναυτικούς-πλοηγούς που γνώριζαν τις θάλασσες της Ανατολικής Μεσογείου. Το μεγαλύτερο μέρος των στρατολογημένων αναχώρησε από την Τοσκίνη για να επιβιβαστεί στο ρωσικό στόλο - που στο μεταξύ είχε φτάσει στο λιμάνι Μαση της Μινόρκας - τον Ιανουάριο του 1770.

Την περίοδο λίγο πριν την έναρξη της εξέγερσης στο Μοριά οι σχέσεις ανάμεσα στη Βενετία και τη Ρωσία ήταν αρκετά τεταμένες. Στην ένταση αυτή είχαν συντελέσει και οι υποθέσεις Ραλιουσσία και Ροροφκίν.

Ο πρώτος ήταν Βενετός υπήκοος και καπετάνιος ενός εμπορικού της Βενετίας. Με την υποκίνηση του Μαρούτση είχε μετατρέψει το πλοίο του σε πολεμικό και είχε προσχωρήσει στο ρωσικό στόλο, παραβαίνοντας έτσι σαφείς απαγορεύσεις της Βενετίας. Η προσχώρησή του προκάλεσε την έντονη αντίδραση της Βενετίας, η οποία φοβήθηκε μήπως η ενέργεια του Ραλιουσσία βρει και άλλους μιμητές και ταυτόχρονα προκαλέσει την οργή της Υψηλής Πύλης εναντίον της. Γι' αυτό και τον τιμώρησε αυστηρά ερήμην του.

Ο Ροροφκίν ήταν ο πλοίαρχος του πρώτου ρωσικού πολεμικού πλοίου από τη μοίρα της Βαλτικής που έφθασε στην Κέρκυρα. Αμέσως μετά την άφιξή του εκεί επικοινωνήσε με το Μαρούτση στη Βενετία αναμένοντας τις οδηγίες του. Στο πλοίο του μετέφερε όπλα και πολεμοφόδια και δικαιολογήθηκε στο Βενετό διοικητή της Κέρκυρας ότι κατά τύχη βρέθηκε εκεί εξαιτίας αντίθετων ανέμων. Οι Βενετοί όμως ανακάλυψαν ότι η άφιξη του Ροροφκίν συνδεόταν με την αναταραχή που επικρατούσε στην Χιμάρα, όπου οι διαμάχες ανάμεσα στη φιλορωσική και τη φιλοβενετική παράταξη για τη συμμετοχή της στην εξέγερση συνεχίζονταν. Ο Ροροφκίν μετά την Κέρκυρα πήγε στη Ζάκυνθο, όπου είχε επαφές με το Ζακυνθινό κόμη Δημήτριο Μοττενίγιο, ο οποίος τον εφοδίασε με γεωγραφικούς χάρτες, με οδηγούς και άλλα απαραίτητα εφόδια. Η παραμονή του Ροροφκίν στα Επτάνησα

για περισσότερο από ένα μήνα - παρά την αντίθεση της Βενετίας - αποδεικνύει έμμεσα και τη σημαντική θέση που κατείχαν αυτά τα νησιά στα ρωσικά σχέδια, (διαμετακομιστικός σταθμός και ορμητήριο για επιχειρήσεις). Έτσι εξηγείται και η προσπάθεια του Μαρούτση για δημιουργία ρωσικού προξενείου στην Κέρκυρα το φθινόπωρο του 1769, που όμως δεν τελεσφόρησε εξαιτίας της αντίδρασης της Βενετίας.

Το Μάρτιο του 1770 ο Μαρούτσης επισκέφθηκε ξανά την Τοσκάνη μεταφέροντας χρήματα για την αγορά τρεφίμων και πολεμοφοδίων για το ρωσικό στόλο. Εκεί συνεργάστηκε με τον Αλέξιο Ορλώφ και τον Dolgorukij - οι οποίοι δεν είχαν ξεκινήσει ακόμη για το Μοριά, παρόλο που ο θεόδωρος Ορλώφ βρισκόταν στη Μάνη ήδη από τις 17/28 Φεβρουαρίου 1770 - καθώς και με τον Άγγλο πρόξενο του Λιβόρνου για την επιτυχία της εξέγερσης. Με την αναχώρηση του Μαρούτση για τη Βενετία αναχώρησε και ο Α. Ορλώφ για τη Μάνη, για να αναλάβει τη διοίκηση των επιχειρήσεων.

Στο μεταξύ, ο Μαρούτσης ανέλαβε το συντονισμό και ενός άλλου μυστικού δικτύου που είχε δημιουργηθεί στην Τεργέστη με τη συμμετοχή Ελλήνων και Σκλαβούνων. Το δίκτυο αυτό είχε ως σκοπό την ενίσχυση του ρωσικού στόλου με τρόφιμα και πολεμοφόδια και με στρατολογημένους ορθοδόξους από τις γειτονικές περιοχές της Ιστρίας και της Δαλματίας. Τα όπλα και τα πολεμοφόδια τα προμηθεύονταν ο Μαρούτσης από τη Μπρέσια κρυφά, με τη βοήθεια ενός εμπόρου όπλων επονομαζόμενου Giovanni Torre. Ο Torre κατόρθωνε να εξαπατά τους Βενετούς, γιατί πράκτορές του μετέφεραν τα πολεμοφόδια για να πωληθούν νόμιμα στο πανηγύρι της Senigallia, απ' όπου στη συνέχεια εύκολα μεταβιβάζονταν στο λιμάνι της γειτονικής Αγκόνας και από εκεί προωθούνταν στο ρωσικό στόλο.

Την άνοιξη του 1770, δηλ. λίγο μετά την έναρξη της εξέγερσης στην Ελλάδα, ο Μαρούτσης υπέβαλε ένα διπλωματικό μνημόνιο στο Collegio της Βενετίας, για να ανιχνεύσει αν υπήρχε διάθεση για αλλαγή της ουδέτερης ως τότε βενετικής στάσης. Σε περίπτωση θετικής απάντησης, η Ρωσία θα προέβαινε σε συγκεκριμένες προτάσεις προσέγγισης με τη Βενετία. Όμως, από την παρακολούθηση του Μαρούτση η βενετική κυβέρνηση γνώριζε ότι, και αν ακόμη η ίδια πρότεινε τη σύναψη εμπορικών σχέσεων με τη Ρωσία, η τελευταία θα πίεζε για τη σύναψη και πολιτικοστρατιωτικής συμμαχίας εναντίον της Τουρκίας. Γι' αυτό, όχι μόνο επέμενε στην απόφασή της να μην εμπλακεί στο ρωσοτουρκικό πόλεμο, αλλά έστειλε και επίσημο απεσταλμένο της στο Ναβαρίνο, στους αρχηγούς του ρωσικού στόλου. Ζητώντας τους να σεβαστούν τις δεσμεύσεις της Βενετίας προς την Τουρκία που απέρρεαν από τη συνθήκη του Πασσάροβιτς. Τους κοινοποίησε επίσης και το αίτημά της να μην πλησιάζουν τα ρωσικά πλοία στα βενετικά λιμάνια. Η επίσημη ρωσική απάντηση έφερε την υπογραφή του ναυάρχου Spiridon και ήταν διαιτυπωμένη με ευγενικές μεν εκφράσεις, γενικές όμως και αόριστες, χωρίς να δεσμεύονται οι Ρώσοι στα αιτήματα των Βενετών. Η προσπάθεια όμως των Βενετών είχε ένα ουσιαστικό κέρδος, γιατί

την κοινοποίησαν στην Υψηλή Πύλη και πέτυχαν να διαλύσουν κάπως τις υποψίες της για μυστική ρωσοβενετική συνεργασία. Ταυτόχρονα ενημέρωσαν και τον Αυστριακό καγκελάριο Kaunitz, από την πολιτική του οποίου επηρεαζόταν καθοριστικά και η πολιτική της βενετικής κυβέρνησης. Η Βιέννη ήταν αντίθετη στην προοπτική της ρωσοβενετικής συμφωνίας, γεγονός που συνέτεινε στην απόρριψη των διερευνητικών πρωτοβουλιών του Μαρούτση από τη Σύγκλητο της Βενετίας. Η βενετική κυβέρνηση θεωρούσε τις δραστηριότητες του Μαρούτση ως επιζήμιες για τα συμφέροντά της, αλλά δεν μπορούσε να τον εκδιώξει, γιατί φοβόταν τη ρωσική αντίδραση, καθώς επίσης και τη δυσαρέσκεια που θα προκαλούνταν στους κόλπους των Ελλήνων της Βενετίας, οι οποίοι έπαιζαν σημαντικότατο ρόλο στην οικονομική και διοικητική δομή της "Γαληνότατης Δημοκρατίας". Κατόρθωσε όμως να τον "αναβαθμίσει" διπλωματικά, εξισώνοντάς τον ουσιαστικά με τους πρεσβευτές β' βαθμού, χρησιμοποιώντας κάποια τυπική δικαιολογία. Μ' αυτό τον τρόπο πέτυχε να διακόψει τις σχέσεις του Μαρούτση με τους ευγενείς της, επιδιώκοντας έτσι να πλήξει καίρια τη βασική πηγή πληροφοριών και επιρροών του. Στην αντίδραση του Μαρούτση και της Ρωσίας, η Σύγκλητος της Βενετίας απάντησε ότι η πράξη της ήταν καθόλα νόμιμη. Ωστόσο ο Μαρούτση συνέχισε να έχει πρόσβαση σε μυστικά της Βενετίας με τη βοήθεια των αδελφών του, οι οποίοι συνέχισαν τις σχέσεις τους με τους Βενετούς ευγενείς.

Στο μεταξύ, οι εξελίξεις των Ορλωφικών στην Ελλάδα ανάγκασαν το Μαρούτση και τη ρωσική κυβέρνηση να οργανώσουν ένα πυκνό δίκτυο ταχυδρόμων για πιο έγκαιρη ενημέρωση και καλύτερη παρακολούθηση αυτών των εξελίξεων. Από το χώρο των επιχειρήσεων στο Μοριά και το Αιγαίο οι Ορλώφ, ο Spiridon και ο Elphinstone έγραφαν γράμματα, τα οποία μέσω του Otranto - όπου δρούσε ο συνεργάτης και συγγενής του Μαρούτση Αναστάσιος Γλυκής - έφθαναν στο Μαρούτση στη Βενετία. Από εκεί διαβιβάζονταν είτε στο Ρώσο πρεσβευτή στη Βιέννη και στη συνέχεια στην Πετρούπολη είτε απευθείας από τη Βενετία στην Πετρούπολη. Το ίδιο δρομολόγιο, αλλά αντίστροφα, ακολουθούσαν και οι ταχυδρόμοι από την Πετρούπολη για την Ελλάδα. Όταν μάλιστα οι υποθέσεις ήταν πολύ σοβαρές, το δρομολόγιο Βενετία - Πετρούπολη ή και το αντίστροφο γινόταν μέσα σε δυο εβδομάδες.

Το ίδιο διάστημα οι διαμάχες ανάμεσα στη φιλορωσική και τη φιλοβενετική παράταξη στη Χιμάρα συνεχίζονταν. Τελικά όμως η μη άφιξη ρωσικού στόλου στα παράλια της και οι υποκινούμενες από τους Βενετούς αντιδράσεις της φιλοβενετικής παράταξης εμπόδισαν τον Πάνο Μπιτσίλη και τον Αντώνιο Γκίκα να ενώσουν την επαρχία τους εναντίον των Τούρκων. Άλλωστε, και οι αυξανόμενες δυσκολίες που είχε αρχίσει να αντιμετωπίζει ο Α. Ορλώφ στο Μοριά τον είχαν πείσει ότι οι επιχειρήσεις στη στεριά δεν είχαν ελπίδες επιτυχίας. Γι' αυτό τώρα πια ζητούσε από τους Χιμαριώτες να του στείλουν πολεμιστές, τους οποίους χρησιμοποίησε - μετά την αναχώρησή

του από το Μοριά - για να επανδρώσει το στόλο και τα στρατιωτικά σώματα που σχημάτισε στην Πάρο. Έτσι οι Βενετοί κατόρθωσαν να αποφύγουν την εξέγερση στη Χιμάρα.

Το καλοκαίρι και το φθινόπωρο του 1770 οι μεγάλες στρατιωτικές νίκες των Ρώσων εναντίον των Τούρκων, τόσο στη στεριά (μέτωπο Δούναβη) όσο και στη θάλασσα (ναυμαχία του Τσεσμέ), επηρέασαν θετικά και τη δραστηριότητα του Μαρούτση στη Βενετία. Αρχικά βελτιώθηκε η δανειοληπτική ικανότητα της Ρωσίας, γεγονός που επέτρεψε και στο Μαρούτση να κινηθεί πιο άνετα εξευρίσκοντας χρηματικούς πόρους για την κάλυψη των αναγκών του στόλου. Έπειτα, άρχισε να κοινοποιεί με μνημόνιά του στο Collegio της Βενετίας λεπτομέρειες γι' αυτές τις νίκες, προσδοκώντας σε μια πιθανή αλλαγή της μάλλον "ψυχρής" ως τότε βενετικής στάσης απέναντι σ' αυτόν και τη Ρωσία. Τα μνημόνια όμως του Μαρούτση δε βρήκαν πρόσφορο έδαφος, γιατί η αυστριακή επιρροή στην πολιτική της Βενετίας είχε αυξηθεί ακόμη περισσότερο.

Ταυτόχρονα ο Μαρούτσης είχε έρθει σε επαφές με Ελβετούς μισθοφόρους για τη στρατολόγησή τους στο ρωσικό εκστρατευτικό σώμα της Μεσογείου. Την ίδια στρατηγική ακολουθούσε και στη Βενετία με διαφορετική όμως τακτική. Ανέθετε σε έμπιστα πρόσωπά του - κυρίως σε Γιαννιώτες συμπατριώτες του - τη μυστική στρατολόγηση πλοιάρχων βενετικών εμπορικών πλοίων, τα οποία θα μετατρέπονταν σε πολεμικά και θα εντάσσονταν στο ρωσικό στόλο. Άλλαζε την τακτική του, γιατί δεν ήθελε να οξύνει ακόμη περισσότερο τις ήδη τετεμεμένες ρωσοβενετικές σχέσεις και να αυξήσει τη βενετική αντιπάθεια προς το πρόσωπό του. Ωστόσο, οι μυστικές υπηρεσίες της Βενετίας αγρυπνούσαν και εμπόδιζαν αυτές του τις προσπάθειες.

Το Φεβρουάριο και το Μάρτιο του 1771 ο Μαρούτσης ταξίδεψε στην Τοσκάνη για να έχει συζητήσεις και να συνεργαστεί με τον Α. Ορλώφ - που είχε επιστρέψει από το Αιγαίο - και στη συνέχεια αναχώρησε για τη Γένοβα, όπου δανείστηκε 300.000 φιορίνια για τις ανάγκες του στόλου. Στο μεταξύ, οι επικρίσεις που διατύπωνε ο Μαρούτσης εναντίον των Βενετών για ανικανότητα των συγκλητικών και των διπλωματών της, καθώς επίσης και για τυραννική συμπεριφορά της κυβέρνησης και των ευγενών απέναντι στους υπηκόους τους - κυρίως τους κατοίκους των υπερπόντιων κτήσεων - γίνονταν γνωστές στις μυστικές υπηρεσίες της Βενετίας μέσω των πληροφοριοδοτών της και προκαλούσαν την οργή της Βενετίας προς το πρόσωπό του. Ωστόσο, τις ίδιες απόψεις με το Μαρούτση είχαν και άλλοι σημαντικοί συνεργάτες των Ρώσων.

Το Νοέμβριο του 1770 οι μυστικές αρχές της Βενετίας συνέλαβαν τον πληροφοριοδότη τους Draganich - στον οποίο είχαν αναθέσει την παρακολούθηση του Μαρούτση - με την κατηγορία της μεταβίβασης απόρρητων μυστικών της Βενετίας σε ξένους πρεσβευτές. Στην ανάκριση που επακολούθησε ανακάλυψαν ότι ο Draganich ενημερωνόταν από το συγκλητικό Venier για διάφορα κρατικά μυστικά της Βενετίας. Στη συνέχεια, έναντι

χρηματικής αμοιβής που τη μοιράζονταν οι δυο τους, ο Draganich πωλούσε τις πληροφορίες στο Μαρούτση και σε άλλους ξένους διπλωμάτες διαπιστευμένους στη Βενετία. Το Σεπτέμβριο του 1771, ύστερα από πολύμηνες ανακρίσεις του Draganich για την εύρεση και άλλων συνενόχων, η βενετική κυβέρνηση τιμώρησε αυστηρά τον Draganich και τον Venier και έδωσε μάλιστα ευρεία δημοσιότητα στην απόφασή της για παραδειγματισμό και τυχόν άλλων ευγενών.

Ο Μαρούτσης, στο μεταξύ, επέκτεινε και στη Ν. Ιταλία και τη Σικελία το δίκτυο των Ελλήνων πρακτόρων (κυρίως Ηπειρωτών) που συνεργάζονταν με τους Ρώσους. Ανάμεσά τους ξεχώριζε για τη δραστηριότητά του ο στενός φίλος του Μαρούτση Γιαννιώτης έμπορος Συλβέστρος Κωσταρέλλης. Εγκατεστημένος στη Μεσσήνη της Σικελίας, φρόντιζε για τον ανεφοδιασμό των πλοίων του ρωσικού στόλου που έκαναν τη διαδρομή Λιβόρνο-Αιγαία (και την αντίστροφη) και μετέδιδε στους Ρώσους όσες πληροφορίες συγκέντρωνε για θέματα που τους ενδιέφεραν. Σημαντική βοήθεια επίσης πρόσφερε στους Ρώσους και άλλος συμπατριώτης του Μαρούτση, ο Αναστάσιος Γλυκής, που δρούσε στην περιοχή του Otranto. Στην Κέρκυρα ο Μαρούτσης χρησιμοποιούσε ως συνεργάτη του έναν άλλο Γιαννιώτη, τον Κων/νο Μίλλια, ενώ και στην ίδια τη Βενετία μνημονεύεται στα 1773-74 ως μυστικός συνεργάτης του ο Κεφαλονίτης Δημήτριος Γκλέσης.

Ο Μαρούτσης επίσης συνεργαζόταν στενά και με διάφορους Ρώσους αξιωματούχους που έφθαναν στη Βενετία. Παράλληλα, με την οικονομική του δύναμη προσπαθούσε να αποτρέψει τη στρατολόγηση Ευρωπαίων αξιωματικών - κυρίως Γάλλων - τους οποίους πράκτορες της Υψηλής Πύλης στρατολογούσαν από τους τυχοδιώκτες και λιποτάκτες των ευρωπαϊκών στρατών, που συνέρρεαν εκείνη την περίοδο στην κοσμοπολίτικη πόλη της Βενετίας.

Στα πλαίσια των δραστηριοτήτων του ως επιτετραμμένου της Ρωσίας, ο Μαρούτσης έπρεπε να φροντίζει και για την αντιμετώπιση προβλημάτων που ανέκυπταν ανάμεσα στο ρωσικό στόλο της Μεσογείου και τους πράκτορες της Ρωσίας υπό τη μια πλευρά και τη Βενετία από την άλλη. Σ' αυτά τα προβλήματα συγκαταλέγονται και:

α) Η περίπτωση του Κεφαλονίτη καπετάνιου Γιάννη Κούπα, ο οποίος είχε σκοτώσει τους οθωμανούς εμπόρους που μετέφερε με το πλοίο του, είχε οικειοποιηθεί τα εμπορεύματά τους και στη συνέχεια προσχώρησε στο ρωσικό στόλο. Οι πράξεις του προκάλεσαν την έντονη αντίδραση της Βενετίας, χωρίς όμως να πετύχει κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα.

β) Η υπόθεση του Ζακυνθινού κόμη Δημήτριου Μοτσενίγου, ο οποίος συνεργαζόταν με τους Ρώσους. Τον Οκτώβριο του 1773 συνελήφθηκε από τους Βενετούς με την κατηγορία της παράνομης φιλωρωσικής δραστηριότητας και της παραβίασης των νόμων της Βενετίας. Ύστερα από πολλές ρωσικές πιέσεις και την παρέμβαση του Μαρούτση, ο Μοτσενίγος τελικά απελευθερώθηκε, με τον όρο όμως να μην ξαναπατήσει το πόδι του σε βενετικό έδαφος.

γ) Οι ζημιές που προκαλούσαν στο βενετικό εμπόριο τα

ρωσικά πλοία της Μεσογείου και κυρίως τα κουρσάρια που τον συνόδευαν. Μέχρι τα μέσα του 1773 οι περιπτώσεις κατασχεσης εμπορευμάτων των βενετικών πλοίων από τους Ρώσους ήταν μεμονωμένες και αφορούσαν εμπορεύματα που στην πλειονότητά τους ανήκαν σε οθωμανούς υπηκόους. Από το δεύτερο εξάμηνο όμως του 1773 αυξήθηκαν οι επιθέσεις των κουρσάρικων εναντίον των πλοίων που έφεραν σημαία ουδέτερου κράτους. Από τις επιθέσεις αυτές ζημιώθηκε και το βενετικό εμπόριο. Κατασχέθηκαν πολλά εμπορεύματα πλοίων με βενετική σημαία, με συνέπεια την κατακόρυφη άνοδο των ναυτασφαλιστρών και την αντίστοιχη δραματική μείωση του εμπορίου. Στα διαβήματα διαμαρτυρίας της Βενετίας, τόσο προς το Ρώσο πρεσβευτή στη Βιέννη όσο και προς το Μαρούτση, οι Ρώσοι απάντησαν ότι θα εξετάσουν τις καταγγελίες, χωρίς όμως οι Βενετοί να πετύχουν ουσιαστικές αποζημιώσεις.

Στις 10/21 Ιουλίου 1774 ο ρωσοτουρκικός πόλεμος έληξε με τη συνθήκη ειρήνης του Κιουτσούκ Καϊναρτζή. Ο Μαρούτσης ενημέρωσε σχετικά τη βενετική κυβέρνηση, κοινοποιώντας της και τα κυριώτερα άρθρα της συνθήκης. Ο ίδιος συνέχισε την επίσημη δραστηριότητά του ως επιτετραμμένος της Ρωσίας έως το 1783 που αναχώρησε για την Πετρούπολη.

Μετά τη λήξη του ρωσοτουρκικού πολέμου η Βενετία επιδίωξε τη σύναψη ρωσοβενετικής εμπορικής συμφωνίας που θα προέβλεπε τη χρήση της Μαύρης θάλασσας ως δρόμου μεταφοράς των εμπορευμάτων ανάμεσα στη Ρωσία και σ' αυτή. Επέδωσε μάλιστα και σχετικό μνημόνιο στο Μαρούτση για να το μεταβιβάσει στην Πετρούπολη. Οι όροι όμως που έθετε η Βενετία, καθώς και ορισμένα προβλήματα που ανέυψαν στις ρωσοβενετικές σχέσεις, εμπόδισαν την πραγμάτωση της συμφωνίας. Τα κυριότερα από αυτά τα προβλήματα ήταν:

α) Η υπόθεση Βαρούχα: Η Βενετία είχε ανηθεί να αναγνωρίσει τον Κερκυραίο Σπυρίδωνα Βαρούχα ως πρόξενο της Ρωσίας σ' αυτό το νησί, γιατί τον θεωρούσε κατασκοπο του Μαρούτση και πρόσωπο ικανό να της δημιουργήσει προβλήματα με τους συμπατριώτες του Κερκυραίου υπηκόους της.

β) Η υπόθεση Μοτσενίγου (β' φάση): Η νέα ένωση της Βενετίας, αυτή τη φορά να άρει την ποινή της μόνιμης εξορίας που είχε επιβάλει το 1774 στο Δημήτριο Μοτσενίγο λόγω της παράνομης φιλορωσικής του δραστηριότητας, προκάλεσε ξανά ένταση στις ρωσοβενετικές σχέσεις. Ο Μοτσενίγος το 1776 είχε διοριστεί από την Αικατερίνη ως γενικός επίτροπος του ρωσικού ναυτικού στα λιμάνια της Ιταλίας, αλλά η Βενετία αρμόταν επί 10 χρόνια να τον αναγνωρίσει και δεν επέτρεπε την είσοδό του στα εδάφη της παρά τις συνεχείς πιέσεις που δεχόταν από τη Ρωσία.

γ) Η υπόθεση Μπενάκη: Το Νοέμβριο του 1777 ο Μαρούτσης είχε υποβάλει αίτημα στη βενετική κυβέρνηση ζητώντας την επιστροφή των κατασχεθέντων περιουσιακών στοιχείων της οικογένειας Μπενάκη και την απόδοσή τους στο Λιπεράκη Μπενάκη, αξιωματικό του ρωσικού στρατού και γιο του πρωτεργάτη της εξέγερσης στο Μοριά Παναγιώτη Μπενάκη. Στην

κατάσχεση είχαν προβεί οι βενετικές αρχές των Κιθίων στα 1771. Παρά τις επανειλημμένες πιέσεις του Μαρούτση και των διαδόχων του, οι Βενετοί αρνούσαν να τα επιστρέψουν. Επικαλούνταν την ύπαρξη και άλλων διεκδικητών και υποστήριζαν ότι ο Παναγιώτης Μπενάκης είχε σφετεριστεί την παρουσία του Abdi μπέη της Κορίνθου. Τελικά και αυτή η υπόθεση διαλητηρίασε τις ρωσοβενετικές σχέσεις για αρκετό διάστημα.

Τον Ιανουάριο του 1782 ο γιος της Αικατερίνης και διάδοχος του ρωσικού θρόνου Παύλος Πέτροβιτς επισκέφθηκε τη Βενετία και η επίσκεψη αυτή ευνόησε τη ρωσοβενετική προσέγγιση. Η Βενετία αποφάσισε να στείλει πρεσβευτή της στη Ρωσία και τον Οκτώβριο του 1783 εγκαταστάθηκε στην Πετρούπολη ο πρώτος της πρεσβευτής, ο Ferigo Foscari. Στο μεταξύ όμως ο Μαρούτσης - ύστερα από πρόσκληση του Ρώσου διαδόχου - είχε αναχωρήσει από τη Βενετία στα τέλη Απριλίου-αρχές Μαΐου του 1783 για την Πετρούπολη. Αρχικά η αναχώρησή του θεωρήθηκε προσωρινή, στην πράξη όμως αποδείχτηκε μόνιμη, γιατί ο Μαρούτσης δεν επέστρεψε ξανά στη Βενετία. Χρέη επιτετραμμένου της Ρωσίας στη Βενετία άσκησε ο Luigi Wist ως τον Ιανουάριο του 1784 που ανέλαβε ο Semen Romanovič Voronzov. Τον Voronzov διαδέχτηκαν στη συνέχεια ο Grigorij Leont'jevič Braiko, ο Aleksei Ivanovič Krüdener και τέλος ο Aleksandr Semenovič Mordvinov, ο οποίος υπήρξε και ο τελευταίος Ρώσος πρεσβευτής στη Βενετία. Υπηρέτησε δηλ. σ' αυτή τη θέση ως το 1797, που κατέλαβαν τη Βενετία τα στρατεύματα του Ναπολέοντα και η "Γαληνότατη Δημοκρατία" έπαψε να υπάρχει πια ως κράτος.

Προσπαθώντας, τέλος, να κάνουμε μια γενικότερη αξιολόγηση και να αποτιμήσουμε την προσφορά του Μαρούτση από τη θέση του επιτετραμμένου της Ρωσίας θα προσθέταμε συνοπτικά τα εξής: Ο Μαρούτσης είχε αναλάβει ένα πολύ δύσκολο έργο, πράγμα που το γνώριζε τόσο ο ίδιος όσο και η ρωσική κυβέρνηση: να προσπαθήσει να εκμεταλλευτεί τις συγκυρίες που θα διαμορφώνονταν στην Ανατολική Μεσόγειο και να πείσει τη Βενετία να βοηθήσει τη Ρωσία στον αντιτουρκικό της αγώνα. Η Βενετία όμως βρισκόταν στο τελευταίο στάδιο της παρικμής της, γνώριζε τις αδυναμίες της και δεν ριψοκινδύνευε να αλλάξει την πολιτική της ουδετερότητας που από τις αρχές του αιώνα είχε ήδη χαράξει. Άλλωστε, σημαντικό ρόλο στην απτυχία των ρωσικών προσπαθειών έπαιξε και η αυστριακή πολιτική που επηρέαζε σε καθοριστικό βαθμό την αντίστοιχη βενετική.

Ο Μαρούτσης δεν περιόρισε τις προσπάθειές του αποκλειστικά και μόνο στην προσέλευση της Βενετίας στον αντιτουρκικό αγώνα. Ανέπτυξε έντονη δραστηριότητα και βοήθησε σημαντικά και πολύπλευρα στην προετοιμασία της εξέγερσης. Δε συμμετείχε βέβαια ο ίδιος στη διεξαγωγή των επιχειρήσεων μια και βρισκόταν στη Βενετία. Άρα δεν πρέπει να του αποδοθούν ευθύνες για την κακή διεξαγωγή τους. Έχει και αυτός όμως ένα μερίδιο ευθύνης για τα στρατηγικά και οργανωτικά λάθη που έγιναν στην προετοιμασία της εξέγερσης, για την υπερεκτίμηση των δυνατοτήτων του κοινού ελληνορωσικού αγώνα, υπερεκτίμηση που οδήγησε σε μια υπερβολικά αισιόδοξη προοπτική, πέρα και

έξω από τη σκληρή πραγματικότητα. Τίως ο πόθος της ελευθερίας ήταν τόσο μεγάλος, ώστε μεταβαλλόμενος σε πάθος ξέν άφηνε πολλούς Έλληνες να δουν καθαρά την πραγματικότητα. Γι' αυτό και ο Μαρούτσης, καθώς και πολλοί άλλοι σύγχρονοί του Έλληνες, είχαν πιστέψει τόσο πολύ στην ορθόδοξη ρωσική δύναμη, ώστε στα μάτια τους "Ορθόδοξοι" (Ρώσοι και Έλληνες) σχεδόν ταυτίζονταν. Στο πρόσωπο της Μ. Αικατερίνης έβλεπαν την αυτοκράτειρά τους που θα εκδιώξει τον Τούρκο από τα Βαλκάνια και θα επανιδρύσει τη Βυζαντινή αυτοκρατορία. Άλλωστε το "ελληνικό σχέδιο" της Αικατερίνης στις 1781-82 αποδεικνύει ότι τις απόψεις αυτές τις ενστερνίστηκε αργότερα και η ίδια η Αικατερίνη - για δικούς της βέβαια σκοπούς - όταν πρότεινε στον Ιωσήφ Β' της Αυστρίας την επανίδρυση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας με ηγεμόνα τον εγγονό της Καν/νο.

Ταυτόχρονα όμως δεν πρέπει να αποσιωπηθεί και μια άλλη διάσταση των Ορλωφικών: η επανάσταση του 1770 υπήρξε η μήτρα, όπου κυοφορήθηκαν οι απελευθερωτικές και πατριωτικές ιδέες που αναπτύχθηκαν τα μεταγενέστερα χρόνια και οδήγησαν στην επανάσταση του 1821.

ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΟ ΔΕΝΤΡΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΜΑΡΟΥΤΣΗ

